This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 1,086,478

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP

(GEVESTIGD TE UTRECHT)

DERDE SERIE

N°. 26

JOURNAAL DER REIS VAN DEN GEZANT DER O. I. COMPAGNIE JOAN CUNAEUS NAAR PERZIË IN 1651—1652 DOOR CORNELIS SPEELMAN

MET ROUTE-KAART EN PLATTEGROND EN PLAAT VAN PERSEPOLIS

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1908

JOURNAAL

DER

REIS VAN DEN GEZANT DER O. I. COMPAGNIE

JOAN CUNAEUS

NAAR PERZIË IN 1651—1652

DOOR

CORNELIS SPEELMAN

UITGEGEVEN DOOR

A. HOTZ

MET ROUTE-KAART EN PLATTEGROND EN PLAAT
VAN PERSEPOLIS

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1908

INHOUDSOPGAVE.

	Bladz.
Inleiding	I
Aangehaalde literatuur	CI
In 't jagt d'Sperwer	1
Te Gamron	17
Vertrek naar Isfahan	37
Te Lār	45
Te Djahrūm	65
Te Shiraz	85
Te Persepolis	107
Te Isfahan	133
Terug naar Gamron	318
Te Shiraz	324
Te Djahrūm	341
Te Gamron	363
In 't jagt de Sperwer	371
Bijlagen:	
A. Titels, ambten en waardigheden	379
B. Munten, maten en gewichten.	
1. Munten	394
2. Maten	404
3. Gewichten	408
C. Dienaren der O. I. Compagnie	414
D. 1. Brief van Carel Reyniersz aan 'Abbas II	421
2. „ „ „ „ „ den I'timād ud Doulet	423
3. Geschenken	425
Aanvullingen en Verbeteringen	428
Register	445

Persepolis	XCI
Photogravure op halve grootte naar de kopergravure in Valentijn's „Oud en Nieuw Oost-Indiën (1726).	
Plattegrond van Persepolis	107
Naar Dieulafoy „L'art antique de la Perse (1884).	
Route-kaart, door C. Craandijk	466
Schaal 1 : 2.000.000.	

367056

BIJGEVOEGDE PLATEN [1]).

(AANGEBODEN DOOR DEN BEWERKER).

Blz.

Cornelis Speelman.
Naar de zwartekunstprent van A. Blooteling (1670).
Tegenover den titel.

Mr. Joan Cunaeus en zijn zoon Philippus XXXI
Naar de schilderij van Joh. Mijtens (1663).

Feest aan het hof van Shah 'Abbas II. LXXVII
Naar de reproductie door Texier van een schilderij te Isfahan (17de eeuw).

Karavanseraï Gūmrūk, Shiraz. . . . 103
Naar een photographie door den bewerker (1891).

Gezicht op Persepolis. 109
Naar een photographie door den bewerker (1891).

Plattegrond van Isfahan 137
Naar P. Coste „*Monuments modernes de la Perse*", *Pl. III*, (1867). Schaal: 1 : 31250.

'Ala Kapi, Maïdan-i-Shah, Isfahan . . 153
Naar een photographie van den bewerker (1891).

Facsimile van de laatste bladzijde van het verbaal 378

1) De reproductiën zijn vervaardigd door de Boek- en Kunstdrukkerij voorheen Mouton en Co. te 's Gravenhage.

18 La vieille Mosquée, ou Mos
19 Plusieurs Mosquées.
20 Citadelle.
21 Meïdan-i-chah, ou place Ro
22 Mesdjid[7])-i-chah.
23 Mosquée du Cheïkh-Lotf-oul
24 Ali-Kapou, la grande Porte
25 Nagareh-Khaneh, ou tribun
26 Coupole du Bazar des Taill
27 Bazar des Chaudronniers
28 Bains Publics.
29 Petit Palais Tcharbagh.
30 Palais Tchéhel-Soutoun, dit
31 Palais Narendjistan, ou de
32 Pavillon Hecht Behecht, ou
33 Grand Bazar et Caravanser
34 Médreceh-i-chah-Sultan-Huss
35 Caravanserail.
36 Tcharbagh, Grande Avenue.
37 Divers Pavillons.
38 Aïïneh-Khaneh. Pavillon de
39 Palais du Chah. [9])
40 Eglises Arméniennes.
41 Evêché Arménien.
42 Eglise catholique.
26 M. 43 Palais de l'Ambassade Fran
44 Canaux d'irrigations [10])

[7]) Wrdl. „Plaats van nederknieling".
[8]) Rechts van het cijfer 26 bevond
noot): links de kararanseraï Shahi (Zie
[9]) Wat nog overgebleven was van dit
[10]) Deze voorzien de bewoners tevens

Cornelis Speelman.

INLEIDING.

Dat het Historisch Genootschap bereid is bevonden onder zijn werken op te nemen het door Cornelis Speelman gehouden dagboek betreffende de reis naar Perzië van Joan Cunaeus, als gezant van de O. I. Compagnie aan Shah 'Abbas II, mag een verblijdend teeken heeten van de aandacht, die in den laatsten tijd in ons land geschonken wordt aan onze koloniale geschiedenis in Azië buiten Java [1]).

De aanleiding tot de hier aangeboden uitgave staat in verband met die der in het Algemeen Rijks-archief berustende stukken betreffende de verrichtingen der Compagnie in Perzië, welke in bewerking is in opdracht van de Commissie van advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën. De groote omvang van het beschikbare materiaal maakt het echter noodig zich hierbij te beperken tot de belangrijkste documenten; het opnemen *in extenso* van uitgebreide bundels als het onderhavige verbaal is uitgesloten. Toch, het verdient geen betoog, behooren juist deze tot het meest aantrekkelijk deel der tallooze schrifturen,

1) Meer dan eens werd in de uitgaven van het Genootschap, in overeenstemming met het doel, waartoe het werd opgericht, een koloniaal onderwerp behandeld, maar het betrof dan nagenoeg uitsluitend onze O. en W.-Indische bezittingen en de Kaap. P. A. Leupe was de eenige, die nu en dan eenige stukken van weinig omvang gaf over de betrekkingen der Compagnie met landen buiten haar gebied, waaronder Perzië. (*Kronijk*, 2de Serie, Jaarg. IX en X, 1853—1854.)

welke overigens grootendeels bestaan uit dor gestelde gegevens, die slechts in hun geheel en in onderling verband als een geschiedkundig beeld van de ongeëvenaarde werkzaamheid van ons groote handelslichaam beteekenis hebben. Een juist inzicht van de betrekkingen, die de Compagnie onderhield met het Hof te Isfahan en de overheden en bevolking in de provinciesteden, het begrip van de moeilijkheden, waarmede men voortdurend te worstelen had bij de eindelooze onderhandelingen en geschillen, verkrijgt men vollediger door de lezing van het aaneengeschakeld relaas der lotgevallen van een gezantschap als dat van Cunaeus. En juist dit verbaal is voor dat doel bizonder geschikt gebleken, omdat niet alleen de handeling valt op een tijdstip, dat belangrijk te noemen is voor de geschiedenis der O. I. Compagnie in Perzië, maar vooral doordat het werd opgesteld door een man van uitstekende verdienste, Cornelis Speelman, die bestemd was in de latere jaren van zijn leven zeer veel bij te dragen tot de bevestiging van ons bezit in Azië. Hierdoor toch beschikken wij over een opgewekte, menigmaal geestige beschrijving, die ons veel van het leven onzer landgenooten in het Perzië van het midden der 17de eeuw aanschouwelijk maakt. Wel blijft Speelman zijn stelling van Secretaris van het gezantschap in acht nemen, zijn verbaal behoudt het karakter van een ambtelijk document, maar zijn jeugd (23 jaren), de opwindende dampkring van Perzië's hoogland en misschien wel het luimige gezelschap van den schilder-koopman Philip Angel, den schrijver van „Philips Angels Lof der schilder-konst", helpen hem blijkbaar de zaken van den vroolijken kant bekijken. Vandaar dat het verbaal, naast zeer lange verslagen over gevoerde onderhandelingen, die het geeft, op menige plaats tot op zekere hoogte van letterkundig belang te achten is — en dit niettegenstaande de neiging van den opsteller om zijn zinnen somtijds op een verwarrende wijze te bouwen en langer te maken dan voor de duidelijkheid wenschelijk is [1]). —

---

1) Bij de beoordeeling van dit gemis aan afgerondheid in den stijl dient in het oog gehouden, dat het verbaal niet voor den druk bestemd

De toon blijft steeds beschaafd, want, ofschoon de schrijver verondersteld wordt evenals allen, die zich in dienst der compagnie roem verworven, van geringe afkomst te zijn geweest [1]), zijn groote natuurlijke aanleg heeft naar het schijnt reeds vroegtijdig zijn smaak ontwikkeld. Dit verdient aanteekening, daar Speelman wellicht de eerste is van al degenen, welke van wege de Compagnie in Perzië waren aangeland, die hierop aanspraak kon doen gelden. Perzië maakte hierin geen uitzondering op den regel: ook elders waren het geen fidalgo's, zooals Portugal aanwendde, maar meest ruwe gasten, aan wie de Compagnie hare toekomst toevertrouwde. En zij had geen reden dat te berouwen: de fidalgo's legden het spoedig genoeg af tegen de zonen onzer poorters. Toch blijft het opmerkelijk, dat zelfs in Vóór-Indië en Perzië, landen dus waar een aloude beschaving de uiterlijke vormen van het leven had verfijnd, het menigmaal ruwe optreden van 's Compagnie's dienaren geen werkelijk storenden invloed heeft gehad op het beloop der wederzijdsche betrekkingen. Gelukkig zijn de eigenschappen gezond verstand, geestkracht en moed, waarop het hierbij ten slotte aankwam, en die de Compagnie ruimschoots ter beschikking had, nooit bij uitsluiting de prerogatieven geweest van geboorte en bezit de oosterling, niet het minst de Pers, meer dan voldoend doorzicht om den gezonden kern te zien, ook waar de schors hem tegenstaat.

De kooplieden der Republiek, de latere patriciërs, vergenoegden zich aandeelen te bezitten in de O. en W. I. Compagniën. Noch zij, noch de landadel hadden zin in het avontuurlijke leven, gepaard aan hard werken, dat

---

was en geschreven werd tusschen al het werk door, dat aan Speelman als Secretaris van het gezantschap ten deel viel.

Van de vele reizigers, die Perzië in vroeger tijden bezochten, mogen slechts weinige geletterd heeten. In de 17de eeuw wordt de verhouding iets beter. Toch lieten nog b.v. de Sherley's, Tavernier, Mandelslo, Chardin, Struys en De Bruyn (deze laatste in het begin der 18de eeuw) hun reisbeschrijvingen door anderen naar meegebrachte aanteekeningen opstellen.

1) Zie hierover lager en vgl. Busken Huet, *Het land van Rembrand*, II², 352.

onvermijdelijk was om in Indië vooruit te komen. Gingen zij, dan was het gedwongen of omdat hun vooruitzichten door familiebetrekking tot Bewindhebbers buitengewoon gunstig waren (de Vlaming van Oudshoorn), bij uitzondering slechts uit aandrift (van Rheede van Drakestein). De bewindslieden in het Oosten waren bijna uitsluitend lieden van geringen stand.

Zelfs de gezanten, die tot dusver door de Compagnie naar het Hof te Isfahan gezonden waren, gaven in hun optreden geen blijk te zijn gekozen om hun wellevendheid. Ons land stond in dat opzicht wel geheel alleen. Alle andere Staten: Venetië, Portugal, Spanje, het Duitsche Rijk, Frankrijk, zelfs Engeland, hoewel het evenals wij door een handelslichaam vertegenwoordigd werd [1]), zochten aanraking met Perzië door middel van gezanten van aanzienlijke geboorte. De Compagnie was echter, zooals de uitkomst bewees terecht, van oordeel dat de poorters, die zij zond, voldoende brieven van aanzien konden vertoonen door den handel, dien zij brachten en den roep, waarin hunne meesters in geheel Azië stonden.

Dit alles belet echter niet, dat de aanwezigheid bij het gezantschap van een hupsch jongman als Speelman van waarde was.

Naast het belang, dat het verbaal bezit voor de geschiedenis der O. I. Compagnie in Perzië, mag ook het gedeelte, dat de beschrijving bevat der reis van de kust naar Isfahan, worden beschouwd als een gedenkstuk, dat verdient bewaard te blijven. Van deze oude heerbaan [2])

---

1) Sir Anthony en Sir Robert Shirley gingen op eigen gelegenheid naar het Hof van Shah 'Abbas I, maar de werkelijke grondlegger van Engelands handel in Perzië was Sir Thomas Roe, de gezant van Jakobus I aan Djehengir den Groot-Mogol. (Zie de volledige uiteenzetting daarvan in W. Foster's „The Embassy of Sir Thomas Roe to the Court of the Great Mogul, 1615—19", *Hakluyt Soc., 2nd Series, Vol.* 1—2.) De eerste gezant, door Engeland naar Perzië gezonden (1626), was Sir Dodmore Cotton, wiens reis beschreven werd door zijn secretaris, Sir Thomas Herbert (*A relation of some Yeares travaile . . .*)

2) De weg Bender-Abbas — Lār—Shiraz is voor een zoo klassiek land als Perzië slechts in betrekkelijken zin oud te noemen. Als transito-

bezitten wij min of meer uitgebreide aanteekeningen van de hand der vele Europeanen, die hunne lotgevallen hebben te boek gesteld [1]). Sedert echter Gamron (Bender-Abbas) in de tweede helft der 18de eeuw zijn plaats als

---

weg kan hij eerst van beteekenis zijn geworden nadat de Sefeviden hun macht ook in het Zuiden van Perzië onbetwist gevestigd hadden, waarschijnlijk dus onder 'Abbas den Groote (1587—1629), vooral nadat deze Lār veroverd had (1601/2). De weg Gamron-Lār, of eigenlijk Sūrū-Lār (zie blz. 364, noot), zal tot dat tijdstip slechts locaal verkeer gekend hebben. Geen der oudere reizigers, vóór 'Abbas I, beschrijft hem. Vóór dien tijd volgde men den weg over Darab, Fasa, enz. en deze klassieke namen duiden reeds aan, dat dit de oude heirbaan was, die wel een grooten omweg maakte, doch dan ook door dichter bewoonde streken voerde en beter van water voorzien was.

1) 1617. Garcias y Figueroa, *L'Ambassade en Perse*, Paris 1667, p. 52—106. De vertaling is naar het oorspr. Hs. gemaakt; mij is geen Spaansche uitg. bekend. Figueroa was een edelman, bedeeld met letterkundigen aanleg en gezond verstand. Zijn beschrijving is daardoor van veel waarde.

1622. Pietro della Valle, *Viaggi*, *La Persia*, Parte seconda, Roma 1658, p. 356—408, en in de Fr. vert. (Rouen 1745), Vol. V, p. 418—432, VI p. 1—57. Met uitzondering van hetgeen hij zegt over de stad Lār bevat zijn werk weinige bizonderheden over den afgelegden weg; zijn beschrijving van de noordelijke route (zie noot 3, blz. 79), die hij het jaar tevoren gevolgd heeft, is uitvoeriger.

1627. Sir Thomas Herbert, *A relation of some Yeares travaile*, London 1634, p. 51—56; in de meer uitvoerige uitgave van 1677, *Some Yeares Travels into divers parts of Africa and Asia the Great*, p. 116—127. Het werk is van gering belang als beschrijving, maar de denkbeelden en de stijl zijn dikwijls oorspronkelijk en grappig.

1638. J. A. von Mandelslo, *Morgenländische Reyse-Beschreibung*, Schleszwig 1658, p. 17—20. Hij geeft heel weinig, daar hij meest ziek is op den weg tusschen Lār en Bender-Abbas.

1665. J. B. Tavernier, *Les six voyages*, Paris 1679, I, p. 740—755. Voor topographie verdient zijn bericht weinig vertrouwen. Het werk heeft meer waarde, waar het de levenswijze en instellingen schildert.

1665. Jean de Thévenot, *Suite du voyage de Levant*, Seconde partie, Paris 1674, p. 247—264. Deze jonggestorven geleerde, die Tavernier op diens zesde en laatste reis vergezelt, is daarentegen zeer nauwgezet in al zijn berichten. Zijn beschrijving van den weg Gamron—Shiraz is beknopt, doch behoort tot de beste van zijn tijd.

1672. Jan Jansz. Struys, *Drie aanmerkelijke en seer rampspoedige reysen*, Amsterdam 1686, p. 355—364. Hoe merkwaardig ook in andere

voornaamste haven voor het verkeer met Midden-Perzië heeft moeten afstaan aan het ten N. W. ervan gelegen Bender-Būshir en dus nog slechts den doorvoer beheerschte van de Golf naar de Oostelijke provinciën, is zij geheel in vergetelheid geraakt. In het begin der 19de eeuw, toen Napoleon ter voorbereiding van zijn voorgenomen tocht naar Indië de verschillende wegen door Perzië liet verkennen, meende men ook de verbinding Shiraz — Bender-Abbas in dit werkplan te moeten opnemen. Dit gedeelte van de veelomvattende taak, waaraan wij een reeks belangwekkende werken over Perzië te danken hebben [1]),

---

opzichten is het verhaal van geen waarde voor den weg, die ons bezig houdt.

1674. Jean Chardin, *Voyage en Perse*, uitg. van Langlès, Paris 1811, VIII, p. 459—506. Verreweg het beste werk over Perzië voor het tijdperk der Sefeviden.

1674. Joannes Leeuwenson, *Eene overlandreis uit Indië naar Nederland in* 1674—1675, medegedeeld door P. A. Leupe. (*Bijdr. Instit. v. Nederl.-Indië*, 2, VI, p. 100—104). Is zeer beknopt voor dit gedeelte.

1677. Dr. J. Fryer, *A new account of East-India and Persia*, London 1698, p. 230—246. Een mededinger van Herbert in zijn wijze van schrijven geeft hij nu en dan een gewenschte aanvulling op de berichten van anderen.

1690. Erasmus Petter, *Beschrijv. van een Reyze van Batavia na Persia door den Edelen Heer Johan van Leenen... Gezant aan Shah Solyman* (Valentijn, „Oud en Nieuw Oost-Indien", V, 2, p. 251—252 en 263—267.)

1694. Gemelli-Careri, *Giro del Mondo*, Nuova Ed., Venetia 1719, t. II, *Nella Persia*, p. 266—272. Dit betreft slechts de reis van Shiraz tot Lār, vanwaar hij naar Bender-Congo reist. In de Fr. vert., Paris 1722, Vol. II, p. 423—432.

1705 en 1706. Cornelis de Bruyn, *Reizen over Moscovie door Persie en Indie*, Amsterdam 1711, p. 338—346 en 406—410. Het werk heeft meer waarde door zijn zeer verzorgde platen dan door zijn tekst, hoewel ook deze onze aandacht verdient, omdat De Bruyn van Nederl. standpunt schreef en veelvuldig gewaagt van hetgeen de O. I. Comp. betreft.

1808. A. Dupré, *Voyage en Perse*... (zonder vermelding van naam), Paris 1819, 1, p. 419—467. Hij geeft een getrouwe opsomming van de verwoestingen van dorpen en karavanserais, die hij aantreft, ingevolge langdurige onlusten in Perzië. Zijn werk vormt ook overigens den eenigen schakel tusschen de gesteldheid in de 17de en die van het begin der 18de eeuw en van onzen tijd.

1) Als verkenner werd in 1805 gezonden P. Amédée Jaubert, de

viel ten deel aan Dupré en de beschrijving van zijn reis, die hij in 1819 het licht deed zien, is de laatste welke ons ten dienste staat voor de route, die door het gezantschap Cunaeus gevolgd werd. Preece reist weliswaar van Shiraz naar Bender-Abbas in 1884 [1]), doch hij volgt den noordelijken weg, zoodat hij op geen enkel punt dien van Cunaeus betreedt. Onder het groot aantal itinerariën, opgenomen door Macdonald Kinneir in zijn „Geographical Memoir of the Persian Empire" (1813), zoekt men te vergeefs naar dezen laatsten, hoewel hij op de bijbehoorende kaart staat aangeteekend. Marco Polo heeft hem niet betreden, waardoor wij de steeds zoo grondige en betrouwbare toelichting van Yule missen. Zelfs Curzon's „Persia", overigens zoo volledig, laat ons hier in den steek.

Perzië is in de laatste twintig jaren herhaaldelijk in alle richtingen doorkruist, voornamelijk door officieren in Engelschen en Russischen dienst, waardoor deze tochten het kenmerk verkregen van een voorbereiding van een tot vóór korten tijd meer dan nu gevreesden storm. De zuiver geografische uitkomsten van dit alles werden in kaarten en geschriften tot algemeen eigendom gemaakt. Onder die groote hoeveelheid bouwstof ontbreekt echter een beschrijving van de route Bender-Abbas—Shiraz [2]). En

---

latere Oriëntalist (*Voy. en Arménie et en Perse.* Paris 1821). In 1807 volgt de missie, waarvan aan het hoofd staat de generaal de Gardane. Van zijn gevolg gaven de navolgenden geschriften uit: Ange de Gardane, Jos. Rousseau, secretarissen; Truillier, Trézel, kapiteins; Salvatori, geneesheer; Dupré, attaché (zijn werk is het beste van deze allen); Tancoigne, later dragoman. — In dezen veelbewogen tijd zond Engeland gezantschappen onder Sir John Malcolm, Sir Harford Jones en Sir Gore Ouseley. Zijzelf en sommigen van hun gevolg (Macdonald Kinneir, Morier, Sir W. Ouseley, W. Price) schonken ons werken van blijvende waarde over Perzië.

1) J. R. Preece, Journey from Shiraz to Jashk, viâ Dorab, Forg, and Minab. (*R. Geogr. Soc., Supplem. Papers, Vol. 1, p.* 403—437. *Map.*)

2) Voor zoover mij bekend zwijgen ook de Russische *gepubliceerde* rapporten over dezen verkeersweg.

Dat men de door militaire opnemingen verworven kennis niet volledig op de verkrijgbaar gestelde kaarten vindt aangeteekend, wordt bewezen door de ondervinding van Mrs. Bishop, die Majoor Sawyer op

dit niettegenstaande Engeland zoowel als Rusland reeds sedert eenige jaren consulaire ambtenaren (meest met militairen rang) te Bender-Abbas gevestigd hebben en deze weg, zoo hij al opgehouden heeft een handelsader van beteekenis te zijn, dan toch uit politiek oogpunt van voortdurend belang geacht kan worden, daar hij, minder door passen onderbroken dan die, welke te Būshir aanvangt, hoewel langer en armer aan water, toch voor militaire transporten niet zooveel ongemak oplevert.

Hieromtrent zal, voor zoover Engeland betreft, door de belanghebbenden zekerheid zijn verkregen, sedert in 1907 de luitenants A. T. Wilson en A. H. P. Cruickshank de bedoelde route gevolgd hebben en haar in kaart brachten. Het verslag door luitenant Wilson gepubliceerd in het „Geographical Journal" van Februari l.l. [1]) verscheen tot mijn leedwezen juist te laat, om er gebruik van te maken ter toelichting van dit gedeelte van Cunaeus' heenreis, hetwelk reeds was afgedrukt. Ik heb echter de verbeteringen en aanvullingen, waartoe deze nieuwe gegevens mij in staat stelden, opgenomen in de noten op den tekst betreffende de terugreis van het gezantschap, die langs dezelfde plaatsen voerde.

In sommige opzichten is de oogst van deze zeer recente reis teleurstellend. Het verslag toch is uiterst beknopt; blijkbaar is het een uittreksel van het meer uitgebreide rapport, dat zonder twijfel aan de Eng.-Indische regeering werd ingediend. Het is slechts eenigszins uitvoerig te noemen met betrekking tot den loop der meerendeels onbeduidende riviertjes, die den weg kruisen, en bovendien werd van Benarūh tot Djahrūm van den van ouds

---

diens reis door het land der Bakhtiari vergezelde en geen verlof kon verkrijgen om voor haar werk, „Journeys in Persia and Kurdistan", de uitkomsten zijner waarnemingen op haar kaart aan te brengen, „since the insertion of names and passes was politically indiscreet". (*The life of Isabella Bird (Mrs. Bishop)*, door Anna M. Stoddart, p. 251).

1) „Notes on a Journey from Bandar Abbas to Shiraz viâ Lar in February and March 1907." *The Geogr. Journ.*, Vol. XXXI, p. 152—169. Map, illustr.

gebruikelijken weg afgeweken en die over Djūwūn gevolgd, terwijl van Mūzafir de karavaanweg geheel verlaten wordt, om over Kūndjūn en den O. oever van den Daria-i-Mahalū Shiraz te bereiken.

De bijgevoegde kaart bevat op menige plaats wijzigingen op die van Holdich (Simla kaart, zie blz. 39, noot) en, hoewel voor nauwkeurige opnemingen niet zeer veel tijd beschikbaar kan geweest zijn, mag men aannemen dat verbeteringen slechts op deugdelijke gronden zijn aangebracht, zoodat zij dan ook op de bij deze uitgave gevoegde kaart zijn overgenomen.

Het is te betreuren dat luitenant Wilson geen aandacht heeft geschonken aan de historische beteekenis van den door hem bereisden weg, want daardoor missen wij alle critische vergelijking met de opgave der reizigers ten tijde der Sefeviden. De opmerkingen dienaangaande van een ooggetuige zouden van groote waarde zijn geweest. Tengevolge van deze leemte blijven wij verstoken van de zoozeer gewenschte toelichting op hetgeen de reisverhalen der 17de eeuw bevatten, daar wij, met uitzondering van dat van Chardin, van geen enkel dezer journalen een moderne, op critisch onderzoek gegronde uitgave bezitten. Wat Chardin betreft gaf L. M. Langlès in 1811 de bekende editie in 10 in 8° deelen met atlas. Van vele zijner opmerkingen werd door mij, ter toelichting van Speelmans tekst, een dankbaar gebruik gemaakt, maar Langlès is, niettegenstaande zijne vele werken op Oostersch gebied, geenszins een betrouwbaar leidsman [1]); hij dient met omzichtigheid geraadpleegd en trouwens hebben wij gedurende de eeuw, die sedert zijn optreden is verloopen, geleerd onze eischen hooger te stellen en het onderzoek heeft niet stil gestaan.

Dat er behoefte bestaat aan gegevens wordt wel bewezen door het feit, dat niemand zich sedert Langlès geroepen heeft gevoeld de vacante taak te aanvaarden. Van

---

1) Zie over hem: Quérard, *Supercheries littéraires dévoilées*, II, 256 en Abel de Rémusat, *Nouv. mélanges asiat.*, II, 317. — Langlès heeft het Oosten nooit bezocht, evenmin trouwens als zoovele andere oriëntalisten.

de vermaarde reizen van Pietro della Valle en Tavernier verschenen slechts de gedeelten, waar sprake is van Britsch-Indië [1]).

En de lijst van het groot aantal door de „Hakluyt Society" uitgegeven werken, waarvan er verscheidene over Perzië handelen, bevat geen enkel, dat aanleiding geeft tot beschrijving van den ouden handelsweg Gamron—Shiraz—Isfahan. Wel vond men gedurende eenigen tijd in de lijst van werken, „undertaken by editors", die van John Fryer, Della Valle en Thomas Herbert, doch de bewerkers hebben hun voornemen opgegeven [2]).

De kaart, die ter opheldering van de gevolgde reisroute bij deze uitgave werd gevoegd, is vervaardigd door den heer C. Craandijk, hoofdzakelijk naar T. H. Holdich's „Map of Persia compiled in the Simla drawing office, Survey of India, 1897. Scale 1 : 1013790. Dehra Dun 1898", terwijl de verbeteringen werden aangebracht, die voorkomen op Wilson's en Cruickshank's kaart van hun reis van Gamron naar Shiraz, 1907, schaal 1 : 1000000.

Werd alzoo van de nieuwste gegevens gebruik gemaakt, daarmede is niet gezegd dat de thans geboden kaart de volmaaktheid nabij komt. Wat het gedeelte Yezdikhāst—Isfahan betreft, dit kan, zoover dit zonder trigonometrische

---

1) *The travels of Pietro della Valle in India.* From the old English translation of 1664 by G. Havers. Edited by Edw. Grey. 2 Vol. (Hakluyt Soc.), London 1892. Illustr.

Travels in India by Jean Baptiste Tavernier, Baron of Aubonne. Translated . . . by V. Ball. 2 Vol. London 1899. Map. Portr.

2) Een van hen is overleden, de beide anderen aanvaardden posten buitenslands, waar hun werkzaamheden en de afwezigheid van bronnenmateriaal hen noodzaakten zich aan hun taak te onttrekken. Het verblijdend uitzicht bestaat echter, dat de nestor der Engelsche geografen, Sir Clements R. Markham, zich belasten zal met de uitgave van Sir Thomas Herbert's *A relation of some yeares travaile.* Onder de vele werken, die de tegenwoordige president van de Hakluyt Society gereed maakte, behoort *The embassy of Ruy Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour*, 1403—7 (1860), terwijl hij de schrijver is van *The History of Persia* (1874). — Ook voor de reis van Dr. Fryer heeft zich kortelings een nieuwe bewerker aangemeld.

opneming mogelijk is, geacht worden vrij nauwkeurig in kaart te zijn gebracht, want het vormt een deel van de groote heerbaan Būshir—Shiraz—Isfahan, die ontelbare malen beschreven is en door reizigers op hun kaarten aangeteekend. De geheele overige weg is echter voor het grootste gedeelte nooit van bevoegde zijde opgenomen. Wilson en zijn metgezel deden daartoe de eerste poging voor de sectie Bender-Abbas—Shiraz, maar, zooals hierboven opgemerkt, zij verlaten op twee punten den ouden karavaanweg, elken keer over een beduidenden afstand.

De bestaande onzekerheid blijkt het best bij onderlinge vergelijking van de nieuwste kaarten: die in Curzon's „Persia", door W. J. Turner (1891), Holdich (in de hierachter volgende noten op den tekst „Simla kaart" genaamd) en Wilson. Om één voorbeeld te noemen als een bewijs, dat blijkbaar door de vervaardigers weinig aandacht is gegeven aan oude reisberichten en kaarten, b.v. die van Lapie bij Dupré, waarop meer wegen voorkomen (waarvan het bestaan door de bijgevoegde itinerariën gestaafd wordt) dan op een der genoemde. Het staat vast volgens alle reisjournalen, ook dat van Cunaeus, dat de karavaanweg in de 17de eeuw geloopen heeft van Benarūh naar Deh-i-Dombeh, zonder Djūwūn aan te doen, en verder over Tjahtalkh naar Djahrūm. Wilson nu, die van Benarūh naar Djūwūn gaat en dan langs een evenwijdig met den karavaanweg, maar meer N. O. loopenden weg (die niet op de kaart van Holdich staat aangeduid) Djahrūm bereikt, teekent de gebruikelijke oude route op zijn kaart aan, maar volgt het voorbeeld van de kaarten van Holdich en Curzon, die den karavaanweg niet van Benarūh naar Deh-i-Dombeh rechtstreeks doen loopen, maar langs den omweg over Djūwūn [1]).

Er valt nog veel te verrichten, alvorens dit gedeelte van Perzië in kaart zal zijn gebracht. Maar nu het ijs gebroken is door de reis van Wilson, mag verwacht

---

1) Op de kaart en de itinéraire van Dupré (II, 491) loopt de weg eveneens van Benarūh over Djūwūn naar Tjahtalkh. Het schijnt dus, dat dit aan het einde der 18de eeuw de gebruikelijke route is geworden.

worden dat spoedig verdere pogingen in die richting in het werk zullen worden gesteld. Wilson's bericht is vol opmerkingen over leemten en onnauwkeurigheden op bestaande kaarten, die op aanvulling en verbetering wachten.

Het kaartwerk der 17de eeuw is zeer gebrekkig en het nog vroegere valt voor den weg, die ons bezig houdt, geheel buiten bespreking. Van de reizigers is Thomas Herbert (1627) de eerste, die een poging doet, maar het is een zeer primitieve en zijn kaartje komt eerst voor in den derden druk van zijn werk (1677). De gevolgde weg is er niet op aangeduid, alleen de voornaamste plaatsnamen. Olearius geeft in zijn uitgave van Mandelslo's reis (1637), verschenen in 1658, een kaart van Z. Azië, waarop slechts Gamron, Lār en Shiraz staan vermeld. Fryer (1677), verschenen in 1698, voegt geen kaart bij, maar alleen een routelijn met de namen der pleisterplaatsen. De werken van Della Valle en Tavernier bevatten geen kaart. Chardin geeft er slechts een van N. Perzië. De atlas, die de uitgave van diens werk door Langlès vergezelt, houdt een fraaie kaart in van Lapie (1810), die de oude route Gamron-Isfahan in haar geheel aangeeft. Valentijn geeft in zijn „Oud en Nieuw Oost-Indien" (Vde dl. 2de stuk, 1726) een kaart van Perzië, waarop deze weg reeds staat aangeteekend ter opheldering van de door hem, meest verkort, opgenomen reizen van Bastinck (1645), Van Leenen (1689) en Hoogkamer (1701), doch er ontbreken verscheiden plaatsnamen en de kaart vertoont volop de gebreken van zijn tijd.

Waar de oude reisjournalen zoo weinige deugdelijke aanwijzingen verschaften, is het niet te verwonderen dat de gelijktijdige kaartenmakers in gebreke bleven. Zij onthouden zich dan ook van het aangeven der wegen, want de verwarring, die er heerschte in de plaatsing der steden en dorpen, was hopeloos. De loop der rivieren werd meest aangeduid zonder eenigen geldigen grond, geheel denkbeeldig; de kaart bij Valentijn munt hierin uit.

Voor zoover ik heb kunnen nagaan is de kaart van G. de l'Isle (een der beste, die deze beroemde geograaf heeft gegeven) de eerste, die de voornaamste wegen door Perzië aanduiden (1724). De weg Gamron—Isfahan is, wat

betreft richting, ligging der plaatsen en tot op zekere hoogte spelling, verrassend nauwkeurig. De kaart werd, zooals gewoonlijk, door zijn vak- en tijdgenooten, niet het minst in ons land, nagevolgd, hoewel vele nog zeer lang de oude gebrekkige bleven uitgeven [1]).

Op de hiernevens bijgevoegde kaart vindt men aangeduid de bovenaangehaalde weg Shiraz—Būshir, benevens die van Lār naar Kung of Congo, nabij het tegenwoordige Linga, waar de Portugeezen een kantoor hadden. Op deze laatste routelijn vindt men de voornaamste pleisterplaatsen vermeld, die ook bij Gemelli-Careri (1694) voorkomen [2]).

Ik had gaarne ook nog den weg opgenomen, die van Kamaredj (op den weg van Būshir naar Shiraz) leidt naar Bender-Rīg. Men vindt hem beschreven bij Thévenot (1665) [3]) en zij werd o. a. gevolgd door Joannes Leeuwenson (1674) [4]). Maar de aanduidingen in deze journalen waren te vaag en bestaande kaarten verleenen te weinig hulp voor deze schaars bezochte streken.

Hoewel de redenen, die aanleiding gaven tot het zenden van het gezantschap reeds hier en daar uitvoerig

---

1) De l'Isle's *Carte de Perse, dressée pour l'usage du Roy* werd uitgegeven door J. Covens en C. Mortier onder dezen titel en met vermelding van zijn naam, met aan den bovenrand: Nova et accurata Imperii Persici delineatio ad usum Serenissimi Burgundiae Ducis. Het mij bekende exemplaar is klaarblijkelijk uit een atlas afkomstig, maar ik heb niet kunnen nagaan uit welken. — Wellicht is het jaartal van De l'Isle's oorspronkelijke kaart weinige jaren vroeger te stellen dan 1724, vermoedelijk 1720.

Dupré maakt gebruik van de kaart van d'Anville (omstr. 1770). In sommige opzichten wint zij het van die van De l'Isle, maar zij bevat minder plaatsnamen en de wegen vindt men er niet op aangeteekend.

2) Deze weg werd beschreven door Luit. H. B. Vaughan: van Linga tot Hormūz (1887) in *Proc. R. Geogr. Soc.*, Vol. XII, 1890, p. 648, v. v. en van Kharek naar Lār (1889) in *Geogr. Journ.*, Vol. VII, 1896, p. 124, v. v. Met krtn.

3) Suite du Voyage de Levant, p. 295—298.

4) „Een overlandreis uit Indië naar Nederland, in 1674—1675", door P. A. Leupe (*Bijdr. Inst. v. Nederl. Indië.*, 2, VII, blz. 94—144.)

in het verbaal vermeld worden, mogen zij hier kortelijk worden samengevat. Reeds had ik bij een vroegere uitgave [1]) gelegenheid een beknopte schets te geven van de lotgevallen der Compagnie in Perzië sedert hare vestiging aldaar (1623) tot het jaar 1645. Ten einde niet in herhalingen te treden, zij dus slechts aangestipt, dat herhaalde geschillen over de uitlegging der zijdecontracten den grond vormden van wat men zou kunnen noemen de politieke verhouding der Compagnie tot Perzië. Daarbij dient steeds in het oog gehouden dat de zijdehandel aan de Compagnie in den regel geen voordeel van eenig aanbelang opleverde, doch slechts diende om haren zeer winstgevenden omzet in specerijen te bevorderen. Pieter van Dam verschaft in zijn „Beschrijving van de Constitutie, Regeeringh en Handel van de Compagnie" [2]) een betrouwbaren leiddraad voor de gebeurtenissen na 1645, het jaar dus van den mislukten aanslag op het eiland Kishm, hier en daar aan te vullen uit andere archiefstukken.

De oorsprong der geschillen omtrent de tenuitvoerlegging der contracten was voornamelijk gelegen in de pogingen van de Compagnie om een der bepalingen te ontduiken en wel die, welke voorschreef dat alleen zijde zou gekocht worden van de „factoren" der kroon. Dientengevolge hadden de raadslieden van den Shah in 1637 de Compagnie hierover aangesproken en haar genoodzaakt te betalen 4006 toman, tegen *f* 40 gerekend, = *f* 160240,

---

1) Cornelis Cornelisz. Roobacker's Scheepsjournaal Gamron—Basra (1645). (*Tijdschr. v. h. Nederl. Aardrijksk. Gen.* 2de Serie, dl. XXIV, 1907, blz. 289—405.)

2) Onuitgegeven Hs., Rijks-archief. Zie over dit handschrift: *Kronijk van het Hist. Gen.*, Dl. IX, blz. 217 en 497—509. Pieter van Dam (1621—1706), wiens titel was Advocaat van de Compagnie, doch in wiens handen gezegd kan worden al de draden van het bestuur van het machtige handelslichaam tezamen te zijn gekomen, schreef in de jaren 1693—1701, in opdracht der XVII, deze uitgebreide geschiedenis van haren „staat en gelegentheyt". Omtrent de wenschelijkheid van de uitgave daarvan zie: *Overzicht van de door bronnenpublicatie aan te vullen leemten der Nederlandsche geschiedenis*, opgesteld vanwege de commissie van advies voor 's Rijks geschiedkundige publicatiën, blz. 47—48. ('s Gravenhage 1904).

dat is 13½ per cent voor tol over 593½ carga (1187 balen) zijde, die door de Compagnie van particuliere kooplieden was gekocht en wel tegen 50 toman per carga. Hiertegen was inderdaad niet heel veel aan te voeren. Van bedenkelijker aard echter was hetgeen in 1638 geschiedde, toen men de Compagnie den koop had „opgedrongen" van 1448 carga's, weder tegen den toenmaals te hoogen prijs van 50 toman. En hoewel zij er daarna in slaagde den prijs tot 45 toman terug te brengen, wist het Hof zich in 1643 daaraan te onttrekken, „in voege", zegt van Dam, „dat men reeckende, dat de Compagnie eenige tonnen gouds door die quade menees was verkort". Bovendien had men den president Constant op gewelddadige wijze belet naar Gamron te vertrekken, maar die smadelijke bejegening had hij zichzelf te wijten, want hij had zich niet gehouden aan het voorschrift, waarvan de opvolging ook reeds door de in het Oosten geeischte hoffelijkheid geboden was, om de inwilliging van den Shah af te wachten op het door hem aangevraagde verlof tot de afreis; zelfs op een formeel verbod werd door hem geen acht geslagen, zoodat men hem „met slaan en stooten terugge had doen halen, en eenige dagen in gijzeling houden" [1]).

Hierop besloten Gouverneur-Generaal (Van Diemen) en Raden Perzië den oorlog aan te doen. De gezonden vloot onder den commandeur Claes Cornelis Blocq slaagde er echter niet in iets wezenlijk nadeeligs uit te richten; zelfs een aanval op het fort van het eiland Kishm mislukte. Bewindhebbers namen deze handtastelijkheden, die zonder hun voorkennis waren aangevangen, zeer kwalijk, als zijnde „veel te voorbaerig". De tegelijkertijd aangewende poging om zich van Perzië onafhankelijk te maken door de vestiging van een factory te Basra mislukte door den tegenslag dáár ondervonden [2]).

---

1) Zie hierover een uitvoerig verhaal door Tavernier, die er ooggetuige van was, in zijn *Recueil de plusieurs relations... Histoire de la conduite des Hollandois en Asie. Tant envers leurs sujets, qu'envers les estrangers, pour soûtenir le commerce.* Chap. XIII.

2) Zie *Roobacker*, blz. 305 en 397.

Door dit alles geraakten de onzen in niet geringe verlegenheid. Maar ook te Isfahan bleek men het oogenblik geschikt te achten om een poging aan te wenden de oneenigheden bij te leggen, voornamelijk ontstaan door de stijfhoofdigheid van Constant, die inmiddels te Gamron was aangekomen. Het Hof stelde voor, dat de Compagnie eenige bevoegde personen zoude zenden ten einde de gestaakte zaken weder op te vatten, onder belofte „om den vrijen handel, en wat wij meer soude mogen versoecken, te sullen accorderen, en dat wij ondertussen de 3000, of 3500 thomans, die zij aan hem schuldigh waeren, tegens sijne pretensie van 4906 toman, souden mogen behouden".

Besloten werd, dat de commandeur Blocq zelf zich met deze netelige zending zou belasten [1]). Hij vertrok den 6den Juli 1645 van Gamron, vergezeld van den opperkoopman Leonard Weenincx, den koopman Willem Bastinck, de onderkooplieden Abram Mathysen van Riethoven en Geleyn Jochems, den barbier Jacop Jeuriaensen, den assistent Isaacq van Twist en twee „lijffschutters." Den 5den Augustus te Isfahan aangekomen, ontstond reeds spoedig vertraging in den gang van zaken, toen de commandeur Blocq ernstig ongesteld werd en den 19den overleed. De onderhandelingen werden door Weenincx en Bastinck voortgezet, doch een nieuw oponthoud was het gevolg van den moord, den 11den October gepleegd tengevolge van een paleis intrige, op den tachtigjarigen Grootvizier, Mirza Taki, een zeer bekwaam en eerlijk man, die echter met vaste hand alle misbruik van macht van den kant der hovelingen en gouverneurs tegenging en zich daardoor vele vijanden gemaakt had. Hij werd opgevolgd door Khalifeh Sultan, dien wij uit het verbaal leeren kennen. Alles moest nu weer op nieuw berecht worden, doch ditmaal werd er spoed gemaakt, zoodat Weenincx en Bastincq reeds den 25sten October de terugreis konden

---

1) Zie omtrent deze zending: *Dach-Register gehouden bij den opper-coopman Leonard Winninx . . . 6 July 1645 . . . tot den 24en November daeraenvolgende, als wanneer in . . . Gamron wederom gearriveerd is.* (Rijks-archief).

aanvaarden. De verkregen uitkomst [1]) kon echter slechts van voorloopigen aard zijn, want door het overlijden van den commandeur Blocq was het officieele karakter der zending verloren gegaan; de president Geleynsz de Jongh te Gamron had niet kunnen besluiten de gegeven volmacht aan Weenincx over te dragen. Het was dus noodig hierin te voorzien door een nieuwe zending. Daartoe werden gekozen Nicolaes Verburgh [2]) en Bastinck [3]), die inmiddels naar Batavia was teruggekeerd, vanwaar het gezantschap den 13den Augustus 1646 naar Gamron en Isfahan

---

1) Aan de Compagnie werd toegestaan, dat zij tot 1 Maart 1647 tolvrij zou mogen handelen, waartoe haar drie „mandamenten" werden verleend: 1° betreffende de vrijheid van tol door het geheele rijk, zoowel voor in- als uitgaande goederen; 2° vrijstelling der 14 percent rechten, die de Compagnie anders te Gamron aan den gouverneur en het hoofd der douane zoude hebben te betalen; 3° verlof tot uitvoer met elk schip van een zeker getal paarden, zoowel hengsten als merriën.

2) Nicolaas Verburgh doorliep een lange en voorspoedige loopbaan in Indië. Hij kwam er als onderkoopman 13 September 1642; ging als gezant en directeur naar Perzië 1646; gouverneur van Tayonan 1649; fabriek 31 Maart 1654; extra-ordinaris Raad 31 Maart 1654; ordinaris Raad, met *f* 500 per maand, 30 November 1657; ontlast van het voorzitterschap van schepenen en benoemd tot Directeur-Generaal 26 September 1667; uit die functie ontslagen 11 October 1675. — Deze opgaven zijn ontleend aan de „Personalia", zijnde een verzameling van zes 4° alphabetisch gerangschikte registers op de resolutiën van G. G. en R. in Hs., waarvan elk deel een opvolgend tijdvak behandelt. Zij berusten in het Rijks-archief, aan hetwelk zij werden geschonken in 1892 door de erfgenamen van Mr. P. A. Brugmans. Volgens Van Troostenburg de Bruijn (*De hervormde kerk in Ned. O. I.*) is ook een ex. aanwezig in de biblioth. van het Batav. Gen. v. K. en W. Deze registers zijn verre van volledig en ook niet altijd nauwkeurig, zoodat vergelijking met de aangehaalde resolutiën wenschelijk is.

3) Willem Bastinck (ook Bastincq en Basting) de Oude wordt koopman 28 Juli 1642; als gezant naar Perzië (waar hij reeds in 1645 als opperkoopman aanwezig was) teruggekeerd 1646; uit Patria teruggekeerd 1658 (er wordt niet vermeld wanneer hij Perzië verliet en naar Nederland vertrok); commandeerend koopman over de Bantamsche bezittingen 5 November 1658; tweede persoon te Ternate 20 December 1658; expres-Commissaris naar het Macassaarsche hof 10 Februari 1659. (*Personalia*) — Het *Dagh-Register* van 1661 vermeldt hem 15 Februari als overleden.

vertrok. Ook ditmaal slaagde men er niet in de zaken op deugdelijke wijze in het reine te brengen. Evenmin gelukte dit aan den in 1649 gezonden commissaris Arent Barentsz [1]); ditmaal doordat de Shah afwezig was, daar hij een veldtocht had ondernomen tegen Shah Djehan, den Groot Mogol. Aangezien men echter wederzijds volstrekt geen lust gevoelde de nog steeds hangende geschillen door de wapenen te beslissen, nam men het hulpmiddel te baat om te Gamron elkander „bij solemnelen eede [te beloven], nog aan d'eene, nog aan d'andere zijde geen hostiliteyten te gebruicken, voor en aleer onse klagten voor den Koninck souden sijn gebragt en daerop antwoort gegeven".

Men kon de zaken echter niet voor onbepaalden tijd op deze wijze laten liggen. Van Perzische zijde drong men er evenzeer op aan, dat de Compagnie een behoorlijk geaccrediteerd gezant zoude zenden, van toereikend aanzien, om tot een afdoende overeenkomst te geraken. In de vergadering van G. G. en R. van 25 Juli 1651 werd door Reyniersz in overweging gegeven om, overeenkomstig het verlangen van Bewindhebbers, daartoe over te gaan. Den 28 Juli werd de zending opgedragen aan den Raad ordinaris M^r. Joan Cunaeus en besloten „hem d'intentie van de heeren principalen bij instructie in mandate mede te geven" [2]). Deze instructie luidde als volgt: [3])

---

1) Arent Barentsz was daartoe van Sūrat gekomen, waar hij sedert 21 Juli 1644 de betrekking van Directeur vervulde. Hij was opperkoopman geworden 4 September 1638 en kreeg zitting in den Raad van Justitie 9 Juli 1644. In 1649 repatrieert hij als commandeur van de retour-vloot, na voor de benoeming tot extra-ordinaris Raad bedankt te hebben. (*Personalia.*)

2) Resolutiën G. G. en R.

3) Extract uit het „*Copie-boeck van afgesonden brieven, verleende commissien en instructien, uyt Batavia naer verscheyde diverse quartieren, zedert 22en Desember a° 1650, ende eyndicht 4en Jannewary* 1652." (Koloniaal archief n° 778, p. 338, v.v.) — In dezen bundel vindt men tevens afschrift van de commissie voor Cunaeus, de brieven aan 'Abbas II en aan den I'timad ud Doulet, register van deze en andere medegegeven papieren betreffende vroegere aanraking met het

Forme van instructie voor den heer Joan Cunaeum, Raedt ordinaire van Nederlandts India, gaende in voldoeninge van de ordre onser heeren principalen als expresse ambassadeur aen de Majesteyt van Persia, tot minnelijck bijleggen van de staende differenten met die croone, als oock voirder tot behoorlijcke visite van de comptoiren Gamron, Suratte, Wingurla, als de gouvernementen van Ceylon, Choromandel, Malacca ende desselffs onderhoorige comptoiren.

Hoe loffelijck de heeren onse principalen zijn ijverende over den welstandt van den staedt der generale vereenichde Nederlandtsche Compagnie in dese gewesten, sulcks heeft U Edele doorgaens vernomen bij lecture van de missiven door Hare Edele successive herwaerts gesonden, alsmede Haer Edele misnougen niet buyten reden opgenomen over de continuerende differentiën met de Persische croone, die niet buyten beduchten zijn tot groot nadeel van welgemelte Compagnie te sullen resulteren, soo door bequame middelen niet tijdich voorgecomen ende in der minne g'accommodeert werden, gelijck Haer Edele serieuselijck zijn recommanderende, ende de extracten haerder Edele missiven dienaengaende zedert 22 September a°. 1648, vervolgens U Edele ter handt gestelt, nader sullen connen declareren.

Het uytwercken van dit emportant ende noodtsaeckelijck werck, alsmede Hare Edele voirder ernstige bevelen op 't stuck om ten minsten alle 2 jaaren de respective comptoiren ende residentieplaetsen door getrouwe ende ervarene commissarisen ende visitateurs besocht te werden, op de comptoiren Spahan [1]), Suratte, Wingurla, als de gouvernementen van Ceylon, Choromandel, Malacca etc. effect

---

Hof te Isfahan, waaronder „drie memorikens in de Persiaense tale geschreven, neffens hare translaten, door den Professor Golius, zeilorder voor de Sperwer en Patientia, brief aan Dirck Sarcerius, en brief aan Gerard Pelgrom.

1) Isfahan.

te laten nemen, U Edeles persoon bij eenparige advisen in raade genomineert ende vercooren is, omme met het jacht de Sperwer als 't fluytschip Patientie daertoe geprojecteert ende zeylvaerdich leggende, in den naeme des Alderhoochsten derwaerts te navigeren, die gebeden zij U Edeles reyse buyten alle ongeval voorspoedich te maecken ende U Edeles verrichten te segenen.

Tott Gamron met lieff aengecomen zijnde, zal onses oordeels geraden wesen aenstonts de reden van U Edeles comste aen den gouverneur ofte sulthan dier plaetse bekent te maecken, dien sich vertoont een waren vrundt onser natie te wesen, ende dienvolgens oock niet willen twijffelen, dat tot het wel verrichten van U Edeles affairen aen zijn goeden raet en daet [niet] zal mancqueren. Oock zal nodich wesen dat den president Dierick Sarcerius met U Edele naer 't hoff opreyse, die aldaer in loco zijnde ende van alle gelegentheyt als 't gepasseerde de beste kennisse hebbende, U Edele in alles grootelijcks ten dienste sal connen wesen.

Precise ordre tot U Edeles verrichten ten hove connen van hier niet voorschrijven, maer eenelijck seggen, alsoo het principale insicht deser legatie bestaet, volgens de intentie onser principalen, daerin, om alle gepasseerde ende staende differenten tusschen die croone ende d'generale Compagnie te assopieren ende in der minne bij te leggen, opdat wij, schoon het woelen onser nabuerige geveynsde vrunden, bij die hoochmoedige natie eens weder in volcomen vertrouwen, buyten eenige bedenckinge, geraecken mogen, om in een vrije en onbecommerde negotie, gelijck soo lange voirderlijck gefrequenteert hebben, te blijven continueren. Weshalven ongeraden houden, om geen nieuwe onlusten te moveren, gelijck voor desen ervaren hebben, vele ofte besondere conditiën nochte artyckelen de Majesteyt voor te stellen ofte te versoecken, als bij soo machtige potentaten, volgens experientie, affkeerich zijnde, maer dat U Edele achtervolgens gedane toeseginge sijt gecomen, om de Majesteyt reverentelijck te begroeten, in danckbaerheyt van de eere, deucht ende preëminenten in 't vrij exerceren onser negotie soo lange jaaren in desselffs rijck genooten, met eerbiedich versoeck,

de Majesteyt onse natie als ware, ongeveynsde vrunden gelieve te erkennen, ende onder zijne schaduwe alomme ende met ydereen die vrijen onbecommerden handel gelieve te laten continueren, tot des Majesteyts welgevallen, ende tot dien eynde te verlenen soo bondige commandamenten, met welcke tegens alle molestie van ygelijcken mogen versekert wesen. Op welcker maniere gaende, soo vertrouwen wij vrij meerder bij die hoochmoedige ende precise natie ten goede van de generale Compagnie sullen bewercken ende hare gonste capteren, als bij voorstellen van soo veele articulen, gelijck voor desen, ende bij nonobtenue van dezelve op onse macht ter zee te steunen, 't welck bij haer genouchsaem als verfoeyelijck, ende wij gesuspecteert zijn geworden.

Tott speculatie becomt U Edele mede de copiën van de voor desen gedane versoecken, als de mandamenten bij de Majesteyt als desselffs predecesseurs voor desen daerop verleent, daerbij zal U Edele ten naesten bij connen vernemen, hoe verre genegen zijn ons in dat rijck te admitteren ende negotie te verleenen. Edoch bevindende de gemoederen van de Majesteyt ende grooten, in sonderheyt den Achtumael Douleth [1]), tot ons geinclineert ende oprechtelijck in goeder meeninge genegen (gelijck met dese besendinge vertrouwen te sullen wesen) ende dat zijlieden insteerden ofte daer op stonden, dat U Edele eenige conditiën soudet instellen: soo houden ten principalen te wesen, dat genegen zijn jaarlijcks met de Majesteyt te contracteren tot de nomber van 2 ofte uytterlijck 300 packen sijde, mits suyver ende schoon van stoffe zij, tot soodanigen prijs als sult connen verdragen, wel verstaende niet excederende 45 toman, doch hoe minder hoe liever, te voldoen in comptanten off coopmanschappen na des Majesteyts gevallen, ten prijse soo sult accorderen.

Ten anderen, gelijck vooren gesecht, liberteyt om onse voirdere negotie, soowel in zijde als andre waren, met ydereen door 't geheele landt sonder becommeringh van ymanden, buyten lasten ofte gerechticheden te mogen

---

1) *I'timad ud Doulet*, i. e. Grootvizier.

exerceren, onder bondige ende versekerde commandementen daertoe te verleenen, 't welck niet apparent is toegestaen zal werden, als wanneer aenhouden moeten om lijdelijcke ende favorable lasten bij de Majesteyt gonstelijck daertoe te stellen, alsoo d'impositiën en tollen daer te lande soo hoogh loopen, dat daerdoor ten aensien de sware equipagiën niet wel bestaen connen.

Voirder bij admis van libere negotie voorszeide, off de Majesteyt niet souden connen resolveren, in plaets dat alsins ende telckens de costumelijcke ofte g'accordeerde gerechticheyt betalen, eens voor al des jaars tot seecker tanto te accorderen; welcke 2 poincten, insonderheyt dit, bij sulcken voorval wel exactelijck met aendacht overwogen ende omsichtelijck ingegaen dient.

Item, 't sij dan dat gehouden blijven de gewoonlijcke tollen ende raderijen te betalen, off wel soodanige als de Majesteyt ons gunstelijck tot verlichtinge sal gelieven de novo te accorderen, ofte dat jaarlijcks een voor al contracteerdet, 't sij hoe het in desen gaen mochte, soo dienen verseeckert te wesen, dat onse goederen in 't schepen, disbarcqueren ende vervoeren, doorgaens ende alsints van ider, wie 't oock soude mogen wesen, ongemolesteert bleven, oock sonder behoeven g'opent, voor ende aleer ter gedesigneerde plaetse aengecomen zullen wesen.

Buyten desen, alle soodanige conditiën meer, als U Edele metten anderen in loco, na des tijts gelegentheyt, ten voirdeele van de generale Compagnie ende buyten onlusten van de Majesteyt sult geraden vinden, dat U Edeles wijs oordeel bevolen laten.

't Gene tot erkentenisse aen de Majesteyt, als desselffs groote, mede gaet, zullen U Edele costi naer vereysch van 't werck in quantiteyt als qualiteyt dienen te formeeren, waertoe van hier uytgemaeckt hebben 't gene oordelen dienstich ende aldaer aengenaem te zullen wesen, ende sulcks hier hebben connen bijeen crijgen; het voirder mancquerende, soo uyt het cargasoen als aldaer te becomen, gesuppleert moet werden, opdat met fatcoen ende respect voorcomen mogen. Een complement-brieffken aen de Majesteyt als den Achtumael Douleth daerbij gaende,

sal costi getranslateert dienen, voegende daerbij ofte uytlatende sulcks als U Edele aldaer nae gelegentheyt van saecken tot Compagnies dienst zult geraden vinden te behooren.

Ten fine van dese materie, connen niet naerlaten U Edele ernstelijck te recommanderen met den anderen de saecken alsoo te beleyden, ende met reputasie trachten te bewercken, achtervolgens de ware ende sincere intentie onser heeren principalen, dat de generale Compagnie tot Uwer Edele besondere loff de langh gewenste vruchten mogen comen te gauderen, daertoe als een rechtmatige saecke den Gever alles goedts sijnen heyligen zegen gelieve te verleenen, amen.

Comende dan vorder tot het poinct op het visiteren van de respective comptoiren ende gouvernementen, naer verrichter saecken bij meergemelte Majesteyt van Persia, als daer zijn tot Gamron, Suratta, Wingurla, Çeylon, Choromandel, Malacca etc. [1]), wat U Edele in desen te verrichten ende te doen staet, daertoe sullen geene ordre voorschrijven, maer ons ten vollen gedragen aen de speciale instructie bij de Heeren 17^{en} voor de commissarisen ende visitateurs beraemt ende ingestelt, U Edele in copie bij desen medegegeven, die U Edele serieuselijck recommanderen met aendacht te resumeren ende den teneur en inhoudt naer de letter poinctuelijck te achtervolgen ende doen naercomen, sonder eenige infractie nochte de minste conniventie van imanden, wie het oock soude mogen wesen, waeraen de generale Compagnie besondere dienst staet te geschieden.

U Edele is kennelijck hoe den Edele Gerrardo Pelgrom [2]) in sijne provisionele bedieninge van directeur over Compagnies commertie in de Hindoustance quartieren bij unanime advysen in raade is geconfirmeert geworden, mits noch een verbandt de novo van 3 jaaren naer het

---

1) Koromandel en Malakka werden niet door Cunaeus bezocht, daar de terugreis in het ongunstige jaargetijde plaats had (zie blz. 368).

2) Gerard Pelgrim, of Pelgrom, werd tot provisioneel directeur te Sūrat benoemd 28 Juli 1651. (*Personalia.*)

eyndigen van zijn loopende verbonden tijt in dier qualité te moeten continueren, onder soodanigen tractement van den aenvanck in dees honorable bedieninge, als ter aencomst van U Edele aldaer met hem zult accorderen, 't welck U Edele alsoo gelieft te doen effect sorteren, opdat ten dienste van de Compagnie te meer geanimeert mach werden, wiens insichte is hare ijverige getrouwe dienaers naer meriten eerelijck te loonen.

De saecken bij de Majesteyt van Persia naer wens verricht zijnde, aen welck succes niet willen dubiteren, soo sal nodich wesen een bequaem ende habiel persoon als agent omtrent het hoff gehouden werden, om van alle voorvallende saecken speciale ende behoorlijcke kennisse te doen, ende ten hove te verrechten zulcks als van wegen de Compagnie in de zijdehandel ende vordre negotie, beneffens sulcks meer als aldaer in tijde mochte comen te offreceren, ten welcken insichte den oppercoopman Philiph Angel, wien daertoe sufficant geoordeelt zijnde genomineert ende derwaerts is gaende, wien U Edele alsdan daerinne sult stellen ende, daer 't noodich is, daervoor bekent maecken, met vertrouwen aen de Compagnie in die gelegentheyt goede diensten zal presteren.

Hoe gants sober Batavias paardestal van bequaem ende aensienelijcke paarden is versien, soo door uytsterven, verouderen als verschoncken, is U Edele ten volle bekent, dies gerecommandeert blijft daerinne te versien, soodanige als UEdele weet ten dienste van de Compagnie connen wesen, wij vertrouwen dat uyt de quartieren van Bassora ende Arabia beter ende soowel civil in prijs, oock met minder fastidie als uyt het rijcke van Persia gedient sullen connen werden, dat UEdele aldaer beter als wij hier staet te ervaren, ende op gelet dient.

UEdele houde mede in serieuse recommandatie behoorlijck reguard te nemen, ter wat plaetse UEdele staet aen te langen, op den overvloet van Compagnies dienaers, die naer advenant van den eysch van 't werck bevonden mochten werden, alsmede op de ondienstige, waervan de Compagnie geen behoorlijcken dienst is treckende, renvoyerende dezulcke alle nevens de overige herwaerts, tot ontlastinge van de Compagnie, waerentegen geëncourageert

dienen dezulcke, die haren dienst met allen ijver en getrouwicheyt sijn presterende, waeraen de Compagnie ten hoochsten is gelegen ende dickmael om benoodicht blijven.

Met de schepen Diamant, Leeuwarden, ende den Lastdrager zijn op becomen licentie van de heeren onse principalen door seker coopman, met namen Jan van Wulvenhorst, herwaerts aengesonden drie dooskens, genombreert A. B. C., ider inhoudende een robijn baloys [1]), getaxeert op *f* 34000 als per bijgaende factuerken ende zijne missive, omme deselve in dese Indias ten meesten prijse te beneficeren, achtervolgens gemaecte accoort met welgedachte onse heeren principalen; welcke juweelen wij vertrouwen in 't rijcke van Persia ofte wel in Hindostan beter gewilt ende in hooger estime sullen wesen als op eenich ander geweste, weshalven UEdele medegegeven werden, omme naer luydt van de becomen ordre daermede te handelen, 't zij ten gewensten prijse te beneficeren ofte bij faulte van dien weder herwaerts te laten keeren.

Soo werden UEdele mede ter handt gestelt 3 memorikens, geschreven in de Persiaense tale, neffens hare translaten, door den professor Golius herwaerts gerenvoyeert, om volgens desselffs innehouden eenige boecken in die contreyen te versamelen. UEdele gelieve dezelve costie te laten copiëren ende ordre te stellen, omme (des doenlijck zijnde) Sijne Edele bij versendinge naer diverse plaetsen, eenige becomende, contentement te connen geven [2]).

Den Edele Dirick Sarcerius tot Gamron, tot noch als provisioneel president Compagnies negotie ende ommeslach in dat rijcke waernemende, heeft instantelijck in 't particulier versocht in dier qualité absolutelijck geconfirmeert te mogen werden, sonder voirder continuatie aldaer als zijn presente verbandt, welcke Julio passato een jaar g'exspireert is; maer alsoo de vele veranderingen de Compagnie niet voirderlijck en zijn, en zijnen persoon aldaer g'experimenteert ende in goede achtinghe zij, soo sagen

---

1) *Rubis balais.* Robijn van een licht roode kleur: de fraaiste soort.

2) Uit het verhaal blijkt niet, dat gevolg is gegeven aan dezen wensch van Golius, noch vindt men daarover iets bij Houtsma.

Zijn Edele ten dienste van de generale Compagnie gaerne continueren; hetwelcke tot U Edele bijeenverschijninge gedefereert houden om Zijn Edele daertoe te animeren, met een eerelijck tractement van 160 tot 180 guldens ter maendt, zedert die qualiteyt becleedet heeft, mits een nieuw driejarige verplichtinge, welcke eerlijcke conditie wij vertrouwen bij Zijn Edele niet verworpen zal werden.

Nademael U Edele Sualyscom [1]) en passant sal dienen aen te doen, tot overleveringe van de schoone ende noodige spiegel, tot meerder aensien van de legatie aen den Mogol geprojecteert, ende op 't vertreck van 't schip Banda niet vaerdich heeft connen vallen, soo sijn mede te rade gewerden, in meerder voldoeninge van de Suratse petitie, de overige ruymte van 't jacht de Sperwer te laten beslaen met 35700 ℔ Siams sappanhoudt, ende 40 caskens quicksilver, welcke U Edele gerecommandeert blijft met de minste tijdspillinge costi van te ontlasten.

In 't casteel Batavia ady 14e September anno 1651.

Was geteeckent: Carel Reniersz., Joan Maetsuicker, Gerrard Demmer, Carel Hartsingh, Joan van Teylingen ende Cornelis Cesar.

Den 15den September 1651 van Batavia vertrokken kwam het gezantschap den 27sten Februari 1652, na een reis dus van vijf maanden, te Isfahan aan. De besprekingen bleken, zooals gewoonlijk in Perzië, van langen duur, zoodat de gezant eerst den 15den Juni 1652 de terugreis kon aanvaarden en den 12den November te Batavia voet aan wal zette.

Het verslag, dat het verhaal ons biedt van de herhaaldelijk gevoerde schermutselingen, is het eenige document van de vele, die de Compagnie ons heeft nagelaten, dat door zijn uitvoerigheid een goed beeld geeft van de onophoudelijke moeite, welke het haar kostte om zich de winsten te verzekeren, die haar in Perzië gedurende een lang tijdperk zoo ruimschoots ten deel vielen. Waar het om deze reden een zeer welkome bijdrage vormt voor

---

1) De reede van Surat.

onze kennis der geschiedenis van het groote handelslichaam, zal het niet ondienstig zijn hier een excerpt te doen volgen van de uitkomsten door het gezantschap verkregen.

De gezant kreeg in opdracht te vragen [1]):

1° Verlof tot invoer, zonder betaling van tol, van zoovele koopwaren als de Compagnie mocht wenschen, waartegen van particulieren de vereischte zijde en andere waren zouden gekocht mogen worden, eveneens zonder daarvoor eenigerlei tol schuldig te zijn. Van den Shah wilde men aannemen van 150 tot 200 carga zijde, „fijne legia" [2]), jaarlijks tot 40 of uiterlijk 42 toman de carga van 36 men shah [3]), geleverd te Isfahan.

2° Vrijdom van alle tollen, zoowel bij aankomst te Gamron als in het binnenland, zoodat geen kisten of balen zullen geopend en geen koopwaren nageteld mogen worden. Daarentegen belooft de Compagnie, door bedreiging met zware straffen, ertegen te zullen waken, dat geen goederen door anderen op haren naam zullen vervoerd worden op hare schepen of aan land gebracht.

3° Voor dit alles verlangt men een eeuwigdurend „Commandement" te erlangen.

4° Dat commandement dient niet alleen van kracht te zijn voor de tegenwoordige gouverneurs of andere staatsbeambten en voor de opperhoofden van de Compagnie maar ook voor alle toekomenden.

5° Dat de Compagnie niet onderworpen zal zijn aan eenigerlei „interdictiën, commandamenten of publicatiën", die door den Shah mochten worden uitgevaardigd, tenzij haar naam daarin met duidelijke woorden zal zijn genoemd.

---

1) Het navolgende is geëxcerpeerd uit Van Dam. De sub 1° gestelde prijs van 40 of uiterlijk 42 toman per carga zijde komt niet overeen met de in de instructie vastgestelde limite van 45 toman. Zooals men later zien zal, heeft Cunaeus zelfs deze grens belangrijk overschreden. Ook de hier vermelde hoeveelheid van 150 tot 200 carga wijkt af van de instructie, die 2 tot 300 opgeeft.

2) Zie blz. 155, noot.

3) Voor munten, maten en gewichten zie Bijlage B.

6° Dat de Compagnie vrij zal zijn ingevoerde goederen weder uit te voeren zonder betaling van tol.

Dat dit alles toegestaan zou worden kan men te Batavia niet verwacht hebben. Vooral het eerste artikel, vrijdom van tol, gaf aanleiding tot veel betoog wederzijds. Ten slotte kwam echter alles neer, wat het nieuwe contract betrof, op de hoeveelheid en den prijs van de zijde, die de Compagnie genegen zou zijn, jaarlijks van den Shah te koopen. Zelfs waren de Perzen practisch genoeg om de wijze van beslechting der geschillen, die over aanzienlijke bedragen liepen, grootendeels te doen afhangen van de beslissing, die hieromtrent zou verkregen worden.

Na vele samenkomsten werd tot besluit door den gezant voorgesteld, dat door de Compagnie jaarlijks zouden gekocht worden 300 carga zijde tegen 45 toman, waartegen kwijtschelding van tol en van de oude wederzijdsche vorderingen. Dit weigerden de raadslieden van den Shah aan te nemen, tenzij de volle tol van kracht bleef. Een daarop gevolgd verzoek van den gezant om hem verlof tot vertrek te verleenen verklaarde men slechts te kunnen inwilligen na betaling van de oude vorderingen, waarvan men het bedrag op 34.000 toman stelde, d. i. *f* 1.360.000. Dit geweigerd zijnde, zond het Hof een bevel naar Gamron om de beambten en dienaren van de Compagnie gevangen te nemen en alle gemeenschap met hare schepen te beletten. De opnieuw aangeknoopte onderhandelingen brachten den door de Perzen geëischten prijs op 50 toman de carga, met bepaling dat de Compagnie een tegemoetkoming van 600 toman per jaar zou ontvangen, waardoor de prijs van de carga werd teruggebracht op 48 toman. Deze afspraak werd gemaakt om er de Engelschen in te laten loopen, want deze hadden aangeboden een hoeveelheid zijde te zullen koopen tegen den zelfden prijs, dien de Compagnie zou besteden [1]).

---

1) Een prijs van 50 toman per carga werd geacht in den regel nog eenig voordeel te kunnen laten, mits het voor den koop benoodigde kapitaal niet, zooals door de Engelschen meest geschiedde, gevonden werd door tegen hooge rente, ter plaatse of te Sürat, van inlandsche kooplieden geld op te nemen (zie blz. 274).

De gezant en zijn raad stonden nu voor de vraag: aannemen of oorlog, en besloten tot het eerste uit overweging dat „bijaldien het soude mogen werden geoordeelt 't selve voor de Compagnie schadelijck te wesen, deselve dat niet langer sal behoeven te houden, als sij selfs sal goetvinden, en dat sij t'allen tijden van 't geleden ongelijck en smaet haer revengie sal kunnen nemen".

Aan den gezant werd nu een commandement uitgereikt vaststellende: den koop van 300 carga zijde tegen 50 toman, met een korting van 2 toman; verbod van uitvoer van goudgeld [1]) en van invoer van goederen, aan andere kooplieden behoorende; vrijdom van tol bij invoer van goederen tot een totale waarde van 20.000 toman (*f* 800.000).

Van onze zijde werd getracht te verkrijgen, dat dit laatstgenoemde bedrag zou gerekend worden te zijn boven hetgeen vereischt werd voor de betaling der zijde, doch dit werd geenszins ingewilligd. Men legde er zich voorloopig bij neder, hoewel men later nog herhaaldelijk doch tevergeefs poogde deze beslissing te doen herroepen. Een nieuwe teleurstelling ondervond men, toen het bleek dat het Hof onder de wederzijds kwijtgescholden vorderingen niet begrepen achtte die van 3827 toman (*f* 153080) voor de zijde, geleverd tijdens het directeurschap van Carel Constant. Ook hiermede nam men ten slotte genoegen „onder protestatie van gewelt.... doordien men meynde geen genoegsame bescheyden in handen te hebben om dat te wederleggen."

Wat het oordeel was van de Heeren XVII omtrent den uitslag van deze zending, die met zooveel moeite en kosten gepaard was gegaan, kan blijken uit hetgeen Pieter van Dam zegt aan het einde van het vrij uitgebreide verslag, dat hij aan deze zaak wijdt:

---

1) Perzië deelde toenmaals met Europa de dwaling, dat het belemmeren van den uitvoer van gouden (en zilveren) munt den achteruitgang van de welvaart kon tegenhouden. Het is bekend, dat in Engeland het verbod van dezen uitvoer eerst in 1819 werd opgeheven (M' Cullock).

„Ick hebbe niet ondienstig geoordeelt een breeder verhaal te doen, omdat over die Contractie seer veel te seggen en te cavilleren is geweest, hebbende d'heer Cuneüs niet veel genoegen daaromtrent gegeven, sijnde mede gesustineert, dat hij veel te voortvaerende daarin was geweest, behalve dat over d'interpretatie van de voorszegde 20000 thomans nu en dan vele twist en moeyelijckheden sijn ontstaan."

Men mag aannemen, dat er gegronde reden bestond voor dit ongunstige oordeel, want Van Dam velde het een halve eeuw later en hem stonden alle gegevens ten dienste [1]). Een andere vraag is, of er verzachtende omstandigheden aanwezig zijn; in de eerste plaats of de keuze van den gezant met de noodige zorg geschied is; ook of hij geacht kan worden voldoenden bijstand gevonden te hebben in degenen, die waren aangewezen hem te vergezellen [2]).

Omtrent Cunaeus zijn de voorhanden gegevens vrij sober.

---

1) Niettemin teekent hij elders in zijn werk (p. 1004) aan, dat de Perzen zich zeer meegaande betoonden met betrekking tot de hoeveelheid zijde, die de Compagnie had aangenomen jaarlijks te koopen. In plaats van de vastgestelde 300 carga's werd slechts afgeleverd: in 1655 108, 1656 83½, 1657 100½, 1658 145 carga's. Hiertegenover werden dan „steekpenningen" geofferd.

2) Hoe men te Batavia over den afloop dacht blijkt niet uit de Resolutiën. Die van de vergadering van 15 September 1652, drie dagen na zijn terugkomst, werden door Cunaeus weder onderteekend. Den 22sten November deelt hij aan zijn collega's mede, dat hij van den Shah van Perzië ten geschenke heeft ontvangen: een kleed (khil'ād), een toom en een sabel met goud beslagen, benevens zes balen zijde en een paard. Van verschillende rijksgrooten ontving hij 15 paarden. Hij verzoekt deze geschenken te mogen behouden als vergoeding voor zijne gedane onkosten. Hierop wordt, nadat Cunaeus zich verwijderd heeft, besloten dat hij de eerstgenoemde voorwerpen als gedachtenis mag behouden, maar in plaats van de zijde en de paarden, waarin de Compagnie zelf handelde en waarvan de waarde reeds in hare boeken werd ingeschreven, worden hem 2500 realen toegelegd en een paard ter keuze uit 's Compagnie's stallen (*Resolutiën*).

Het is verder opmerkelijk dat nergens in de notulen, noch vóór noch na de terugkomst van het gezantschap, eenige melding wordt gemaakt van het journaal der reis. Zelfs het wederkeeren van Cunaeus ter vergadering van G. G. en R. wordt niet geboekstaafd.

Mr. Joan Cunaeus en zijn zoon Philippus.

Inderdaad geeft zijn leven geen aanleiding, om naar meer te verlangen; zijn Perzische reis vormt er verreweg het glanspunt van. Ik ben er slechts in geslaagd het navolgende over hem te vinden [1]).

Mr. Johannes Cunaeus was de oudste zoon van den beroemden geleerde Petrus Cunaeus (1596—1639), hoogleeraar aan de Hoogeschool te Leiden [2]), uit diens huwelijk met Maria van Zeyst; hij werd aldaar geboren in 1617. Student „honoris causa" aan de Hoogeschool den 2den Februari 1625 [3]), vinden wij hem aangesteld als advocaat-fiscaal van de vloot den 15den September 1644 en gaat hij in dienst van de O. I. Compagnie naar Indië. Van 1645 tot 1648 bekleedt hij de betrekking van Secretaris van Gouverneur-Generaal en Raden te Batavia. In laatstgemeld jaar Buitengewoon Raad van Indië geworden, klimt hij op tot Gewoon Raad in 1650 en vertrekt als zoodanig aan het hoofd van een retourvloot van zes schepen in Augustus 1658 naar Patria. Nu, op 42 jarigen leeftijd (in 1659), neemt hij weder zijn studie aan de Leidsche Hoogeschool op, maar blijkbaar zonder veel gevolg, want eerst den 16den Februari 1667 wordt hij eers-

---

1) Daartoe dienden mij als bouwstoffen: Valentijn, *Oud en nieuw Oost-Indiën*, Dln. IV en V (Van der Aa's *Biogr. Woordenboek* is bijna uitsluitend hierop gegrond); *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, 1647—1648, 1653 en 1656—1657 (de tusschenliggende jaren ontbreken); *Het geslacht Cunaeus*, door Jhr. H. H. Röell (*De Nederlandsche Leeuw*, 1903); het „Heerenboekje" der stad Leiden, 1ste jaarg.

2) Zie over hem V. d. Aa, *Biogr. Woordenboek*, III, 282. Hij was de zoon van Adriaen Cunaeus (Van der Cun), koopman en magistraat te Vlissingen. De naam zijner moeder was Regemorter.

3) Dus op acht hoogstens negenjarigen leeftijd. Zie over zulke inschrijvingen aan de Leidsche Academie: Fruin „Over Simon van Leeuwen..." (*Verspreide geschriften*, VIII, 101). Hij geeft als de voorname oorzaak „de voorrechten, die aan het Academie-burgerschap „verbonden waren, in den vrijdom van accijnsen bepaaldelijk, welke „zeker ook aan de huisgezinnen [van Leidsche knapen], waartoe de „studenten behoorden, ten goede kwamen," Als voorbeeld noemt Fruin juist den naam van Petrus Cunaeus, destijds Rector magnificus, maar stelt het jaar der inschrijving op 1632, zoodat de betreffende dan in 1623 zou geboren zijn. Röell's geslachtslijst geeft slechts het geboortejaar van Johannes, den oudsten zoon.

halve tot doctor in de rechten verheven. Hij overlijdt te Leiden den 12den Mei 1673 en wordt aldaar begraven in de Pieterskerk.

Cunaeus was in 1648 te Batavia gehuwd met Sara [1]) Calendrini, geboren te Amsterdam in 1626, overleden te Leiden en begraven in de Pieterskerk in 1696, dochter van Philip Calendrini, fiscaal te Batavia, en Margaretha van der Meulen. Zij schonk hem 5 zonen en 4 dochters, welke vruchtbaarheid in het geslacht lang erfelijk gebleven schijnt. Thans echter wordt de naam nog slechts gedragen door drie mannelijke nakomelingen, allen ongehuwd of tot dusver zonder mannelijk oir gebleven.

Zijn aanstelling bij aankomst te Batavia tot de gewichtige betrekking van Secretaris der Hooge Regeering en de daarop gevolgde snelle bevordering heeft Cunaeus zonder twijfel meer aan den roem zijns vaders dan aan eigen bekwaamheden te danken gehad. Ook de belangrijke zending naar het Perzische hof reeds in 1651, dus op 34 jarigen leeftijd, kon slechts het gevolg zijn geweest van protectie. Niets toch in zijn korte loopbaan in Indië wijst er op, dat door hem diensten zijn bewezen, die hem aanspraak konden geven op bizondere waardeering, evenmin vóór als na zijn Perzische reis. In dienst der Compagnie vervulde hij de navolgende betrekkingen [2]):

1644, Advocaat-fiscaal van de vloot.

1645—1648, Secretaris van Gouverneur-Generaal en Raden.

1647—1650, Baljuw te Batavia.

1648—1650, Buitengewoon Raad van Indië.

1650—1658, Gewoon Raad van Indië [3]).

1653 vindt men hem vermeld als Kolonel der burgerwacht, aan wien de zorg der stad buiten het kasteel is toevertrouwd.

1656, President van den Raad van Justitie, welke waardigheid hij reeds in Augustus van dat jaar neerlegt.

---

1) Aldus in het trouwboek van Batavia van 1652—1687. (W. Wijnaendts van Resandt, *Nederl. Leeuw*, 1905 p. 26.) Bij Röell heet zij Susanna.

2) Getrokken uit de „*Personalia.*"

3) Valentijn (IV, 2, p. 41) vermeldt hem als „Commissaris Polityck" in den Raad in 1650.

1657, in September, treedt hij af als Kolonel der burgerwacht.

Den 20sten November herinnert hij aan zijn reeds vroeger te kennen gegeven besluit om naar Patria terug te keeren. Hij wenschte op het schip de Peerl te gaan „ende versochte dat schipper Pieter Jonassen, die nu jongst daermede was uytgecomen, ende een out ende sorghdragent schipper, daerop mochte verblijven, 't welck Sijn Edele toegestaen sij ende met eenen 't commando over deses jaers retoursvlote gedefereert" [1]). Den 13den December wordt besloten hem het bevel te geven over de retourvloot, met den ontvanger Wijnandt Rutgers als vicecommandeur, en hem op te dragen als Commissaris de Kaap de Goede Hoop te bezoeken. Den 18den December vertrekt de vloot, nadat Cunaeus met de gebruikelijke staatsie uitgeleide is gedaan.

Met uitzondering van zijn reis naar Isfahan (15 September 1651—12 November 1652) heeft hij voortdurend te Batavia verblijf gehouden. Nimmer werd hem weder een zending opgedragen of viel hem een gouverneurschap ten deel. Wel vindt men hem steeds vermeld, wanneer er sprake is van plechtigheden: het inspecteeren van de burgerwacht, de ontvangst van inlandsche grooten of van Oostersche gezanten; hij zit voor bij feestvieringen, zooals den 30sten Mei 1653 ter „geheugenisse" van de verovering van Jacatra; hij ontbreekt nooit onder de uitgeleidende Raden bij vertrek van gouverneurs of andere hooggeplaatsten.

Eéns slechts werd hem kans gegeven, zich te onderscheiden. Wellicht zou hem dat gelukt zijn, maar de gelegenheid ertoe ontglipte hem. Het was in November 1653 dus tijdens den eersten Engelschen oorlog, toen een loos alarm, veroorzaakt door de tijding van Javaansche zijde, dat drie schepen, voerende de Engelsche vlag, in straat Sunda gezien waren, groote ontsteltenis te weeg bracht te Batavia. Men vermoedde, dat dit slechts de voortocht was van een aanzienlijke vijandelijke macht.

---

1) Dagh-Register 1656—1657, p. 315.

In alle haast werd een kleine vloot, 8 schepen van verschillend charter, tezamen gebracht en het bevel werd opgedragen aan Cunaeus en den Ontvanger-Generaal Henrik van Gent, met order om op kondschap uit te gaan. Het eenige voorval gedurende dezen kruistocht, dat vermelding verdient, is de ontmoeting van drie schepen, die men eerst hield voor de Engelsche welke men zoo ijverig zocht, doch die bleken aan de Compagnie te behooren. Onder deze bevond zich het jacht Concordia, komende van de Perzische Golf, vergezeld van het veroverde Engelsche jacht de Blessing, sedert genaamd d'Avontsterre, en dat tevens de tijding bracht, dat in het geheel vier Engelsche schepen in de Golf veroverd waren. Vijanden werden niet bespeurd, zoodat de vloot onverrichter zake naar Batavia's reede terug kon keeren.

Teruggekomen in het vaderland in de kracht van zijn leven, heeft de gewezen gezant zich in zijn geboortestad Leiden metterwoon gevestigd en is daar tot zijn dood gebleven. Ook gedurende die jaren geeft hij geen blijk van bizondere geestkracht. Op de zonder merkelijk gevolg gebleven hervatting van zijn vroeger afgebroken studie werd reeds hierboven gewezen. De bedieningen, die hij volgens het „Heerenboekje" van Leiden [1]) gedurende dit otium cum dignitate vervulde, vormen een harmonisch slot op een achtbaar en eerlijk, maar niet zeer roemrijk leven.

Was de keuze van den jeugdigen gezant een niet heel gelukkige te noemen, ook die van de hem toegewezen raadslieden gaf geen waarborg, dat de lang uitgestelde beslechting van de hangende geschillen nu eindelijk eens met kracht en oordeel zou worden tot stand gebracht. In rangorde

---

1) „Naamwijser waar in vertoond werden de naamen van de Ed. Achtb. H. H. Regenten der stad Leyden tsedert den Jare 1641 tot 1687." Zijne waardigheden waren: 1662 (gedurende één jaar), Regent van het St. Elizabeth Gasthuis; 1663—1668, Weesmeester; 1669—1671, Kerkmeester; 31 Januari 1670 werd hij lid van de vroedschap (een van de Heeren veertig), den 27sten Februari schepen en bleef dit tot zijn dood in 1673. (Mededeeling van den heer W. J. J. C. Bijleveld.)

bestond het gevolg van Cunaeus in de eerste plaats uit den opperkoopman Direk Sarcerius, die bij aankomst van het gezantschap te Gamron „provisioneel" de gewichtige betrekking van Directeur van den handel in Perzië waarnam. In 1641 aldaar in dienst van de compagnie aangekomen [1]), vinden wij er hem werkzaam als koopman onder Geleynsz de Jongh. In genoemd jaar wordt hij met de leiding belast van een zending, die ten doel had de vestiging van een kantoor te Basra. Zijn dienstcontract werd tegelijkertijd vernieuwd voor 5 jaren, waarvan hij de eerste drie den rang van koopman, daarna dien van opperkoopman zou bekleeden. Zijn optreden te Basra, vooral zijn gebleken gebrek aan geestkracht na het verbranden van het jacht de Schelvis, geven geen hoogen dunk van zijn bekwaamheden. Hij wordt dan ook reeds in 1646 als hoofd van het kantoor vervangen en keert naar Gamron terug [2]). Gedurende de onderhandelingen, door Cunaeus gevoerd, treedt hij niet op den voorgrond. Kennis van de Perzische taal schijnt hij zich niet te hebben eigen gemaakt en, wat zijn inzicht van handelszaken betreft, wij bezitten van hem een memorie, waarvan vorm en inhoud te nauwernood beantwoorden aan de verwachtingen door het opschrift gewekt en ook niet aan de eischen, die men geneigd zou zijn te stellen aan een stuk van dien aard, ingeleverd op zulk een gewichtig tijdstip door den man, die in de eerste plaats gerechtigd en geroepen was den gezant in de voor hem vreemde omgeving den weg te wijzen. Maar als een document voor de beteekenis, die de handel der Compagnie in Perzië had in het midden der 17de eeuw, en van de groote winsten, die er destijds door haar gemaakt werden, is het waard hier te worden opgenomen:

---

1) Omtrent zijn vroegeren loopbaan zijn mij geen berichten bekend. Jürgen Andersen (*Oriental. Reisebeschr.* p. 55) zegt, dat Sarcerius te Utrecht geboren is. Hij heeft wellicht behoord tot het Utrechtsche geslacht van dien naam, waarvan verschillende leden zich in de 17de eeuw in de rechten verdienstelijk maakten (zie *Biogr. wdbk. der Nederl.*)

2) Zie voor dit alles *Roobacker's Scheepsjournaal*, blz. 302—309 en 397.

Advys ter ordre van d'E. Hr. Joan Cunaeus, raadt van India, ende expres ambassadeur aen 't Persische hoff in Spahan door den directeur Dirck Sarcerius van hoedaanich de Nederlandtsche Oost-Indische Compagnies handel volgens d'presente constitutie in Persia gedirigeert dient gegeven ende overgelevert [1]).

Eerstelijck, dat om 's Compagnies jaarlijcks aan te coomen coopmanschappen ten meesten voordeele om te setten, geen beter middel gepractiseert can werden, dan die voor gereedt gelt en prijs courant in Gamron te vercoopen en niet na d'bovengewesten op te brengen, oorsaacke d'coopluyden nu alle gewoon sijn hunne contanten ten dien fyne aff te brengen, en die tegen sulcke mercaturen te trocqueeren, dewelcke in Chiras, Spahan en Taurys etc. best gewilt sijn, waarna men sich dan oock in den jaarlijcksen te doenen eysch (om met geen ongewilt goet te marckten) richten can. Wel is waar geseyde negotianten op die waaren, die sij ons in Gamron affcoopen, geene cleene winsten weeten te alcauseeren, doch d' contra weder geconsidereert sijnde in wat forma sij die omsetten moeten, te weten met cleene partijen en dat op 3 à 4 maanden dach, sonder oock nochtans van onvermoogen coopers exempt te blijven, soo sullen wij bevinden dat genoemde voordelen, die sij daervan genieten, echter voor d'Edele Compagnie niet sijn, omme onse handel daaromme met d'haare te conformeeren, want ingevalle dat bij ons gedaan wert, voor eerst gelijck 't peryckel van insolvente coopers onderworpen te sijn, en 't procedido met stucken en brocken te versaamelen, alsmede daarenbooven jaarlijks goede quantiteyt coopmanschappen aen d'handt sullen houden moeten, dat voor d'Edele Compagnie in alle maniere geschouwt dient, te meer men oock met die handelingh geen vaste reeckeninge op 't versenden der contanten maacken can, daer ter contrarie, wanneer d'uytventingh in Gamron geschiet, men geen van alle d'voorszeide

---

1) Rijks-archief, aanwinst 1903, N°. XIX.

swaricheeden onderworpen wort, gelijck ick in mijn elff-jaarige aenwesen alhier ondervonden hebben.

Item dat omme d'zijde, 's Compagnies gastus en schenckagie, als der present residerende ministers soldijen uyt d'jaarlijckse overwinsten te vinden, getracht sal moeten werden soodanige cargasoenen en dat in d'corantste waaren ten monture als hiernevens te eyschen, daarna ruygen overslach 't een jaar door 't ander gereeckent ten minsten sooveel op geadvanceert sal connen werden als achter yder uytgetrocken staat, te weeten:

Van Batavia, Tayouan, Malacca ende Cheylon een carge costende incoops *f* 270.000 daarop geadvanceert staat te worden	*f* 310.000.
Van Suratta en Mocha, mits op den incoop wel geledt werdende *f* 330.000, daarop gewonnen sal connen werden	„ 100.000.
Van Masulipatam incoops *f* 100.000 daarop men sal connen winnen	„ 75.000.
Van Bangaele incoops *f* 100.000 daarop men sal connen winnen	„ 80.000.
Van Mallabaer incoops *f* 16.000 daarop men sal connen winnen	„ 10.000.
Van Zindi incoops *f* 60.000 daarop men sal connen winnen	„ 45.000.
Op een capitaal van *f* 876.000 sal connen gewonnen werden	*f* 620.000.
Addeere hier noch sooveel 't een jaar door 't ander aen vrachten soo op Souratta als Chormandel gewonnen can worden	„ 20.000.
Somma . .	*f* 640.000.

Trecke nu hier aff om 't bovenstaande te verifieeren:

voor 300 carga sijde, costende met hunne ongelden	*f* 600.000.	
voor 's Compagnies oncosten en schenkagiën	„ 32.000.	
voor d'soldijen der present residerende ministers	„ 8.000.	*f* 640.000.
Somma egualeert . .		

Nadien de sijde naar desen in Spahan voldaan sal moeten werden, voor d'Edele Compagnie t'voirderlijkste sal wesen een tanto mercaturen om aldaer te betaalen in Gamron verkocht wort, gemerckt daarbij d'vrachten niet alleen, die anders bij opvoer der contanten om de sijde te voldoen betaalen soude moeten, advanceren, maar oock genoemde coopmanschappen daardoor 3 en 4 pct. duyrder vercoopen, gelijck mede willende aennemen geseyde goederen in Spahan aen d'coopers te leveren, 't welck gevoechlijck geschieden can om daarvooren den $^1/_2$ thol des wechs, die anders in 't geheel betaalen moeten, liberalijck en greetich sullen genieten laaten, en niet minder als 24 à 30.000 gulden beloopen sullen, die dan tot ontlastingh van de zijde gebracht wesende yder carga maar thoman 45 off wat minder sal comen te costen.

Omme nu 't ontfangene capitaal, 't welck volgens d'hiervooren gemaackte calcula oorsaacke hier niet besteet can werden in hun geheel staat te blijven, naar de minst verlies gevende quartieren te remitteeren, sal Souratta dies aangaande geprefereert dienen, oorsaacke daar reets last is de verliesen op de Persischen muncten vallende op de contanten van Bassura als Mocha na Batavia gaande te brengen, dat met Chormandel geheel anders geleegen is, soo oock die munten aldaar noch 8 pCt. meerder verlies sijn gevende.

Jegenwoordich niets vorders als 't geene reets verhaalt aangaande 's Compagnies negotie in Persia te relateren vallende, laten desen, met onse demoedige bede op den Alderhoochsten d'selve meer en meer te willen seegenen ende aangroeyen laaten, beslooten.

Ten Nederlandts comptoire binnen de coninckljke stadt Spahan desen 25^{en} May anno 1652.

Was geteeckent,

DIRCQ SARCERIUS.

Omtrent de loopbaan van Sarcerius na zijn vertrek uit Perzië blijkt uit de Resolutiën van G. G. en R., dat hij den 14^{den} September 1653 werd benoemd tot Raad van Indië en den 17^{den} dito tot Ontvanger-Generaal in op-

volging van zijn schoonvader Van den Boogaard. Ruim drie jaren later, den 11den Januari 1656, werd hem echter zitting in den Raad ontzegd tot nadere informatie betreffende 14 pakken lijnwaden en een kistje juweelen, deel uitmakende van de nalatenschap van den koopman Ham (zie lager), welke te zijnen overstaan verkocht doch niet verantwoord waren. Den 14den Januari wordt hij, op zijn verzoek, uit zijn ambt ontslagen en naar het vaderland „gelicentieerd". Zijn ongenade schijnt echter niet van zeer ernstigen aard te zijn geweest, want reeds den 28sten vindt men aangeteekend, dat hij als commandeur van een retourvloot van 4 schepen naar Patria vertrekt. Zijn rol schijnt echter hiermede afgespeeld. Ik ben er niet in geslaagd iets op te sporen omtrent zijn verder leven.

Als tweede in rang werd Cunaeus vergezeld door den opperkoopman Philip Angel [1]). Zijn aanstelling bij het gezantschap kan alleen verklaard worden door de omstandigheid, dat hij schilder was. Het was toch geen uitzondering, dat de Compagnie zich op deze wijze van de kunst bediende om hare belangen te bevorderen, en dit was vooral het geval in Perzië en Vóór-Indië [2]), waar de schilderkunst op hoogen prijs gesteld werd en hare beoefenaars er menigmaal in slaagden invloed op den gang der zaken te oefenen, indien zij daarbij begaafd waren met practischen zin en eenigen aanleg om met vrucht deel te nemen aan het Oostersche hofleven [3]). Van

---

1) De opperkoopman Dieric Schouten, die de reis van Batavia meemaakte, kan buiten beschouwing blijven, daar hij te Gamron als plaatsvervanger van Sarcerius achterbleef. De koopman Jochem Van Neck werd hem toegevoegd.

2) Zie Leupe, „Nederlandsche schilders in Persië en Hindostan, in de eerste helft der 17de eeuw", *Nederl. Spectator*, 1873, blz. 260—263 en 265—266.

3) Een treffend voorbeeld daarvan gaf Jan Lucasz. Van Hasselt, die vele jaren als schilder aan het hof van 'Abbas I doorbracht en bij hem en zijn opvolger Shah Sefi in hooge gunst stond. Hij bewees de Compagnie groote diensten gedurende de eerste jaren van hare vestiging (1623). In 1625 vergezelde hij den Perzischen gezant, die 'Abbas aan

Angel was dit gunstige gevolg echter moeilijk te verwachten, want wat wij omtrent hem weten wijst volstrekt niet op begaafdheden in die richting. Inderdaad zijn dan ook de redenen duister, die geleid hebben tot de aanstelling van dezen hoofdman van het St. Lucas-gilde te Leiden in 1645, dus op 29 jarigen leeftijd, in dienst van de Compagnie [1]). Het eenige, dat desnoods zou kunnen wijzen op aanleg voor negotie, is het feit, dat hij zijn vele betrekkingen met schilders, gevolg van zijn benoeming tot secretaris van het St. Lucas-gilde te Haarlem (1643), benutte om te Leiden een kunsthandel uit te oefenen. Gedurende zijn loopbaan te Batavia blijkt niet, dat hem werk werd opgedragen, dat in verband stond met den eigenlijken werkkring van de Compagnie: den handel. Slechts vindt men vermeld, dat hij 11 Juni 1646 werd voorgedragen tot Lid der Schepenkamer, maar zijn benoeming heeft niet plaats gehad. Dan, reeds in 1651, vinden wij hem als opperkoopman aan boord van de Sperwer en het blijkt uit de Instructie aan Cunaeus (zie blz. XXIV), dat men te Batavia werkelijk verwachtingen koesterde van Angels koopmansgeest, want aan den gezant werd uitdrukkelijk opgedragen, dat hij tot opperhoofd te Isfahan, dus als tweede persoon in Perzië, zou worden

---

de Staten-Generaal en Prins Maurits had afgevaardigd, en in 1629 vertrok hij weder naar ons land, ditmaal als agent van Sefi.

1) Dit en het navolgende omtrent Philip Angel is ontleend aan de Resolutiën van G. G. en R. te Batavia, het „Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia"; A. van der Willigen Pz., *Les artistes de Harlem* (1870) met facs. van zijn handteekening en P. J. Frederiks, *Philip Angel's Lof Der Schilderkonst* (Oud-Holland, 6de Jaarg., 1888, blz. 113—122). Beiden werden omtrent Angels loopbaan in Indië en omtrent zijn verblijf in Perzië onderricht door P. A. Leupe, dien men, dank zij zijn onvermoeide navorschingen, telkens ontmoet wanneer het Koloniaal Archief ter sprake komt. Philip Angel werd in 1616 te Middelburg geboren. Hij was twee keeren gehuwd, in 1639 te Leiden met Jacquemyntje de Smeth, die reeds spoedig stierf, en in 1641 te Haarlem met Lysbeth Dircks Vercamme. In beide genoemde steden hield hij achtereenvolgens zijn verblijf tot zijn vertrek naar Indië. Angel wordt genoemd onder de leerlingen van Rembrandt; er schijnt reden zelfs voor de meening, dat hij later tot diens vrienden behoorde.

aangesteld. Cunaeus, in overleg met zijn Raad wel inziende dat zaakkundige hulp hier onmisbaar zou blijken, besloot, daar de aanwezigheid van twee opperkooplieden op één kantoor nutteloos geoordeeld werd, Jacob Willemsz. te vervangen door den koopman Jan Ham, die door lang verblijf „in desen handel redelijk geoeffent" geoordeeld werd (zie blz. 34). Angel zou dus het opperbewind te Isfahan voeren, onder Sarcerius, den provisioneelen directeur op het hoofdkantoor der Compagnie in Perzië te Gamron. De uitkomst was echter anders. Angel toch werd betrapt (zie blz. 198) op het drijven van handel voor eigen rekening, een vergrijp dat veel gepleegd werd door de slecht gesalarieerde dienaren der Compagnie, doch waartegen deze dan ook gestreng optrad. Op 20 of 22 ezels had onze schilder-koopman zijn waren van de kust gebracht als deel van de karavaan der Compagnie en hij had tevens middel gevonden de vracht vergoed te krijgen, onder voorgeven dat het zijn persoonlijke bagage betrof. De bedriegelijk aangevoerde goederen bestonden (zie blz. 206) uit 58 stukken tin wegende 2697 ℔ en 8 zakken radix chinae [1]) wegende 960 ℔, al hetgeen een niet geringe waarde vertegenwoordigde.

Het werd nu onmogelijk aan Angel het beheer te Isfahan toe te vertrouwen. Willemsz. werd achtergelaten als opperhoofd en Angel keerde met het gezantschap naar Gamron terug, aanvankelijk met de bedoeling hem ter verantwoording naar Batavia mee te nemen; niettemin wordt hij op reis door den gezant vriendelijk bejegend. Het gemaakte plan kwam niet tot uitvoering, omdat 'Abbas verzocht onzen schilder naar Isfahan terug te doen komen, daar hij hem in zijn dienst wenschte te nemen (zie blz. 366). Angel was intusschen wegens ziekte „met desselfs inlandschen dienaer en sijn swangere swarte dienstmaegt", benevens een eveneens zieken lijfeigene en een soldaat, met diens kameraad ter oppassing, te Djahrūm, op

---

1) De wortel van een soort *Smilax*, vroeger gebezigd als medicijn bij huidziekten, maar nu vervangen door de sarsaparilla. Milburn (*Oriental Commerce*, II, p. 502) zegt, dat het sedert 1804 niet in Engeland werd ingevoerd.

weinige dagreizen van Gamron (dus niet te Isfahan, zooals bij Frederiks) achtergebleven (zie blz. 349). Vóór zijn vertrek van Gamron laat Cunaeus order achter aan Angel bij diens aankomst aldaar de keuze te laten, om naar Batavia te volgen of het aanbod van den Shah aan te nemen en dus naar Isfahan terug te keeren, „sonder sig nochtans met 't belangh van 't comptoir tot nader orde te becommeren." Het zal Angel zonder twijfel geen moeite gekost hebben van deze twee alternatieven het laatste te kiezen, hetgeen hij dan ook deed. Als hofschilder schijnt hij wel geslaagd te zijn [1]); toch liet zijn blijkbaar wispelturige inborst hem niet toe zich lang in deze nieuwe loopbaan te schikken. Ook schijnt hij geschil te hebben gekregen met Sarcerius, die, zooals de directeuren der Compagnie gewoonlijk deden, beurtelings te Gamron en te Isfahan verbleef, want het was op diens aandringen, dat Angel naar Batavia werd teruggeroepen. „In het begin van 1656 kwam hij daar aan, doch hij wist zich voldoende te verantwoorden. Wel verliet hij spoedig daarna den dienst der Compagnie, doch den 29sten Mei was hij reeds Burgerschepen en kort daarop werd hij Commissaris van huwelijksche zaken, den 3den Juni zelfs Vaandrig bij de burgerwacht (ontslagen 23 Juli 1657) en 22 December Secretaris van het college van Schepenen. Herhaalde klachten, over zijn slordige en ongeregelde administratie ingebracht, leidden weinig later wederom tot zijn demissie, waartoe 11 October 1661 besloten werd. Den 15den Juni 1662 was hij nog te Batavia, doch in het

---

1) Door 'Abbas II (zegt de heer Frederiks in *Oud-Holland*, als boven) werd hij begiftigd met talrijke geschenken en eerekleeden (khil'at, zie noot, blz. 19). Voor een vijftal kleine schilderijtjes ontving hij niet minder dan ƒ 6000.—. Tavernier vertelt (*Voyages*, I, 562), dat 'Abbas hem bij zijn vertrek van Isfahan op zijn vijfde reis, in 1657, eenige door hem zelf gemaakte teekeningen ten geschenke gaf „car le Roy a fort bien appris à dessigner de deux peintres Hollandois, l'un nommé Angel, & l'autre Lokar, que la Compagnie Hollandoise luy avoit envoyez". Lokar, of wat dan zijn onverminkte naam moge geweest zijn, komt niet voor in Leupe's bovengenoemd artikel en mij zijn geen bizonderheden omtrent hem bekend.

begin van 1665 schijnt hij naar Patria teruggekeerd te zijn. De dagteekening van een zijner schilderijen pleit hier althans voor." [1]) Na zijn terugkomst schijnt hij zich te Middelburg te hebben gevestigd; men treft zijn naam aan in de boeken van het St. Lucasgilde aldaar in 1671 en voor het laatst den 22sten October 1683. Het mocht zijn biograaf „niet gelukken den datum van zijn overlijden of dien van zijn begrafenis terug te vinden. Stellig is het, dat hij evenmin als zijne vrouw te Middelburg begraven is."

Angel heeft zijn voortlevende bekendheid nagenoeg uitsluitend te danken aan het zonderlinge werkje, dat door hem tot „Lof der Schilderkonst" in 1642, dus drie jaren vóór zijn vertrek naar Indië, werd uitgegeven, na eerst als Redevoering op St-Lucasdag, den 18den October 1641, te Leiden te zijn uitgesproken [2]). De gedachtengang, die hierin tot uitdrukking komt, is zonder twijfel oorspronkelijk te noemen en wordt als zoodanig nog steeds door onze kunstkenners ten volle op prijs gesteld. Zijn verdiensten als schilderteekenaar en plaatsnijder zijn echter zeer middelmatig. Weinig van zijn werk is tot ons gekomen [3]). Hieronder

---

1) P. J. Frederiks, als boven. De „Personalia" zijn omtrent Angel zeer beknopt: Philip Angel, koopman. In Rade van Justitie geassumeerd, 21 Juni 1651; zekere pretentie, wegens Perzische reis, hem ontzegd en den fiscaal tegen hem, over particulieren handel, doen procederen, 28 Januari 1656; wordt schepen dezer stad, 15 Augustus 1656; secretaris van schepenen, 22 December 1656; wordt gegijzeld, 21 October 1661; zijn goederen verkocht en hij gedeporteerd, 25 October 1661.— Het Dagh-Register, 1657, heeft: 23 Juli, als Vendrich der burgerwacht ontslagen.

2) „Philips Angel's Lof der Schilder-konst. Tot Leyden Ghedruckt bij Willem Christiaens. Anno 1642". (IV, 58 p. p.) — De heer Frederiks geeft in zijn artikel een uitvoerige verklaring van den inhoud. Het werkje is zeer zeldzaam. Den heer F. waren slechts twee exemplaren bekend, doch hieraan is een derde toe te voegen, daar, in tegenstelling met de opmerking van den schrijver, dat het in geen onzer bibliotheken aanwezig is, de Koninkl. Bibliotheek in den Haag in het bezit is van een exemplaar in zeer goeden staat. Zij verkreeg dit in 1889 door aankoop, dus kort na het verschijnen van het artikel van den heer F., zoodat het niet uitgesloten is, dat dit ex. hetzelfde is als een der beide door hem genoemde.

3) De heer Frederiks noemt een gegraveerde prent berustende in het Prentenkabinet te Amsterdam en een schilderij in het museum te

behoort een afbeelding van de bouwvallen van Persepolis, zooals hieronder vermeld zal worden.

Na Angel volgt in rangorde de koopman Jan Maertensz. Ham. In 1645 had hij Sarcerius als assistent vergezeld op diens zending naar Basra en was met hem het volgende jaar naar Gamron teruggekeerd, waar hij nog werkzaam was bij de komst van het gezantschap. Inmiddels was hij bevorderd, maar hij was waarschijnlijk toen nog jong in jaren en speelde dan ook een ondergeschikte rol gedurende de reis en den eersten tijd van het verblijf te Isfahan. Toch werd hij, zooals wij zagen, reeds te Gamron bestemd om als tweede persoon te Isfahan op te treden en zijn bekendheid met de Perzische taal deed hem in het laatste tijdperk der onderhandelingen te Isfahan meer op den voorgrond komen. Een van de redenen, waarom Cunaeus er niet in geslaagd is op een vertrouwelijken voet te komen met de omgeving van den Shah en waardoor het verkeer met het hof steeds een stug karakter behield, was zonder twijfel hierin gelegen dat, buiten Ham, geen enkele van zijn gevolg de landstaal machtig was, zelfs Sarcerius niet in voldoende mate. Niets nu is den oosterling van aanzien in zijn omgang met vreemdelingen onaangenamer dan de tusschenkomst van tolken, vooral wanneer deze, zooals hier het geval was, tot zijn landgenooten behooren en tevens de geloofsgenooten van den vreemden bezoeker zijn. Deze lieden, meest Armeniërs, weten zich doorgaans niet te onthouden van hun tijdelijke bediening gebruik te maken om een toon te voeren, die voor hen in gewone omstandigheden geheel onbereikbaar zoude wezen en waartoe, het dient gezegd, zij ook wel menigmaal worden aangezet door hun meesters, indien deze, zooals Cunaeus c. s., geen voldoende aandacht schenken aan 's lands gebruiken. Men zal in het journaal opmerken met welk een minachting de Armenische tolk der Compagnie, Sahak, wordt behandeld door den

---

Berlijn. De overige, die hij opnoemt, zijn ontleend aan oude veilingcatalogi. Omtrent zijn werk in Perzië, behalve de zoo ruim beloonde vijf schilderijtjes, noemt Angel een Abrahams offerhande.

Groot-vizier, terwijl deze bij het eerste bezoek van Ham (blz. 228) terstond van toon verandert. Dit bleef niet onopgemerkt en Ham wordt daarna meermalen met het overbrengen van boodschappen en vertoogen belast, maar de onderhandeling liep op haar einde en het was reeds te laat om aan den ongunstigen loop der zaken een wending te geven. Het is te betreuren, dat Bastinck geen deel had aan het gezantschap. Indien hij, in plaats van Sarcerius, aan Cunaeus terzijde ware gesteld, dan zou de Compagnie, door zijn bekendheid met het land en de gunst waarin hij bij het hof stond, wellicht meer reden tot tevredenheid over den afloop gehad hebben. Later (in 1684), toen Herbert de Jager, die door studie in Nederland en gedurende een vroeger verblijf in Perzië (1660—1670) uitnemend vertrouwd was met de Perzische en andere Oostersche talen, belast werd met het voeren van onderhandelingen te Isfahan, bleek het hoezeer deze kennis, gepaard aan het aanzien dat zijn rang van opperkoopman hem gaf, een gunstigen invloed had [1]). Ham blijft in Perzië dienen onder Sarcerius en schijnt kort na dezen naar Batavia te zijn teruggekeerd, want reeds in 1655 vinden wij zijn overlijden aangeteekend aan boord van de pinas het Kalf op de reis daarheen van Gamron [2]). Hierboven werd reeds vermeld, hoe zijn nalatenschap zijn vroegeren chef in ongelegenheid bracht.

Den kapitein Joan Dutton vindt men in het verbaal slechts zeer terloops vermeld en nooit bij eenige gelegenheid van aanbelang. Hij zou de Compagnie echter eenige

---

1) De commissaris Reinier Casembroot had verzocht, dat de Jager hem zou worden toegevoegd, uithoofde van diens taalkennis, want er was toenmaals niemand van de onzen in Perzië, die deze bezat, waardoor gevaar ontstond „van door dubbelsinnige of twijffelaghtige stellinge van dien lantaert misleyt oft verkloeckt te kunnen worden." (Leupe, Herbert de Jager, Bijdr. Instit. v. Ned.-Indië, 3, IV, p. 87). Leupe teekent hierbij aan: „Zooals onder anderen ten tijde van den heer Cuneus, 1651—1660 [lees 1652] had plaats gehad." — Casembroot had evenals De Jager Perzië reeds bezocht, in 1666, in het gevolg van Huybert de Lairesse.

2) *Dagh-register.*

jaren later nog vrij wat last veroorzaken [1]). Dutton, Engelschman van geboorte en te Batavia met een Hollandsche vrouw gehuwd, was vele jaren in dienst geweest der Compagnie. Men vindt hem nog vermeld onder degenen, die Cunaeus vergezellen op diens nutteloozen kruistocht in 1653 tegen de Engelschen (zie blz. XXXIII), maar hij vertrok twee jaren daarna als kapitein van de Gekroonde Leeuw naar Nederland, was daarna overgegaan bij de Eng. E. I. Comp. en had voor haar op het eiland St. Helena, dat zij in 1651 van ons had weten te vermeesteren, bevel gevoerd.

Den 9den Augustus 1661 kwam hij vandaar te Bantam in het schip de Africa, geheel toegerust voor een beraamde in bezitneming van het eilandje Rhun, behoorende tot de Bandagroep [2]). Hij en de Eng. agent te Bantam,

---

1) Zie voor het navolgende *Dagh-Register* 1661, 1663 en 1664.

2) Deze eilanden, zoo gewichtig voor den specerijhandel, vormden van ouds een twistappel tusschen de Nederl. en Eng. O. I. Comp. Reeds in 1615 wisten de Eng. zich op Poulo Rhun en Poulo Aï van een vestiging te verzekeren. In 1617 wordt gepoogd hen te verdrijven, doch de onzen slagen er slechts in hun beide schepen te vermeesteren, waardoor de bezetting wordt afgesneden, maar zich niettemin handhaaft. Coen verovert de Banda eilanden in 1621 en de Engelschen verlaten Rhun onder protest, bewerende dat het sedert 1615 onder de soevereiniteit van hun koning stond. Ten gevolge van het tusschen de Staten en Engeland gesloten tractaat van 1623 werd het eiland weder aan de Eng. E. I. Comp. teruggegeven. Onder voorwendsels maar inderdaad, omdat zij juist toen niet over voldoende macht beschikten om er zich te handhaven (hun hoofdzetel in Azië had zich meer en meer naar Vóór-Indië verplaatst), weigerden zij het over te nemen en de Compagnie vestigt er zich opnieuw in 1625. Maar in 1638 verlangden de Engelschen weder er zich te vestigen, hetgeen hun echter door Van Diemen belet werd. Lauts (*Geschied.... der Nederl. in Indië*, I, 198) deelt mede, dat een scheidsgerecht, ingesteld ingevolge het met Cromwell gesloten tractaat van 1654, uitwees dat Rhun aan de Eng. E. I. Comp. zou worden teruggegeven. De opeisching geschiedde echter eerst, als boven vermeld, in 1661/62. (Vgl. voor een uiteenzetting van het Eng. standpunt tot 1639 en de rol in dien tijd gespeeld door Ant. van den Heuvel, gewezen landvoogd van Amboina, doch overgegaan in Eng. dienst: W. Foster's Introd. bij E. B. Sainsbury, *A Calendar of the Court Minutes*... 1635—1639, p. XXX—XXXI. De daar gegeven jaartallen wijken hier en daar af van die der Nederl. berichten.)

Kapitein John Hunter, vertoonen een Commissie van de Eng. E. I. Comp., waarbij zij en nog 27 anderen op machtiging van Karel II opdracht krijgen genoemd eiland te bezetten, te versterken en in cultuur te brengen. Door de onzen wordt op verschillende gronden de deugdelijkheid van deze Commissie in twijfel getrokken. Niettemin vertrekken de Engelschen naar hun bestemming, maar worden bij aankomst, 21 Maart 1662, door den Nederlandschen Corporaal van de wacht „beleefdelijk" teruggewezen. De gouverneur van Banda, tot wien de Engelschen zich toen wendden, slaagde erin de zaak hangende te houden, zoodat zij onverrichter zake naar Bantam terugkeerden [1]). Dutton had voorgegeven, dat de Staten-Generaal er niets tegen hadden, dat het eiland werd afgestaan, maar te Batavia had men intusschen bericht gekregen, dat men het in Den Haag nog volstrekt niet over deze zaak met Engeland eens was en, daar de verhouding tusschen beide landen overigens gespannen was, oordeelde men het beter de aangelegenheid op de lange baan te schuiven. Zoo dit niet het geval ware geweest scheen men wel geneigd zich bij de zaak neer te leggen. Het avontuur had dus geen verder gevolg. Dutton en de anderen moesten zich tevreden stellen met de handelsvoordeelen, die zij bezaten te Bantam, waar Sultan Abū 'l Fath reeds lang bezig was, en met goeden uitslag, om de Compagnie, na eerst te vergeefs getracht te hebben haar door de wapenen te bedwingen, in haren handel een geduchte mededinging aan te doen. Dutton is reeds in 1660, in de London, weer naar Engeland teruggekeerd [2]) en den 25sten Februari 1665

---

1) De Jonge, *Opkomst*, VI, 94 noot.

2) Maetsuyker aan de Heeren XVII, 26 December 1662. Den 21sten December 1663 schrijft hij echter, dat het eiland door hem aan de Engelschen was overgedragen ingevolge door den Eng. agent Hunter (waarschijnlijk de zoon van den teruggeroepene) overgelegde brieven van de Staten-Generaal en de Heeren XVII. (Anders bij Lauts, *Geschied.*, I, 199.) Reeds den 25sten Januari 1667 echter, tijdens den tweeden Eng. oorlog, kan de Gouverneur-Generaal de vermeestering van het veel betwiste eilandje berichten. Bij den vrede van Breda werd Rhun aan de Compagnie toegewezen en sedert schijnt het ongestoord in haar bezit te

komt te Bantam in de Royal Oak, Mr. Quarles Browne, die, tengevolge van een door Dutton uitgebrachte beschuldiging, den agent Hunter en diens twee voornaamste assistenten schorst en naar Engeland meeneemt. Te Batavia bleef men gedurende het Rhun-voorval een zeer correcte houding bewaren [1]). Men stond zelfs toe dat Juffrouw Dutton er hare zuster en anderen kwam bezoeken, nadat haar man daartoe schriftelijk verlof had gevraagd. Zij maakte echter niet hare opwachting bij den Gouverneur-Generaal, hetgeen men haar euvel duidde.

Dutton liet zich door al het voorgaande niet kennen als een begaafd man en het besluit om dezen Engelschman op te nemen in het gevolg van Cunaeus wordt zeker niet gebillijkt door zijn later gedrag.

Cornelis Speelman, de 23 jarige secretaris, was, hoewel de laagste in rang, door zijn gaven van geest en zijn werkkracht facile princeps van dit gemengde gezelschap. Zijn Perzische reis moet hem een goede leerschool geweest zijn voor zijn verdere loopbaan. Maar wat zal hij zich geërgerd hebben aan de talmende wijze, waarop de onderhandelingen gevoerd werden; of zou hij toen nog niet bezield zijn geweest van den overmoed en de macht tot heerschen, die hem later in staat zouden stellen vermaarde diensten aan de Compagnie te bewijzen? Want, naast Coen en Daendels, heeft Nederland het wellicht het meest aan hem te danken, dat het bezit harer koloniën den vasten grondslag kon behouden, die het thans nog kenmerkt. Speelman toch wist de dreigende macht van Makassar voor goed te breken en hij was het, die den toestand met juisten blik overzag, toen aan de Compagnie,

---

zijn gebleven. Den 26sten Mei 1810 schrijft Daendels aan den Min. van Kol., dat de Engelschen zich bij overrompeling meester gemaakt hebben van Poeloe Ay (*Opkomst*, XIII, 466). Omtrent Poeloe Rhun wordt niets vermeld. Het volgt later het lot onzer overige bezittingen.

1) Grappig echter was het besluit te Batavia genomen, om den Engelschen, nadat deze beweerd hadden het Nederl. niet voldoende te begrijpen, voortaan in het Fransch of Latijn te schrijven, waarop spoedig het antwoord kwam, dat men ook die talen niet meester was. Men is toen maar voortgegaan zich wederzijds van eigen taal te bedienen.

door de ineenstorting van het rijk van Mataram, de kans geboden werd hare heerschappij ook in het binnenland van Java te vestigen. Tegen den wil van Gouverneur-Generaal Maetsuyker en Raden dreef hij zijn denkbeeld door en het was met groot beleid en moed, dat hij het tot volledige uitvoering bracht. Toen later door hem ook Bantam onder ons gezag werd gesteld, was de lange worsteling volbracht en Java voor de Compagnie de vaste kern geworden ter beheersching harer overige bezittingen.

Het verhaal van dit alles [1]) vormt een waar epos en tevens het glanspunt van Speelmans loopbaan, want na zijn verheffing tot Opperlandvoogd heeft hij niet aan de verwachtingen beantwoord, die door zulk een schitterend verleden waren opgewekt.

Wij bezitten van onze Gouverneurs-Generaal geen aaneengeschakelde levensbeschrijvingen, die eenigermate op volledigheid aanspraak kunnen maken. Het werk van Du Bois, den Haagschen uitgever en zaakgelastigde van Polen en Keur-Saksen bij de Staten [2]), doet dit in geen geval, want het berust, voor zoover het biographisch gedeelte betreft, bijna uitsluitend op Valentijn. Wat de 2 f°. bladzijden bevatten, die deze aan Speelman wijdt [3]) (benevens de 4, die zijn lijkstaatsie beschrijven), vindt men herhaald

---

1) Zie De Jonge, *Opkomst*, Dln. 6, p. LXXXVIII, v.v. en 7, p. I, v.v.

2) J. P. I. Du Bois, *Vies des Gouverneurs Généraux.*

3) *Oud en Nieuw Oost-Indiën*, IV, 1ste stuk, p. 310—315, met portr. en afbeeld. van begrafenispenning. Over Speelmans krijgsbedrijven handelt hij in Dl. III, 2de stuk, p. 153—170 en IV, 1ste stuk, p. 108—111. — Jammer, dat Onno Zwier van Haren niet liever Speelman gekozen heeft dan diens vrij onbeduidenden opvolger, Camphuis, voor de levensgeschiedenis, die hij gaf (Van Vlotens uitgave van de werken der beide broeders, p. 287—307). Hoewel hij hem eenige waardeerende woorden wijdt („Speelman was de waardigheid van Gouverneur-Generaal verschuldigd aan verscheidene groote diensten van pen en degen"), schijnt hij het niet te hebben kunnen verkroppen, dat hij tegen het eenparig gevoelen van zijn Raad, den held van een van Van Harens treurspelen („Agon") tegen diens zoon steunde en hem hielp Bantam te hernemen:

„Toen 't Makassaarsche Rijk door Speelman's wakk're hand
En 't lot van een gevecht verviel aan Nederland."

in de acht 4°. van Du Bois. Komt het hier te lande ooit tot een reeks als die, welke reeds sedert jaren door de Engelschen wordt voortgezet voor hún Indië [1]), dan zal Speelman daarin zonder twijfel een eereplaats innemen. Voorshands dient hij er zich mede tevreden te stellen, dat zijn naam gegeven werd aan mailbooten en aan straten in onze voornaamste steden, een eerbetoon, waarvan de uitvoering weinig omslag vereischt [2]). Trouwens, zelfs grooteren dan hij verkeeren in hetzelfde geval. De meest volledige levensberichten over Oldenbarneveldt en Johan de Witt,

---

1) „*Rulers of India*", ontworpen door W. W. Hunter. Vgl. ook wat de Franschen deden voor Dupleix, de Portugeezen voor Dalboquerque, enz.

2) Als gedenkteekenen van zijn naam verdienen vermelding:

De „Speelmans Baai" (de inlandsche naam is Sanggala Baai) aan de Z. W. kust van Nieuw-Guinea ontving dien naam van zijn ontdekker, Joannes Keyts, in 1678, dus nog vóór Speelmans benoeming tot Gouv.-Gen.

Het fort „Speelwijk", gesticht te Bantam in 1686 (Valentijn IV, 1, p. 214), waarvan nog geringe overblijfselen aanwezig zijn, beschreven door Veth (*Java*, III, 108.)

Het fort „Rotterdam" te Makasser was oudtijds genaamd Oedjong Pandang, door ons Kijkhoek, doch werd in 1667, kort na de verovering, herdoopt naar de geboorteplaats van Speelman (Valentijn). Vondel maakt er melding van in zijn lofdicht onder het portret van Speelman door A. Blooteling (zie lager, blz. LXVIII):

„Op zulck een Speelmans toon en brommende oorloghssnaren
Danst in Oost-Indië het heir der Makassaren
Den harnasdans in bloet. Bouton, om 't hart benout,
Schept adem. Joupardan wort Rotterdam geheeten,
Naer 's Helts geboortestadt, geen een zal dit vergeeten.
De drie Molucken, eerst aan 't wancklen, staen nu stout".

Evenzeer kan men als gedenkteeken beschouwen de fraaie ets van Romein de Hooghe (Prentenkabinet) „Victoriën der Nederl. Geoct. O. Comp. op het Koninkrijck van Macasser door den Ed. Heer C. Speelman," (1666—1668), bevattende een uitgebreide afbeelding in vogelvlucht van geleverde gevechten, portretten in de bovenhoeken van Speelman en Radja Palakka, twee verzen, waaronder het bovenaangehaalde van Vondel. 40 (met verhaal 51) × 55 d. M. Zie Fr. Muller „*Beredeneerde beschrijv. van Nederl. historieplaten....*", 1ste dl. N°. 2294 en Supplem. N°. 2294 A. Deze laatste bevat niet het portret van Radja Palakka en is zeer zeldzaam.

Voor gedenkpenningen te zijner eer geslagen zie lager, blz. LV, noot 3 en LXI, noot 5.

werden in onzen tijd door buitenlanders geleverd. Rembrandt en De Ruyter ontvingen eerst volle aandacht naar aanleiding van hun derde eeuwfeest.

Bouwstoffen voor Speelmans leven zijn in ruime mate aanwezig in het Koloniaal Archief. De gedrukte zijn verspreid en niet zeer uitvoerig en behandelen bijna uitsluitend zijn latere jaren. De „Dagh-Registers" verschaffen weliswaar een groot getal aanteekeningen, maar het is bekend hoezeer hun inhoud in belangrijkheid afwisselt naar de beambten der Compagnie, die met de opstelling waren belast of daarop toezicht uitoefenden.

Geen enkele van al degenen, die zich met Speelman hebben bezig gehouden, heeft kennis gedragen van zijn Perzische reis. Leupe vermeldt het journaal [1]), maar hij schrijft het aan Cunaeus toe, behalve de beschrijving van Persepolis, die hij meent van de hand van Angel te zijn. Hij heeft het verbaal dus slechts vluchtig ingezien. Allen, die het later vermelden, doen dit op inlichting van Leupe en blijven er dus evenzeer onkundig van, dat Speelman niet alleen deel uitmaakte van het gezantschap, maar er zelf het verbaal van opstelde.

Speelman behoort tot het echte ras der *conquistadores*, maar dan in Nederlandschen vorm gegoten, zoodat de practische, nuchtere zijde van het karakter, vooral in den aanvang, den boventoon voert [2]). Als koopman en bewindvoerder deed hij zich even bekwaam en doortastend kennen als later, toen hij als vlootvoogd en veldheer bewijzen zou

---

1) „Herbert de Jager", in *Bijdr. Inst. van N. I.*, 3, IV, p. 96.

2) „28 December 1655. Wert mede den coopman Sr. Cornelis Speelman „dewelcke geruymen tijt, soo geduyrende 't aenwesen van den Ed. Dirck „Schouten, als na desselfs vertreck voor commissaris aan de crone „Achin, de generale boucken van 's Comp. commerciën in India loffe„lijck ende tot ons sonderlingh genoegen heeft gehouden, alsnu in „voorsz. ampt onder tytul Bouckhouder-generaal bevesticht, met ver„trouwen sich voortaen niet minder als voor desen daerin quyten ende „esvertueren sal." (*Resolutiën G.-G. en R. v. N. I.*)

Als „Landvoogd van de kust Choromandel [gaf] hij groote preuven „van zijne bequaamheid in 't Boekhouden . . ., brengende A°. 1664 de „behandeling van de boeken van dat comptoir op een geheel andere „trant. (Valentijn, IV, 1, p. 310).

geven van groot krijgskundig talent. Een mengsel van goed en kwaad (niets menschelijks was hem vreemd), vertoont hij het even stoere als slimme beeld van den 17de eeuwschen Nederlander. Een grootmoedig en standvastig vriend, was hij kalm in overleg, maar onstuimig in den aanval tegen de vijanden der Compagnie en wreed na de overwinning, zoo hij dit dienstig oordeelde of waar het onvermijdelijk scheen [1]).

Bovenal wist hij zich als meester te doen ontzien door allen, die met hem in aanraking kwamen, niet het minst door zijn ambtgenooten in den Raad na zijn benoeming tot Gouverneur-Generaal. Dit gaf aanleiding tot ernstige klachten van hunne zijde tot de Heeren XVII, een zeer ongewone stap. Mogelijk zou dit alles hem ten slotte in ongelegenheid gebracht hebben, maar zijn dood belette

---

1) Busken Huet (*Het land van Rembrand*, II[1], 280, 330; II[2], 350—360) stelt hem zeer hoog. Hij noemt zijn wapenfeiten in Azië een gelukkige aanvulling van die van De Ruyter in de zeeën van Europa en Amerika. Zijn administratief genie houdt hij voor soortgelijk als dat van Johan de Witt, zijne overwinningen op de Makassaren en hun bondgenooten acht hij de schitterendste, die ooit door de Nederlanders in Indië bevochten werden. Zij „grenzen aan de fabelwereld. De overwonnenen eerden hem als een wezen van hooger orde". En hij vermeldt (uit Valentijn en De Jonge) de geringe kracht, waarmede dit alles bereikt werd: in zijn zeeslag tegen Makasser in 1669 beschikt hij over 20 vaartuigen van verschillend charter, bemand met 500 Europeanen en 300 inlanders; de Makassaren stelden daar tegenover 400 à 450 vaartuigen met nagenoeg 10000 man. De betoonde wreedheid blijkt uit de wijze, waarop werd gehandeld met het groot getal krijgsgevangenen („niet minder dan 11000 coppen"), die hem in handen vielen en voor wie op de schepen geen ruimte of mondkost aanwezig was. Het lot van die allen is niet bekend, maar wel blijkt uit officieele berichten, dat omstreeks 5500 ontwapende vijanden op een onbewoond eilandje aan wal zijn gezet „daer ze oock meest alle van honger sijn comen te vergaen. . . ." — Zie Valentijn, III, 2, 153, welke plaats door hem overgenomen is zonder vermelding van bron uit: „*Journael of Kort Verhael van 't Begin, Voortgangh en Eynde des Oorloghs . . . . van Macassar . . . . onder het manhaft beleyt van den Ed. Heer Cornelis Speelman*". Amsterdam z. j., na de Copye gedruckt op Batavia. Een andere herdruk verscheen te Leiden (1669): „Bondigh verhael . . . ." Ook de oorspr. druk (1668) voert een anderen titel: „Naerder Artyculen enden Poincten. . . ." (Scheffer, *Rotterd. Historiebl.* I, 1, p. 121, noot.)

dit. Zijn vertrouweling, de Directeur-Generaal Balthazar Bort, was de eenige, die door hem op de hoogte werd gehouden en toen beiden op den zelfden dag (11 Januari 1684) overleden, had men de grootste moeite om eenige orde te brengen in den verwarden toestand, ontstaan doordat Speelman alles onder zich had gehouden. Vele belangrijke stukken bleken verloren gegaan, andere trof men ongeopend aan. Men vindt bij De Jonge (*Opkomst*, VIII, p. II—VIII) een geheel zondenregister. In het bestuur was, gedurende de ruim twee jaren van zijn opperlandvoogdij, „verslapping, verwarring en ontrouw ontstaan".

Pieter van Dam, steeds beraden hoewel niet zonder gestrengheid in zijn Olympische oordeelvellingen, spreekt het volgende vonnis uit [1]): „Wanneer en soo langh hij stont onder het hoger gezagh van anderen, toonde hij te wesen een seer bequaem dienaar van de Compagnie en besath tot dien eynde seer vele goede qualiteyten, boven dat hij door sijn langjarige diensten een grote kennisse en ervarentheyt hadde gekregen, als hebbende al in 't jaar 1652 in de besendinge van Persien (tevoren geweest sijnde assistent) bekleedt gehadt de functie van Onderkoopman, naderhant die van Boekhouder-Generaal, soo oock van Gouverneur op de kust van Coromandel, wijders Superintendent en Veltoverste om de Oost en voor Macasser. Maer eyntelijck sijn eygen meester geworden sijnde, en selfs dat hoge gesagh in handen hebbende, konde hij sigh selve daarin niet gouverneren, en verviel tot debauches en committeerde vele uytsporigheden, waerop en op desselfs gepleeghde indulgentiën, versuymnissen en verdere gehouden quade conduiten, een groot verval van saecken quam te volgen, en 'twelck een groot ongenoegen veroorsaeckte, sodanigh dat men van hier schreef, dat, indien Godt Almaghtigh van sijn persoon niet hadde gedisponeert, de vergaderingh [der XVII] niet langer soude hebben kunnen stillestaan haar uyterste resentiment daarover te tonen. Waarbij nogh quam het schrijven van de drie ordinaris en twee extra-ordinaris Raden herwaarts en denselven klaghten voornamelijck wegens het ophouden en

1) „*Beschrijving van de O. I. Comp.*", 3de Boek, 1 Cap., blz. 20–22.

laet afsenden van de jaarlijckse retourvloot na deze landen, soo oock van de schepen innewaarts, veeltijts na het verloop van het mousson, oock nu en dan 't wagten alleen na de brieven sijnde, tegens de ordres van hier afgegaan. Invoegen dat geordonneert is, dat haar bij provisie souden hebben te verseeckeren van desselfs nagelaten middelen en effecten, mitsgaders gelaudeert den ijver en devoiren bij de voorseide Raden, soo ordinaris als extraordinaris geadlibeert en in 't werck gestelt, teneynde de bevelen van de vergaderingh in die en andere saecken souden mogen werden opgevolght en nagekomen, en vooral mede dat sij hadden tegengegaan d'overgrote maght en authoriteyt, dewelcke de voornoemde Heer Speelman sigh hadde aangematight, met betuygingh van de aangenaemheyt en het genoegen, dat deselve daarin hadde geschept, en recommandatie, dat alles soude mogen werden herstelt en gebracht op een goede en gereguleerde voet".

Dit alles is zonder twijfel zeer waar. Het zou voor de belangen der Compagnie en voor zijn eigen roem wellicht wenschelijk zijn geweest, dat Speelman geen Gouverneur-Generaal ware geworden, of beter nog, indien men hem een meer onafhankelijk en nauwgezet man dan Bort was terzijde had gesteld als Directeur-Generaal. De groote figuur van Speelman verliest echter weinig, zelfs door al de nalatigheid van zijn laatste jaren. De diensten, die hij bewezen had, bleven; op Celebes had het gezag der Compagnie zich gevestigd, de macht van Makasser had zij gebroken, in het binnenland van Java voerde zij heerschappij. Veel was door Speelman tot stand gebracht, hetgeen door de kleingeestigheid, den naijver en de betweterij van anderen zou zijn nagelaten of uitgesteld.

De Engelschman Crawfurd, oud-resident onder Raffles aan het hof van den „Sultan van Java", grijpt in zijn bekend werk over den Indischen archipel steeds elke gelegenheid aan ter veroordeeling van de daden der Nederlanders, maar Speelman wordt door hem naar waarde geschat: „[He] may upon the whole, be considered as the „most eminent of all the characters which the Dutch „history of the Indies has produced. He was a man of „enlightened understanding, and of active enterprise, and

„may be considered as a man endowed with high quali-
„fications, both for civil and military command [1])."

Het oordeel van zijn tijd- en landgenooten blijkt misschien het best uit de staatsie van zijn begrafenis; geen slechte maatstaf, vooral waar het Nederlanders betreft. Zij had plaats den 15den Januari 1684 [2]) en kostte volgens Du Bois (men vindt het in al Speelmans levensberichten herhaald) 131.400 rijksdaalders, van welke „geweldige som" dan zeker een groot deel diende ter bekostiging van de „groote en schoone goude [en zilveren] penningen", welke ter gedachtenis werden uitgedeeld en waarvan men de afbeelding bij Valentijn aantreft [3]). Zijn beschrijving van de lijkstaatsie (in de Hollandsche kerk, vroeger de Kruiskerk, gesticht door Van Diemen in 1645), waarbij 229 kanonschoten gelost werden, is nauwgezet volledig. De opsomming van hen, die den stoet uitmaakten, vormt een lijst van nagenoeg al de hoogere en lagere beambten der Compagnie, zelfs de Maharadja van Ternate was aanwezig, (overwonnen en gevankelijk naar Batavia gebracht, had Speelman hem grootmoedig behandeld), benevens gezanten van verschillende andere inlandsche vorsten; opperkooplieden droegen Speelmans wapen, zijn helm, degen, wapenrok, handschoenen, sporen; daarna volgde zijn lijfpaard: een bijna vorstelijke plechtigheid. Zij werd geacht slechts te zijn overtroffen door De Ruyters uitvaart.

Omtrent Speelmans eerste levensjaren zijn geen berichten tot ons gekomen. Men neemt gewoonlijk aan, dat hij van

---

1) John Crawfurd, *History of the Indian Archipelago . . .*, Edinburgh 1820, Vol. II, p. 291 (in de Nederl. Vert. III, 298). Crawfurd besluit zijn oordeel als volgt: „These qualities were displayed in a remarkable „degree, in a long course of *subordinate* service; but it turned out „unfortunately for his reputation, that when he rose to *supreme* „*authority*, he sunk into an indolent and ordinary voluptuary, and did „nothing to support his early fame".

2) Aldus Valentijn. C. A. L. van Troostenburg de Bruyn, *De Hervormde kerk in Nederl. O. I.*, zegt 11 dagen na het overlijden, hetgeen zou zijn 22 Januari.

3) Een ex. in zilver was in 1885 aanwezig in het kabinet van P. H. van Gelder, thans door erflating in het Rijksmuseum.

geringe afkomst was [1]). Daarin zou niets verwonderlijks schuilen. Geheel duister was deze echter geenszins; hetgeen wij weten omtrent sommige zijner familiebetrekkingen bewijst dit. Speelmans geregelde stamlijst [2]) vangt aan met zijn grootvader Cornelis. Deze had vier zonen, van welke de oudste, Jan genaamd, in 1614 huwde met Hadewij of Hedevina Herman Adrianusd. Wittert, en na haar overlijden (omstr. 1629), in 1631 met Annetgen Jochemsd., wede van Kapitein Pieter Hemkens. Hij overleed te Rotterdam 2 December 1648 en werd aldaar begraven in de Groote Kerk, in het graf van de familie Hemkens. Uit het eerste huwelijk werden te Rotterdam geboren: de latere Gouverneur-Generaal Cornelis Jansz. Speelman [3]) den 3den Maart 1628, en zijn oudere zuster Maritgen. Deze huwde in 1652, dus in het jaar van haar broeders reis naar Perzië, weinige jaren na zijn aankomst in Indië (1645), met een lid van een aanzienlijk Rotterdamsch geslacht, Dirck Verhaven, en na diens overlijden met Doctor Bernardus Craeyvanger. Een der ooms van Cornelis Speelman, Pieter Cornelisz. Speelman, bijgenaamd de Jonge, was schipper [4]). Een andere oom, Willem, van wien men slechts weet, dat hij landerijen heeft bezeten te Hillegersberg, was vermoedelijk de vader van Cornelis Willemsz. Speelman, die in 1642 in Indië kwam als bosschieter aan boord van het schip Mastricht [5]). Het is waarschijnlijk, dat er verband bestaat

---

1) Zie Busken Huet, *Land van Rembrand*, II², 252—253.

2) In de „Rotterdamsche Historiebladen" van J. H. Scheffer en Fr. D. O. Obreen (*Het geslacht Speelman*, 3de Afd., Dl. I, 1ste stuk, blz. 113—203) vindt men saamgevat hetgeen destijds (1871) omtrent den stamboom bekend was.

3) Hij teekende zich en wordt steeds genoemd Cornelis. Iemand in den *Navorscher* (1860, p. 288) deelt mede een geschreven lijst van Gouverneurs-Generaal gezien te hebben, waarop de naam voluit geschreven voorkomt.

4) Pieter van den Broecke (*Wonderlijcke Historische ende Journaelsche aenteyckeningh*, blz. 4) maakt melding van hem op zijn eerste reis (1605) als deelgenoot in den roof van een schip van Lubeck, aan de Westkust van Afrika; een avontuur dat er, wellicht door gebrek aan toelichting, niet zeer loffelijk uitziet.

5) Laboranter (P. A. Leupe), *Navorscher*, 1860, p. 245. Zijn ver-

tusschen de komst in Indië van dezen neef en het besluit, weinige jaren daarna, van den lateren Gouverneur-Generaal om er zelf zijn fortuin te zoeken. De derde oom, Adryaen, had eveneens bezittingen te Hillegersberg; zijn nakomelingen zijn bekend tot 1679.

Vermoedelijk behoort Claes Jansz. Speelman, schipper op het jacht der O. I. Compagnie, de Zeemeeuw (in 1645) [1]), tot hetzelfde geslacht. Dit staat minder vast aangaande den Jan Speelman, vermeld door Valentijn [2]) als commandeur van een retourvloot van acht schepen van Batavia in 1691. Destijds zal ongetwijfeld, evenals thans, de naam Speelman door verschillende geslachten gedragen zijn.

Scheffer laat aan de geregelde geslachtlijst een reeks van dragers van den naam voorafgaan, die hoogstwaarschijnlijk in bloedverwantschap tot den Gouverneur-Generaal gestaan hebben. Het gestadig terugkomen van de voornamen Cornelis en Jan pleit daar reeds voor. De vermaardste van hen is ongetwijfeld Willem Cornelisz. Speelman, genaamd Duyvenbode, omdat hij, tijdens het beleg van Leiden, zijn duiven niet opat, maar ze, niet zonder levensgevaar, naar Delft bracht, waar zij door den Prins van Oranje als boden werden gebruikt om berichten naar de beëngde stad over te brengen. De stad Leiden verleende hem daarvoor een gouden eerepenning en een wapen [3]). Deze Speelman behoort niet tot de voorzaten in rechte lijn van den Gouverneur-Generaal, die bij zijn komst in Indië geen wapen voerde en bij zijn verheffing tot Opperlandvoogd genoodzaakt was er een uit te denken [4]).

---

moeden dat deze Speelman en de Gouverneur-Generaal dezelfde persoon zijn is ongegrond, daar het vaststaat, dat de vader van dezen laatste Jan heette. Diens geboorteplaats was eveneens Vlaardingen, waardoor het herdoopen met dien naam van een plaats nabij Makasser, door zijn zoon, verklaard wordt.

1) P. A. Leupe, als boven.

2) Keyzer's uitg., I, 128.

3) Vgl. Scheffer, *Rotterd. Historiebl.*, blz. 114, noot, ook voor de bronnen van dit bericht.

4) „Zijn betrekking [werd] geacht hem in den adelstand verheven te

Cornelis Speelman werd te Rotterdam geboren den 3den Maart 1628. Omtrent zijn opvoeding is niets bekend. In 1645, dus op 17 jarigen leeftijd, vertrok hij met het schip „Hillegaartsberg" van de kamer Rotterdam als assistent in dienst der O. I. Compagnie naar Batavia. In 1658 trad hij aldaar in het huwelijk met Petronella Maria Wonderaer, dochter van Sebald Wonderaer, Ontvanger-Generaal van Nederl.-Indië [1]) en had bij haar een zoon.

Dit is de latere Mr. Johan Speelman, geboren te Batavia den 1sten Februari 1659. Hij werd door zijn vader ter opvoeding naar Nederland gezonden en op diens verzoek in

---

hebben" (Buskèn Huet, *Land van Rembrand*, II², 353). — Het door Speelman gekozen wapen vindt men afgebeeld bij Valentijn en Scheffer. De oorsprong ervan wordt niet vermeld. Scheffer merkt op, dat het overeenkomt, hoewel in andere kleuren, met dat, hetwelk voorkomt op den kwartierstaat van Mr. Johan de Witt, als van Alid Colff Claesdr. Het verband, zoo het bestaat, is duister. Voor de keuze van twee handen in het schildhoofd (een rechter en een linkerhand naast elkander, beide rood) door Speelman vindt men wellicht een aanwijzing in de twee ineengestrengelde handen met het onderschrift „Door onse kragten bleyven de handen vast", die als zinnebeeld voorkomen op de vlag door Speelman in 1666 uitgereikt aan den bondgenoot der Compagnie in den krijg tegen Makasser, Aroe Palakka. Op de vlag staan verder afgebeeld: een Oostindievaarder, zon, maan en sterren en een tropee van vlaggen en wapentuig met het randschrift „Zolang de zon en maan scheyne: zal de E. Comp. met Boni vast vereenigt bleyve". (Zie „Inventaris van de thans [1863] aanwezige rijksornamenten van Boni", aanhangsel van „Het leenvorstendom Boni", door J. A. Bakkers, *Tijdschr. voor de Ind. Taal- Land- en Volkenk.*, Dl. XV, 1866, blz. 191, met gekl. afb., overgenomen in de *Wereldkroniek*, 9 September 1905, ongekl. — Door herhaalde nabootsing in den loop der tijden heeft de afbeelding der symbolen blijkbaar zeer geleden. Zij vertoonen thans niet meer het karakter der 17de eeuw.)

1) Reeds in 1630 vindt men Seebald Wonderaer in Indië als „vrijburger" op Borneo (Van Dijk, *Neêrlands vroegste betrekkingen*, blz. 12.) Later, in dienst getreden der Compagnie, werd hij in 1639 (hij was toen shahbender of „licentmeester") door Ant. van Diemen als gezant gezonden aan den Pangeran van Bantam (*Opkomst*, V, p. 240). In 1646 droeg Corn. van der Lijn hem een zending op aan den Soesoehoenan van Mataram (V, p. CXXVI). Een Jeronymus Wonderaer vindt men vermeld als „kenner van de zijde", aan boord van de „Dordrecht", uitgevaren van Nederland in 1600 onder Jac. van Neck.

1677 door de stad Rotterdam als poorter erkend. Hij studeerde in de rechten te Leiden, werd advocaat voor den Hove van Holland en trouwde, 19 November 1684, met Debora Kievit, door hare moeder vermaagschapt aan de nakomelingen van de admiralen Tromp. Niet tevreden de zoon te zijn van een beroemden vader, verwierf hij zich den titel van Baronet door aan Jacobus II de middelen te verschaffen, om aan zijn leger ter bedwinging van Ulster gedurende drie jaren dertig soldaten toe te voegen. Hij overleed echter vóór de toewijzing van het brevet (4 Juni 1686) [1]), hetwelk daarna aan zijn tweejarigen zoon Cornelis werd verleend, die, heer van Nuland geworden, in 1716 huwde met Agatha van der Houven, vrouwe van Heeswijk, erfdochter van Dinther [2]). Deze titel was erfelijk, doch verviel, toen in 1817, op grond van den Engelschen adelbrief, Mr. Cornelis Jacob Speelman, heer van Heeswijk en Dinther, in den Nederl. adelstand werd verheven.

Het geslacht Speelman heeft sedert zijn grondlegger steeds in aanzien gewonnen. Verschillende van zijn leden brachten het, tot in onzen tijd, tot ambten en waardigheden en verspreidden zich, meest door aanhuwelijking,

---

1) Op zijn begrafenispenning (aanwezig in het Penningkabinet, een ex. in het bezit van Jhr. H. M. Speelman) wordt hem, eigenlijk ten onrechte, de titel toegekend en wel als „Ridder Baronnet", een onjuiste, later menigmaal herhaalde omschrijving, wellicht veroorzaakt door de Eng. schrijfwijze, in dit geval: Sir John Speelman Baronet.

2) De benoeming tot baronet (waarvan het wijdloopige brevet, thans in het bezit van Jhr. C. J. Speelman te Zandvoort, voorkomt bij Scheffer) maakte de bijvoeging noodzakelijk van een derde hand, eveneens rood, de „open red hand", gevoerd in het wapenschild van alle baronets, voorgeschreven door den stichter van dezen titel, Jacobus I, ter kenschetsing van het veronderstelde doel: de pacificatie van Ulster, van welks wapenschild de roode hand deel uitmaakte. Op het wapen van den eersten Baronet Speelman, en ook op de begrafenispenning van Mr. Johan, vertoont zich deze hand in het midden van den dwarsbalk. Diens zoon, de heer van Heeswijk en Dinther, verplaatste de hand naar een zilveren schildhoek en stelde in haar plaats een zwart hartschild, waarop de rood getongde leeuw der heeren van Heeswijk (eigenlijk Dinther). — Zie voor beschrijving van dit wapen „*Nederlands Adelsboek* 1908", en voor afbeeld. *Rotterd. Historiebl.* en J. B. Rietstap, *Wapenboek van den Nederl. Adel.*

gedurende een aantal jaren, zoowel in het zuiden als het noorden van ons land. Thans echter zijn de twee eenige stamhouders ongehuwd of tot dusver zonder mannelijke nakomelingen gebleven [1]).

Betreffende Speelmans ambtelijke loopbaan volgt hier de korte inhoud van hetgeen de „Personalia" omtrent hem bevatten [2]). Wat de data betreft, zij wijken hier en daar af van de lijst bij Van Rhede van der Kloot [3]), die echter vroeger aanvangt en wel met: te Batavia aangekomen als Assistent 1645, Boekhouder 1648, Onderkoopman 1649, Koopman 1652 (dus waarschijnlijk bij zijn terugkomst van Perzië). De „Personalia" beginnen met 1655:

28 December 1655, Cornelis Speelman, koopman, wordt boekhouder-generaal [4]).

11 Februari 1656, luitenant van 's Compagnies dienaren in de stad en geassumeerd in het Collegie van Schepenen.

25 Februari 1656, als boekhouder-generaal *f* 100 per maand.

1 September 1656, curator in den boedel van den vader van Intche Abdul Baggus, kapitein der Maleiers.

20 October 1656, hem op zijn verzoek toegestaan zich te purgeeren van de suspicie van particulieren handel, zoodra Goessens van Malakka zal zijn gekomen [5]).

14 Juni 1658, Kapitein over 's Compagnies ministers [6]) in de stad.

26 Januari [7]) 1663, Gouverneur van Koromandel.

---

1) Zie voor volledige geslachtlijst tot heden: *Nederl. Adelsboek* 1908. Meer uitgebreid voor de Friesche vertakkingen: M. de Haan Hettema en A. van Halmael, *Stamboek van den Frieschen, vroegeren en lateren adel*, I, 370. (1846).

2) Deze opgaven werden, zooals hieronder blijkt, vergeleken met de Resolutiën zelf. (Zie Noot 1, blz. XVII).

3) „De Gouverneurs-Generaal en Commissarissen-Generaal van Nederl.-Indië".

4) Valentijn heeft dit jaartal juist. Du Bois en V. Rh. v. d. Kl hebben 1657.

5) Zie lager, blz. LXIV.

6) „Pennisten" bij V. Rh. v. d. Kl.; „Ministers der pennen" in de Resolutiën; hierboven (11 Februari 1656) „dienaren".

7) Aldus ook de Resolutiën. V. Rh. v. d. Kl. heeft 12 Juni. Speelman

6 Juli 1663, besloten hem op te ontbieden om zich te verantwoorden, als zijnde onder verdenking van particulieren handel [1]).

10 Augustus 1663, wordt hem opgedragen het gouvernement van de kust te blijven waarnemen [2]).

29 December 1665, op zijn verzoek wordt hem *f* 200 per maand gagie toegelegd [3]).

5 October 1666, ter visite van de Oostersche quartieren, onder den titel van admiraal, super-intendent, krijgsoverste en commissaris aangesteld [4]).

7 Februari 1668, hem bij missive verzocht het gouvernement van Ambon tot nader order te besturen.

21 Januari 1670, wordt Extra-ordinaris Raad [5]).

---

vertrok naar Koromandel 4 Mei 1663 (*Dagh-Register*). — Valentijn en V. Rh. v. d. Kl. geven nog: 7 Juni 1659, President van Chineesche boedelmeesteren, en laatstgenoemde alleen: 29 Mei 1661, Schepen van Batavia.

1) Zie lager, blz. LXIV.

2) Dit is een verbeterde lezing volgens de Resolutiën van de minder juiste omschrijving in de „Personalia".

3) Zie lager, blz. LXV.

4) Valentijn heeft 1665.

5) V. Rh. v. d. Kl. heeft hiervóór: Juni 1669, nogmaals als admiraal en superintendent naar Makasser, welk rijk door hem tot onderwerping wordt gebracht.

Als datum van zijn benoeming tot Extra-ordinair Raad geeft hij, evenals Valentijn, 1667. De resolutie is echter van 21 Januari 1670, volgens ontvangen order van de Heeren XVII en onder verband van vijf jaren. Maar Speelman weigert de benoeming onder die voorwaarde te aanvaarden, zegt hij. Maetsuyker verzekert hem, dat hij hem voor een van de twee vacante plaatsen van Raad-ordinaris aan Bewindh. had voorgedragen en daarop antwoord wachtende is. Speelman verklaart echter zelfs dat ambt niet te willen vervullen voor vijf jaren, daar hij a. s. jaar denkt te repatrieeren. Hoewel de resolutie dit niet vermeldt, heeft men Speelman blijkbaar overgehaald de benoeming tot Extra-ordinaris Raad zonder verband aan te nemen.

Per missive van Heeren XVII van 5 September 1670, te Batavia ontvangen 23 Maart 1671, wordt Speelman den dag daarna bevorderd tot Ordinaris Raad (zie lager), legt den eed af en neemt zitting.

V. Rh. v. d. Kl. vermeldt (zie ook *Navorscher*, VIII, 202), dat den 3den September 1670 hem een gouden keten met een medaille wordt geschonken. Op het portret, toegeschreven aan N. Verkolje (zie blz. LXVIII),

24 Maart 1671, neemt zitting als ordinaris Raad.

29 Mei 1672, benoemd tot President van Schepenen [1]).

2 November 1672, verzocht als admiraal der vloot tot bescherming der reede op te treden.

23 November 1672, neemt het commando over eenige schepen om de Engelschen en Franschen op de reede van Bantam aan te tasten [2]).

5 December 1676, volgens eigen aanbieding gesteld over de krijgsmacht naar Java's oostkust.

18 Januari 1678, naar Batavia opgeroepen om het ambt van Directeur-Generaal te bekleeden [3]).

23 April 1678, besloten hem met 7 kanonschoten en drie charges „musquetados" te verwelkomen.

29 Mei 1679, ontlast van het presidium van Schepenen.

9 Juni 1681, bij missive der Heeren XVII verkozen tot Gouverneur-Generaal [4]).

25 November 1681, in dit ambt bevestigd.

11 Januari 1684, overleden.

---

draagt Speelman een gedenkpenning met inscriptie oogenschijnlijk in Mal.-Arab. letterschrift. Deze is dus wel niet de hier bedoelde, daar het onwaarschijnlijk is, dat de Comp. er zulk eene zou hebben doen aanbrengen. Is het mogelijk dat aan Sp. dit blijk van vereering is aangeboden door een der inlandsche bondgenooten, die hem in zijn oorlogen tegen de Makassaren bijstonden? De heer G. P. Rouffaer („Aanteekeningen over twee photo's . . .", *Notulen . . . Bat. Gen. v. K. en W.*, Dl. XXXIX, 1901) heeft gepoogd de inscriptie te ontcijferen, maar is daarin niet geslaagd. Het komt mij echter voor, dat de graveur hier niet bedoeld heeft een juiste copie te leveren van de inscriptie, zooals hij haar op de penning aantrof. Veeleer zal hij getracht hebben ongeveer den indruk weer te geven, die het hem onbekende letterschrift op hem gemaakt heeft.

1) V. Rh. v. d. Kl. kent hem deze benoeming eerst in 1678 toe.

2) Evenals dit overkwam aan Cunaeus in 1653 (zie blz. XXXIII), bleek deze aanstelling nutteloos, daar er geen vijand te bestrijden viel.

3) V. Rh. v. d. Kl. teekent aan, dat Speelman reeds 21 Oct. 1676 door de Heeren XVII voor dit ambt (het hoogste na den Gouv.-Gen.) was aangewezen. En verder, dat hij 15 Dec. 1677 van Java's Oostkust werd teruggeroepen, terwijl hij 13 Mei 1678 optrad als Eerste Raad en Directeur-Generaal. Eerst 7 October 1678 echter teekent hij de resolutiën in die hoedanigheid. (Zie lager).

4) V. Rh. v. d. Kl. stelt de benoeming op 29 Oct. 1680. (Valentijn heeft 1681.) De installatie heeft hij als de Resolutiën.

Speelman heeft gedurende al de jaren van zijn verblijf het Oosten niet verlaten; hij heeft zijn vaderland, sedert zijn vertrek in 1645, niet teruggezien. [1])

Ten besluite van deze korte schets van een der merkwaardigste Nederlanders, zelfs in een tijd dat Nederland rijk was aan mannen van zijn slag, een paar opmerkingen door Valentijn geboekstaafd. In zijn beknopt levensbericht (IV, 1, 310) geeft hij te verstaan, dat Speelman in 1665 van zijn bewind ter kuste van Koromandel werd teruggeroepen, wegens een zaak, die hem veel moeite zou veroorzaakt hebben, indien men te Batavia niet juist op dat oogenblik een geoefend veldheer noodig had gehad voor den tocht naar Makasser. Deze bedekte aantijging, uitgebracht door iemand die het weten kon, want Valentijn kwam te Batavia aan 30 December 1685, dus nog geen twee jaren na den dood van Speelman, blijkt echter bij nader onderzoek niet veel om het lijf te hebben. Trouwens had Speelman in 1665 nog volstrekt geen bewijzen kunnen afleggen van zijn

---

1) Volgens een mededeeling in het *Tijdschr. van de Vereen.* „*Het Nederl. Zeewezen*" (Jaarg. 1907, p. 168) zou Sir George Downing, meer dan eens gezant bij de Staten, door Colbert genoemd „le plus grand querelleur des diplomates de son temps", tijdens een verblijf te Amsterdam in 1672 Admiraal De Ruiter bezocht en daarna Speelman gezien hebben. Dit bericht was vervat in een uittreksel uit een brief berustende in het „Record Office" te London (*Portef. Foreign State Papers, Holland*, N°. 188), maar het is duidelijk, dat het op een misverstand berust. Wel had Speelman plan in 1671 te repatrieeren (zie boven), maar hij heeft daar blijkbaar geen gevolg aan gegeven. Den 24den Maart van genoemd jaar toch wordt hij ter vergadering van G. G. en R. geïnstalleerd als ordinaris Raad en van dien datum tot 15 December 1676 behoort hij onafgebroken tot de onderteekenaars der resolutiën van G. G. en R. Den 5den December 1676 biedt hij zich aan als leider van de krijgsmacht bestemd voor Djapara en van af 15 December tot 29 April 1678 ontbreekt zijn handteekening. Daarna teekent hij weder geregeld, eerst als Raad ordinaris, na 7 October 1681 met den titel van Directeur-Generaal. — Het bleek mij overigens, dat de brief, waarin de onjuiste mededeeling voorkomt, geschreven werd niet door Sir George Downing, maar volgens de onderteekening door J. Vernon, die, blijkens andere door hem geschreven brieven, in dienstbetrekking tot eerstgenoemde stond. (Zie hierover nader in „*Nederl. Zeewezen*" van 1 October 1908).

bizondere bruikbaarheid in den oorlog. Gebrek aan nauwgezetheid was een veelvoorkomende kwaal in de Compagnie en ook Speelman schijnt er niet geheel vrij van te zijn geweest. De gevallen waren echter nooit van zeer ernstigen aard. Zij zijn intusschen een nadere beschouwing wel waard. Hiertoe mogen de navolgende aanteekeningen dienen:

„20 October 1656. Door den boekhouder-generael Cor„nelis Speelman, voor ons gesisteert, is bij requeste ver„thoont, hoe dat hem over lange was ter ooren gecomen, „dat hij wierdt gesuspecteert van particuliere ofte verboden „handel, door sijn addres of toedoen, voor den coopman „Pieter Moerbeeck in Suratta, tot Mallacca gedreven, bij „den tweeden persoon van dat Gouvernement Johan „Goessens [inhoudende verzoek om van deze blaam ge„zuiverd te worden.] Is verstaen dese saeck den advocaet„fiscael in handen te geven, en daarmede voort te varen „soo haest als bovengemelten coopman Johan Goessens „van Malacca hier sal aengecomen wesen." (*Resolutiën*).

Den 4den Mei 1663 als gouverneur naar Koromandel vertrokken wordt hij reeds 6 Juli teruggeroepen, nadat in den Raad voorlezing was gedaan van brieven, het vorige jaar door Speelman aan vrienden in het vaderland geschreven, welke door heeren Bewindhebbers aldaar zijn in beslag genomen en naar Batavia gezonden, met order hem daarover in rechten te betrekken, omdat in deze brieven sprake was van particulieren handel, die door Speelman zou zijn gedreven. Jacob Hustart wordt aangewezen hem te gaan vervangen, waartoe deze zich den 3den Augustus van Batavia op weg begeeft. Hem wordt echter 10 Augustus opgedragen het gouvernement van Ceilon, daar Rijklof van Goens verzocht had, daarvan ontlast te worden. Speelman wordt op zijn post gehandhaafd, doch, onder toezending der brieven van Bewindhebbers ontvangen, wordt hem gelast zich schriftelijk te verantwoorden, zooals reeds in de vergadering van 6 Juli was vastgesteld. Toen was daarop echter niet ingegaan. Maar de briefwisseling met Bewindhebbers wordt voortgezet en dit nam destijds zeer geruimen tijd in beslag. Den 6den Juli 1665 wordt aan Speelman geschreven, dat Heeren XVII besloten hebben, hem van zijn ambt te

ontzetten en zijn gagie van *f* 200 per maand in te houden. Nadat hij den 30sten November te Batavia teruggekomen is, wordt op zijn verzoek zijn zaak zonder uitstel door den Raad van Justitie behandeld en in de vergadering van G.-G. en R. van 29 December wordt door hem een uitgebreid geschrift ingediend (ruim 8 folio blz. beslaande in de Resolutiën), waarin hij zich verzet tegen het hem opgelegde vonnis, waarbij hij, behalve met schorsing, ook nog met een boete van *f* 3000 gestraft werd. Uit dit verweerschrift blijkt, dat de geheele beschuldiging berustte op den aankoop te Batavia door Speelman, in 1658, van een juweel, door hem geschonken aan zijn vrouw, doch dat hij naderhand naar Patria had gezonden met last tot verkoop en vastlegging van de opbrengst in deposito, met het oog op zijn toenmalig plan om te repatrieeren. De brieven, door Speelman hierover geschreven aan een zekeren Stertenius, waren die, welke door Bewindhebbers in beslag waren genomen. Speelman oordeelt zijn bedrijf geen grooten misslag, maar als het er een is, verzoekt hij hem daarvan te „remitteeren", daar het nu al zoo lang (ruim zeven jaren) geleden is en hij de Compagnie steeds trouw gediend heeft. Staande de vergadering wordt eenparig besloten hem de ingehouden gagie weder uit te keeren en het overige aan de beslissing van Bewindhebbers te onderwerpen. Deze uitspraak ging vergezeld van eenige voor Speelman zeer vleiende overwegingen. De gevolgen zijn dan ook voor hem volstrekt niet ernstig geweest, want den 6den October 1666 volgt zijn benoeming tot Commissaris naar de Oostersche kwartieren, waarheen hij in November vertrekt [1]).

Nog heeft Valentijn (III, 2, p. 214; V, 1, p. 176) een tweede bericht. Hij vertelt er, dat Speelman, Gouverneur-Generaal geworden, den post van Directeur van Bengalen „zoo men zegt" aan „zeker Heer" vergaf „met belasting van daar voor aan hem een briefje van 10000 Rders te teekenen". — Dit is al even vaag als het voorgaande en het is niet meer uit te maken, of het op eenig vaststaand

1) Resolutiën en Daghregister.

feit gegrond is. De telkens blijkende neiging van den zegsman tot kwaadspreken, maakt echter twijfel aan de juistheid raadzaam.

Omtrent Speelman's uiterlijk en levenswijze vertelt onze predikant:

„Hy was de langste niet, maar wat gezet, rond en fris „van wezen, scherp en redelyk kloek van neus, loens van „gezicht, hebbende fraei grysachtig gekruld hair met lange „vlammen .... Hy was een Heer, die 't vuur en verstand „ten oogen uitzag, die ongemeen fors van uitspraak, zeer „groot van ontzag, en in 't gemeen zoo gevreesd was, dat „hy alles voor zich beven dede; dog hy was een groot „voorstander van zyne vrienden" [1]). En over zijn vlugheid van geest en werkkracht: „Hy was in die bediening [van „Directeur-Generaal van den handel] een ongemeen, ja „weergadeloos vaardig man, schryvende niet alleen meenig- „maal een boek papier in een etmaal af, maar op dien „zelven tyd tegelyk ook anderen, dat zy schryven moesten, „voorzeggende, en dan nog tusschen beiden wel met een „derden ergens over sprekende, zonder dat hy door de „verscheidenheid dezer werken van zyn stuk afgebracht „wierd, gelyk ik verscheide maalen van lieden, die dit „bygewoond hebben, heb hooren verhaalen".

En, eenmaal op zijn praatstoel, kon hij niet nalaten erbij te voegen: „Dit alles quam veelen nog te wonderlyker „voor, om dat hy ook vry sterk drinken, en zoo wel „een nagtje, tot dat hy ze alle van de bank geholpen „had, overzitten kon. Daar beneven was hy ook een „groot liefhebber van vrouwen, en om dat daar zoo veel „levende getuigen van op straat liepen, die hem zeer wel „geleken [2]), en dit al vry wat verre met hem ging, vond „zijn verstandige Gemalin, vrouw Petronella Wonderer, „dogter van de Heer Zebald Wonderer, algemeen Ontfan-

---

1) Elders (Keyzer's uitg. I, 518) zegt hij: „Speelman had een groote deftigheid in zijn wezen en niet minder in zijn spreken".

2) In het *Dagh-Register* van 1659 leest men: „5 December ... den „E. bouchouder generael, Cornelis Speelman, hebben haer Ed. geli- „centieert om syn dochtertie, oudt omtrent 2 jaren, nevens desselfs „swarte amme ofte minne, naer 't patria te mogen senden".

„ger, zich genoodzaakt om (niet tegenstaande zy een zoon „bij Zyn E. had, Johan Speelman genaamt, dien ik hier „te lande zeer wel gekend heb) vrywillig van hem, nog „maar gemeen Raad zynde, te scheiden, en hoewel hy „naderhand altyd nog zeer groote agting voor haer heeft „betoond, heeft dat haer E. egter noit konnen doen be„sluiten om weder by hem te komen".

Dat is geheel in den trant van Valentijn in zijn karakter van den Saint-Simon van Nederl.-Indië [1]).

Van Speelman zijn de navolgende portretten bekend:

Geschilderde:

1. In de vergaderzaal van de Hooge Regeering in het paleis te Weltevreden. (Op koper).

2. Kopie daarvan op kleine schaal in het paleis te Buitenzorg.

3. Een zelfde kopie in de commissiekamer van het Departement van Koloniën in den Haag. 33 × 25 c.M. (Op koper).

4. Kopie van het laatstgenoemde in het Rijksmuseum te Amsterdam [2]).

5. Een fraai miniatuur in émail (h. 45, br. 37 m M.), door G. van Goor, bevindt zich in het bezit van Jhr. C. J. Speelman te Zandvoort. Vol gezicht met diepliggende oogen, de uitdrukking is eenigszins sluw en somber. Het borstbeeld is in harnas en draagt bef en ketting met eerepenning. Rondom staat: „Ed. Hr. Cornelis Speelman ovt 53 iaer A°. 1680 adi 3. Mert". Aan de keerzijde Speelman's wapen in kleuren en daaronder „G. v. Goor fecit" [3]).

---

1) Zie hierover Busken Huets vermakelijke „Literarisch-critische studie over François Valentijn" in: *Van en naar Indië. Valentijn's 1ste en 2de uit en t'huisreis*, door A. W. Stellwagen.

2) Aldus bij V. Rhede v. d. Kloot en bij Moes, *Iconographia Batava*, 7437. De kopieën in den Haag en te Amsterdam wijken echter onderling belangrijk af in gelaatsuitdrukking. Die in den Haag is lang niet fraai; de gelijkenis is bizonder slecht getroffen. Het gezicht doet denken aan een zeer dikken, zelfgenoegzamen mulat. De kopie in het Rijksmuseum (N°. 318) vertoont een meer kordate uitdrukking en het gelaat is minder vol en donker.

3) Uit het jaartal 1680 schijnt te blijken, dat Speelman reeds vóór

6. In het bezit van Jhr. H. M. Speelman te Wassenaar bevindt zich een bijna volledige verzameling miniatuurportretten van Gouverneur-Generaals (Both tot Van Imhoff), waaronder dat van zijn voorvader Cornelis. Zij zijn vervaardigd in Japan, in lak op ijzer, verguld borstbeeld op zwarten grond, klaarblijkelijk naar die voorkomende bij Du Bois (zie lager) en van dezelfde grootte.

7. Op een verkooping te Amsterdam, den 8sten April 1879, werd een portret aangeboden, waarvan mij geen beschrijving bekend is [1]).

Gegraveerde:

Zij zijn alle uit zijn latere jaren, toen hij beroemd was geworden, en al vertoonen zij geen groote onderlinge gelijkenis, toch hebben zij het vastberadene en kalme, maar tevens laatdunkende in de uitdrukking gemeen, die ook zijn karakter schijnt gekenmerkt te hebben.

1. Dat van A. Blooteling, van 14 Wintermaand 1670, fol. (Prentenkabinet), als Admiraal, Veldoverste en Commissaris over de Oostersche kwartieren, is een der fraaiste en de gelaatstrekken zijn het meest overeenkomende met de voorstelling, die men zich gaarne van Speelman maakt. De omlijsting — met wapen — is echter stijf en stijlloos. (Voor beschrijving zie: Fr. Muller, *Beschrijv. Catal. van 7000 portretten*, N°. 5051 en 5051*; bijvoeging bij J. F. van Someren, *Beschrijv. Catal. van gegrav. portr. van Nederl.*)

2. Een zeer zeldzaam zwarte-kunst portret, toegeschreven, naar het schijnt ten onrechte, aan N. Verkolje, is van omstr. 1682 (Prentenkabinet). Het stelt Speelman voor als Gouverneur-Generaal, dus niet in zijn besten tijd. Belangrijk om zijn kunstwaarde en zeldzaamheid geeft het bovendien wel heel goed den machtigen indruk weer, dien Speelman tot op het laatst van zijn leven op zijn omgeving uitoefende (Fr. Muller, N°. 5050). $29^1/_2 \times 38$ c.M.

3. Een ander zeer zeldzaam, gemaakt in 1684, Speel-

---

zijn verheffing tot Gouv.-Gen. (1681) een geslachtswapen gekozen heeft (vgl. hierboven, p. LVII).

1) Zie Moes, als boven.

mans sterfjaar (Prentenkabinet), is merkwaardig, doordat het te Batavia werd gegraveerd en wel door Joh. de Jongh of Van Jongh, vermoedelijk uit Middelburg, die te Batavia werkte en er waarschijnlijk gebleven en overleden is (A. von Wurzbach, *Niederl. Künstler Lexikon*). Het is fraai werk, maar het gezicht is niet af, zooals meestal bij De Jongh het geval is (Van Someren, N°. 5232). 44 × 61 c.M.

4. Het portret bij Valentijn, naar M. Balen, is een van de minst aantrekkelijke, die er van Speelman bestaan, zoowel als kunstwerk als wegens de grove, onvernuftige uitdrukking, die het gelaat te aanschouwen geeft. Het is blijkbaar eveneens uit de laatste jaren van zijn leven. Van dit portret komen verschillende gewijzigde uitgaven voor (Fr. Muller, N°. 5052, 5053). 17½ × 29 c.M.

5. Het médaillon portretje bij Du Bois, *Vies des Gouv.-Gén.*, en in de *Histor. beschrijv. der reizen* (Dl. XX, blz. 263), is een zeer verkleind spiegelbeeld (51 × 39 m.M.) van het voorgaande (Prentenkabinet. Fr. Muller, 5054). In de voorrede van de *Histor. beschrijv.* wordt verzekerd, dat de aangeboden portretten genomen zijn naar de geschilderde, destijds aanwezig in het Kasteel van Batavia (zie boven). Valentijn maakt hier echter geen melding van.

6. De kopergravure van Romein de Hooghe, *Victoriën der Nederl. Geoct. O. Comp.*, hierboven reeds vermeld (blz. L), bevat een door hem onderteekend médaillonportretje (74 × 70 m.M.), dat van de bovenstaande afwijkt en een meer vastberaden uitdrukking vertoont.

Na Speelmans dood zou een lange tijd van toenemende verslapping in het opperbestuur te Batavia aanvangen; Indië heeft meer dan een eeuw moeten wachten, alvorens het weder een man van zijn gehalte tot Landvoogd verkreeg. Eerst Daendels doet aan hem denken, de laatste in het geniale driemanschap, waarvan Coen de eerste was, de eerste van een afdalende reeks wellicht. Want ook Daendels had zijn fouten en is daarvoor ten volle bedild, maar, evenals bij Speelman, werd dit ruimschoots vergoed door de vruchten, die zijn werk achterliet. — Thans, zegt men, worden dergelijke mannen nog wel, ook in Nederland, geboren, doch hun wordt, beter dan weleer, belet

zich boven bureaucratische en andere belemmeringen heen te werken. 't Is jammer, want zoo nu en dan zouden mannen als Coen, Speelman en Daendels nog wel nuttig werk te verrichten vinden te Batavia. Daar in de laatste jaren weder met vaster hand het gezag omhoog wordt gehouden, zoo noodig in Azië, zoolang de Europeaan zich geroepen acht er als meester te heerschen, schijnt het wel, dat de traditie zich tracht te handhaven, die aanwijst, dat wij om de honderd jaren een Gouverneur-Generaal zien optreden, die zijn naaste voorgangers in dat opzicht overtreft.

Speelman was in 1652 nog te jong en te onervaren, om eenigen nuttigen invloed uit te oefenen op den gang van zaken, toen hij als secretaris deel uitmaakte van het gezantschap Cunaeus. Zijn aanwezigheid bracht dan ook geen wijziging in het feit, dat de zending in haar geheel niet ten volle berekend bleek voor de taak, die haar was toevertrouwd. Perzië was in het midden der 17de eeuw nog steeds een krachtig rijk, terende met goeden uitslag op den roem door Shah 'Abbas den Groote nagelaten, waardoor het ontzag had afgedwongen aan zijn machtige buren in het Westen en Oosten: Turkije en het rijk van den Groot-Mogol. Het was zich van dit alles meer dan voldoende bewust. Voeg hierbij de aangeboren geest en kunstzin van het Perzische volk, dan verkrijgt men een geheel, dat wel zeer stellig afwijkt van de toestanden in den Maleischen Archipel, waar Cunaeus en de overigen hun Oostersche leerschool hadden doorloopen.

Het bestek van deze inleiding veroorlooft niet een eenigszins voldoende schets te geven van het Perzische hofleven ten tijde der Sefeviden, hoe gewenscht dit ook zoude zijn voor een goed begrip van het tooneel, waarop de onderhandelingen gevoerd werden en de personen, die er van Perzische zijde optraden. Over de zeden aan het hof te Isfahan ten dien tijde vindt men uitvoerige gegevens bij Chardin, Tavernier, Dauliers — Deslandes, Raphaël du Mans, die er allen tijdens de regeering van 'Abbas II ooggetuigen van waren en uitweidden over de pracht, die er ten toon gespreid werd en de weidsche, menigmaal in losbandigheid overgaande vroolijkheid,

die er heerschte bij de feesten, waarop menigmaal Europeanen ook van minder aanbelang, zooals Tavernier, genoodigd werden en waarbij verbazend veel wijn gedronken werd en de vreemdelingen liedjes zongen en muziek maakten voor den Shah, die echter onder al die bedrijven despoot bleef en door den drank beneveld wel eens wreede bevelen gaf. Cunaeus was blijkbaar tegen dien staat van zaken niet opgewassen. Uit alles blijkt, dat hij een deftig en eerlijk, maar niet zeer vindingrijk heer moet zijn geweest, die zich niet licht kon plooien naar zulke zonderlinge gebruiken. En zelf schijnt hij in zijn omgang met de hovelingen, met wie de besprekingen plaats hadden, een zekere stroefheid te hebben bewaard, die hun, gewend aan een geestigen en bij alle vormelijkheid toch ongedwongen toon in de samenleving, zelfs in ernstige aangelegenheden, bizonder moet hebben tegengestaan. Men liet hem dan ook vrijwel met vrede buiten de noodzakelijke samenkomsten ter behandeling van zaken [1]) en in deze houding werden de hovelingen versterkt, doordat de Shah zelf hem weinig aandacht schonk.

Hierdoor bleef het gezantschap van een nuttig gezellig verkeer verstoken en wij van de beschrijving ervan, maar overigens was het van weinig aanbelang, daar 'Abbas II gewoon was de behandeling van zaken als die, welke het onderwerp van Cunaeus' zending vormden, hoe gewichtig ook voor zijn persoonlijke belangen en voor die van zijn land, aan zijn Grootvizier over te laten. De toestanden waren wel veranderd sedert zijn voorvader en naamgenoot, die steeds zelf de grootste zorg wijdde juist aan alles wat den bloei van den handel kon bevorderen en de bronnen van welvaart vermeerderen. De Sefeviden

---

1) Vgl. noot, blz. 272. Daar diende echter verwezen te zijn geworden naar het gastmaal bij gelegenheid der nieuwjaarsfeesten, waartoe Cunaeus en zijn gevolg door den Shah werden uitgenoodigd en waarvan het verhaal een aanschouwelijke beschrijving geeft. Wanneer gezanten tegenwoordig waren, werd het hun verschuldigde decorum niet uit het oog verloren en men moet het Cunaeus trouwens nageven, dat, zoo al niet de genegenheid, hij dan toch zeker de achting heeft weten te verwerven van zijn gastheeren.

hebben geen uitzondering gemaakt op den regel, dat vorstengeslachten, die despotisch regeeren, ontaarden en ten slotte tot ondergang gedoemd zijn. Weinigen hebben, als juist zij, met zulk een onbeperkte macht geheerscht, want deze berustte niet alleen op een wereldlijken, maar vooral op een godsdienstigen grondslag. Hun optreden had een volmaakte omwenteling teweeggebracht. Niet alleen werd Perzië erdoor bevrijd van den eeuwenlangen smaad te moeten gehoorzamen aan rassen, die men er steeds geminacht had, maar tegelijkertijd werd, in het Shiïsme, aan het volk een godsdienstvorm geschonken, die voor goed een deugdelijken nationalen slagboom oprichtte [1]). De stamvader, Abul Fath Ishaq, Sūfi ed-dīn, een tijdgenoot van Timūr, was een nakomeling in rechte lijn van Imam Mūsa, dus van 'Ali (en tevens, volgens overlevering, van de Sasaniden door het vermeende huwelijk van 'Ali's zoon Hūsein met Sharabani, dochter van Yezdigīrd III). Hij werd wegens zijn verwonderlijk zuiveren levenswandel als een heilige vereerd. Vijf opvolgende geslachten bleven dit ingetogen voorbeeld volgen, doch door den grooten aanhang, die zich om hen vormde [2]) en ook door vermaag-

---

1) Het is zeer opmerkelijk, hoe Perzië herhaaldelijk in zijn lange, veelbewogen geschiedenis, wanneer het in diep verval geraakt was en reddeloos verloren scheen, steeds weer onder zijn zonen een man zag opstaan, die het den weg wees, om zijn nationaal bestaan en aanzien terug te winnen. Bij den strijd om het bestaan, die er thans in dat land gevoerd wordt, is het van waarde dit in het oog te houden. En wat Europeesche inmenging betreft, is misschien ook op Perzië toepasselijk hetgeen Matthew Arnold zegt:

„The East bowed low before the blast,
In patient deep disdain;
She let the legions thunder past,
Then plunged in thought again".

2) Onder dezen behoorden een groot aantal krijgsgevangenen, door Timūr uit Turkije meegebracht en die door hem werden vrijgelaten op verzoek van Sūfi-ed-dīn (of volgens anderen van zijn zoon Sadr-ed-dīn) bij gelegenheid, dat Timūr dezen verzocht hem een gunst te vragen. De Kurtji's (zie noot, blz. 69), die zich na hun vrijlating rondom de woonplaats van hun beschermer, Ardebīl, bleven vestigen en met hun nakomelingen den standvastigsten steun der opkomende dynastie vormden, stamden van deze lieden af.

schapping met steeds machtiger buren, verwierven zij zich wereldlijk gezag en droegen de wapenen.

Ismaïl, de zesde van den stam, ving op veertienjarigen leeftijd den strijd aan tegen de nog altijd krachtige Mongoolsche stammen, die destijds het land overheerschten en na vier jaren had hij overwonnen en was Shah van Perzië (1505—1523). De lange en voorspoedige regeering van zijn zoon Tahmasp I (1523—1575) bevestigde de dynastie en hare bestemming kon niet meer geschaad worden zelfs door hetgeen zijn onwaardige opvolgers misdeden gedurende de weinige jaren van hun bewind, toen Perzië geteisterd werd door vele welgeslaagde invallen uit het Westen en het Oosten en door opstanden in sommige grensprovinciën. Dank zij het aureool van heiligheid, verkregen door hun afstamming, bleef hun gezag grootendeels onverlet [1]). Met de troonsbestijging van 'Abbas I, den Groote, (1587—1629) ving het meest roemrijke tijdperk aan van Perzië's geschiedenis sedert den val der Sasaniden (641) en het eindigde met hem, want onder zijn opvolgers bleef het rijk wel gevreesd en machtig, doch de groote opofferingen van de bevolking geeischt, zoowel in menschenlevens als in geld, voor de aanhoudende oorlogen met Turkije en de Groot-Mogols, bleken een te groote inspanning, terwijl bovendien een daarop gevolgde honderdjarige vrede, doordat Turkije te veel in het Westen werd bezig gehouden, de geestkracht deed afnemen; een onvermijdelijk gevolg, naar het schijnt, in staten waar de Islam beleden wordt. Langzaam maar zeker nam het verval toe, in het eerst te nauwernood merkbaar, vooral voor hen, die oordeelden naar hetgeen zij te Isfahan aanschouwden, waar de welvaart en het uiterlijke machtsvertoon niet geleden hadden, daar er zich alles samentrok om het hof,

---

1) Als een merkwaardig bewijs van den blijvenden indruk, dien de Sefeviden op het gemoed van het Perz. volk maakten, diene dat thans nog door geestelijken, waar zij dit ongestraft doen kunnen, van den kansel wordt gebeden voor hun terugkeer (Greenfield, p. 178). Er zijn, naar men beweert, in Perzië nog afstammelingen aanwezig.

dat, zooals gewoonlijk, schitterender werd naarmate het rijk aan innerlijke kracht verloor [1]).

De opvolgers van 'Abbas, opgevoed in den harem en meest op zeer jeugdigen leeftijd tot den troon geroepen, lieten het bestuur meer en meer over aan hun Grootviziers [2]). Dat dit niet leidde tot een daadwerkelijke overdracht van het bewind, zooals Frankrijk te aanschouwen heeft gegeven in zijn Maires du Palais, en ook reeds in Perzië was voorgekomen in een vroeger tijdperk zijner geschiedenis (de Atabégs), vond zijn grond in de groote vereering, die men het geslacht der Sefeviden toedroeg.

Voor ons hebben de lotgevallen van deze dynastie een bizonder belang, want het bloeitijdperk der Nederlandsche betrekkingen met Perzië valt geheel samen met dat van 'Abbas I en zijn opvolgers. Bij hun val was het ook voor goed gedaan met de glorie en de winsten van de O. I. Compagnie aldaar.

Shah 'Abbas II had tijdens Cunaeus' gezantschap bijna tien jaren den troon ingenomen. Bij den dood zijns vaders,

---

1) De weelde aan het hof moet werkelijk verbazend zijn geweest. Chardin (III, 216) schatte het gouden vaatwerk en tafelservies van 'Abbas II op een waarde van „plusieurs millions [d'écus]". Hij ontving eenige stukken van een schaal, in betaling van geleverde edelgesteenten, en bevond deze te bestaan uit het zuiverste goud van 23¹/₂ karaat. Daaruit bestond ook al hetgeen behoorde tot de staluitrusting der paarden, bestemd voor het persoonlijk gebruik van den Shah, de kettingen, waarmede zij werden vastgebonden, de hoefijzers en nagels, zelfs de hamer, waarmede deze werden bevestigd. In de „*Relation d'une mission . . . par l'Archevesque d'Ancyre*" (1699) vindt men dit bevestigd, benevens vele andere wonderlijke voorbeelden van dien aard. Schefer geeft er een overzicht van in zijn uitgave van Raphaël du Mans' „*Estat de la Perse en* 1660 (*Append. L, p.* 373—376). Chardins beschrijving van de schatkamers van den Shah (VII, 485—492) doet denken aan de grot der veertig dieven in Ali Baba. Die van het paleis aan den Maïdan-i-Shah (VII, 368—388) verplaatst ons eveneens in de 1001 nachtvertellingen. — Een generaal, Ali Kûli Khan, had in zijn dienst 1500 volgelingen en 300 bedienden. Zijn verschillende ambten brachten hem een inkomen van *f* 1.200.000. (Chardin, X, 70).

2) Zie noot 1, blz. 147. Gedurende de latere jaren van zijn regeering bracht 'Abbas II het „verdeel en heersch" in praktijk ook ten opzichte van zijn Grootviziers.

Sefi I, in 1642, wiens regeering zich, vooral gedurende de laatste jaren, gekenmerkt had door wispelturige wreedheid, was hij nog niet ten volle tien jaren oud. Aanvankelijk, onder den invloed van zeer rechtzinnige raadslieden, scheen hij geneigd tot een ingetogen leven. Strenge bevelen werden uitgevaardigd omtrent het inachtnemen der voorschriften van den Islam; ambtenaren, verdacht van het drinken van wijn, werden afgezet. Na weinige jaren echter veranderde hij van zienswijze en een reactie trad in. Groote vroolijkheid heerschte voortaan aan het hof en in de kringen der hovelingen. Met dat al wist 'Abbas II, in tegenstelling met zijn opvolgers, meester te blijven van de leiding der zaken en zijn regeering was in vele opzichten weldadig voor Perzië. De kracht van het rijk werd gehandhaafd zonder verstoring van den vrede met Turkije. Zijn buren in het noordoosten, de altijd gistende khanaten, wist hij zich te vriend te houden door zijn grootmoedig gedrag tegenover uitgeweken vorsten der Üsbégs. Evenzoo handelde hij, toen een vorst van Georgië hem als krijgsgevangene in handen viel. Op zestienjarigen leeftijd werd door hem persoonlijk Kandahar heroverd, verloren door zijn vader. De in Perzië gevestigde Europeanen waren gedurende zijn bestuur zeer gezien en de Christenen in zijn rijk vonden in hem een beschermer. Vele openbare werken werden aangelegd en karavanseraïs en andere gebouwen gesticht, waaronder er zijn, die ten onrechte aan 'Abbas I worden toegeschreven.

Men heeft 'Abbas van wreedheid beschuldigd, een ondeugd, waaraan despoten bizonder blootstaan. Inderdaad heeft hij in vlagen van dronkenschap, waaraan hij zich in de latere jaren van zijn kort leven dikwijls overgaf, menigmaal daden bedreven en bevelen gegeven, die dezen naam ten volle verdienen en waarvan in de verhalen van reizigers van zijn tijd de bizonderheden te vinden zijn. Dit alles had echter plaats in den harem, of gedurende de drinkgelagen aan het hof. Het volk zelf leed er niet onder [1]). Integendeel waren de terechtstellingen, die in

1) Betreffende het welvaren destijds van landbouwers en handwerkers in Perzië zie Chardin V, 465.

nuchteren toestand bevolen werden, veelal de straf voor knevelarijen op de bevolking gepleegd. De nagedachtenis van 'Abbas II is dan ook bij zijn landgenooten in eere gebleven als die van een der edelmoedigste en rechtvaardigste vorsten, die Perzië gekend heeft. Malcolm [1]) zegt van hem: „The love of wine caused all the evils of „of his reign . . . . To the public officers he was severe, „but to the poor mild and lenient; and the lives and pro„perty of his subjects were efficiently protected. He was „as tolerant to all religions as his great ancestor whose „name he had taken." En wat Chardin betreft, de lofrede, die hij op hem houdt in den aanvang van zijn „*Couronnement de Soleïmaan*", schijnt overdreven, maar zij is van waarde, omdat zij hem werd voorgezegd door een Perzisch geleerde, tijdgenoot van 'Abbas. Mirza chefi noemt Chardin hem, „un des plus savans hommes de ce royaume."

'Abbas II stierf in Mazanderan, in het noorden van zijn rijk, den 25sten September 1666, eerst 34 jaren oud, tengevolge van zijn zucht tot drinken of andere losbandigheden. Zijn prachtig versierd graf bevindt zich te Kom, in de moskee gewijd aan Fatimeh, de zuster van Imam Mūsa. Een beschrijving met afbeelding treft men aan bij Chardin (II, 435, en Pl. XV). Niccolao Manucci, de jonge Venetiaan, die in het gevolg van Viscount Bellamont (Henry Bard), den gezant van Karel II (vóór zijn troonsbestijging) aan 'Abbas, te Isfahan verblijf hield in 1654—1655, zegt van zijn uiterlijk: „The king was a man of good stature, „well nourished, broad in the shoulders, slender in the „waist, a fine horseman, of a bright countenance, strong „in his resolves and a lover of wine". [2]) Men vindt veel hiervan gestaafd in het fraaie portret bij Witsen [3]), blijkbaar naar een Perzisch origineel gegraveerd. De overeenkomst in de gelaatstrekken is treffend, vergeleken met de

---

1) Sir John Malcolm, *History of Persia*, I, 380.

2) „*Storia do Mogor or Mogul India*" 1653—1708. By Niccolas Manucci Venetian. Translated by William Irvine. I, Ch. XV. Hij geeft, in kort bestek, omtrent 'Abbas vele karakteristieke bizonderheden.

3) Nic. Witsen, *Noord en Oost Tartarye*, I, 276.

Feest aan het Hof van Shah 'Abbas II.

Feest aan het Hof van Shah 'Abbas II.

De hiernevensgaande plaat is genomen naar de reproductie door Texier *(Description de l'Arménie, la Perse et la Mésopotamie, Pl. 75 — 38 × 21 c.M.—)* van een schilderij te Isfahan (10 × 5.50 M.), hetwelk deel uitmaakt van een zeer belangrijke reeks levensgroote historische voorstellingen, die zich bevinden in den troonzaal, genaamd „Tjehel Sûtûn, van het paleis gebouwd door Shah Abbas I.

Het stuk werd hoogstwaarschijnlijk vervaardigd gedurende de regeering van 'Abbas II. Zijn aanwezigheid als de hoofdpersoon staat vast door de gelijkenis met andere portretten. De identiteit van den voornaamsten gast, twee plaatsen links van den Shah gezeten, is onzeker. Zijn hoofdtooisel en de doek, dien hij aan het hof openlijk in tegenwoordigheid van den Shah draagt, wijzen op vorstelijken rang en sluiten elken anderen uit, ook dien van gezant als bij Texier. En Khalifeh Sultan komt niet in aanmerking, omdat hij, als lid der geestelijkheid, in geen geval wapenen droeg.

De eenige ons bekende vorstelijke gast van 'Abbas II is geweest Nazir Mohammed Khan, de Uzbég, die uit Turkestan verdreven, een toevlucht vond te Isfahan. Dit geschiedde echter in 1645, toen 'Abbas II eerst 13 of 14 jaar oud was, terwijl het portret wijst op een leeftijd van minstens 18 of 20 jaar.

Achter den Shah, aan zijn rechterhand, staan zijn geweeren zwaarddragers; die van den gast staat achter dezen. Rechts van den gast is naar het schijnt een gunsteling van den Shah gezeten, die een drinkschaal voor hem doet vullen. Het overige gezelschap bestaat uit hovelingen en Uzbégs.

Geheel links van het schilderij vertoont zich een soldaat. De met een dolk gewapende man aan den rechterkant schijnt een paleiswacht te zijn.

Bedienden vormen den achtergrond, muziek en dans den voorgrond.

voorstelling bij Texier van „Schah Abbas Kutchuk et Khalif Sultan Ambassadeur des Indes" [1]). Uit zijn trekken spreekt een beschaafde geest en dit wordt bevestigd door hetgeen wij weten omtrent zijn belangstelling in de schoone kunsten. Deze eigenschap deelde hij met alle Sefeviden, en men kan zeggen met geheel zijn volk, maar daarbij beoefende hij zelf de schilderkunst (zie blz. XLII, noot) en van zijn bedrevenheid in het dichten is een proeve bewaard gebleven (Horn).

De onderhandelingen met Cunaeus werden, zooals gezegd, door 'Abbas overgelaten aan zijn Grootvizier, Khalifeh Sultan. Men vindt in Europeesche werken over Perzië tenauwernood zijn naam vermeld, ofschoon hij gedurende een aantal jaren bekleed is geweest met zeer gewichtige ambten. Chardin vermeldt hem slechts zeer terloops, Malcolm in het geheel niet. Het is trouwens een opmerkelijk feit, dat wij, niettegenstaande het groot aantal werken die over dit land in den loop der tijden geschreven zijn, er geen enkel bezitten, dat op voldoende wijze zijne geschiedenis behandelt [2]). Over sommige tijdperken hebben

---

1) „*Description de l'Arménie, la Perse et la Mésopotamie*", Pl. 75. Met Kūtjèk (de Kleine) wordt 'Abbas II (de officieele benaming is 'Abbas Sani = de Tweede) veeltijds aangeduid, in tegenstelling met 'Abbas I, de Groote. De door Texier gegeven omschrijving van dit schilderstuk, hetwelk zich bevindt in het paleis Tjehel Setūn, te Isfahan, is onjuist. Met Khalif Sultan wordt bedoeld Khalifeh Sultan, niet „Ambassadeur des Indes", maar de in het verbaal zoozeer op den voorgrond tredende I'timad ud Doulet, of wel, hetgeen waarschijnlijker is, de naam van den ambassadeur is fout.

2) Malcolms *History of Persia* heeft, bij gebrek aan beter, langen tijd gezag gehad. Het is echter zeer onvolledig en, wat het vóór-islamitische gedeelte betreft, gegrond op onvoldoende en voor een deel onjuiste gegevens. Hij schijnt, hetgeen hij geeft, uitsluitend ontleend te hebben aan het door hem vermelde *Zubd-ul Tuarikh* (Historical selections) door „Mahomed Kumal-ebn Ismail, an officer of eminence at the court of Abbas II. A small but valuable work". Het is mij niet gelukt iets naders omtrent dit werk te ontdekken. Het schijnt thans volmaakt onbekend. Volgens Malcolm eindigt het met het jaar 1652, dus juist dat van Cunaeus' zending. Sir Clements R. Markham gaf in 1874 „*A general Sketch of the history of Persia*". Zooals de titel aanduidt

geleerden van naam hun licht doen schijnen aan de hand van Oostersche vakgenooten [1]). Dat der Sefeviden, zeker niet een der minst merkwaardige, is verwaarloosd geworden; de inlandsche kronieken, zoowel uit dien tijd als den onzen zijn onvertaald en ook grootendeels onbenut gebleven [2]). Ik dank het aan Generaal-Houtum-Schindler te

---

is het slechts bedoeld als een vermelding der voornaamste feiten in kort bestek. Aan den eisch, een denkbeeld te verkrijgen van den wijsgeerigen samenhang der gebeurtenissen, die te zamen de wonderbare geschiedenis vormen van een der meest beproefde volken ter wereld, beantwoordt het meesterlijke boekje van Darmesteter (*Coup d'oeil sur l'histoire de la Perse*, Paris 1885, 67 blz., 16°) zeker het best.

1) Over de oude geschiedenis van Perzië is een vloed van licht verspreid sedert de laatste ontdekkingen te Sūsa en elders. Perzische en Arabische schrijvers stelden geleerden als Quatremère, De Frémery, Nöldeke, Houtsma, Gantin en vele anderen, ook van vroegeren tijd, in staat zeer uitgebreide monografieën te leveren betreffende de Sasamiden, den Arabischen inval en de overheersching der Mongolen. (Alleen de Arsaciden — Parthen — bleven tot dusver een leemte vormen, door gebrek aan data). Wat de Sefeviden betreft schijnt bij orientalisten onverschilligheid te heerschen. Bestaande werken van eenigen omvang over dat tijdperk, belangrijk doordat het de herleving van Perzië omvat na een eeuwenlange onderdrukking door vreemde rassen, zijn verouderd en eenzijdig. Wat er in onzen tijd gegeven werd bepaalt zich meest tot korte schetsen. Van de vele bestaande Hss. van Perzische schrijvers werden, zoover mij bekend, slechts vertaald de gedenkschriften van Shah Tahmasp I (*Die Denkwürdigkeiten Shâh Thamasp's des Ersten von Persien*, door Paul Horn, Straszburg 1891).

Horn heeft in zijn „*Geschichte Irans in islamitischer Zeit*" (*Grundriss der iranischen Philologie*, 2. Bd., p. 551—604) een schets gegeven van het tijdperk der Sefeviden, die 7 blz. beslaat en van de opvolgers van 'Abbas I slechts de namen vermeldt. Waar de *Grundriss* terecht geacht wordt een juist beeld te vormen van den stand onzer wetenschap van dat land, dient aangenomen dat het belang, hetwelk dit gedeelte zijner geschiedenis heeft voor onze kennis van het tegenwoordige Perzië, wacht op nadere toelichting, al geeft men toe, dat de bewerker ditmaal meer had kunnen leveren, indien hij de verhoudingen beter in acht had genomen en zijn taak met dezelfde toewijding had volbracht, die door Justi werd betoond aan den vóór-islamitischen tijd in het genoemde compendium. (2. Bd., p. 395—559). — E. E. Oliver's „*The Safwi Dynasty of Persia*" (*J. A. S. B.*, 1887, Vol. LVI, p. 37—73, 4 Pl.) is grootendeels naar Malcolm en slechts van numismatisch belang.

2) Horn (*Grundriss*, II, 587) geeft een lijst Perz. bronnen, handelende

Teheran, de altijd bereidwillige vraagbaak voor hen, die zich, in welk opzicht ook, met Perzië bezig houden, dat ik omtrent den man, die in het verhaal van Cunaeus' zending zulk een gewichtige rol speelt, de navolgende bizonderheden kan mededeelen. Zij zijn uitsluitend aan onvertaald gebleven inlandsche bronnen ontleend.

Sultan ul 'ulema, Khalifeh Sultan, was de zoon van Mīr Rafi' ud dīn Mohammed en kleinzoon van Mīr Shūja' ud dīn Mahmūd, een lid van het talrijke en invloedrijke Seyed geslacht te Isfahan der „Khalifeh" en een afstammeling in rechte lijn van Kavvam ud dīn Mīr Buzūrg, den machtigen Seyed, die over Mazanderan heerschte van A. H. 760 (1358) tot ± 781 (1379) en begraven werd te Amol.

Khalifeh Sultan werd tot Vèzīr-i-divan aangesteld in 1033 (1623) door Shah 'Abbas I, tijdens het groot-viziraat van zijn vader, Mīr Rafi' ud dīn. Shah 'Abbas gaf hem tevens een zijner dochters ten huwelijk [1]). Op zijn terugreis van Mazanderan met den Shah in de lente van 1034 (1624) werd Mīr Rafi'ud dīn ziek te Fīrūzkūh en stierf te Shahabdūlazim, nabij Teheran. Zijn lijk werd hetzelfde jaar ter aarde besteld te Kerbela. Hij werd opgevolgd als Grootvizier door Mīr Rafi' Sharistani, terwijl Khalifeh Sultan zijn post van Vèzīr-i-Divan behield. Toen in Januari 1629

---

over de Sefeviden, die bijna uitsluitend nog slechts in Hs. bestaan. Dáár niet vermeld zijn de navolgende: Reza Kūli Khan, *Madjma al Fusaha* en *Rawdat-es-Safa-i Nasiri*. (Cl. Huart, *Enzyclopaedie des Islam*, 'Abbas I, 'Abbas II). Generaal Schindler maakte voor zijn bovenstaande mededeelingen nog gebruik van den *Zinet ut tavarikh* (geschreven in 1808) en van den *Tarikh-i Sultani*, loopende tot 1642, van hetwelk hij meent het eenige exemplaar te bezitten. — Chardin (*Couronnement de Soleïmaan*, Préf.), die een geschiedenis van Perzië van zijn hand aankondigt doch niet heeft uitgegeven, spreekt van een werk door Mirza Sefi, dat thans niet bekend is. Deze verschafte hem de inlichtingen voorkomende in zijn *Couronnement* tot 1669. Langlès (Chardin, VII, 358, noot) spreekt van een levensbeschrijving van 'Abbas I „*Tarykh a'dlem ârai A'bbâcy*", (Hs. in de bibliotheek van het Arsenaal), waarin van Isfahan sprake is.

1) Chardin bevestigt dit zeer terloops in zijn beschrijving van Isfahan (VII, 477).

Shah 'Abbas werd opgevolgd door Shah Sèfi, werden beiden in hun ambten bevestigd, maar in 1040 (1630—1631) verzochten zij hun ontslag en werden vervangen door Taleb Khan, den zoon van Hatim Bég Nassiri Urdūabadi (die gedurende 20 jaren Vèzir-i-divan was geweest onder 'Abbas I) als Grootvizier, en Mirza Habbib Ullah, den zoon van Seyed Hūsein, als Vèzir-i-divan. Taleb Khan had een treurig uiteinde, daar hij in Augustus 1633 in een legerkamp nabij Tabriz, tengevolge van een vrijpostig verzoek om genade te bewijzen aan eenige hofdignitarissen, die beschuldigd waren van wanordelijk gedrag, Shah Sèfi zoozeer vertoornde, dat deze „zijn zwaard trok en hem doodde" [1]). Tot Grootvizier werd alstoen benoemd Mirza Taki (bij Europ. schrijvers, b. v. Chardin, komt hij voor als Sarūtaki). Het is met dezen, dat commandeur Blocq, en na hem Weenincx, te onderhandelen hadden. Na den dood van Shah Sèfi, in Mei 1642, werd Mirza Taki door 'Abbas II in zijn ambt bevestigd. Tengevolge van kuiperijen, waarvan men het omstandig verhaal aantreft bij Chardin (VII, 302—318) en ook in Weenincx' *Dach Register* [2]) werd deze op tachtigjarigen leeftijd ontslagen en twee dagen later, den 11den October 1645, vermoord. Khalifeh Sultan, juist van een bedevaart naar Mekka teruggekomen, werd tot zijn opvolger gekozen. Tot Kūrtjī Bashi werd benoemd Morteza Kūli Khan Kadjar.

Khalifeh Sultan bleef in het bezit van zijn waardigheid tot zijn dood in 1064 (1654). Perzische geschiedschrijvers spreken ván hem als van een vastberaden steunpilaar van het geloof, een invloedrijk leider der geestelijkheid (ūlema) en zij verzuimen nooit hem zijn titel te geven van „Sultan ul ūlema". Hij werd opgevolgd door Mohammed Bég.

De zeereis van Batavia naar Gamron en terug is opmerkelijk vrij gebleven van lotgevallen. Wel worden wij

---

1) Olearius (*Vermehrte newe Beschreibung der . . . Reyse*, uitg. 1656, p. 659) verhaalt dit geval anders en voegt er gruwzame bizonderheden aan toe.

2) Rijks-archief.

steeds herinnerd aan het aangrijpende schouwspel destijds van onze voorvaderen, de zeeën van Azië doorklievende als waren het zoovele binnenwateren van hun eigen gebied. Van de schepen, die men ontmoet, wappert de vaderlandsche vlag; de plaatsen, die men aandoet, staan onder het gezag van landgenooten; zoo niet, dan voert de Compagnie er althans den boventoon in handel en aanzien. Het verbaal wijst echter op geen enkel voorval van eenig bizonder aanbelang. De voorzichtige Cunaeus, geen beminnaar van het zoute element, zooals uit verschillende omstandigheden blijkt, was er de man niet naar om dien gunstigen gang van zaken doelloos te verstoren. De Sperwer bracht dan ook het gezantschap veilig uit en t'huis met een gematigde vaart.

Anders verging het met het trouwe jacht op zijn volgende reis, die zijn laatste zou zijn, toen het weder een hoog beambte van de Compagnie naar zijn post zou brengen. Den 18den Juni toch van het jaar 1653 werd het aangewezen om den Raad-ordinaris Cornelis Caesar, ter vervanging als gouverneur van zijn collega Nicolaas Verburgh, naar Thai-wan (Formosa) te vervoeren. Den 16den Juli aldaar aangekomen werd het jacht bestemd naar Japan, waarheen het den 30sten verzeilde. Den 16den Augustus, na veel tegenspoed van weer en wind, leed het schipbreuk. Omtrent deze ramp en de verdere lotgevallen der bemanning geeft de titel van het navolgende werkje voldoende bizonderheden: „Journael, van de ongeluckige Voyagie van 't Jacht de Sperwer van Batavia gedestineert na Tayowan, in 't jaar 1653, en van daar op Japan; hoe 't selve Jacht door storm op 't Quelpaarts Eylant is ghestrant, ende van 64 personen, maar 36 behouden aan 't voornoemde Eylant bij de Wilden zijn gelant: Hoe de selve Maats door de Wilden daar van daan naar 't Coninckrijck Coeree sijn vervoert, bij haar ghenaamt Tyocen-koeck; alwaar zij 13 Jaar en 28 daghen, in slavernije onder de Wilden hebben gesworven, zijnde in die tijt tot op 16 na aldaar gestorven, waar van 8 Persoonen in 't Jaar 1666 met een kleen Vaartuych zijn ontkomen, latende daar noch acht Maats sitten, ende zijn in 't Jaar 1668 in 't Vaderlandt gearriveert . . . Alles

beschreven door de Boeckhouder van 't voornoemde Jacht de Sperwer, ghenaamt Hendrick Hamel van Gorcum. Verciert met verscheyde figueren. Tot Rotterdam . . . ., 1668". 4°., 20 en 12 blz. (zeldzaam).

De naam van den schipper op de reis naar Gamron wordt door Speelman niet genoemd Door het bovengenoemde werkje echter weten wij, dat de Sperwer op zijn laatste reis tot gezagvoerder had Reynier Egbertsz van Amsterdam. Hij behoorde tot de eerste slachtoffers van de schipbreuk. Vermoedelijk voerde hij reeds het bevel gedurende de reis van het gezantschap Cunaeus naar Perzië.

Het Journaal Cunaeus berust in de Koloniale afdeeling van het Algemeen Rijksarchief. Het is genummerd: Kol. Arch. 1081. Op den rug staat: „Overgecomen. Eerste Boeck P. P. P. A°. 1653 (vervolg)". Het verbaal beslaat 633 aan beide zijden beschreven, gepagineerde fol. bladen. Daarna volgt op de bladen 634—680: „Notule ende aantekeninge wegens 't gepasseerde in de handelinge met de Crone van Persia voorgevallen, 't sedert 27e februario 1652, dat hier in Espahan sijn gearriveert" [1]). Verspreid in de notulen vindt men afschrift van verschillende „Commandamenten", zoowel van vroegeren datum als die, welke door Cunaeus werden verkregen. De voornaamste daarvan komen ook in het verbaal voor. Ten slotte volgt (blad 682—747): „A°. 1652. Brieffboeck, off Copien aller affgesonde Brieven, verleende Instructiën, Commissien &tc. Lettra C. N°. 13" [2]).

Daar de notulen en het brievenboek grootendeels een herhaling geven van hetgeen het verbaal bevat en het

---

1) De notulen, met dezelfde hand geschreven als het journaal, zijn geteekend door Cunaeus: „Aldus gepasseert ende gehandelt tot op heden den 25sten Mey in de koninklijke stadt Espahan".

2) Het brievenboek is met een andere hand geschreven. Aan het einde staat: „Deze alle jegens de menute overgesien ende van eenen inhout bevonden. In 't Jagt d'Sperwer 12 November 1652 bij mij Cornelis Speelman, Secretaris".

overige in geen onmiddellijk verband daarmede staat, is in deze uitgave slechts het journaal zelf afgedrukt geworden.

De bundel, weinige jaren geleden van een nieuwen band voorzien, verkeert in uitnemenden staat; het vormt een der fraaiste in de zeer uitgebreide verzameling, nagelaten door de O. I. Compagnie. Het journaal is geschreven in een mooie, regelmatige, maar niet zeer duidelijke hand. Het wijkt daarin geheel af van het gewoonlijk voorkomende schrift der copiïsten van de Compagnie. Het is geteekend door Speelman en blijkbaar in zijn geheel door hem geschreven. [1]) Werd het ook door hem opgesteld? M. i. behoeft daaraan niet getwijfeld te worden. De stijl staat verre boven hetgeen men in de brieven en journalen van de kantoren der Compagnie in Perzië te lezen krijgt. Zoo ook de onafhankelijke toon, die er heerscht in de wijze van voorstelling, altijd met inachtneming van de ondergeschikte stelling van den schrijver en het officieele karakter van het geschrift. Er is in dit alles niets, dat indruischt tegen hetgeen wij van Speelman weten. Verder was hij als Secretaris de aangewezen man, om zich met dit werk te zien belasten en van de overigen van het gezelschap kan wel niemand met eenig recht in aanmerking komen om voor den steller gehouden te worden. Cunaeus zelf is uit den aard der zaak buitengesloten. Van degenen, die hem bij zijn vertrek van Batavia vergezelden, bleven er eenigen te Gamron, anderen later te Isfahan achter. Deze vallen reeds daardoor uit, want het journaal is van het begin tot het eind blijkbaar door een en dezelfde persoon opgesteld. Sarcerius treft hij bij zijn aankomst te Gamron aan en hij laat hem daar bij zijn vertrek, zoodat deze aan de zeereis geen deel neemt. Trouwens blijkt uit de brieven

---

1) Van het verbaal, dus zonder de hierboven vermelde bijlagen, bevindt zich een afschrift in het bezit van een afstammeling in rechte lijn van den gezant, den heer E. H. J. Cunaeus te Leiden. Het Hs. is ongepagineerd en ongeteekend, doch blijkbaar van dezelfde hand, hoewel minder verzorgd, als dat van het Rijks-archief. Het is dus eveneens door Speelman geschreven, een vaardigheid met de pen aantoonende, die het „boek papier in een etmaal" verklaart, waarvan Valentijn gewaagt (zie boven, blz LXVI).

en rapporten, die van zijn hand zijn overgebleven, diens onbedrevenheid in het stellen. Wat Dutton betreft, hij maakt evenals Speelman de geheele reis mee, maar reeds zijn hoedanigheid van Engelschman is een beletsel hem hier in aanmerking te doen komen. Het is voorts niet aan te nemen, dat de eenige van de drie (ongenoemde) assistenten, die, van Gamron meegenomen, ook weer aan de terugreis van Isfahan daarheen deelnam, met het opstellen belast werd, want onverklaarbaar ware het in dit geval, dat aan Speelman, een onderkoopman, zou worden opgedragen daarvan een afschrift te maken.

De eenige dan, die overblijft is Philip Angel. Deze kan aanspraken doen gelden door zijn auteurschap van den „Lof der Schilder-konst". De zonderlinge gedachtengang en de zinbouw van dat werkje komen echter in geen opzicht overeen met den kloeken, nuchteren toon, die in het geheele verbaal heerscht. Buitendien is Angel geenszins, zooals Speelman, steeds bij het gezelschap aangesloten gebleven. Den 16den November 1651 wordt hij in de Patientia vooruitgezonden naar Gamron (blz. 4). Den 30sten Juli 1652 blijft hij achter te Djahrūm (blz. 349) en neemt verder geen deel aan de reis. En het verslag van zijn ongenade (blz. 199 en 207) wordt op zulk een onaandoenlijke wijze gegeven, dat men niet wel kan onderstellen, dat de overtreder zelf het te boek heeft gesteld. Wat echter wel het zwaarste weegt is, dat Speelman, en niet altijd Angel, steeds den gezant vergezelt bij de samenkomsten te Isfahan met de raadslieden van Shah 'Abbas. Het is aan te nemen, dat er verband bestond tusschen deze omstandigheid en de opdracht tot het houden van het journaal. Ten slotte nog een bijkomend feit. Op de terugreis worden Cunaeus en zijn gevolg, de een na den ander, zwaar ziek tengevolge van de doorgestane vermoeienis in de warmste maanden van het jaar. Slechts Speelman blijft voortdurend strijdvaardig, met uitzondering van een letsel aan de oogen gedurende twee weken (blz. 352).

Het schijnt dus wel vast te staan, dat Speelman en geen ander de steller is van het Journaal van het gezantschap Cunaeus, en deze slotsom wordt niet gewijzigd door de overweging, dat Angel waarschijnlijk heeft meegewerkt

aan het bijeenbrengen der gegevens, die gediend hebben tot de beschrijving van Persepolis (blz. 107—119) en de bouwvallen nabij Tadūan (blz. 72). Zelfs kan aangenomen worden, dat Angel, geleid door zijn meer ontwikkelden kunstzin, er de hand in heeft gehad de belangstelling van Speelman in die zaken op te wekken. Inderdaad is de bijvoeging van dat alles in een geschrift als dit verbaal wel zeer opmerkelijk. Voor zoover mij bekend, en stellig tot 1652, is dit het eenige geval gedurende de anderhalve eeuw van hare aanwezigheid in Perzië, dat een der talrijke dienaren van de Compagnie, die de reis van Gamron naar Isfahan gemaakt hebben en dus Persepolis op korten afstand voorbijreden, zich ophield om het met eenige zorg te bezichtigen. De meesten achtten het den kleinen omweg niet waard of maakten er in hun brieven en rapporten slechts zeer terloops gewag van [1]).

Aan de tegenwoordigheid van Angel hebben wij dus zeer waarschijnlijk een van de merkwaardigste gedeelten van het verbaal te danken: de beschrijving van de bouwvallen van hetgeen wellicht het meest indrukwekkende bouwwerk is geweest, dat ooit door menschenhanden werd gewrocht. Niet alleen vormt dit het eerste door een Nederlander geschreven bericht, dat wij over Persepolis bezitten, maar het evenaart door de betrekkelijke juistheid der gegevens de beste, die tot dusver waren verschenen, terwijl het door de soberheid van uitdrukking en de afwezigheid van al het fantastische bijwerk, waarmede vroegere bezoekers hun verhalen trachtten op te sieren, een eenige plaats inneemt in de literatuur vóór Chardin (1674). Deze toch is de eerste, die een meer grondige, gedetailleerde beschrijving geeft, opgehelderd door een aantal platen, welke echter verre achterstaan bij hetgeen Cornelis de Bruyn (1704) heeft geleverd.

---

1) De eenige Nederlanders, die, met uitzondering van Speelman, tijdens de Compagnie een beschrijving van Persepolis gegeven hebben, Jan Jansz. Struys en Cornelis de Bruyn, stonden in geen betrekking tot haar. Met de Engelschen is het eveneens gegaan.

Van de bezoekers vóór 1652 hebben de navolgende Persepolis beschreven:

1320, de franciscaan Odoric de Pordenone. Hij maakt er slechts melding van met eenige woorden: „Sy vins à une cité qui a nom de Conan [1]) qui fu jadis tres grant cité, et porta jadis tres grant dommaige aux Rommains. Les murs de celle cité ont bien L milles de tour. En celle cité a plusieurs palais encore estant mais nulz ny demeure". Blijkbaar is hier sprake van Istakhr (zie hierachter, blz. 120, noot). Slechts de laatste zinsnede doelt op Persepolis.

1474, de Venetiaansche gezant bij Usūn Hasan, Josaphat Barbaro. Hij wijdt slechts 24 hoogst onbelangrijke regels aan Persepolis [2]).

1602, de prelaat en gezant van Filips III van Spanje aan Shah 'Abbas I, Antonio de Gouvea. Hij geeft vier 4°. blz., die niets bevatten, dat eenige aandacht verdient [3]).

1618, Don Garcias y Silva Figueroa, eveneens gezant van Filips III aan 'Abbas I. Zijn beschrijving van Persepolis is uitvoeriger (20 4°. blz.), maar het is niet zeker, dat zij in haar geheel van hèm is. Hij was een geletterd man, vertrouwd met de oude en sommige oostersche talen. Zijn reisverhaal schijnt niet in het oorspronkelijk Spaansch te zijn verschenen en ik heb zelfs geen melding gevonden van de aanwezigheid van het Hs. Wij bezitten dus slechts de Fransche vertaling door den bekenden Abraham de Wicquefort [4]) en deze, een veelschrijver, verklaart in zijn voorrede, dat het werk niet werd opgesteld door Figueroa zelf, maar, volgens diens noten, door een zijner secretarissen, waardoor, zegt de vertaler, het wellicht niet de volmaaktheid heeft bereikt, die het anders

---

1) Dit wordt gehouden voor een verbastering van het nabij gelegen Kenareh of wel van Zerghūn (zie Cordier's uitg. van „*Les Voyages en Asie au XIV siècle du bienheureux frère Odoric de Pordenone*", p. 49.

2) „*Viaggi fatti da Venetia, alla Tana, in Persia, in India, et in Costantinopoli*", p. 46v.

3) „*Relaçao*", in de Fr. vert. „*Relation des grandes guerres et victoires obtenues par . . . Cha Abbas*", p. 78 v.v.

4) „*L'ambassade de D. Garcias de Silva Figueroa en Perse*".

ten deel zou zijn gevallen. Hierin is echter door hem, De Wicquefort, zooveel mogelijk voorzien. Ziehier dus de vele uitweidingen verklaard, die in de beschrijving voorkomen, maar tevens, daar de vertaling in 1667 verscheen, is het niet meer na te gaan of en hoeveel De Wicquefort zelf uit later verschenen werken heeft bijgevoegd [1]).

Figueroa's brief aan den markies van Bedmar [2]) betreft voor een groot deel Persepolis en hier is de beschrijving zeer sober en bevat weinig opmerkelijks. Hij hield er zich twee dagen op.

1621, Pietro della Valle, il Pellegrino, een Romeinsch edelman, die, tengevolge van ondervonden teleurstellingen naar Palestina getrokken, vandaar zijn reis voortzette door Turkije, Perzië en een deel van Indië. Zijn beschrijving [3]) is vermaard gebleven en is in vele uitgaven en in verschillende talen, ook het Nederlandsch, overgezet. Als Italiaan uit een oud geslacht, levende in het glanstijdperk der renaissance, heeft hij gevoel voor kunst en schrijft met veel stijl. Maar zijn wijdloopigheid en herhalingen zijn menigmaal onuitstaanbaar (Gibbon) en hij is niet misdeeld van gekunsteldheid en ziekelijke aandoenlijkheid, daar hij geheel onder den invloed staat van het romantisme [4]). Zijn bericht over Persepolis (25 12°.

---

1) De Wicquefort moet eenigszins bekend zijn geweest met de bestaande literatuur over Perzië. Hij vertaalde ook de reizen van Olearius en Mandelslo in het Fransch.

2) „*Rebus Persarum Epistola*," . . . (1619). „*Purchas his Pilgrimes*" (Vol. IX, p. 190—196 van de uitg. van 1905) bevat een Eng. vert.

3) „*Viaggi* . . ." In de Fr. vert. „*Voy. de Pietro della Valle, gentilhomme romain*", Rouen 1745, komt de beschrijving van Persepolis voor in Vol. V, p. 312—336. — De eerste uitg. van de Fr. vert. is van 1663, dus vóór die van De Wicquefort van Figueroa's reisbeschrijving.

4) Zoo b. v. de beschrijving van zijn vrouw Sitti Maani, een Chaldeeuwsche van Mardin, die hij te Bagdad huwde en na haar dood (einde 1621, te Minab nabij Gamron) gebalsemd, gedurende ruim vier jaren met zich meevoerde op al zijn reizen, tot hij haar eindelijk, in 1626 te Rome aangekomen, een plechtige begrafenis bereidde. Girolamo Rocchi gaf hierover in 1627 aldaar een merkwaardig boekje uit met portr. van Maani: „*Funerale della signora Sitti Maani Gioerida della Valle*".

blz.; hij verblijft er, evenals Figueroa, twee dagen) is niet veel meer dan een inventaris, vermeerderd met eenige verwijzingen naar schrijvers der oudheid, die Perzië beschreven hoofdzakelijk naar aanleiding van Alexanders veldtochten. Deze komen ook bij Figueroa voor. Della Valle geeft voor het eerst een paar afbeeldingen van het, ook reeds door Figueroa beschreven, spijkerschrift [1]). Hieraan dankte Europa de eerste kennismaking met dit raadsel, dat gedurende eeuwen onopgelost zou blijven.

1627, Sir Thomas Herbert, secretaris van den Engelschen gezant aan 'Abbas I, Sir Dodmore Cotton. Zijn bericht [2]) vult 4 kl. fo. blz. in den eersten druk (1634) en is zeer onbelangrijk. In den tweeden druk (1638) blijft de beschrijving van denzelfden omvang maar is zij omgewerkt zonder aan waarde te winnen door de op onjuiste wijze bijgevoegde aanhalingen. De derde en laatste druk (1677) wijdt aan Persepolis 7 blz., maar staat niettemin achter bij zijn voorgangers, want het bijgevoegde bevat grootendeels mythologische en andere oudheidkundige uitweidingen die, evenals de vele gissingen naar de beteekenis der beeldhouwwerken, bijna zonder uitzondering kant noch wal raken. Zijn stijl is vermakelijk gezwollen en de beschrijving wordt opgeluisterd door een afbeelding der bouwvallen, een buitengewoon ongetrouwe, maar het is de eerste die in eenige Perzische reisbeschrijving voorkomt. De druk van 1677 bevat daarenboven een nabootsing van het spijkerschrift. Ook hij stelt zich tevreden met een tweedaagsch verblijf.

1638, Johan Albrecht von Mandelslo, Brunswijksch edelman, die in het gevolg van een Holsteinsch gezantschap in 1636 naar Rusland en Perzië vertrok. Zijn reisbeschrijving is in 1658 naar zijn nagelaten papieren uit-

---

1) Zie de eerste druk van de Ital. uitg. (1658).

2) De titel van den eersten druk is: „*A relation of some yeares travaile begunne Anno* 1626", die van den tweeden: „*Some yeares travels into divers parts of Asia and Afrique*". De derde druk (op het titelblad de vierde genoemd) draagt ongeveer denzelfden titel („. . . *into divers parts of Africa and Asia the Great*").

gegeven door Olearius [1]). De twee fol. blz., die hij aan Persepolis wijdt, zijn zonder eenige aanmatiging, maar ook niet van het minste belang, terwijl het bijgevoegde plaatje al even onwaarschijnlijk is als dat van Herbert.

Hiermede zijn wij aan het eind gekomen van de lijst der voorgangers van Cunaeus en zijn gezelschap. Van dat zestal kan slechts het werk van twee, Figueroa en Della Valle, in aanmerking komen om vergeleken te worden met dat van Speelman en dat laatste wint het door afwezigheid van ijdele gissingen en holle geleerdheid. In de bijgevoegde noten heb ik gelegenheid gehad daarop de aandacht te vestigen. Zoo wordt (blz. 115) de aard der gebouwen volkomen juist aangewezen als te zijn geweest „een Coninex hoff", in tegenstelling met hetgeen vroegere en ook latere beschrijvers gisten, die meerendeels tot tempels (die bij de oude Perzen niet voorkwamen) overhelden, of hoogstens tot een samenstel van tempels en paleizen. Even juist is de kenschetsing der onderaardsche gangen als „watergooten" (blz. 116). Een opmerking, die in de noten niet behandeld werd, is dié betreffende aanwezige sporen van verguldsel op het beeldhouwwerk (blz. 111). Dit wordt ook door Herbert en verschillende latere reizigers, en ook nog door Texier (1840), vermeld. Curzon [2]) ontkent de juistheid daarvan, op grond dat hij, terecht, Herberts opmerkingsgave wantrouwt en de overige berichtgevers elkander waarschijnlijk hebben nageschreven. Hij kan niet begrijpen, dat verguldsel na 2100 jaren nog duidelijk zichtbaar is en dan na 2200 jaren verdwenen blijkt. Evenwel, dit moet toch éens geschieden en wij hebben in Speelmans bericht een geheel onafhankelijk getuigenis, tenzij men aanneemt dat hij hier Herbert naschrijft, de eenige die er vóór hem van gewaagt en met wiens werk hij bekend schijnt geweest te zijn (zie blz. 57). Kleuren en verguldsel werden trouwens in de oudheid veelvuldig ter versiering van beeldhouwwerk aangebracht en er was alle aanleiding dit te Persepolis te doen.

---

1) „. . . *Morgenländische Reyse-Beschreibung*".
2) *Persia*, II, 171, noot.

Men treft in Valentijns „Oud en nieuw Oost-Indiën" [2]) een beschrijving van Persepolis aan, die bijna woordelijk is overgenomen uit het Journaal van het gezantschap Cunaeus, maar dat door hem wordt toegeschreven aan Herbert de Jager. Zij draagt tot titel: „*Beschryving van Tschilminaar, of van de overblyfzelen van Persepolis en 't Paleys van Darius, zoo als het door de Heer Herbert de Jager* 1693. *bezigtigd is*". De spelling en de zinswending zijn er gemoderniseerd en hier en daar vereenvoudigd [1]) (het verbaal was niet voor den druk bestemd). Opmerkelijk is de neiging om woorden van uitheemschen klank te vervangen door zuiver Nederlandsche [3]). Het oorspronkelijke is nauwkeurig weergegeven; ik vond slechts een enkele afwijking: voor „duysent" (blz. 108) geeft hij 100. Nu en dan veroorlooft hij zich een bijvoeging van eigen vinding, zooals, waar er (blz. 110) sprake is van de nesten van ooievaars, de mededeeling dat men die ook in Japan en Egypte aantreft; de bijvoeging van den naam van de moeder van Darius III Ochus (blz. 117), enz.

Waar Speelman aan het einde (blz. 119) verklaart, dat hij er zich van onthoudt „eenige uytlopige perticulariteyten uyt historien deswegen hier bij den andere te rapen", geeft Valentijn daarentegen verscheidene beschouwingen getrokken uit Herbert, Mandelslo en Della Valle, terwijl hij met lof gewaagt van de beschrijving door De Bruyn en vooral van diens fraaie platen en afbeeldingen van letterteekens, maar in plaats van deze geeft hij een zeer gebrekkige nabootsing van het reeds niet natuurgetrouwe

---

1) Dl. V, 1, blz. 221—224.

2) Als voorbeeld de eerste zin. Hij luidt in het verbaal (blz. 107): „Omme dit werk naer sijn jegenwoordige stant een weynigh ordentelijk te beteekenen, sij 't nodigh, men het van 't een eynde aenvange om aan 't ander onderscheydentlijk, en dat daar eenigh begrip uyt te nemen sij, t'eyndigen". En bij Valentijn: „Om dit werk na zijn tegenwoordigen stand te beschrijven, moet men, om het onderscheidentlijk te bevatten, van eene kant beginnen".

3) Zoo wordt *circumverentie* omtrek, *proportionaliter* tamelijk, *gefabriceert* gevonden, *passen* (meestal) treden.

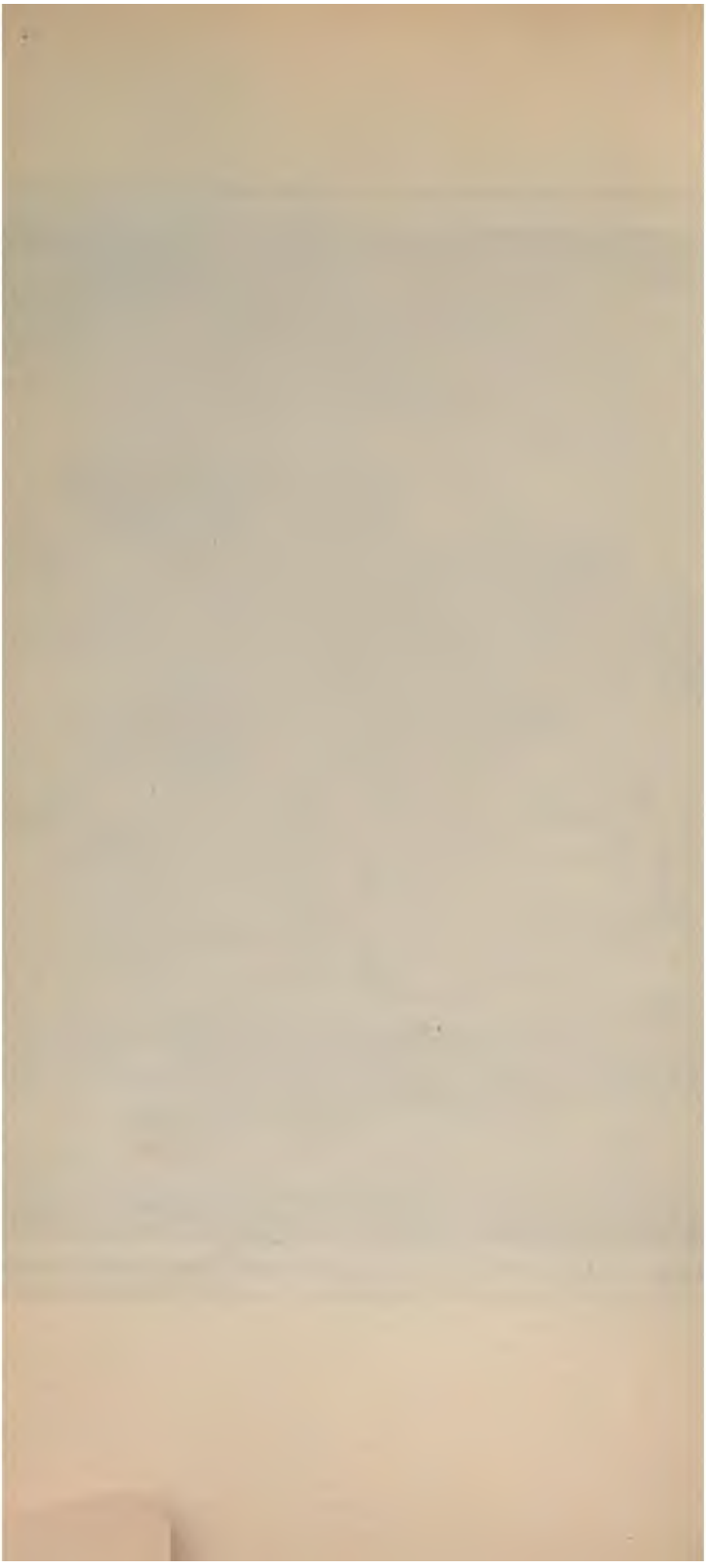

RUINEN VAN 'T PALEIS VAN DARIUS, GELEGEN IN 'T OUI

spijkerschrift, voorkomende in het verbaal (zie hierover blz. 108, noot *a*).

Wat mag de reden zijn geweest van Valentijns handelwijze? Dat dit met voorbedachten rade geschiedde is moeilijk aan te nemen, tenzij hij, zooals De Bruyn, zelf te Batavia kennis had genomen van het verbaal. Waarschijnlijker is het, dat hij een afschrift ontving van De Jager, die dat kan hebben meegenomen op zijn tweede reis naar Perzië en weder hebben teruggebracht. Het is mogelijk, dat Valentijn van de herkomst van dit afschrift onkundig is geweest, of het tijdens het schrijven van zijn werk (het verscheen in 1726) vergeten had. Dat het geheele verbaal aan De Bruyn, die in geen betrekking stond tot de Compagnie, ter lezing werd gegeven is niet aannemelijk. Wel dat aan hem en anderen, die naar Perzië gingen en in oudheden belang stelden, uittreksels werden verstrekt van de gedeelten, die daarover handelen. Hierdoor zou verklaard zijn hoe De Bruyn van het verbaal gewagen kon bij de beschrijving der bouwvallen nabij Tadūan. Ook uit zijn beschrijving van Persepolis blijkt telkens zijn bekendheid met die, welke in het verbaal voorkomt.

Valentijn heeft niet slechts de beschrijving van Persepolis aan De Jager toegeschreven, maar hem zelfs voorgesteld als de vervaardiger van de fraaie plaat der bouwvallen, die hij in zijn werk opneemt (zie de reproductie op halve grootte hiernevens). Deze nu, er valt wel niet aan te twijfelen, is van de hand van Philip Angel, den schilderkoopman, die Cunaeus vergezelt. Hoe de oorspronkelijke teekening, die verloren is gegaan, in handen van Valentijn is geraakt, blijft onverklaarbaar, maar het feit dat deze zoowel de beschrijving als de teekening aan De Jager toeschrijft, terwijl het vaststaat dat de eerste afkomstig is uit het verbaal Cunaeus, is voldoende bewijs, dat beide met het gezantschap in verband staan. Gedurende zijn éendaagsch bezoek op déze reis heeft Angel ternauwernood tijd gehad voor het vervaardigen van deze uitvoerige en in hoofdzaak zeer juiste afbeelding [1]), maar uit de onnauw-

---

1) Bij vergelijking met de photografische opnemingen, voorkomende in de

keurigheid van den achtergrond blijkt, dat hij haar niet op de plaats zelf heeft afgemaakt. Hij heeft dan ook zeer zeker een groot deel van den beschikbaren tijd moeten besteden aan opmetingen. Het verbaal maakt geen melding van het maken of bestaan der teekening, doch wij bezitten het getuigenis van Tavernier, dat Angel er een van Persepolis vervaardigd heeft. Hij beweert zelfs, dat hij de bouwvallen in zijn gezelschap bezocht, maar dit schijnt niet wel mogelijk, want geen zijner reizen valt samen met die van Angel. Tavernier vermeldt slechts zeldzaam de tijdstippen van zijne talrijke tochten in Perzië, maar uit verschillende data valt dit op te maken. Op zijn vierde reis (en slechts deze kan in aanmerking komen), aangevangen in Juni 1651, neemt hij zijn weg door Turkije en de Perzische Golf naar Indië. Hij keert vandaar terug te Gamron en reist over Kerman, dus zonder Persepolis aan te doen, naar Isfahan, waar hij verblijft van Mei 1654 tot begin 1655, waarna hij door Turkije naar Parijs terugkeert. Angel nu bezoekt Persepolis in Februari 1652 en mogelijk nogmaals in den herfst van dat jaar, toen hij zich in dienst van 'Abbas II naar Isfahan terug begaf [1]), en begin

---

werken van Dieulafoy en Stolze (zie hierachter blz. 107, noot 2) vallen sommige onnauwkeurigheden bij Angel onmiddellijk in het oog: de monumentale trap is te klein, zoo ook de beide monsters, die den toegang van het paleis bewaken; zij dragen daarbij leeuwenkoppen (in overeenstemming met het verbaal), terwijl deze in de werkelijkheid ontbreken; de zuilen zijn niet zeer getrouw van vorm; de beide grafsteden doen zich anders voor. Zoo is er meer, en reeds De Bruyn geeft een veel getrouwer nabootsing. In vergelijking echter met de fantastische en meest geheel verzonnen prentjes bij Herbert en Mandelslo, en zelfs nog bij Kaempfer en stellig bij Struys, bemerkt men eerst recht, dat men hier te doen heeft met de eerste eerlijke poging om juist werk te leveren.

1) Tavernier beweert (III, 729), dat Angel meer dan acht dagen te Persepolis verbleef „à desseigner toutes ces ruines". Indien dit juist is, moet dit geschied zijn tijdens dit tweede bezoek. Onder ditzelfde voorbehoud zij vermeld, wat hij zegt omtrent Angels gebrek aan waardeering met betrekking tot de bouwvallen: „il avoua qu'il avoit mal employé son temps, & que la chose ne valoit pas la peine d'estre desseignée, ni d'obliger un curieux à se détourner un quart-d'heure de son chemin". Tavernier, een zeer practisch man, met veel menschen-

1656 was hij reeds weder te Batavia, terwijl Taverniers vijfde reis eerst in 1657 aanving. Hij zal Angel waarschijnlijk te Isfahan ontmoet en dáár van hem vernomen hebben van zijn verrichtingen te Persepolis. Tavernier is vol van dergelijke onnauwkeurigheden. Zijn werk werd niet door hemzelf geschreven, maar, naar zijne aanteekeningen en mededeelingen, door Samuel Chappuzeau, dezelfde, die gedurende korten tijd deel nam aan de opvoeding van den lateren stadhouder Willem III.

De teekening van Angel behoort tot de fraaiste en nauwkeurigste, die er van Persepolis bestaan. Het is het werk van een geoefend kunstenaar. Eerst De Bruyn zou hem daarin evenaren. Deze beide landgenooten hebben de eer van de vaderlandsche kunst hoog gehouden te Persepolis en het werk van hun voorgangers is bij het hunne niet te vergelijken; met uitzondering van de platen bij Chardin, door Grelot, is het hoogst gebrekkig.

Wat nu aangaat Valentijns bewering, die de plaat aan Herbert de Jager toeschrijft, zijn misvatting is ditmaal wel zeer zonderling, waar toch van dezen koopman der Compagnie twee teekeningen bestaan van Persepolis, die door Nicolaas Witsen aan de Royal Society te Londen werden gezonden en in hare „Philosophical Transactions" (N°. 210, May 1694) voorkomen [1]). Deze bezitten geen

---

en wereldkennis, maar zonder veel kunstgevoel, voegt er eenige woorden van geringschatting van zich zelf aan toe, die weer veel onjuists bevatten, maar bewijzen dat wij hier, wat Angel betreft, te doen hebben met de begeerte om aan de „blague" van den Franschman mée te doen.

1) „Het sijn al vele jaeren geleden, dat enen Herbert de Jager een „boeren soon uyt het veen of daer omtrent die sijns gelijcken in die „orientaelsche taelen niet heeft gehadt, ja die genoegsaem alle taelen „kundig was, aen mij heeft gesonden sijne aftekeningen van dit Perse„polis. Ik heb die aen de Societeyt tot London gesonden, en se heeft „ze in het journael der geleerde int ligt gegeven . . ." (Witsen aan Gisb. Cuper, 1 Januari 1713. Bij Gebhard, „*Het leven van Mr. Nicolaas Cornelisz. Witsen*", II, 353). Binnen kort hoop ik in de gelegenheid te zijn, ter illustratie van een opstel in *Oud-Holland* handelende over hetgeen Nederlanders hebben bijgedragen tot onze kennis van Persepolis de reproducties te geven van deze platen, mogelijk van de oorspronkelijke teekeningen, zoo deze door de *Royal Society* bewaard zijn geworden. Ik

kunstwaarde, maar zijn blijkbaar van de hand van iemand, die, vaardig in het teekenen, met nauwgezetheid trachtte af te beelden hetgeen hij waarnam [1]).

Het verdient wellicht de aandacht, dat het jaartal, opgegeven door Valentijn bij de beschrijving van Persepolis, door hem aan De Jager toegeschreven, één jaar vroeger gesteld wordt dan dat, waarin diens werkelijke teekeningen te Londen verschenen. Mogelijk is dit toeval geweest en is het aan te nemen, dat Valentijn geen kennis heeft gedragen van de publicatie van de Royal Society. Was De Jager echter in 1693 in Perzië? Leupe betwijfelt het, want hij heeft, hoewel zeer vertrouwd met het Koloniaal Archief, daarin te vergeefs gevorscht naar eenig teeken van De Jagers aanwezigheid aldaar gedurende de jaren 1687—1695 [2]).

Zoowel de beschrijving als de plaat stijgen in waarde door hun dagteekening. Wat tot dusver in de verhandelingen over Persepolis bekend stond als De Jagers werk van 1693 vond weinig aandacht. Als dat van Cornelis Speelman en den schilder Philip Angel van 1652, dus vóór Chardin (1674), is zijn waarde uit een historisch oogpunt ontegenzeggelijk.

Speelman en Lord Curzon of Kedleston zijn de eenigen, die Persepolis bezochten en beschreven en later Opperlandvoogd werden van Nederlandsch- en van Engelsch-Indië [3]). Door een opmerkenswaardigen samenloop is

---

zal dan tevens mededeelingen doen betreffende eenige fraaie platen van Persepolis (1703) door G. Hofsted van Essen (den maker van de afbeelding van Palmyra in den voorhal van het Universiteitsgebouw te Amsterdam), kortelings door mij in het Britsch Museum ontdekt, althans tot dusver, voor zoover mij bekend, onvermeld gebleven.

1) Dat De Jager een geoefend teekenaar was, blijkt o. a. uit een brief van Cuper aan Valckenier, 1707 (Verzamel. Cuper, Kon. Biblioth., 72, G 31).

2) „Herbert de Jager", *Bijdr. Kon. Inst. v. Ned. Indië*, 3, IV, p. 88.

3) Ook Rijklof van Goens diende in Perzië en wel (in de hooge betrekking van Commissaris) in 1654, dus reeds twee jaren na Speelman, wiens onmiddellijke voorganger hij was als Gouv.-Gen. Indien hij Persepolis al bezocht heeft, een beschrijving ervan heeft hij niet achtergelaten.

beider arbeid hier in onderling verband gebracht, waar toch wat de eerste schreef werd toegelicht, in de hierachter volgende noten op den tekst, met gebruikmaking van het in vele opzichten uitmuntende compendium van den laatste, een standaardwerk, dat nog zeer lang de vraagbaak zal vormen voor ieder, die zich met Perzië bezig houdt.

Wat de spelling van vreemde woorden betreft, het overbrengen van Oostersche klanken in Westersche talen zal wel steeds een struikelblok blijven, zoolang daartoe niet het op congressen na veel beraad aangenomen internationaal alphabet algemeen zal worden toegepast, een desideratum, waarvan wij nog ver verwijderd zijn. Ik heb mij, in afwachting daarvan, en ook omdat het aanbrengen van te veel accenten hinderlijk wordt bij de lezing, slechts in hoofdzaak gehouden aan de regels aangenomen door de Engelsche Geographical en Asiatic Societies. Te trachten een nauwkeurige transcriptie te geven volgens de Nederlandsche spelling der klanken, kwam mij onraadzaam voor, reeds omdat dit aan woorden, die wij nu eenmaal gewoon zijn meest in vreemden vorm te lezen [1]), een niet dadelijk te herkennen gedaante zou geven. Zoo schrijf ik dus *shah*, niet *sjah*, niettegenstaande dat bij ingeburgerde woorden als *sjaal* de *sj* bij ons algemeen is aangenomen. Voor onze *oe* klank stelde ik ū: kūh [2]), voor *ie* ī: Kīshm. Daarentegen heb ik mij, ter voorkoming van misverstand bij de uitspraak, een afwijking veroorloofd, waar ik voor de Engelsche *j* (Duitsch *dsch*) dj schrijf: Djahrūm en voor de Eng. *ch* (Duitsch *tsch*) tj: tjah.

---

1) Engelsch, of het niet veel daarvan verschillende Duitsch; de Franschen volgen, zooals gewoonlijk in dergelijke quaesties, hun neiging tot particularisme.

2) Ik beken, dat dit in vele gevallen niet geheel juist is. De klank van de *u* toch, in woorden als pul, Rustam, Kumisheh, Gumbez, Murghab, Muzafri, Djahrum enz. gelijkt evenveel op onze gesloten *u* of wel *o* als op *oe*. Daarentegen is de zuivere *oe*-klank aanwezig in het meerendeel. Toch ware het wellicht beter slechts het klankteeken aan te brengen ter vermijding van onze open *u*.

Accenten heb ik zoo spaarzaam mogelijk aangebracht. Zoo maak ik geen onderscheid tusschen de Perzische korte en lange *a*, maar wel tusschen onze open en gesloten *a*, zoodat ik voor de eerste schrijf ā: Lār, terwijl de open *e*, waar noodig, é geschreven wordt: Bég [1]). De *g* dient uitgesproken als de Fransche *gu* (als in *guerre*): Germabad; bij meer bekende woorden ben ik inconsequent geweest en schreef *gh*: Agha. (Juister Aka, wanneer heer, meester bedoeld wordt, want Agha wordt thans gebezigd voor eunuch). De onuitgesproken blijvende *w* in woorden als khwastan heb ik weggelaten: Yezdikhast, khadjah. Waar onze *g* of *ch* klank voorkomt heb ik, zonder de schakeeringen in aanmerking te nemen, die zich voordoen in de uitspraak der verschillende overeenkomstige letters van het Perzische alphabet, steeds de Engelsche schrijfwijze kh behouden: Khan. Voor de Engelsche *ai* stelde ik onze ei: Sheikh.

Waar een lettergreep met de in het Oosten zoo duidelijk waarneembare aspiraat aanvangt (de Arabische *ain*) heb ik mij het gebruikelijke teeken veroorloofd: 'Abbas, I'timad.

Het verdient opmerking, dat, in vergelijking met andere gelijktijdige reisjournalen (en zelfs latere tot in onzen tijd) de spelling van het verbaal, vooral van de namen der kleinere plaatsen (waar men niet aan de gangbaar geworden verkeerde schrijfwijze van voorgangers gebonden was), vrij juist is en menigmaal verrassend dichter bij de in Perzië zelf gebruikelijke schrijfwijze dan thans in Europa geldig is.

In het Register zijn voor de voornaamste plaats- en eigennamen de veelvuldigst in den tekst voorkomende spellingwijzen opgenomen. Dit voor alle te doen kwam mij overbodig voor [2]).

---

1) In de cursief gedrukte woorden konden deze teekens niet aangebracht worden, daar het hiertoe noodige type ter drukkerij niet aanwezig bleek.

2) Het gebrek aan regelmaat in de spelling, ook van eigennamen, zelfs door de dragers daarvan, was algemeen. Zoo geeft W. Noel Sains-

Toen ik mij voor de tegenwoordige uitgave voor de taak gesteld zag de door Cunaeus gevolgde reisroute toe te lichten, heb ik mij daartoe niet zonder schroom aangegord, overtuigd als ik was, dat mijn poging, hoe goed ook bedoeld, verre van volledig geslaagd zou kunnen zijn. Daartoe toch zou in de eerste plaats vereischt worden de reis zelf gemaakt te hebben en, ofschoon ik den weg van Shiraz naar Isfahan (komende van Būshir of daarheen gaande, langs den Winterweg evenwel) meermalen heb afgelegd en te Bender-Abbas (en op Ormūz) eenigen tijd doorbracht, de route Bender-Abbas—Shiraz bleef door mij onbezocht. Dit moge tot verontschuldiging dienen, waar ik in gebreke gebleven ben.

Intusschen heb ik in geen geval verzuimd in den vorm van noten den tekst toe te lichten, waar mij dit mogelijk was en wenschelijk voorkwam. Dat dit nu en dan in eenigszins ruime mate is moeten geschieden, vindt zijn oorzaak in de omstandigheid, dat het onderwerp, de verrichtingen der O. I. Compagnie in Perzië, nog slechts zeer spaarzaam behandeld is. Men kan, wat onze literatuur betreft, hetzelfde zeggen van Perzische onderwerpen in het algemeen. Daarbij komt, dat het mij, in verband met de in bewerking zijnde bronnenpublicatie, doeltreffend voorkwam, deze gelegenheid aan te grijpen om een legger te verschaffen voor hetgeen zich voordoet op den weg, die door de gezanten en kooplieden der Compagnie herhaaldelijk gevolgd werd en die tevens zooveel mogelijk de verklaring zou bevatten omtrent de beteekenis en juiste spelling van titels, munten, maten en gewichten, uitdrukkingen en toestanden, waarvan in de stukken van het Koloniaal archief met betrekking tot Perzië voortdurend sprake is [1]).

---

bury (*Calendar of State papers*, Colonial series, 1574—1660, Pref. p. XXXI), 39 voorbeelden van de wijzen, waarop Sir Walter Ralegh's naam geschreven werd en verwijst naar *Notes and Queries* (2nd Series, Vol. X, p. 257) voor de 55 spellingen van den naam Leighton.

1) In *Roobackers Scheepsjournaal* heb ik getracht deze toelichting te geven met betrekking tot de Perzische Golf. De tegenwoordige uitgave

Dengenen, die deze toelichtingen kunnen ontberen, zal het gemakkelijk vallen de noten ongelezen te laten.

Over het algemeen houdt men zich hier te lande minder dan dit in het buitenland het geval is aan de goede gewoonte om, inzonderheid bij het bezorgen van herdrukken van oude reisberichten, uitvoerige toelichtingen te geven en dus de plaatsen, die verklaring vereischen, niet te ontwijken maar integendeel op te sporen. „De Marco Polo" van Henry Yule zal in deze steeds het voorbeeld blijven, waarnaar gestreefd dient te worden [1]).

Ik heb bij het samenstellen der toelichtende noten van vele zijden zeer gewaardeerde medewerking ondervonden. De namen van hen, die op zulk een vrijgevige wijze hun wetenschap te mijner beschikking stelden en waarvoor ik hun hierbij mijn vriendelijken dank betuig, heb ik niet verzuimd ter plaatse te vermelden. Inzonderheid heb ik gebruik mogen maken van de uitgebreide kennis, Perzië betreffende, vergaard gedurende een bedrijvig en veeljarig verblijf door Generaal A. Houtum Schindler, Directeur

---

bedoelt hetzelfde voor den weg Gamron—Isfahan. Een geschikte grondslag voor de route, die van Europa over Rusland naar Isfahan voert, zou gevormd worden door de reisbeschrijving van J. J. Struys (1671), daar de daarin voorkomende lotgevallen meer belangwekkend zijn dan die door De Bruyn ondervonden. Geen der beambten van de Compagnie volgde dezen weg; zij kwamen steeds van Batavia en keerden daarheen terug.

1) „*The book of Ser Marco Polo*", 2 Vol., London 1875. De tekst bevat omstr. 90, de inleiding, noten en bijlagen omstr. 900 bladzijden. Als bizonder verdienstelijke navolgers van zijn wijze van werken, die men als „de Yule'sche methode" aanduidt, kunnen genoemd worden Ch. Schefer in zijn vele uitmuntende uitgaven, waarvan een zevental Perzië betreffen, b. v. zijn *Estat de la Perse en* 1660, par le P. Raphaël du Mans — 257 blz. tekst met zeer uitgebreide voetnoten; inleiding, bijlagen, enz. 323 blz. Verder Henri Cordier's *Odoric de Pordenone*, tekst 115 blz.; inleiding, noten, enz. 628 blz. Reeds A. Asher's *Itinirary of Rabbi Benjamin of Tudela* (1840/1) wees den weg aan, maar zijn werk kan slechts in het pogen, niet in de uitkomst, vergeleken worden bij dat van Yule. Zijn twee deelen bevatten aan tekst en vertaling 263 blz.; aan inleiding, noten, enz. 506 blz.

van het Bureau van Contrôle aan het Ministerie van Buitenlandsche Zaken te Teheran [1]). Een reeks vragen bracht een overeenkomstig aantal antwoorden. Sommige daarvan (gemerkt *Sch.*) zijn opgenomen moeten worden in de *Aanvullingen en verbeteringen* en bevatten de spelling van plaatsnamen volgens de officieele registers; deze wijkt in vele gevallen grootelijks af van die, welke de geijkte is op kaarten en in reisverhalen.

Het bezorgen der uitgave werd mij veraangenaamd door de nooit falende goede zorgen van het Bestuur van het herbergzame genootschap, dat haar een plaats inruimde in de reeks zijner werken; inzonderheid de heeren Mr. S. Muller Fzn. en Dr. W. A. F. Bannier hebben met veel geduld en heuschheid mijn pad vereffend.

En het beheer van het Algemeen Rijks-archief, in de eerste plaats den Algemeenen Rijksarchivaris, Jhr. Mr. Th. H. F. van Riemsdijk, ben ik ten zeerste erkentelijk voor de onbekrompen gastvrijheid, waarmede mij het onderzoek in het Koloniaal Archief werd vergemakkelijkt, terwijl allen, tot wie ik mij om hulp en voorlichting wendde, zoo noodig bij het nog altijd ontbreken van een gedrukten inventaris, mij deze steeds op de meest welwillende wijze verleenden. Onder hen mag ik vooral niet onvermeld laten Dr. H. T. Colenbrander, Secretaris van de Commissie van advies voor 's rijks geschiedkundige publicatiën, die van den aanvang af, niettegenstaande zijn vele werkzaamheden, tijd vond om mij waar noodig met raad en daad bij te staan. Dr. J. de Hullu, adjunct-archivaris, in het bizonder belast met het beheer van het Koloniaal Archief, was voortdurend bereid er mij den weg te wijzen; de heer J. K. Bondam stond mij herhaaldelijk ter zijde in het doen van nasporingen en heeft zich wel op mijn verzoek willen belasten met de correctie der proeven naar het handschrift, een moeizame taak, waarvan hij zich met veel zorg en

---

1) Betreffende de werkzaamheid van den heer Schindler gaf ik eenige bizonderheden bij de aankondiging van zijn „*Eastern Persian Irak*" (Een nieuw boek over Perzië, *Tijdschr. v. h. Kon. Aardrijkskk. Gen.*, 1897, blz. 604—617.)

toewijding gekweten heeft. Waarlijk, indien het Koloniaal Archief nog niet zooveel als wel wenschelijk ware wordt benut, het ligt stellig niet aan de veel meer dan verplichte mate van ambtelijke hulpvaardigheid en belangstelling, die men aantreft bij het personeel, dat er werkzaam is. Ieder, van den hoogste tot den laagste in rang, beijvert zich om den wankelen bezoeker bij het volbrengen van zijn taak te steunen.

Ten slotte zij het mij vergund er met plichtmatige erkentelijkheid van te gewagen, dat het samenstellen van het register en de bibliographie, een werk dat evenveel geduld vereischt als het nuttig is, werd verricht door mijne vrouw.

Den Haag, September 1908.

AANGEHAALDE LITERATUUR.

Aa, A. J. van der, Biographisch Woordenboek der Nederlanden. Haarlem 1852—78. 12 Dln.

Aitchison, C. M., A collection of treaties, engagements and sunnuds relating to India and neighbouring countries. Calcutta 1865.

Andersen, Jürgen, Orientalische Reisebeschreibung. Uitgegeven door Adam Olearius. Hamburg 1696. Pln.

——— Een Nederl. vert. door J. H. Glazemaker verscheen te Amsterdam in 1670.

Angel, Philip, Lof der Schilder-konst. Leyden 1642.

Badger, G. P., The Nestorians and their rituals... London 1852. 2 Dln.

Bakkers, J. A., Het leenvorstendom Boni. (*Tijdschr. voor de Ind. T. L. en V. kunde, Dl. XV*). Batavia 1866.

Baldaeus, Phil., Naauwkeurige Beschrijvinge van Malabar en Choromandel, . . . en het machtige eyland Ceilon. Amsterdam 1672.

Barbaro, Josaphat, Viaggio . . . in Persia come Ambasciatore (*Viaggi fatti da Vinetia, alla Tana, in Persia, in India, et in Costantinopoli*). Vinegia 1545.

Bastinck, Wilhem, Extract uit 't dachregister gehouden... soo in Espahan als in de wech tusschen Espahan, Sieras, Lhaar, ende Gamron, beginnende den 2 Junio 1645 geduirende tot 27^{en} toe. (*Hs. Rijks-archief, Kol. Archief, Perzië* 1645, *bl.* 729—732).

Behr, Joh. von der, Diarium oder Tage-Buch... Jena 1668.

Benjamin van Tudela, The itinerary of Rabbi . . . Transl. and edited by A. Asher. London, Berlin 1840—41. 2 Dln.

Benjamin van Tudela, Nederl. vert. verschenen te Amsterdam in 1666 door Jan Bara en te Leyden in 1846 door S. Keyzer.

Benjamin, S. G. W., Persia and the Persians. London 1887. Pln.

Beschrijving (Historische) der Reizen . . . 's Gravenhage, Amsterdam 1747—67. 21 Dln. Pln. en Krtn.

Binning, R. B. M., A journal of two years' Travel in Persia, Ceylon, etc. London 1857. 2 Dln.

Bishop, Mrs. (Isabella L. Bird), Journeys in Persia and Kurdistan. London 1891. 2 Dln. Pln.

Blau, Otto, Commercielle Zustände Persiens. Aus den Erfahrungen einer Reise im Sommer 1857. Berlin 1858.

Bode, C. A. de, Travels in Luristan and Arabistan. London 1845. 2 Dln. Pln.

Broecke, Pieter van den, Wonderlycke Historische ende Journaelsche Aenteyckeningh. Amsterdam 1648. (De eerste druk verscheen te Haarlem in 1634).

Browne, E. G., A year amongst the Persians. London 1893. Pln.

Bruyn, C. A. L. Troostenburg de, De Hervormde Kerk in Nederl. Oost-Indië. Amsterdam 1884.

Bruyn, Cornelis de, Reizen over Moskovie door Persie en Indie, verrijkt met 300 konstplaten, vertoonende . . . voor al derzelver oudheden, en wel voornamentlijk heel uitvoerig die van het . . . hof van Persepolis . . . Amsteldam 1711.

Buckingham, J. S., Travels in Assyria, Media, and Persia . . . London 1830. 2 Dln. Krt.

Chardin, Jean, Le Couronnement de Soleïmaan troisième Roy de Perse, et ce qui s'est passé de plus memorable dans les deux premieres années de son Regne. Paris 1671. Pln. [1]). (Ook in dln. IX en X van Langlès, uitg. zie hieronder).

---

1) Dit is het eerste werk, dat door Chardin werd uitgegeven. Zijn eerste reis verscheen te Londen in 1686 (Nederl. vert. te Amsterdam 1687), de eerste druk van zijn volledig werk te Amsterdam in 1711, 3 Dln.

Chardin, Jean, Voyages... en Perse, et autres lieux de l'Orient... Nouv. édition . . . augmentée de . . . notes etc. par L. Langlès. Paris 1811. 10 Dln. en Atlas.

Chodzko, Alex., De l'élève des vers à soie en Perse. Paris 1843.

Codrington, O., A manual of Musulman Numismatics (*Asiat. Soc. Monogr., Vol. VII*). London 1904.

Colebrooke, T. E., On Imperial and other Titles. (*Journ. Roy. Asiat. Soc., Vol. IX*). London 1877.

Contzen, L., Die letzten Tage von Ormuz (*Jahresber. kön. Gymnas. zu Bonn*). Bonn 1903.

Cordeiro, Luc., Batalhas da India. Come se perdeu Ormuz. Processo inedito do seculo XVII (*Quarto Centenar. do descrobimento da India. Contribuic. da Soc. de Geogr. de Lisboa*). Lisboa 1896.

Coste, Pascal, Monuments modernes de la Perse mesurés, dessinés et décrits. Paris 1867. (Tekst door A. de Biberstein Kazimirski).

Crawfurd, John, History of the Indian Archepelago . . . Edinburgh 1820. 3 Dln. Krtn, Pln.

——— Een Nederl. vert., door P. de Haan Pz. verscheen te Haarlem in 1823—25. 3 Dln.

Curzon, G. N., Persia and the Persian question. London 1892. 2 Dln. Pln. Krt.

Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia . . . Anno 1643—44. Uitgeg. onder toezicht van H. T. Colenbrander. 's Gravenhage 1902.

——— Anno 1644—45, 1647—48, 1656—57. Uitgeg. onder toezicht van J. de Hullu. 's Gravenhage 1903—04. 3 Dln.

——— Anno 1653, 1661, 1663, 1664. Uitgeg. onder toezicht van J. A. van der Chijs, Batavia 1888—93. 4 Dln.

Dalboquerque, Afonso, The Commentaries. Transl. with notes and an Introd. by W. de Gray Birch. London (*Hakluyt Soc.*) 1875—84. 4 Dln. Krtn. Pln.

Dam, Pieter van, Beschrijvingh van de Constitutie, Regeering en Handel van de Compagnie (*Hs. Algemeen Rijks-Archief*).

Darmesteter, James, Coup d'oeil sur l'histoire de la Perse. Paris 1885.

Daulier-Deslandes, A., Les beautez de la Perse ou la

description de ce qu'il y a de plus curieux dans ce royaume. Paris 1673. Krt. Pln.

Della Valle, Pietro, Viaggi . . . Diuisi in tre parti, cioè la Turchia, la Persia, e l'India . . . Roma 1650—58. 4 Dln.

——— Voyages dans la Turquie, l'Egypte, la Palestine, la Perse, et autres lieux. Rouen 1745. 8 Dln.

——— Nederl. vert. door J. H. Glazemaker. Amsterdam 1664—66, titelherdruk 1671, herdruk 1681. 6 Dln.

Dieulafoy, Jane, La Perse, la Chaldée et la Susiane. Paris 1887. Pln. Krtn.

Dieulafoy, Marcel, L'art antique de la Perse. Achéménides, Parthes, Sassanides. Paris 1884—85. 5 Dln.

Dijk, L. C. D. van, Neêrlands vroegste betrekkingen met Borneo . . . Amsterdam 1862.

Dozy, R., Oosterlingen. Verklarende lijst der Nederl. woorden, die uit het Arab., Hebr., Chald., Perz. en Turksch afkomstig zijn. 's Gravenhage enz. 1867.

Du Bois, J. P. I., Vies des Gouverneurs Généraux, avec l'abrégé de l'histoire des établissemens hollandois aux Indes Orientales. La Haye 1763. Pln. Krtn.

——— Nederl. vert. in „*Beschrijving (Historische) der Reizen . . .*", dl. XX.

(Dupré, A.), Voyage en Perse, fait dans les années 1807, 1808 et 1809 . . . Paris 1819. 2 Dln. Krt.

Enzyclopaedie des Islam. Herausgeg. von M. Th. Houtsma und A. Schaade. Liefer. 1—2. Leiden, Leipzig 1908.

Ferguson, Donald, Correspondence between Rája Sinha II and the Dutch (*Journ. of the Roy. Asiat. Soc., Ceylon Br., Vol. XVIII*). Colombo 1904.

Figueroa, Don Garcias de Silva, L'ambassade . . . en Perse, contenant la politique de ce grand empire, . . . Trad. de l'Espagnol par de Wicqfort. Paris 1667.

——— . . . de Rebus Persarum epistola V kal. an. MDCXIX Spahani exarata ad marchionem Bedmari . . . Antwerpiae 1620.

——— Eng. vert. in *Purchas, his Pilgrimes, Vol. IX.* Glasgow 1905.

Flandin, Eugène, et Pascal Coste, Voyage en Perse . . . pendant les années 1840 et 1841. Paris (1844). 5 Dln. Pln.

Foster, W., The Embassy of Sir Thomas Roe to the Court of the Great Mogul, 1615—19. Edited by W. Foster. London (*Hakluyt Soc.*) 1899. 2 Dln.

Frederiks, P. J., Philip Angel's Lof der Schilder-konst. (*Oud-Holland*, 6de Jaarg.). Amsterdam 1888.

Fryer, John, A new account of East-India and Persia, in eight letters, being nine years travels, begun 1672 and finished 1681 . . . London 1698. Krtn. Pln.

——— Een Nederl. vert. verscheen te 's Gravenhage in 1700.

Garcin de Tassy, J. H., Mémoire sur les noms propres et les titres musulmans. Paris 1878.

Gardiner, J. Stanley, The fauna and geography of the Maldive and Laccadive Archepelagoes. Cambridge 1903—1906. 2 Dln. Pln.

Gebhard, J. F., Het leven van Mr. Nicolaas Cornelisz. Witsen. Utrecht 1881—82. 2 Dln.

Gemelli-Careri, G. F., Giro del mondo. Venezia 1719. 8 Dln. Pln.

——— Voyage du tour du monde. Trad. de l'Italien par Le Noble. Paris 1727. 6 Dln. Pln.

Gmelin, S. G., Reise durch Ruszland zur Untersuchung der drey Natur-Reiche. St. Petersburg (1770)—1784. 4 Dln. Pln. Krtn.

Gouvea, D. Fr. Ant. de, Relation des grandes guerres et victoires obtenues par le Roy de Perse Cha Abbas contre les Empereurs de Turquie . . . Trad. de l'original Portuguais. Rouen 1646.

Greenfield, James, Die Verfassung des persischen Staates . . . Berlin 1904.

Grundriss der iranischen Philologie. Herausgeg. von Wilh. Geiger und Ernst Kuhn. Strassburg 1895—1904. 2 Dln.

Haan Hettema, M. de, en A. van Halmael Jr., Stamboek van den Frieschen vroegeren en lateren adel. Leeuwarden 1846. 2 Dln.

Hagenaer, Hendrick, Verhael van de Reyze gedaen in de meeste deelen van de Oost-Indien . . . Uyt gevaeren in den Jaere 1631. Ende weder gekeert A°. 1638 . . . (*Begin ende Voortgangh van de Vereen. Nederl. Geoctr. O. I. Comp.* . . ., 2de *dl.*, 21. *voyagie*). Amsterdam 1646.

Hakluyt, Rich., The principal Navigations Voyages Traffi-

gues & Discoveries of the English Nation . . . Glasgow 1903—05. 12 Dln. Ktn. Pln.

Hamel, Hendrick, Journael, van de ongeluckige Voyagie van 't Jacht de Sperwer, van Batavia gedestineert na Tayowan, in 't jaar 1653, en van daar op Japan . . . Rotterdam 1668. Pln.

Hamilton, Alex., A new account of the East-Indies . . . London 1744. 2 Dln.

Hanway, Jonas, An historical account of the British trade over the Caspian Sea . . . London 1753. 2 Dln.

——— Een Nederl. vert. verscheen te Amsterdam in 1755, een nieuwe uitg. aldaar in 1758. 2 Dln.

Haren, Onno Zwier van, Leven en werken van W. en O. Z. van Haren, Friesche edellui. Naar tijdsorde toegelicht door J. van Vloten. Deventer 1874.

Herbert, Thomas, Some years Travels into divers parts of Africa, and Asia the Great . . . London 1677 [1]).

——— Een Nederl. onvolledige vert. door L. van Bosch verscheen te Amsterdam in 1658, herdruk in 1665.

Hertslet, Edw., Treaties, etc. concluded between Great Britain and Persia, and between Persia and other foreign powers. London 1891.

Holdich, T. H., Map of Persia, compiled in the Simla Drawing Office, Survey of India, 1897. Scale 1 : 1013790 (1.83 M. × 1.83 M.). Dehra Dún 1898.

Horn, Paul, Die Denkwürdigkeiten Schah Tahmâsp's des Ersten von Persien (1515—1576) . . . Straszburg 1891.

Houtsma, M. Th., Uit de Oostersche correspondentie van Th. Erpenius, Jac. Golius en Lev. Warner . . . Amsterdam 1887.

Huet, Cd. Busken, Het land van Rembrand. Studiën over de Noordnederl. beschaving in de zeventiende eeuw. Haarlem 1882—84. 2 Dln.

Hunter, W. W., The Imperial Gazetteer of India. London 1885—87. 14 Dln.

Istakhri, Das Buch der Länder . . . Aus dem Arab. übersetzt von A. D. Mordtmann. Hamburg 1845. Krtn.

---

1) Voor vroegere drukken zie Inl. p. XC.

Jaubert, P. Amédée, Voyage en Arménie et en Perse, fait dans les années 1805 et 1806. Paris 1821. Krt. Pln.

——— Een Nederl. vert. verscheen te Amsterdam in 1823.

Jonge, J. K. J. de, De opkomst van het Nederl. gezag in Oost-Indië . . . (1595—1814). 's Gravenhage, Amsterdam 1862—88. 13 Dln. (Dl. XI—XIII door M. L. van Deventer.)

Jongh, Wollebrandt Geleynsz. de, Reductie van de Parsiaensche munte, soo d'selve tot ultimo December 1640 bij de residenten van de Vereenichde O. I. Comp. in den handel als stellen van hare negotie boecken in gebruycke sijn gestelt ende in reeckeninge gepasseert wierden. (*Hs. Algemeen Rijks-Archief, aanwinst Alkmaar*).

Joret, Ch., Jean-Baptiste Tavernier, Ecuyer, Baron d'Aubonne, Chambellan du Grand Electeur, d'après des documents nouveaux et inédits. Paris 1886.

Journael of Kort Verhael van 't Begin, Voortgangh en Eynde des Oorloghs . . . van Macassar . . . onder het manhaft beleyt van den Ed. Heer Cornelis Speelman. Amsterdam z. j. „na de copye gedruckt op Batavia" (1668).

Kaempfer, Engelbert, Amoenitatum exoticarum politico-physico-medicarum Fascic. V . . . Lemgoviae 1712. Pln.

Kazimirski, A. de Biberstein, zie Coste, Pascal.

Kinneir, J. Macdonald, A geographical memoir of the Persian Empire. London 1813. Krt.

Kremer, A. von, Culturgeschichte des Orients, unter den Chalifen. Wien 1875—77. 2 Dln.

Langlès, L. M., zie Chardin, Jean.

Lauts, G., Geschiedenis van de vestiging, uitbreiding, bloei en verval van de magt der Nederl. in Indië. Groningen, Amsterdam 1852—66. 7 Dln.

Leeuwenson, Joannes, Daghregister van de Landreijs . . . beginnende A° 1674. (*Een overlandreis uit Indië naar Nederland*, door P. A. Leupe. — *Bijdr. Inst. v. N. I.*, 2, VI). 's Gravenhage 1859.

Leggett, Eug., Notes on the Mint-towns and Coins of the Mohamedans. London 1885. Krt.

Lennep, J. van, Zeemans-woordenboek, behelzende een

verklaring der woorden bij de scheepvaart en den handel in gebruik . . . Amsterdam 1856.

Le Strange, G., The lands of the Eastern Caliphate. Mesopotamia, Persia, and Central Asia from the Moslem conquest to the time of Timur. Cambridge 1905. Krtn.

Leupe, P. A., Herbert de Jager (*Bijdr. Inst. v. N. I.* 2, IV en 3, IV). 's Gravenhage 1862—69.

——— Nederlandsche schilders in Persië en Hindostan in de eerste helft der 17de eeuw. (*Nederl. Spectator*, 1873). 's Gravenhage 1873.

——— Zie: Leeuwenson, Joannes.

Linschoten, Jan Huyghen van, Itinerarium ofte Schipvaert naer Oost ofte Portugaels Indien . . . Van nieus ghecorrigeert ende verbetert. Amstelredam 1644. Krtn.

Lockyer, Ch., An account of the Trade in India; containing rules for good Government in Trade, Price Courants and Tables . . . To which is added an account of the management of the Dutch in their affairs in India. London 1711.

Lorini, Eteocle, La Persia economica contemporanea e la sua questione monetaria. Roma 1900.

Lycklama a Nyeholt, T. M., Voyage en Russie, au Caucase et en Perse . . . executé pendant les années 1866, 1867 et 1868. Paris, Amsterdam 1872—75. 4 Dln.

M'Cullock, J. R., A dictionary practical, theoretical and historical of commerce and commercial navigation. London 1877.

Malcolm, John, The history of Persia, from the most early period to the present time . . . London 1829. 2 Dln.

Mandelslo, Joh. Albr. von, Morgenländische Reyse-Beschreibung . . . Heraus gegeben durch Adam Olearium. Schleszwig 1658. Krtn. Pln.

——— Twee versch. Nederl. vert. verschenen te Amsterdam in 1658.

Manucci, Niccolao, Storia do Mogor, or Mogul India 1653—1708. Transl. with Introd. and Notes by Wm Irvine. London 1907. 3 Dln. (zoover versch.).

Markham, Cl. R., A general sketch of the history of Persia. London 1874.

Marquart, J., Untersuchungen zur Geschichte von Eran

(*Philologus*, *Bd.* 54, 55, *Suppl. Bd. X*) I, Göttingen 1896, II, Leipzig 1905. 2 Dln.

Mauss, C., La colonne du temple élamite de Chouchinak. — L'osselet de Suse, le Lion de Khorsabad et le Lion de Suse, (*Rec. de Travaux relat. à la Philol. et à l'Archéol. egypt. et assyr.*, *Vol. XXIX.*) Paris 1907.

Milburn, (Wm.,) Oriental commerce . . . London 1813. 2 Dln.

Moes, E. W., Iconographia Batava. Beredeneerde lijst van geschilderde en gebeeldhouwde portretten van Noord-Nederlanders in vorige eeuwen. Amsterdam 1897—1905. 2 Dln.

Morier, James, A journey through Persia, Armenia and Asia Minor to Constantinople, in the years 1808 and 1809 . . . London 1812. Krtn. Pln.

——— Een Nederl. vert. verscheen te Haarlem in 1814. 2 Dln.

——— A second journey . . . between the years 1810 and 1816 . . . London 1818. Krtn. Pln.

——— Nederl. vert. Haarlem 1820. 2 Dln.

——— The adventures of Hajji Baba of Ispahan. London 1824. 3 Dln.

——— Een Nederl. vert. aangekondigd als verschenen te Groningen in 1826. 3 Dln. [1])

Mounsey, A. H., A journey through the Caucasus and the interior of Persia. London 1870. Krt.

Muller, Fr., Beschrijvende Catalogus van 7000 portretten van Nederlanders . . . Amsterdam 1853.

——— De Nederl. geschiedenis in platen. Beredeneerde beschrijving van Nederl. historieplaten, zinneprenten en historische kaarten . . . Amsterdam 1863—84. 4 Dln.

Niebuhr, Carsten, Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern. Kopenhagen, Hamburg 1774—1837. 3 Dln. Krtn. Pln.

---

1) Zie *Alphab. naaml. van boeken, welke sedert het jaar* 1790 *tot en met het jaar* 1832 *in N.-Nederland zijn uitgekomen.* In geen onzer openbare bibliotheken en ook niet in het Britsch Museum te Londen is een exemplaar aanwezig. Niettegenstaande vele nasporingen is het mij niet gelukt er elders een op te sporen.

Niebuhr, Carsten, Een Nederl. vert. van de eerste 2 dln. verscheen te Amsterdam en Utrecht in 1776–80.

Nieuhof, Joan, Gedenkwaerdige Zee en Lantreize door de voornaemste landschappen van West- en Oostindien. Amsterdam 1682. Krt. Pln.

Odoric de Pordenone, Les voyages en Asie au XIVe siècle . . . Publiés avec une introd. et des notes par Henri Cordier. Paris 1891. Krt. Pln.

Olearius, Adam, Vermehrte newe Beschreibung der Muscowitischen und Persischen Reyse so durch gelegenheit einer Holsteinischen Gesandschafft an den Russischen Zaar und König in Persien geschehen . . . Schleszwig 1656. Krtn. Pln.

——— Twee versch. Nederl. vert. (waarvan een door D. van Wageninge) verschenen te Amsterdam in 1651, een herdruk van een dezer in 1658.

Ouseley, William, Travels in various countries in the East; more particularly Persia . . . in 1810, 1811, and 1812 . . . London 1819—23. 3 Dln. Krtn. Pln.

Palma, Pierre Paul, Aartsbisschop van Ancyre, Relation d'une mission faite . . . à Ispaham en Perse . . . (door Père Gaudreau). Paris 1702.

Pariset, Ernest, Histoire de la soie. I Temps antérieurs au VIIe siècle de l'ère Chrétienne. II Du VIIe au XIIe siècle. Paris 1862—65. 2 Dln.

Perrot, Georges, en Ch. Chipiez, Histoire de l'art dans l'antiquité. (La Perse, t. V, p. 403—897). Paris 1882—1903. 8 Dln. Pln.

Petter, Erasmus, Beschryving van een Reyze van Batavia na Persia gedaan, door den Edelen Heer Johan van Leenen . . . (In Valentijn „*Oud en Nieuw Oost-Indien*", *Dl. V, p.* 250—269) Dordrecht, Amsterdam 1726.

Philosophical Transactions (of the Royal Society). Numb. 210. For the Month of May, 1694. A Letter from Monsieur N. Witsen to Dr. Martin Lister, with two Draughts of the Famous Persepolis. London 1694. Pln.

Polak, J. E., Persien. Das Land und seine Bewohner. Ethnographische Schilderungen. Leipzig 1865. 2 Dln.

Poole, Reg. Stuart, The Coins of the Shahs of Persia,

Safavis, Afgháns, Efsháris, Zands, and Kájárs. London 1887. Pln.

Porter, R. Ker, Travels in Georgia, Persia, Armenia, Ancient Babylonia, etc. etc. during the years 1817, 1818, 1819, and 1820 . . . London 1822. 2 Dln. Krtn. Pln.

Poser, Heinr. von, . . . Tage Buch seiner Reise von Konstantinopel aus durch Bulgarey, Armenien, Persien und Indien . . . Jehna 1675.

Preece, J. R., Journey from Shiraz to Jashk, viâ Darab, Forg, and Minab. (*Roy. Geogr. Soc. Supplem. Papers, Vol. I, p.* 403—437). London 1886. Krt.

Price, William, Proclamation of Feridoon, transl. from Plate 131 of Le Bruyn's collection („A dissertation upon the Antiquities of Persepolis", achter *Journal of the British Embassy to Persia, Vol. I*). London 1825.

Purchas, Sam., Hakluytus Posthumus or Purchas his Pilgrimes contayning a history of the world in Sea Voyages and Lande Travells bij Englishmen and others. Glasgow 1905—07. 20 Dln. Krtn. Pln.

Quellenburch, Henrick van, Vindiciae Batavicae ofte refutatie van het tractaet van J. B. Tavernier. Amsterdam 1684.

Quérard, J. M., Les supercheries littéraires dévoilées. Paris 1869—70. 3 Dln.

Querry, A., Droit musulman. Recueil de lois concernant les musulmans schyites. Paris 1871—72. 2 Dln.

Raphaël du Mans, Estat de la Perse en 1660. Publié avec notes et appendice par Ch. Schefer. Paris 1890.

Rémusat, Abel de, Nouveaux mélanges . . . asiatiques. Paris 1829. 2 Dln.

Rhede van der Kloot, M. A., De Gouverneurs-Generaal en Commissarissen-Generaal van Nederl.-Indië (1610—1888). 's Gravenhage 1891.

Rietstap, J. B., Wapenboek van den Nederl. adel met genealogische en heraldische aanteekeningen. Groningen 1883—87.

Ritter, Carl, Die iranische Welt (In *Die Erdkunde von Asien, Bd. VI, 1ste u. 2te Abtheil.*). Berlin 1838—40. 2 Dln.

Rocchi, Girolamo, Funerale della signora Sitti Maani

Gioerida della Valle. Celebrato in Roma l'Anno 1627. Roma 1627. Portr.

Röell, H. H., Het geslacht Cunaeus. (In *Maandblad v. h. Genealog.-heraldiek gen. „de Nederl. Leeuw", XXIste Jaarg.*). 's Gravenhage 1903.

Roobacker, Cornelis Cornelisz., Scheepsjournaal Gamron-Basra (1645) . . . Uitgeg. met inl. en noten door A. Hotz. (*Tijdschr. Kon. Ned. Aardrijksk. Gen. 2e Ser. Dl. XXIV*).

Rouffaer, G. P., Aanteekeningen over twee photo's, gemaakt naar twee (portretten van Cornelis Speelman als G. G.) . . . (*Notulen Batav. Gen. van Kunsten en Wetensch., Dl. XXXIX, Bijl. I*). Batavia, 's Gravenhage 1902.

Sainsbury, Ethel B., A Calendar of the Court Minutes etc. of the East India Company 1635—1639. With an Introd. and notes by Wm. Foster. Oxford 1907.

Sanson, Pater, Estat present du royaume de Perse. Paris 1694. Pln.

Sauvaire, H., Matériaux pour l'histoire de la numismatique et de la métrologie musulmanes (*Journ. asiat., 7e Ser., t. V, XIX*). Paris 1880, 1882.

Scheffer, J. H. en Fr. D. O. Obreen, Het geslacht Speelman (*Rotterdamsche Historiebladen, Dl. 1, Eerste Stuk, 3de Afd., p.* 113—203). Rotterdam 1871.

Schindler, A. Houtum, On the Length of the Persian Farsakh. (*Proc. R. Geogr. Soc., New. Ser., Vol. X*). London 1888.

——— Note on the Kur River in Fars, its sources and dams, and the districts it irrigates. (*Proc. R. Geogr. Soc., New. Ser., Vol. VIII, p.* 287—291). London 1891. Krt.

——— Eastern Persian Irak. London 1896. Krt.

Someren, J. F. van, Beschrijvende Catalogus van gegraveerde portretten van Nederlanders. Vervolg op Frederik Mullers Catalogus van 7000 portretten . . . Amsterdam 1888—91. 3 Dln.

Stack, Edw., Six months in Persia. London 1882. 2 Dln. Krtn.

Stiffe, A. W., The island of Hormúz (Ormuz). (*The Geograph. Magaz., Vol. I, p.* 12—17). London 1874. Krt.

Stoddart, Anna M., The life of Isabella Bird (Mrs Bishop). London 1908. Krtn. Pln.

Stolze, F., Persepolis. Die achaemenidischen und sasanidischen Denkmäler und Inschriften von Persepolis, Istakhr, Pasargadae, Shâhpûr zum ersten Male photographisch aufgenommen . . . Mit einer Besprechung der Inschriften von Th. Nöldeke. Berlin 1882. 2 Dln.

Stolze, F., en F. C. Andreas, Die Handelsverhältnisse Persiens, mit besonderer Berücksichtigung der deutschen Interesse. (*Ergänzungsheft N°. 77 zu „Petermanns Mitteil.“*). Gotha 1885.

Struys, Jan Jansz., Drie aanmerkelijke en seer rampspoedige Reysen . . . Aangevangen anno 1647, en voor de derde, of laatste Reys t'huis gekomen in 1673 . . . Amsterdam 1676. Pln.

Sykes, P. Molesworth, Ten thousand miles in Persia or eight years in Irán. London 1902. Krt. Pln.

Tavernier, Jean Baptiste, Les six voyages... en Turquie, en Perse, et aux Indes, pendant l'espace de quarante ans . . . Paris 1679. 2 Dln. (De eerste, gelijkluidende druk is van 1676).

——— Een Nederl. vert. door J. H. Glazemaker verscheen te Amsterdam in 1682. 2 Dln.

——— Suite de voyages . . ., ou nouveau recueil de plusieurs relations et traitez singuliers . . . Paris 1679. Krtn.

——— Nederl. vert., als boven. Amsterdam 1682.

Teixeira, Pedro, Relacion del camino que hize dende la India hasta Italia. (*Relaciones . . .*). Amberes 1610.

——— Narrative of my journey from India to Italy (The travels . . . Transl. and annotated by W. F. Sinclair and Donald Ferguson) London (*Hakluyt Soc.*) 1902.

Texier, Ch., Description de l'Arménie, la Perse et la Mésopotamie . . . Paris 1842—52. 2 Dln. Pln.

Thévenot, Jean de, Suite du voyage de Levant . . . Paris 1674.

——— Een Nederl. vert. door G. van Broekhuizen verscheen te Amsterdam in 1682.

Tomaschek, W,, Topographische Erläuterung der Küstenfahrt Nearchs vom Indus bis zum Euphrat (*Sitzungsber.*

der K. Akad. der Wissensch. in Wien, Bd. CXXI). Wien 1890.

Turner, W. J., Map of Persia with a Memorandum and Index prepared for the R. Geogr. Soc. under supervision of Geo. N. Curzon. Schaal 1 : 3810000 (0.63 M. × 0.50 M.). London 1892.

Valentyn, François, Oud en Nieuw Oost-Indiën, vervattende een naaukeurige en uitvoerige Verhandelinge van Nederlands mogentheyd in die gewesten, . . . Dordrecht, Amsterdam 1724—26. 5 Dln. Krtn. Pln.

——— Oud en Nieuw Oost-Indiën. Met aanteekeningen, volledige inhoudsregisters, chronol. lijsten, enz. Uitgeg. door S. Keyzer. Amsterdam 1862. 3 Dln.

Vaughan, H. B., Journeys in Eastern Persia (*Proc. R. Geogr. Soc., New Ser., Vol. XII, p.* 577—595). London 1890. Krt.

——— Journeys in Persia (1890—91). — (*Geogr. Journ., Vol. VII, p.* 24—41, 163—75). London 1896. Krt.

Verkade, P., Muntboek, bevattende de namen en afbeeldingen van munten geslagen in de zeven voormalige Vereen. Nederl. Provincien. Schiedam 1848.

Veth, P. J., Java, Geographisch, Ethnologisch, Historisch. Haarlem 1875—82. 3 Dln. Krtn.

——— Uit Oost en West. Verklaring van eenige uitheemsche woorden. Arnhem 1889.

Vincenzo d'Alessandri, Narrative of the most noble Vincentio d'Alessandri, Ambassador to the King of Persia for the Most Illustrious Republic of Venice. Transl. and edited by Ch. Grey (*A narrative of Italian travels in Persia in the 15th and 16th centuries, p.* 211—229). London (*Hakluyt Soc.*) 1873.

Vloten, J. van, Leidens belegering en ontzet in 1573 en 1574, naar de oorspronkelijke stukken en bescheiden. Leiden 1853.

Waring, E. Scott, A tour to Sheeraz, by the route of Kazroon and Feerozabad . . . London 1807.

Weenincx (of Winninx), Leonard, Dach-Register . . . 't sindert den 6 Julij anno 1645 dat uyt Gamron naer Spahan vertreckt, tot den 24e November, daeraen

volgende, als wanneer in gemelte Gamron wederom gearriveert is (*Hs. Algemeen Rijks-archief — Kol. Archief* 1060, *bl.* 359—387).

Willigen Pz., A. van der, Les artistes de Harlem. Notices historiques . . . Harlem, La Haye 1870.

Wills, C. J., The land of the Lion and the Sun or modern Persia . . . London 1883.

Wilson, A. T., Notes on a journey from Bandar Abbas to Shiraz viâ Lar, in February and March, 1907. (*Geogr. Journ.*, 1908, *p.* 152—169). Krt. door A. T. Wilson en A. H. P. Cruickshank en Pln.

Wurzbach, Alfr. von, Niederländ. Künstler—Lexikon auf grund archivalischer Forschungen bearbeitet. Wien, Leipzig 1906—8. 2 Dln. (Dl. II nog niet volledig).

Yule, Henry en A. C. Burnell, Hobson—Jobson. A glossary of colloquial Anglo-Indian words and phrases... New edition by W. Crooke. London 1903.

JOURNAAL off dagelijcxse aanteekeninge van 't bijsonderste voorgevallen in de voyagie van de Edele Heer Joan Cunaeus, Raadt ordonnaire van India uyt den naam en van wegen de Edele Heer Gouverneur-Generaal Carel Reniersz. en de Edele Heeren Raden van India, expres Ambassadeur aan den Groot Mogenden Coninck van Persia, mitsgaders Commissaris van de respective comptoiren Persia, Souratta, Cheilon, Chormandel, Malacca en den resort van dien.

IN 'T JAGT D'SPERWER.

Anno 1651. Den 15 September Vrijdagh, 's mergens omtrent acht uuren de Edele Heer Joan Cunaeus naer becomen afischeyt van de Edele Heer Gouverneur-Generaal [1]) vergeselschapt met de Edele Heeren Maatsuker, Demmer, Van Teylingen ende Caesar aan boort gecomen wesende, hebben alvoren door de Heer fiscael en de daertoe gecommitteerde uyt het achtbare collegie van justitie behoorlijk gemonstert en niemant dan den scheepscok absent gevonden sijnde, met de fluyt d'Patientia Bataviaas rhede, omme achtervolgens commissie soo haast mogelijk de reyse over Souratta tot Persia te gewinnen, verlaten. De voornoemde heeren wenschende Sijn Edele

1) Carel Reyniersz.

een spoedige ende behoude reyse, namen met Hare Edeles chaloupe ongeveer ten 10 uren hunnen keer weder naar lant en wij zeylden voorts onder een gonstigh couwetjen tot 's nagts dat door tegenwint z. west een $^1/_2$ mijl van 't eylant Hoorn ten ancker quamen, daar 't fluytschip de Post heden mede door Haar Edele naar Malacca afigespoet, sijnen gangh vorderens reyse van ons affstelde. . . . . a).

Den 25 October smergens met den dag sagen oost van ons ontrent drie mijlen twee lage eylandekens, naer onse stierlieden meyninge ende 't bewijs der zeecaarte Poulos Prasel [1]) en Tativo [2]). Weynigh later in 't noorden vooruyt cregen Baicxos de Paduas [3]) brandinge in 't gesigt, daar tot een mijl aan naacte. . . . . a).

---

a) Genomen koers.

---

1) Pracel (Portug.) = rif. Op de kaart van Nic. Visscher (omstr. 1670) in het 4de deel (Asiae) van den *Novus Atlas* komt dit eilandje der Lakediven voor als *I. de Pracel*, ongeveer 12° N. B., 198° O. L. v. G. en reeds, als *do pracell*, op een Portug. kaart van omstr. 1570, berustende in het Br. Mus. (*Portulano* van Fernão Vāz Dourado), waarvan een facsim. gegeven wordt in de Hakluyt Soc. uitg. van *The Commentaries of Afonso Dalboquerque*, door de Gray Birch (vol. II). Op moderne kaarten komt de naam niet voor (evenmin als het in den tekst vermelde Tativo.)

2) Nic. Visscher heeft *I. Tattivo*, omstr. 0.5° O. van I. de Pracel.

3) Bassas de Padua (ook wel Pedro), i. e. de ondiepten van *Padua*. Deze komen reeds voor op de kaarten van Ortelius (1570) en Mercator (1606). Is. Tirion (1761) geeft: *Baixos de Padua of Roches de Pedra*. Zij worden aangeduid als *b*: *de padua* op bovengemelde kaart van Dourado. De tegenw. inl. naam is Munyal-pár. Er staat 22 vadem water. (*West Coast of Hindostan Pilot.*). De heer J. St. Gardiner, schrijver van „*The Fauna and Geography of the Maldive and Laccadive archepelagoes*" (London 1904, wordt voortgezet), deelt mij mede, dat hij reeds lang te vergeefs had getracht de eilanden Pracel en Tativo te plaatsen. Hij meent dat wellicht Agalti en Buangara (Aucutta en Bingaro op de Eng. Admiralty Chart, India West Coast, No. 2737) bedoeld zijn en Peremul-pár dan in de plaats komt voor Baixos de Paduas. Dit is waarschijnlijk de eenige aannemelijke oplossing. Daar echter de bestemming Vengūrla was, is het niet uitgesloten dat na Bingaro (Tativo) Bassas de Padua werd verkend, zooals de tekst vermeldt.

Den 28sten wirpen tegen den avont gront op 26 vadem en sagen 't lant van Mallebaar, dat vrij hoogh was, 8 à 9 mijlen van ons. . . . . *a*)

IN 'T COMPTOIR WINGURLA.

Den 4 November naermiddagh ter rheede voor Wingurla [1]), Gode hebbe loff, geankert, waar de Heer Cunaeus, verselt met den oppercoopman Sr. Dierik Schouten, den capiteyn Joan Dutton en den secretaris Cornelis Speelman, naar lant gevaren ende aan den strant door den coopman en 't opperhooft van 't comptoir Ottho Houkgeest verwellecoomt, nemende den wegh in pallenkijns te dien eynde daar gereet, naar de logie, ontrent 1/4 mijl van de strant gelegen. Sijn Edele gaff datelijk ordre tot 't benodigde waterverversinge &ca voor beyde de schepen op 't spoedigste te doen besorgen en liet de negotie, soldije en brieffbouxkens, benevens 't gehoude dagregister tot sigh brengen. . . . . *b*)

Den 7den November naarmiddagh deede Sijn Edele den raadt vergaderen ende droegh in deselve den coopman Sr Houkgeest voor, dat dewijle nu geheel wel ende naar behooren ververscht, des Compagnies saeke ten dese comptoire in redelijke gestalte bevonden ware en dierhalve nu van meninge was, t' avondt met de lantwint 't anker te doen ligten om de reyse op 't spoedigste naar Souratta te gewinnen . . . . . *c*)

---

a) Genomen koers.

b) Bevinding op het kantoor te Vengûrla en mededeelingen van den President Jacob van Kittensteyn aangaande den stand van den handel op Ceylon.

c) Aangaande gebeurtenissen te Vengûrla.

---

1) Vengûrla (Vingorla) 15° 51′ 30″ N. B., 73° 39′ 45″ O. L. v. G., zeehaven met veel verkeer in het Ratnagiri District van het Presidentschap Bombay, 5000 inw. Een schuilplaats van zeeroovers tot 1812, toen het in het bezit kwam van Engeland.

IN 'T JAGT D'SPERWER.

Den 16den naarmiddag cregen 't genoemde St Joansland op 't sijde, wanneer d'Heer Commissaris al eenige dagen van meeningh geweest sijnde de fluyt vooraff de reyse naer Persia te doen vorderen, een brieff aan d'Heer Dircq Sarcerius in Gamron, omme hem te praeadverteren Sijn Edele's comste en te recommanderen sigh en 't nodige tot de opreyse op de receptie veerdigh maeken ende den sulthan daervan (om sien wat genegentheyt tot onthael hebben ende hoe hem houden sall) kennisse doen soude, schreeff als naeder in de menute onder dato in 't brieff-boek ingeschreven te sien. Benevens een ander aen den Sr. Philip Angel ende de verdere opperhoofden van 't fluytschip d'Patientia, met welke den ondercoopman Cornelis Speelman daarhenen sant omme hun bij dien aan te seggen hunne course op 't spoedigste veranderen ende datelijk den wegh naer Persia nemen soude, op welke vercregene ordre voorts haren boodt uytsette en met deselve vol ledige waterverkens [1]), den opperstierman Thijs Levrey herwaarts stierden, eerbiedigh versoekende deselve vol water, een weynigh wijn ende een koebeest tot provisie erlangen mogten. 't Water, dewijle door den opperstuurman selve getuygt wirt ruym genoch tot de comste in Persia versien waren, sloegh Sijn Edele aff en ordonneerde men haar noch 50 cannen wijn tot de 100 dos. op 4en October passado (vermits doen verclaarden de gehele legger op Batavia voor de reyse becomen t' eenemael uytgeleekt was) benevens een koebeest geven soude, daarmet volcomen besorgt en anders om niets meer benodigt wesende, 's avonts ontrent acht uuren den wegh naer Persia's golve namen.

Den 17den dito sagen de Portugeesche stadt Daman [2])

---

1) Watertonnen.

2) Daman (Damão), gelegen in Guzerat, is sedert 1558 in bezit van Portugal. Met Goa en het eilandje Diû vormt de kolonie (oppervlakte 383 vierkante K. M., bevolking in 1872 40.980 zielen) een der onbeteekenende overblijfselen van de vroegere Portugeesche macht in

en seylde se naarmiddag voorbij, soo na dat wel pertinent conde bekennen 't vrij een besterkte plaatse was.

Den 18den dito quaemen des avonts ontrent 2 mijlen besuyden de revier, daarvoor 2 Moorsche schepen geankert lagen te setten en deden des nachts met wint ende stroom soo veel dat Sondagh 19 dito smergens ontrent 8 uuren regt voor Soualys chom [1]) boven de lantpunct ten anker

---

het tegenwoordige Eng. Indië. — De stad Daman bevat omstreeks 28.000 inwoners en is gelegen aan den mond van den Daman-Ganga in de Golf van Cambaja, omstr. 100 Eng. M. ten N. van Bombay (22° 25′ N. B., 72° 53′ O. L. v. G.). In vroeger eeuwen was de handel er belangrijk, in het bizonder met de Oostkust van Afrika. Er bestond toen veel, nu nog eenige textielnijverheid.

1) De kom van Sūali, die men kan beschouwen als de reede van Sūrat. De Engelschen schreven het in de 17de en 18de eeuwen „Swally" of „Swally Roads." Thans spreekt men van Surat road, Suwaly of Suali point. Waar in de brievenboeken der O. I. Comp. deze „chom" genoemd wordt, is er sprake van Sūrat, de bekende kampplaats van den Indischen handel voor de verschillende Europeesche volken. Gelegen in Gūzerat, Bombay Presidentschap (21° 9′ 30″ N. B., 72° 54′ 15″ O. L. v. G.) aan den Tapti, 14 Eng. mijlen van zee, wordt Sūrat het eerst vermeld in het begin der 13de eeuw, maar de overlevering schrijft de stichting van de tegenwoordige stad toe aan een rijken Hindū koopman, Gopi, die er zich in het begin der 16de eeuw vestigde. In 1512, 1530 en 1531 werd Sūrat verbrand door de Portugeezen, die de toegangen ter zee bleven beheerschen.

In het jaar 1608 verschenen er de Engelschen (onder William Hawkins), maar eerst in 1612 vestigden zij er een kantoor, terwijl de Nederl. O. I. Compagnie er in 1616, dus gedurende de regeering van Djehanguir, haar intree deed. Het was Pieter van den Broecke, die door Coen was aangewezen onzen handel in het rijk van den grooten Mogol te grondvesten. Hij kwam te Sūrat, in het schip Nassau, den 2den Augustus 1616 van Mokka, waar hij eveneens (zooals eenige jaren later in Perzië) als pionier der O. I. Compagnie optrad. Van verschillende Europeesche „kantoren" te Sūrat gevestigd, was dat der Nederl. O. I. Compagnie, gedurende de 17de en een deel der 18de eeuw, het voornaamste. Frankrijk, wiens O. I. Compagnie eveneens een kantoor te Sūrat bezat, bleef tot heden in het bezit van een kleine factorij, waar zij alle soevereiniteitsrechten uitoefent (Reclus, VIII, 466).

In 1687 bracht de Eng. O. I. Compagnie hare factorij over naar Bombay, dat sedert 1661 in bezit van Karel II geraakt was bij diens huwelijk met Catharina, Infanta van Portugal, en door hem in 1668

sijn gecomen, daar eerst den schipper Jacob Ente, den coopman Pieter Moerbeek ende den ondercoopman Leendert Willemsen alle met 't schip Banda, den 9len deser hier gearriveert en weynigh daernae den oppercoopman Jan Berthels met den coopman Albert van Breugel, mitsgaders den schipper Govert den Bak met 't jagt Concordia den 12len deser over Gamron en Mesquatta [1]) met den oppercoopman Sr Elias Boudaan uyt Bassora hier aangelangt, d'Heer naer pligt hier aan boort quamen verwellecomen. Sijn Edele liet datelijk een bode van strant met een cleyn briefken (tot geleyde van Haer Edeles missive en advys van onse comste, met ordre soo haest mogelijk vaartuygh tot ontladinge van 't Sourats cargasoen, opdat daarbij niet verlet wierden, af te senden) aan den directeur Gerardo Pelgrim naar Souratta affvaerdigen.

Een weynigh naer den middag is den directeur op 't erlangde advys, verselt met den oppercoopman Sr Elias Boudaen en den coopman Jacob Carsteman, aan strant ende vervolgens met 't lantchialoupje aan boort gecomen, van wien Sijn Edele onder veel en verscheide discoursen wijs wiert des Compagnies gewenschten stant in dit gewest, alleen daaraan gebrekende, dat den gouverneur der stadt Mierabab [2]), een seer affgonstigen en wreveligen Moor [3]), eenige conincx schepen vaarvaardigh

---

aan de Eng. O. I. Compagnie was overgedragen. In 1759, namen de Engelschen, ingevolge langdurige inlandsche partijtwisten, Sūrat onder hun bewind en bleven er overheerschend met een Nawab als schijnhoofd. In 1800 werd ook aan deze fictie een einde gemaakt.

In haren bloeitijd, in de 18de eeuw, was Sūrat waarschijnlijk de volkrijkste en meest bezochte haven van Voor-Indië. In 1797 werd de bevolking nog geschat op 800.000 inwoners. In 1811 was dit cijfer blijkens officieele raming gedaald tot 250.000, in 1816 tot 124.406. In 1847 vindt men het laagste aantal vermeld: 80.000 zielen. Daarna had een langzame toename plaats; de laatste telling (1901) wijst op een getal van 119.306 inwoners. (Beschrijving en afbeelding (1672) bij Baldaeus.)

1) Måskat.

2) *Mihrab*? d. i. (Perz.): Schijnende als de zon. Dit is dus geen eigennaam, maar een titel. Yule (*Hobson-Jobson*) heeft: Mearbar, Perz. Mirbahr = meester van de baai, havenmeester.

3) Onder deze benaming werden in de 17de eeuw, en vroeger, aangeduid de inlanders, die de leer van Mohammed volgden, en dit geldt

hebbende, waarbij eersdaegs noch vier gantsch nieuwe meende te voegen, expres verboden in geen ander schip een pak vragtgoederen te schepen, voordat alle sijnes conincx ruymen vol gestuwt bleven. Welken volgende ook dat den directeur Pelgrim wel speciael had doen interdiceren en, onaengesien verscheide sijne eerbiedige gedane instantien, alleen 's Compagnie's schip gelieffde tot den overvoer te admitteren, hem van dat schadelijc voornemen niet connen versetten, noch hem in sijne genome resolutie eenigsints doen altereren.

't Welck d'Edele Heer Commissaris een point van grote consideratie oordelende is (hoewel maar tot lossinge van 't Sourats carguasoen dese rheede had aangedaan ende wel voornamentlijk om hier te bestellen de spiegel door Haar Edele op Batavia voor de Mogolse princesse Sabhebbegem [1]) geprojecteert, met meninghe selff niet eens voet aan lant te setten) te rade gewerden in persoon, soo 't mogelijk ware, tragten den gouverneur te spreken en die schadelijke quade practijcque met tegengaande beleeftheden in hare geboorte te smoren en die proffitable vragtgoederen overvoeringe voor de Edele Compagnie in den ouden staadt sien te behouden. T'welken eynde den directeur, naar goet onthaal met 't vallen van den avont weder naar strandt gaande, geordonneert heeft tegen morgen vroegh alles wat daartoe gehoorde veerdigh te houden ende buyten gebreken de los chambocq [2]) aan boort te senden.

Den 20sten dito smorgens vroech was den chamboq aan

---

voor nagenoeg alle streken, waar de Islam was doorgedrongen. Hierin volgde men de gewoonte der Portugeezen, die aan de eeuwenlange overheersching van het naburige Spanje door de Mooren (*Moros*) van N. Afrika (het Mauretania der Romeinen), hun eerste kennismaking met de beleiders van den Islam te danken hadden.

1) *Sahib-Begum*, de beroemde dochter van Shah Djehan en zuster van Aurengzib. Beide woorden duiden titels aan, *Sahib* (Hind. en Perz.) = mijnheer (mevrouw), meest *achter* namen geplaatst. *Begum* (Türki) = het vrouw. van *bég* = heer. In Hindostan alleen gebruikt voor prinsessen.

2) *Sambuco*, Arab. Sanbûk = klein vaartuig, ook gebruikt als lichter. Hier bedoeld als sloep.

boort, die op stondt ten bevele van de Edele Heer ambassadeur met 't gelade quiksilver, spiegel ende medicamentkist belast wirt, houdende 't sappanhoudt, daarvan dit comptoir naar 't berigt des directeurs noch ruym versien is, omme in Gamron daar 't beter aff wil te voeren. Soo wiert bijnaer halff agt eer Sijn Edele verselt met den oppercoopman Sr. Dirc Schouten, den capiteyn Joan Dutton en Cornelis Speelman naar landt geraekte, daar op strant van den directeur Pelgrim, d'oppercoopluyden Jan Berthelse, Elias Boudaen, d'coopluyden Jacob Carsteman ende Albert van Breugel eerbiedelijk is verwellecoomt ende ingehaelt gewerden. Tredende voorts naer een cleen ontbijt, dat in de tent veerdigh stont, ter car en spoeyde nae de stad, daar (in 't passeren der revier met eenige canonschoten door den gouverneur vereert wesende) ten 2 uuren naermiddagh in des Edele Compagnie's logie quam en alles in goeden stant, mitsgaders, Gode hebbe loff, meest de residenten in goede gesontheyt vant, sonder dat heden yets anders quame te offresseren.

IN 'T COMPTOIR SOURATTA.

Den 21 dito cregen van den schipper onses jaghts een brieffken dat hij om ankerstocken en hout tot een schegh, [1]) om de ongemaniertheyt van 't schip te beteren hoogelijk verlegen sijnde, dat soo haest op sijnen eysch niet gecregen had, als hij meynende met de spil 't roer af te ligten d'selve mede is comen te breken, sulcx met de reparatie van 't een en 't ander hem ruym drie dagen nodigh waren voor te connen zeylreet werden. Soodat Sijn Edele, die anders, heden avont den gouverneur hebbende gesproken, weder naar boort meynde te gaan, daarbij verhindert bleeff. 's Namiddags quam d'Engelse praesident Mr. Merry met drie à vier sijner voorneemste als Mr. Pers, Occident ende eenige andere Sijn Edele verwellecomen,

---

1) *Scheg* = getimmerte, dat voor den voorsteven uitspringt en tot steunpunt strekt voor de waterstags en de woeling van den boegspriet. (Van Lennep, *Zeemans-woordenboek*).

den welke onder verscheidene complimentos met licentie van Sijn Edele door den directeur Pelgrom versogt wirt dat sijnen predicant op overmorgen hem ende sijn bruyt, mitsgaders ook den ondercoopman Justinus Weyns met de voordochter van den coopman Isaac Coedijcx huysvrouwe, in d'egt te bevesten mogt gepermitteert werden, twelk beleeffdelijk toestint ende weynigh daaraan, vrundelijk ende eerlijk onthaelt, weder naar haere woninge gekeert is.

De 22sten dito was 's mergens een expresse casset door de Srs. Hubert Larisse en Huybert Hugo uyt Amadabath [1]) comende en tot 2 à 3 mijlen deze stadt genadert wesende, tot praeadvertentie harer comste afigesonden, hier aangelangt, sulcx den directeur off uyt gewoonte of uyt beleeftheyt met eenige deses comptoirs ministers hen en den coopman Pieter de By, die uyt Brootchia [2]) mede bij hun was, is in 't gemoet gereden, ende te gelijk met deselve een off twee uuren daarnaer in de logie bij Sijn Edele (wesende alle in 't Moorse gewade) gecomen, gelijk als sijlieden Sijn Edele eerbiedelijk welcoom hete, heeft hij haer mede desgelijck gedaen. 's Middags wierden d'Engelse vrunden door den coopman Jacob Carsteman genodigt en

---

1) Ahmedabad in Gûzerat (Bombay Presidentschap) 310 Eng. Mijlen N. van Bombay, 23° 1' 45" N. B., 72° 38' 30" O. L. v. G. Bevolking in 1872 116.873, maar gedurende zijn grootsten bloei omstr. 900.000 zielen. Gesticht in 1413 door Ahmed Shah. Bezat ten tijde van Cunaeus vele weverijen en kunstnijverheid. Kwam in 1817 in het bezit van Engeland.

2) Brootchia, (het *Baryhaza emporium* van Ptolemaeus) op oude kaarten Baroche, nu bekend als Broach of Barotsch, gelegen in Gûzerat, 21° 43' 26" N. B., 73° 2' O. L. v. G., aan de Narbada (*Namnadius*, Ptol.), omstr. 20 Eng. M. van hare monding in de Golf van Cambaja. Een van de oudste zeehavens van W. Indië en een belangrijke stapelplaats tot de laatste helft der 17de eeuw, toen haar handel zich meer en meer naar Sûrat verplaatste. De Eng. E. I. Cy. vestigde er een factorij in 1616 en de Nederl. O. I. C. volgde een jaar later. In 1772 kwam de stad in bezit van de Eng. E. I. Cy. In 1783 werd zij veroverd door de Mahratta's onder Sindhia, maar werd hernomen in 1813 en is sedert onder Britsche heerschappij gebleven. Het getal inwoners bedroeg in 1777 omstr. 50.000, in 1872 36.932.

versocht om morgen binnen 's Compagnies logie de feest mede te willen bij zijn.

Naarmiddags ontrent vier uuren, naerdat alvoren den gouverneur daarvan was de weet gedaan en gevraegt off het Sijn Edele niet en soude incommoderen, is Sijn Edele met den directeur Gerardo Pelgrim, den oppercoopman Sr. Schouten ende alle de verdere Srs. daarhenen gereden. Hij verwellecoomde vriendelijc ende Sijn Edele bedankte niet min beleeffdelijc, versoekende naer verscheide complimentos dat Sijn Edele 't verbodt nu weynigh voorleden belangende 't laden van Moorse vragtgoederen generaliter gedaan, ten reguarde van de Compagnie, gemerct deselve tot ondragelijke schade met het leeg leggen harer costelijke schepen soude lijden, weder gelieffde te contramanderen en deselve admitteren als vore haere ruymen van coopluyden waren op vragt te mogen bestuwen en daartoe met conincx schepen in ladinge leggen. Sijn Excellentie en antwoorde soo haest niet off stinde dit Sijn Edeles versoek datelijk toe, met belofte morgen de coopluyden buyten missinge d'affschepingh harer waren in Compagnies schepen naar eygen appetijdt te licentieren, onder versekeringe dat interdict noyt ten opsigte van de Compagnie, maer alleen van de Moren had laten doen, die hij seyde niet te willen hebben met hare lompe schepen van de coopluyden goederen te sullen overvoeren soolange eenige der conincx schepen waren. Met voorts veele andere schijnelijke bewijsen van sijn genegentheyt tot de Nederlanderen en al haar doen, daar Sijn Edele Sijn Excellentie grotelijx voor bedancte ende versogt in te willen continueren, nemende met eenen naer het drinken van een copjen cauwa 't affscheyt en quam weder thuys. . . . . *a*)

Den 25sten dito 's mergens met 't begin van de eb is d'Heer uytgeleyt door den directeur Gerard Pelgrim, Jan Berthelsen, Hubert Larisse, Hubert Hugo, Jacob Carsteman en Pieter de Bye naer boort gevaren, waar 't anker

---

a) Bevinding te Sûrat en over gewisselde bezoeken met den President en Raden van het kantoor der Eng. O. I. C.

aenstonts geligt ende de zeylen bijgemaekt sijn, sulcx de voorseyde vrunden, naerdat Sijn Edele den directeur de goede sorge en getrouwen ijver over Compagnies negotie op 't ernstigste gerecommandeert en yder in 't sijne particulier tot weldoen geanimeert hadde, weynich tijdts aen boort geweest en Sijn Edele een spoedige geluckige voyagie gewenscht ende licentie vercregen hebbende, weder naer lant gevaren sijn..... *a*)

IN 'T JAGT D'SPERWER.

Sondagh 26sten dito 's morgens bezeylden 't gesigt van 't hooge lant van St Joan [1]) op S. O. ten Z. ontrent 7 à 8 mijlen, weynigh voormiddagh hadden 't Z. Oost en 't grootste eylant bezuyden de Portugeese stadt Daman O. ten Z. en O. Z. O. van ons, bijnaer 6 mijlen, gingen voorts Z. W. met weynigh coelte aan tot de banken op 8 vadem, wanneer weder Z. ten W. en Z. Z. West tegen de vloot stevende. 's Nagts wirt den wint Noordwest, daar doen den gangh W. N. W. ende N. West met aendeden doorgaans op 17 à 18 vadem water.

27 dito voormiddagh sagen 't lant van Dio N. W. van ons, de stuurluyden bevonden met Z. son te wesen op de N. breete van 20 gr. 32 m., daar uyt gisten dit etmael ontrent 14 mijlen W. N. W. behouden aangeseylt te hebben; waren doen ontrent drie mijlen van de wall, daer met slappe coelte op 15 vademen langs henen zeylde, soodat de stadt Dio [2]) naermiddags dwars van

---

a) Over ontmoeting van een Engelsch jacht komende van Gamron.

---

1) Het hoogland van Sandjam, ook nu veelal verbasterd tot St. John. Het is gelegen in Thana, niet ver van Bombay en op den meridiaan ervan, de O. L. van Gr. is 20° 4', de hoogste top bereikt 1760 voet.

2) Diu. Dit eilandje (48 vierk. K. M.) behoort aan Portugal en is gelegen ten Z. van het schiereiland van Güzerat, aan den ingang van de Golf van Cambaja (20° 43' 20" N. B., 71° 2' 30" O. L. v. G.). Gedurende haren bloeitijd werd de stad Diu alléen geacht te bevatten omstreeks 50.000 inwoners, thans telt men op het geheele eiland te nauwernood

ons cregen, sulcx dat bescheydentlijck huysen, kerken, fortressen en haer poincten, die seer verweerbaar schenen, conde sien, gingen al west aan tot dat Dio N. N. O. ontrent 2 mijlen afflag, wanneer den gangh op W. N. W. veranderde ..... a)

Sondagh 17 December hadden 't gesigt van Cabo Mosandon [1]), daar met weynigh wint uyt den Z., N. N. west aan naar toe zeylden, sulcx daar smiddags tot op 5 à 6 mijlen bij geraakten ende voorts door stilte drijven bleven den heelen aanvolgende nagt.

18den dito 'smergens wirt 't windeken wat levendigh uyt den noordwesten, soodat N. ten O. en N. N. O. seylden; hadden Mosandon N. W. 2 à 3 mijlen van ons, dat seer hoogh, berchachtigh, dor lant is, maar, naar 't sigh verthoonden met verscheyde bayen ende inbogten versien, sulcx niet anders oordeelden, soo daer anders bequame ankergronden sijn, off soude bij gelegentheyt van storm, contrarie wint off yets diergelijcx goede verblijffplaetsen te vinden wesen. Van hier sagen het lant van Ormuz [2])

---

a) Genomen koers en gebeurtenissen aan boord.

11.000 zielen. In 1535 vestigden de Portugeezen er zich en bouwden een fort met toestemming van Bahadūr Shah van Gūzerat, tijdens diens krijg met Homayūm, maar eerst in 1545 werd het eiland een Portugeesche kolonie.

De stad Diū was in de 17de eeuw beroemd om hare weidsche gebouwen. Eenige daarvan zijn nog aanwezig, hoewel in vervallen staat.

1) Ras (Kaap) Mūsandim (aambeeld, dus genaamd wegens het gevaar voor schepen hierop verbrijzeld te worden), 26° 24′ N. B., 56° 32′ O. L. v. G. op het eilandje van dien naam ten N. van het schiereiland van 'Oman, waarvan het gescheiden is door den Bab-el-Asad.

2) Ormūz of Hormūz. Dit cirkelvormig eilandje van een omtrek van 12 Eng mijlen (27° 6′ N.B., 56° 27′ O. L. v. G.) ligt 12 Eng. mijlen Z. O. van Bender-Abbas en heeft in vroegere tijden een hoogst belangrijke rol gespeeld in de handelsgeschiedenis van het oosten, daar het, vóór de komst der Portugeezen in Indië, de voornaamste stapelplaats was voor het verkeer met W. Azië en Europa door de Perzische Golf. Het oorspronkelijke Ormūz reeds in 325 v. Chr. bezocht door Nearchus (*Harmozeia*) en beschreven door Marco Polo (1272 en 1293), was gelegen op het vasteland, ten O. van het tegenw. Bender-Abbas, aan den Minau

ende Gamron [1]); 's nagts bij 't eyndigen van de hondewagt cregen stijve coelten ..... [a])

---

a) Genomen koers.

(*Minab* = drabbig water) en vormde een klein onafhankelijk koninkrijk. Het werd verlaten omstreeks 1315, tengevolge van de invallen der Mongolen en een tweede Ormūz werd gesticht op het eilandje Djerūn, welks naam verdwenen is in de glorie van de nieuwe vestiging. De Portugeezen veroverden het in 1507 onder Dalboquerque en behielden het tot 1622, toen het door Shah 'Abbas den Groote, met de hulp van eenige schepen der Eng. O. I. Comp., na een niet zeer hardnekkigen tegenstand, veroverd werd. Sedert is de stad Ormūz verlaten en zijn handel naar het tegenoverliggende Gamron (Bender-Abbas) verplaatst. Het eilandje, dat in zijn bloeitijd een bevolking van omstr. 40.000 zielen moet geteld hebben, wordt thans nog slechts bewoond door wellicht 400, meest zeer arme, visschers. Het is volslagen onvruchtbaar, want het is geheel verstoken van water. Regen valt er slechts spaarzaam in den winter. De minerale voortbrengselen zijn zout en ijzeroxyde. Vooral 's zomers is het klimaat er ongezond door de buitengewone hitte.

De weelde van het oude Ormūz vóór, maar nog meer tijdens de Portugeezen er heerschten, is spreekwoordelijk geworden. Dalboquerque gewaagt reeds (*Commentaries*, IV, 186) van het sedert veel herhaalde gezegde: „Indien de wereld een ring is, dan is het juweel er van Ormūz". Joan Nieuhof (*Zee en Lant-reize*, blz. 87) vermeldt (1662): „Het yzer van de deuren en vensters was gansch verguld. Het was daer te lande een gemeen zeggen: dat de Portugezen, bijaldien zij meester van Ormuz gebleven waeren, heden, in plaetse van yzer, aen de deuren en vensters, niet als gout zouden gehad hebben". De met veel moeite aangelegde tuinen werden onderhouden met behulp van water, dat van het vasteland werd aangevoerd. Don Garcias de Silva Figueroa, gezant van Filips II aan Shah 'Abbas, die hier in 1617 aankomt, hoedt zich voor zulk een overdrijving. In zijn reisverhaal (Fransche vert., Paris 1667) geeft hij een sobere beschrijving, die des te meer waarde heeft, omdat zijn bezoek aan het eiland plaats vond korten tijd vóór het in handen der Perzen geraakte.

In zijn „*Commentarios*" houdt Dalboquerque Ormūz, met Malakka en Aden, voor de voornaamste markten van Indië en noemt het daarvan de sleutels, daar zij ieder een toegang (straat) beheerschen. Ormūz verklaart hij de gewichtigste te zijn. Van het Portug. fort zijn nog

---

1) Gamron (door de Eng. geschreven Gombroon), het tegenw. Bender-Abbas (27° 10' 35" N. B., 56° 18' 48" O. L. van G.) Als afleiding

23 dito 's mergens sagen 't eylant Lereecque [1]) N. W. van ons, zeylden N. ten O. aan met een W. N. W. wint en

---

uitgebreide overblijfselen aanwezig. Na hun verdrijving vestigden zich de Portugeezen, krachtens een verdrag met Shah 'Abbas, te Bender-Congo (het tegenw. Kung), waar zij een weinig belangrijken handel dreven tot den aanvang der 18de eeuw.

De literatuur over Ormūz is uitgebreid. Vermeld mogen hier worden: Duarte Barbosa, die Ormūz beschrijft, zooals het zich voordeed omstreeks den tijd van de verovering door Dalboquerque (Stanley's editie, Hakluyt Soc. 1866). Pedro Teixeira (*The Travels*, door W. F. Sinclair en Donald Ferguson, App. A, p. 164, v.v.) geeft een goede beschrijving, zooals hij het aantrof in 1604. Die van Hagenaer in *Begin ende Voortgang der O. I. Comp.* is een bewerking ervan. Teixeira geeft tevens de geschiedenis van de Koningen van Ormūz vóór de komst der Portugeezen, getrokken uit de sedert verloren gegane kronieken van Tūran Shah. Della Valle (*Voy.* VI, Lettre XVIII), die het eiland in 1622 bezoekt, zeer kort na de verovering. Linschoten (*Itinerarium*, 6. Cap.), slechts voor ons van historisch belang, beschrijft het Ormūz van het einde der 16de eeuw. Stiffe's beschrijving met kaart en plan in het *Geographical Magazine* (Vol. I. p. 12—17, 1874). Contzen: „*Die letzten Tage von Ormuz*....." Luc. Cordeiro: „*Como se perdeu Ormuz*". Een dissertatie in Ouseley's *Travels*, I p. 155 v. v. (London, 1819). In de Hakluyt Soc. uitg. van Dalboquerque's *Commentarios* komt een schetskaartje voor van Ormūz (en de tegenover liggende kust), zooals het zich voordeed in het Portug. tijdperk. Onze Corn. de Bruyn (1703), in zijn *Reize over Moscovie, door Perzie en Indie*, blz. 348, geeft een afbeelding van het eiland gezien van Bender-Abbas. Voor afleiding van den naam Ormūz (Hormūz) zie noot blz. 41.

---

van den naam kan vrij stellig worden aangenomen de reeds door A. Hamilton (*A new account of the East Indies*, I, 93) in 1720 gemaakte gissing, die er een spotnaam in zag door de Portugeezen gegeven, omdat het een groot soort garnaalkreeft (Portug. *camarao*) opleverde,

---

1) Larek, een eilandje van omstr. 15 Eng. Mijlen in omtrek, gelegen 10 Eng. mijlen ten Z. van Ormūz (26° 53' 8" N.B., 56° 21' 27" O.L. v. G.). Het wordt slechts bewoond door een honderdtal arme visschers en is thans geheel onbebouwd. Nieuhof (*Zee en Lant-reize*) vond er in 1662 een tuin, aangelegd door de agenten der O. I. C. te Bender-Abbas. Reeds in 1652 had Tavernier op zijn vierde reis naar Perzië hier met een gezelschap Nederlanders gejaagd en er 45 gazellen geschoten. Deze tuin, zegt hij, was aangelegd door den Directeur der O. I. C. te Bender-Abbas, Wollebrandt Geleynsz de Jonge.

moeye coelte, daar 't eylant Ormuz N. N. W. mede van ons cregen; des nagts in 't begin van de hondewagt quamen door scherpe wint op een mijl naerbij op 25 vadem ten anker.

---

die zij er in menigte vingen. Vgl. Tomaschek (*Topogr. Erläuter. der Küstenfahrt Nearchs*, p. 44), die echter de afleiding zoekt in het *Perz.* kamaran. Generaal Schindler deelt mij mede, dat dit woord in geen *Perz.* woordenboek te vinden is en hij oordeelt dat Tom. hier verkeerdelijk npers. schreef, waar hij Portug. bedoelde.. Aan Generaal Schindler dank ik evenzeer de mededeeling, dat de Portugeezen ook uitspraken *Cambarao*, *Comorao*, terwijl bij Perz. schrijvers van de 17de eeuw voorkomt *Kamaran*, *Kambaran*. Deze laatste naam werd zonder twijfel uitgesproken Kombrūn [de *a* wordt in Z. Perzië doorgaans *oe*], waarvan Gombroon, en uit Kamarān, uitgesproken Kamrūn, Kamron, ontstond het Gamron van Cunaeus. (De Perz. naam voor garnaal is *maigu*). De afleiding bij Le Strange (*The lands of the Eastern Caliphate*, p. 319), van het Gr. Κομμερκι, waaruit *gumruk*, de algemeen in het Oosten gebruikelijke naam voor tolkantoor (het Byzant. — Gr. Κομμερκι is ontstaan uit het lat. *Commercium*, zooals blijkt uit de handelstractaten gesloten tusschen Byzantium en de Italiaansche republieken, *Schindler*), geeft stellig minder kans op waarschijnlijkheid. De landstreek, waartoe Gamron behoort, en die men menigmaal in de stukken der Compagnie aantreft, heet Moghistan (van *mogh* = dadel, dus dadelland).

Bij hun komst op Ormūz troffen de Portugeezen op den tegenoverliggenden oever van het vaste land, het oostelijk deel van het tegenw. Bender-Abbas, een klein dorp aan, Bender-i-Djerūn (vgl. noot 2, blz. 12) geheeten. Zij kozen het tot landingsplaats voor hun goederen, bestemd voor het Perzische binnenland, en veranderden den naam in Bendel Camarão (de Garnalenhaven), toen zij het in 1612 in bezit namen. Destijds behoorde het plaatsje tot het onafhankelijk koninkrijk Lār, doch dit werd door Shah 'Abbas ingelijfd. De datum wordt verschillend opgegeven. Langlès, die uit Perz. Ms. bronnen putte, geeft 1601/2, Faria y Souza 1614, Della Valle, die hier in 1622 vertoeft, stelt de inneming ongeveer 23 jaren vóór zijn komst. De verovering van Gamron door Imam Kūli Khan, zoon van Allah Verdi Khan, beide beroemde generaals van 'Abbas I, had plaats in 1614, dus acht jaren vóór die van Ormūz. Het werd door dezen begiftigd met den naam van zijn heer: Bender-Abbas (Haven van 'Abbas). Nog lang echter werd de oude naam gebezigd, ook in hun brieven door de dienaren der O. I. C. Bij verkorting vindt men menigmaal slechts *Bender* vermeld. Nu en dan ook nog *Ormuz*, hoewel onmiddellijk na de verovering de geheele bevolking en handel naar het nieuwe emporium waren overgeplaatst. Het klimaat

Sondagh 24 dito 's mergens met een N. oosten wint en goede coelte maekten zeyl N. W. ten N. beoosten Ormuz ende bewesten Lareecque door, sulcx naarmiddagh bij de hulpe van den Almogende ter gewenster rheede Gamron met eenige canonschoten digt bij 't fluytschip de Patientia, den 14den deses mede hier aengecomen, 't anker drupen lieten, daar aanstonts den provisionelen directeur Dircq Sarcerius, den oppercoopman Philip Angel ende den coopman Jochem van Nek, de Edele Heer Commis-

---

van Bender-Abbas is al even ongunstig als dat van Ormūz. De bewoners van de omstr. 1500 huizen, die het ten tijde van Cunaeus telde, waren gedurende de zomermaanden verplicht de wijk te nemen naar de bergen. De gedurige omwentelingen, waaraan Perzië ten prooi was na den dood van Nadir Shah, veroorzaakte een toenemend verval. De handel verplaatste zich eerst naar Basra en het eiland Kharak, om zich ten slotte te Bender-Būshir te vestigen. Gedurende de laatste helft der vorige eeuw herleefde de oude haven weder en is thans, na Būshir, de voornaamste Perz. doorvoerplaats in de Golf. In het laatste kwartaal der 18de eeuw geraakte Bender-Abbas in bezit van den Sultan van Máskat en, hoewel het later weder schatplichtig werd aan Perzië, duurde het tot 1868 alvorens het Perz. Gouvernement erin slaagde er weder zijn gezag te vestigen. De stad werd in 1897 geacht te bevatten een bevolking van omstr. 7000 zielen. Dit getal zal sedert eenigszins toegenomen zijn. Het gebouw der O. I. C., waarvan de gezant Hoogkamer in 1698 den eersten steen legde en dat de Bruyn (*Reizen*, blz. 348) beschreef, doch (in 1703) nog niet geheel voltrokken vond, is nog aanwezig en dient thans tot woning van den Gouverneur en regeeringsgebouw. Preece (*Journ. from Shiraz to Jashk*, R. G. S. Supplement. Papers, I, 431) vermeldt het (1884) als „een van de fraaiste gebouwen in Perzië." Men vindt het aangeduid op een afbeelding van Bender-Abbas door de Bruyn (*Reizen*, blz 127). Van deze plaat bevindt zich het origineel in waterverf en op veel grootere schaal (1.60 × 0.31 M.) in het Rijks-archief.

Gamron is door vele reizigers beschreven. Della Valle (VI, *Lettre* XVII) is de eerste (1622) sinds de verdrijving der Portugeezen. Na hem volgen vooral Herbert (1627), Tavernier (1622), Fryer (1677) en van Nederl. schrijvers Joan Nieuhof (1662) in dienst der O. I. C. (*Zee- en Lant-Reize door verscheide Gewesten van Oost-Indiën*, p. 78/84). Hij geeft een goede beschrijving (ook van Ormūz, p. 84—102). Jan Jansz. Struys (1674) in zijn „*Drie aanmerkelijke en seer rampspoedige Reysen*", XXXVI. Hoofdst., met een geheel verzonnen afbeelding. En ten slotte Corn. de Bruyn, reeds boven genoemd.

saris en ambassadeur te verwellecomen, aan boort quamen en uyt den naam van Thomas Coulibeek, sulthan [1]) der steede, dien se de weet deses aancomste hadden doen laten, versogten Sijn Edele (wie anders der meningh waer heden aan lant te gaan) tot morgen gelieffde te vertoeven, om Sijn Edele met behoorlijke eere t'ontfangen, dat toestint. Ende voorts den directeur 's Compagnies stant en wat gerugt der van dese besendige ware affvraegde, welkers antwoorde een gewenste staet berigte ende 't sigh liet aansien, d'ambassade een groot respect voor de Compagnie en de Coninc een bijsonder genoegen te geven stondt, en dat Sijn Majesteyt noch in Espahan [2]) met meninghe daar te overwinteren gebleven was, 't welck hoope geeft de reyse vrij minder tijdt (als door eenige lopende gerugten in Gouseratta van 's coninex optogt naar Candahaar en wijders met een armade tegens den mogol gevreest wirt) met sigh slepen sal. Hier met was het avont, des Sijn Edele naar de maeltijdt den Edele Sarcerius met de S^rs^. Angel en van Nek weder naar lant sont.

IN GAMRON.

Kersdag den 25 dito 's morgens is den coopman van Nek weder met de weet dat alles veerdigh was en, wen 't Sijn Edele gelieffde, naer lant varen conde, aan boort

---

1) Men treft in de stukken der O. I. C. steeds eenige verwarring aan in de vertaling en schrijfwijze van Perzische namen en titels. Met „Sulthan der Steede" wordt hier bedoeld de Gouverneur van Bender-Abbas. In andere berichten wordt aan dezen den rang van Hertog toegekend. In de 17de eeuw werden de Gouverneurs van provinciën en steden in Perzië aangeduid met den titel Rûkn ed Doulet = Pilaar van het Gouvernement (thans met dien van *Hakim*). De oorspronkelijke abstracte beteekenis van het Semit. woord *sultan* (zie Daniel, VI, 27) is „heerschappij" (Yule), de latere „heer, meester, koning". Hij werd als zoodanig het eerst aangenomen door de Gazneviden (11de eeuw). In het tegenwoordige Perzië duidt het woord uitsluitend den rang aan van kapitein in het leger: *soltan*.

2) Ispahan of, zooals sedert de verovering van Perzië door de Arabieren (7de eeuw), die de *p* niet kennen, gebruikelijk is te schrijven: Isfahan.

gecomen, 't welk ook voorts, gevolgt van den oppercoopman Sr. Dieric Schouten, den capitein Joan Dutton, den secretaris Cornelis Speelman met de soldaat-suyte geschiede, en sigh met eenige canonschoten van 't jagt de Sperwer als 't fluytschip de Patientia betekenen deed. Aan lant was de strant bij Compagnies logiepoort beset met vele deses inwoonderen en soldaten des sulthans, die een behoorlijke chergie musquetten onder 't gedruys van eenige stucken van yder baterije, weerzijts der woninge gelegen, ter eere los branden. Een sijner benaamste dienaren verwellecoomde d'heer en boodtschapte dat in persoon soo 't Sijn Edele door de vermoeytheyt der reyse niet en verveelde wilde comen begroeten, daar beleeffde dank voor gesegt en ernstelijk versogt wirt d'eer van soo aengenamen versoek te mogen genieten. 't Liep weynigh aen off Sijn Edele verselt met de sabandhaar [1]) des Coninex en sijn vesier met meerder gevolgh van dienaren quam in de logie, daardoor d'heer directeur en verdere oppercoopluyden tot aen de poort ende bij d'heer op 't sjautry [2]) minnelijk ontfangen wirt. Bethoonde door veele cortoise verpligt woorden sigh seer blijde over d'aancomste eens soo aansienelijken ambassadeur, betuygende te hooff door sijnen Coninc en verdere grooten van over lange na soodanigh eene verlangt was en voor sigh altijdt bewijsen soude een genegen vrunt der Nederlanderen en Sijn Edele

---

1) *Shahbender* = havenmeester (hoofd der douanen), een post van gewicht in Oostersche landen; met de bekleeders ervan te Bender-Abbas kwamen de Europeesche kooplieden, uit den aard der zaak, in voortdurende aanraking.

Door de Arabieren werd deze benaming in geheel het Mohammedaansche Azië verbreid, ook in ons Indië; vgl. „Schabandarijen" voor „inkomsten van den handel" in contracten van de Compagnie met inlandsche vorsten.

2) *Choultry* in Z., *Chowry* (Dakh. *Chaori*) in W. Hindostan (Yule, *Hobson-Jobson.*) Het woord in den tekst schijnt aan te duiden het gedeelte van de logie der compagnie, dat niet tot de woonvertrekken behoorde: waarschijnlijk een groote veranda langs de kantoren, waar het ook thans in de Perzische Golf gebruikelijk is zakengasten te ontvangen. Alle vertrekken bevinden zich op de eerste (de eenige) verdieping, wegens de warmte.

persoon te wesen, in teken van 't welke alle mogelijke dienst aanboodt. Waerin Sijn gemelte Edele hem niet alleen voede, maer als noyt anders van sijn generositeyt verwagt hebbende, ten eynde versogt wert te willen volharde, en dus soo 't scheen seer genoegt naer genomen affscheyt weder thuyswaart reed.

Den 26sten dito 's mergens deed d'heer alle de meesters veerdigh maeken, om 't coninklijke cleet [1]) en paert, den 28sten der voorlede maant voor den directeur Sarcerius uyt Espahan van den Coninck tot schenkagie door den tolk David affgebragt ende bij den sulthan tot heden bewaart, met een groot aansien te gaen ontfangen, tot welken eynde ook in persoon tot meerder respect ende bewijs der vreugde, die Sijn Edele in de gonst met dit geschenk 't hooft van 's Compagnies doen gedaan vant, naar des sulthans wooninghe ende van daar naar weynigh sittens tot buyten d'stadt in een tempelken, daar den

---

1) Het is een oud en nog heden in Perzië gevolgd gebruik dat de Shah een eerekleed (*Khalad*, Arab. *Khilát*, van *khal'* = uittrekken, afleggen van kleedingstukken) schenkt aan degenen, die hij voor bewezen diensten wenscht te beloonen. Het bestond oorspronkelijk uit een door den vorst zelf gedragen kleedingstuk, later vergenoegde men er zich mede er een uit de vorstelijke garderobe uit te reiken, nog later kunnen dergelijke eergeschenken zelfs geen aanspraak meer doen gelden voor persoonlijk gebruik van den gever bestemd te zijn geweest. Khalāds worden in het moderne Perzië met veel mildheid uitgedeeld en de beteekenis van het gunstbetoon heeft daar sterk onder geleden, zoodat thans het uitblijven van een jaarlijksch eerekleed voor den Gouverneur eener provincie het teeken is dat hij in ongenade is gevallen (Polak). De snit van dit historische eerekleed is die van den wijden manteljas met lange mouwen, waarin de handen zich verbergen kunnen (*djubbeh*) en dien de Pers slechts aantrekt wanneer hij bij hooggeplaatsten op audientie gaat. Hij wordt dus gedragen over het opperkleed (den *kaba*, waarvan het maleische *kabaai*) en is gemaakt van kashmirsjaal, in vele gevallen versierd met paarlkwasten en gouden tressen, waardoor de waarde tamelijk aanzienlijk kan worden. De tegengeschenken, die de ontvanger aan den overbrenger verplicht is te maken, overtreffen echter die waarde verre. — Onder de Sefeviden bevatte een volledig Khalād een opperkleed, onderkleed, tulband en gordel en verder een getuigd paard en wapenen: sabel en ponjaard (Chardin, V, 272).

brieff en 't geschenk was, in Sijn Edele's, den sabandhaer, en wel ruym vijftigh hunner volgers geselschap reed. Waar den directeur, 't cleet ende tulbant aangedaan hebbende, den brieff door eene taelkundige gelesen (welcx translaadt hiernevens te sien is) en met alle gewone solemniteyten overhandigt wesende, tegelijk onder een chergie sijner en onser soldaten roers, opgeseten, ende op 't canon lossen t'elkens der baterie, wederom en naer Compagnie's woninge gereden sijn. Voor welke, binnen getreden wesende, 5 camers [1]) en van de schepen 't een negen ende 't ander seven canonschoten losgebrant wirden. Men dede voorts den sulthan en sabandhaar alle mogelijke caresse ende goede onthalinge, hilden te samen met noch twee der hier wesende Engelse residenten de maeltijdt, wanneer onder beleeffde dankseggingen en versoek van gelijke eer te mogen genieten met 't vallen van den avont affscheyt namen, naar huys reden en datelijc van de Engelse gevolgt wirden.

TRANSLAAT van 't commandement door de Persissche Majesteyt Abas in de maant October 1651 in Espahan wegens de bevrijdinge van Compagnie's wooninge binnen Gamron aan den Edele Sarceri verleent.

In 't midden op dese spatie was 't zegel van de Majesteyt Abas coninck van Persia in swarten inct gedrukt.

Het commandement van den conink is desen dat den Edele Thomas Couly sulthan, gouverneur van Bandhaar Abassi, weet hoe den wijt beroemden commandeur Sr Sarcerius, capitein van de Hollantse natie, ons een request toegesonden hebbende is aandienende, groote oncosten tot opmaeken van haar huys binnen voorschreven Bandhaar ('t welk t'eenemael geruyneert sijnde [2]), weder heeft doen opbouwen en tot haer logys als wijt befaamde negotie

1) Klein geschut.
2) Ten gevolge van een aardbeving.

bequaam gemaeckt) gedaan te hebben, versoekende van niemant gemolesteert mogen werden. Oversulcx gebieden den voorschreven gouverneur toesigt op hetselve huys te nemen, omdat, conform de geregtigheyt ende sijn goede wetenschap, 't selve in allen deele effect laat sorteren en niet toestaan sal, wie 't selve soude mogen wesen, eenige molestie aan dito capiteyn dierwegen aandoen, latende hem deselve woninge naer sijn eyge beliefte bewonen. Geschreven in de maant Chiavaal [1]) Anno 1061.

Op den dorsse stont 't zegel van Galipha sulthan, vertrouder des rijcx, in swarten inct gedruct.

TRANSLAAT van de brieff door de Persische coninck Abas in de maant October Anno 1651 uyt Espahan aan d'Edele Sarcerius met een geschenk naer Gamron geschreven en gesonden.

In't midden van dese spatie was het zegel van Sijne Majesteyt Abas, conink van Persia, in swarten inct gedrukt.

Het mandament van den Coninc is desen, dat den wijtberoemden commandeur Sr Sarcerius, capiteyn van de Hollantse natie van 's Conincx gonste gehonoreert is en weet dat 't geschenk te desen tijde aan dese poorte (alwaar al de werelt vergadert) gecomen is, ten welken eynde weder een rijke vereeringhe ben toesendende. Aangaande 't gene versogt sijn daarover een mandament aan den gouverneur van Bandhaar sendende, blijvende U persoon altijdt van 's Conincx gonste gefavoriseert. Geschreven in de maant Chiavael Anno 1061, sijnde in de maent October 1651.

Op de dorse stont 't zegel van Galipha sulthan, vertrouder van 't rijk', in swarten inct gedrukt.

---

1) *Shewal*, de tiende maand van het Perz. maanjaar. De overeenkomstige datum van ons zonnejaar wijzigt zich dus van jaar tot jaar.

Den 27sten dito gaff Sijn Edele last 't jagt d'Sperwer sijn ladinge t'ontlossen ende het zeylveerdigh te houden omme het na 't fluytschip de Patientia bij de comste van 't schip Banda, mede eene reyse naar Souratta te conne laten doen. Naar middag ontrent 3 uuren soo als den Heer ambassadeur met sijn ordonnary gevolg veerdigh om uyt te gaan ende den sulthan te besoeken stont, wirt van den vesier off seconde deser plaetse door een sijner dienaren met wat fruycten, suker, 3 schapen ende een cas roosewater beschonken [1]), die beloont met 10 mamoedy [2]) en danklast nevens groete aen sijnen meester weder t'huys gingh. Tot den sulthan comende, wirden eerlijk onthaelt met fruyten en hoffredenen, ten principale als voren sijne hertelijke genegentheyt duydende, waertoe en om se dagelijcx te doen aangroeyen, Sijn Edele geene complimentos misten, benevens ernstigh versoek bij vertrek naer boven, met sijne letteren van voorschrijving aan de coninklijke Majt. mogt geleydet werden, dat niet alleen doen wilde maar daarbij belooffde, meer dan oyt geschiet ware, de prijselijke Hollanschen aart en 't vermogen der Edele Compagnie sijn Coninck bekent te sullen maeken; dus den avont vallende is Sijn Edele naer de maeltijdt ende becomen verloff weder te paard naer de woninge gereden . . . . . *a*).

Den 29sten dito 's mergens, naar dat den heer Commissaris alvooren door den tolk sijn comste den sabandhaar had doen bekent maeken, is verselt van den directeur, d'oppercoopluyden Sr. Schouten en Angel, d'capiteyn Dutton en secretaris Speelman, derwaarts gereden, daar beleeft ont-

a) Onderhandelingen met een koopman in Indië over passage naar Güzerat met het fluitschip de „Patientia".

1) Het aanbieden van dergelijke geschenken bij aankomst van bezoekers van aanzien in Perzische steden, door den Gouverneur of ondergeschikte ambtenaren, is een oud gebruik daar te lande en wordt er nog steeds in eere gehouden.

2) *Mahmudi.* (Zie Bijlage B).

fangen, datelijk boomvrugten opgedischt en onder andere verscheide pligtplegingen aengeboden wirt, dat dewijle besig was een brieff aan de Majesteyt af te vaardigen, off ook yets met de selve had te gebieden, daar Sijn Edele dewijle nu niet opwaarts te schrijven wist, alleen op versogt Sijn Edele 't oogmerck Sijnes Edele ambassade met recommandatie aan sijne te hooff wesende vrunden gelieffde te begonstigen, 't welk ongesien 't reets gedaen had, noch perticulier met gemelte Edele's vertrek belooffde te doen. Voegende aan dien snoer noch veele hofflijkheden, die genochsaam leerde, soo se anders ten regte gemeynt off wel vertaelt wirden, geen cleene genegentheyt. Nodigde en versocht wijder d'eer om naer middach een mijl buyten d'stadt nevens den sulthan, om door desselffs dienaren de zege te sien trekken, te willen comen en dat, wen het tijdt was, door een sijns knegten daarvan de weet soude laten doen. Waarvoor en 't reets gesmaekte bedankt sijnde, weder naar de logie, niet verre maer geheel digt aen sijn huys gelegen, reden.

Gemaaltijdt hebbende wirt Sijn Edele aangedient den sulthan en sabandhaar digt oft naebij de deur quamen, des als voren gevolgt naar beneden gingh en mede te paard steegh, malcanderen heuschelijk gegroet hebbende, t'samen voorts reden. Weynigh buyten d'stad vercreegh den sulthan door sijnen valk, die hij selff van de vinger te vlugt dreeff, een raven buyt, welke den Edele Commissaris met heusde prijsinge over des aanvoerders en valcx snelheyt dapper beaangenaamde en de wegh tot de vischplaats cortswijligh maekte. Hier was een tentken met alcatyven [1]) belegt opgeslagen, daerin te sitten gingen, waar ook den brieff huden mergen van gesproken gebragt, getekent en voor 't sluyten andermael gevraegt wirt, off Sijn Edele yets te gebieden gelieffde, met aanvoegingh dat daernevens aen sijne vrunden van name te hove alle moge-

---

1) Tapijten. Oorspronkelijk arabisch (*el-qatifa*) werd het in het Spaansch en Portugeesch overgenomen (alcatifa, alquetifa) en door de Portugeezen in ons Indië ingevoerd, waar het thans nog gebruikelijk is ter aanduiding van vloerkleedjes. In Perzië toegepast, moet onder alkatieven verstaan worden tapijten van alle afmetingen.

lijke hulpe versocht en Sijn Edele persoon perticulier op 't hoogste gerecommandeert had, daar gelijke dienst voor aanboodt. Den tijdt voorts met den opdisch van eenige der gevange visch tot bijnaer op 't schuylen der sonne gecort wesende, gelijk te paart saten en voor de logie d'eer huns aancomste versogt, met beleeffde weygeringh den anderen goeden avont seyden.

Den 30sten December 's mergens bij d'heer den raadt deses comptoirs bestaende in Sijn gemelte Edele als praesident, Dircq Sarcerius directeur, d'oppercoopluyden Dierik Schouten, Philip Angel en d'coopluyden Joachim van Nek ende Jan Martse Ham, bijeen doen roepen wesende, is door Sijn Edele alvoren deselve doen voorlesen soodanige commissie, als den Edele heer Gouverneur-Generael ende d'Edele heeren Raden van India op Sijn Edele persoon in de qualiteyt van expres ambassadeur aan de croon van Persia en commissaris etc. hebben gelieven te verlenen, en daarnaar voorgestelt dat, dewijle nu door de hulpe Godes voor ses dagen salvo bleeff aengecomen, off niet dienstigh ware met alle vlijt d'opreyse naar Espahan aanspoede ende vente der coopmanschappe, waartoe hun noch gantsch geene copers verthoonde, inplaats van den directeur Sarcerius, die bij gemelte Haar Edele, als Sijn Edele seconde mede geordonneert sij naar boven te gaan, aan andere ervaren en vertroude dienaren bevolen liet, dan off men juyst de comste derselver en bij die verhinderingh 't prykel van 't vertrek des Coninex uyt Espahan, dat ligt conde geschiede, behoorde af te wagten. Op 't welk, als bij vastgestelde resolutie van heden te sien, vastgestelt zij met d'opreyse in allerijl voort te varen daartoe alles te veerdigh maeken en den handel den oppercoopman Dierik Schouten, beholpe met de ervarentheyt van den coopman van Nek, onder goede bondige instructie te bevelen.

Mede off niet te veel belemmeringh ende te costelijk wesen sall de geheele suyte, bestaande in 16 lijffschutten, mede te nemen en 't niet beter ware men die alle off een gedeelte derselver hier ten comptoire off wel aan boort blijven liet, daarover, vermits bij den directeur en andere

deses natiens prodigale ende grootse humeuren bekent, geoordeelt wirt die suyte veel aansien en gheen bijsondere meerder costen baren soude, in 't geheel tot reputatie ende aansien des Edelen heer ambassadeur te late, voor 't best geraamt is.

Ende gesien sijnde op d'ordre, by d'Edele heer Gouverneur-Generael in den persoon van Casparus Nollens omme hem in den handel van Espahan te gebruken en daar met desselffs huysvrouwe te laten resideren gegeven, is goetgevonden hem hier ten comptoire te laten verblijven, tot men sie wat eynde dese emportante commissie nemen sall, en offi daar dan sijnes qualiteyts menisters van noode wesen sullen.

Bij dit alles bragt Sijn Edele mede in bedenken, dat dewijle in de gedane besoeken soo wel tot den sulthan als sabandhaar deser plaetse, bij haar gehoude redenen had connen merken de Majesteyt van Persia naar alle apparentie weder aanhouden sall, als ten tijde van de commissarissen Verburgh en Bastingh geschiet [1]), eenige sijner coopluyden met sijde per Compagnies schepen naar 't vaderlant te senden en mogelijk de saeke daar t'eenemael aen sall hangen, en bij weygeringe 't soo naauw sal luysteren willen, dat daeraan dese proffitabele negoties continuatie, gelijk voormelte heeren voorgeven, daar geheel aan soude dependeren, en omdat dit een saeke van groten gewigte, regelregt strijdende tegen de bevelen van de heeren ter vergaderinge der seventhiene is, gaff 't selve yder voor sigh in goede overdagt en haer gevoele daervan schriftelijk bij naeste vergaderinge over te geven, opdat men daeruyt ten ware dienste van d'Edele Compagnie, agtervolgende de letter voor de platte weygeringh een ontsegging van alles te verwagten, te besluten wat best in dat gevall gedaan is . . . . . [a]).

---

a) Besloten de „Patientia" met vrachtgoederen naar Güzerat te zenden.

---

1) Nicolaas Verburgh was Directeur te Bender-Abbas van 1647 tot 1649. Willem Bastingh (hij schrijft zich gewoonlijk Bastinck) bevond zich reeds in 1645 als koopman te Isfahan, onder Constant, en vervulde een bedrijvige rol tijdens de geschillen over de zijdecontracten.

's Namiddags wirt van de vesier des sulthans aan d'heer een schaap ende een cas roosewater tot vereeringhe gesonden en dankelijk aangenomen.

Sondagh 31ste off laatsten December, deden de visiers soo van de Conink als sulthan d'heeren versoeken om met haar vaartugen de compagnies ter rhede leggende schepen te mogen gaan besien, dat deselve, dewijl se daartoe vermits noyt sulke hadden gesien, nieuwsgierig waren, bewilligde, ende den coopman Sr. Jan Ham, ervaren in de Persiaanse taele, gelaste mede te gaen, om hun aan boort t'onthalen en 't aff- en aencomen met eenige schoten te vereeren, 't welck geschiede en desen dagh voorts door liep sonder eenig ander aanmerkelijk voorval.

Anno 1652 ady primo Januario. 's Mergens al vroech liet den sulthan door een sijner voorneemste dienaren den Edele heer ambassadeur versoeken, hem d'eer te doen van met sijn gevolgh d'inhaeling van brieff en roc, door den Conink hem tot vereeringhe gesonden, bij te wesen. Daer sigh Sijn Edele ongesontheytshalve sigh genootsaekt was van te ontschuldigen maer dat efter den directeur in Sijn Edele plaetse senden soude, gelijk ook aenstonts met d'oppercoopluyden Schoute, Angel, den capiteyn Dutton, coopman Ham en secretaris Speelman verselt geschiede, en daar om den sabandhaar en vesier te verwagten wat geseten sijnde, tegelijk weder opsaten en buyten de stadt naer 't selve tempelken, waer voor eenige dagen de vereerde coninx rok aen den Edele Sarcerius gehaelt was, reden, ende de sulthan d'aen hem gesondene met gewone solemniteyten aangetrocken ende de brieft ontfangen hebbende, voorts met een chergie sijner ende de helft onser soldaten betekent, langs strant verbij compagnies woninghe door de stad onder 't geclank van een canonschoot van yder fort ende eenige van onse schepen t'sijnen huyse wedergecome, geseten, met fruycten en 't gedans van twee Venus dienstmaegden beleeft onthaelt sijnde, thuyswaart reden.....a).

---

a) Bericht over bedongen vracht en order tot vertrek van de „Pa-

Den 2den Januario 's morgens is den sulthan d'Edele heer ambassadeur in compagnies woninge comen besoeken, daar sig seer blijde over Sijn Edele's weder gesontheyt thoonde ende malcanderen een wijle tijdts beleeffdelijk onderhielden, naer 'twelke 't pronkschip van Batavia om aan den Coninck te vereeren medegenomen, Sijn Edele aan den sulthan heeft verthoont, om te hooren off ook te hove aangenaam wesen soude. Schiep daarinne groot genoegen en stelde vast 't Sijn Majesteyt, wie noyt een schip gesien had, hoogh behagen sal, soo het maer onbeschadigt, daer om de groote van de cas swarigheyt in maekte, boven brengen conde. Hiermet wenschte Sijn Edele een volduerende gesontheyt, seyde goeden dagh ende reedt weder naar huys.....a).

Ontrent den middagh wirt Sijn Edele door den sabandhaar beschonken met een appelgrauw paart, een muylpaart, 2 rollen fluweel, 3 flessen met candysuker, voorts 36 flessen met limoen, roose- ende andere verscheide medicinale riekende wateren, als arak, bidmoche, cachny en fœtna [1]), welcx brenger met $^1/_2$ thoman off *f* 20.— [2]) beloont en sijn meester soo wel tegelijk te groeten als te danken gelast wirt.

Den 3den dito liep verbij sonder eenigh ander bijsonder voorvall als ten bevele van Sijn Edele met alle mogelijke

---

tientia", benevens gehouden rechtszitting over een toegebrachte verwonding aan een der Nederl. bedienden.

a) Voortzetting van het bovenvermelde rechtsgeding.

---

1) *Bid-i-mashk*, de naar muskus riekende wilg, of de Egypt. wilg (*Salix aegyptiaca*-L., ook *S. syfostoma*). Van zijn bloesem trekt men een verfrisschenden drank (zie: Fryer, Nederl. Vert. blz. 540). *Kasni* = chicorei (*Cichorum intybus*-L.). Men trekt er een verkoelenden drank uit voor koortslijders (Schindler). De beteekenis van *Fœta* is onduidelijk, wellicht heeft men te denken aan *Assa foetida* (Perz. *ankuzah*), het kwalijk riekende voortbrengsel van de *Fermula a.* (L.), dat veel van Perzië wordt uitgevoerd, vooral naar Vóór-Indië, waar het voor de bereiding van spijzen wordt aangewend.

2) Toman, zie Bijl. B. — De waarde wordt lager opgegeven te zijn *f* 44.—.

vlijt om alles, wes tot de reyse nodigh was, veerdigh te maeken.

Den 4den dito 's mergens, soo als den tolk de weet bragt van des sabandhaars indispositie, is Sijn Edele met 't gewoon geselschap denselve gaan besoeken, met den welken onder andere discoersen van het schip eergisteren bij den sulthan gesien te redenen quam, dat hij mede naar de daarvan gehoorde getuygenis aan de Majesteyt schenkwaardigh oordeelde, maar dat om de cleynte niet wel soude connen begrijpen, hoe alles daarin sijn loop had en op wat manier men met de sulke, als daar dit 't model van is, te zee gingh. Waarom hij vaststelde, dat soo de Coninck een, daar twee à drie persoonen in sitten en voor des Majesteyts oogen met varen conde, toegebragt werde, de Compagnie daarbij groote eer en gonst toecomen soude. Vraegde daerbij off niet een diergelijk hier dan wel bove door yemant van d'onse soude doen maeken connen, daer welmelte Edele met complimentos op antwoorde, dat het een gewenste saeke ware geweest Haer Edele op Batavia hadde weten moge, waar met sijn Coninc te behagen, in welk geval buyten eenigh twijffel sijn curieux oogh, voor sooveel Compagnies magt bereycte, soude hebben voldaen, maar dat nu aangesien sulk schip-maken een bijsonder hantwerk was, van welker weet lieden hier geen hadden, leetwesent in gebreken blijven mosten, maar dat egter in hoop bleeff verregter saeke weder op Batavia keerende, ende alsdan ervaren hebbende wat de Majesteyt bijsonder behagen aanbragt, 't door haar Edele naar alle mogelijkheyt wel soude doen besorgen, opdat de Coninck daerbij ook sekerlijk te weet quame, de Nederlanders niet soo, als wel hun nijdige geveinsde vrunden voorgaven, van imborst waren. Bij sulk vervolgh thoonde den sabandhaar sijn houwer, welkers weergade, soo bij d'Europianen die conde gemaekt werden en op Batavia off wel in Hollant te crijgen waren, wel eenige tot eygen genoege begeerde, die wen se mogelijk ware voor Sijn Edele te become toeseyde en te dien eynde door d'heer de houwer, om tot een monster te dienen, gevordert wirt. Dus gedurende wirden met fruycten als anders opgedischt,

seyde den sabandhaer goeden dagh en ging t'huys keerende, de stad door besigtigen, die meer door stinkgaten als ordentlijke straten de huysen, welke der weynigh van aansien en 't meeste verkenskotten sijn, van den andere scheyt, ende met dit drooge weder (dat in de regentijdt niet anders als tot de knie ende daarover door slijk en modder te lopen mogelijk is) noch te nauwernoot begankelijk sijn ..... *a*).

Aen den sulthan, sabandhaar en wie hier ter stede jaarlijcx ordonnaire erkentenissen genieten, heeft Sijn Edele desen naarmiddagh 't geene voor deselve geschict zij door den tolk yder doen thuys brengen, te weten eerst

aan den sulthan,

16 ellen roodt scharlaeken,
18 ellen blauw laeken,
18 ellen geel laeken,
10 ellen goude cant,
1500 pont peper,
310 pont giroffel nagelen [1]),
173 pont caneel,
219 pont cardamom,
4500 pont poeyer suker,
26¼ Rs. [2]) swaarte ongemunt gout,

---

a) Voortzetting van het bovenvermelde rechtsgeding.

---

1) Kruidnagelen.

2) De reaal, waarvan hier sprake is, was waarschijnlijk de destijds in Indië zeer gebruikelijke Sp. *real de ocho*, of stuk van achten (Spaansche mat, pasmat. Vgl. Veth, *Java*, 1875, I, 491). Het gewicht is eenigszins uiteenloopend. Een in het Penningkabinet in den Haag aanwezig exemplaar van 1586, weegt 28½ Gr. Volgens den tegenw. prijs van standaardgoud (22 karaat), zouden dan de 26½ × 28½ Gr. een waarde bezitten van ongeveer *f* 1220. De waarde van goud, in verhouding tot die van zilver, was destijds echter belangrijk minder hoog dan thans en men kan ook aannemen, dat het gehalte van het ten geschenke gegeven goud minder dan 22 kar. heeft bedragen.

Wat betreft den Nederl. reaal geeft Verkaden (*Muntboek*, p. 28) als gewicht 22 engels 13 azen, in allooi 10 penningen fijn zilver, volgens

1 grooten hont [1],

aan den sabandhaar,

7 ellen roodt scharlaeken,
$10^3/_8$ el geel laeken,
10 el goude cant,
750 pont peper,
240 pont giroffel nagelen,
88 pont cheylonsen caneel,
106 pont cardamom,
1507 pont poeyersuker,
2 grote honden,

aan de seconde sabandhaar,

8 el fijn blauw laeken,
$1^1/_2$ el groen laeken,
8 el craproodt laeken,
300 pont peper,
100 pont giroffel nagelen,
60 pont caneel,
55 pont cardamom,
500 pont poeyer suker,

aan de seconde persoon van de sulthan,

$3^1/_4$ el fijn blauw laeken,
3 el groen laeken,

Leicester's ordonnantie van 1586. De toenmalige waarde was *f* 2.10. Een exemplaar in het Penningkabinet van 1586 bleek te wegen 34 Gr. Te Amsterdam werden realen geslagen voor omloop in Indië; een exempl. in het Penningkabinet aanwezig, van 1610, weegt $27^1/_2$ Gr. Het is zeer wel mogelijk, dat deze laatste dient aangenomen de in het verbaal aangeduide wichteenheid te zijn. (Mededeeling van den heer A. O. van Kerkwijk, Onderdirecteur van het Penningkabinet).

1) Dit schijnt een vreemd geschenk in een land, waar de hond slechts geduld wordt voor de jacht of, in de dorpen, voor bewaking, terwijl voor beide doeleinden zeer geschikte rassen in Perzië aanwezig zijn. Men vindt echter in de stukken der Compagnie herhaaldelijk den eisch vermeld uit Perzië (en Vóór-Indië) van bizonder groote, of ook wel zeer kleine honden, die dan, als curiositeiten, aan overheidspersonen werden vereerd, waarop deze veel prijs stelden.

90 ℔ peper,
30 ℔ nagelen,
30 ℔ caneel,
150 ℔ poeyer suker,

aan de seconde persoon van de sabandhaar,

1½ el craproodt laeken,
90 ℔ peper,
30 ℔ giroffel nagelen,
30 ℔ caneel,
150 ℔ poeyer suker,

aan de waardeermeester van't tolhuys,

3 ellen fijn blauw laeken,
1½ el groen laeken,
1½ el craproot laeken,
90 ℔ peper,

aan de nagtwagt,

2½ el groen laeken,
2½ el craproot laeken,
50 ℔ peper,

aan de portiers ende stalmeesters van de sulthan en sabandhaar, aan de huysdienaers, aan den geestelijken regter ende de schoudt van de stadt,

3 el groen laken,
35 elle craproot laeken,
250 pont poeyer suker,
120 pont peper,
72 pont giroffel nagelen,
60 pont cardamom.

Den 6den dito smergens stierde den sulthan door eenige sijner dienaren tot vereeringe aan de Edele heer Cunaeus,

6 lastpaarden omme ten gerieff der opreyse te gebruken,
300 man rijs,
50 man boter,
300 man tarruw,
500 man gars,
2000 man stroo en haver,

90 hoenders,

30 schapen, alle 't welke ten behouve van Compagnieskeuken bij den bottelier doen bergen is ende de brengers gelast sijnde haren meester te groeten met 160 m/o [1]) off *f* 64 vereert ende geloont.

Voorts gingh in desen dagh 't packen van laeken ende andere benodigtheden, naar 't eynde sulcx Sijn Edele van voorneem was de caffila over 3 à 4 dagen vooruyt te seinden en selff dan voorts daaraan te volgen.

Sondagh 7den dito sont den beampsten commys des sabandhaers mede een vereeringtje van een lam, een grote schotel met orangie appelen, ende een dito met granaden aan Sijn Edele, dat mede al nevens de rest aangenomen ende den dienaar met yets voor sijn brengen beloont, sijn meester te bedanken gelast wirt.

Ongeveer den avont rheedt Sijn gemelte Edele met 't ordonnary gevolgh weder tot den sulthan, waar denselven naer eenige andere gehoude redenen voorstelde dat, dewijl nu meest veerdigh om te vertrecken waren, indien 't toelaten wilde nu den tros van't meeste goedt en volk in twee à drie dagen vooraff seynden en met 't eynde deser weke te volgen meende, daar wel niet tegen had, maer evenwel geerne sagh, Sijn Edele naer de wedercomste sijnes affgesonde dienaer naer 't hoff van onsen heerens aancomste de wete te brengen, wagte, opdat hij door bevel sijns Conincx, met de eer, waerdigh een soo aensienelijken ambassadeur, hem van hier geleyde en voorts van stadt tot stadt in dier vougen ontfangen ende weder uytgelegt werden mogt, mitsgaders 's wegs moeyelijkheden die in dit getij 'sjaers vrij groot gewoonlijk vallen door de dienaren welke de Majesteyt soude ongetwijffelt ordonneren wat te accomoderen, ende de reyse sooveel doenlijk gemackelijken. Daarop seer wel diende, dat d'selve geerne affwagten soude, maer mits het sterk verloope des moussons die, welke door de Majesteyt mogte affgesonden werden, in den wegh conde tegemoet rijden, dat ook soo oor-

---

1) Afkorting voor Mamoudy (*Mahmudi*, zie Bijlage B.)

deelende, 't Sijn Edele in eygen believen gaff ende aanboodt soo yets van hem daartoe nodigh had 't libro eyschen en manderen mogt en bij gevolgh bevinden soude 't woord sonder draelen van de daad ingehaelt wirt. Dese beleeftheden leden geen gebrek van evenarende betalinge en dus de maaltijdt overgebleven sijnde, is Sijn Edele naar heusche bedankinghe weder thuyswaart gereden.

Den 8sten dito . . . . . *a*).

Ontrent 2 uuren voormiddagh bragt onsen tolk David van den sabandhaar (die ongesontheytshalve tot het dorp Issyn [1]) ongeveer vijff mijlen van hier heden morgen vertrocken was) een brieffken, voldoende sijn beloften tot voorschrijvingh van d'heer aan desselffs broeder Mamet [2]) Beecq in Espahan, geschreven aan Sijn Edele met de groete en wenschinghe eenes gesonde reyse.

Den 9den dito. . . . *b*). Is bij Sijn Edele den verderen raadt in wese gehouden ende in deselve sijn schriftelijk advys, belangende 't poinct 30 December 1651 in de jongste vergaderinge geproponeert, van off 't ware de Majesteyt als voor desen bij de commissarissen Verburg ende Bastink geschiet, op d'Edele Compagnie te doen petitie, weder versogt yemant sijner coopluyden met eenige balen zijde door Compagnies schepen over den wegh naar Batavia voorts tot Hollant te voeren, 't welk d'Edele heeren meesters in haare generale brieven doorgaans soo hoogh verbieden en gantsch niet begeren, off men 't selve sal inwilligen dan wel (wagende 's Compagnies vorderlijken handel, die hieraan schijnt geheel te sullen hangen, verwagten

---

a) Voortzetting van het bovenvermelde rechtsgeding.

b) Afloop van het rechtsgeding.

---

1) Issin, een dorp, 11 Eng. M. ten N. van Bender-Abbas, aan den voet van den Djinao. Het is er even heet als te Bender-Abbas, maar het heeft goed water, dat zelfs naar Gamron gebracht werd. De Europ. van Gamron gingen er menigmaal heen voor verandering van lucht.

2) *Mahmed*, veel gebruikte verkorting van Mohammed. Beide vormen worden in het Arab. op dezelfde wijze geschreven.

ontsegginge der negotie en een eysch der soo veel jaren verlopene thollen als onse coopmanschappen hier vrij en onbelast uyt- ende ingevoert sijn en daar deselve goede pertinente reekening van gehouden hebben, dat dan vrij een hooge somma gelts soude bedragen, ende daer bij toestaan naar alle apparentie niet eens van gesproken sal werden) het plat affslaan, voorgelesen en yder vervolgens 't sijne affgeeyscht ende aandagtigh oversien hebbende, die alle gelijk se van woorde tot woorde binnen de resolutie ingetrocken staan en daar naergesien connen werden, gefondeert op goede redenen bevonden te neygen om bij dat voorval de ordre der Edele heeren Mayores [1]) onvermindert Haer Edelen respect over te treden ende de Majesteyt dit weynige tegen de groote voordeelen, die d'Edele Compagnie naer alle ogenschijn daarbij sal comen te gewinnen, sijne wille en coninklijke curieuxheyt in te volgen. Soo is eyndelijk rijpradigh ende aandagtigh op alles geleth, wes om 't beste besluyt te maken aan te merken stint, vastgestelt ende goetgevonden dat bij aldien men te speuren coomt 't gewenscht oogmerk van de Edele Compagnie ende de waaromme deses legatie aan dit weygeren off toestaan geheel dependeert, men desen vorst daarinne openhertelijk, te meer dewijle het eer eene curieuxheyt dan yets ten nadeele van de negotie schijnt te wesen, sal genoegen.

Naar dit stelde Sijn Edele voor dat, aangesien den oppercoopman Jacob Willemse sedert eenige tijdt herwaerts in Espahan gebruykt, ende nu den oppercoopman Sr. Philip Angel door Haar Edele op Batavia, bij goet succes, geordonneert, als seconde persoon deser directie daar te resideren, off men gedugte Willemsz, om dat comptoir met geen twee oppercoopluyden te beswaren, niet nutter en tot meerder dienst en soude behoren hier te trecken, en in die plaatse Sr. Angel, wie deses lants ommegangh noch onbekent is, een minder beampte bij te voegen. Waarop voor best geoordeelt is den gesegden Willemsz. naer verrigter saeke weder herwaarts comen ende den coopman Jan Ham,

---

1) Bewindhebbers der O. I. C. (De Heeren XVII).

door veele jarens verblijff in desen handel redelijk geoeffent, als tweede in Espahan bij meer genoemde Angel blijven sall.

Ook, terwijle nu veele jaren herwaerts door 't missen des sijhandels de procederende penningen der aengebragte coopmanschappen in contant soo per Batavia, Souratta als Chormandel gevoert sijn, ende men nu weder nieuwelijcx deselve, ist mogelijk in beter forme dan oyt, soekt aan te vangen, ende door goede, bondige contracten vast te stellen, off daartoe niet goede pertije penningen in voorraadt gehouden dienen, waervan de calcula door den praesident Sarcerius op 600 balen gemaekt sijnde, wirt goet gevonden een capitael van sesmael hondert duysent gulden, om wen het tot voldoeninge der zijde nodig zij per assurante wissel naer boven te schicken, bij 't comptoir te behouden.

Soo wirden mede in vergaderinge gesien de volgende persoonen hunne versoeken en genegentheyt, om onder verhoginge van ampt en maantgelt hun te verbinden als om geloont te werden voor de plaetse, die nu eenige tijdt herwaerts becleet hadden. Welke alle soodanigh verbetert sijn als hier onderen distincte, nevens al 't voorsz., bij de resolutie en respective actes gesien werden can.

Casparus Nollens van Leyden, voor onder-chirurgijn A° 1643 met den Eliphant in 't lant gecomen, nu ondercoopman à *f* 38 's maants, vermits tijdts eynde, sedert 15 September dat met de Patientia van Batavia herwaarts gezeylt is voor vijff jaren tot coopman met *f* 60.

Hendrik van der Minne van Amsterdam, met de Walvisch 1645 voor adsistent met *f* 18 's maants, vermits ruyme tijdts exspiratie, van nu aff aan voor vijff jaren tot ondercoopman à *f* 36 per maant.

Clement Pietersen van Amsterdam, met den Diamant A° 1651 voor bossr[1]) à *f* 12 per maant, sedert 15 September verleden dat het ampt ten genoege becleet heeft, tot kok met *f* 24 per maant.

Harmen Janse Aldendagh van Enkhusen, in 't lant ge-

---

1) Busschieter, i. e. soldaat met een haakbus gewapend.

comen met 't schip Leeuwaerden A° 1649 voor matroos à *f* 10, sedert 15 September mede tot coxmaat met *f* 15 's maents.... *a*)

Den 11den dito 's naermiddags is de caffila [1]), bestaande in 25 lastbeesten en geladen met laekenen, lakwerken, rariteyten etc. ende bedragende conform de factura een somma van *f* 46479.18.10 onder 't geleyde van den adsistent Gerret Voltelen, den sergeant, 7 soldaten, 1 scheepscorporael en een seemansmaat (om 't schenkschip, dat om te gevoegelijker te connen voeren de masten en seylen affgenomen was, weder toe te takelen) affgesonden. Ende is voorts daaraan met 't ordonnary gevolgh tot den sulthan gereden, die naar weynigh t'sijnen huyse gewandelt hebbende uyt sijn aram [2]) off vrouwenvertrek voor quam, sigh ontschuldigende van d'heer soolange te hebben doen wagte, cnoopte daaraan noch veele complimentos, daar dese landaerts seer swanger van gaan, maar hem wirt niet schuldigh gebleven en onder deselve aengeboden, dat, soo yets ten dienste van Sijn Edele conde verregten, het vrijlijc gelieffde te gebieden, want op morgen naarmiddag met desselffs toestaen geerne begin der reyse maeken soude. Hadder niet tegen, maer egter geerne Sijn Edele bevorens noch eenmael naar waarde willen onthalen, dat dan tot de wedercomste uytstellende presenteerde geduyrent 't affwesen alle hulpe sijns vermogens, en Sijn Edele versogt selve dat waar die in van node was se vrijelijk mogte gebruken, gelijk 't bedankwaardigh ware soo ledet ook geen gebrek, ende hem den opper-

---

a) Bevat verder mededeelingen uit een door den directeur Pelgrim uit Sūrat aan den directeur Sarcerius gezonden brief.

---

1) *Kafileh* = karavaan, hetgeen ook een Perz. woord is (*karavan*).

2) *Haram* (Harem) vrouwenkwartier in de huizen van Mohammedanen. De woordelijke beteekenis van dit Arab. woord is: onwettig, verboden, heilig, dus waar niet mag worden binnengetreden (zonder verlof van den huisheer). Tegenwoordig is deze benaming in Perzië minder gebruikelijk; men bezigt thans het woord *Enderun* (i. e. *binnen*) in tegenstelling van *Birun* (i. e. *buiten*, d. i. het mannenkwartier).

coopman Sr. Schouten, dat hij als hooft verblijven soude onder bede denselve bij voorval de hant te reyke, aangewesen sijnde, wilde Sijn Edele affscheyt nemen, maer bleeff genootsaekt 't alleen bij d'gewone avontgroet te late, dewijle noch desen avont een brieff van voorschrijvingh vaardig maeken en die op morgen vroegh selff binnen de Compagnies woninge brengen en aan Sijn Edele overhandigen wilde.

Den 12 dito 'smergens is den sulthan voltrekkende sijne gisteren gedane beloften binnen de logie gecomen en heeft d'Edele Commissaris een brieff aan den Achtuma Douleth [1]) in Espahan behandigt ende met eenen bekent gemaekt 't gisteren affgecomen mandament, 't welk men voorgaff voor den Golcondaatsen vorst sijne dienaren, eeniglijk om met een onser dan wel met d'Engelse te gemackelijker overvoer t'erlangen was, niet dan een bijsonder man betroff daer men sigh niet sonderlings aen behoeffde gelegen te laten, ende voorts naer beleeffde behoude reyswensch weder thuys gekeert.

Dus ontrent 10 uuren geworden sijnde heeft Sijn Edele benevens ampele voorschrifte, hoedanigh sigh in 't een en 't ander gedurent 't affwesen van den directeur in 't bestieren deser wigtige negotie sal hebben te gedragen, Sr. Schouten ter hant gestelt een missive heden mede aan Haar Edele op Batavia geschreven ..... a). Naarmiddag de maaltijdt gedaan, de bagagie op de beesten geladen, vooraffgesonde, de rijpaerden gesadelt wesende ende den oppercoopman Schouten als hooft gedurent Sijn Edele affwesen te gehoorsamen aan alle Compagnies suppoosten gemandeert hebbende, is met den directeur Sarcerius, den oppercoopman Philip Angel, den capiteyn Joan Dutton,

---

a) Korte inhoud van een brief geschreven aan den Gouverneur-Generaal van Diemen en den Directeur Pelgrim te Sūrat, waarin o. a. de vrees wordt uitgesproken dat de op handen zijnde onderhandelingen met het Hof te Isfahan van langen duur zullen zijn.

1) *I'timad ud Doulet* = vertrouwde van de regeering (het rijk); titel van den Eersten Minister onder de Sevefiden.

den coopman Jan van Ham, den secretaris Cornelis Speelman, drie adsistenten, een chirurgijn, 10 soldaten ende een trompetter, uytgeleyt door voorschreven S^r. Schouten, S^rs. van Nek ende Nollens, den schipper, ondercoopman en stierman van de Sperwer, met alle de verdere meest beampste residenten, mitsgaders twee Engelse vrunden, te peert gestegen en tot een $^1/_2$ mijl buyten de stad gereden, waer d'heer d'Engelse S^rs. van hunne cortoisie bedanct, eenige fruycten doen voorsetten en daarnaer meernoemde S^r. Schouten 'sCompagnies saeken op 't hoogste in agtinge gegeven hebbende, heeft Sijn Edele 't affscheyt genomen en met 'tgevolgh wegh gevordert tot 's avont ten negen uyren, dat in de carewansera [1]) Bande Aly [2]) $2^1/_2$ mijl van Gamron ende dight aan de strandt gelegen, op de manier van een cruyskerkje in 't midden een achtcante overwulffde plaets gemaekt en seer gerieffelijk voor den reysiger. Van hier geraekte

den 13^den dito ontrent twee uuren voor den dagh weder te paert en quamen ten negen uuren 's mergens in carewansera Gitsy [3]), soo genoemt om 't aenleggende gebergte

---

1) *Karavanserai* (woordelijk: verblijf, herberg der karavanen). Wordt later in den tekst ook wel alleen door het woord *Serai* (zelfs *Sera*) aangeduid. Het is een meest zeer ruim gebouw, bestemd voor rustplaats van karavanen. Een groote ruimte in het midden is omringd door een aantal kleinere en grootere kamers voor reizigers met, daarachter, uitgebreide stallingen voor de lastdieren. Vele van de oudere dagteekenen uit den tijd der Sevefiden en verkeeren meest in vervallen toestand. De meeste nieuwere zijn gebouwd door particulieren: gouverneurs of kooplieden, met een liefdadig doel, of in nakoming van een gelofte. Het verblijf is kosteloos. Water en voer voor de lastdieren, benevens het weinige, dat men er verder aantreft (vuur, melk, eieren, misschien kippen), verstrekt de portier tegen vergoeding.

2) Bend Ali. — Een *Bend* is een dam in een stroom ter opstuwing van het water voor irrigatie. Dupré (*Voy. en Perse*, I, 389) 1807, vermeldt omtrent deze plaats de grafstede van een mohammed. heilige: Murtuz-Ali.

3) Thévenot (*Suite du Voyage de Levant*, p. 271) heeft *Gehtschi*, Tavernier (*Voy.* I, 754) Guitchi. Zij maakten de reis tezamen in 1665. Het heet op moderne kaarten Gatchin. De nabijgelegen berg van dien naam is

en staande aan't dorpken, dat maer 7 à 8 stroye hutkens bij den anderen is en daar de luyden hun met haer geytjes ende daervan trekkende melk armelijk evenwel genoegt erneren, ende de mannen 'tgunt dagelijcx met visch te vangen aen strant, die maer een off twee mijlen van daer hebben, winnen, daer bij voegen. Hier, dat ruym 5 mijlen van Bandaly is, bleven den gehelen dagh tot

Sondagh 14 dito 'smergens ten vier uuren, als de bagagie vooruyt ende de paerden claer waren, opsaten ende weder voorts reden door vehemente scherpe couwe $2^1/_2$ mijl, waar 'tbegin van een brugh over de revier van Corestan [1]), welke ontrent Congo in de golff uytloopt, en daer aenleggende moerassen een quardt uur verre met d'overgrootste moeyte ende geen min costen door sijn groot begrip gelegt, cregen; aller aanmerkelijcxt dat een perticulier coopman uyt vrijen onbedwonge will in soo een woest gebergte, daer geene werkmiddelen bij de hant sijn en alle met draagbeesten moeten gebracht werden, ten gerieff van anderen soo groten geltquist gelijk men segt reets aan dese brugh (welke door de last eenes Moors coopman, in Hindoustan woonachtigh en daer gebooren, van voor 12 jaren be-

---

450 voeten hoog. Fryer („*A new account of East-India and Persia*", 233) leidt den naam af van het Turksche woord voor geit (*Ketchy*) en beweert dat het dorp op wielen stond (1676).

Het is niet wel mogelijk en zou waarschijnlijk ook weinig practisch nut hebben, om elk plaatsje, dat in het verbaal genoemd wordt, te bestemmen. Vele pleisterplaatsen toch bestonden uit kleine dorpen zonder eenige beteekenis, die meest niet meer bestaan. Waar dit mogelijk blijkt zal dan vermeld worden of de opgegeven plaatsen ook in andere reisverhalen voorkomen, of zij nog aanwezig zijn en of zij op bestaande moderne kaarten voorkomen. De kaart, die daarbij de meeste diensten zal bewijzen, is de „*Map of Persia, compiled in the Simla Drawing Office, Survey of India*, 1897. *Scale* 1 *Inch* = 16 *Miles*". Zij zal hierna worden aangeduid als *Simla kaart.*

1) De Simla kaart geeft Shūr rūd (Brakke rivier). Zij mondt uit in de Clarence strait, dus belangrijk oostelijker dan Kung (Congo). Tavernier laat haar evenzeer bij laatstgenoemde haven in zee vallen. Beschrijvingen van Bender-Congo, waaronder die van Gemelli-Careri (*Giro del Mondo*, II, 276; hij was daar in 1695) de beste is, maken echter geen gewag van eenig stroomend water in de nabijheid der stad.

gonnen noch onvolmaekt en over de drie thonnen gouts reets in contr[t] toe uytgereykt is, mitsgaders tot heden toe daer noch werklieden aanhoudt) geschiet sij [1]). De gemelte brugh legt ontrent halver wegh, sulcx noch $2^1/_2$ mijl verder gereden sijnde ontrent 5 ditos van Gitsy ten negen uuren in 't dorp Corestan [2]) in de carewansera, een weynigh buyten 't selve gelegen, quamen. 't Is een rustplaetsken van weynigh accomodatie ende 't dorp bestaat in ontrent 100 van slijk en leem opgetrocke huyskens, meest van boeren die hun oogst van zaeyvelden trekken, bewoont. Hier bleven tot vier uuren naarmiddagh, doen soowel de rij- als lastbeesten wat gerust, gevoert en ververscht sijnde, om 't beneficium van de maan ende een mansel [3]) in te spoeden, weder voortsgereden en 'savonts ten 10 uuren door seer moeyelijke steenachtige wegen 4 mijlen verder in de carewansera Chour basere Chan [4]) quamen.

Den 15[den] dito 'smergens wel 3 uuren voor den dagh was de Compagnies caffila [5]), een dagh voor d'Edele heer

---

1) Tavernier (*Voy.* I, 753) geeft eenige bizonderheden omtrent dezen, naar Golconda uitgeweken, Perzischen koopman, Ali genaamd, en zijn bouwwerk. Chardin (1667) verkeert hier tijdens hoog water in levensgevaar (*Voy.*, uitg. Langlès, VIII, 501). Dupré (1808) vindt er twee bruggen verbonden door een geplaveiden weg en noemt dit het werk van Nadir Shah.

2) De Simla kaart heeft Karistan (de Bruyn: Koreston; Tavernier: Cauvrestan). Chardin vertaalt het met „*amas d'arbres épineux*" en treft er dan ook een soort wilde pruimenboomen aan, die men ter plaatse noemde *kauré*. Het schijnt oorspronkelijk de naam te zijn geweest van het omliggende district, zooals trouwens de uitgang aanwijst. Dupré vindt het dorp verlaten en noemt de geheele vallei Kovristoun.

3) *Menzèl* = dagreis. De beteekenis wordt beter uitgedrukt door het Eng. woord „*stage*."

4) Gûr-bazargan, het graf van den koopman. Tavernier (I, 751) legt uit dat de karavanserai gebouwd werd volgens den laatsten wil van een koopman, die, van Bender-Abbas gekomen, aldaar, ten gevolge van de doorgestane warmte en gebrek aan schuilplaats, overleed.

De Bruyn (345) heeft Goer basergoen, Fryer (235) Goor-Bazergum. In het zuiden van Perzië wordt de uitgang *an* zeer algemeen uitgesproken *oen*.

van Gamron gesonden ende hier ondertreden, weder vooren uyt gegaen. Dit is een plaets in een seer ombergt cleyn steenagtigh dall, alleen met 2 à 3 watertanken [1]) om bij regen 't water in te garen (want sonder 't selve 'tgeen en heeft), gelegen. Van hier geraekten naarmiddagh ten vier uuren weder voorts ende naar drie mijlen rijdens lieten 't cleene dorpje ende de daaraan gelegen Sera Sehoen [2]) aan de regterzijde leggen en quamen 's avonts met 't ligt van de maan door key en moeyelijke bergwegh ontrent ten thien uuren en ruym 6 mijlen verder in Tangedelangh [3]) weder bij de caffila, welke om een uur naar middernagt voorts te gaan van de middag aff daar gerust had.

Den 16den 's mergens sagen dese plaats sijnde 2 seraatjes [4]) sonder meer huysinge, ontrent het midden van een redelijke grote valeye gelegen, over welke dwars hene uyt 't gebergte 't water coomt dat van de noortcant sijn oorspronk neempt, waar 't selve aan de voet van den bergh in een holle opgehaelde pylaer gevangen en door een canael onder de aarde ontrent 30 treden langh in een ander pylaer weder opgedreven wert en soo voorts sijn loop (over een opgehaelde en gemetselde goot 160 passen langh op 12 ronde, 14 halffronde en 12 viercante gaten gebouwt) uyt de leegte tot op 't effen velt heeft, waer het voorts door een gegrave goot door 't cleenste seratje, dat bij de

---

1) Waterbak, vijver, maar dan meest langwerpig vierkant, de bodem en zijden met cement bekleed. Het woord *tank* is van Portug. oorsprong (*tanque*, vgl. Fr. *étang*) en werd door de Eng. en Nederl. in Indië aangetroffen en naar Perzië overgebracht. De Engelschen bezigen het nog in het Oosten en ook in hun eigen land.

2) *Sera* = verkorting voor *karavanseraï*. Tjèhūn komt voor als pleisterplaats bij Fryer en Dupré. De Simla kaart heeft het als Jihun.

3) *Tangah* = engomsloten bergpas; van *tang* = nauw. Tang-i-Dalan (Simla kaart). Langlès (uitg. Chardin, VIII, 493) vertaalt met *benarde harten* zonder gegronde reden. De hier gegeven beschrijving van de karavanseraï komt overeen met die, welke Thévenot (Tenghidalan) er van geeft. De Bruyn heeft Tang-boedalou. Dupré vindt deze waterwerken in vervallen toestand.

4) Kleine karavanseraïs.

heete tijdt daarom seer koel is, tot aan de zuydelijxste sijde onder 't gebergte, welke onaangesien van massive steen gantsch tot een canael doorcapt is, tot in d'ander valey loopt en daer weder in een pylaar gevangen, mitsgaders door twee loosgaten die gantsche vlacte, die anders geen water altoos heeft, benat. Voor welk gerieff de boeren van het daarin gelegen dorpken, genaamt Delangh, yder pro rato sijn ackers (die men in dees tijdt daar seer vermaekelijk groen en beseth met redelijke menigte dadelbomen siet staan) geregtigheyt aan den bouwheer, een borgerlijk man binnen Lhaar woonachtigh, gehouden sijn op te brengen. En seker 't is een groot gemak, door geen minder moeyte en arbeyt vercregen, dat dese dorpluyden om hun zaeyvelden te bevogten, die anders door de weynigh regen welke hier valt gantsch niet wesen soude, daarvan genieten. Naarmiddagh ten vier uuren steegh d'heer ende sijn gevolgh weder te paart, hadden den wegh door 't snoot gebergte ende de groote menigte van keysteenen overmate moeyelijk, in welke ter regter zijde een mijl van den andere twee alleen staande seraatjen, waer niets te crijgen is, verby gereden sijnde, quamen ongeveer naer ses grote mijlen rijdens 's avonts tusschen 10 à 11 uuren met 'tondergaan der mane in de carewansera aan 't dorp Germoet [1]) te rusten.

---

1) Hormuz (Simla kaart). De karavaanweg van Bender-Congo (Kung) naar Lar vereenigt zich hier met dien van Bender-Abbas. Thans wordt Lingah (nabij Kung gelegen) door dezen weg bediend. De afleiding lager gegeven van Gorma (*khurma* = dadel) komt ook voor bij Fryer, Chardin, Thévenot (Hormout), De Bruyn en Tomaschek, en heeft wel haar oorsprong in de aanwezigheid van een aantal dadelpalmen. De Perz. *h* heeft trouwens door zijn keelklank, eenige gelijkenis met onze *g*. De meer waarschijnlijke afleiding is van Ormazd (*Ahura Mazda*, de Perz. Zeus.) of wel men heeft te denken aan den naam gedragen door verschillende vorsten uit de geslachten der Arsaciden en Sasaniden, Hormūz, welke evenzeer duidelijke verwantschap toont met Ormazd en dit geldt voor alle plaatsen van dien naam in Perzië, dus ook voor Ormūz (zie noot blz. 12). Eerst Dupré heeft Hormouz, met de bijvoeging Sefit-Boun (witte aarde, i. e. een gipsformatie). *Bam* (uitgespr. *bum*) beteekent kleur, mits in verbinding met een ander woord ter aanwijzing van de tint. *Bum* (aldus geschreven) = land, Dupré's *terre* (Schindler).

Den 17en dito bevonden door 't aenbrengen van abondante lijfftogt te vercopen 't een plaats was voor den reysiger ruym van allerhande vee versien en een moey dorp, om de menigte thuynen van dadelbomen ende de grote schone vlacte daar 't inlegt, naer dees lants hoedanigheyt seer vermaekelijk te wesen. 't Wert bewoont van ontrent 2 à drie hondert menschen, die boven hun menigte dadelen, daar 't dorp sijn naam van heeft en van Gorma, 't welc in dese tale een dadel is, hercomt, ook hun garst- en zaayvelden hebben, die heden seer groen, verwonderlijk om de dor en steenige gront sagen, waerom ook met cragt van water hun ackers voeden moeten, 't welc uyt putten, die daartoe graven en al doorgaens brac is, trecken. Alles heeft men der seer goeden coop en bijnaer als voor geene waarde en vint men het vee (onaengesien de dorte van 't lant daer men bijnaer niet een looffjen siet, off ten waer men steene voor gras tellen wilde) seer gevoet.

Van hier wirt 'smergens ontrent negen uuren door d'heer den tolk David vooraff naer Lhaar gesonden om dien gouverneur van Sijn Edeles comste cuntschap te geven en meteen 's Compagnies logie tot logys te prepareren.

Naarmiddagh ten vier uuren saten ook tegelijk weder te paart en naar drie uuren rijdens over seer snoot en leelijk gebergte passeerden eene carewansera genaamt 't Sjekke-sek [1]), waarinne 7 à 8 soldaten hunne woninghe als wegh-bevrijders en met eene de geregtigheyt haers meesters, den gouverneur van Lhaer, in te vorderen hebben. Dese voor wat fruycten, daar Sijn Edele met in 't gemoet quamen, wirden 10 $m^a/_{oy}$ geschonken. Een halff uur later ontmoeten den Engelsen wijnmaeker, genaamt Vincent, met 91 camelen alle met Chirasen wijn geladen naar Gamron reysende, passeerden ter regter sijde de care-

---

De Bruyn geeft een afbeelding van de karavanserai met omgeving (Pl. 235). Z. W. van dit dorp ligt de berg van denzelfden naam (Kuh Hormuz), die 6500 voet hoog en 's winters bedekt is met sneeuw.

1) Thévenot en Dupré schrijven het Tchek-Tchek. De Simla kaart heeft Chuki.

wansera Bahadany [1]) ende mede Siamse Sangy [2]), twee mijlen van den anderen gelegen, in welke laatste onse caffila den verleden middagh was aangecomen, en quamen ontrent 11 uuren aan de carwansera Wassely [3]) te rust. Hadden dese mael gevordert $7^1/_2$ mijl.

Den 18den dito in dit plaetsken, dat cleen is en alleen in een dorre doch redelijke groote vlacte staat, wirden met 't een en 't ander van den man, die der 't opsigt heeft, en van eenige andere uyt een mijl van daar gelegen dorp tot spijs redelijx coops versien ende bleeff Sijn Edele, om den gouverneur niet te schielijk te overvallen, daar den geheelen dagh tot den

19en 'smorgens ontrent $^1/_2$ vijff, wen met Sijn Edele weder te peert saten en bij goeden tredt naer drie mijlen rijdens de Sera 't Surgou [4]), welke vol reysigers lagh, voorbij gereden en daarontrent wat ontbeten hebbende, is weynigh daaraan den tolk David, met Compagnies wijn-

---

1) De Simla kaart geeft Badeni. Niet vermeld door anderen.

2) Tjashmeh-zangi = de bron van den Ethiopiër, bij verkorting uitgesproken Shamzengi, zooals het dan ook voorkomt op de Simla kaart en bij Tavernier, Thévenot en Fryer, welke laatste de overlevering geeft, dat de karavanserai gebouwd werd door een „*Abassin*" en vertelt: „The Hollanders have here a neat, but small dwelling, whither their Commodore comes sometimes." Dit was in 1677. Hij, Chardin en De Bruyn wijden uit over de doorgestane warmte en Tavernier, een reiziger van veel ondervinding, noemt den weg tusschen Hormúz en Lár „le chemin le plus facheux de la Perse, parceque bien souvent il n'y a point d'eau." Onze landgenoot schrijft, zooals veeltijds, den naam onjuist naar den gehoorden klank af: Samsomgien (hij is meer vertrouwd met het penseel dan met de pen) en Erasmus Petter, de lijfwacht die de reis van den gezant Johan van Leenen (1689) meemaakt en beschrijft (Valentijn, *Oud en Nieuw Oost-Indiën*, V, 265), maakt er zich af met Samsamgen.

3) Vermeld bij Petter: Wasselee en de Bruyn: Basiele. Als aanvangsletter dient in al deze schrijfwijzen wel een *v* gesteld te worden. Door geen van hen wordt het als rustplaats gebezigd.

4) Sūrkh-o?, i. e. Roodwater Bij Petter vindt men Sargab (*ab* = water, wordt in vele streken van het Z. van Perzië door de landlieden *o* uitgesproken). Tavernier geeft het als Tcherkab, Chardin: Chercoff.

maeker Pedro Pantaleo (die uyt Chiras, om met sijn wijncaffila naer Bandhaar Gamron te verreysen twee dagen voorleden in Lhaar gecomen was) bemoet, van wie berigt wirden den gouverneur Ewasbeek [1]), om d'heer wel ende naer waarde te ontfangen reets op de been was, gelijk Sijn Edele, naar nogh ongeveer een uur rijdens ende 't passeren van veele en verscheide rontsom den wegh gelegen dorpkens en watertanken, door den seconde persoon Gauwer Aga [2]), den vice-gouverneur van Congo [3]) (een zeehaven onder 't gebiet van Ewasbeek mede hoorende) met noch 15 à 16 andere Persianen $^3/_4$ mijl van de stadt bewellecoomt, digt daerbij onder een boom genodigt eens te ververschen ende een cleyn onbijt te doen, affgestegen, voorts weder opgeseten en datelijk naar dien van den Calanthaer [4]), gevolgt van noch 10 à 12 ruyteren van de gequalificeerste der stad, uyt den naam van den gouverneur, die vast in persoon aanquam, begroet is. Dus tesamen wat voorttredende bejegende d'heer gouverneur, verselt met niet min dan 100 paerden, 't merendeel derselve met musquetten gemonteert, buyten alle de loopdienaren ende soldaten te voet, die mede ruym 't getal van 70 à 80 bereycte. Sijn Edele ontfingh d'heer seer vrundelijk en scheen in wesen een persoon van achtbaren opsigt, wel gepostureert, jeugdiger in 't aansien (door 't swart schilderen van sijn baart, dat der Persianen gebruyk is) als inderdaet wel sij, gecleet met een Souratse atlasse gestreepte cabay [5]) een swart satijne, met goudt

---

1) *Ehvas Bég.* Een arab. naam, beteekenende vermetel; wordt veel aangetroffen bij militairen. *Bég* (oost-Turksch) = hoofd, heer.

2) *Djohar Agha*, beteekenis juweel, kleinood. Een veelvuldig voorkomende naam, vroeger meestal, thans uitsluitend gedragen door slaven en eunuchen. *Agha* = het Fr. sieur, ons vroegere sinjeur. — (Zie ook Bijl. A).

3) Bender-Congo (Kung) — zie noten blz. 12 en 40 en Roobacker noot 9. De Arabieren spreken uit Kungoe, vandaar de Portug. spelling Congo.

4) *Kalantar* = Burgemeester van een stad. *Kalan* = groot, magnus; *kalantar* = grooter, major. Die over dorpen gesteld zijn heeten *Kedkhoda*. Te Teheran draagt thans het hoofd der politie den titel van *Kalantar*.

5) Zie noot blz 19.

geborduurde ende met costelijk sabel-bondt gevoerde rock, een gulde doorstreepte tulbant en geseten op een bruyn root seer schoon paart, door den massiven gouden thoom, die 't droegh, van vorstelijken staat, welkers twee, met gelijke thomen en schone geborduurde dekcleden over de sadel gelegt, door twee dienaren te paert voor hem aan de hant geleyt wierden. Sijn Ed. deed d'heer (die men in't roodt met goudt en silver gepassementeert scharlaken gecleet, twee leypaerden voor sig, eenen met een massive goude en 't ander met een geborduurde zadel en thoom bepronkt, elck door een soldaet te paert aen de hant gelegt mits aensienelijk genoch gevolgt sagh) onder een boom op schone gespreyde alcatyven nedersitten, daar een smaekelijk ontbijt gehouden hebbende, regt van daan naar de stadt welke ruym 6 mijlen van Wassely gesepareert is, gereden sijn. In't incomen derselve staat een seer grote carewansera vrij voor alle reysigers tot logys open, door den Moorsen coopman Zeegh Ameth [1]), een van d'aensienelijcxste der Compagnies ordonnaire negotianten, op eygen borse gebouwt. Welke verbij sijnde, wirden somtijdts met 10 à 12 musquetschoten gevolgt van twee canons uyt 't fort op den cruyn van den bergh, die rondtom in de muur bevat is, ende doen weder van musquetten, die hier en daar in hopen van 8 off 10 bij den anderen stinden, geantwoort. Dus reden door de straten rontsom met menschen beseth, die alle ten bevele van de gouverneur om de inhalingh te heerlijker te thonen, op de been waren ende luytskeels met vreugtwoorden in hun tale: welcom, welcom riepen, tot aan de plaats voor 't hoff, die effen groot ende schoon is. Daar voet van 't paart setten en door den gouverneur op sijn ordonnary zitplaets, sijnde een schone vermaekelijke galderije op vijff pylaren vrij hoogh yder 12 voet van den anderen staande, 24 voeten breet tegens de zij-

---

1) *Sheikh Ahmed.* Het Arab. woord *sheikh* = oude man, hoofd van een stam, wordt in Voor-Indië (zooals in den tekst, want „Moorse" doelt hier op mohammed. Indiër) gebezigd voor bekeerlingen tot den Islam uit de lagere Hindū kasten (Yule).

muer eeniger huysinge gebouwt, te sitten gebragt wirden, waer d'heer Commissaris sigh digt bij den heer gouverneur aen de regterhant vont en daar sijne voorneme suyte na ampt aan volgden. Dese plaets stont al voor 't binnentreden sierlijk in schone ordre met fruycten, sucaden, reukwerken, etc., alle in silvere vaten opgedischt ende aardigh voor yder geschict ende op goude geweve, mitsgaders rijk geborduurde spreen over de alcatyven gelegt, geseth. Soo dat 't onthael groot en heerlijk was en sonder aan eene sijde mank te gaen tot 's avonts met avontmaelen ten negen uuren aanliep, eer Sijn Edele, affscheyt vercregen hebbende, naer heuschen avondtgroet in Compagnies woninge, vereert met een steenbok [1]) even door sijn jagers thuys gebragt, geraekte [2]).

Den 20en dito 's mergens al vroegh stierden den gouverneur ten behoeve der huyshoudinghe ende tot voer der paarden,

500 man gars,
5 groote cargas stroo,
20 ditos branthout,
100 man meel,

---

1) De steenbok of wilde geit (Perz. *Buz-paseng*) behoort tot het meest gezochte wild in Perzië. Zijn sterk gebogen hoorns zijn dikwijls van buitengewone lengte; de grootste gevondene maten 1.44 Meter. De vroeger ook in Europa zoo hooggeprezen bezoar (van Perz. *Fa-zahr* = nuttig voor — d. i. tegen-vergif) en die thans nog in Perzië wordt aangewend tegen nagenoeg alle kwalen, is een kalkachtig samengroeisel, dat men aantreft in den maag van den *buz-paseng*.

2) Lār was vroeger de hoofdstad van de thans bij Fars ingelijfde provincie Laristan en nog vroeger van een onafhankelijk koninkrijk (zie noot blz. 13). Het heeft veel van zijn vroegere belangrijkheid verloren sedert de voornaamste handelsweg van de Perz. Golf naar het binnenland niet meer langs haar loopt (Bender-Abbas, Lār, Shiraz, Isfahan), maar verlegd is naar Būshir (Kazerūn, Shiraz, Isfahan). Zij telt thans ongeveer 8000 inw. Chardin (VIII, 479) en vooral Tavernier (I, 746), die er twee weken doorbracht met Constant, Directeur der O. I. C., geven een volledige beschrijving van de stad tijdens haren bloei. De Bruyn is minder uitvoerig maar voegt een afbeelding bij (blz. 344). Dupré vond haar reeds zeer vervallen.

100 man rijs,
25 man boter,
2 levendige verkens [1]),
3 schapen,
2 lammeren,
Eenige geschote vogels ende
30 hoenders.

Weynigh hier naer quam sijnen schaffmeester met eenen warmen ontbijt, die soo haest niet genuttigt en den brenger met een ½ thoman off *f* 20.— vereert was, off verscheen selff in persoon, vraegde naer morgengroet d'heer sijne gesontheyt ende onderhielden malcanderen voorts bijna een halff uur met alle beleeftheden, bevestende sijne genegentheyt en vruntschap met groote aenbiedingen aller sijne mogelijke hulpe en vertrok weder naer huys.

Sondagh 21[en] dito 'smergens, naar dat alvoren d'heer door den tolc David den gouverneur sijne comste had doen aancundigen, is verselt met den directeur Sarcerius, den oppercoopman Angel, den capiteyn Joan Dutton, den coopman Jan Ham en secretaris Cornelis Speelman, met de gewoone suyte der soldaten derwaerts gereden. Aan de poort van 't huys wirt Sijn Edele door den seconde Gauwer Aga ontfangen, op de gelderije gebragt ende aanstonts door den gouverneur begroet ende versogt neder te sitten. Naer de fruycten, die reets opgedischt stonden,

---

1) Varkens worden (evenals honden) door de Perzen als „onrein" geschuwd. In vele stallen van gegoede Perzen vindt men er echter eenige halfwas, daar men hun nabijheid heilzaam acht voor paarden. Waarschijnlijk heeft dit zijn oorzaak in de gewoonten der varkens om in den grond te vroeten; zij houden daardoor het leger der paarden, dat in Perzië uit gedroogden, goed dooreen gewerkte paardemest bestaat, in den gewenschten lossen staat. De paarden worden zeer gehecht aan hun stalmakkers en deze volgen hen, als ze er kans op zien, naar buiten, wanneer zij dienst doen. — Het is thans niet meer gebruikelijk varkens aan Europeanen ten geschenke aan te bieden. Men bepaalt zich sedert lang tot het zenden van vruchten en suikerwerk, somtijds een lam of een schaap, in de meer afgelegen streken.

wirt den ontbijt aengebragt ende met de Persiaensche complimentos dapper gelardeert, gantsch en grotelijcx affirmerende sijne gonst en sught tot d'Edele Compagnie, genegentheyt tot hare dienaren ende sijne bijsondere vruntschap tot den heer ambassadeur. Voorwaar niet geheel flatteux want doorgaens sijn gouverno deses stadts ende den aancleeff van dien nu al 12 jaren herwaarts bewesen heeft (hoewel ruym beloont daar dese landaarts, wie van hun 't ook sij tot den douleth toe, met open hant naer gragen, en hun vermogen doch d'een meer als d'ander bijnaar om gelt vercopen) met der daad over een te comen. Des Sijn Edele ook op desselffs aanbiedingh van soo yets d'ambassade belangende hem wilde communiceren, 't gevoegelijc in 't cabinet, waarvan de deur nevens hem stont, geschiede conde, met den directeur Dirc Sarcerius ten dien eynde binnen getreden is, voornementlijk omdat niemant van alle de lantsheeren des Conincx geheele rijk 't oogmerk der Edele Compagnie soo wel als desen heer bekent sij, in wien't wat ook ontrent de Nederlanderen voorvalt gestelt wort, die sijn gesagh selff tot Gamrons forten toe over de casteelen Kismus [1]) ende Ormuz strekt ende bij wien noch de jongste geschillen ten tijde van den commissaris d'heer Arent Barentse [2]), met Conincx last affgehandelt sijn, en ongetwijffelt soo bij dit voorval te hove was, weder aen Sijn Ed. dese commissie bevolen werde soude. En noch te meer dewijle desselffs broeder (die opperste Capado [3]) des

---

1) Kīshm, een groot eiland, lang 55, breed 32 Eng. mijlen, waarvan de Oostelijke punt ten W. van Ormūz, dus tegenover Bender-Abbas uitloopt (zie Roobacker, noot 2).

2) De Resolutiën van Batavia bevatten omtrent hem het navolgende: Arent Barentse (van der Gouw) wordt opperkoopman 4 September 1638, neemt zitting in den Raad van Justitie 9 Juli 1644, wordt Directeur van den handel te Sūrat, waar hij kort te voren van Batavia was teruggekomen, 21 Juli 1644. (Het Dagh-Register 1648, p. 133 vermeldt dat hij in Aug. 1648 aan het hoofd van een vloot nogmaals van Batavia naar Sūrat en Perzië vertrekt); keert als commandeur van een retourvloot terug den 27 October 1649.

3) Portug. voor castraat, dus eunuch.

Coninex en soowel opperstalmeester sijner vrouwen als paarden is) in boven mate gonst bij den Conink staat en sonderlingh veel voor die hij wil vruntschap bewijsen uytwerken can.

Dus naer hem de saeken voorgestelt hadden, sijn de heeren weder buyten gecomen en, onder toeseggingh van desen avont bij Sijn Edele te comen avontmaelen, naer groete affscheyt genomen hebbende, sijn door den seconde off Gauwer Aga om de merctplaats hier te besigtigen geleydet, die d'heer van't een ent tot het ander te kijken bragt. En seker bevonden 't een gebouw siens-waardigh te wesen, dat regt in 't cruys, in't midden met een groote achtcante ruymte alles seer hoogh met uyt-gehouwe ende beloffwercte harde steen seer constelijc verwulft ende niet sonder bijsonderen off groten arbeyt soo swaren werc en, daar gantsch geen hout ter werelt als tot de deuren verbruyct is, voltrocken. De vloeren sijn met schone blauwe viercante sarksteenen belegt en warelijc 't heeft in sierlijkheyt en sterete, met behoorlijke geproportioneerde affdeelinge doorgaens veele oude geachte gebouwen in Europa niet te wijken, ja soude die werkmeesters over 't constigh verwulffsel vrij vremt doen opkijken en vremder hooren wen berigt werden dat dit alles uyt de vuyst sonder over bogen off anders heen te werken soo gemetselt wirt. Van de poort aff, daer men uyt de gouverneurs woninghe daarin coomt regt naar 'tander eynt, gaat men de slinkerhant om in een overwulffde kelder, daer een ruyme ronde watertanck in staadt, die veele in de heete tijdt tot een vercoel- ende verfrischplaets dient. Dit alles besien hebbende is Sijn Edele weder te paart naer Compagnies woninge gereden, daervan de nagtwagt deser stede een vereeringske van 2 flessen wijn, een lammetje en eenige fruycten, mitsgaders van den coopman Seech Ameth negen hoenders, wat fruycten en twee schapen vant, diens brenghdienare met ruym de waarde in gelt begiften en 't gebragte danckelijk, als sijnde een bewijs der luyden gonst, aannemen liet.

Te huys tot ontrent sonsondergangh gewagt hebbende, quamen dight en cort op den andere twee verscheide

dienaren uyt den naem des gouverneurs Sijn Edele de voltreckinghe der huden mergen gedane beloften versoeken, des sig met 't vorige geselschap ook veerdigh gemaekt heeft en aanstonts derwaarts gereden is, alwaar gelijk te voren eerst van den tweeden ontfangen en nae door den gouverneur, die van sijn gebet affquam, begroet wirt. Doch weynigh tijdts daer geweest sijnde, is den directeur door vehemente graveelspijnen genootsaekt met licentie naer huys te keeren. Den ontbijdt (die bij den Persiaan gebrukelijk is 't sij 's mergens, 's middags off 's avonts voor de maeltijdt op te disschen) en 't avontmael selff wirt met een ruyme croes doornat en niet weynigh met hoffelijkheden doorspect, dat ook in 't minste geen gebrek van antwoorden de betalingh leet. Onder alle redeneringen en discourssen die den gouverneur soo van den eenen als den anderen directeur, welke Sijn Edele meest alle bekent geweest sijn, creegh den libralen Constant een voorneme beurt, die hij evenwel maer tot een voet leyde om eenigsints gegront dit vervolg soo 't scheen daarop te brengen, seggende hij was seer milde en den Persiaan off onse natie hilt daerom veel van hem ende, al segh ik hetselve, wij sien desulke geerne en houden veel van giften. Seker een heusche vermaninghe om soo sijne jaarlijxse vereeringe, die doch all voor hem geordonneert was, niet te vergeten. Voorwaer een groot blijk dese landaarts vruntschap nootsaekelijc niet alleen eerst gewonne maer met een milde off gevende hant moet gevoet werden. Eyndelijk 't onthael, daar de fluyt en schalmey niet in miste, was heerlijk en om dese extraordinaire qualiteyt van d'heer, welcx gelijke noyt der Nederlanderen hier geweest sij, keek boven sijn gewoonte naer geen schraelheyt en duurde tot vrij laet in den avont eer Sijn Edele ontslagen, beleeffdelijc bedankt hebbende, naer 'sCompagnie's wooninge vloote.

Den 22sten dito, 's mergens den tolc David met de medegebragte vereeringhe voor den gouverneur Ewasbeek bestaande in:

9 ellen root scharlaeken,
16 ellen fijn blauw laeken,

16 ellen fijn groen laeken,
13 ellen goudecant,
900 pont peper,
270 pont giroffel nagelen,
173 pont caneel,
217 pont cardamom,
1000 pont poeyersuker,
150 goude ducaten, gesonden wesende, comt hij, met grote dank en 2 Persiaense rocken beschonken wesende, weder thuys en wiert datelijk met 't gene voor den calanthaer en seconde geprojecteert was de novo hene gesonde.

Voor den Calenthaar,

3 elle fijn blauw laeken,
3 elle groen dito,
90 pont peper,
30 pont giroffel nagelen,
30 pont caneel,
30 goude ducaten, ende

Voor Gouwer Aga:

3 el fijn blauw laeken,
2 el groen dito,
40 gouden ducaten.

Den 23sten dito 's mergens de caffila, een dagh voor ons hier aengecomen ende tot heden gerust, door d'heer ambassadeur weder voren aff naer Chiras gesonden sijnde, wiert Sijn Edele door den tweeden, genaamt Gouwer Aga, besogt ende ontrent een halff uur met complimentos van geen bijsonderen belangh verselt *a*).

Den 24sten dito 's mergens sont d'heer ambassadeur den directeur Sarcerius met de getranslateerde brieven van Haar Edele op Batavia áan den Conine en vertrouder des

---

a) Brief van den opperkoopman Schouten te Gamron over den stand van den handel en ingekomen berichten.

rijx van Persia aen den gouverneur Ewasbeek, om, voldoende sijne eergisteren gedane toesegginge, deselve te oversien ende 't geen daarinne nae deses lants hoffwijse te veel off weynigh is, te herstellen. Die tegens den middagh, verregter saeke met de groete ende versoek Sijn Edele tegen den avont tot den gouverneur gelieffde te gaen maeltijdt houden, weder keerde.

Den Calanthaer dede een schaep, wat boomvrugten ende gebacke sucker tot vereeringe brengen, waarvan de waarde met het brengloon aen de dienaren ruym betaelt wert. Desen amptenaar is hier gelijk in alle provintien, waer gouverneuren des Conincx leggen, omme toesigt te nemen 't incomen bij deselve niet vermindert maer volcomen in des Majesteyts thresoren come en met eene te diene voorspraek ende toevlugt, omme den gemeinen man, welke meynt door den gouverneur te seer beswaert en geperst te werden, in hun goet regt te ondersteunen ende staende te houden. Maer indien sijns gelijke in alle d'andre gouvernementen geen meer authoriteyt hebben en soo geblinthoct als desen wort, 't sij nu omdat Ewasbeek door sijnen broeder selff in de gonste van den Coninck is off dat het wel sijn eygen slapheyt is, is 't een opregten huyk om sonder nadenken sooveel onder deselve naer hun te trecken als goet dunken.

Naarmiddagh ten vijff uuren is Sijn Edele naer gewoonte gevolgt, uytgenomen d'heer Sarcerius die weder om sijn vehemente graveelpijnen en andere swacheden 't huys bewaren most, naar den gouverneur gereden, van hem selve aan de binnepoort ontfange, door sijne plaetsen en thuyntjes te verlustigen geleyt en daarnaer op de gewone galderije te sitten gebragt, waar hun den calanthaer, Gouwer Aga, den resident van Congo, den secretaris en verscheyde andere mede vonden, mitsgaders de vrolijkheyt en allerhande plegende beleeftheden niet minder dan d'andere vorige malen tot den avont met volle maten geplengt wirden en ruym negen was, eer Sijn Edele van den gouverneur licentie creegh.

Den 25sten dito 'smergens is Sijn Edele met den calanthaer, Gouwer Aga en veel andere volgdienaren voor-

nementlijk om yets in de gisteren verstelde brieven te doen veranderen ende met eenen d'heer te besoeken, die bij dese gelegentheyt 't versoek hem gisteren in de vreugde gedaan van op morgen voor dagh te mogen reys vorderen vernieuwde, dat gansch niet tegen stont maer met wenschinge van spoedigh en gesont rijden toestint, ende, naer noch wat geseten met cortoiselijk adieu gesegt te hebben, is weder naer sijne wooninge gereden.

Seeker Lhaars coopman, Zeegh Amet, quam met eenen Godia [1]) Abdul Resa, een vermogent man en die jaerlijcx buyten de twee jongst verloopene, dat naar Mecca 't graff van Mahometh heeft wesen besoeken, van de Compagnie wel 't meeste gedeelte der specerijen handelt en nu heden eerst om naar Gamron te reysen over Chiras hier gecomen, d'heer te besoeken. Bij welk naer eenige andere verscheyde redenen Sijn Edele berigt wirt van de doot des Nazers off thresorier des rijx Mahomet Alibeek, sijnde de vierde in staadts getal aen den albeschikker off Achtuma Douleth en wel d'eerste in Coninx gonst, die hem ordonnaire met de naem van vader eerde, geweest, ende waarbij d'Edele Compagnie eenen voornemen vrunt verliest, want inderdaet bevonde hebben hij een opregte genegentheyt tot de Nederlanderen, welke in alle voorvallen grote gonst bij denselven genoten, gedragen heeft. In dese sijn plaetse is gevolgt Mamet Beek, broeder des sabandhaars op Gamron, aan wien d'heer met brieven voorschreven is ende deselve vruntschap ten voordele van de Compagnie hopen magh, dat in dit geval, soo hij anders mede eenigh faveur besit, een gewenste saeke wesen soude.

---

1) *Khadjah*, uitgespr. *Khodjah*, oorspronkelijke beteekenis: hoofd van een huisgezin of van een stam, zelfs gouverneur en heerscher (*Khadjah-i-felek* = de heerscher van den hemel, d. i. de Zon over dag, Jupiter des nachts). Vele beroemde mohammedanen droegen den titel, o. a. de dichter Hafiz. In de 17de eeuw werd hij naar het schijnt vooral aan welgestelde kooplieden toegekend, later slechts aan Armenische handelaars en grondbezitters. Wordt thans bijna uitsluitend tegenover Armeniërs van weinig aanzien gebezigd, nooit ten opzichte van mohammedanen (Schindler).

Van desen bovennoemden Zeeg Ameth, die mede naar Gamron te gaan staadt, is voor een wisselbrieff van *f* 20000 off 500 th°/n ten bevele van d'Edele heer Cunaeus door den directeur op Compagnies resident, den oppercoopman Dirc Schouten aldaer, verleent, soo in ducaten tot de vereeringhe aan den gouverneur als anders hier ter stede van hem genoten m°/o 3290 ende de resterende in een gelijke wisselbrieff van *f* 46710 op Mahomet Mokien in Espahan ter verthoninge te betalen voldaen, mitsgaders aan den selven ter hant gesteld eene missive aan den genoemden Sr. Schouten, ten principalen dienende in antwoord van den sijnen den 18den deser geschreven enz. *a*).

Den 26sten dito 's mergens tot ontrent negen uuren met het soeken van casuwaes [1]) off cameelhuyskens omme den Edele directeur Dircq Sarcerius, welke langer onmagtigh door sijne onverdragelijke pijnen was te paart te reysen, in te voeren, opgehouden wesende, is hij evenwel, vermits daer geen te vinden waren, noch mede nevens Sijn Edele ende al 't verder gevolgh opgeseten en noortswaerts aen, tusschen twee bergen (waervan de westelijkste noch ende de oostelijcxste voortijdts met een seer groot casteel besterct geweest is) door, de stadt verlaten.

In den wegh ontmoeten met redelijk getal esels caffilen van Chiras comende en lieten, ongeveer drie uuren gereden sijnde door seer berghagtige wegen, lieten op een schone ruyme vlacte de carewansera Corde [2]) beter dan tot noch gesien hebben $^1/_2$ mijl van 't dorp, dat tegen de

---

a) Hier volgt de korte inhoud van het antwoord op dezen brief, inhoudende bevelen betreffende den handel.

---

1) *Kadjaveh*. Engelbert Kaempfer geeft in zijn *Armoenitatum exoticarum* (blz. 747) een afbeelding van deze ongemakkelijke toestellen, die tot vervoer dienen van vrouwen, kinderen en zieken. De *kadjaveh* wordt in het tegenw. Perzië op muilezels geladen. Die, welke door kameelen worden gedragen, heeten thans *haudadj*.

2) Kurdeh (Simla kaart). Chardin en Dupré hebben Gurdé en Kourdé (de laatste vindt er een groote karavanserai); Thévenot De-hi-Kourd. De naam wijst waarschijnlijk op een nederzetting van Kürden.

bergh legt en ook soo heet, ter regtersijde leggen en quamen ten een uren naarmiddagh in 't dorp Decou [1]), vijff mijlen van Lhaar, daer in de carewansera te rusten bleven. Dit sijn twee dorpkens, die omdat se aan de voet van 't gebergte leggen, De-cou off bergdorpen genaamt werden. Hier was een loper door den seconde van Lhaar ten bevele des gouverneurs aan den gesaghebber om d'heer al 't benodigde sonder eenige moeyte te doen erlangen, affgeveerdigt. Hij dede ook sulcx, als men van soodanige schouten off boerheeren in andere wereltplaetsen op insight van goede betalinge te verwagten is. Van desen bedongen ook een cameel, twee huyskens ende twee dienaren, omme d'heer directeur ende den tolk David, mede door koortsen gantsch affgemath, voor 185 m^{a}/$_{o}$ tot Chiras te brengen.

Den 27sten dito. Met den dagh nevens Sijn Edele reysvaardigh wesende, sijn weder te paert geseten ende den directeur ende tolc daer naer de bovenseyde kameel wagten laten. Bij goeden tret quamen al voormiddagh naer niet min als drie mijlen rijdens in Bery [2]), een slegt dorp, maer vrij aansienelijk om de carewansera, weynigh jaren verlede daar door den Lhaersen gouverneur 72 passen in de lengte, 79 dito in de breete, weersijts met een stallingh 10 treden wijt, van binnen een ruym viercant

---

1) Deh-i-Kūh = dorp aan berg. De Simla kaart heeft Dahkuh. Chardin schrijft het onnauwkeurig De Kert en de Bruyn De Bakou. De meeste reizigers (Fryer, Tavernier, Thévenot) nemen hun verblijf te Paï Kotel (= voet van den bergpas), gelegen tusschen Kūrdeh en Deh-i-Kūh. Fryer vindt er een nieuwe fraaie karavanserai. Istakhri (10de eeuw) vermeldt vele Kurdenstammen in Fars, die in meer dan 500.000 tenten woonden (*Das Buch der Laender*, vert. Mordtmann, blz. 62).

2) Biris (Simla kaart en ook bij Dupré). Tavernier (Bihry) noemt het een kleine stad. Thévenot en Chardin spreken met veel lof over de fraaie, nieuwe karavanserai aldaar, gebouwd in 1648, zooals een vers boven den ingang in numeriek schrift vermeldt. De Bruyn vindt een half uur van daar de overblijfselen van een sterkte, Koetel Beries, dat hij vertaalt met *Sterkte op den berg Beries*. (De beteekenis van *Kotèl* is echter *steile bergpas*). Hij geeft er een afbeelding van in zijn werk (pl. 186).

pleyn, rontsom met 24 moeye camerkens en aan de ingangh off in de poorte mede twee affgeslote camerkens, in welker eene den Edele Heer Cunaeus logys nam, waerlijk uyt geen nauwe beurs hegt en sterk doen bouwen. Men heeft hier mede een tempelken, waarinne de graffstede is van Mierameth, voor 922 jaren naer 't getuygen der bewaarders hier begraven, wesende in ordre de derde van Mahomet. De tombe is overhangen met blauw laeken en op deselve hebben sij den alcoran, die noyt sonder eerbiedig hooftbuyginghe sullen aanvatten. Veele tinne lampen hangen in cruys over de tombe heenen en tot bewijs van eenige, dat se beyde graven besogt hebben, leggen mede op de tombe eenige achtcante stucxkens met caracteren gedructe Meccase aarde ende onder andere een lapje van Mahomets rok. Eenen Thomas Herbodt [1]), in 't gevolgh van eenen Engelsen ambassadeur in den jare 1624 dese plaetse mede doorreyst, schrijft dat men doe hier noch vonde de school der Hebreeusche tale ende veel dier schriftgeleerde, maer nu, voor sooveel hebben connen vernemen, en heeft men daar die taal noch geene dier taelcundige [2]).

---

1) Sir Thomas Herbert (1606—1682). Hij vergezelde Sir Dodmore Cotton, gezant van Karel I bij Shah 'Abbas den Groote, en Sir Robert Shirley op hun reis naar Perzië in 1627 en gaf daarvan een merkwaardige beschrijving (1634); de meest gewaardeerde uitg. is die van Londen, 1677: „*Some years travels into divers parts of Africa, and Asia the Great.*" Een Nederl. vert. verscheen in 1658, herdrukt in 1665.

De vermelding lager van een „School der Hebreeuwsche tale" berust ongetwijfeld op een misverstand. Herbert spreekt van „an *Arabick* school."

2) Van deze grafstede bevat Sir Thomas Herbert's werk een getrouwe beschrijving. Chardin geeft den naam van den heilige als Emir Ahmed, zoon van Mohammed, den zoon van 'Ali en Fatmeh, waardoor de uitdrukking hierboven: „wesende in ordre de derde van Mahomet", verklaard wordt.

Grafsteden van heiligen komen zeer veelvuldig voor in Perzië en worden *Imam-Zadéh* genoemd. (*Imam* = leider, priester, maar ook hoofd van den godsdienst (Islam), opvolger, afstammeling van den profeet — de 12 Imams. *Zadéh* van *zad* = geboren. De beteekenis is dus grafmonument van een afstammeling van den profeet. Maar vele van

Naarmiddagh is uyt Espahan hier mede te rust gecomen den Engelse president Mr. Jean Louys en weynigh naer hem den directeur Sarcerius. D'heer deed den Engelsman door den coopman Jan Ham begroeten ende affvragen off van den oppercoopman Jacobus Willemse in Espahan geene brieven had, met welke selffs t'overhandigen bij Sijn Edele gecomen is ende naer eenige complimentos genodigt om 't aventmael te blijven houden.

Bij bovenmelte brieff, ten deele door gesegde Sr. Willemsz. geconsipieert en door den adsistent Franchiois Cornelisse vermits desselffs swacheyt den 9den Januario geeyndigt ende geteekent, verneemt Sijn Edele d'antwoorde op d'advysen van 12 en 18 December 1651 bij den directeur uyt Gamron gegeven en hoe des Engelsmans vercogte laekenen door den anderen op tijdt aan eenige Armenische cooplieden tegen 19½ m^{a}/o d'ges [1]), naar veel moeyte en raserije met d'selve gehadt te hebben, op 18½ m^{a}/o genootsaekt was geweest te verminderen, 't welke hem buyten 1½ maant tijdt, die daar bij te verliesen comt, niet min dan 60 th^{o}/$_{n}$ op den geheelen hoopcoop comt te verschelen, mitsgaders dat denselven Coninck t'Sijnen Majesteyts vereysch met twee à drie fleskens Spaence wijn had versien, ende omdat se de Majesteyt niet aanstonden, ongetwijffelt in Gamron naer andere en beter soude uytsien, des versogt wen de Compagnie met goede soete Spaance wijn, roodt van couleur, g'provideert ware, yets daervan voor de Majesteyt (voor wien den gouverneur van Sjolpha [2]) Sierasibassy [3]) in Compagnies woninge naer sulke ook reets vraegh gedaan had) op te senden, om soo den Coninc daervan voor d'Engelsen te genoegen.

---

deze graven behooren aan heiligen, die geen aanspraak maakten op zulk een afkomst.

1) *Gèz*, een lengtemaat ter waarde van ongeveer 0,50 Meter (zie Bijl. B).

2) Djûlfa, de door Armeniërs bewoonde voorstad van Isfahan.

3) *Shirehtji bashi.* (*Shireh* = vruchtensap, hier druivensap, dus wijn). Chardin (*Chirachi Bachi*) noemt hem terecht: „Chef des officiers commis sur les vins". — Sedert de vestiging der Armeniërs te Djûlfa, waar men de beste wijn maakte, was deze hofbeambte meestal ook gouverneur van deze voorstad. (Schindler).

Soo hadde hij vrugteloos den cooper van Compagnies westelijke erve, Miersa Aly Resa, aengesprooken om de vervallene muer tot over 't gesigt achtervolgent de coopbrieff op te halen ende de daarinne wesende vensters te stoppen, waartoe om sijne groot geamptheyt nu niet verder te doen weet als in soetigheyt aan te houden ende 't voltrecken, dat naer de nauris [1]) belooft te doen, duldelijk inwagten. Gelijk hij mede niet en hadde versuymt de Godias, Constant en Carichan [2]), Armenissche coopluyden op hun compste de penningen van 't scharlaken (nu ses jaren geleden van Sr. Bastink) af te vorderen, die, in plaets van betalinge, de ten agterheyt volcomen ontkenden, niet dat de coop derselver hadde gesloten ende gereet ontfangen, maar berigt wesende eenige hooffsche grote daartoe genegen waren ende die uyt hun huyse wilde halen late, weder aan den coopman Bastinc hadden ter hant gestelt, door wien se aen en onder deselve heeren verdeelt sijn, 't welc telkens met eede aanboden te regtveerdigen, dieshalven geen hoop is nog bij middel van regte als yets anders daar van wat in te crijgen . . . . . *a*).

's Avonts naer gehoude maeltijdt waerbij Sijn Edele den gesaghebber off opsiender van 't dorp doen roepen heeft, door welke 't een en 't ander geschonken maar wel voldaan wirt, is Mr. Louys naer sijne slaepplaatse vertrocken.

Sondag 28sten dito 'smergens ongeveer 8 uuren is Sijn Edele naer genomen affscheyt van den Engelsen praesident, die een weynigh tot geleyde medegingh, voorts gereden

---

a) Opgave van hetgeen een karavaan voor de Eng. O. I. Comp. naar Gamron vervoerde.

---

1) *No-ruz* = nieuwe dag, i. e. nieuwjaar, dat is van het Perz. zonnejaar, een overblijfsel van het Perzië van Zoroaster, hetwelk aanvangt op den eersten dag der lente, 22 Maart. Op den *Eid-i-No-ruz* worden alle rekeningen vereffend en de gouverneurs der provinciën herbenoemd of verwisseld.

2) Wellicht de Armen. naam *Garik Khan*.

en eenige mijlen verre in de carewansera Serara [1]) wat gerust wesende, sijn ontrent den avont ses mijlen van 't dorp Bery in 't dorp Benaroe [2]) gecomen. Hier heeft men mede in 't hangen ende selff op de toppen van 't gebergte 't overgeblevene metselwerk van een casteel en verscheide daerin gebouwde woonhuyskens bij tijde der oorloge, wanneer desen lantstreec seer onvrij, ende de lantluyden hunne woningen meest bij den andere in de berge hilden, geweest; 't dorp selff legt noch aan den bergh en is wel 't vrugtrijxste door sijn water, daar 't boven andere door naturelijke spruyten vrij van bedeelt is, van alle die noch doorreden sijn.

Den 29sten dito sijn weder naer gewoonte 'smorgens opgeseten, hadden den wegh wel ruym de grootste helft seer effen in een spatieuse vlacte, waar de genugt van de wilde reebocken te jagen maar geen geluc van de vangst hilden. Rontsom dese vlacte tegen 't gebergte, waar langs hene een revier loopt, leggen veele dorpen en schone thuynen in welke men d'eerste appelen, peeren ende selff de wijn teelt, aen dese zijde Chiras vint. Waerontrent ook sagen eenige swarte tenten off schaephoedershutten, die met hun vee van d'eene plaets tot d'ander, daer de voetsaamste velden vinden, weyden, noyt (gelijk men van de Scyten leest) vaste plaets houdende, maer met geslagten, die somtijdts in 7, 8 en 10, ook wel in 3, 2, 1 hut bestaan, waar 't hun goetdunkt, verreysen [3]).

---

1) Thévenot heeft Dehra.

2) De Simla kaart spelt Bararu. De hier vermelde overblijfselen worden ook door andere reizigers beschreven als omvangrijk. De Bruyn, die niet hier, maar in het op korten afstand gelegen Deh-i-Dombeh verblijft, bezoekt ze en geeft in zijn werk een afbeelding van een der gebouwen: de „sterkte." (Pl. 185). Dupré bericht, dat in deze vallei de beste tabak voor de narguiléh (in Perzië *kalian* genaamd) geteeld wordt (Perz. *tambaku*, in onderscheiding van de tabak voor cigaretten: *tutun*).

3) Hiermede worden bedoeld de *Iliat* (meervoud van *il* = familie of stam, een turksch woord). Dit is de algemeene benaming voor dat gedeelte van de bevolking van Perzië, hetwelk nog in nomadischen staat verkeert. Hun getal wordt begroot op 2 millioen, dat is dus 1/4

Weynigh voorbij 't dorpken Dedomba [1]), dat niet boven 14 à 15 huysen heeft en 't gebiedt van Lhaars eynde ende Jaraos begin is [2]), dat ten reysers gerieff mede eene rustplaets heeft, ontmoete in den wegh twee Compagnies lopers, door den oppercoopman Jacob Willemse met sijn brieven aen den directeur Sarcerius van den 16den deser benevens sijne jongste per d'Engelse president gesonde missives copia affgeveerdigt. Waarbij Sijn Edele voornementlijk bekent wert dat sijn indispositie weder naer volcome gesontheyt liep en dierhalven nu alles 't gunt noch gebrak tot 't affsenden der caffila met mogelijke vlijt tragte te besorgen, ende, soo de 1000 geeyschte swarte bockevelletjens voor Jappan daer jegens noch crijgen con, uytterlijk tegen 't eerste van Februario daerbij affsenden soude, tot welke tijdt om acht stucx wolle alcatyven ende 4 stucx goude laekenen voor Tonquyn, mitsgaders 't innen der vervallene penningen van de laekenen, die dan geerne in Spaansche Realen dagelijcx van Tauris [3]) verwagt wer-

---

of 1/5 van de geheele bevolking, naar gelang van de schatting, die men daarvoor aanneemt. De vele stammen, die tezamen Iliät genoemd worden, zijn van zeer verschillende afkomst: Turken, Kürden, Lüren, Arabieren, Belüdsjen. Die welke in Laristan voorkomen zijn Kashkaï Turkomans. — Ritter (*Erdkunde*, VIII, 372—417) geeft een volledige beschrijving van de nomadenbevolking in Perzië.

1) Thévenot schrijft het, waarschijnlijk juister, Deh-i-Dombé. Tavernier maakt melding van het kasteeltje, dat de Bruyn, die het dorp Dom-banje noemt, beschrijft (zie noot 2, blz. 60). Het plaatsje is niet aanwezig op nieuwere kaarten; de Simla kaart heeft daaromtrent Juwun, dat niet bij de oudere reizigers, maar wel bij Dupré voorkomt (Djiouhoun). Deze heeft intusschen ook nog Deh-Dombé. Chardin en anderen vermelden hier en kort te voren voor het eerst sedert Bender-Abbas de aanwezigheid van stroomend water. Tot dusver moest men het stellen met het, meest brakke en altijd onreine, vocht in vergaarbakken.

2) Juister is het te spreken van de grens tusschen Lär en Fars, van welke laatste provincie Djahrüm een deel vormt. Dupré stelt de grens te Deh-Fich, hetgeen echter als zeer nabij Deh-i-Dombé beschreven wordt. Thans maakt Lär deel uit van de provincie Fars, hoofdstad Shiraz.

3) Tabriz, door de Europeanen vroeger algemeen en ook nu nog, voornamelijk door de Franschen, verkeerdelijk Tauris genoemd. In de 17de eeuw was het na Isfahan (nu na Teheran) de belangrijkste stad

dende, verwisselen wilde, te wagten genootsaeckt was en middelerwijle ijverde den eysch van 75 stux wolle alcatyven voor 't vaderlant, nevens de 18 stux van de voorlede jaarse noch gebrekende, is 't doenelijk bij den anderen te samelen, mitsgaders nu eerstdaegs de 25 stux van even 4 ellen in 't viercant aan de meesters in de dorpen om binnen 3 à 4 maenden veerdigh te wesen en dan met de caffila tegens Gamrons heete tijdt beneden te sijn, aanbesteden soude.

Maar aangehoort de comste des Edelen heer ambassadeurs, den tolk Sahaek, die anders agtervolgende become last met Compagnies caffila gemeynt had af te seynden, omdat denselven hier alle gelegentheden en den groten bekent, daarom hoognodigh gebleven is, te rade gewerden was bij sigh te behouden, en nu grotelijcx diende om 't een en 't ander tot het huys, 't welc uytgesondert 't vergroten der stallinge, meest veerdigh bleeff te versorgen, mitsgaders de comste den Douleth (die daar over sigh met het seggen: den Edele ambassadeur sal hoogelijk welcom wesen, grootelijcx genoegt thoont), en alle de verdere groote, ja selff den Coninck ende de geheele stadt bekent was. Gelijk mede den Joots coopman Isoff Sjahoe [1]) ter verthoninge de wisselbrieff in Gamron t' sijnen laste ter somma van 200 th°/n van de Compagnie getrocken, t' sijner behoorlijke tijdt ende vervaldagh sonder gebreken aannam te voldoen, die ook dan te manen niet versumen wilde.

Weynigh naer de lópers bemoeten in de wegh eenen affgevaerdigden dienaer, met noch eenige mindere nevens hem, van den gouverneur van Jarao, omme den Edelen ambassadeur uyt sijnen naem te wellecomen en voorts te besorgen alles wat tot de keuken en voer der paerden etc. van node wesen mogt. Met welke twee uuren naermiddagh in de carewansera Mausuer [2]), 7 mijl ruym van

---

in Perziē. Zij is gelegen in het uiterste N.W. van het rijk in de Provincie Azerbeidjan (omstr. 200.000 inw.)

1) Voor Isoff dient gelezen Yūsūf (Josef). Shahoe is onduidelijk.

2) Alle oudere reisbeschrijvingen vermelden het, doch spellen het verschillend: van Mousar (Fryer) en Mou-seer (de Bruyn) tot Mouezeré (Tavernier) en Mounzir (Thévenot). Langlès eindelijk stelt voor Mous-

daer huden morgen sijn gescheyden, quamen, waer deselve ook 's avonts bij d'heer ten eeten geroepen sijn.

Dese plaets is van redelijk gemak, staadt alleen sonder meer huysen, maer niet van water daar 't rijker dan veele dorpen van is ende in dese landen, waar 't meest all van de regen te verwagten hebben, groot geagt wert. Vier off vijff weghbevrijders houden hier hunne wooninghe en sijn gemeynlijk ten gerieff der reysiger van 't een en 't ander in voorraadt versien, sulx men naer wegs gelegentheyt genochsaam daarbij voor gelt versorgt werden can.

Den 30sten dito naer gewoonte 's mergens heel vroegh pakten op ende reysden weder voort en dus vier mijlen sonder yets besonders in den wegh t'ontmoeten quamen ontrent 10 uuren voormiddagh in de sera of rustplaets Sjatallig [1]), een slegt, out vervallen nest en dat om de woeste plaets daar 't legt nu met regt de naem van bittere putt, gelijk Sja-talligh verduytst in onse tael betekent, dragen magh. Weynigh naer ons quam ook een Engels adsistent Mr. Robbert en den tolk Ebrehim, met de caffila door Mr. Jean Louys om te eerder Bandhaar Gamron te berijden achtergelaten en huyden morgen uyt Jaraon gereden, van waar te berigten wisten dat dien gouverneur alle toestel maekte om d'heer met verdienende eer in te haelen ende te ontfangen. Sijn Edele hilt den gesegden Robbert ten ontbijt, gedurent 't welke verhaelde dat in

---

syr, maar hij geeft geen reden. Chardin vermeldt een groote, mooie karavanseraï en heerlijk, helder water, omgeven met een menigte vruchtboomen van verschillenden aard.

1) Tjah talg = bittere (water)put. De Simla kaart heeft Chahtalk. Zeer vele plaatsjes in deze streek, evenals elders in Perzië, want het land is meerendeels buitengewoon arm in stroomend water, worden aangeduid met de bijvoeging van *tjeshméh*, *hauz*, *tjah*, alle welke beteekenen een bewaarplaats van water. — In plaats van deze kleine alleenstaande karavanseraï vindt Fryer er een nieuwe gebouwd, „an Ample and Princely Building", die ook door de Bruyn met lof vermeld wordt (Zja talle). Dupré vindt beide karav. nog tegenover elkander staande, maar de oudste was geheel vervallen.

hun geselschap mede affreysde den eertsbisschop Deodate genaemt, door den patriarch uyt Siriën op 't versoek der Mallebaren derwaarts affgesonden en werwaarts hij, naar 18 maanden binnen Espahan verbleven te sijn, van den Engelsen praesident versocht ende vercregen had bij scheepsgelegentheyt gebragt te werden. Het was een man, cort van gestalte en naar 't aansien niet min van jaren als tusschen 60 ende 70 door sijne grijsheyt, van wesentlijke achbaarheyt, geboortigh van Aleppo, daar woonachtigh en sijn huysgesin en vrinden op de verkiesingh des gesegden patriarch gelaten en vrijwilligh (naar bevorens Sirisch legaat 5 jaer in Romen ende een binnen Malta geweest is), dese reys, sonder een duyt gelt, over Bassora tot Espahan, daar uyt Sirien in 11 weken is aangecomen, aanvaardet, om soo voorts bij d'een off d'ander gelegentheyt pro more de Deos voort te geraeken en ten dienst der religie, dat Jacobijns [1]) is, daar tot sijn eynde te verblijven. Soekt eens yemant onser zielhoeders, die het, soo se bevorens niet bijnaar vast versekert sijn goede middelen over te winnen, 'k swijgh uyt lieffde, doen sullen. Hij wist bij d'heer ten avontmael versocht te comen, daar blijkelijk door sijne prijselijke sedigheyt bethoonde een persoon van seer beregelden ommegangh te wesen.

Naar de maeltijt versocht den affgesonde Jaraonsen [2]) dienaer verloff om sijnen meester cuntschap te geven, d'heer op morgen ontrent ten 10 uuren staat maakte te comen, dat hem niet alleen toegestaan maer daernevens ook bevolen wirt des ambassadeurs hertige groete aan sijn heer te dragen.

Den laatsten Januario wel twee uuren voor den dagh heeft Sijn E. Sja-Talligh verlaten en daar tot 't opgaan der sonne den directeur Sarcerius, den sieken tolk, den adsistent Trouwers ende drie soldaten om te gemacke-

---

1) Deze christelijke sekte komt vooral voor in Syrië. G. P. Badger in zijn „*The Nestorians and their rituals*..." (Vol. I, Ch. VI) geeft een beschrijving van hun leer, dien ook de Egypt. Kopten zijn toegedaan.

2) Djahrümsche = van Djahrüm (zie noot 2, volgende bladzijde).

lijker over wegh te comen, doen verblijven. Twee mijlen van hier stegen, om 't moeyelijk gebergte, dat niet wel sonder perykel te paart over te rijden is, aff, begingen voorts dese Jaraosen heuvelen, die de thoppen vrij hoogh thonen, te voet, en onder anderen over seekere gemetselde brugge, die d'een bergh aan d'ander, om te beter te bereysen, hegt, en soo om den buyk den wegh bemuyrt sijnde, beveylt deselve bij nagt, ingevalle van strukelingh, dapper [1]). In dit overmaten woest, hoogh en dor gebergte waren noch verscheyde swarte tenten met hun vee te weyden, daar men noch gras noch looff en sagh, ende wonderlijk om sien is, waar hun voetsel noch crijgen connen. Desen wegh met backsteenen en keyen als gevloert ten eynde, ende 't dorp Jaraon [2]) tot op een $^1/_2$ mijl genaect wesende, is den gouverneur Mahomet Cassenbeek [3]), een man van goeden ouderdom, aensienelijk van wesen en cloek van gestalte, geseten op eenen castanjebrunen hengst met een gouden thoom belegt, ende noch twee schone sulke gecierde paarden, de zaalborden van mas-

---

1) Van dezen bergpas (Godar-i-Nalshikan op de Simla kaart), die hier in weinige woorden vermeld wordt, geven alle reeds vermelde reisverhalen een aangrijpende beschrijving. Tavernier noemt hem de gevaarlijkste, dien hij op al zijne reizen ontmoet heeft. Ook Chardin is vol ontzag voor de afgronden, die hij langs gaat. Alleen De Bruyn betracht meer de vaderlandsche soberheid. Alle vermelden de aanwezigheid van den wilden amandel, Fryer vindt er mastiek en manna en Tavernier patrijzen.

2) Djahrûm. De reeds aangehaalde reizigers zijn eenstemmig in hun lof omtrent dit stadje, welks huizen (Chardin telde er 350, Dupré begroot het getal inwoners op 4000) allen omgeven zijn met tuinen en dat verscholen ligt in groote aanplantingen van dadelpalmen, waarvan de vruchten de beste ter wereld genoemd worden. Uitmuntende druiven, veel mastiek, manna en patrijzen, op de naburige bergen, en nijverheid in de stad zelf (vilten mutsen en mantels) volmaken het aantrekkelijke beeld. De Bruyn heeft er een plaatje van (blz. 341), dat een zeer juist denkbeeld geeft van den algemeenen indruk, die deze Perzische stadjes op den reiziger maken. — Ten N. van Djahrûm vangt de wijnbouw aan. Het stadje bevat thans ongeveer 3000 huisgezinnen (Mac Gregor) en is de marktplaats voor de tabak, die in den omtrek in groote hoeveelheid wordt verbouwd.

3) Mohammed Kazîm Bég.

siven gout voor hem, door twee rijdende dienaren aan de hant geleyt, met sijn outste soon en noch ongeveer sestigh der aansienelijcxste van 't dorp, d'heer, die evensoo gemonteert was als op d'incomste van Lhaar, minnelijk, vrundelijk ende beleeft ontfangen ende met een Chirasen wijnteugh uyt een goude cop ontfangen is ende bewellecomt. Den croes noch eens omgeschonken sijnde, naekten soetjens aan, hoorden in 't hooft van een straadt van menschen door een derselver schriftgeleerde in de Arabissche tale oratie doen en harer wijse dankseggingh over Sijn Edeles gesonde aancomste, welke voorts naer sijn swijgen van al de menigte met vreugtwoorden, welgecome roepende, gevolgt wirt. Dus aan de rustplaats, die ontrent 2 musquetschoten van 't dorp legt, genadert wesende, meynde d'heer den gouverneur te bedanken voor de genotene eer en sigh daar ten neder te slaan, maar desen gebieder dulden 't geensints, begeerende Sijn Edele ende alle 't gevolgh t'synen eygen huyse plaats, die daartoe al had doen bereyden, nemen soude, des ook voldoende dit heus begeeren, gesamentlijk voorts tot in het dorp, ruym van Sjattallig vijff mijlen gesepareert, en vervolgens in des gouverneurs hoff reden, waar datelijk naar de prijswaarde Hollantse sitmanier op stoelen geseth, boomvrugten, sukerbanquet als anders onthaelt, d'heer met Sijn Edele bijhebbende welopgemaekte camerkens, mitsgaders d'assistenten, soldaten en verdere dienaren een ruym vertrec tot verblijff aangewesen wirt.

Naar twee uuren vertoevens nam men de fruycten op en bragt den gouverneur Sijn Edele en d'andere vrunden met desselffs soon ende noch een dienaar des Conincx, hier tot verrigten van 't een en 't ander affgecomen, in een seer curieux cabinet ter heerlijker maeltijdt, in grote schotels vol opgedischt. T'eynde van deselve quam den directeur Dircq Sarcerius met de bij hem geblevene mede daar, die door den gouverneur ook beleefdelijk bewellecoomt wesende, bleeff 't onthael sonder terughsien (vervrolijkt met deses lants sangh ende speellieden, niet min doorregen met een reecx getuygenissen sijner genegentheyt tot der Nederlanderen handel in dese gewesten en selff hunne personen, die doorgaens getragtet had en noch

volharden wilde bij alle middelen sijne hulpe te bewijsen) duyren.

Edoch, hoewel hij sigh in alles seer openhertig, vrundelijk ende milt thoonde, most noch efter de ingebore hebgraegte eyndelijk uytbarsten met Sijn Edele te indagtigen, wat naerstigheyt bij sijnen soon den verleden jare, wen hij selve in Espahan te hove was, gedaen is, om 's Compagnies 2 sijde alcatyven, door struykrovers doen in 't gebergte van Jaraon uyt de caffila gestolen, op te soeken, t'achterhalen en wederom te doen ter hant comen. Daarbij ook niet vergat, den coopman Ham, die de tael can, in 't bijsonder te seggen, hij d'heer ambassadeur most helpen gedenken, gesegden soon daarvoren eerlijk beloont wirt, etc. Soo was het avont geworden en vrij laadt, dat Sijn Edele te mogen ruste versogt, affscheyt creech en yder naer goeden-nacht-wensch in sijn camer gingh.

Den eersten Februario 's morgens al vroech liet den gouverneur d'heeren en bijhebbende sieurs ten ontbijt nodigen, aan 't welc Sijn Edelen versocht dat, wat ook van noden had off hebben wilde ende hij versuymde te doen besorgen, maar vrijelijk gelieffde te eyschen met vertrouwen 't sonder gebreken volgen soude. 't Eten opgenomen wesende, scheyden weder van den andere, ende even naar de middagh sont sijnen staldienaer met een paart tot vereeringhe aan d'heer, die beloont met *f* 20.— en last sijnen meester te bedanken, weder henen gingh.

Bij een expressen looper hebben d'heeren ambassadeur en directeur, benevens de sendinghe der twee jongst become brieven den 28sten en 29sten der verlede maant van den oppercoopman Jacob Willemsz. en 't aangevoegde extract dagregister, aan den oppercoopman Dirc Schouten geschreven, dat hem uyt Lhaar met den coopman Godia Abdul Resa jongst in antwoorde hadden geadviseerd, sedert op gisteren hier wel aengelangt en heerlijc ontfangen waren, gebiedende hem verder soodane drie potten confituren, als op Gamron vergeten sijn, nevens vier carga soo Spaance wijn, als ick soo haest mogelijk naer Espahan sal affschicken, om de Majesteyts graegte naer dat druyffsap te voldoen, en met de te come caffila van

Espahan buyten de 18 p^r verscheyde alcatyven, aan den eysch van verleden jaar ontbrekende, noch eenige diergelijke desen jare gevordert, die met de stucjens goude laekenen en noch acht costelijke alcatyven voor Tonkyn becomende met 1500 pont gars op Batavia geeyscht, met naeste gelegentheyt derwaarts schicken sall. Dat ook geensints sal toestaan eenen Jan Tavernier, Frans coopman in Aleppo, omme over Bassora naer de Indische cust te reysen, naer 't schrijven des consuls in Aleppo gecomen, op Gamron aanlandende, d'selve met Compagnies schepen passagie te vergunnen ende het ook den oppercoopman Jan Bartelse daer, om naer Bassora te zeylen, comende, niet en vergeet uyt Haar Edeles naam aen te seggen, sigh om geene reden, ten sij ordre van de Heeren Seventhiene deswegen thoont, sal bewegen laten [1]).

Nu ontrent den avont geworden sijnde, begonde den gouverneur niet min maar eer meer 't onthael op den voet van gisteren aan te vangen, omsette de tanc rontom met keersen en deed de speelluyden en sangers geluyt geven, vergadt voorts niet 't geen tot vreugde dienen con. Onder 't welcke Sijn Edele ook niet versuymde te versoeken, op

---

1) Jean Baptiste Tavernier (1605—1689), de Fransche juwelier, die zes keeren, tusschen 1632 en 1665, Perzië bezocht. Het was op zijn laatste reis dat hij den tocht maakte van Isfahan naar Bender-Abbas, dien hij in bizonderheden beschreef in zijn „*Six Voyages*", en waarnaar in vorige noten verwezen werd. Hij was toen 60 jaren oud. De betrekkingen, die Tavernier onderhield met de O. I. Compagnie en hare dienaren in Perzië, zijn geloofsgenooten, waren steeds van zeer vriendschappelijken aard. Meestal doet hij zijn vele zeereizen aan boord van Nederl. vaartuigen. Dat hem niettemin ditmaal passage geweigerd werd op een Compagnie's schip, zal gegrond zijn geweest op den algemeenen stelregel, geen vreemde kooplieden gelegenheid te geven zich door uithooren der bemanning op de hoogte te stellen van den gedreven handel in Perzië. Later, in 1679, gaf Tavernier zijn „*Recueil de plusieurs relations ...*" uit, waarin op bizonder grove en onrechtvaardige wijze geoordeeld werd over het gedrag der Nederlanders in Azië. Joret, die in 1886 een zeer gedocumenteerde levensgeschiedenis van den vermaarden reiziger het licht deed zien, laakt dit zonder omwegen en schrijft T's gedrag toe aan vaderlandsliefde, opgewekt door den oorlog, die, tijdens hij de beschuldiging schreef, tusschen zijn land en de Republiek was uitgebroken. Zie ook H. v. Quellenburch's *Vindiciae Batavicae.*

morgen weder te mogen gangh nemen, om soo spoedigh, gesien de tijdt seer sterc quame aan te schieten, als mogelijk was, te hove te geraken. Dit hilt Sijn Edele langh tegen en conde niet begrijpen soo haast van hier, daar in Lhaar wel acht dagen gerust had, vertrecken wilde, stont het efter op het hart ende niet min beleeft aanhouden naer veel wedersprekens eyndelijk toe, met belofte Sijn Edele met een brieff van voorschrijven aan een sijner vermogende vrunden te hooff te sullen geleyden en morgen ochtent selff in Sijn Edeles camer comen en onderrigtingh geven soude, wie ende wie in de saeken sijns commissie te kennen en tot hulpe door vereeringe te bewegen had, dat, als considerabel sijnde, omdat hij een man is, die aan 't hoff selff langh ommegangh gehad heeft, dankelijk aangenomen wirt, en meteen affscheyt vercregen hebbende, malcanderen goede rust wenschten.

Den 2den dito 's morgens de bagagie vooren uytgesonden wesende, is den gouverneur, voldoende sijne gistere avont gedane belofte, ontrent seven uuren, met sijnen eersten soon in d'heers camer gecomen en naar morgengroet met meer andere beleeftheden, begon Sijn Edele tegen d'heer te seggen, dat met lieff te hooff gecomen wesende eerst en vooral den achtuma douleth, vertrouder en albeschicker van 't rijk, soeken most om aan sijn sijde te crijgen. Na hem niet soo seer den corsi bassi [1]) als wel

---

1) *Kurtji Bashi* = Hoofd der Kürtji's d.i. van de troepen, die de grenswacht vormden van het rijk (Turksch *kurumag* = bewaken, beschermen—Langlès, V, 299). Zij vormden, sedert de opkomst der Sevefiden, een bevoorrechte, erfelijke militaire bereden kaste en droegen als onderscheidingsteeken een zonderling hooge, roode muts, waardoor zij van de Turken den spotnaam „kizil-bash" ontvingen, dien zij zich, zooals onze Geuzen deden, als een eerenaam toeeigenden. — De Kürtji Bashi werd, na den Shah, als de hoogste persoonlijkheid van het rijk aangemerkt, zooals eertijds de Connétables in Frankrijk; hij was bewindvoerder over het voornaamste gewest en had het opperbevel over het leger. Het overwicht der kürtji's werd door Shah 'Abbas I voor goed gebroken (zooals eerst veel later in Turkije ten opzichte der Janitsaren zou geschieden), zoodat Kaempfer er in 1684 nog slechts 15 of 20000 aanwezig vond (Langlès, V, 298 en 302 v.v.)

den oppersten jagtmeester des Coninex, die mits 't overlijden van den couleragasi [1]) in die plaats als derde van 't rijk te volgen stint, diende aen te hangen, omdat dien persoon van der jeugt aan bij den Coninck als sijnen compagnon opgevoet sijnde, nu niet in gemene maar broederlijke gonst bij de Majesteyt was en dierhalve groote dinge meer als yemant, ja als den douleth [2]) te weeg brenge conde, die hem een bijsonder vrunt wesende, daarom met een brieffken, dat Sijn Edele ter hant stelde, 's Compagnie's saeken in de gemelte heers besendinghe met alle cragt versogt te willen favoriseren. Bij dese wees ook aan den nazer, nu jongst bij 't overlijden van Mahometh Alibeck, in die plaetse als tresourier van 't rijk gevolgt sijnde, de broeder des sabandhaars in Gamron ende genaamt Mameth Beek, aen welke Sijn Edele ook voorschrijvingh van gemelt sabandhaar heeft. Voorts dat men sigh aan 't groot getal van hovelingen, hertogen en andere heeren, die hun door grootsheyt vrijwat vermogent aanthonen ende inderdaad niet verregten connen, niet te stoten en onnodige giften te spillen had, maar dat Sijn Edele in persoon te hooff comende, bij gevolge bevinden soude wiens voorspraak meer behoeffde. Bij dit overgaff Sijn Edele mede een brieff aan twee sijner dienaren in Espahan aan 't hoff wonende, om soo 't nodigh ware Sijn Edele tot genoemden opperjagtmeester aangang te doen vercrijgen en wat meer gebieden wilde, te gehoorsamen. Mitsgaders boodt aan sijn huys in Chiras, om daar tot logys verblijff te nemen en alles van desselffs dienaar, die daarover 't gesagh had, te vorderen wat ook begeerde, 't welc hem te dien eynde met een brieffken geboodt te achtervolgen.

D'heer om desen gouverneur in sijne tot noch gethoonde

---

1) *Kullar Agasi* = Heer (Agha), hoofd der slaven. Dit keurcorps, door 'Abbas als zijn Janitsaren te paard aangeduid, werd aldus genaamd omdat het gerecruteerd werd uit landen (Georgië, enz.), van waar men de meeste slaven betrok (Turksch *kul*, mrv. *kullar*) zie Chardin, V, 306.

2) Verkorting van *Achtema Douleth* (I'timad-ud-Doulet), die destijds ook door andere reizigers wel werd gebezigd, maar tot verwarring moet geleid hebben daar *doulet* beteekent: regeering.

genegentheyt meer en meer aan te wackeren en in de reets bewesen diensten, die bij goede uytcomste en overeencomige des zijdhandels meer als eenige verlope jare herwaarts weder in voorvallende gelegentheyt d'Edele Compagnie te stade comen can, steets aan te ijveren ende te bewijsen dat men daarvoren dankbaar zij, heeft hem met 150, sijn eerste ende tweede zoon yder met gelijke 50 goude Moorse ducaten [1]) doen vereeren, onder versoek tot den ontfangh derselve in Chiras gelieffde last te senden. Liet mede sijnen nazer off huysbesorger, den secretaris elk $2^1/_4$ Persiaense ges ende aan den portier ende nog drie andere dienaren elk $1^1/_2$ ges craproot gemeen laeken geven, in vergeldinge van welke miltheyt aan sijne dienaren gedaan', soo 't scheen mede den lybralen thonen willende, schonk hij weder aan d'heers dienaar Carichan, vermits de siekte van den tolk David als vertaelder dienende, een paart, 't welc, schoon gelijk 't geene gisteren aen Sijn Edele doen brengen had, van geen bijsondere waarde is, evenwel in den wegh door 't verswacken off sterven van een ander weder in die plaatse seer wel te stade comen can. Dus met den ontbijt te doen al wel ruym negen uuren gewerden sijnde, wilde onsen heer voor alle bewese vruntschappen danken, affscheyt nemen en vertrecken, maar Sijn Edele, de maat der beleeftheyt te vullen genegen wesende, is in persoon met vier sonen en ongeveer 30 à 35 paarden, om Sijn Edele uyt te geleyden, met gereden tot ruym een uur buyten 't dorp, daar 't geheele geselschap in sijn thuyn bragt, die soowel van 't geplant als watertanken en lopen tot bevogtigingh derselver ordentelijk en met 't thuynhuys, dat sindelijk ende niet sonder vrij groote costen gemaackt sij, in welke den coopman Bastinc, ten tijde der twistinghe tusschen de Compagnie ende de croon van Persia 1644, met sijne huysvrouwe hunne gevankenisse hadden, seer sierlijk en ongetwijffelt

---

1) De Venetiaansche Zechien (*Zecchino*), een gouden munt, die in de 17de eeuw in Perzië gangbaar was en een waarde had van 6 Abbasi's 1 Shai (*f* 5.62$^1/_2$).

bij de vrugttijdt vermaekelijk is [1]). Hier hielt hij d'heer noch ruym twee uuren op, eer daar vandaan en weder op de reyswegh geraekten, wanneer ook eyndelijk, naar eerbiedige groete en weerzijts biedende diensten, van den andere yder sijns weegs gereden sijn.

's Avonts ongeveer vijff mijlen gereden wesende, quamen ten ses uuren in de kustplaats Meggek [2]), alleen sonder meer huysen op den weg gelegen, alwaar een dienaar van den gouverneur, om nog hier 't nodige te besorgen vonden, die

den 3den 's mergens al vrij vroech voor sijne gedane dienst, ten bevele van Sijn Edele, met $1^1/_2$ ges slegt craproodt laeken begift en desselffs meester gedienstigh te groeten belast wesende, sijn gesamentlijk weder voortgereden, latende den Edele Sarcerius met den sieken tolk alsvoren weder op de cameel volgen. In den wegh stont den heer den oppercoopman Angel, den coopman Ham en sijnen secretaris Speelman t'hunnen versoek toe, om ter zijde aff 't dorp Taduwan [3]) en 't geen daerbij van seer

---

1) Dit is zonder twijfel de tuin, waarvan De Bruyn (*Reysen*, blz. 340) een korte beschrijving geeft. Hij noemt hem *Fag-va-baet*, d. i. wellicht *Fakhr-abad* = zetel van den roem. — Wat de „gevankenisse" van Bastinck en zijn vrouw betreft, hun aanhouding door den gouverneur van Djahrûm geschiedde ten gevolge van den uitgebroken oorlog met de Compagnie. Bastinck werd, op bevel van het Hof, weder spoedig vrij gelaten. Valentijn (V, 245—247) geeft een kort, maar niet altijd juist verslag van de gebeurtenissen, die hiertoe aanleiding gaven. (Vgl. *Roobacker's Scheepej.*, Inl.)

2) Mûkhak (Simla kaart) een, ook nog tijdens Dupré, geheel alleen staande onaanzienlijke karavanserai met slecht water. Slechts Herbert spreekt van vier graven van Mohammed. schriftgeleerden, die hij hier aanwezig vond. Fryer heeft Mocock-Sûgta, De Bruyn Mich-Geck-sogte. Hoe zij aan dat laatste woord gekomen zijn, is duister (sâkhté = gemaakt, sakhté = gewogen, sûkhte = verbrand). Op zijn terugreis van Batavia naar Isfahan spelt De Bruyn den naam juist: Moogack.

3) Tadûan. (De Simla kaart heeft Taluan, maar dat is blijkbaar een drukfout.) Het is het Dadian van Tavernier en Tada-woen (later Tadurwan) van De Bruyn. Eenparig loven alle reizigers de vallei, waarin dit groote dorp gelegen is. Chardin en Tavernier noemen het, in bijna gelijke woorden, een der heerlijkste oorden van Perzië, ook De Bruyn

oudt metselwerck in 't gebergte is, te mogen gaen besien.

Op een $^1/_2$ mijl den wegh affgelegt hebbende (in welke veele schoone thunen en dorpen langs de cant eener revier, die nevens 't gebergte loopt, daar dese luyden al doorgaens om 't gerieff van 't water, dat anders door onseggelijke moeyte door putten graven hebben en van den regen verwagten moeten, hunne woninge nemen, passeerden) wierden door eenen Isoff Beek, (van den gouverneur van Chiras met noch twaalff minder dienaren affgesonden om selff tot Saraon sig bij d'heer te voegen en voorts sorgh voor alles 't gunt tot spijse als voer van peerden etc. van noden was te dragen) verselt met den schout van 't dorp Gaffer [1]), onder welcx verantwoor-

---

is ditmaal opgetogen. Men brengt hem en zijn gezelschap (hij reist met den directeur Casteleyn en diens dochter met groot gevolg) een visch, die in vorm en smaak geleek op een kabeljauw „waerom wy hem op de vaderlandsche wyze toebereidden, en den staert daervan briedden." Men vindt er dan ook groote tuinen, die allerhanden vruchten opleveren, daarnevens rijst- en tarwevelden, een rivier, waarin de karpers en andere visschen zoo talrijk en tam zijn, dat een behendig visscher ze met de hand vangt. Wild is er overvloedig. De Nederlandsche en Engelsche kooplieden van Bender-Abbas kwamen er 's zomers menigmaal eenigen tijd doorbrengen.

1) Kafr (Simla kaart.) Fryer heeft Caifer; hij teekent aan, dat hier de teelt van den dadelpalm eindigt. De cypres wordt nu voor het eerst genoemd. Chardin (Kafer) noemt het een mooi dorp en geeft als afleiding *Kafir* = ongeloovigen, omdat zich hier, naar men zegt, een tempel der vuuraanbidders bevond. Hij treft in den omtrek vele bouwvallen aan, en volgens de overlevering moet het in vroegere tijden een der fraaiste steden van de provincie zijn geweest. Verder wijdt hij weer uit over de groote vruchtbaarheid. De Bruyn doet deze plaats niet aan, maar vermeldt als rustplaats As-mongeer (bij Dupré Asmonguier en op de Simla kaart Azemugire. Het is gelegen tusschen Tadūan en Kafr. Figueroa (*L'ambassade...*, p. 97), die hier in 1617 doortrekt, is overtuigd, dat dit plaatsje de bakermat was van een stadje in Estramadura, dat hij Cafhra noemt. (Bedoelt hij hiermede het tegenwoordige Casar, nabij Cáceres?) Evenzoo wordt door hem een dorpje, Denia, gevonden, hetwelk hij dadelijk als de oorsprong herkent van het gelijknamige stadje in de provincie Valencia. Met meer grond wordt aangenomen (vreemd genoeg trok dit niet de aandacht van Figueroa), dat door de talrijke Perzische kolonie, die zich ten tijde der Mohammedaansche

dinge alle de omleggende vlekken hooren, en daarvan hij in Chiras aan den gouverneur reekeningh doen moet, ende noch drie, vier andere ontfangen ende onder 't geluyt hunner speelluyden fluyt- en schalmeyspel in 't selve dorps carewansera geleyt, waar de camers tot nodigh vertrec voor Sijn Edele ende 't gevolgh schoon gemaekt vonden.

's Naermiddags reet hier bij vollen run verbij een conincx expresse affgeveerdigde post aan den sulthan van Gamron, sonder omdat hij al geheel geen stant hielt, men weten conde om welke redenen. En even daarnaar reysden ook denselven wegh twee van gesegde sulthans dochteren, in casuwaes off huyskens op camelen met hare dienstmaegden gedragen, en eenige dienaren tot geleyde.

Ontrent 't vallen van den donker in 't begin van den avont sijn hier te gelijk mede binnen gecomen d'heer Sarceri met sijn bijhebbende en Angel, Ham ende Speelman, Sijn Edele in den wegh ontmoet, die van 't gunt gesien hadden d'heer ambassadeur dese verhalinge deden [1]).

---

overheersching in Spanje bevond, de stad Xeres ($x = sj$) werd gesticht, die aldus genoemd werd naar hun vroegere woonplaats Shiraz. Opmerkelijk is het, dat de wijn van Shiraz in smaak en kleur veel gelijkt op wat wij Sherry en de Franschen vin de Xérès noemen.

1) Van de bouwvallen, waarvan het nu volgende verslag zoo uitvoerig gewangt, vindt men bij andere reizigers, met uitzondering van De Bruyn slechts weinig melding gemaakt. Tavernier, die nimmer veel belangstelling toont voor iets, dat buiten het dagelijksche praktische leven staat, spreekt slechts van bergpaden, naar grotten voerende, die zoo ruim zijn, dat zij van 2 tot 3000 personen kunnen bevatten. Zijn reisgenoot, Thévenot, anders wel toegankelijk voor wetenschappelijke onderwerpen, maar dan meer op natuurkundig gebied, zwijgt er geheel over. Zoo ook de Engelsche reizigers. Alleen Chardin wijdt eenige aandacht aan de zaak (VIII, 464), maar heeft slechts het navolgende op te merken: „On y voit beaucoup de masures parmi des marbres revêtus de sculptures; et on voit dans les montagnes voisines des ruines de palais et des marques d'habitations somptueuses, qui donnent lieu de croire qu'avant le mahométisme, cet endroit etoit quelque lieu considérable. Les gens du pays appellent ces belles masures Kahné Guebron, c'est à dire, *habitations de païens*, ou *d'idolatres*, par où ils entendent les *anciens Persans*, qu'ils nomment ordinairement

In den wegh van Sijn Edele gescheyden wesende, quamen, naar ongeveer drie quart uur ter linker sijde dwars affgereden wesende, in 't dorp Taduwan, gelegen aan de voet van 't gebergte niet verre van de revier, aan welcx cant schone vrugtthunen en eenige zaeyackers, die nu beploegt wirden, hebben, en hun water tot bevochtigingh door opgehaelde loopen uyt de revier vrij laeger dan de gemeene gront trekken; een vlek, bestaande in niet meer dan hondert woningen, alle van slijk en stroo sonder de minste geschiktheyt in eenen hoop, waerin men nauwelijcx een steegsken off straatken vint, gebouwt. 't Incomen, dat niet conden oordeelen veel te wesen, vermits meestal de omgelege zaeylanden gesegt wierden

---

Guebron ou Gauron." (Khaneh Gabran = huis, (woonplaats) van Guêbres, i. e. *Kafir* = ongeloovige, dat is hier: volger van Zoroaster, vuuraanbidder.) Kafiristan, ten N. W. van Afghanistan, en het Zuid-Afrik. *kaffer* doelen beide op „ongeloof" (aan den Islam).

Aan Generaal Schindler dank ik de navolgende aanteekening: „Langlès heeft waarschijnlijk terecht *gabr*. (d. i. volger van Zoroaster), de Franschen schrijven *guèbres*, de Silva Figueroa heeft *gaores*) afgeleid van het Arab. Kâfir (of Kafr) = een ongeloovige; de vervanging van *k* voor *g* levert geen moeilijkheid op, ofschoon Perzische lexicografen van de 17de eeuw *gabr* en *gavr* opnemen als *Perzische* woorden met de beteekenis van *ateshparast* (vuuraanbidders). Het Turksche *giavur* of *giavr* (gewoonlijk wordt het geschreven *giaour*), d. i. ongeloovige, die geen musulman is, ontstond zonder twijfel uit kafir. De korte *i* klank wordt in vele Turksche woorden na de *g* en de *k* bijgevoegd bij de uitspraak. Majoor Sykes (de schrijver van „*Ten thousand miles in Persia*", London 1902) vergist zich waar hij zegt dat *gabr* beteekent „man", als in Gabriel „the man of God". De zin van dit *semitische* woord is: man, held, een edel en goed man (nooit vrouw) en wordt in het Arabisch op andere wijze gespeld. (De Perzen spreken het uit *djabr* en Gabriel wordt bij hen Djabreil). Is het aannemelijk dat door den fanatieken Arabier mannen en vrouwen van een volk, dat zij minachten, met „helden" of „edele mannen" zouden worden aangeduid? *Gebr* heeft steeds een beleedigende beteekenis en wordt nooit door de volgers van Zoroaster gebruikt. Zij noemen zich Zardûshti's (Zardûsht = Zoroaster). Het is dus evenzeer onjuist om van Parsi's te spreken voor zoover Perzië betreft. Deze naam is slechts toepasselijk op degenen van hen, die zich in Voor-Indie vestigden; zij ontvingen hem omdat zij kwamen van Pârs (Perzië.)"

Chardin heeft blijkbaar zelf niet gezien wat hij hier opsomt, en hij

den gouverneur van Chiras te behooren, is van over vele jaren de heyligheyt van Mecca eygen gegeven, en houden hunnentwegen daar eenen schout, die d'opsameling, onder behoorlijke reekeningh aan die daertoe stellen te geven gehouden is, doet. Doch yets in twistinghe onder de dorpluyden voorvallende, behoeven hun met het vonnis van den selver opsiender niet naeder te genoegen als selff begeeren, maar mogen in Chiras soo de costen niet ontsien, verder regt soeken, welcs gouverneur ooc 't crimineel bevolen is. Tot desen genoemden schout off vertrouder van 't dorp, bij wien 2 jaren geleden eenige van Compagnies dienaren ses weken in den heeten tijdt huys gehouden hebben, versogten wegscundige omme te moge gebragt werden naer de plaetsen, die soo waardigh en wonderlijc om sien gerugt wierden. Die becomen hebbende, onder derselver geleyde langs de rivier, wedersijts becant van seer moeyelijke en nauwelijcx reysbare bergwegen, wel een $^1/_2$ uur noordwestwaart opgereden sijnde, stegen van 't paard, begonden om geen tijdt te verliesen den wegh, die aangewesen wirt, den bergh onuytsprekelijk steyl op te climmen tot de halve hoogte, daar stil hilden, wat rusten ende de leyders hun vier, om nu voorts tot ligt te dienen, aansteken deden, met 't welke een wijt gapent gat, daarvan d'ingangh met een gemetselde muur aan 't overschot noch te sien aan de cant van een uytstekende berghoek beschanst en met gaten om pijlen door te schieten gemaekt is geweest, intraden.

---

moet daaronder ook de verder afgelegen bouwvallen begrepen hebben, die hem dan bij geruchte ter oore zijn gekomen, want in de onmiddelijke omgeving van den karavaanweg bevindt zich geen „beeldhouwwerk".

Wat De Bruyn betreft, hij is uitvoeriger. Van zijn eerste bezoek, op zijn reis van Isfahan naar Bender-Abbas en Batavia, geeft hij slechts een zeer kort bericht (*Reizen*, blz. 339), maar „omdat [hij] uit de „handschriften dergenen, die met den gezant Cunaeus in den jare „1652 naar Spahan gereist waren, op Batavie bespeurt had, dat hier „eenige merkwaerdige zaken zouden te vinden zijn", stelt hij op zijn terugweg een meer nauwkeurig onderzoek in, waarvan het verslag gevonden wordt in zijn *Reizen*, Blz. 408—9, terwijl hij ter verduidelijking drie zijner steeds goed verzorgde plaatjes bijvoegt (N°. 237—9).

Daarinne soo magtigen grooten putt om water in te bergen voor eerst sagen uyt de pure steen gehact, dattet nauwelijcx geloofflijk is menschen-werc te sijn, maar was nu door keyen en vuyligheyt bij verloop van groote tijdt meest tot boven vol. Ter linkerzijde regt van d'incomst aff croopen, 't ligt vooruyt, door een gat wel twintig voeten langh (wat becrupelijk voor een mensch en noch ter nauwer noot soo 't scheen gehact) in een wijde hooge ronde plaets, als een camer gantsch met wulffs ronte en dat men soude geloven, aan de wittigheyt die 't heeft, met kalc bestreken te wesen, so men niet en sag in de diepe cloven en gaten, daer men niet anders als met 't gesigt bijcomen can, 't eveneens was. Uyt dese door een selffde cruyppatt, maer niet soo langh, hant aen malcanderens clederen geslagen, om niet van een te geraeken, dewijle maar de voorste nutt van't vier off ligt had, quamen in de tweede, welke even sulke drie welffbogen, ordentelijk ende van geproportioneerde grote, als men hedensdaegs hier te lande bouwt, van ruyme hoogte, hadden rontsom vier off vijff gaten rontachtigh en ontrent 12 voet diep, waarin men segt de bewoonders hunne slaepplaetsen gehouden hebben. Van hier cropen en gingen verder, tot dat in de achtste gesepareerde camer, die 200 treden van den ingangh en wel d'aldergrootste is, quamen, daar eensdeels in graegheyt van nieuwsgierigheyts voldoeninge door vijff verscheyde paden, van welkers eene niet wisten welke te kiesen, gestudt wirden, te meer dewijle, naar de getugenis van die bij ons waren, niemant oyt verder daarinne geweest sij; en derffden seggen het ontrent Chiras, dat 20 mijlen verre is, sijn eynde off uytcomst heeft. Dit, hoewel gantsch ongeloofflijc daeromme het ook voor boerenpraet aanhoorde, beleth niet der yemant oyt gekent sij, die 't eynde geweten heeft en laat door de goede en schijnbare tekenen die men daar vint, grote aparentie bij verder ingangh, 't sij hoe diep 't magh wesen, nogh meer diergelijke cameren, als acht in 't getal gesien hadden, gevonden werde soude. Dit alles beoogt en deser menschen woninge, niet sonder grote verwonderinge, wel en volcomen besigtigt hebbende, lieten de vledermuysen met hondert duysenden in't getal daar

vredige besittinge ende spoeden weder daaruyt door 't light, dat brandende droge dadeltacken ende al aan 't eynde waren, om weder de lugt in d' oogen te crijgen, soo haest mogelijc te geraken, latende sulken duystre helspelonk, welcx mont d'ijsselijkheyt van 't geheel uyt de tekeningh, door Sr Angel daarvan gedaan, genoechsaam te kennen geeft, geerne den lelijk stinkenden vledermuys ten huysinge [1]). Desen bergh niet min gevarelijk, met handen en voeten en op de naers affgeclautert, als daer opgeclommen wesende, begonden schuyns daer tegens over noch snoder te beclimmen tot aan een clooff, seer hoogh van de nedergront in de buyk van deselve, die twee hondert een en seventigh schreden tot woningen in verscheyde gedeelt, sterc en hegt van loutere bergsteen als aan 't meeste overblijfsel noch sien conden, bemetselt is, met drie gangen, door welke bij malcanderen en in noot toegaen conde, d'eene seven treden langh, twee voet breet, een groot manslengte hoogh, de andere 22 schreden langh, twee voet breet, 7 palmen hoogh, de derde 21 langh, even breet ende 9 palmen hoogh, uyt den vollen bergh met magt, cragt en arbeyt in soo ijsserharden steen gehouden, bij 't welc alles de konst van toegangsbelet mede seer wel geobserveert is. Want men vint, daar de clooff niet ruymte genoch hadt, de uytstekende hoeken muurs der huysinge, dikker als d'andere, met schietgaten anderhalff voet hooch, boven scherp toegaande en vijff duym breet, versien, waardoor alle toegangen, die yemant om deselve te bestormen met overgrote moeyte wilde maeken, genochsaem conde beletten, hunne woningen bevrijden ende daar ontrent onbeclimmelijk houden. Soo ontbrack

---

1) Men ziet uit deze beschrijving dat De Bruyn's bewering dat de reisgenooten van Cunaeus zich zeer lichtgeloovig hebben getoond, geen grond heeft. De Bruyn is trouwens niet eens zelf in de grot geweest, doch vergenoegde zich er zijn gids in te doen afdalen, die verklaarde na 30 schreden het eind van de gang bereikt te hebben. In dit geval had Speelman, bijna 24 jaren oud, het voordeel boven De Bruyn, die juist in het jaar van Cunaeus reis geboren, tijdens zijn bezoek reeds een leeftijd van 54 jaren bereikt had. De hier vermelde teekening, door Angel gemaakt, is niet aanwezig.

deselve ook, bij verhinderinghe van uitgangh tot de revier, daer onder langs heen loopende, geen water door een put, die in de middelhuysinge twee voet breet ende $3^1/_2$ voet langh tot onder op de gront, dat een ongeloofflijke diepte is, gehact en waarbij men noch siet de manier, hoe hun water met een radt en touw daaruyt geput hebben. Het moet een onbegrijpelijke manier van arbeyden geweest sijn, 't maken van dese putt, daerin om ligt te scheppen, tot voltrecking van 't werck, drie ruyme gaten door den gecapt en die ook soowel van buyten als binnen de put sien conde, gelijk ook in 't affgaan speurden een selve ongeveer dertigh voeten diep, alleen gehouden om op de gront van deselve door een gat 't ligt voor de arbeyders te lager te brengen. Doch gelijk in d'eerst verhaelde put, door 't insmijten van stenen, die seer luytrugtige clanc gaven, met 't gehoor wel tot sestigh tellens off 28 aderslagen volgen conde, soo en hoorden, reets ten halven weg gedaelt sijnde, aan de tweede put hoe scherp ook luysterden en wat ook daarin smeten, geen gront crijgen [1]). Hier lieten in teeken voor de geene, die van de Nederlanderen daar comen mogte, dat het onder 't gesagh van Sijn Edele bereyst hadden, nevens Zijn Edele onse naemletteren, en geraekten daarmet omleegh sonder tijdt overigh te hebben om een andere gelijke gemetselde clooff, weynich van dese, daarin een stallingh van paarden seyden geweest te sijn, te connen gaan sien [2]). Deze luyden noemen de gesegde plaatsen Goene Gabron [3]), verduytsert

---

1) Dergelijke diepe putten bevinden zich ook op een berg in de onmiddelijke nabijheid van Shiraz. Eén daarvan, bekend als de Tja Ali Bender, is waarschijnlijk van Sasanidischen oorsprong en ligt temidden van de bouwvallen van een sterkte (de *Kaleh-i-Bender*.) Zijn diepte is nimmer gepeild kunnen worden. Dr. Wills (*The land of the Lion and the Sun*, p. 275) liet een steen neder door middel van een koord, maar op 600 Yards diepte stond het koord nog strak.

2) De Bruyn gaat voort aan het hier beschrevene te twijfelen, zonder zelf een onderzoek ingesteld te hebben. Zijn ongegronde opmerkingen waren bovendien misplaatst, omdat over Cunaeus' reis geen beschrijving was uitgegeven en de reizigers reeds overleden waren.

3) Zie pag. 74, noot. Het verdient opmerking, dat Sir William

Heydenen woninge, dat deselve gestigt sijn van over seer oude jaren, door menschen van vrij groter gestalte en gevolgelijke stercte als de jegenwoordige, en dat van d'eerst gesproke spelonk tot dese bergclove, die niet min dan $^1/_8$ mijl oordeelen van den andere in de wijte te wesen, langs twee ijssere kettingen over en weer geschoven, bij oorlogh ende noottijdt tot den andere te comen wisten, mitsgaders jongst derthien hondert jaren geleden onder 't gebiet van eenen Rustan [1]) bewoont, en doen ge-

---

Ouseley in zijn „*Travels in various countries in the East, more particularly Persia*", (Vol. II, p. 105) een *Khaneh-i-Gabran* beschrijft, door hem bezocht in 1811, toen hij van uit Shiraz een verkenningstocht maakte naar Fasa en Darab, dus langs den eenigszins noordelijker weg van Shiraz naar Bender-Abbas, o. a. door Della Valle, Dupré en Preece beschreven, die hier echter zeer nabij den gewoonlijken, ook door Cunaeus gevolgden karavaanweg loopt. De ligging daarvan, op geringen afstand Z. O. ten O. van Fasa, maakt het onwaarschijnlijk dat het behoort tot denzelfden groep bouwvallen, die door Cunaeus' gevolg vermeld wordt. Ouseley's beschrijving en afbeelding (Plate XXXII) gewaagt in dezen omtrek van grotten en diepe putten. De naam *Woonplaats van Vuuraanbidders* is echter in Perzië een gemeenzame aanduiding van bouwvallen uit den vóór-islamitischen tijd. Deze geheele streek, tot voorbij Darab, was onder de Achaemeniden en vooral onder de Sasaniden, zeer welvarend en bevolkt, en als getuigen daarvan zijn vele overblijfselen aanwezig, die zelfs aanleiding gegeven hebben hier het Pasargadae met het graf van Cyrus te plaatsen, dat nu echter wel als vaststaand kan aangenomen worden zich ten N. van Persepolis te bevinden. Intusschen kan men hier een andere koningsstad van denzelfden naam te zoeken hebben, daar verschillende klassieke schrijvers er uitdrukkelijk melding van maken.

1) Rūstam, de zoon van Zal, afstammeling van Djemshīd, is de meest geduchte van de legendarische helden uit het mythische tijdperk, door Firdūsi in zijn Shah-nameh bezongen. Aan hem worden de meest fabelachtige heldendaden toegeschreven, vooral in den oneindigen rassenstrijd van zijn land, Iran, tegen Tūran (Centraal-Azië, van waar turksche horden herhaaldelijk Perzië binnenvielen), die nog eeuwen lang in den historischen tijd voortduurde. Rūstam's jaartal is niet vast te stellen, maar valt in het begin van het tijdperk der Kayani-dynastie, waarvan de eerste vorst, Kaï Kobad, door hem op den troon geplaatst werd, dus lang vóór Kūrūsh (Cyrus, 559—529 v. C.) Rūstam wordt door de landlieden in Perzië gemakshalve als de stichter beschouwd van vele oude bouwwerken, waarvan de herkomst hun geheel ontgaat.

heel overwonnen ende vernietight waren geweest. Edoch van dese luydens verhael om de slegte en bijnaer gantsch geene redenen, die van 't een en 't ander te geven weten, en is geene bijsondere staat te maeken, maar evenwel sij waer, naar 't gene selffs van 't werck door 't gesigt begrijpen conde, daar sterker en in voortvarender manier moet aan gearbeyt off veele jare, naer de langsaamheyt deser lieden, over besigh sijn geweest.

Dit verhael 't een en 't ander aan den bijwesenden dienaer des Chirasen gouverneur Mamet Isoff Beek [1]) in dese taele overgesegt wesende, getuygde 't bij hun voor soo groten wonder hedensdaegs als bij eenige andere vremdelingen gesien wirt ende onder haar onmogelijk hilden, tegenwoordigh yets diergelijcx te maeken connen, bijvoegende dat, soo gelijk vast gelooffde met d'heer tot Espahan te reysen geboden wirt, noch andere wel soo siens-waarde overblijffselen van gebouwen, als voornementlijk was 't hoff van den Coninc Darius, Sijn Edele aanwijsen soude.

Sondagh den 4den dito 'smergens liet d'heer de speelluyden met een smalle gifte vereeren en steegh voorts te paart, comende naer drie en een halff mijl rijdens in de carewansera Acha Tachy [2]) soo genoemt nae de naam van den bouwheer Acha Tachy, gewesen sabandhaar in Gamron, sijnde denselve die ten tijde van d'heer Constants commissie 1643 de Edele Compagnie een soo quaden trek gespeelt en de doen wesende onlusten gebrouwen heeft [3]);

---

1) Mahmed Yūsūf Bég.

2) Chardin vermeldt deze karavanserai: Agha Taki, maar andere reizigers spreken van Païnra (Dupré), of Païra, zooals Tavernier en Thévenot het schrijven. Fryer heeft Firaw, maar vertaalt het door „*The foot of the way*", d. i. dan Parah, en voegt bij dat Agha Taki daar een karavanserai bouwde. De rivier, waarvan de tekst spreekt, is de Kafr (dezelfde, die langs het op blz. 73 vermelde dorp van dien naam stroomt), elders, gedurende zijn loop van bijna 500 K.M., Kara Aghach en Mend genaamd, tot zij, als de Khor Ziarat, ten Z. van Būshir, in de Perzische Golf uitmondt.

3) Deze Agha Taki, had het de Compagnie reeds vroeger lastig gemaakt, toen hij Constant's voorganger te Gamron, Geleynsz de Jongh,

legt alleen digt aan een verbij loopent revierken en een halff uur van een seer vraey dorp, waeromher naer de wijse van desen lantstreek om 't gebruyk van 't water noch veele andere getelt connen werden.

Den 5den dito geraekten ongeveer met den middagh ruym vijff mijlen verder, in den wegh bij verscheyde hoopen ontrent 200 lasteselen ontmoet hebbende, in de carewansera van redelijc gemack Mosaffry, [1]) over de staart van de bergh in 't begin van een seer schone, noch noyt diesgelijk bemoete valey, een quart mijl van eenige daarom leggende dorpen, waaruyt de reyser voor weynigh gelt genoech 't behoeff crijgt, gelegen. Hier wirt, mede door 't gespel van trom, pijp en schalmey, de comste van d'heer betekent; hadden voorts den geheelen naarmiddach voor d'eerste reyse seer dostigh, dompigh ende regen dreygent weder, ende met 't vallen van den avont is den E. Sarcerius met sijn bijhebbende mede daer gecomen.

Den 6den 'smorgens vroegh, al weder op wegh ende naer een uur rijdens wat opgeclaart ende de son sigh der duysteren wolkcleet ontmantelt hebbende, heeft onsen geley-

---

op gewelddadige wijze gevangen nam, naar aanleiding van een geschil omtrent de uitlevering van een door de Compagnie opgebracht Arabisch scheepje.

1) Mūzaffarabad op de Simla kaart, dat is dan *Muzaffir* = de overwinnaar of met een *s*, zooals in het verbaal gespeld, reiziger; en *abad* = woonplaats (als *abode*, Eng.) De overleden Shah *Muzaffir-ed-din* = de overwinnaar (in dienst) van het geloof. — Alle reizigers vermelden deze plaats en de karavanserai met veel lof. Tavernier vond er, voor den eersten keer in Perzië, zwarte truffels (in onderscheiding van de witte, die er veelvuldig voorkomen, doch wier smaak niet op die van de zwarte gelijkt.) Dupré laat er, op deze aanwijzing, te vergeefs naar zoeken en hij wreekt zich met de bemerking, dat T. niet waarheidlievend is en zich heeft willen vermaken, ten koste van opvolgende reizigers. Hij vindt de groote karavanserai, die eertijds tot een der fraaiste op dezen weg gerekend werd, geheel in verval en maakt melding van een daarbij gelegen stroompje met uiterst warm water (extrêmemant chaude). Hij is de eenige, die dit opmerkt. De Bruyn vangt er bij fakkellicht visch, die hij voor karper houdt, hetgeen op koel water wijst.

der door sijne valken Sijn Edele 't vermaek van verscheyde schone vlugten op de leelijke craey, die vrij den grijpvogel moeyte aanbragt ende weynigh vangen liet, te sien gegeven. Dese vlacte, die nu gemackelijk maer bij de regentijdt seer diep en slibberigh te bereysen is, heeft nauwelijcx een boom, maar buyten de wegh niet anders als zaeyvelden, die jaerlijx veel graan geven. Waren bijnaar op de helft over, als even naar 't verbij rijden van wel vijftigh lasteselen, een dienaar des Chirasen gouverneur met een cas wijn en een gelijke vol boom- en thuynvrugten aan d'heer afgeveerdigt ontmoeten. Uyt welke Sijn Edele om te aengenamer ontfangh te thonen, datelijk met een cop de proeff nemen ende den brenger mede eens schenken liet. T'eynde der vlacte (die min dan 7 mijlen breet ende wel soo langh is) sijn noch een mijl over moeyelijke steenachtige bergwegen gereden wesende, ten een uure naer de middagh 8 mijlen van Mossaffry in de rustplaetse Babe Hasy [1]) gecomen, daar even een uur daarnaar de huysbesorger off schatbewaerder des gouverneurs met noch wel 50 paarden, om Sijn Edele binnen Chiras te geleyden uyt den naam van sijnen heer, den ambassadeur comen bewellecomen, waerbij versocht Sijn Edele tot overmorgen hier gelieffde te verblijven, off wel morgen de stadt op een mijl tot het dorp Ousjouaal [2]) te naderen

---

1) Baba haji (Simla kaart) = Papa pelgrim (Mekkaganger). Het is een vrij gemeenzame naam in Perzië en in omgekeerde volgorde beroemd geworden als de held van Morier's roman: „*The adventures of Hajji Baba of Ispahan*", de Perzische Gil Blas. Met afwijkende spelling wordt de karavanserai (klein en slecht onderhouden noemt Chardin haar) door alle reizigers als de eerste pleisterplaats, van Shiraz komende, vermeld. Thévenot meent, dat het dorp zijn naam ontleent aan zijn stichter, en dat deze er begraven ligt.

2) Waarschijnlijk Udjvār, gewoonlijk uitgesproken Udjvāl en Udjavāl, een dorp ongeveer 2 Eng. mijlen ten Z. O. van Shiraz, op den weg naar Fessa en Bender-Abbas (Schindler). — Figueroa heeft Ochiar, Petter Oesiwat, Fryer Udgewally (en hij voegt er, op welken grond is niet duidelijk, als vertaling bij: *Beggars-Garden*. Mogelijk trof hij er deze aan.) en Dupré Odjoûa. Van dezen heeft alleen eerstgenoemde den rang van gezant en, evenals Cunaeus, wacht hij hier op bericht, dat de aanstalten voor zijn intocht gereed zijn.

en daar dan vorder, omdat het bij hun wijsen off schriftgeleerde een quaden dagh voorsien was te sullen wesen, affwagten. 't Welc Sijn Edele, als sijnde genootdruct sigh in dese gelegentheyt (te meer dewijle daarop aendrongen, omdat den gouverneur, die selff van meninge was met alle sijn groten uut te comen ende d'heer d'eer van een aansienelijke incomste te geven, anders verrast en overvallen werden soude) naer dese luyden te gedragen, toestint. Hadden desen nagt een seer regen, donder en blixement weder, dat

den 7den dito noch niet geheel opgehouden maer min off meer durende was, 't welck onaengesien Sijn Edele met den affgesonden Coelosbeek, en selff ook den directeur Sarcerius, die om de gladde en slibberige wegh nu op geen cameel gevoert werde conde, en voorts alle d'andere voortgereden, in welcke ontrent een mijl gevordert wesende, den soon van Mahometh Cassembeek, regter van Chiras, met vijff à ses andere te paart, d'heer uyt den naam des gouverneurs te bewellecomen ontmoete en van dien berigt wirden, gesegden gouverneur tegen morgen op d'incomste noch andere 1000 paarden had doen veerdigh maeken. Halver wegh overreden een brugh [1]), meest, doordien hier geen hant aan 't eens geboude gehouden wert, vervallen, digt aan welke op een heuvel ook 't overschot van een vervalle fort, soo men segt in tijde van oorlogh daar tot bevrijdinge van gesegde brugh gelegt, gesien wert. Van waar noch twee uuren verder door vlacke en, vermits de regen, seer beslikte diepe wegh, gantsch nat van 't overmatigh vallent hemelwater, in't dorp Ousjouael, egter niet sonder 't geluyt van 't fluyten en trommelen, gecomen en bij den affgesonde Coelosbeek in seekere woninge, daar ten gerieff der reysigers

---

1) Dit zal zijn de Pûl-i-Fasa (Simla kaart), de Poulifeza van Thévenot. (Bij Dupré Polifazza; hij houdt den naam verkeerdelijk voor dien van de rivier, die zich op eenigen afstand in het groote zoutwatermeer, de Daria-i-Mahalû, 5000 voet boven den waterspiegel, uitstort.) Chardin telt 8, Thévenot 10 bogen, en gewaagt van goed bebouwde velden in den omtrek. De Bruyn vindt den brug gedeeltelijk ingevallen.

met propre accomodatie gemaekt, gebragt sijn, in welke d'heer en soo veel andere als daerinne plaets vonden, vertrek genomen ende de verdere in d'aengelegen dorpluyden woninghe geherbergt sijn geworden; maer voor de paarden geene stallingh wesende, most hun den regen en den hemel tot dack dienen.

Den 8sten dito Sijn Edele 'smergens met de sijne al weder veerdigh om binnen te rijden wesende, wirt door een dienaar van Coelosbeek met den ontbijt aen d'heer gesonden en te gelijk versogt voor den middagh, voor wanneer 't geen goede uur was, gelieffde te vertoeven. Welke dralinghe en Mahomettissche superstitie dese luyden eygen hebbende, genootsaekt was in dese tijdt getroost te blijven, en tot den middagh aff te wagten [1]). Wanneer

---

1) Sterrenwichelarij is van oudsher in eere geweest in Perzië. De astroloog wordt ook thans nog aangewend om het gunstige oogenblik voor den aanvang van een onderneming of reis vast te stellen, terwijl voor het nemen van een beslissing omtrent de wenschelijkheid van een of andere daad (zooals b.v. voor het sluiten van een koop), nog zeer veelvuldig het orakel wordt ingeroepen, en wel door blindelings een bundel van Hafiz te openen en den vinger op een toevallige plaats te leggen, die dan in den een of anderen zin wordt uitgelegd en opgevolgd. (*fal*) Wat het astrologisch bestemmen van een gunstig tijdstip betreft, vertelt Sir John Malcolm (*History of Persia*, II, 418.), die in het jaar 1800 als gezant van de Eng. E. I. Comp., tijdens de regeering van Feth-Ali-Shah, Perzië bezocht, hoe hij zich, om te billijken redenen, schikte naar dit bijgeloof en dus bij zijn intocht de stappen van zijn paard regelde naar de aanwijzingen van zijn Perz. secretaris, die met een horloge in de hand naast hem reed. Dientengevolge bereikte hij den drempel van de poort juist op het verlangde oogenblik, hetgeen algemeen vreugde verspreidde, daar de Perzen, zegt hij, „anticipated more success from my attention to this trifle, than from all the other efforts I could make."

Van *Mohammedaansch* bijgeloof te spreken, zooals in den tekst, is minder juist. Mohammed heeft wichelarij van allen aard veroordeeld en zijn gebod wordt door de priesterschap stipt gevolgd. Alleen wordt van oudsher (het eerst reeds onder de Omayaden en Abbasiden) aan de hoven een astroloog (*munajjim*, hetwelk ook astronoom beteekent) geduld. Deze tegenstrijdigheid treft men eveneens buiten den Islam aan. Door de Pausen in den ban gedaan, bleef de astrologie niettemin

ook, op sijne gedane weet, weder te paert gestegen en buyten d'heers eygen staatgevolgh met een sleep van wel sestigh Persianen, langsaam voortsgereden en soetkens de stadt vrij dight genadert sijnde, vernamen gantsch geen gewagh van andere dienaren tot d'inhalinge en scheen den hoop van 1000 ruteren, daarvan gisteren gewaegde, in een rook verdwenen. Maar onsen geleyder sijnen tijdt noch een uur te vroegh genomen hebbende, wist nauwelijcx wat dralinge te gebruken om te trager vort te spoeden, leyde daerom d'heer van de regte en gewoone ingangh wel een $^1/_2$ mijl buyten verscheyde, met stroo en slijk bemuyrde thunen om, tot aan de voet van't gebergte, op welker eene mede de puynhoop van een out geweest casteel te sien sij. Waer langs hene weder stadtwaarts rijdende, eerst den swager des gouverneurs Miersa [1]) Sephy en sijnen secretaris Mahometh Baker [2]), eenige andere beampte met 150 ruteren, na hem den broeder Miersa Tachy [3]), soo nae den naam van den gedode vertrouder van 't rijk genoemt, met 200 paarden, d'heer te bewellecomen, ontmoet sijn. Met welke alle alvoren 't genugt der hasejagt, door eenige uyt den hoop te paert gevolgt siende, 't noorteynde der stadt door eene cleene thuynpoort ingereden en even ter linkerhant omgeslagen sijnde, den gouverneur Miersa Hady, een man van cleene gestalte, ontrent de 30 jaren out, statigh van wesen, gecleet in een gouden ballenpous [4]) off langen rok en geseten op een

---

tot de 17de eeuw aan vele Europeesche hoven in eere. Kepler, de beroemde astronoom, († 1634), was door geldgebrek gedwongen de astrologie, waaraan hij niet geloofde, als een broodwinning te beoefenen.

1) Mirza (van Mîr, verkorting van Emîr = hoofd, edelman, en Zadéh = afgestamd). Achter den naam geplaatst is het een titel, die slechts door prinsen van het regeerende stamhuis wordt gevoerd. Vóór den naam, zooals in den tekst, duidt het aan, dat de drager de pen weet te voeren, ongeveer als ons middeneeuwsch „clerc". Schrijvers op handelskantoren of regeeringsbureau's, ambtenaren in alle rangen bezitten het toevoegsel: Mirza Sefi = De secretaris Sefi.

2) *Mohammed Bakir.* Als toevoeging bij den naam Mohammed komt Bakir (kloover) menigvuldig voor.

3) Mirza Taki.

4) *Bala push.* = overjas.

donker gehaart moerpaart, met een ingelegden en door steenkens vercierden gouden thoom met noch twee gelijke andere leypaarden, verselt met den calanthaar ende noch vele andere groote, benevens een getall van niet min dan 200 paarden, Sijn Edele beleeft en vrundelijk ontfangen heeft. Rijdende voorts, gevoegt bij den andere, alle beyde de eerst vooraff gecome hoopen, die te samen ruym tusschen 5 à 600 paarden en 150 loopdienaren maekten, tot vermaek vooruyt, het al met trommel, dansjongens, mitsgaders, om in een onnoemelijk getall en overmaten gedrangh doorgankelijke ruymte te maeken, 25 musquetdragers, door een wijde lange regte straat, wedersijts met schone thunen en soo vol menschen, dat men de waarheyt sprekende deselve vrijlijk op 40000 in tellingh mach vergroten, want gene slopkens, ingemetselde muurhoeken, huysdeuren, vensters, gelderijen en selff de randen van de muuren sag men, die niet volgepropt om te kijken waren. Onder welke op eene gelderije van een thuynpoort, waer verbij mosten 7 à 8 van Venus staatjufferen op de maat van 't gespel haerer merctdraegers off aesopspeurders haar lamme danskonst thoonde. Dus reden bijnaar een gantsch uur eer dese straat, die te midden een grote schone watertank heeft, ten eynde en noch ruym een ander uur voor (hoewel door 't groot gedrangh seer langsaam ende maer voet voor voet voort conden) in de huysinge off 't hoff des gouverneurs quamen, alwaer in een schone overwulffde ende met alcatyven belegde zael, te zitten gelegt, andermael d'heer beleeft bewellecoomt, naer Sijn Edeles gesontheyt gevraegt, mitsgaders uyt louter silver heerlijk opgedischt hebbende, aanboodt, soo vermoeyt der reyse genegen tot rusten was, Sijn Edele de woninge des groten Oman Coulichan [1]) daertoe geschickt tot logys, soude laten

---

1) *Imam Kuli Khan*, zoon van Allah Verdi Khan, beide beroemde generaals van Shah 'Abbas den Groote. De beteekenis van den naam Imam Kūli is „Slaaf van den Imam", d. i. van Imam Mehdi, den laatste der twaalf nakomelingen in rechte lijn van 'Ali, deze zelf meegerekend, die alle door de Shia'hs (niet door de Sūnni's) zeer worden vereerd. Vgl. Mehdi Kūli, ook Allah Kūli, 'Ali Kūli.

Allah Verdi = (Turksch) God gaf (Dieudonné); de Perz. vorm is

aenwijsen. Dat even soo haest aengenomen als aangeboden wesende, malcanderen gegroet hebbende, door Mahometh Cassenbeek derwaerts geleyt sijn [1]).

Hier waren geen $^1/_2$ uur geweest, doen des gouverneurs huysbesorger Coelasbeek uyt sijn heers naem met een brieffken quam om op te geven 't geene morgen tot allerhande benodightheden geduurent hier verbleven doen brengen soude, namentlijk:

200 man tauris [2]) off 1200 ℔ rijs,
40 dito tauris off 240 pont booter,
300 dito tauris off 1800 pont meel,
100 dito tauris off 10 cassen wijn,
3 dito tauris off 18 pont cauwa [3]),
10 dito tauris off 60 pont lampesmeer,
10 dito tauris off 60 pont lampolye,
20 stucx schapen,
100 stucx hoenderen,
500 stucx hoendereyeren,
200 man off 1200 ℔ branthout,
500 man off 3000 ℔ haver,
1000 man off 6000 ℔ stroo.

Boven alle 't welcke voor desen avont brengen liet:

10 hoenders,
57 man gars,

Khoda bakhsh, de Arab. 'Ata Ullah. Bij de Sūnni's komt veel voor 'Omar Bakhsh, maar wanneer zulk een, dien naam dragende, naar Perzië reist, dan komt het voor dat hij zich noemt Emīr Bakhsh, naar 'Ali (*Emir el Mumenin* = Vorst der geloovigen), die de ruggegraat vormt van het Shi'ah geloof (Schindler).

1) Zulk een luisterrijken en veelbewogen blijde inkomst is ook aan de Silva Figueroa ten deel gevallen. De beschrijving er van („*Ambassade..... en Perse*", p. 106/10) komt bijna geheel overeen met die in het verbaal. De bewoners van Shiraz zijn nog steeds beroemd in het Oosten voor hun gastvrijheid en vroolijkheid.

2) *Met Tabriz* (of *Tauris*.) In een memorie van Geleynez de Jongh (1641) stelt hij het gewicht op 6 ℔ Amsterdamsch. (Zie verder Bijl. B.)

3) *Kaheh* = koffie. Langlès (zijn uitg. van Chardin, II, 279 noot) geeft eenige bizonderheden omtrent het gebruik in het Oosten.

50 man stroo,
6 carga branthout, eenige flesschen wijn ende een dito asijn.

Den 9den dito 'smergens is den gewesen sabandhaar van Gamron Miersa Taher [1]), geduurent 't becleden off bedienen van welk ampt doorgaens der Compagnies dienaren een bijsonder vrunt geweest is, d'heer mede comen bewellecomen en naer aenbodt sijnes dienstes en eenige weynige gehoude redenen, goeden dag seggende, weder vertrocken. Naer hem deed de swager des gouverneurs mede een visite en berigte Sijn Edelheyt in persoon mede te volgen stont. Gelijk een uur naermiddagh met den calanthaar en verscheyde andere, nevens een grooten sleep van dienaren geschiede. D'heer ontfingh hem selff aan de deur en geleyde hem verder in een opgemaekte en met alcatyven belegde camer, daar omtrent een quart uur malcanderen met allerhande beleeffde pligtplegingen ende hoffredenen onderhoude hebbende, groeten en door Sijne Edele weder aen de deure geleyt wirt. Even wegh en nauwelijcx buyten de voorste poort sijnde, quam een Poolsen jesuyt met d'Engelse uyt Goa gecomen en eenige dagen naer ons uyt Gamron vertrocken, in meninghe over Espahan, Bagdat en Aleppo naar Nederlant te vertrecken, d'heer mede begroeten. Den welke weder weg sijnde, Sijn Edele dese groote plaatse, waarin gehuyst waren, is gaan besien.

't Sijn vier viercante met muren van den andere gescheyde plaetsen, die met de stallinge, waarinne 450 paarden geset connen werden en heden met 'sConincx paarden vol staat, ruym soo groot sijn als de geheele oostsijde der stadt Batavia. 't Eerste is de groote merctplaets, waar, bij 't leven van Emancouly, een gestadigh volckkrioel, als men gewoonlijk voor princen en heerenhuysen poorten heeft. De tweede, van geen minder groote, meest met sieraatboomen beplant en verscheyde tancken versien,

---

1) Mirza Taher, ook wel Tahir = de reine, kuische.

daar in staat 't gewone sithuys off gehoorplaets, alles costelijk verwulft en vergult met veele fraeye schilderijen van sijne en sijns vaders daden verciert. Uyt dese gaat men ter linker in een ander niet cleynder, daarinne sijn vader-, moeder- en vrouwenhuyse staan, tot vermaek met veele watertancken begraven en allerhande vrugtboomen beplant, wesende onder andere een tank 68 treden breet en 95 lank, waar in't midden een lusthuysken, daartoe met een schuytjen, dat noch aen de cant van deselve staet, plegen te varen ende nu, mits alle dese woninge ledigh en Coninex sijn, weynigh off niet geschiet. Ter regter is 't vierde, waarinne mede twee schoone woonhuysen, rondtom omboomt en wel beplant staan, in welke Sijn Edele met 't verder gevolch, sijn vertrek ende logys had en hoewel dese huysen en gebouwen, overmits sooveel jaren onbewoont en daerom niet onderhouden werden, seer (dat jammer is) vervallen, can men noch evenwel sien aan deselve gantsch geene costen bij 't leven van den bouwheer sijn gespaart, maar alles naar sijn groot geamtheyt uyt een ruyme borse gemaekt [1]). Waarvan men op sommige plaetsen, daar 't eenige maanden verleden op 't bevelen van de Coninc, die dese stadt, om se te comen besien, op 5 à 6 dagen reysens genaekt was, hadden beginnen te repareren, de regt geweesde costelijkheyt nu oogen con, waaruyt mede genochsaam te begrijpen ware, het een hoff geweest sij voor sulken heer als desen overleden Emancouly, die bij sijn leven als hertoogh 't gebiet van verre boven dese stadt tot geheel aan Gamron toe gehadt heeft, en om de bijsondere diensten, die in den oorloge met den Turk, door desselffs vader ende hem selve, mitsgaders 't veroveren uyt de handen der Portugesen, met behulp der Engelse, 't beroemde casteel Ormuz en bevorens 't vernietigen van die Coninc, wiens rijc tot

---

1) De Silva Figueroa wordt in dit paleis gehuisvest in 1617, toen het dus nog door Imam Kûli Khan bewoond werd. Hij geeft er een beschrijving van in zijn „*Ambassade..... en Perse*", (p. 110—116.) Chardin bezoekt hetgeen van het gebouw is overgebleven (1674) en vindt zelfs in de bouwvallen nog veel te bewonderen.

de stadt Lhaar coningrijk van Ormuz genoemt wirt, de crone van Persia toegebragt, door den ouden Cha-Abas mijnen grooten hertoog genaamt is geworden, dat omdat geene wereltpotentaat soo souverain regeert ende soo jaloers op sijn vermogen, een groote sake is. Aan dese beval dien vorst en maekte hem, ten tijde d'Edele Compagnie hier d'eerste handelinge begonde te versoeken, volmagtigh om met den eersten directeur Visnigh, in den jare 1623 hier gecomen, soodanigh te contracteren en sulke commandementen off bevelbrieven van te verleenen, als buyten schade van 't rijk goet vinden soude, ende gelijk doe voor d'Edele Compagnie gonstigh genoch van hem erlangt wirden. Maar dese gonsten en uytstekent vertrouwen, daarin dien hertoogh tot bij de regeringe van Cha-Abas soons soon Cha-Zephy met een coninglijk vermogen bleeff gebieden, beletten niet hem, die anders bij de Coninck en 't gantsche hoff soo wel ontsien als bemint was, ten hove, gelijk men tegen meer dan gemeen begunstigde ordonnaire siet, soodanige vijanden en nijdigers gevonden wirden, die 't eyndelijk soo verre bragten dat de Majesteyt self jalousie en wantrouw te voeden beginnende, hem onder schijn eenige noodige saeken met hem te willen beraden, in alle vrundelijkheyt ten hove riep, werwaerts, hoewel genochsaam gewaarschuwt wirt, het om sijn leven was, evenwel niet wilde versumen te trecken en sijn Coninc, schoon veele exempelen reets voor sigh had van andere grooten, die op gelijke maniere onder schijn van vruntschap in deselve tijdt ontboden en om 't leven gebragt waren, daarbij ook magtigh was sijn leven te bewaren en selff tegen de Majesteit in oorlooch te bestaan, te gehoorsamen, ligtelijk omdat hij versekert was noyt yets tegen coninc, rijk off crone misdaen te hebben en daarom gelooffde de Majesteit die selffs tot daartoe hem soo begonstigde ende alles vertroude, yets tegen sijn leven soude voorgenomen hebben. Gelijc ook ter eerster aancomste door de gemeensaamheyt des Coninex (want hij om hem openbaar 't hooft te eyschen off te doen doden om sijnen groten aanhangh grotelijcx bedugt ende te veel gevaar sagh) geheel vaststelde en volcome vertroude, 't maer onnutte waarschuwingen en vertsaegde gedagte

van sijne vrunden geweest ware, tot dat, weynigh daaraan met cleen gevolgh eens in de badtstove gegaen en door de bespieders, die daarop gehouden wirden, daarvan weet gegeven was, de Conink een groet getal der sijne, onder 't geleyde van een der voorneemste nijdigers (dat nochtans sijn schoonsoon en eygen dochters man was) om sijn hooft te haelen derwaarts sont, te regte bevant waarop dese ontbiedinge gerust hadde. En bij dese moort en bleef 't noch niet, maar boven drie sonen, die tegelijk in de badtstove mede wierden gemassacreert, mosten alle sijne verdere sonen (die buyten de dochteren welke hier onder 't getal van kinderen niet getelt werden, vijftigh eyge in 't leven hadden) wirden d'outste en mannelijcxste gedoot ende de resterende de oogen uytgesteken, waarvan der nu noch twee off drie binnen dese stad in een der huysinge hunnes vaders, uyt de goederen die doen alle voor de Coninck wirden aangeslagen, door den jegenwoordigen Chia-Abas deselve met eenige ackers tot hun onderhout weder geschonken, wonen [1]).

Sijn Edele, uyt dit besien wedergecomen wesende, wirt

---

1) Dit verhaal van den dood van Imam Kūli Khan is omstandiger dan men elders aantreft en wijkt hier en daar af, van hetgeen Tavernier (I, 591/6) bericht, die trouwens menigmaal onjuist is. Chardin noemt Imam Kūli Khan (VI, 7.) „een der machtigste onderdanen, waarvan men ooit in eenig land heeft hooren spreken." Shah 'Abbas verzocht hem een Mahmūdi (*f* 0.40) per dag minder uit te geven, opdat er althans eenig verschil zoude zijn tusschen de hofhouding van een gouverneur en die van een koning. Gedurende de veertig jaren van zijn bewind te Shiraz, maakte hij deze stad tot een der schoonste, rijkste en meest bevolkte van Perzië. Na zijn dood, toen zijn opvolgers geheel ondergeschikt gemaakt waren aan het centrale bestuur, en verplicht werden jaarlijks groote bedragen als pacht naar Isfahan te zenden, verviel zij geheel. Eerst onder de regeering van Kerim Khan Zend (1753—1779), den laatsten Shah, aan wien Perzië een gelukkig tijdperk zijner veelbewogen geschiedenis te danken heeft gehad, kwam Shiraz weder tot eenigen bloei.

De in het verhaal genoemde onmiddelijke voorgangers van den, in 1652 regeerenden Shah 'Abbas II waren: Shah 'Abbas I (de Groote) werd tot Shah uitgeroepen in 1581, zijn troonbestijging had plaats in 1587; hij stierf in 1629. Zijn kleinzoon, Sefi I, regeerde van 1629 tot 1642. Diens zoon, 'Abbas II, van 1642 tot 1666.

door den dienaar des Jaraosen gouverneur begroet en met wat schapen, fruycten, wijn, etc. vereert ende de wooninge sijns meesters nevens sijnen dienst aangeboden ende versocht, waer ook wilde hem te gebieden ende bijgevolgh bevinden soude, door 't gedaan gebodt sijns meesters in de brieff door Sijn Edele hem doen ter hant stellen, alles volveerdigh achtervolgt wirde, overleverde daarbij de briefkens van 250 ducaten aan sijnen heer en twee outste sonen vereert, die Sijn Edele hem toeseyde, soo haest deselve opgewisselt hadden, te sullen doen tellen.

's Avonts deed Sijn Edele een loper naar Espahan affveerdigen met schriftelijke cuntschap aen den oppercoopman Jacob Willemsz. hoe den 8en deser hier gecomen, den 14den te vertrecken en met Godt den 25en naestcomende hoopten daar te wesen, 't welk hem geboodt in persoon met den tolk Sahaek den achtuma douleth en andere rijcxgrooten bekent te maeken en dan gesegden Sahaek om de siekte van den tolk David op 't spoedigste ons te gemoet senden, mitsgaders tegen dien tijdt alle 't nodige veerdigh te maeken en selff met de vier rijsadels door den Edele Sarcerius bij sijne brieven van 18 December verleden uyt Gamron geeyscht, in 't dorp Spahanek [1]) te comen, naeder bij 't brieffken onder heden op sijn plaets ingeschreven te sien.

Den 10den dito voormiddagh is van den coopman Miersa Zephy, soo tot oncostpenningen in den wegh als tot voldoeninge van de belooffde 250 ducaten, mitsgaders 't geene hier verschonken werden sall, geligt in silvergelt 5000 ma/oy ende 570 ducaten tegen 14 ma/oy yder, dat samem *f* 5192 beloopt, waervoren hem bij den directeur Sarcerius een wisselbrieff van gelijken bedragen ten laste van de Compagnie op den oppercoopman Dieric Schouten in Gamron is gegeven en gelast voor 't selve 't comptoir Espahan te belasten.

---

1) Isfahanek, de laatste pleisterplaats op den weg van Shiraz naar Isfahan.

's Namiddags is Sijn Edele met den directeur Sarcerius ende de verdere messrs den gouverneur Miersa Haly te besoeken gereden, van wien eerst vrundelijk ontfangen, op de gewone sitplaets vandaar in desselffs huysthuyn op stoelen geseth, met boomgroene en droge vrugten opgedischt en tegen 't sondaelen weder in de zael gebragt, daar de maaltijdt vrij heerlijk, vervrolijkt door trom, fluyt en snarenspel gehouden wesende, al donker sijnde, onder toesegginge morgen (om met eenen ten gesigte van Conincx thuyn, de Majesteyt door 't doden van den groten hertoogh Emancouly nevens de verdere goederen eygen gewerden, te gaen) te comen vergasten, affscheyt creegh ende weder naer huys reet.

Sondagh 11den dito 's morgens becomen door een der Engelse vrindens looper brieven van den oppercoopman Schouten de dato 22 Januario uyt Gamron etc. . . . a).

Ontrent den middagh, naardat al verscheyde boden gehadt hadden, is Sijn Edele met den directeur Sarcerius ende de verdere naer den gouverneur gereden, waar door den opperregter en nazer ontfangen wirden en met Miersa op sijn gewone sitsale wat ontbeten hebbende, stegen tegelijk, gevolgt van ongeveer 100 ruteren uyt de voorneemste luyden der stad bestaende, met veele loopdienaren vooren uyt, te paart, reden over de voorplaetse onses logys en digt aan de stallinghe verbij seker huys, waarin de misdadigers (die door den Coninc hun oogen uyt doen steken en hier gesonden) bewaart werden, welker eenige noch met de bloedige doeken voor d' oogen aan de deure sitten sagen. Ende soo voorts door een loopbane off renplaetse, weynigh min dan een quart uur langh, weersijts met drie colommen in yder derde gedeelte twee jegens den ander over, bij den overleden grooten Emancouly voor sijnen thuyn tot steek- en andere vermaekspelen te paert daar gemaekt. Nu soo vol menschen om kijken (dewijle den gouverneur om 't onthael te heer-

---

a) Volgt de inhoud van dezen brief.

lijker te maeken, gisteren bij uytroep had verboden, niemant hun winkels openen maer alle buyten verthonen soude) dat boomen, muren ende alles opgehoopt vol was. Ten eynde van dese, stegen weder gesamentlijk aff en wirt Sijn Edele met de bijwesende, neffens den gouverneur, den calanthaar en bergendarbeek [1]) op een viercante, verheven, met alcatyven belegde plaets te sitten gewesen, ten aenschouw van veelerhande vermaekgevegten, als hanen, twee mannen met schilt en swaerden naer de oude ridderwijse, kameelen, buffels, bullen, rammen, ende voor 't laetst worstelaers. Naar 't welke in den thuyn gingen, regt door een overlange laan van cypressebomen beplant tot aan 't thuynhuys, dat ongeveer regt te midden in desen groten en wijtsijdigen hoff staadt, die voor elk van de minste tot de meeste dagelijcx tot sijn vermaek open is, ende maar alleen verboden, als den gouverneur genegen is daar sijn vermaek te comen nemen.

Veele en verscheyde tanken, soo groot als cleen, sijn mede in deselve, onder anderen een wel twee manslengte diep ende meer als vierhondert treden in 't viercant, uyt 't welk alles seker te speuren sij, den dooden Emancouly bij sijn leven in dese stad een coninglijk hoff gehouden heeft, gelijk ook soowel sijne als des Majesteyts paerden, goude drinkketels en alle meer hadden. Hier een gouden wijncop eenige maelen rondt gegaan wesende, was 't weder te paart tot de woninghe des gouverneurs, waar op de incomste twee metale stucxkens, ten dien eynde daar op de plaets gebragt, ter eere losgebrant wirden, ende voorts van omleegh naer boven sijn woninge off huysinge te besien gingen, dat voorwaer aardigh constig en niet min costelijk, soo van sierlijke verwulfselen, deuren van schoon gewatert hout, in de muer gemetselde met perlemoer ingelegde caskens, ramen van geschildert spiegelglas ende alsints met seer fijne alcatyven belegt, gelijk 't bleek uyt geen nauwe borse, en ook wel te gelooven hij een heer van een magtigh geltbesith is, soo anders waar is, 't geen

---

1) *Barkhurdar Bég* = (de gelukkige) een naam die veel voorkomt.

men segt, dat hij 't verleden jaer om de Majesteyt te begroeten op de jaarfeest te Espahan wesende, ontrent de *f* 500.000 in vereeringe aan de crone en rijxgrote gespilt, buyten 't gene noch jongst de Majesteyt, dight aan Chiras sijnde, in paarden geschonken heeft, mitsgaders dat door sijnen vader te hove om hem, dien hij met verloff des Coninex de regeeringe nu 5 jaren geleden overgedaan heeft, tegen den gouverneur van Jarao^{n} (die daar hert naer stont ende met geen cleene geschenken, welke op *f* 200.000 begroot werden, Miersa Hady sogt uyt te dringen) staende te houden, vereert is.

Naar 't besien wirden omleegh in een der zijdgelderije van de zaele op stoelen regt voor een watertancxken te sitten gebragt, waar, benevens de lampen (die bij een ontellijke menigte rontsom de tanken langs de waterloopen ende op stellingen, drie hoogh boven malcander, dwars over den huysthuyn branden) verscheyde lanteernen, raden, vierpijlen als andere vierwerken, aengevoegt op yder santé met een canonschoot, aangesteken wirden, alles in ordentelijke maniere geschiedende, 't welc 't onthael princelijk maekte. Waarmede naar 't heerlijk avontmael, bij 't welc 't gespel van fluyt, schalmey, robane, cyter, fiool en maatgesangh geen cleen gedruys maekte, bedankt en goeden avont gesegt hebbende, met belofte morgen tot den calanthaar Miersa Abotalek te sullen come middagmaelen.

Terwijle 's mergens tot den gouverneur over den ontbijt saten, wirt door een Sjolphalijns off Armenis coopman van den oppercoopman Jacob Willemsz. benevens de copia sijnes jongste, de dato 16 Januario met twee expresse affgesonden, gebracht eene missive van den laatsten des verlede maant, waerbij verstinden dat hem de wissel van 200 th^{o}/$_{n}$ oft *f* 8000.— door den joots coopman Isoph Sjahoe ten regte vervaldagh was voldaan en bij dien volgende 't comptoir Gamron voor gelijke somma had gecrediteert, maar tot noch vrugteloos aangehouden en getragt de coopluyden tot den vercoop van de geëyschte hondert pont rhabarber te bewegen, en om 't verschil soowel van de quantiteyt, die wilden overdoen, als de prijs inplaets van 13, daarvoor men deselve den verlede jare

cogt, 23 ory [1]) dat is 230 m^{a}/o off / 92 te groot was, geene had derven opslaen, doch dat de bockevellen voor Jappan bij 20, 30 en 40 stucx dagelijcx bij den andere samelde en reets 500 p^{en} waren affgepact, nevens alle 't verdere, except alleen een rolletje goutlaeken en een alcatyff voor Tonkin daar 't wagten naar was, ende hem dugten dee, d'caffilea 6 à 8 dagen later als gemeynt had, sal doen vertrecken. Soo waren de penningen der gecogte laekenen ook meest ontfangen ende in realen besteet onder vaste hoope 't gunt boven de 257 thom. die op affreekeningh had noch gebrac, binnen 3 à 4 dagen te sullen in magt hebben.

Voor nieuws, dat den 20 Januario een chjappaar [2]) van Candahaar gecomen was met tijdinge, den Mogoll sijne gantsche armaede op die stercte quam affsacken en daarom gerugt wirt de May^{t}, die personeel dagelijcx besigh was sijne kiselbassen [3]) te monsteren, mede in corte dagen een leger derwaarts senden en sellf naar de Nouris volgen soude, welke ook sijnen opperjagtmeester Vergordaarbeek boven dat ampt met de vacante eer-chergie van couleragasi begift had.

---

1) Zie Bijlage B.

2) *Tjapar*, van het Turksche woord *tjapmak* = galoppeeren (Langlès.) De beteekenis is een bode te paard. Ook reizigers in Perzië, die haast hebben, maken gewoonlijk gebruik van tjapār-paarden. Thans zijn op de hoofdwegen daartoe geregeld diensten ingericht met, op afstanden van 10 tot 18 K.M., naar gelang de weg vlak of bergachtig is, posthuizen (*Tjapar-khaneh*), waar de paarden verwisseld en ook gerust kan worden. In de laatste jaren zijn de tjapār-diensten in Perzië steeds zeldzamer geworden, sedert het vervoer van reizigers en post er meer en meer per as geschiedt. In den tijd van Cunaeus reisde men steeds per karavaan en *tjapar* werd slechts gereden door ijlboden, meest van het Hof. Posthuizen bestonden er toenmaals niet en de hof-tjapār had het recht elk paard op te eischen, dat hij op zijn weg ontmoette, onverschillig wie er op zat. Europeanen alleen waren daarvan vrij wel uitgesloten.

3) *Kizil bash* = (turksch) roodkoppen, spotnaam gegeven door de Turken aan de Kūrtji's (zie blz. 69, noot), wegens de kleur van hun hoofddeksel. Thans, nu de Perzen zeer algemeen den zwarten kūllah en de Turken van alle standen daarentegen den rooden fez dragen, zou er gereede aanleiding bestaan om de rollen om te keeren.

Den 12en dito quam een dienaer van Vergordarbeek, soone van een gewesen thresaurier des Conincx, die als ambassadeur aan den groten Mogol gecommitteert was en daar gestorven is, welke rijk van sijnes vaders naargelate middelen, hier, als de Coninc stil is, huyshout en anders in 't leger de naam van colompatchia [1]) dat gesegt is Conincx slaeff, onder dese landaarts hoogh geacht, voert, sijnde groten vrunt des gouverneurs, d'heer sterc versoeken hem d'eer te geven, van op mergen t'sijnen huyse te comen maeltijdt houden, dat meer weygerde als belooffde en den dienaer met de ontschuldigingh, van op mergen der meningh te vertrecken was, gaan liet. Nu ongeveer 10 uuren, voldoende de gisteren gedane belofte, reedt Sijn Edele met den directeur Sarcerius ende de verdere naar den calanthaar Miersa Abotalek [2]); waar ongeveer een halff uur, soo over 't besien sijns thuyn, als 't houden van den ontbijt geweest sijnde, den gouverneur mede gecomen is, dat oorsaek was Sijn Edele, die anders gemeynt hadde even naar de middachmaeltijdt affscheyt te nemen, door 't hoffelijk en vrolijk onthael, daar in den huysheer door sijn jonckheyt noch wat onervaren schijnt, tot den avont daar verblijven en voor 't affscheyt gedrongen ende genootsaekt beloven most, Vergordaarbeek morgen mede deselve eer te geven, wanneer naer heusche danc en avontgroete, latende 't Persisch geselschap met hun gespel noch bij malcanderen, naer huys keerde.

Den 13en dito 'smergens sont d'heer den coopman Jan Ham, vermits de siekte des tolcx met 250 goude ducaten en $7^1/_2$ ges laeken om aen den gouverneur en eenige sijner voornaemste dienaren te vereeren, even naer wiens

---

1) *Ghulam Padishah*, woordelijk „Slaaf van den Koning", maar het heeft hier meer de beteekenis van een algemeene aanduiding van het ambt van hofdignitaris. Op de vraag aan zoo iemand wat zijn werkkring is, zou hij allicht antwoorden: Ik ben een slaaf van den Koning, d. i. ik heb een betrekking aan het Hof — In meer engen zin is de beteekenis *bediende*, maar wordt ook gebezigd voor *lijfwacht*.

2) *Mirza Abu Talib*, (vader van den onderzoeker, geleerde). Veelvoorkomende naam in Perzië, naar Mohammed's oom, den vader van 'Ali.

uytgaen den stalmeester des selven heers Sijn Edele een goet aansienelijk peert van sijn meester bragt, die, beloont met *f* 40 en last van hoge danc en groete, weder keerde. Middelerwijl quam Mahomet Cassembeek om Sijn Edele te begroeten en met een tot de thuyn van Vergordarbeek te geleyden, waer niet lange geweest sijnde, den coopman Ham mede quam met rapport den gouverneur, die in sijn aram- off vrouwenhuys bleeff, noch niet gesprooken te hebben, maer door desselffs nazeer [1]) 't beloop der te doen schenkagie affgevraegt en daervan 't berigt gevende, versogt wirt alvoren noch eens te willen naer huys gaan, en den ambassadeur voordragen, de gifte, aangemerct 't gene aan den Lhaarsen gouverneur geschonken was, dat hier pertinent weten, vrij verhoogt en die ge-event hoorde tc werden, off dat het anders Miersa maer tot cleynachtingh strecken soude. Op welk insigt en geen misnoegen aan desen quant (die, al mede om de groote geschenken, die jaarlijcx doet, ten hove veel vermach) te geven, met overlegh van den directeur Sarcerius, gelast heeft de vereeringe van den gouverneur te verhogen op 300 moorse goude ducaten en aan den oppersten regter Mahomet Cassembeek 10 ditos en 2½ ges craproot laeken, aan den nazer Coelosbeek 10 ditos en 2½ ges craproot laeken, aan den opperste capado 1½ ges craproot laeken, aan den portier 1 ges craproot laeken, met 't welke alles den coopman Ham weder derwaarts gesonden en ongeveer een uur daernaer voor 't geschenc beschonken met 2 slegt goude laekense rocken, een commerbant [2]), een paert ende den dienaer Carrichan mede met twee rocken, en last Sijn Edele hooglijk te groeten en danken, gekeert is, met rapport dat dewijle den gouverneur met de versoekers te hooren en de twisters te regten sat, opgehouden wirt, maer evenwel der meninge was een eynt te maeken en datelijk te volgen, 't welck Sijn Edele, die hart om 't affscheyt aanhiel, weder nootsaekte te blijven. Gelijk dien heer, doch een half uur

---

1) *Nazir* = Opzichter, een gewichtig ambt vooral aan het Hof, zooals blijken zal bij aankomst van het gezantschap te Isfahan.

2) *Kamer-bend*, woordelijk: middel-band; gordel.

voor hem den calanthaar, ook in't vallen van den avont, personeel verscheen ende de vreugt weder aan den ouden dans bragt, waarbij boven de stadts off ordonnaire speelluyden, door den schout drie venus-hoffjufferen te dansen haelen liet; onder welke vreugde Sijn Edele naar langh aanhouden ende sterke tegenstrevingen eyndelijk licentie bequam morgen vroech, mits alvoren bij Sijn Edelheyt te comen ontbijten, te vertrecken. Dus 't avontmael gedaen en nu al laat gewerden sijnde, liet de speelluyden en dansjufferen naer dit lantsgebruyk t'samen met een clenigheyt vereeren, vercreegh affscheyt, seyde goeden avont ende reet naer huys, waar ordre gaff morgen met 't aanbreken van den dagh alles te veerdigh maeken en op te packen, om dan voorts de beesten te laden en vooruyt te sende, gelijk ook

den 14[en] 's mergens ongeveer 10 uuren geschiede, naar 't welc Sijn Edele den huysbewaarder een ges craproot laeken doen geven hebbende, met den directeur Sarcerius ende de verdere naer de woninge des gouverneurs gereden is, die even aan d'heer uyt sijnen aram, bij sigh een der geblinde soonen van den grooten Emancouly en Vergordarbeek met een sleep van ontrent andere 30 op de zael gecomen is, en datelijc van den calanthaar gevolgt, waar den ontbijt genuttigt wesende, aanstonts begon dank te seggen voor alle heerlijke beleeffde princelijke onthaelinge, dese dagen gedurent soo op den wegh door den sijne als selff binnen de stadt genoten, die bij elk voorvall aan Sijn Edele door d'Edele Compagnie en hare residenten soude erkent werden. Maar desen baas de maat van hoffelijkheyt vol meten willende, steegh in persoon met alle die daar saten ende ongetwijffelt ten dien eenigen eynde doen roepen had, mede te peert, geleyde Sijn Edele ter halverwege de thuynstraat, door welke ingehaelt was, waer andermael van malcanderen een verpligtent affscheyt nemende, den gouverneur, calanthaar en Vergordarbeek keerde, latende Cassem met Coelosbeek met den meesten hoop noch wel een halff uur met rijden, die doen mede (dragende hooge groete aan hunnen heer) adieu seyden.

Dese stadt, gelegen regt in 't coningrijk Persia, is langwerpigh, vrij groot in sijn begrip ende een der outste die onder de monarchie van den tegenwoordigen vorst Chia-Abas gehooren, selff door Coninc Chirus [1]), van dien se de naam van Chiras, naer 't seggen deser historiens cundige heeft, gestigt [2]). Van buyten veel aensienelijker en cierelijker als van binnen, daar men hedensdaegs weynige gebouwen anders als van de jegenwoordige groten aan de stadtsregieringe hoorende, ende voorts alle oude vervalle en slegte wooningen voor den ambagts- en coopman heeft. Want die het vermagh, bij affsterven sijns vaders noyt in dat huys blijft, maer uyt vuyle superstitie, dat daar hun doodt eer als elders vinden soude, nieuw bouwen ende 't naergelaten hunner orders vervallen laten. Daarbij den coopman, die men hier mede van groot vermogen en magtigh geltrijk vint ende wie van ambagtsluyden yets vermagh, houden hun om niet te swaar met imposten beladen en niet rijk getaxeert te werden, soo slegt in woninge en dien naesleep, als eenigsints mogelijk is, want het anders voor hun onleydelijk ende de lasten ondragelijk wesen soude. Moeten egter noch genoch de borse des Conincx als van den gouverneur vullen en genoechsame groote schattinge opbrengen, soodat dese stadt, ten aansien de tijdt des overleden Emancouly niet als een puynhoop en vuyl nest is, maer evenwel nae 't jegenwoordige noch yets, want in plaetse dat desen gouverneur en alle die voor hem naer den dooden hertogh

---

1) Lees: Cyrus.

2) Shiraz wordt door de Arabische geografen aangenomen te zijn gesticht in A. H. 74 (693 A. D.) door Mohammed, den zoon van Yûsûf Thekfi, maar dan op de plaats waar vroeger wellicht reeds, blijkens in den naasten omtrek aanwezige bouwvallen, in den tijd der Achaemeniden, een stad van beteekenis gelegen was. De afleiding van den naam is door de eerste Europ. bezoekers naar den klank af toegeschreven aan Cyrus (Cyropolis, zie de Silva Figueroa), anderen, als Herbert, geven de keus tusschen *sharab* = wijn, die er overvloedig voorkomt, (zie noot blz. 73), en *shir* = melk, welk laatste woord intusschen ook *leeuw* beteekent en dan ook door sommigen, zonder verdere opgave van redenen, wordt toegepast. Von Poser (*Tagebuch*, ongepagineerd) geeft de zonderlinge afleiding: *Schirsas* en vertaalt: Milchartzeney. (1624).

geweest sijn, aan de May^{t} buyten de jaarlijcxse geschenken een groote somma penningen van 's Coninex geregtigheyt uyt dit wijtzijdigh jurisdict opbrengen moeten, soo was het met het geheel Lhaars en Jarao^{n} resort tot in de golff, selff over d'eylanden, desen grooten hertoch eygen en trock noch boven dat van de May^{t} jaarlijcx een groote somma tot onderhout sijner soldaten. Wanneer soo nauw op den coopman niet gesien wirt en sij onbecommert hunne handelinge doende, naar haar vermogen in costelijkheyt en weelde uytstaeken, daarbij den adel sigh hier ontrent dit hoff in geen cleyn gedeelte vant, die men der nu niet als weynige, wen de Coninc niet in optoght off te velt is, (om de goede coop lijfftocht van alles) vint, en anders, aengesien 't geslagt dat uyt schrijvers en schriftgeleerde affdaelt, gelijk desen, bij hun veracht is en taat [1]) genoemt wert, geen woonste nemen [2]).

---

1) Waarschijnlijk wordt hier bedoeld *tát* als verkorting van *tadjik*, d. i. de vrij geheimzinnige uitdrukking, waarvan één uitlegging, en dan wel de hier toepasselijke, doelt op dat gedeelte der bevolking van Perzië, dat zijn vaste woonplaatsen in steden en dorpen heeft, in tegenstelling van de meest van türki afkomst zijnde nomadenstammen (illiät). Tät werd als spotnaam, voornamelijk door de Kürtjis (zie noot 1, blz. 69), die zelf van niet-Perz. oorsprong waren, toegepast op deze stedelingen. Thans zou men in dien zin spreken van *fuzuls*, de „Hadshi Baba's". (Vgl. Polak, I, 8).

2) Gelegen op 29° 37' 56" O. L. v. G., 52° 40' 22" N.B., 4.850 voeten boven de oppervlakte der zee (Mac-Gregor), in een bizonder vruchtbare vallei, geheel omringd met bergen, gedurende den winter bedekt met sneeuw, heeft Shiraz door zijn tuinen, waarvan de cypressen en rozen wereldvermaardheid verkregen, zijn klimaat, zijn wijn en den geest en ongedwongenheid van zijn bewoners een bekoring in het oog van den oosterling, die het begrijpelijk maakt, dat dichters, als Sa'di en Hafiz in hun zangen steeds met innige toewijding van hun geboorteplaats gewagen. Hafiz ging zelfs zoover te zingen: „In het Paradijs zult gij niet vinden de lieflijke boorden van den Roknabad, noch de rozengaarden van Müsalla" (een voorstad.)

Tot in onzen tijd bleef Shiraz, welks officieele bijnaam is „Woonplaats van het weten" (*Dar el 'Ilm*), een der brandpunten in Azië, van waar zich nieuwe denkbeelden verbreiden. Mirza 'Ali Mohammed, de stichter van den zeer opmerkelijken godsdienst der Babi's, werd hier geboren. (1820.)

De Compagnie had er van den aanvang af van hare vestiging in Perzië,

't Heeft om en tom sigh groote zaeyackeren, veele thuynen, veeweyen als druyffvelden, waervan te dese plaetse ook alle den wijn, die bij den Coninc hoffheeren ende de verdere lantgrooten, gouverneurs, sulthans als andere hun gebruyk en meest yder, gelijk ook de Nederlantsche en Engelse Compagnie, selff gestelde wijnmaekers onder commandamenten en verloffbrieven des May^ts^ hebben, sijnde, hoewel selff in Espahan en op andere plaatsen mede wijn in menigte gemaekt wert, bij dese die soowel

---

een kantoor (op Niebuhr's plan — *Reisebeschr.*, II, 168, Tab. XXXV — vindt men de ligging aangeteekend), dat bijna uitsluitend diende voor het maken van wijn en den aankoop van paarden, meest bestemd tot geschenk aan Indische vorsten. De woning van den agent (dikwijls een Armeniër) diende tevens tot verblijfplaats van doortrekkende beambten. Ook buitenlanders vonden hier wel onthaal, maar deze werden toch meest opgenomen (zooals ook De Bruyn) in het huis der Carmelieten.

De stad is min of meer uitvoerig beschreven door elk der zeer talrijke reizigers, die over Zuidelijk Perzië eenig bericht hebben nagelaten. Op den grooten karavaanweg van de kust naar Isfahan is steeds Shiraz het voornaamste rustpunt geweest. Tot het laatste kwart van de 18de eeuw ving die weg aan te Bender-Abbas. Sedert Nadir Shah is het aanvangspunt verlegd naar Bender-Būshir, maar te Shiraz ontmoeten beide wegen elkander. — De beste beschrijving van het Shiraz uit den tijd der Sefeviden is gegeven door Chardin. Die van De Bruyn staat daarbij achter, doch zijn afbeeldingen zijn fraai en geven een zeer goed denkbeeld van stad en omgeving. — Voor onzen tijd geeft Curzon (*Persia*, II, p. 94—110) een getrouwe opsomming van de aanwezige merkwaardigheden, maar van het dichterlijk begrip der stad en het veelkleurige leven zijner bewoners, geven Wills (*The Land of the Lion and the Sun*) en Browne (*A year amongst the Persians*) een aantrekkelijker beeld. — De stad, die in haar bloeitijd zeer bevolkt was (Angiolello, 1510, begroot het getal op 200.000), bevat thans ongeveer 38.000 inwoners. Zij werd herhaaldelijk geteisterd door aardbevingen, b.v. in 1812 en 1824 en vooral in 1853, toen zij bijna geheel werd verwoest.

Shiraz is de hoofdstad van de Provincie Fars (het oude *Parsa*, de bakermat ven de twee voornaamste dynastiën, die over Perzië geregeerd hebben: de Achaemeniden en de Sasaniden, waardoor het geheele rijk daarnaar genoemd werd *buiten* Perzië, want de Perzen zelf noemen hun land *Iran* = het land der Ariërs, waartoe in dien zin, als in de Avesta, dan eigenlijk ook een deel van het tegenwoordige Centraal-Azië behoort.

in schoonheyt van coleur als smaek alle andere verre overtreft, gantsch niet te vergelijken, en is daar (gelijc se bij de maekers met voordeel vercogt wert, somtijdts eens off de helft verschillende) noch civilder van prijs als in Espahan off elders. Soo ook alles van boomvrugten, gars, stroo, rijs, suyvel en vee, mitsgaders ook de teelplaetse der beste en meeste paerde van 't gantse conincx gebiet. Mede alle de thuynen verciert met hooge schone cypresboomen in groote menigte en soo, dat naar 't seggen van die geheel dit lant Hindoustan, Turkien [1]) en waer dese boomen groeyen doorreyst, maer noyt dies gelijken gesien hebben.

't Heeft poorten die gants met plaatijsser overslagen sijn en sluyten connen, maer nu in vrede sittende, slapen sonder sorgh met open deure, sulcx de stadt, buyten dat se niet ommuyrt off omgraven is, voor wie daarin wil, nagt en dagh even vrij open staat en bij oorloch geen ander beschut heeft als menschen weer.

't Gebiet is in alles absoluyt sonder omsien aan den gouverneur, die de verdere gesaghebberen naer eygen appetijdt aanneempt, stelt, deporteert, haar goederen confisqueert, soo als hem selff goetdunkt, uytgesegt eeniglijk den calanthaer, daer hier meer werc van scheen gemaekt te werden als in Lhaar. Dese sij alleen, nevens hem, van Conincx wegen om toesigt te hebben alles naer der behoorlijke maniere bestiert ende den Coninck van 't sijne door den gouverneur niet vercort werde, becommert sigh anders gansch met 't gebiet niet en heeft in niets yets te seggen, voor en sie 't den quaden gangh ten schade van de May[t] ende de gemeente inslaat.

Tegen den avont dijsigh, duyster en regenachtigh weder sijnde, quamen ontrent twee mijlen van Chiras in de carewansera Batsjega [2]) aan de voet off opgangh van

---

1) Turkije.

2) Badjgah (5900 voet.), d. i. tol-plaats, waar dus inkomend recht geheven werd op de goederen per karavaan aangebracht. Men vindt dit plaatsje, een karavaanseraï, onder afwijkenden naam bij vele reizigers vermeld.

Dat zoo nabij de stad reeds rust gehouden wordt, is een gevolg van

't gebergte, in een redelijke spatieux dall gelegen, daar sigh Sijn Edele voor desen avont nedersloegh.

Den 15^{en} 'smergens, een uur op den dagh, geraekten weder te paart, quamen naar drie uuren rijdens door moeyen regen halverwegen, om morgen Chelmenar [1]) te besien, de regterhant ingeslagen, in 't dorp Sergoen [2]), ontfangen door de dorpluyden met pijp en trom, ontwijffelijk door Mahometh Isoffbeek (nu weder door Miersa Hady tot Espahan als dischmeester [3]) en alles te besorgen

---

de nog altijd in Perzië heerschende gewoonte om een karavaanreis tegen den avond aan te vangen en op korten afstand den nacht door te brengen, zoodat achterblijvers ingewacht en de toebereidselen zoo noodig aangevuld kunnen worden. Den volgenden morgen vangt dan eerst de eigenlijke reis aan.

1) Tjehel minār = Veertig minaretten, ook wel Tjehel Sūtūn (Zuilen), namen, die de Perzen gewoonlijk aan Persepolis geven, uit hoofde van het groote getal zuilen, dat men daar aantreft. Veertig heeft in het Oosten veeltijds de beteekenis van een onbepaalde menigte.

2) Zerghūn. In dit dorp, bewoond door een aantal muilezeldrijvers, trof De Bruyn vele vruchtentuinen aan. Hier bevindt zich het eerste *tjapar-khaneh* op den postweg van Shiraz naar Isfahan. Tot Yezdikhast (zie lager) wordt echter door karavanen van oudsher een meer westelijken weg gevolgd, die omstreeks 40 K. M. korter is. Deze, de Hooge of Zomerweg (*sar-hadd*) genoemd, wordt op een paar punten door bergpassen onderbroken en is daardoor 's winters niet bruikbaar. Ook is de grootere nabijheid van het land der Bakhtiari, een machtige nomaden volksstam, die in de streek, begrensd door W. den Karūn, Z. het hoogland noordelijk van de Perzische Golf en O. en N. de vallijen van Shiraz en Isfahan, verblijf houdt. Zij hebben steeds min of meer hun onafhankelijkheid weten te bewaren en in onrustige tijden worden zij gevreesde roovers, die tot over de grenzen van hun gebied hun strooptochten voortzetten. Deze Zomerweg wordt door Cunaeus gevolgd. Thans wordt hij door Europeesche reizigers niet meer benuttigd. De laatste, die hem beschijft is wel A. H. Mounsey (1866.) *Journey through the Caucasus and... Persia*, Ch. XIV.

3) Met dischmeester en elders in het verbaal schafmeester wordt het, in andere reisverhalen gewoonlijk onvertaald gelaten, *mehmandar* bedoeld, dat is dus degeen, die door het Hof of de gouverneurs der Provinciën wordt aangewezen om gezanten op hun reis te vergezellen. (*mehman* = gast; *mehman-khaneh* = huis, waar gasten opgenomen worden, logement. Onder de Sefeviden, was het de Mehmandar die de

mede gesonden, en twee brieven, een aan de Coninck en d'ander aan den douleth tot voorschrijvinghe van Compagnies saeken mede gegeven) soo geordonneert, en in seker proper huysken, daar in maniere van een carewansera voor den reysiger gemaekt, ten logys gebragt.

Dit dorpken in tween gedeelt is dight aan den anderen tegen de staart van een seer hoogh, woest gebergte gelegen, in welcx opgaan men een wilde cypresboom, op een uytstekende hoeksteens siet, die, omdat de stronc bij de wandelinge van Aly, hem voor een rustbanc soude gedient hebben, nu voor heyligh gehouden wert, sonder dat dese dorpluyden eenige andere omstandigheden daarvan te seggen weten.

Den 16^en^ dito 'smergens, niet later als den jongsten dagh, stonden de peerden veerdigh, daar ook datelijk opstijgende, weder te gelijk voort reden. Hadden den wegh, omdat het een wijtsijdige valeye is, alomme met zaeyvelden, een seer laegh lant is, door 't regenachtigh weder vrij slijkachtigh, sulcx 't merendeel het bemetselde padt (daar een goet eynde, om bij wintertijdt off groten regen, als dese velden gantsch blanc van water leggen, te berijden gemaekt) gebruykten, en reden ongeveer ter halver wegh over een schone brugh op twee grote bogen middenwaters ende drie andere cleene naerder de cant, in welkers middelpost een camerken, 33 treden in 't viercant, gemetselt sij, daeruyt men met 17 hooge trappen de rugh beclimt, door den hertoogh Emancouly, bij sijn leven daer over de revier doen leggen, waaruyt naar 't berigt onses schaffmeesters, van de lieden diens ackers daarvan bewatert werden, dien heer jaarlijcx 18000 thoman off *f* 720000 pleegh te trecken, dat nu al veel 's Conincx thresoor vergroot [1]). Behilden den wegh, vermaekelijk en

---

gezanten bij den Shah inleidde; later geschiedde dit door den *Issik agasi bashi* = groot ceremoniemeester, en thans door den *Vezir* (*doulet*) *Khareljeh* (den Minister van Buitenl. Zaken).

1) Een betere lezing is, dat deze dam en brug (Pûl-i-Khan genaamd) niet door Imam Kûli Khan werd gebouwd, doch reeds, aan

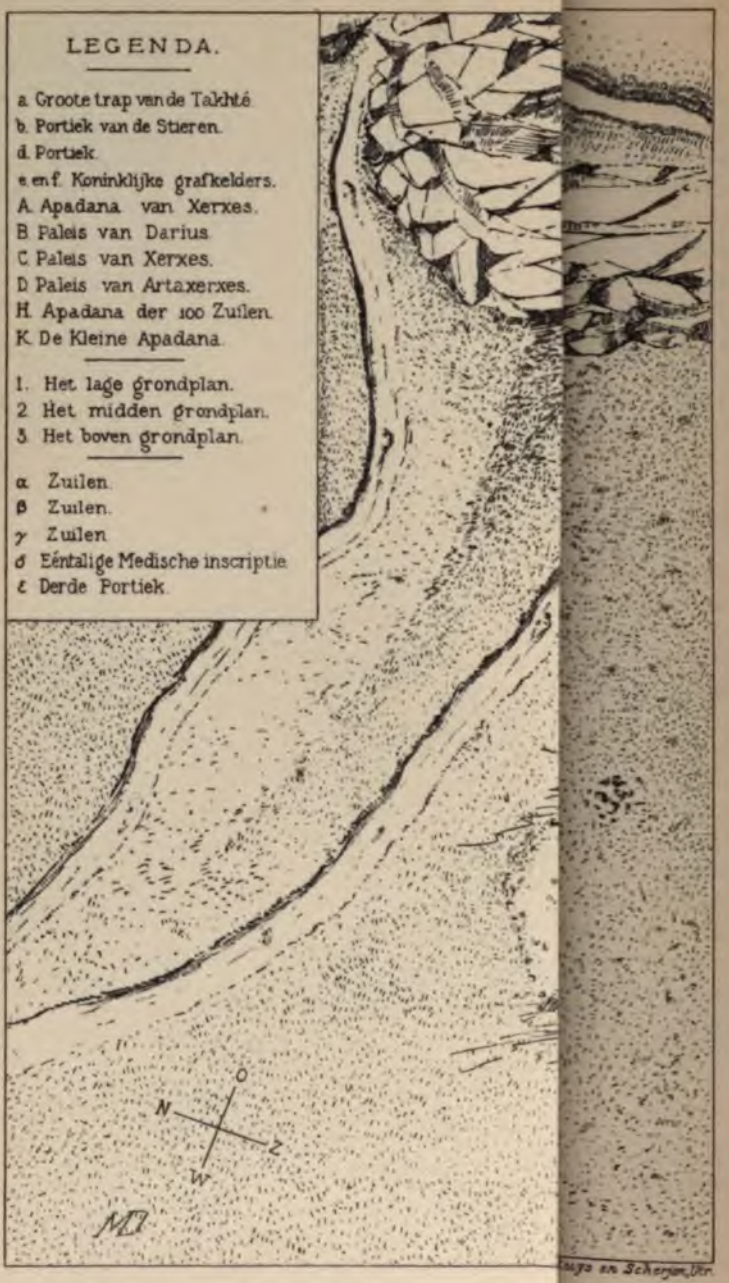
LEGENDA.
a. Groote trap van de Takhté.
b. Portiek van de Stieren.
d. Portiek.
e. en f. Koninklijke grafkelders.
A. Apadana van Xerxes.
B. Paleis van Darius.
C. Paleis van Xerxes.
D. Paleis van Artaxerxes.
H. Apadana der 100 Zuilen.
K. De Kleine Apadana.
1. Het lage grondplan.
2. Het midden grondplan.
3. Het boven grondplan.
α Zuilen.
β Zuilen.
γ Zuilen.
δ Eéntalige Medische inscriptie.
ε Derde Portiek.
O
N
Z
W

effen alomme sooverre 't gesigt reycte, 't lant beplougt en met veele dorpen bebouwt, tot in 't dorp Mergaseon [1]), waer om desen nacht te verblijven (7 mijlen gereyst hebbende) de bagagie tot den schout, die sijn woninge tot vertrec en logies d'heer aanwees, gebragt wesende, heeft Mahomet Isoffbeek, onsen schaffmeester, Sijn Edele een halff mijl verder tegen 't gebergte om Chelmenar off 't overschot van Persipolis te sien, geleydet.

Omme dit werk naer sijn jegenwoordige stant een weynigh ordentelijk te beteekenen, sij 't nodigh, men het van 't een eynde aenvange om aan 't ander onderscheydentlijk, en dat daar eenigh begrip uyt te nemen sij, t'eyndigen [2]).

De gront is een uytstekende berghhoek, van seer harden swarte marmersteen [3]), die in sijn sircumverentie 1501

---

het einde der 10de eeuw, door den Asad-ed-Douleh: den Dilemiet. De snelvlietende rivier, die hier groote poelen vormt, is de Kûr (de Kleine Araxes der ouden), die echter voor dit gedeelte den naam draagt van *Bend-Emir*, d. i. dam van den Emier, door Moore in zijn Lalla Rookh bezongen als Bendemeer. Morier's „*Second Journey*", (p. 74) geeft een afbeelding van dam en dorp.

1) Waarschijnlijk *Mir Kazim*. De Simla kaart heeft Amirabad.

2) Bij de hiervolgende beschrijving van Persepolis is het ter oriënteering noodig de plattegronden te raadplegen, die voorkomen bij Flandin et Coste (*Perse ancienne*, Planche 67) en Dieulafoy (*L'art antique de la Perse*, Vol. II, Pl. II (zie hiernevens de getrouwe reproductie) en ook vooral het zeer duidelijke „Vue cavalière" van F. en C. t. II, Pl. 66. Verder heeft Texier een grondplan (*Descript. de l'Arménie, de la Perse...* Vol. II, Pl. 93/94) en Stolze een „*Photogrammetrisch aufgen. Plane*". (*Persepolis*, II. Bd. Tafel 148). Curzon (II, 150) geeft het plan van F. en C. op kleine schaal. Voor den tekst verschaft wellicht Curzon (*Persia*, II), den meest bruikbaren leiddraad. Wel mist men bij hem vakkennis, maar hij raadpleegt steeds degenen onder zijn voorgangers, die deze bezaten en geeft daarbij blijk van zijn critischen aanleg en de hulp, die hij bij deskundige landgenooten vond.

3) Lees: kalksteen (arduin) zooals ook lager in den tekst voorkomt. De vergissing is vergeeflijk, want de gelijkenis is door de verbazende hardheid van den steen, verschillende kleurschakeering en zeer zorgvuldig polijsten bedriegelijk. en werd door alle vroegere reizigers gemaakt, en ook door latere. Eerst De Bruyn was scherpzinnig genoeg (hij hakte ook stukken van beelden en opschriften af en zond deze naar Amsterdam) om de ware steensoort te ontdekken (*Reizen*, pag.

treden van 3 voet yder heeft. Rontsom met bovenmate grote en effen gehoude steenen, meest behoorlijk, sooveel de streckinge des bergs lijden con, in de winkel, regt nae de jegenwoordige bouwkonst opgehaelt. Steenen van 6, 7 en 8 voet in 't viercant, langwerpig en meest alle van 3 en 4 voet dic, sijn doorgaens de cleenste van dese geheele muur, die soo groot als se in sijn sircumferentie en ook al van een vrij goede hoogte is, met cleene moeyte soude te tellen geweest sijn, hoeveel stucx daartoe gebruyct waren, welck getal niet tot de duysent naar nauwe gissinge gereyct hebben soude, want veele van 8, 9, 10 en meer treden langh, 4, 5 en 6 hoogh daer onder te sien sijn ende onder andere een aen d'opperste off hoogste rij, die 13 treden off 39 voet langh, ruym 15 voet breet, vol van dese caracters gehact was *a*) [1]).

---

a) Hier volgt in het Hs. de afteekening van een aantal letterteekens in spijkerschrift, die blijkens de ondergevoegde woorden: „Dit sijn alle verscheyde caracteren hier en daar uyt den hoop gecopieert" en „Dese drie stinden en volgden in ordre onder malcanderen", slechts door Cunaeus als specimine van die teekens, die hij natuurlijk niet begreep, werden nageteekend. Bij de bekendheid, die thans het spijkerschrift geniet, scheen het niet wenschelijk moeite en kosten en tijdverlies te veroorzaken door het laten vervaardigen van een cliché.

Van een bepaalde gecopieerde inscriptie is dus geen sprake. Bovendien vindt men bij Valentijn (*Oud en Nieuw Oost-Indie*, Dl. V, „Beschrijvinge van Persien", blz. 221), deze zelfde teekens afgebeeld, blijkbaar genomen naar het Hs. van Cunaeus' reis (zie Inleiding). In dit laatste vertoonen zij echter een veel meer waarschijnlijken vorm.

223—4) en wel die, waaruit de bergen bestaan, welke de ruïnen tot achtergrond dienen, zoowel als het terras zelf, waarop Darius en Xerxes hun vermaarde paleizen oprichtten. Veel van het beeldhouwwerk is, zooals De Bruyn terecht zegt, gehouwen uit de levendige rots, die uit kalksteen bestaat.

1) De hier vermelde nabootsing van het toenmaals nog zoo geheimzinnige spijkerschrift is zeer gebrekkig. De vele vroegere en ook latere reizigers, die in hun werken hiervan afbeeldingen geven, waren even onnauwkeurig. Eerst De Bruyn slaagde er in, een geheele reeks fijne, graphisch juiste teekeningen van deze inschriften te vervaardigen, dank zij zijn beproefd archaeologisch instinct, waardoor hij, hoewel zelf zoo goed als ongeletterd, overtuigd was dat dit werk, mits met de

d'Ingangh van dit gebouw staat tegen 't westen en wert met een ellebooghtrap van blauwen arduyn, 55 trappen hoogh, yder vier duym van den andere, 15 voet breet, van weersijde opgegaen en alle maer uyt vier stucken gehakt, soo tegen 't werk aengevoegt, bequaem (gelijk 't selve ook hebben gedaen) te paarde op en aff te rijden. 15 treden van de puy, die met drie blauwe sarksteenen belegt 27 treden breet is, staan twee groote staande stucken van de poort met leeuwen behouwen en boven verscheyde cleene caracteren van een geheel ander fatsoen, die om de hoogte niet pertinent om naer te maken te sien waren, gesneden. Achter dese, die 5 passen breet en 8 langh waren, stonden 10 verder noch twee seer hoge dicke pylaren, 10 gelijke daeraen, noch 2 voeten off pedestaelen, daer mede sulke gestaan hebben, ende 10 andere treden verder, weder twee soodanige gelijk d'eerste, met vliegende paarden van ongelooflijke groote behouden, op welke stijle, naer alle apparentie 't verwulff van de poorte scheen gerust te hebben [1]). Twintigh treden zuyt-

---

grootste zorg verricht, vroeg of laat tot wetenschappelijke gevolgen moest leiden. Zoo juist gezien is dit gebleken te zijn, dat Grotefend, een der eerste ontcijferaars, voortdurend gebruik maakte van De Bruyn's platen, zooals zij voorkomen in zijn *Reyzen*, terwijl William Rice (1825), voor zijn vertaling van de *Proclamation of Feridoor*, als tekst uitsluitend Pl. 133 van De Bruyn bezigt en in zijn *Dissertation* afdrukt. (Achter: *Journal of the British Embassy to Persia*, Vol. I). Eerst Niebuhr (1765), en na hem Texier (1840) en Flandin en Coste (1841) geven even bruikbaar materiaal. Het (meest Engelsche) werk daartusschen is weer ruw. Thans worden natuurlijk uitsluitend photographiën en afdrukken in *papier maché* gebezigd.

1) Deze uiteenzetting geeft niet zeer duidelijk den staat van zaken weer. Curzon, zegt ervan (*Persia* II, 154): „Immediately opposite, and at a distance of forty-five feet from the head of the staircase, stand the imposing remains of what we know from the cuneiform inscriptions upon it, to have been the Porch of Xerxes. This was a structure consisting of three parts: a huge bull-flanked portal, facing the plain, an interior hall or court whose roof was sustained by four great columns, and a further bull-flanked portal facing in the opposite direction or towards the mountains. From its character and dimensions, not less than from the terms of the inscription, we can be certain that this structure filled no other purpose than that of a ceremonial approach

waerts hier van aff staet een watertancxken, 24 voet in sijn begrip uyt eene steen [1]) gehouden, en soo voorts gaande 40 treden, climt men met 38 vlacke seer langsaam opgaande trappen yder vier duym hoogh op een puy, die noch eene na sigh van 91 passen langh, weersijts met gelijke 38 treden op en affgaande heeft en soo te samen een dubbele stoep maekt, waarvan de randen en het gantsche ophael, van de gront aff tot boven toe met allerhande beeltwerc, seer cierlijk behouwen is. De voeten van 12 pylaren die ses op een rij, daervan der een noch in sijn volcome hoogte de top naer de wolken steekt, waerop 't verwulff van een portael, geoordeelt naer 't volgende werk, scheen gestaan te hebben, van de welke 22 treden voorts stappende comt men aan 't bestek van een groote sael, 138 treden langh en 50 gelijke breet, waarvan 't gewulffsel off solderinge (sulcx als 't in coninklijke pragt bewoont werdende magh geweest sijn) op 60 pylaren is gedragen die proportionaliter dic, ongeveer 72 voet hoogh sijn, naer de Dorische wijse (die eenige gebouwschrijvers meenen door Darius selff gefabriceert te wesen) ses aan ses in thien rijen, te weten aan elk eynde oost en west, de tweede van de derde 28 treden, ende voorts alle 10 treden van den andere, uyt welk getal noch sesthien volcomen in wese staan en de toppen den oyevaer tot de gront van sijn nest dienen, en vremt om sien onder alle

---

or doorway to the great Hall, which the same monarch built a little farther on, although its orientation is at right angles to the latter." De vergissing in het verbaal, waar de twee paren stieren beurtelings als leeuwen en paarden beschreven worden, vindt men bij alle oudere reizigers, die de meest uiteenloopende diersoorten vermelden, zoozeer zijn de vormen fantastisch, terwijl de koppen geheel ontbraken. Eerst toen Flandin en Coste de overblijfselen vonden van een dezer laatste, heeft men de zekerheid verkregen, dat deze monsters stieren voorstellen. Van „10, verder noch twee seer hoge dicke pylaren" in dezen voorhof kan wel geen sprake zijn. Er worden er nergens meer dan 4 vermeld. Chardin vond deze nog aanwezig, De Bruyn, wiens beschrijving en platen (120 en 121) zeer juist zijn, zag er nog slechts twee overeind.

1) Lees: uit de levendige rots.

deselve een de top off 't cierwerk, 't sij door aartbevinge off anders, de helft soo pertinent affgeschoven, dat nu regt in balance dragende, daerop staan blijft [1]). Uyt dese bepylaarde plaets noch 43 treden zuytwaarts aangaande, staat een camer, waarvan noch veel in wesen te sien is.

't Is een werk alles van fijnen albast [2]), sonder eenige andere steen gemaekt, gelijk 't noch staande sindelijc gepolijst en veel daarvan costelijk vergult geweest, volcomen aenwijst. Aan de west- en noordcant heeft men elk twee en aan de zuyt- en oostzijde een deure, van geen gelapte maer yder post een stuk steen van groote dickte en noch ruym 10 voet hoogh, onaengesien gelijk aan 't daarop gehoude beeltwerk van mensch (vrij groter als de jegenwoordige en wel volcome reusgestalte) leeuw- en tijgergevechten noch ruym boven de regte gront, met puyn 4 à 5 voet opgehoogt ende de beelden tot over de helft daarin bedolven sijn. Voorts eeniglijk aan de zuytzijde 4 ope off doorgaende ende ligtgevende en d'andere deelen met 8 blinde (te weten 2 west, 3 oost ende 3 aan de noortzijde) vensterbanken, dat almede meest van een stuk elk is, veelerhande caracteren, die hedensdaegs onder dese volkeren alle onbekent sijn, siet men daarin geschreven. Aan de zuytzijde heeft dit regt coninglijk en monarchiael cabinet een gelderije 15 passen aan de oost, west en noort-

---

1) Aangaande deze beschrijving van de „Zaal (*Apadana*) van Xerxes" waar de Groote Koning zich bij plechtige gelegenheden aan zijn volk vertoonde, en waaraan Persepolis in de middeneeuwen den naam Tjehel Minär ontleende, slechts de navolgende opmerkingen. Oorspronkelijk waren er aanwezig 72 zuilen: 36 in de zaal zelf en 12 in elk der zuilengangen aan drie zijden der zaal. Daarvan zijn er thans nog slechts 13 overgebleven. Mandelslo (1638) vond er nog 19, Fryer (1677) 18, De Bruyn (1704) 17, Ker Porter (1818) 16, de Bode (1841) 13. Zij zijn van een bizondere bouworde, die geheel afwijkt van eenigen anderen stijl (Perrot et Chipiez *„Histoire de l'art dans lantiquité*, t. V. p. 486—520), en dus ook zeker niet Dorisch genoemd kan worden. Hierdoor reeds vervalt dan bovendien de, op den klank der woorden gegronde, zonderlinge meening, dat Darius wel de uitvinder van dezen bouwstijl geweest kon zijn. (Op Flandin en Coste's plan gemerkt 2, op het bijgaande A.)

2) Lees als voren: kalksteen.

sijde van 5 treden off 15 voeten breet, en soo 't schijnt, heeft aan de laeste noch een ander camerken, even langh van 10 passen breet geweest, daar nu niets als de kale gront van gesien wert [1]).

Vijff en veertigh treden noch al zuydwaerts op vint men niet als de puynhoop van een viercante camer die met 49 pylaren, gelijk men aen de pedestallen uyt de bergh gehouwen, in seven rijen op yder seven telt. Om dese plaets heeft in 't viercant een gelderije gelopen van 12 voeten breet, en staet reght op de zuyt en westhoek van de bovenste gront deses gebouws, en wert door deselve gelderije aen de oostzijde gescheyden van een ander vertrek; loopt voorts met 38 trappen yder vier duym hoogh uyt een stuk bergsteen gehouden tegen 't werc aangelegt en van onderen gevult, neerwaerts op d'eerste gront [2]).

Dat vertrek, 't welc door de bovennoemde gelderie van de voorschreven camer off puinhoop aan de oostzijde gescheyden wert, begrijpt 8 bijsondere ende affgescheyde camerkens, drie aan de oostzijde ende vijff aan de westzijde, mitsgaders te midden een zael welcx gront den gladden bergh is, waeruyt de voeten van ses en dertigh pylaren in ordre, 6 aen 6 op een rij, die in dese 't verwulff gedragen schijnen te hebben, maer heden geen van overeynt staen, gehakt sijn. Van dit geheele werk, dat aan de noortzijde noch een gelderije van 42 treden langh en 10 breet heeft, siet men hudendaegs noch vijff volcome hoge doch smalle deuren in wesen, in welcx casijnen,

---

1) Dit gebouw is blijkens de aanwezige inschriften, het Paleis van Darius, d. i. de woonvertrekken (*Tatchoram*). Het werd eerst onder de regeering van Xerxes voltooid. Het puin, waarmede de beelden tijdens Cunaeus ten deele bedolven waren, is door Flandin en Coste opgeruimd. (De Bruyn, Pl. 128; op Flandin en Coste's plan gemerkt 3, op bijgaand plan B.)

2) Deze overblijfselen staan bekend als „het Vrouwenhuis", maar grondige redenen daarvoor worden niet aangevoerd. Het hier gemeld getal van 49 voetstukken van zuilen is belangrijk grooter dan door anderen aangetroffen. (1, 3 en 16, te zamen 20.) Het aanwezige spijkerschrift bevat den naam van Artaxerxes III Ochus. (Bij Flandin en Coste gemerkt 4, op bijgaand plan D.)

mansgestalten van 15 spannen hoogh, de voeten 2 span langh, met langh gecrolt haar en baart, clapmutsen op ende een quitachol boven 't hooft, seker niet sonder groten arbeyt uyt swarten marmer, groff en dik verheven gehouden, maer nu meest alle troniën van de neusen en oogen berooft. Drie heele en vijff halve staande vensterbancken, ses ongedecte deuren, mitsgaders aan de gelderije op yder ent twee stijlen van ruym vijff en twintigh voet hoogh en 20 span langwerpigh viercant, rontom dic, gelijk ook yder deurstijl ende de venstercasijnen van geen minder swaerte en met cleynder stenen gedekt sijn, staen noch in wesen. Langs dese gelderije, die aan de noortcant is, loopt een groot portael 74 treden langh en 28 breet; aan 't westeynde gaat men de puy op, weerzijts met 12 trappen, aan 't oosteynde met een elleboogtrap van 28 treden, waar mede ter zijde de boorden der trappen ende de gevel van de stoep, allerhande beeltenissen, stiergevegten, etc. uytgehouden sijn [1]). Van hier even 30 treden noortoostwaart henen staat een camerken, 15 treden langh en 25 breet, van 't welke noch twee deurcasijnen, daarinne sittende als staende gecroonde mansbeelden met quitachollen [2]) boven 't hooft, van vrij groter als de hudendaegsche gestalte, uytgehouden sijn, en benevens dese twee volcome deuren drie à vier andere stucken des gewesen muurs staande sijn [3]). Uyt dit gaat men een puynhoop [4]) neder op de laegste en eerste gront van 't huys,

---

1) Dit alles vormt het „Paleis van Xerxes" (*Tatcharam*). Zie bij De Bruyn, Pl. 119, A; op Flandin en Coste's plan gemerkt 5, op het bijgaande plan C.)

2) Quitasol = Sp. voor zonnescherm.

3) Dit gebouwtje noemt Curzon het „Central Edifice", op Flandin en Coste's plan komt het voor als „Deuxiéme portique" (genummerd 7 en de nabijgelegen zuilen en muren: 17 en 20), op het bijgaande plan d „Portiek."

4) Deze vrij hooge puinhoop is nog slechts op zeer onvoldoende wijze onderzocht. Een door Stolze en Andreas (1878) gegraven gang bracht niet veel aan het licht. Alle opgravingen in Perzië zijn sedert 1894 door het gouvernement toegewezen aan Frankrijk. De heer de Morgan.

dat voor desen ontwijffelijk met trappen, die nu seker genoch onder de menigte der affgesmete stene bedolven en daarom onbrukelijk sijn, geschiet sij. Gaande voorts 55 stappen zuydoostwaart henen, staadt een vertrek dertigh breet en twintigh treden langh, even in tweën gedeelt, waarvan 't noordelijcxste naar alle overblijfselen geoordeelt, een gelderije schijnt geweest te hebben, waarvan ook noch geheelijk in wesen te sien zij, drie deuren, een zuyt, een noord ende een west, benevens drie ope en ses blinde vensterbanken, alle van gladden marmer, mede sierlijk met man- en leeuwgevegten uytgehouden. Van de gelderije stinden beyde aan 't oost en westeynde in vollen staat 3 stijlen, elc 21 voet in't langwerpigh viercant en ruym (boven 6 voeten, die boven de reghte gront in de puyn staan) noch wel 30 voeten hoogh, en yder maer een geheele steen, die sestigh voeten van den anderen staande, naar alle apparentien aen de voegselen boven in de steen gehact te sien, ook met sulken lijst, waarvan verscheyde grote stucken noch leggen sagen, is overlegt geweest [1]). Hier uyt vijff en sestigh stappen regt noorden aantredende comt men in een groote zaal, vierhondert off 1200 voeten in 't viercant, met acht staande deuren en 36 blinde vensterbanken, in yder gedeelte twee en negen verdeelt, alles mede van seer schoonen swarten marmer ende de deurcasijnen met gecroonde mannen op stoelen sittende, met drie rijen pykdragende mannen met cleender gestalte, boven den andere onder hem staende, ander weder met mensch- en leeuw- en leeuw- en tijgergevechten behouden. Wesende dese camer volcomen in sijn viercant, sonder datter yets om disproportie te geven aan gebreekt. Ende aan de noordsijde van deselve aan 't oost en 't westeynde

---

die met de leiding daarvan belast is, zal echter nog vele jaren elders (voornamelijk Sūsa) bezig gehouden worden. (Op plan Flandin en Coste gemerkt 29 „Buttes de terre." Op het bijgaande plan 3 „Het boven grondplan").

1) Bij Curzon het „South East Edifice", op plan Flandin en Coste: 6 „Petit Palais" op het bijgaande: K „Petit Apadana". Het wordt geacht te zijn geweest een kleine receptiezaal.

staan mede noch 2 deuren van gelijke groote als d'andere in wesen, sulcx dat daar wel eene gangh langs henen ende andere camers nevens mogen geweest sijn, daarvan (dewijle 't verhaelde alles is 't gunt hedendaegs noch te sien sij ende voorts alles verwoest legt) niets veel gesegt noch yets bijsonders van dese inwoonders, die daar eenige reden te geven off verhael van te doen vrij oncundiger als wij selff sijn, ondernomen werden can [1]). Want dat het over veele dusent jaren een Conincx hoff is geweest, is al 't geene daaraff te bedieden weten, ja dat meer is, een waterloop die uyt een tank in de voet ende 't opgaen van de bergh gehakt (en soo voorts tot aan 't westelijcxste eynde van 't groot portaal als een goot gehouwen, van daar weder regt noorde door de bepylaarde zaal tot aan 't clene tancxken, 20 treden van 't oostelijcxste off binnenste eynde van dit hoffsingangh staende, geleyt wert) 't water te trecken plagh, daarvan beelden hun sulke wondere dingen in, dat het gangen tot onderaardsche schatcamers waren, die van eenige van hun, curieux te ondersoeken, daar ingegaen en eeuwigh gebleven sijn, des verwondert met een caers in deselve gaan derven, welke

---

1) Dit is het meest oostelijk gelegene van de gebouwen op het terras van Persepolis. De voet van den berg, de Kūh-i-Rahmed, die voor dit alles zulk een statigen achtergrond vormt, is hier zeer nabij. Het gebouw is bekend als de „Zaal van de Honderd Zuilen" (*Apadana*). Het geheele getal bestond uit 116, want de portiek werd, blijkens de aanwezige voetstukken, gedragen door 16 kolommen. Geen enkele zuil is overeind gebleven.

De stichter wordt op verschillende gronden aangenomen te zijn geweest Darius. De „Zaal van de Honderd Zuilen" was verreweg de grootste van Persepolis en (volgens Curzon), op die van Karnak in Egypte na, de grootste van de oude wereld. Door haar zwaren bouw en de pracht van haar versieringen vormt zij het merkwaardigste overblijfsel van deze reeks paleizen.

De Bruyn's Pl. 129 toont aan, dat de gevallen zuilen in de binnenruimte der zaal ook tijdens Cunaeus' reis nog geheel met puin bedolven waren. Blijkens Dieulafoy's Pl. VIII—XI (*L'art antique*, Vol. II) is de toestand thans geheel anders.

(Op Flandin en Coste's plan, 8 „Grand Palais", op het bijgaande H „Apadana der 100 zuilen".

ook inderdaad niet anders als watergooten vrij diep ingehact bevonden [1]).

Regt achter uyt dese jongste camer climt men den bergh op, in welker halver hoogte twee altaren zuyden en noorden ongeveer 500 treden van den andere, eveneens en op gelijke maniere uyt den bergh gehouden ende eene breete van 27 treden, ruym 150 voet hoogh, de bergh seer effen steyl affgehakt en dusdanigh met beeltwerk uytgehouwen.

Vier halffronde pylaren verdeelen dese gantsche breete aan de welke yder wedersijts stiershooffden omme 't volgende werk, quansuys off het last te dragen had, te schragen, mede gebeytelt sijn, tegen yder hoek, die regt $1^1/_2$ en dwars 2 schreden uytstekende is, 't welk dan de gantsche breete maer op 23 passen laat, heeft men een mannenbeelt, soo groot als 't leven, met een pyk in de hant, daarop comt een overhangsel, 't welk ongeveer 3 voeten uytsteekt, de rant met 18 leeuwen, negen van de zuyt en negen van de noord, met de hooffden tegen malcanderen aan staande, versiert. Hierboven comen twee rijen kerels, in yder veerthien, boven den andere, van volcome groote gestalte met houwers op de zijde, de armen cruysweegs over een, ende de rugh naar de siender gekeert, met opgeheven hooffde, dan weder aan yder sijde der laegste rije een en tegen d'uytstekende hoeken twee, drie hoogh boven malcanderen, beelden van weynigh meerder groote als d'andere met pieken in de hant. Voorts wat hoger tegen de gevel aan, een mannenbeelt met ge-

---

1) De beschrijving van dezen „waterloop" is verwonderlijk vrij van de fantastische voorstellingen, die vroegere (en ook latere) reizigers zich van het doel dezer onderaardsche gangen maakten, en die vooral wezen op de waarschijnlijkheid van verborgen schatten (De apotheose daarvan is wel geleverd door Beckford in zijn „Vathek".) Zelfs de nuchtere De Bruyn is onder die bekoring geraakt, maar hij eindigt toch met de gangen terecht als waterloopen te beschouwen. Hij had dit dan ook zeker reeds te Batavia in Cunaeus' verhaal gelezen. Chardin, anders zoo gematigd, blijft vasthouden aan den geheimzinnigen kant, van wat voor hem een raadsel was. Hij geeft een lange beschrijving van zijn onderaardschen tocht (*Voyages*, VIII, 328/35.)

krolt haer en baart, een boge in de hant, op drie trappen verheven, tegen een ander sittent beelt op een alcatyff, een gordel, wedersijts de enden nederhangende om de middel, met geheeven hooffde aansiende. Dese heeft even voor een halve maen en achter hem wat hooger een ronde cloot, daar de son met beteekenen, mitsgaders wat lager een altaer daer 't offer op brant. Onder dese steyl affgehacte en met beelden vercierde gevel is een kelder, mede uyt de bergh gehouden, daarin men met trappen een manslengte diep schijnt gegaen te hebben, doch nu vol water staande, niet wel te sien. Hierinne staan 2 graffsteden met halffronde bergsteene sarcken belegt, en daarboven, noch ruym 6 voeten hoogh, 't verwulff, mede al sonder behulp van metselwerc, uyt deselve bergh gehact, maar 't noorderlijcxste heeft in de plaets dat in dit twee graffsteden onder een verwulff sijn, ses onder drie wulffsels en voor 't middelste noch een, dat 't sevende is. Off nu wel 't lighaem van den mogenden Darius, van den sijnen vermoort en mishandelt, door den grooten wereltwinner Alexander gevonden, beweent ende aan de oude moeder gegeven sijnde, seggende, als bij Curtius te lesen, neemt het lighaam ende legt het in de graven bij sijne voorouderen, in een van dese gebragt is, soude wel connen wesen, maer valt de sekerheyt daaraff wat swaar te raden [1]).

---

1) Voor welke Achaemeniden de hier beschreven twee grafsteden (op bijgaand plan gemerkt e) tot rustplaats dienden is niet bekend. Zeker is het, dat zij niet tot de eerste vorsten van deze dynastie behoorden, want een der vier, op dezelfde wijze in den rots gehouwen praalgraven te Naksh-i-Rûstam, is blijkens de inschriften, dat van Darius en op goede gronden wordt verondersteld, dat de overige voor zijn onmiddelijke opvolgers bestemd waren. Het is niet wel mogelijk, dat, zooals in het verbaal gegist wordt, de laatste Achaemenid, de door Alexander overwonnen Darius III Ochus, hier begraven is. Curzon (II, 183) meent, dat wellicht de derde, de eerst door Niebuhr in 1765 opgemerkte onvoltooid gebleven grafstede, voor dezen laatste bestemd was.

Van het eerste, het meest noordelijke graf, geeft De Bruyn (Pl. 158) een vrij nauwkeurige afbeelding. Dieulafoy heeft een photographie (*L'art antique*, III, Pl. IV). Die bij Stolze (*Persepolis*, I, 70) is minder duidelijk, maar hij geeft ook een opname van het meer zuidelijk gelegen graf (Taf. 71) en van het onvoltooid geblevene (Taf. 73.)

Noordwaarts van dit gebouw, 596 treden, wat opwaarts naar 't gebergte, staat noch een deur van witten arduyn volcomen in wesen, mitsgaders aan de zuitzijde 234 treden een staande pylaer, waerbij de voeten ende neder gestorte stucken van verscheyde andere te sien zij, waaruyt ook volcomen can besloten werden, dit coninklijk hoff niet alleen een verwonderlijk swaer, maer een seer wijt streckent werk geweest is, gelijk 't ook sekerlijk voor hedensdaegs onbegrijpelijk sij, in wat maniere en waermede soo grove stenen hebben te verwicken, ja noch meer, 2, 3 en voor 't meeste vier, daarvan die hooge pylaren, die niet min als 72 voet hoogh naer behooren en gevolge van deselve dik, op malcanderen te setten geweest sijn [1]). Wat nu voor een pragtigh en statigh hoff, van welcx costelijkheyt soo veele schrijvers wagen en over de verwoestinge den wereltvorst een vuyle streek aan sijn eercleet geven, is noch wel aan dese groote overblijffsels heden te merken, daer men noch bij nauwer ondersoek langs hoe meer merkwaardigheden in speuren soude, gelijk ook waarlijk dese bouwinghe en 't gene daarvan noch besien wert, met goede redenen naar 't beschrijven der seven, wel mede onder de wereltwonderen magh getelt werden.

Tot aan den derpel toe, wroet hier de ploegh jegenwoordigh 't lant om en niet eene steen van andere verwoeste gebouwen en sijder voorts der geheele stadt, daar soo grooten Conink sijnen setel te spannen plagh, te sien. Niet eenen acker in dese gantsche vlacte, die ruym tusschen d'omleggende bergen 35 à 40 mijlen bevat en geheel Mardasie genoemt wert, en blijfter ledigh off onbearbeyt,

---

1) Het hier beschrevene brengt ons weder op het terras; de 596 treden zijn blijkbaar genomen van het tweede graf. Met „de deur van witten arduyn" wordt dan bedoeld wat Flandin en Coste op hun plan als de „Troisième Portique" aanduiden (gemerkt 9). Flandin meent dat deze portiek nimmer is voltooid geworden. (Dit komt ook elders te Persepolis voor.) De „eenstaande pylaar" is sedert omgevallen. (Op bijgaand plan aangeduid door *s*. Op dat van Dieulafoy is geen verwijzing aangebracht.) Volgens het plan bij Flandin en Coste schijnt de afstand in den tekst vermeld (234 treden) te ruim gerekend.

maer alles, dewijle door de verbijlopende revier gelijk wel in andere daelen 't water niet schaers hebben, t' sijner tijdt besaeyt ende weder affgemaeyt, nu niet anders als 't overblijffsel van 't gebouw soo 't heden noch te sien sij, sonder eenige wijtlopige perticulariteyten uyt historien deswegen hier bij den andere te rapen, aan te teken van meeninghe geweest sijnde, meynen hier gedaen ende in't voorgaende alles bijsonderlijk in ordre aengewesen te hebben, waeromme 't den curieusen verder bevolen sijnde hier steken blijven [1]).

's Avonts voor de cortoisie Sijn Edele, door den calanthaar met 't ruymen sijner woninghe tot logys (hoewel gemandeert door onsen schaffmeester) gethoondt, heeft hem mede ter maeltijdt doen roepen en beleeft laten onthaelen.

Den 17[en] dito 's mergens, soo haest de bagagie opgepact ende de paerden gezadelt stonden, reden weder voorts en wirden door Isoffbeek langs 't gebergte geleyt om een en een halff mijl van dit dorp mede te sien vier off vijff van even sulke graffsteden als twee bij den andere achter Chelmenar in't gebergte sijn, waar nevens ook te sien waren verscheyde reusbeelden te paart in den ruwen bergh uytgehouwen, en onder andere twee, met de hooffden tegen malcanderen aan, en yder de eene hant in een ringh gevat, tegen malcanderen treckende. Waarvan dese inwoonderen te seggen weten, dat veele honderde jare gelede dese twee, welke se rustans noemen, in dit lant magtige heeren sijnde, tegen malcanderen lange sonder voordeel en verlies van menigte hunner onderdanen ge-

---

1) De vlakte, aan wier westelijk uiteinde het terras van Persepolis zich verheft, heet Mervdesht en heeft een breedte, van Noord naar Zuid, van ongeveer 24 K.M,, terwijl zij zich in Z. O. richting ongeveer 64 K.M. uitstrekt. Hoewel goed van water voorzien, zoodat er tijdens De Bruyn niet minder dan 800 dorpen geteld werden, heeft de verwaarloozing, die het moderne Perzië in vele opzichten te aanschouwen geeft, ook hier teweeggebracht, dat men er thans slechts 50, die bewoond zijn, aantreft. Daarbij is de vlakte, door gebrekkige waterloozing, menigmaal overdekt met poelen.

oorlocht hebbende, eyndelijk tesamen bedingh maecten, hare cragten in't trecken deser ringh tegen een te setten en wie die ontweldigt wirt, met al den sijnen den overwinner onderworpen blijven soude. 't Welk daarom tot een eeuwige gedagtenis en omdat het hier in dit velt geschiede, in 't gebergte gehouden wirt. Drie bergtoppen niet verre van den andere, waarop alle de ruyne der casteelen daarop voormaels bij de oude oorloge der Turken gelegen en beseth geweest, reden verbij en quamen voorts daaraan in 't dorp Germawa [1]) omdat het seer druyffrijk is, ge-

---

1) Het bovenstaande betreft de merkwaardige overblijfselen uit den tijd der Achaemeniden en Sasaniden, die bekend staan als Naksh-i-Rûstam = het beeldhouwwerk van Rûstam, daar het zooals gewoonlijk door de Perzen aan hun mythischen volksheld wordt toegeschreven. Deze dwaling werd tot zelfs door Niebuhr (1765) gevolgd; eerst in onzen tijd is men tot klaarheid gekomen. De in den tekst vermelde grafsteden zijn vier in getal en, evenals die te Persepolis, gehouwen in de vlakke zijde van den berg, hier de Hûsein Kûh, ongeveer 5 K. M. van Hadsjiabad. Eén daarvan is, blijkens het ingehouwen opschrift, dat van Darius; de overige worden toegeschreven aan zijn drie opvolgers: Xerxes, Artaxerxes en Darius II. (521—405 v. Chr.) Een goede beschrijving geeft Curzon (*Persia* II, 137 v. v.) De duidelijkste afbeeldingen vindt men bij Flandin en Coste (IV, Pl. 173—178). Onder deze rotsgraven, die zich van 8 tot 12 M. boven den beganen grond verheffen, (Fl. en C., IV, Pl. 172) hebben vorsten van de tweede groote dynastie (de Sasaniden, en wel, voor zoover is vastgesteld kunnen worden, Ardashir Babekan, de stichter, Shapûr, Varahran II en IV, dus 241—399 n. Chr.) een zevental bas-reliefs doen uithouwen ter gedenking van verschillende voorvallen uit hun regeering. De „reusbeelden te paart", in den tekst beschreven, stellen voor den god Ahûra Mazda (Ormûzd) aan Ardashir den diadeem overreikende, waarschijnlijk na zijn overwinning op de Parthen, waardoor hij zich in bezit van den troon gesteld zag (Dieulafoy, V, p. 114 en Pl. XIV photogr.; Flandin en Coste geven een gravure IV, Pl. 182). Deze voorstelling van overdracht van een diadeem, somtijds van vader aan zoon, vindt men ook op andere Sasanidische beeldhouwwerken aangeduid (Fl. en C., IV, Pl. 192 en 192*bis*, Dieulafoy V, Fig. 100.)

De „drie bergtoppen" zijn in elkanders nabijheid staande en uit de vlakte rijzende rotsen, bekend als de *Seh Gumbedan*, d. i. de drie gewelven. Bij oude reizigers vindt men ook de Drie gebroeders. Eén daarvan heette Istakhr, hetgeen wijst op de stad uit den tijd der Achaemeniden, die tot in de 10de eeuw genoemd wordt, maar eerst

noemt, regt te midden onses heden te doene wegh leggende, daar wat ontbeten hebbende, weder aenreden en weynigh over den middagh naar 7 mijlen rijdens, van den calanthaar met pijp en schalmey binnen 't dorp Mahien [1]), ontfangen en daer in de carewansera, die vrij veel gemacx heeft, gebragt wirden, waar 'savonts denselven dorpschout, dat al vrij een civil man geleek, bij Sijn Edele vergast wirt en al diep in den avont den oppercoopman Angel, die genegen wesende om Chelmenar in forma uyt te tekenen, met verloff van Sijn Edele daar gebleven was, aanquam [2]).

Dit dorp, digt onder 't gebergte gelegen, is vrij een van de grootste daar tot noch doorgereyst sijn, en heeft onder sigh noch verscheyde andere omgelegene, daar den

---

na Alexander dien naam ontving en waar, toen Persepolis nog tot vorstelijke woning diende, zonder twijfel, behalve de bevolking zelf, ook nog de groote nasleep huisde, die onafscheidelijk is van elk oostersch Hof. Op den top stond een sterk kasteel, waarvan de bouwvallen nog aanwezig zijn, evenals die van drie groote waterbergplaatsen. De tegenwoordige naam van dezen berg is Mian Kaleh = het middelste fort. Germawa komt op geen kaart voor en wordt in geen reisbeschrijving vermeld. Van druif (Perz. *angur*) kan de naam niet wel afgeleid zijn. De volledige lijst van dorpen in deze streek bij Schindler bevat geen naam, die er eenige overeenkomst mede heeft. Een vijftal wegen voeren van Zerghūn en Persepolis naar Mayīn, waardoor verschillende namen als eerste pleisterplaats worden vermeld; Ab-i-germ (Warm water) en Agasef zijn de meest voorkomende. Op de kaart van Haussknecht komt, op de plaats van eerstgemeld dorp, voor Germabad, welke naam dezelfde beteekenis insluit. Wellicht is de naam in den tekst hiervan de verbastering.

1) Mayin, in de middeneeuwen een volkrijke stad temidden van vruchtbare landerijen, de hoofdstad van Ramdjīrd. Chardin, die er granaatappelen zoo groot als een kinderhoofd vindt, deelt mede dat de bewoners het voor de geboorteplaats van Job houden. Johnson (1817) noemt het een groot dorp of kleine stad. Thans heeft het nog slechts 360 huizen (Schindler, *Notes on the Kur River in Fars*, Proc. R. Geogr. Soc. 1891, p. 271). Mayīn heeft vier dorpen onder zich.

2) Philip Angel (1616—na 1683) werd meer in zijn hoedanigheid van schilder dan als koopman met Cunaeus meegezonden. Hij is voornamelijk bekend gebleven als schrijver van het zonderlinge werkje: *Lof der Schilderkonst.* (Leyden, 1642.) Zie hierover P. J. Frederiks in *Oud-Holland*, 6de Jaarg., 1888, blz. 113—122.

calanthaar aan den gouverneur van Chiras reekening van te doen gehouden is.

Sondagh 18en dito 's mergens verlieten 't selve en naar drie mijlen rijdens door een seer moeyelijke steenachtige wegh, passeerden Monsada [1]), een plaats bestaande in een ommuyrt viercant, daarin eenige weynige huysgesinnen woonstede hebben en soo genoemt om een Mahomettaner heyligh Emonsada Emaelheyl, soon van Emonsada, de seste in regel naar Mahomet, die hier voor 740 jaren soude begraven wesen, van welcx grafftempel daarin begrepen veel wercx gemaekt wert. Reden voorts over den hoogen en seer gevarelijken bergh van Oedjangh [2]), den welke in dese tijdt seer geluckigh buyten gewoonte van 't jaar, droogh, sonder sneeuw ende 't padt open vindende, deselve met veel minder prykel, als wel dan te doen wesen soude, over geraekte en seeker alle d'andere omleggende bergcruynen, onder welkers uytstekende toppen dese de laegste niet was, waren wit gedekt van sneeuw. Den bergh achter rugh hebbende, naederden ongeveer

---

1) Imam Zadeh, naar het aanwezige graf van Ismaïl, den zoon van den zevenden Imam, Mūsa-el-Kazim, die in 770 door Harūn-er-Raschid te Bagdad ter dood werd gebracht. De nauwe pas, die hierheen leidt, wordt geacht te zijn een der *Pylae Persicae*, waar het Perzische leger onder Artibazanes voor het laatst stand hield tegen Alexander den Groote, op diens weg van Sūsa naar Persepolis.

2) Udjan of Uzdjan. Komt in zeer verschillende spelling bij de oudere reizigers voor: Chardin heeft Ujon, Thévenot Oudgioun, De Bruyn Oesjoen (hij vindt in den omtrek veel visch en wild), Johnson en Fraser Oojan, Mounsey Oedjangh. Hij en anderen meenen dat de bewoners nagenoeg allen Syeds, afstammelingen van den Profeet, zijn. De vlakte, waarin het plaatsje is gelegen, is bedekt met gras, dat door de nabijzijnde diepe poelen bizonder weelderig groeit en daardoor de verblijfplaats is van een menigte wild. In oude tijden schijnt zij een van de, destijds gebruikelijke, zeer groote omheinde koninklijke jachtvelden geweest te zijn. Varahran V (Bahram Gūr) verloor in een dier poelen het leven (438 n. Chr.) bij de jacht op wilde ezels (*gur*, afkorting van *gurkher* = ezel van de vlakte, wilde ezel), waaraan hij zijn bijnaam te danken heeft. De in den tekst vermelde berg heet bij Thévenot Kotèl Imam Zadeh Ismaïl (een zoon van Imam Djafer, volgens Chardin), wiens graf in een dorp in de nabijheid aanwezig is.

een mijl in een schone wijtsijdige vlacte en sloegen't in't dorp Oedjangh, naer desen bergh genaemt, neder, van waer den

19en dito 's mergens al vrij vroegh en om de laegte van dese velden rontom ombergt bitter kout, reden voorts en quamen 's middags ten 12 uuren, door een huysbassy [1]) off hooft van hondert soldaten, met drie à vier sijner spitsbroeders, pijp en schalmey ontfangen, in 't dorp Haspas [2]) dat in 't Nederlants kok betekent, daar d'heer met den directeur in een somerhuysken voor Sijn Edele geprepareert, ende 't verder gevolgh in de carewansera gelogieert wirden.

Dit dorp bestaadt ongeveer in ruym twee hondert huysingen, tegen den voet van 't gebergte aengelegt, waarvan de carewansera ruym 't aansienelijcxste en beste gebouw is, en dight aan 't selve is mede een heuvelken, dat onder rontsom met een cleynen muur omtrocken ende de cruyn van deselffde substantie mede besterct, noch tot dertigh jaren verleden onderhouden ende beseth geweest. Dit

---

1) *Yüs bashi* = (Turksch) Hoofd over honderd, kapitein. Zooals op den terugweg blijkt, bekleedde hij tevens het ambt van dorpshoofd. Onder de Sefeviden werden de graden in het leger in het turksch aangeduid: *Min bashi*, *Yüs bashi*, *On bashi* = Hoofd over duizend (kolonel), over honderd (kapitein), over tien (sergeant). N. Perzië is bijna geheel bevolkt door stammen van Oost-turkschen oorsprong, overblijfselen van de herhaalde invallen uit Türan (Centr. Azië), die geen Perzisch doch Türki spreken, het Oost-Turksch. Zij zijn echter Shiïten geworden. Steeds vormden zij het meest krijgshaftige deel der bevolking. Dit is nog het geval, maar de rangen in het leger dragen thans Perz. benamingen; de bovenstaande: *Serhang*, *Sultan*, *Vekil*.

2) Asüpas. De afleiding van *ashpaz* (= kok) is niet aan te nemen. Langlès zoekt hier het Aspa van Ptolemaeus, doch het is waarschijnlijker dat dit zich in het tegenwoordige Khorasan bevond. Chardin (Haspas) verzekert, dat het meerendeel der inwoners vroeger Christenen waren, daar zij door de eerste Sefeviden en zelfs nog door 'Abbas I, van den Kaukasus werden gebracht, als een maatregel om in hun vroegere woonplaatsen de orde te herstellen. De meesten van hen hadden den Islam aangenomen, doch behielden de gewoonte goede wijn te maken en dien te drinken. Shah 'Abbas I bouwde er een vesting, waar een sterke bezetting lag onder bevel van Sir Anthony Shirley (Ker Porter).

dorpsincomen en geregtigheyt van d'omgelege landerijen is desen voorschreven huysbassi in plaets des gewesen gesaghebber, die nu onlangs hertoogh van Cherevan [1]) gemaekt is, voor eygen gegeven, doch blijft evenwel de politie onder 't gesagh des Chirasen gouverneurs.

's Avonts besorgden de maaltijdt, waerbij nevens sijn gesellen sigh mede vant, en ooc met deselve

den 20[en] dito 's mergens naer den ontbijt opgedischt hadde, Sijn Edele weynigh buyten 't dorp uytgeleyde, daar voor sijn beleeftheyt gedanct wesende, affscheyt nam *a*).

Ontrent drie uuren naer middagh vonden de caffila, die twee dagen door de radaars in Commesja [2]) was opgehouden, in de carewansera van't dorp Coscosaar [3]), daar d'heer met den directeur, omme dat het rusthuys door de bagagie en lastbeesten van den soon des gouverneur van Lhaar (die voor sigh een tent op't velt had doen opslaan) meest vol was, in een dorpmanswoninge, te dien eynde op't bevelen des schaffmeesters geruymt, logys nam.

Den 21[en] dito, naerdat de caffila 's middernagts weder op wegh geslagen was, is Sijn Edele mede al vrij vroegh uyt dit bitter koud nest geweken en in den wegh 't dorp Chiacon [4]), uyt een oudt fort meest bestaande, naer een

---

a) Hier volgt de korte inhoud van een brief van Jacob Willemsz. te Isfahan aan Schouten te Gamron, als geleibrief van een karavaan, die door Cunaeus op den weg ontmoet wordt.

---

1) Schirwan, de landstreek, ten W. van Baku, in den Kaukasus, die dus thans niet meer tot Perzië behoort.

2) Kūmishah (zie lager.)

3) Kūshkizerd, van *kushk* = kiosk, paviljoen, en *zerd* = geel of goud. Ook deze streek is van oudsher beroemd om zijn vruchtbaarheid en wildstand. Chardin verklaart den naam uit de aanwezigheid van een grafstede met verguld dak en omringd met tuinen. De hier rustende heilige noemt hij *Cheik Gullendon*.

4) Siyah-kūh zou beteekenen „zwarte berg". De Simla kaart heeft Shahkoh = koningsberg. De brug in den tekst vermeld (liggende over den Polvar, die zich nabij Persepolis met den Kūr vereenigt) vindt men in den naam door Chardin opgegeven: Polichiokou.

brugh daer dight bij over de revier gelegen genoemt, mitsgaders de oude carewansera Davudchan, naer den bouwheer geheten en van eenige lantluyden, die hun ackers daer omher hebben, bewoont, verbij gereden wesende, naer noch 2 uuren en geheel $7^1/_2$ mijl rijdens in de carewansera van 't dorp Digerdou [1]) gecomen sijn.

Een cleen dorpken ende de rustplaats, buyten de outheyt van gaar weynigh accomodatie, doch regt over en digt daaraen, bevat een ruym ommuyrt viercant, een bequaem huysken door Thamas Coulibeek, jegenwoordigh sulthan in Gamron, op 't gebieden en ten coste van den groten Emancouly chan ten gerieff van aansienelijke verbij reysende heeren gebouwt, gelijk ook 't selve voor Sijn Edele claer gemaekt was, maer omdat reets nedergeslage waren, in de carewansera bleeff. Hier digt aan siet men mede een heuvel, in ouden tijdt als blijken de noch staande stucken muurs, besterct geweest. Den cagoda [2]) off die 't incomen deses dorps te vorderen en daarvan reekeningh te doen vertrout is, vereerde d'heer een jong lammetje, in welcx vergeldinghe hij

den 22^en^ dito 's mergens met een ges craproot laeken begift wesende, al weder aanreden en middenwegs aan een oude cleene stercte, daarinne eenige huysgesinnen een dorpken, Gommesellala [3]) genaamt, maeken, en waarbij mede een out tempelken, in 't welk een Mahomettaans

---

1) Dehgirdū, d. i. Dorp der okkernoten. Della Valle trof er deze nog aan; later schijnen zij te zijn verdwenen. Chardin noemt het een klein dorpje, maar waar men allerlei zaken vindt, die men noodig heeft. Hij roemt vooral het water.

2) *Kedchoda*. Zie noot 4, blz. 45.

3) Gūmbaz el Lala = Koepeldak van den leermeester (mentor), dus het grafmonument van den in den tekst vermelden heilige, wiens naam door geen anderen reiziger genoemd wordt. Johnson vindt in 1817 zoowel het dorp als de grafstede geheel vervallen en op de Simla kaart en die van Haussknecht komt het dorp niet meer voor. De „marmerbergen" van den tekst worden door Chardin en Thévenot genoemd *Kotèl na'l stekèni* = Bergpas, die de hoefijzers breekt (los maakt).

heyligh Mansada Mahometh Hasim [1]) begraven ligt. Wat ontbeten hebbende, wirden verscheyde schoone gewaterde marmerbergen over rijdende, weynigh naar de middagh door den calanthaar [2]) van Jasdegas met pijp en schalmey tot in de carewansera, die ruym van schoon vertrek en gemac is, geleydet.

Dit stedeken is van een vremde cituatie, gebouwt op de rugh van de cant eener droge revier, weersijts aan beyde enden steyl affgaande, seer schilderachtigh, de woningen vier, vijff, ses ende seven hoogh, d'een boven d'andere op een seer oudt fatsoen, met veele vensterkens en soo cleen off 't duyvengaten waren. Aan 't een eyndt heeft het d'ingangh van de gemeyne wegh affgegraven en met een fort, van steen 't fondament en voorts van cleye bequaam om aanlopen en pijlvlugten te schutten opgehaelt, besterct, waartoe men over een bruggeken door de poort met verroeste ijsere banden beslagen gaat. Clugtigh hoe de luyden, die nu gants geen vrese off dugtingh voor oorloge hebben ende in een onbecommerde vreden leve, soo gepact op malcandere in hondenneste wonen, en soo ruyme velden als selffs begeren mogen, open hebben. Ontellijke slopkens en schuylhoeken, daer een vremdelingh datelijk in verdwalen soude, dienen de bewoonders voor stallingen haerer esels, koebeesten, schapen, etc, wooncamers en dorsschuren voor hare granen etc., soo hel donker dat selff op't claarste van den dagh met lamp en kaarsligt de ganghen ligten ende haer kotjens sienbaar maeken mogen. Want in de onderste huyskens maar hier en daar eenige cleene sonligtstraelkens crijgende, baadt hun de minste costen van 't lampligt niet, doch de derde, vierde, vijffde en hoogste verdiepinghe crijgen 't ligt ter sijde door haar vensterkens en de bovenste hebben de volle lugt, evenwel alle van sulken clugtige vremden ende ouderwetsen maeksel, dattet genoch te be-

---

1) Waarschijnlijk *Mohammed Haschim*. Voor *Mansada* dient gelezen *Imam Zadeh* (zie noot 2, blz. 57) en maakt dus geen deel uit van den naam.

2) *Kalantar*. Zie noot 4, blz. 45.

besluyten sij, het al veele honderde jaren in een geheel andere tijdt als heden, want nu in gantsch Persia diergelijke niet gebouwt wert, moet gestigt wesen, gelijk de bewoonders seggen 't al over 4000 jaren geleden gestaan en in Abrahams tijde geweest heeft, 't welc als boerepraatjens sijnde soo aengenome ende geantwoort wirt, off dan dese hunne stadt alleen niet in de suntvloet en wirt in 't water bedolven. Hoe, meynden se verwondert, soude dat connen wesen hebben, dewijle 't soo hoogh op de rugh van een bergh legt.

Door een gehacte put tot onder op de gront, waeruyt het noch met ontrent de lengte van 20 vadem touw putten, plegen al hun water, 't welc nu voor haar badstoven gebruken, te moeten trecken en is deselve boven niet meer als 10 voet in't ront. Men can oordeelen met wat arbeyt gants uyt steen tot omleegh gehouwen, gelijk ook op die manier trappen tot omleegh in de drooge revier, bij welke haer uytgangen hebben, gemaekt sijn en waardoor met 't ligt vooruyt ook weder geleijdt wirden. In dese drooge revier, ongeveer 40 treden breet en vier mijlen langh, hebben haar thuynen en ackeren, die jaar op jaar dan d'eene helft besaeyen en d'ander braek leggen laten, omme het lant niet tegelijk uyt te putten en teelen hier de beste terruwe van 't geheele Persisch rijk, waeromme die ook alleen voor 't hoff des Conincx en sijn grootste rijxheeren bewaart wert, sonder dat daer yemant, wie 't sij, yets aff genieten magh. Waarvan de gouverneur van Chiras, diens gebiet hier eyndigt, de opsamelsorge bevolen sij. 't Heeft om dese rede ook plaets in 't Persisch spreecwoort dat segt: Chiraap Chiras, noen Jas de Gas, sende Jes, in duyts bediedende: wijn van Chiras, broot van Jas de Gas ende de vrouwen van Jes, welcke plaetse, yder voer 't sijne, 't genoemde ten prijs voeren en elders doorgaens soo goet en schoon niet te vinden sij.

Bij gebrek van regen, die dit jaar seer schrael hebben gehadt en waarom hun ackers en thuynen (die evenwel seer vermaeckelijk groen staan en voor die hun huysen in de revier bij 't gesaey hebben, een heugelijk wonen is)

soo laat seggen aan te comen, trecken sij 't water uyt een cleen spruytken, dat door de velden heen loopt [1]).

's Avonts is den schaffmeester met den calantaar, daar Sijn Edele van de naarmiddagh 't stedeke besiende in huys was, in de carewansera, die mede in de leegte off in de revier staat, comen besoeken, daar onsen besorger met eene vraegde off d'heer ook yets aan sijnen meester wilde gebieden, dat hij om gelijk voren geseyt 't gesagh hier uyt

---

1) Yezdikhāst, 6500 voeten boven de oppervlakte der zee, afgeleid van *Yezd* of *Ized* (de naam van de stad wordt ook wel en eigenlijk juister Izidkhast geschreven) = oud-Perz. voor de godheid, *khast* = heeft gewild. Velen, waaronder Prof. Browne, schrijven de laatste lettergreep *khwast*; inderdaad is dit de juiste transcriptie, doch de *w* in *khwasten* (= willen, wenschen) wordt tegenwoordig niet meer uitgesproken. De beschrijving in den tekst is vollediger dan men in eenig ander der oudere reisverhalen aantreft. De droge rivierbedding is meer dan een halve Eng. mijl breed en omstreeks 100 voeten diep, zij bevat eenig zeer troebel water, maar de overlevering zegt dat zij in vroeger tijden een rivier huisvestte, die voor booten bevaarbaar was. De rots, te midden van deze bedding gelegen, is ongeveer 350 M. lang en heet *Teleh-pilow*, omdat hij doet denken aan opgestapelde rijst in een schotel, zooals dit nationale gerecht in Perzië wordt voorgediend. De Bruyn geeft in zijn *Reizen* twee afbeeldingen (113 en 114) van deze zeer merkwaardige plaats. Een beter denkbeeld van den toestand geeft een photographische opneming in Jane Dieulafoy's „*La Perse, la Chaldée et la Susiane*", p. 345. Een juistere spelling van het in den tekst aangehaalde spreekwoord is: „*Sherab-i-Shiraz, nan-* (in Z. Perzië steeds uitgesproken *noen*) *i-Yezdikhast, zen-i-Yezd*". De Bruyn zegt over het door alle reizigers genoemde brood: „Hier ter plaatse kregen wij warm wittebrood, „op de vaderlandsche wijze gebakken, dat wij zoo goed bevonden als „de bollen t'Amsterdam". Browne (*A year amongst the Persians*) beschrijft de nog aanwezige in den tekst vermelde karavanserai, die gebouwd is door 'Abbas I. Het aantal inwoners bedroeg in 1899 volgens Lorini (*La Persia economica contemporanea*, p. 383) 4600. Deze leven echter sedert weinige jaren meerendeels niet meer in dit enge en daardoor ongezonde bergnest, maar op korten afstand daarvan in de vlakte. Rooftochten, zooals die, welke dusdanige ongenaakbare woonplaatsen noodzakelijk maakten, komen thans niet meer voor.

Te Yezdikhast, dat ook nu de grensstad is van de provinciën Fars en Irak, komen de Zomer- en Winterwegen tezamen. Er bevindt zich dus hier een station voor den tjapārdienst, evenals op alle hierna vermelde plaatsen tot Isfahan, met uitzondering van Amīnabad en Isfahanek.

wesende, twee dienaren wilde terugh senden, dewelke doen roepen en geboden hebbende, de groetenis aan hunnen gouverneur te dragen, Sijn Edele yder met een ges crap-root laeken beschenken liet.

Den 23en dito 's mergens, als wat vroech te paart geseten sijnde, reden halverwegh door 't dorp Amnadabath [1]) met veel schone thuynen beseth, daar een fort, redelijk groot in 't viercant, der veltlieden woninghe besluyt en regt tegensover een seer schoon rusthuys voor den reysiger staat, mitsgaders d'uytterste palen van de coningrijken Persien en Parthen tegen malcanderen stoten, van waar ruym een en een halve mijl verder door 't dorp Macsoubegy [2]) (meest in thuynen en maer weynige slegte huyskens bestaande, in welke d'eerste twee duyvetorens sagen, waarinne de mist dier vogelen gesamelt ende de hoven jaarlijx eens met gevet worden) gereden wesende, bleven een halff uur verder, heden ruym vijff mijlen gereyst hebbende, in de carewansera, mede soo genoemt, maer even

---

1) Aminabad = het verblijf der veiligheid, dus genaamd omdat het volgens Chardin (Amnaabad) omstreeks 1554, door een broeder van den geduchten Imam Kûli Khan, gesticht werd ter beveiliging tegen de strooptochten der Bakhtiari. In het begin der 19de eeuw werd het noodig geacht het in den tekst vermelde fort te hernieuwen. Thans zijn de Bakhtiari slechts te vreezen in onrustige tijden als beroovers van karavanen; het plaatsje is nu niet meer versterkt. De grenslijn tusschen Fars en 'Irak, bevindt zich een weinig ten Z. van Aminabad. De naam Parthië werd door reizigers in de 17de eeuw algemeen gegeven aan 'Irak (Adjemi), doch zonder eenigen grond, want de ouden plaatsten Parthia in het tegenwoordige Khorasan.

2) Maksûd Begi, genaamd, volgens Chardin, naar den gewezen „grand maitre d'hôtel de Perse", Maksûd Bég, die er de eigenaar van was. Duiventorens zijn een bizonderheid van Isfahan en omstreken. In vroeger tijden waren zij zeer talrijk, thans zijn er nog slechts weinige over en nieuwe worden niet gebouwd, want de vraag naar vroege meloenen, waarvoor Isfahan steeds beroemd is geweest en tot welke teelt de torens de mest leveren, is daar geringer sedert Teheran de hoofdstad geworden is. Wills (*In the Land of the Lion and Sun*) telde tot 7100 hokken in een dezer torens. Curzon's *Persia* (II, p. 18) bevat de afbeelding van een toren, die door zijn vervallen staat ook het binnenwerk aanschouwelijk maakt. Chardin schatte het aantal dergelijke duiventorens in de nabijheid van Isfahan op 3000.

soober van gebouw als eetgerieff, rusten. Werdende naermiddagh den coopman Ham voorts naer Commesja [1]) gesonden omme de caffila, huden morgen van hier opgecraemt, regt door sonder yewers als in de gewoone rustplaetsen te wagten, naer Espahan te doen spoeden, den sergeant met vier soldaten binnen Spahanek te laten verblijven, ende den oppercoopman Sr Willemse nevens sendinge der factura met een expresse loper t'adviseren, den 26^en^ aanstaande buyten hooge verhinderingen sonder missinghe in 't genoemt Spahanek hem te gemoet sien soude.

Den 24^en^ dito 's mergens weder opsittende, becomt Sijn Edele een brieffken van den oppercoopman Sr Willemse, gisteren met den tolk Sahaek [2]) affgesonden ende in Commesja den coopman Ham ontmoet, die se door sijnen loper voorts herwaerts heeft affgestiert, waarbij berigt wert eerst den 22^en^ deser 't brieffken, uyt Chiras met den chjatier Cauwer [3]) affgeveerdigt, had gesien en aenstonts daarop den Achtuma douleth bekent gemaekt, die weder belast had Sijn Hoogheyt, als d'heer ambassadeur meynde binnen te rijden, te waerschuwen, gelijk ook de geordonneerde rijsadelen met al 't aanhorende soude in Spahanek

---

1) Kūmishah — afleiding onbekend. De Bruyn (Komminsja) vermeldt de Moskee, bevattende het graf van Shah Reza, een broeder van Imam Reza, en den daarbij behoorenden tuin met de twee vischrijke vijvers, waarvan de bewoners door Chardin omstandig beschreven worden; zij droegen, ten teeken dat zij gewijd waren aan den heilige, elk een ring in den neus en mochten niet gevangen worden. Deze moskee ligt op eenigen afstand van het stadje. Onder de eerste Sefeviden was Kūmishah een belangrijke plaats; Chardin beschrijft het nog als een zeer groot dorp met vruchtbare omgeving. Door de Afghanen in 1722 verwoest, is het thans nog geheel vervallen. De Moskee (zie afb. bij Jane Dieulafoy, p. 342, en beschrijving bij Buckingham, *Travels*, I, p. 430) is nog aanwezig evenals de visschen, maar zonder ringen. In den tijd der Khaliefen bevond zich hier de grensscheiding tusschen Fars en 'Irak (Adjemi). Kūmishah is een station van de telegraaflijn door de Eng. regeering dwars door Perzië aangelegd ter verbinding van het moederland met Hindostan.

2) Waarsch. *Ishak* (Isaac).

3) *Sjatir* (ijlbode, hardlooper), *Djohar* (eigennaam).

beschicken. Dus voortrijdende quamen op den middagh vijff goede mijlen sonder eenige mercwaardige ontmoetinge affgestoten hebbende, in de carewansera binnen d'stad Commesja, daar beyde ende den coopman Ham ende den tolk Sahaek vonden, welke te samen, omdat hier van desen vertaelder berigt wirt, meest al de voorneemste Sjolphalijnse Armeniers, boven den hoop die Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth buyten senden soude, gesint waren Sijn Edele met inhalinge te eeren, weder vooraff naer Espahan gesonden sijn, ten eynde benevens Sr Willemse mogten besorgen op d'intree naer gewoonte een eerlijke maeltijdt toegemaekt wirt, en buyten in de thuyn, daar 'smergens naar Conincx volk ongetwijffelt al wat soude moeten wagte, een goeden ontbijt gebragt wirt. 't Was voorts desen gantschen dagh en aanvolgende nagt seer mistigh, mottigh en regenachtigh weder.

Dese stadt Commesja, die wel te sien sij, voor dese een wijtzijdige en groot bewoonde plaetse is geweest, legt jegenwoordigh gantsch open en gelijkt naer niets beter als een slordigh vervalle nest, gelijk 't ook heden sonder eenigh aansien van niet als slegte ambachtsluyden bewoont wert, en meest verciert ende in naam is, om de veel schone thuynen en duyvethoornen daer omher (de groote in Espahan behorende) gelegen, welker eenige, verstaande die niet te vast aan 't hoff verbonden sijn, in somertijd voor een maant off twee met haar huysgesin vermaekwoonste comen nemen.

Sondagh den 25^en^ dito 'smergens met mottigh en duyster weder sloegen 't voorts en quamen 6 mijl gereden sijnde, sonder oyt minder aanmerckelijcx in den wegh (die ter sijde aff alomme vol dorpen en thuynen legt) te hebben ontmoet, in't dorpken Mayaar [1]) daar de carewansera

---

1) Mayār. Chardin vindt er een omwald dorp van 300 huizen en goede bazars, maar de omgeving is onvruchtbaar, en men vertelt hem, dat het vroeger een welvarende stad was. De vervallen karavanserai van den tekst is door Shah Sefi II Suleiman vervangen door een gebouw, dat nog in het begin der vorige eeuw door reizigers geroemd werd, als een der fraaiste van dien aard in Perzië. Thans is ook dit

gantsch vervallen sijnde, logys in een geschict dorpmanshuys, 't welc al voor 30 jaren, blijken de namen onser Nederlanderen, Engelse als France daar geschreven, den reysiger tot vertrek gedient heeft, namen. Het is een oudt seer groot vervallen casteel, dat wel het grootste gedeelte van't dorp maakt en van veele huysgesinnen, die hier en daar de bequame hoecken, welke noch in wesen staen, bewoont. Verscheyde gangen, hocken, kelders en duystere gaten bewijsen genochsaam, als 't in vollen wesen stont (dat den hospes segt al 600 jaren gelede te wesen) het een werk van groot beslag geweest zij van gebacke steen en cley op een bergstene voet gebouwt.

Den 26^{en} dito 's mergens even dagh en den huysmeester voor sijne beleeftheyt met 40 m^{a}/$_{y}$ beloont sijnde, bereden op den middach middenweeghs 't gebergte, gevaerelijk te paart, te voet afgegaen wesende (daar ten aanschouw van dieven twee uyt dat bende digt bij den andere aan opgemetselde rondeelen d'een hant in een houte mik, met de coorde den adem en 't leven te gelijk ontjaagt, de romp ten raven prooy daar hangen bleeff) 't dorp Spahanek [1]) daar in 't carewanseratje soo slegt als 't dorp, boven op de poorte noch twee camerkens voor Sijn Edele, d'heer Sarcerius ende de verdere Messrs tot vertrek vonden.

Hier was den Compagnies thuynman met de vijff ge-

---

zijn einde nabij (Curzon.) Chardin schijnt in hetzelfde huis als Cunaeus verblijf gevonden te hebben.

1) Isfahanek = Klein Isfahan. Gedurende den bloeitijd der Sefeviden was het, door de nabijheid der hoofdstad, een plaats van meer belang dan thans. In Cunaeus' tijd lag het zeer dicht bij Isfahan, dat belangrijke voorsteden bezat. Hamdûllah Mustawfi (14de eeuw) plaatst het 3 farsang (omstr. 18 K. M.) van Isfahan. Chardin vermeldt eveneens de bouwvallen van een aarden fort, welke ook nog door Ouseley worden opgemerkt, wien men zegt dat ze uit den tijd der Sasaniden dagteekenen. Jane Dieulafoy beschrijft het plaatsje als een mooi dorp in een zeer vruchtbare omgeving. — Evenals bij vertrek van een groote stad (zie blz. 104, noot 2), is het bij aankomst de gewoonte op een nabijgelegen plaats te pleisteren, om zich gereed te maken voor den intocht.

Isfahanek is geen station voor den tjapâr-dienst. Daartoe dient het verder op den weg naar Mayâr gelegen dorp Marg.

eyschte nieuwe rijsadels door Sr Willemse gisteren herwaarts affgeschict, die met een cleen brieffken aan hem weder wirt affgeveerdigt om van de hiercomste cuntschap te geven en met eene te belasten, dat den sergeant met de vijff soldaten met hun beste levreyrocken gedost en te peert geseten met sigh brengen soude, gelijk nevens den coopman Ham ende taalman Sahaak ontrent 11 uuren 's avonts te samen aanquamen, waar gesegden tolk Sijn Edele te berigten wist, hoe Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth hem had aangeboden tot gerieff van den ambassadeur een carewansera digt aan Compagnies woninghe, behorende Godia Maram [1]), te laten inruymen, maar 't selffde als geene last hebbende, niet derffde aannemen, des hem Sijn Edele belaste, soo haast mergen in de stadt quamen, 't selve, dewijle Compagnies huysinge voor desen geheelen stoet en sleep te cleen was, te bevorderen.

IN ESPAHAN.

Den 27^en^ 's smergens al met den dagh den taalman Sahaek tot beschic van 't een en 't ander, voornementlijk voldoende 't begeeren van den Achtuma douleth om Sijn Hoogheyt cuntschap te geven, voorenuytgesonden sijnde, is Sijn Edele heerlijk getoyt opgeseten, met drie en een leypaart voor den directeur Sarcerius, door vier soldaten vooruyt aan de hant gevoert, gevolgt van de verdere Messrs, een opperchirurgijn, drie adsistenten, den sergeant en 12 soldaten met hun carmosijn roode gapassementeerde levreyen gedost, alle te paert geseten, mede voortsgereden. Een en een halve mijle genadert wesende, wirt eerst door Godia Saffaar met drie à vier andere Armenissche coopluyden, weynigh daeraan van den Fransen borger Letoille, drie France des Conincx orlogiemaekers, sijnen diamantslijper Hubregt Buffkens [2]), een Nederlander door de

---

1) *Khadjah Mihran*, een veelvoorkomende Armen. eigennaam.

2) Huybert Buffkens schijnt het daaropvolgende jaar te zijn overleden. Lycklama à Nyeholt (*Voyage*, II, 422) geeft als datum van zijn dood

Compagnie aan de Maj^{t} geleent, en voorts van den prins der Armeniers Saffrasbeeck [1]), sijn soon, broeder en noch 7 off 8 uyt de voorneemste dier bende, welke nu en dan met twee, drie en vier wirden vergroot, ontmoet en vrindelijk bewellecoomt. Dus reden met desen stoet tot in een der Espahanse grotens thuyn, even buyten de stadt gelegen, om daer 't bescheyt van binnen te connen affwagten, waar Sijn Edele middelerwijle den ontbijt opdisschen liet.

't Was al middagh, doen Masjaff Coelibeek [2]), broeder van den hertoogh Martis à Couly [3]), bij wiens affwesen hij oock den gulden stok voor den Coninc draegt, door den Achtuma douleth uytgesonden, eenigh gevolgt van 8 off 10 mindere hoffjonkers, Sijn Edele in desen thuyn uyt den naam des Conincx quam ontfangen en versogt, omdat de Maj^{t} nu naermiddach wandelen reed, datelijc gelieffde op te sitten; gelijk geschiede, ende door de stadt over de meydaan off voorplaatse van't coninclijk hoff, daar de hooge gantsch vergulde poort in't midden pronckt, en dagelijx van duysenden menschen en hun craamtjes krioelt, tensij het hun alle, wen desen vorst tot vermaekspelen te paart genegen sijnde, gelijk acht off thien verlede dagen sigh daer met beledigt heeft, verboden wert, wanneer ook niet een levendige ziel als den geenen van't hoff en der groten dienaren sigh daar verthonen derff, tot voor 's Compagnies woninge gelegt ende gebragt wirt, waar uyt de naam sijns Conincx den ambassadeur op nieuw welgecomen gesegt hebbende, sonder voet op aarde te setten off binnen te treden, naar genome affscheyt en gedane groete gekeert is [4]).

---

25 December 1653, volgens den door hem gevonden grafsteen op het Armenische kerkhof.

1) Onduidelijke Armen. eigennaam.

2) *Nadjef Kuli Bég.* 'Abbas II zond hem in 1664 als gezant naar Aurengzeb, den Groot-Mogol. Zie over zijn wedervaren: Chardin, VIII, p. 81.

3) Morteza Kuli.

4) Isfahan, gelegen 32° 39' 34" N. B., 51° 44' 37" O. L. v. G. (Mac Gregor), (Geleynsz de Jongh — *Dach Register*, aanwinst Alkmaar, Rijks-

Den prins der Armeniers met niet min als 40 van dat volcxken, de vier France, een Engelsman, hier uyt

---

archief — vermeldt, eerste helft 17e eeuw, 32° 18′), 5300 v. boven de oppervlakte der zee, zeer waarschijnlijk het *Aspadana* van Ptolemaeus, afgeleid wellicht, zegt Curzon (*Persia*, II, p. 20), van den geslachtsnaam der afstammelingen van Feridūn (mythisch tijdperk), die in Pehlevi *Aspiyan* heetten. De Bib. Kazimirski helt over tot de afleiding van *sepahan* = soldaten, leger. De stad zou dan gesticht zijn in den tijd der *Sassaniden*, op de plek waar tevoren een legerkamp gevestigd was. In *sepahan*, meest ruiters aanduidende (vgl. *Spahi*), zit de wortel *asp* = paard. De *p* werd sedert den inval der Arabieren, die haar niet kennen, veranderd in *f*. Onder de Achaemeniden bevond zich hier de hoofdstad van een landschap (Gabiene), bij Grieksche schrijvers als Tabae (eigenlijk Gabai) voorkomende, welke naam men terugvindt in de oude benaming van Isfahan bij de Arabieren: Gaï (C. F. Andreas bij J. Marquart, *Untersuchungen*, p. 32). Strabon vermeldt de aanwezigheid van een koningspaleis. Dat de stad reeds vroegtijdig een aanzienlijke bevolking heeft gehad, blijkt uit de mededeeling van Arabische geschiedschrijvers, dat zij tijdens den veroveringsoorlog aan het Perzische leger 20000 krijgers leverde. Nasiri-Khosrau (1051) bevond, dat de stad 3½ farsang (omstr. 21 K. M. omtrek had; Benjamin van Tudela (omstr. 1160) schatte het aantal zijner Joodsche geloofsgenooten alleen op 15000; Timūr laat er, tot straf voor een opstand, 70000 inwoners dooden (1387). 'Abbas I (1587—1629) verhief Isfahan tot zijn hoofdstad, omdat het in het midden van zijn rijk gelegen was, dus verder van de Turksche grenzen dan Tabriz en Kazvīn, de vroegere zetels der Sefeviden, en, door dezelfde maatregelen als later Peter de Groote aanwendde ter bevolking van de stad, die zijn naam draagt, slaagde hij er verwonderlijk spoedig in, haar tot een der schoonste en bloeiendste steden van Azië te maken. Vandaar het spreekwoord: „*Isfahan nisf-i-djehan*" (Isfahan is de halve wereld.) De opvolgers van 'Abbas werkten allen aan de uitbreiding en verfraaiing der stad, zoodat Chardin, wiens beschrijving, naast die van Della Valle, Olearius, Tavernier, Kaempfer en onzen De Bruyn, de beste is, die wij van haar bezitten, er 162 moskeeën telt, 48 priesterscholen, 1802 karavanserais, 273 badhuizen, 12 kerkhoven. Hij verhaalt als een bewijs van de grootte der stad (haren omtrek met de voorsteden stelt hij op 54 K. M.), dat een weggeloopen slaaf in een verafgelegen wijk een winkel opende en er gedurende tien jaren ongestoord leefde. Het getal inwoners werd toenmaals (midden der 17de eeuw) verschillend opgegeven tusschen 600.000 en 1.100.000. In een omtrek van 10 (Duitsche) mijlen trof men 1500 dorpen aan.

De Tjahār bagh (vier tuinen), een 3 K. M. lange en 33 M. breede laan, beplant met prachtige platanen en aan beide kanten bebouwd met

den dienst sijner heeren ontslagen en getrouwt, mitsgaders den diamantslijper Hubert Buffkens bleeff en quamen mede binnen Compagnies woninge, daarvooren naar dese

---

een rij paviljoens, huizen en openbare gebouwen omringd met tuinen, de Maïdan-i-Shah (het Koningsplein), een indrukwekkende ruimte (512 bij 159 M.), omlijst door paleizen, moskeeën en winkels en waarop de voornaamste bazars uitloopen, de bruggen over de rivier Zendeh-rûd (nog in zeer goeden staat aanwezig), de paleizen van den Shah ('Abbas II bezat er in de stad alleen 137) hadden een wereldvermaardheid. En het hofleven was van een pracht, die zelfs hen verbaasde, die Versailles kenden. De christenen genoten onder de Sefeviden groote godsdienstvrijheid; vier geestelijke orden waren er vertegenwoordigd en bezaten er kerken, maar volgens Tavernier, die Protestant was, overtrof het getal der bedienaars (600, ongerekend de Armeniërs, die afzonderlijke sekten vormden) verre dat der lidmaten. De feesten aan het Hof, waarbij menigmaal Europeanen werden toegelaten en die uitvoerig beschreven zijn door Tavernier en vooral door Daulier-Deslandes („*Beautez de la Perse*"), eindigden gewoonlijk in ware drinkgelagen en werden besloten door volksspelen op den Maïdan-i-Shah, waar dan o. a. gevechten tusschen wilde beesten plaats vonden en ten slotte een vuurwerk werd afgestoken. De verovering en daarop gevolgde verwoesting door de Afghanen (1722) maakten aan al dien luister voor goed een einde. Isfahan is sedert een groote provinciestad; de meeste nog aanwezige historische gebouwen verkeeren in vervallen staat. Niettemin is het zeer juist, wat het Eng. Ind. gouvernement vóór weinige jaren (1899, gedurende het onder-koningschap van Lord Curzon) schreef aan den Secretary of State for India, aangaande de tegenwoordige stelling der stad: „Ispahan, the old (and, if Persia should ultimately break up, possibly a future) capital, the seat of the Sefavy dynasty, the principal market of Central Persia, and (far more than Tehran) the focus of Persian nationality ..." (*Extract from a despatch ... relating to British policy in Persia ... Presented to ... Parliament February* 1908).

Het karakter der bewoners wijkt geheel af van dat der Shirazi's. Zij zijn van een ernstigen, tot fanatisme overhellenden aard en staan in geheel Perzië bekend als gierig. Als ondernemende kooplieden handhaven zij nog steeds hun goeden naam en Isfahan, dat vroeger de voornaamste handelsstad in Azië was, is nog heden een belangrijke stapelplaats. Van de werken uit den tijd der Sefeviden geeft dat van Chardin de volledigste beschrijving; hij vond bij het verzamelen der gegevens veel medewerking bij Herbert de Jager, over wiens lof hij uitwijdt (VII, p. 287). De Bruyn heeft verreweg de fraaiste afbeeldingen, waaronder van de „wooninge" en den tuin der Compagnie (blz. 107 en 108; hij was tijdens zijn verblijf de gast van den directeur François

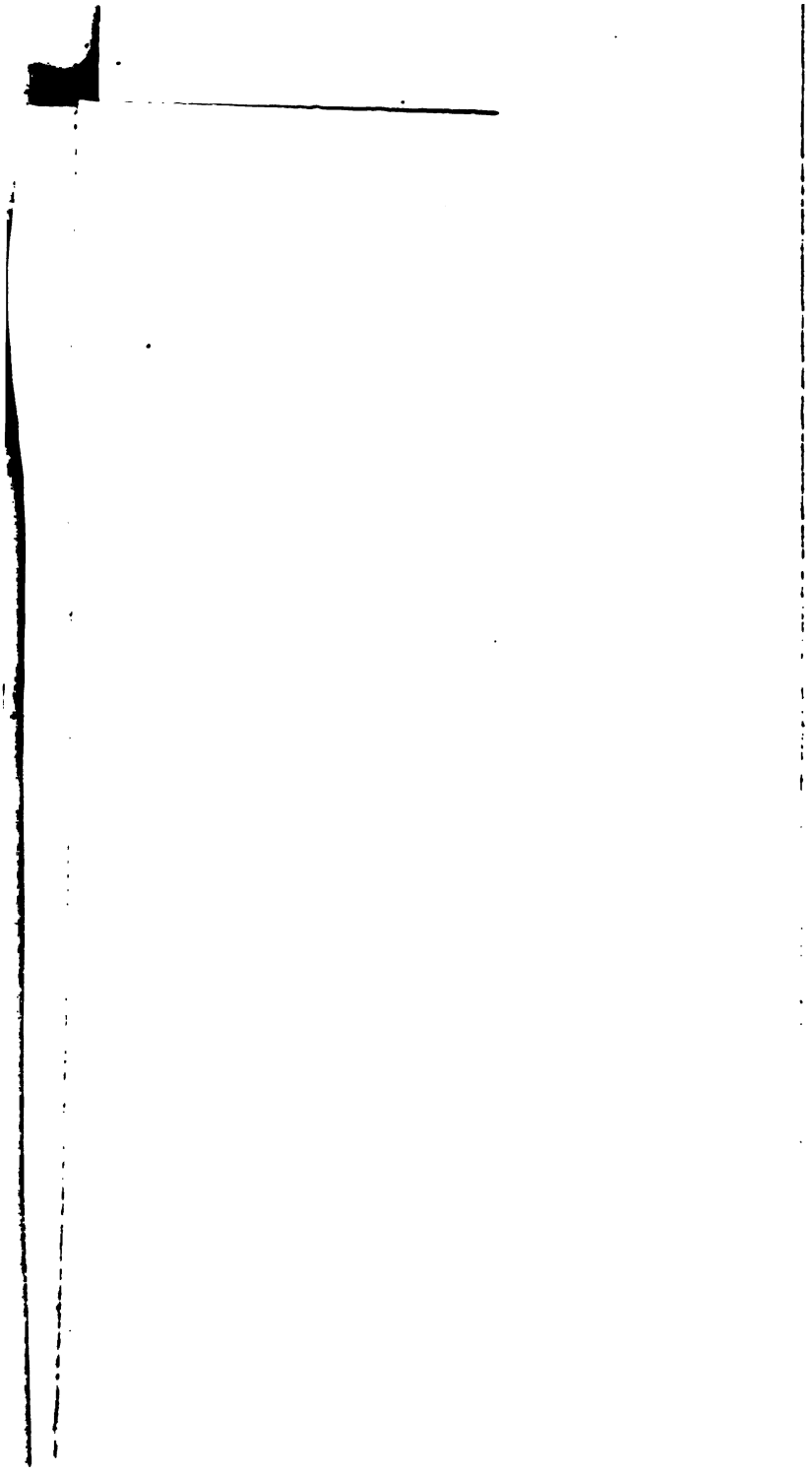

wijse een wackeren pilauw [1]) disch aangeregt sijnde, is deselve naer versadigingh niet soo haest geruymt, off

---

Casteleyn). Dit fraaie gebouw met zeer ruimen tuin, waarin paviljoenen en waterwerken, was gelegen in de straat Ali Bég, niet ver van den Maïdan-i-Shah. Reeds Visnich, het eerste opperhoofd der Compagnie te Isfahan (1623), had het aangekocht. — Eerst dan volgt Chardin (zie de Atlas, behoorende bij Langlès' uitg.); opmerkelijk bij hem zijn (Pl. 32) „Réception d'un Ambassadeur Hollandais" (uitvoeriger, maar tevens fantastischer bij Kaempfer, p. 217) en (Pl. 38) „Maison du juif à Ispahan". Struys heeft zooals gewoonlijk een volmaakt verzonnen plaatje, maar hij vermeldt de bizonderheid, die door sporadische berichten van anderen gestaafd wordt, dat allen, die tot de O. I. Compagnie in betrekking stonden, van de hoogsten tot de laagsten, zich steeds in Perzische kleeding uitdoschten.

Van de moderne werken over Isfahan verdienen vermelding: de Bib. Kazimirski (zie zijn tekts bij de platen van Pascal Coste's „*Monuments modernes de la Perse*"). Zijn beschrijving is van 1840. Curzon (*Persia*, II) geeft een nauwkeurige uiteenzetting van den toestand in 1889. Wills, Dieulafoy en Browne zijn vollediger voor leefwijze, artistiek inzicht en karakter. Schindler's *Eastern Persian Irak* bevat voornamelijk topographische gegevens (1896). De beste plaatwerken uit onzen tijd zijn die van Texier: „*Descript. de l'Arménie, la Perse et la Mésopotamie*" (1840) en vooral het bovengenoemde van Pasc. Coste. — Isfahan telt thans ruim 80.000 inwoners; het bevat 210 moskeeën en leerscholen, 84 karavanseraïs, 150 hammams, 68 korenmolens. Er bestaat nog steeds veel kunstnijverheid. Hare ligging in een uitgestrekt dal, omzoomd hier en daar door hooge bergen, is schilderachtig en haar klimaat bij uitstek gezond. Het water van de Zendeh-rūd (= de levende stroom, oorspronkelijk geschreven Zaiendeh-rūd = de stroom die doet leven, die voortbrengt. — Kazimirski. —) schijnt door zijn heilzame werking daartoe veel bij te dragen.

In zijn beschrijving van Isfahan (1666) vermeldt Chardin, dat het huis, hetwelk aan Cunacus tot verblijf was aangewezen, in zijn tijd tot paleis diende van den Mech'el dar-bashi (= Hoofd der flambouwdragers), „qui est une charge considérable." Daarnaast bevonden zich een badhuis en een karavanseraï, die denzelfden naam droegen. Eenige van de voornaamste waardigheidsbekleeders woonden in de onmiddelijke nabijheid. De ligging was dus bij uitstek geschikt voor de verblijfplaats van een gezantschap.

1) *Pilau* en *tjilau* zijn de twee nationale, de een met, de ander zonder boter, met veel overleg bereiden rijstgerechten. Een nauwkeurige beschrijving van de verschillende soorten, naar gelang der bijgevoegde benoodigdheden, geeft Dr. Polak (*Persiën. Das Land u. seine Bewohner*, I, 106 v.v.).

des Coninex spijse, in louter goudt, door eenige dienaren aangebragt, weder in plaets gestelt, waarbij de vrinden doorgaens alle eerlijk ende beleeft onthaelt werdende, wiert het avont eer se van scheyden spraeken, ende sij, bedankt voor de gedane eer der inhalinge, gelijk Sijn Edele voor 't heusch tractement, goeden avont seggende, t'huyswaerts gereden sijn.

Godt hebbe loff, eyndelijk naer ses en veertigh dagen en hondert een en tachtigh mijlen reysens, dese stadt in dit getij van 't jaer tot verwonderinghe sonder sneeuw ende regen met doorgaens moey weder, hoewel niet sonder groot ongemack des berchachtigen wegh en groote coude bereyct hebben en geve in corten de commissie ende waaromme deses ambassade ten waren dienste en nutte der generale Compagnie een gewenst succes erlange.

Den 28en dito waren meest alle de padres soo van de Capucijner, Augustiner als Carmelitanen ordre Sijn Edele binnen Compagnies woninge begroeten ende welcoom heten, die ook even beleeft voor hare courtoisie bedanct sijnde, weder hunnen keer naer 't convent namen. Ondertusschen meynende de geledigde carewansera van Godia Maram, Hindoustansen aenuchus off capado, geweest zegelbewaerder van de Majt Zephy, doch nu buyten bedieninge, in gebruyk tot logys der soldaten, als pachuys der laekenen en andere goederen te nemen, mitsgaders de paarden uyt de smertelijke nachtcouwe daar te stallen, was 't selve door den eygenaer bij den Coninc affgelopen, dierhalve ontseyt, ende in die plaetse een andere sonder eenige de minste accomodatie geschikt. Weshalve Sijn Edele tot onsen buurman, den Zeecke Zalamme [1]) off stadtsregter, de wooninghe, bij hem voor weynige jaren van de Compagnie gecogt, te huur versoecken liet, dat wel niet affsloegh, maer omdat se van een sijner maegen jegenwoordigh geoccupeert was, niet voor 14 off 20 dagen seyde te connen ledigh maeken, waarnaar geen wagten als te onseker sijnde, heeft Sijn Edele gebrukende 't aenbodt des Engel-

1) *Sheigh el Islam*, de hoogste geestelijke rechter.

sen praesident Mr. Jean Louys Jubery, de paarden bij provisie in hunne stallingh stallen laten, omme middelerwijle aff te wagten ende te sien wat tot beter accomodatie ordonneren sullen, 't welk te bevorderen, soowel de taalluyden als den Megmandaar gelast heeft.

Den 29en off laatsten dito wirt Sijn Hoogheyt, omdat tot midnacht ten hove bij Sijne Majt. was vrolijk geweest, den geheelen voormiddach niet gesien, des den naarnoen de tolken in de poorte vertoevende, Zijn Excellentie uytcomende, achtervolgende hun last versogten, den ambassadeur op morgen Sijn Hoogheyt mogt comen begroeten. Dat hij het doet, hij sij mij welcoom, seyde Sijn Hoogheyt, met welc antwoort deselve keerden.

Den eersten Maart is dan Sijn Edele met den directeur Sarcerius, d'oppercoopluyden Angel, Willemsz., den capiteyn Dutton, den coopman Ham, mitsgaders den ondercoopman Speelman ontrent 's mergens tusschen 8 en 9 uuren naer Galipha Sulthan [1]), Vertrouder van 't rijk gereden, bij welke met bijsondere genegentheyt ontfangen ende welcom geheten, mitsgaders Sijn Edele naer 't verloop der zee- en lantreyse gelijk de tegenwoordige dispositie gevraegt sijnde, heeft Sijn Hoogheyt daarvan beleeffdelijk voldoende, de missive van Haer Edelheyt op Batavia, hier in goet Persiaans overgeseth, te samen in silveren laeke benayt overhandigt, ende daarbij eerbiedelijk versogt dat, dewijle buyten hoope vrij langer als gemeen en gemeynt hadden op zee bij tegenwinden en stilte verleth waren, waardoor 't eynde van 't mousson ende den heeten tijdts begin sterk aanschoot, met een corte verhandelinge ende expeditie gelieffde te begunstigen, opdat daardoor ter regter tijdt weder vertrecken en bij te lange tardance een geheel mousson over te moeten blyve, excuseren mogten. 't Welck nevens aanbiedinge van alle mogelijke diensten beloofde met geheel sijn vermogen en ijver te bewerken. Benevens verhael, dat aengesien den

---

1) Khalifah Sultan.

Coninc gantsch verheugt over onse comste, genegen was Sijn Edele te sien, in corte dagen voor Sijn Majt. ter audientie te verschijnen stont. Naar 't welke dan voorts tot onderhandelinge der saeken soude treden en daarvan ten genoege en voordeel van beyde zyde, soowel de Coninc als de Compagnie, een prompt eynde tragten te maeken, waermet naer noch eenige andere redenen de peu valide nedrigh gegroet hebbende, weder met Sijn Edele naar de woninge blijven geretourneert ..... a)

Den 2e dito is Sijn Edele, om alles 't geene oordeelde tot vorderingh der saeken te connen dienen, met den directeur Sarcerius ende de verdere naer den Couler agasi, derde rijxraadt ende oppersten jagtmeester des Conincx (aan wie den brieff van voorschrijven des Jaraosen gouverneur, die desen heer om 't groot vermogen dat hij bij de Majt. heeft, in den arm te nemen Sijn Edele had aangewesen, alvoren was doen overhandigen) gereden, waar van Sijn Excellentie hertelijk bewellecoomt werdende, eenige tijdt reden hielt van de reyse op zee en deswegen, hoewel gantsch sonder eenige kennisse, 't een en 't ander nieuwsgierigh vraegde, heeft Sijn Edele hem van alles in antwoorde voldaen en meteen versogt dat, aengesien de langdurigheyt der herwaarts comste, de cortheyt des tijdts, sterk naer 't eynde van't mousson lopende, ons seer drongh, sijn gonst en hulpe tot een spoedigh verrigten van saeke, welkes oorsack en waaromme Sijn Excellentie naektelijk ontlede, geliefde te gonnen ende daarvooren altijdt des Compagnies dienaren hier verpligt en dankbaer vinden soude; dat met groot blijk van genegentheyt belooffde te bevorderen en ontrent de Majt. des ambassadeurs sijde alle magt houden.

Indien dit achtervolgende sijn woort soo geschiede, is met groote apparentie daarvan, om sijn seer bijsondere gonst, die bij Sijn Majt heeft, en wel de familjaerste van

---

a) Hier volgt de korte inhoud van een brief, ontvangen van den opperkoopman Dirk Schouten te Gamron, bevattende berichten over den stand van den handel.

alle hoffgroten ontrent hem is, voordeel te verwagten. Cauwa[1]) dat hier te lande nevens den taback een seer gemene dranc is, liet Sijn Excellentie rontschenken, naer 't welcke Sijn Excellentie beleefdelijk groetende, te huyswaert reet.

Sondagh den 3den Maart wirt door 't bevelen van den rijxbestierder eene andere carewansera, naebij de woninge van de Compagnie geledigt, die ook voorts, als belemmert en verlegen sittende, in gebruyk genomen wirt. Verscheydene deser Europissche inhabitanten quamen Sijn Edele heden besoeken, die al weder genoegt van beleeffde onthalinge t' sijner tijdt vertrocken.

Den 4den dito 'smergens sijn de taalluyden beyde naer den Vertrouder van 't rijk gereden om Sijn Hoogheyt voor te dragen ende te indagtigen, dat 't hart aanschieten des tijdts geen groot uytstel connende lijden, en uyterlijk tot primo April aanstaande alles niet verrigt ende d'accoord sijnde, 't gantsche mousson soude genootsaekt wesen te moeten overblijven. Waerbij dan de Majesteyt (der saeken al ter beyder genoegen overeengecomen wesende) sijne schade mede te lijden had, want dan 't geheele jaar geen zijde soude connen handelen, 't welck Sijn Excellentie seggende mede wel te connen begrijpen, daeromme bij 't hooft des Conincx swoer die dese ambassade te aengenaem was, ende sigh daaraan te grotelijcx gelegen liet, Sijn Edele een cort eynde van saeken te doen hebben en sonder langer dralen der handelinge aen te vangen, waartoe hun d'apparentien seer swaer vertoonen, dewijle de Majesteyt al eenige dagen gedreygt hebbende, voor seeker gerugt wert, morgen met een deel sijner vrouwen ende al de hoffgrooten buyten dese stadt, om 't vermaek der jagt te nemen, voor ten minste een week vertrekt.

Den 5den 'smergens, gelijk gisteren door de tolken wirt geraporteert, is Sijn Majesteyt en 't gantsche hoff

---

1) *Kahveh* = koffie.

naar buyten gereden, waardoor 't seer ongesien is, Sijn Edele voor den groten feestdagh 20 deser audientie sal crijgen, off voor de Majesteyt verschijnen, 't welc de commissie ook grotelijcx sal retarderen, daer niet anders als gedult tegen te stellen is.

Tot gisteren uyt Conincx keuken in goude schotels tweemael 'sdaegs opgedischt wesende, heeft 'savonts den Megmandaar comen opbrengen 't volgende, 't welc tot behoeff om voortaan selff naar eygen appetijt te maeltijden door Navaap was geordonneert, dat niet min gemackelijk als boven dese laffe Persissche spijse, die doch de costen niet off weynich verminderen, smaeckelijk vallen sal.

50	stux schapen,			
1000	mantauris	off	6000 ℔	meel,
500	dito	off	3000 ℔	rijs,
100	dito	off	600 ℔	boter,
2000	dito	off	12000 ℔	branthout,
50	dito	off	300 ℔	lampsmeer,
2000	dito	off	12000 ℔	gars } voor de paerden a).
3000	dito	off	18000 ℔	stroo }

Den 6den dito 's naarmiddags reedt Sijn Edele met den directeur Sarcerius ende de verdere naar Sjolpha, 't Armenis quartier, om den prins dier plaatse Saffras-beek te besoeken, waar heuschelijk ontfangen en malcanderen eenige tijdt in discoerse van gints en herwaerts onderhouden hebbende, keerde wel onthaelt weder, in passant Godia Saffaars woninge mede eens intredende, naer huys.

Den 7den dito wirt den oppersten poortier van 's Conincx vrouwenhuys, dat al vrij een aansienelijk ampt is, eergisteren overleden, begrave ende quam den Francen inwoonder Letoille Sijn Edele binnen Compagnies woninge begroeten en gingh voorts weder wegh.

---

a) Hier volgt de korte inhoud van een brief aan Dirck Schouten te Gamron, in antwoord op zijn bovenvermeld schrijven.

Den 8sten dito voormiddagh had Sijn Edele 't besoek van Saffras-beek, prins der Armeniers, die naer weynigh sittens voor d'eer van de visite bedanct wesende, weder vertrock; ende in sijn plaetse Godia Saffaar weder gecomen wesende, hilden met denselve, dewijle 't een der voorneemste coopluyden is (bij de Compagnie in de tijdt van den directeur Overschie met 't opcoopen der zijde in de bovengeweste, daar se geteelt wert, groot gewerden) eenige redenen belangende den stant der jegenwoordige negotie, waardoor onder andere berigt werden, dat de zijde jegenwoordigh 30 mamoeydy de manchia off 8 f. op de 12 ℔ betercoop als eenige voorlede jare geweest is. Off dat in de contractatie met de Majesteyt des wegen aan te gaan eenige regel sal stellen, leert den tijdt, maar is swaerlijk te geloven . . . . a).

Den 13den dito heeft Sijn Edele d'articulen om vooreerst in te geven ende te verthonen, als de conditien sijnde, waarop de Compagnie genegen was in dese commissie in accoort te treden, geconcipiëert en door den Molle [1]) benevens de brieff door Haar Edele op Batavia aan den Coninc geschreven, en bij d'Laarsen gouverneur niet al te wel naar deser hoffstijl overgeseth, in goet Persiaans laten schrijven.

Den 14den dito op den avont is Navaap [2]) off Rijxver-

---

a) Korte inhoud van een brief van Dirck Schouten te Gamron, bevattende opgave van gekochte koopwaren.

---

1) Mūllah = een kenner van de wet, een geleerd man. Met dien naam worden veeltijds de Mohammedaansche geestelijken aangeduid.

2) *Nawab*, eigenlijk het Arab. *nayab*, meervoud van *nāīb* = plaatsvervanger, dus woordelijk de oorspr. beteekenis van ons luitenant, voor welken militairen rang het woord thans nog in Perzië gebruikt wordt. De meervoudsvorm is volgens Dozy (*Oosterlingen*) bij vergissing aangewend. Evenwel is het, wat Perzië betreft, waar men het Arabisch grondig genoeg kent, waarschijnlijker, dat de bedoeling van het meervoud was, den titel meer eer bij te brengen. Sommige van de Grootviziers onder de Sefeviden werden nu en dan met dezen titel aangeduid, doch het gebruik was volstrekt niet algemeen.

trouder (in desen togt als secreten en confydenten raadt des Conincx, dies besongnes meest in allerhande debauches en wellustigheden bestaat en waartoe niet meer als drie der best besinde geadmitteert werden, aangenomen, in welk eerampt noch van veele hoffgroten geluc gewenscht ende begroet wirt) vooruyt binnen gecomen, des Sijn Edele,

den 15den dito 's mergens de tolken, om Sijn Hoogheyt uyt sijnen naam te verwellecomen, der saeken en sterc verlopende tijdts te indagtigen en meteen 't bevorderen van dien hertelijk te versoeken, derwaerts sont, maar quamen vrugteloos weder, om 't gedrangh, dat ontseggelijk groot was van yder die Sijn Excellentie om 't sijne geerne sprac, geen gehoor crijgen connende. 's Nachts quam den Coninc met den gantschen stoet weder binnen. Off nu hierdoor 's Compagnies saeken wat spoet crijgen sullen, is te hoopen ende te wenschen, maar gemerct desen vorst, noch maer 22 jaar hebbende [1]), weynich met de regeringe en 's rijcx doen sigh schijnt te becommeren, seer ongesien.

Den 16den dito 's mergens de tolken gehoor crijgende, hebben Sijn Hoogheyt uyt de naem des ambassadeurs begroet en tegelijk versogt, morgen d'eer te hebben van hem selff te mogen comen sien, dat toestint ende sich ontschuldigde tot noch voor de Majesteyt niet was geweest, en 't selve eensdeels uyt dese jaeghdaegen en andersdeels, omdat de Coninc uyt 't respect waarinne den ambassadeur hilt, naar staats gebruyk niet voordat ten minste 14 dagen der reysens vermoeytheyt hadde gerust, niet had willen inportuneren, d'oorsaek was, aan 't welk hoewel niet gelegen sijnde, evenwel al dankende voor courtoisie moet aangenomen werden, maar soude desniettegenstaande nu voorts met alle vlijt gaan bewerken, de saek bij der hant genomen ende veerdigh geeyndigt wirt.

---

1) 'Abbas II was bij zijn troonsbestijging (16 Mei 1642) te nauwernood 10 jaren oud, zoodat hij in Maart 1652 slechts den leeftijd van hoogstens 20 jaren bereikt kan hebben.

Den 17den dito was Sijn Hoogheyt geoccupeert en reedt tegen den avont met de Majesteyt uyt, waaromme sig excuseerde en met eenen versoeken liet, d'visite tot morgen te willen schorte.

Den 18den dito 's mergens goet tijd is Sijn Edele met den directeur, de verdere Messieurs en't eergevolgh naer den Vertrouder van 't rijk, achtervolgende 't gisteren geappointeerde, gereden, denwelken vergeselschapt met den Corsibassy, een sijner dochters man, en verscheyde andere groote, naer heuschen morgengroet, sigh hooglijk ontschuldigde tot noch in de saeken niet en was gedaan, vastelijk beloovende deselve nu buyten versuym wilde voortszetten en eyndigen, daer Sijn Edele niet min hertelijk als beleeft op aanhilt en versogt daar achtingh op te willen houden, dat met bijsondere schijn van genegentheyt belooffde sonder feylinge te sullen geschieden en middelerwijle Sijn Edele op overmorgen den 20en, wanneer de Majesteyt op 't heerlijxt in sijnen throon hem verthonen sall [1]), sigh met de presenten gereet te houden had, om voor de Coninck ter gehoor te verschijnen, waarmet beleeffdelijk 't affscheyt crijgende, weder naer huys sijn geretourneert.

Den 19den dito des naarmiddags quam den megmandaar uyt den naem van den Rijxvertrouder Sijn Edele aanseggen, dat de Coninc hadde gelast, in plaets van morgen voormiddagh, als alle groten en desselfs affgesondene hunne presenten dede ende een groot gedrangh veroorsaekte, niet come, maar tot naarmiddagh wagte soude, wanneer de Majesteyt, als den hoop naar 't banquet gescheyden was, met sijnen confidenten raadt wilde sitten blijve en Sijn Edele in't perticulier gehoor gegeven hebbende, te samen vrolijk wesen soude . . . *a*).

---

a) Korte inhoud van een brief ontvangen van Dirck Schouten betreffende den handel te Gamron en te Sūrat.

---

1) Ter gelegenheid van het No-rūz feest. Zie blz. 59, noot 1.

Den 20sten dito 'smergens wirt 't present voor de Majesteyt op't cierlijcxt veerdigh gemaect, de clenigheden en rariteyten in silvere gedreve schotels gelegt en (gemerct 't aengesegde des schaffmeesters maar wint, ende de Majesteyt gisteren vrij laet vrolijk geweest hebbende, eerst over middagh in sijnen throon was comen sitten) op sijn waarschuwinge, om nevens andere 't geschenck, in 't volgende bestaande door Armenische coopluyden derwaerts vooruyt gedragen, uyt den naam van Haar Edele den Heer Gouverneur-Generael ende de Heeren Raden van India desen Persischen vorst aan te bieden, Sijn Edele heerlijk opgeseten en soo gevolgt daar henen gereden is.

2000 goude Moorse ducaten,
2 stux off 71 ellen roodt scharlaeken,
1 Jappanse verlacte kist,
1 Jappans groot comptoir,
2 Jappanse schutsels,
1 groote, schoone, de lijsten met silver ingelegden spiegel,
1 alamber [1]) schrijfflade,
1 barnsteen cofferken,
6 gory [2]) schotels,
2 coninex vogelkens [3]),
3 paradijs vogels [4]),
1 stuk goude cant,
1 stuk silvere dito.

---

1) Een welriekende houtsoort.

2) *Ghari* (Hindost.) Een metalen schotel, in het midden waarvan een gaatje is aangebracht van juist voldoende afmeting om, wanneer hij in een met water gevuld grooter vaatwerk wordt geplaatst, zich in een bepaalden tijd te vullen en daardoor te zinken. Deze wateruurwerken werden ook aan boord van inl. schepen aangewend. Thans worden zij in Perzië nog benuttigd (*Saradjeh*, *Siridjeh*) voor het vaststellen van het deel, dat elk der omwonende landeigenaars toekomt in het water, dat ter bevloeiïng naar hun akkers wordt geleid: een kostbare vloeistof in het dorre hoogland. Generaal Schindler vond in een geschiedenis van Kashan (Hs.): 75 Siridjeh = 1 tāk van 12 uren, dus 6¼ Siridjeh = 1 uur; 2 tāk = 1 Shabānehrūz, of nacht en dag (i. e. voortdurend).

3) Kunnen hiermede honingvogels zijn bedoeld?

4) Waarschijnlijk in dooden staat, indien Wallace's meening (*Insu-*

't Welk alles tot d'heers comste, een groot eynde door 't hoffsgang en aan de deure naer des Conincx jegenwoordige heerlijke verthoonplaats streckende, geleydet sijnde, daar bewaart vonden, en naar een ruyme halff uur sittens, ter nauwernoodt gevrijt van den drangh van menigte doorgangeren, Sijn Hoogheyt den Achtuma doulet [1]), den Corsibassi, Nazer en weynigh daaraan den Couler agasy [2]) stilstaande en Sijn Edele beleeffdelijk groetende, mede gepasseert sijnde, wirden voorts geroepen en door een laan van cypresse beplant, aan een sijde beseth met sware lont-

---

linde, vert. Veth, II, 424) juist is, dat zelfs in 1760 nog nooit een ongeschonden exemplaar in Europa was gezien en men van deze vogels niets hoegenaamd wist.

1) *I'temad ud Doulet*, d.i.: Vertrouwde (woordelijk pilaar, steun) van het rijk, van *'imad* = pilaar. Hij droeg als Eerste Minister ook den titel van Vizir 'azim = Grootvizier. De oorspronkelijke beteekenis van het woord vizier was „hij, die een vracht draagt" (Arab. *vedar* = dragen). Men vindt het woord terug volgens Yule in het Spaansche alguazil = politieagent, en het Portug. alvasil = wethouder. Chardin (V, 339) geeft de redenen op, waarom deze zuiver Oostersche waardigheid zoo hoogst gewichtig werd in het staatsbestuur. De voornaamste hiervan is, dat vorsten in het Oosten, vóór hun troonsbestijging, te nauwernood den harem verlaten en dus geheel onkundig blijven van het leven daarbuiten. In den regel blijven zij ook later ongeschikt voor de behandeling van staatszaken en hun omgeving legt het er op toe, dat zij zich zooveel mogelijk daarvan blijven onthouden. Het aanzien van den Grootvizier in het Perzië der 17de eeuw blijkt duidelijk uit het feit, dat geen bevel van den Shah, staatszaken betreffende, voor geldig werd geacht, indien het niet van het zegel van zijn Eerste Minister voorzien was. Waar de vorst jong in jaren is (en dit was het geval tijdens het gezantschap van Cunaeus) wordt de macht van den Grootvizier buiten het paleis des te grooter. Chardin vermeldt als een bizonder voorrecht voor deze Perzische grootwaardigheidsbekleeders, dat zij, in tegenstelling met hun Turksche ambtgenooten, bij afzetting niet om het leven werden gebracht, doch men zich tevreden stelde al hun bezittingen verbeurd te verklaren.

2) *Kullar Agasi* (zie blz. 70, noot 1). Een betere spelling, dan deze Turksche van Langlès, komt mij voor te zijn *Ghuler Aghasi* van *ghul* = (Perz.) ketenen, boeien; waarvan *ghulam* = slaaf. De naam, dien dit keurcorps droeg, verhinderde echter niet, dat het uit vrije lieden, geen slaven, bestond. De bevelhebber, de Ghûler Aghasi, genoot aan het Hof steeds veel aanzien.

roerdragers tot aan de voet van de sitplaats geleydet, en voorts door 2 heeren voor des Majesteyts voeten te buygen in ordre gebragt, die den heer ambassadeur naer sijne gesontheyt gevraegt ende in sijn rijk verwellecoomt hebbende, door deselve hertoogen twee stoelkens, vrij hoogh, in rangh der edelen, regt in sijn gesigt, voor Sijn Edele en den directeur aangewesen en voorts de verdere Messieurs vervolgens neder te sitten gelast wirden, naar 't welk door den grooten secretaris, 't brieffken van den inhout der schenkagie, nevens de missive van den Edelen Heer Generael, in gouden laeke becleet aan den Vertrouder van 't rijk overhandigt, voor Sijne Majesteyt gelesen sijnde, is 't selve alles weder in't gesigt van den vorst terughgedragen en ter plaetse, daartoe geordonneert, gebragt.

Den Conink Sijn Edele, dat hier groot geacht wert, met discours eeren willende, vraegde naar de langheyt der voyagie en off op zee geen ongemack off siekte gehadt hadde; waarvan in d'antwoorde voldaan sijnde, wirt den disch in louter gout aangebragt ende de Majesteyt telkens voorgaande, den gulden cop (die vrij een grooten teugh hilt en yder de sijne glad uyt te drinken genootsaekt was) eenige maelen rontom deed schenken ende met twee op malcanderen besloot. Vervolgde middelerwijl sijn discours met verscheyde slegte kinderlijke vragen, onder andere, off arack dronken off wijn en off onse dan wel de Chirase sterker was. Daerop door Sijn Edele gedient werdende, dat verscheyde wijnen in ons lant hadden, sommige sterker, sommige ook slapper, liet versoeken soo van sterker versien waren, hem daarvan eenige te willen late toecomen. Ten welken eynde datelijk een adsistent naer huys wirt gesonde ende de 6 à 7 flessen, die noch juyst hadde, aanstonts gehaelt en hier gebragt, welke Sijn Majesteyt, seggende nu andere gedronken te hebben en niet goet te wesen, twee verscheyde te drinken, tot morgen bergen liet en dan de proeff daarvan nemen wilde. Waarop Sijn Edele seyde, dat indien soo geluckigh waren deselve Sijne Majesteyt wel smaecte, daarvan naer gelieve en ten genoege altijdt Sijne Majesteyt soude connen versien; dat Sijn Edele te doen weten belooffde. Waarmet

't banquet weder opgenomen sijnde, 't affscheyt vercreegh en naar eerbiedige groete t' huys reden, daar berigt wirden alle de cleenigheden in de kisten gesloten, ende de sleutels ende ducaten weder gesonden hadden, omme die, als den Nazer deselve eyschte, aan hem te tellen.

Den Coninck van redelijke gestalte, spigtiger als geseth, gantsch niet statigh maar van een los wesen, noch ongebaart, was gecleet met een appelbloeysem gecoleurde armosijne cabay [1]), voor beseth met geheel costelijke van diamanten en andere edele gesteenten gecierde lissen, een muts met een uytstekende tuyt, mede gantsch coninglijk, dight met allerhande costelijke steenen beseth en dapper met swarte plumen van vogelen, die hier te lande naer de quartieren en grensen van Hindoustan vallen, versien, op't hooft, sat ongeveer twee voet hoogh verheven op seer fijne wolle geweven alcatyven. Voor hem een menigte van allerhande goude vaten, wijnflessen, coppen, schotels etc. met gesteentens ingelegt, omheynt met ontrent 50 à 60 ontmande mannen en 5 off 6 schoone geblankette jongeren met gekrolde locken, swart geverruwt haer uyt den tulbant weersijts hangende, die alle daar d'een den tabacspijp aan te brengen, d'andere den wijncop te vullen en den oppersten aenuchus met een goude laekense tas op zij, vol neusdoeken, om telkens een schone aan te reyken, vooraan, en soo elk wat te doen, op des Majesteyts gebieden stinden en paste. Aan de linkerzijde van de Majesteyt digt aan hem sat den Vertrouder van 't rijk, met een schonen tulbant op 't hooft (want soo een muts als den Coninc draagt, hem als van geen adel maer van schriftgeleerde affcomstigh, niet geoorlooft sij te dragen en niemant als d'edelen ende hoffguarde mitsgaders de Sophijs [2]), dat sijn lieden die voor de Majesteyt door 't

---

1) Opperkleed van zijden stof.

2) *Sufi's.* Zij vormden (en doen dat nog thans) een wijsgeerige sekte van zeer rechtzinnige richting, en onderscheidden zich door een vertoon van eenvoud in levenswijze; van daar, dat zij in wol (sūf) gekleed gingen. Ismaïl, de stichter van de dynastie des Sefeviden, behoorde tot deze sekte of orde. Deze Ismaïl Shah was een Syed = afstammeling van den Profeet; een zijner voorvaders heette (Sheigh) Safi-ed-Din =

geheele rijk met 't op en nedergaan der son 'smergens en 's avonts bidden, vrij staat). Naest Sijn Hoogheyt den Corsibassy, den oversten van 't rijcx edelen, den Couleragasy heer van alle 'sConincx slaven, dat mede wel van dit lants vrije inboorlingen sijn, maar een eertytel is, die voor d'een off d'ander doodt off wel uyt gonst erlangen en seer geëert sijn als de naam van Colompatsia [1]), dat is Conincx slaaff, dragen mogen. Aan desen den Nazer [2]) off's rijcx tresorier, den oppersten stalmeester [3]), en grootsten secretaris [4]),

---

Zuiverheid van het geloof, waaraan het vorstenhuis zijn naam ontleende. De Shahs van Perzië vindt men daarom bij Europeesche schrijvers gedurende dit geheele tijdperk, en ook nog daarna, aangeduid als *Sofi*, met een aantal verschillende spellingen: Sophy, sofly, enz. Dit leidde menigmaal tot misverstand gedurende de regeering van Shah Sefi I en II (Süleiman), door de overeenkomst in klank van dezen eigennaam met de bovenvermelde aanduidingen.

1) *Ghulam Padishah* = Slaven des Konings.

2) *Nazir* van het Arab. *nazar* = blik, gezicht, opmerking, dus hier opzichter. De Nazīr was na den Grootvizier (I'timad ud Doulet) de machtigste dienaar van den Shah. Hun beider werkkring was op zulk een wijze geregeld, dat zij op elkander toezicht hielden. De Grootvizier zorgde voor de staatsbelangen, de Nazīr voor de persoonlijke, vooral de geldelijke, van den Shah en waar deze in Oostersche landen zoo weinig gescheiden zijn, was het de aangewezen politiek der Sefeviden om de macht der beide ministers in toom te houden door hun wederkeeringen naijver op te wekken. Waar een gezant, om louter handelsbelangen naar Perzië kwam (en dat was dikwijls het geval), geraakte hij, daar de Shah in zekeren zin de voornaamste koopman des rijks was, zeer veel in aanraking met den Nazīr. Hij werd niet beschouwd een rijkswaardigheid te bekleeden, maar vervulde de eerste plaats in het Huis des Konings, de hofhouding. In particuliere huizen is de beteekenis: hofmeester.

3) *Mir akhor bashi*, letterlijk: hoofd van degenen, die over den ruif toezicht houden. Zijn rang in de hofhouding was de derde in volgorde.

4) *Waki'ah nevis* = De (op)schrijver van hetgeen gebeurt. Hij werd ook wel genaamd Vizir-i-tjap = Vizier (Minister) van den linkerkant, omdat hij in den raad linksch van den Shah gezeten was. Bij afwezigheid van den Grootvizier verving hij dezen en steeds vervulde hij den rang van dwarskijker op zijn gedrag en had opdracht daarover inlichtingen te geven (Chardin.) Hij hield verder aanteekening van hetgeen in het rijk voorviel en hield een register van de koninklijke decreten. In elke provincie bevond zich een ambtenaar van dezen rang, maar de

vervolgens andere hertogen, heeren en die uyt de naam van andere hertogen gouverneuren waren aangesonden om haar geschenken aan de Coninc te presenteren, die geduurent hier saten, in menigte aangebragt wirden en in kamelen, paarden met alcatyven geladen, schone sperwers [1]) en valken enz. bestinden.

Aan d'ander sijde sat den eersten, ontrent drie treden van de Majesteyt, den Sepasselaer off generalen veltoverste [2]) van't gansche coningrijk, aan hem den Toffing agabassi [3]) off heer van alle de roerdragers en voorts in desen rangh was d'edele heer ambassadeur de elffde en van de sijne, tot ses in't getal, aan den andere gevolgt. Alle dese rijen stonden voor yder rontom dick beseth met menigte van goude schotels, cannen, cruyken en flessen en aan wedersijde van een marmer watertancxken. Op de nederste sitplaetse (daar ook selff d'assistenten en soldaten geseth waren, even ruym in gout als yemant opgedischt) twee groote goude waterpotten op goude vierbeende schragen, al effen geslagen werk, ongegraveert off met loffwerc verciert, daar desen vorst ook wel sijn grootste heerlijkheyt en pompe op sijn jaarsfeest-verthoninge in bestaat. Anders is 't gebouw, dat wel met seer fijne alcatyven overal belegt is, van geen andere costelijkheyt als van onderen tot boven de wanden vol beelden, geschildert en vergult, diergelijke andere groote hare woninghe alsmede hier in Espahan en selff bij den gouverneur in Chiras te sien, en ontrent yemant die hier te lande onder den adel yets vermach, al 't gewone ciersel van huysen, sitplaatsen en camers.

---

voornaamste zetelde te Isfahan en voor het verkeer met vreemdelingen en de regeling der zaken met gezanten was de Vizir-i-tjap een zeer gewichtig personage.

1) De sperwer, Perz. Basha, Mūshgīr; Falco nisus (Linn.), Nisus communis (Cuv.) wordt in Perzië, evenals verscheidene andere valkensoorten, voor de jacht afgericht (Schindler.)

2) *Sipeh salar*, = (*sipeh* = leger, *salar* = hoofd, leider, dus) opperbevelhebber van het leger.

3) *Tufeng agha bashi*, juister is Tūfengtji aghasi = het hoofd der geweerdragers (fusiliers). Zij verplaatsten zich, zegt Langlès, te paard, doch streden te voet.

Twee Russen, die onder den naam van gesanten voor eenige maanden geleden hier sijn gecomen omme hare metgebragte coopmanschappen te venten en soo weder te keeren, waren mede voor den Coninc om Sijn Majesteyt een geluckige hoogtijdt te wenschen en cregen in den rijgh, op twee stoelkens, mede sitplaatse.

's Avonts van't banquet, dat heden in't hoff des Conincs voor sijnen throon was opgedischt geweest, wirt in Compagnies woninghe seven groote schotels gebacke suker gebragt, 'twelk, als hier een groote eer gekent werdende, onder behoorlijk respect beleefdelijk wirt aangenomen, die, onder belofte van hunner moeyte t'sijner tijdt te sullen werde beloont, wederkeerden.

Den 21sten dito niets bijsonders, als den eersten dag naar de feest wesende, te doen sijnde, is Sijn Edele naarmiddagh met den directeur Sarcerius ende de verdere, verselt met den Fransen borger Letoille [1]), te paart om een pourmenade buyten d'stadt gereden en naest twee uuren wedergekeert.

Den 22sten dito 's morgens, berigt wesende den Corsibassy off tweede rijcxraadt, naar eenige tijdt buyten de stadt in commissie des Conincx hier en daar geweest had op de hooge feeste, binnen gecomen was, is Sijn Edele dien heer, alvooren door de tolken daarvan cuntschap gegeven hebbende, met den directeur Sarcerius en andere Messieurs gaan besoeken, bij welke beleeft ontvangen en op stoelkens te sitten gewesen werdende, heeft d'heer Sijn

---

1) Isaac Botet de Lestoille bekleedde, volgens een brief van de Lalain, die met La Boullaye le Gouz in 1664 naar Isfahan reisde om, in opdracht van Colbert, in Perzië handelskantoren op te richten, doch daarin, tengevolge van onderlinge twisten, niet slaagde, de betrekking van kamerdienaar bij Shah 'Abbas II. Genoemde Fransche heeren namen in 1665 hun intrek bij hem. De Lestoille was, evenals Tavernier en Chardin, calvinist, doch hij werd op 70-jarigen leeftijd op zijn sterfbed te Isfahan tot het katholicisme bekeerd door den Karmeliet Angelo de St. Joseph de la Brosse. („*Estat de la Perse en* 1660", par le P. Raphael du Mans, uitg. Ch. Schefer, p. L (Introd.) en 289.)

Hoogheyt Compagnies saeken, benevens 't aandringen en cortheyt van de tijdt bekent gemaekt ende daarnevens versogt sijn vermogende hulpe tot een tijdige affhandelinghe van saeken gelieffde te gonnen; dat vast belooffde, maar omdat de Majesteyt selff groot werc van dese ambassade maekte, en volhertigh genegen tot Sijn Edele persoon een vaste alliantie te besluten begeerde en wenschte, meynde, gesien op des Conincx eygene hooge affectie, in dese sijne voorspraeke te sullen onnodigh wesen. Evenwel waar 't ook ware en speurende eenige dienst te sullen conne doen, geheel bewijsen soude een vrunt der Compagnie en bevorderaer deser commissie ten voordeele van Sijn Edele te sijn, met welke hoffelijkheden en complimentos Sijn Edele sigh moetende genoegen, naer eerbiedige groetenis affscheyt genomen heeft en voorts de tolken naar den Nazer gesonden, om sien off Sijn Hoogheyt de saek te recommanderen mede sprekelijk ware, maer creegh, zijluyden wedercomende, ter antwoort, niet thuys en naer 's Conincx poort [1]) gereden was.

Naarmiddag gingen de tolken dan weder ten huyse

---

1) *'Ali Kapi* = de Verheven Poort (Vgl. Sublime Porte, waarmede de regeering te Konstantinopel wordt aangeduid). Onder de Sefeviden vormde deze poort den voornaamsten toegang tot het paleis. Reeds hierdoor ontzagwekkend, ontleende zij een stempel van heiligheid aan de overlevering, dat haar groen porfieren boog door Shah 'Abbas I was overgebracht van Meshhed 'Ali, de bedevaartplaats aan den Euphraat. Hierdoor werd zij een der strengst erkende vrijplaatsen (*bast*). Nog steeds heeft zij dat karakter, doch in mindere mate, behouden. Niemand mocht bij het doorgaan der poort, den 5 of 6 duim hoogen drempel aanraken: men moest er zorgvuldig overstappen. De Shah zelf ging nooit te paard, maar steeds te voet over dezen dorpel. Zij die een gunstbewijs kwamen vragen, of er een ontvangen hadden, kustten hem. Gezanten plachten (zooals ook lager in den tekst blijkt) dit, ten teeken van ootmoed, ook te doen.

De Bruyn (pl. 75 en 76) geeft een goede voorstelling van het poortgebouw. Er boven bevond zich de overdekte plaats, waar de Shahs van Perzië zich in vorstelijken staat nederzetten, wanneer op den Maidan feestelijkheden of wedstrijden plaats hadden. Van den hedendaagschen toestand geeft de fraaie gekleurde afbeelding bij Coste (*Monuments modernes*, Pl. VI, VII) een goed denkbeeld. De jongste afbeelding (photographie) vindt men bij Jane Dieulafoy (*La Perse...*, p. 290).

des Doulets om Sijn Hoogheyt 't memoriken der gifte voor hem geprojecteert en in 't volgende bestaende, t' overhandigen en 't selve, als veerdigh leggende, al waar het datelijk off wen 't gelieffde, brengen soude, te weten:

1000 stucx goude Moorse ducaten,
1 verlacte Jappanse kist,
1 Jappans comptoirken,
1 Jappans juweellaedeken,
2 Jappanse schutsels,
6 dito verlacte tailjoren,
1 stuc off 34½ roodt scharlaeken,
1 cofferken met cordiale wateren,
2 gory schotels,
12 el goude en silvere cant,
8¾ el dito,
98 el goude gallon.

Waarvan 't brieffken gelesen hebbende, maekte groote difficulteyt van het aan te nemen, seggende dit voegt niet en is gantsch onnodigh, u heer, die een gast ende den Coninc seer aangenaam is, dienvolgende hem alle caresse ende eer schuldigh sijn, aan ons geschenken doen sall, die wij eer verpligt waren te doen, als van soo verre onsen Coninc comende besoeken, en diergelijke (voorseker ongemeynde) redenen meer, om hunne ingeborene hebgraegte soo wat te veynsen. Eyndelijk nam het aen en soude te sijner tijdt 't selve door sijn volc haelen doen, gelastende den ambassadeur op 't hoogste daarvoren te bedanken. Bij welke gelegentheyt sijluyden, vervolgende hunne verdere last, Sijn Hoogheyt 't sterc verloope des tijdts ende 't spoedigh verrigten van saeken gelieffde te gedenken versogten; daarop in antwoorde gaff, dat mij d'articulen off petition ter hant gestelt werden, ick sal die datelijk den Coninc communiceren en al mijn vermogen bijsetten om een corte antwoort daerop te geven. Met welk berigt de tolken t'huys comende, datelijk omme geen tijdt te spillen met deselve in geschrifte en getranslateert van den volgenden inhout, al eenige dagen claar gelegen hebbende, datelijk weder derwaarts gesonden heeft.

ARTICULEN ende poincten omme met de crone van Persia ende de Generale Oost-Indische Compagnie in een vaste alliantie te treden, ingegeven door Joan Cunaeus, gedeputeerde ten dien fine wegens de voorschreven Compagnie, aan sijne coninklijke commissarissen den 22^{en} Martio 1652.

Omme met de Persissche crone in een vaste onverbrekelijke alliantie en vruntschap te mogen comen ende te bethonen van onse zijde daar t' enemael toe inclineren, sullen, alle vorige praetentiën ende doleanciën, die vermits door verloop van jaren veele disputen ende debatten onderworpen sijn, aan een zijde stellende, met vertrouwen van wegen Sijne Coninklijke Majesteyt insgelijke sal werden gedaan, eenige weynige propositiën, streckende soo tot welstant van de crone van Persia, als welvaart van de generale Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, als tot eeuwige verbintenis van vruntschap van beyde haar voorgemelte staadt, voorstellen.

Eerstelijk dat Sijne Majesteyt den vrijen en onbecommerden handel in sijn rijk voor altoos gelieve toe te staan en open te stellen, sonder dat hare dienaren door eenige van Sijn Majesteyts subalterne ministers in 't minste werde gemolesteert, dienvolgende alle hare aan te brengen coopmanschappen naar haar goetdunken sullen mogen verhandelen.

Daarentegens in Sijn Majesteyts gebiet soo veele sijde ende andere waren, hoedanigh die genaemt mogen sijn, van perticuliere te mogen coopen ofte in voorraadt te contracteren soo veel als benoodigt mogen sijn, en deselve naar ons goetdunken en welgevallen vrijelijk te vervoeren.

Daarentegens belooven en sijn te vreden 150 à 200 carga fijne sijde legia [1]) jaarlijcx tot 40 off uyterlijc 42

---

1) Chardin (IV, 162—165) onderscheidt vier kwaliteiten: 1. „Chirvani" (van Shirwan, een district in Georgië ten Westen van Baku, aan Rusland afgestaan bij den vrede van Gûlistan, 1813), een grove leelijke soort, die men in Europa noemt *ardache* (in de stukken der O. I. Comp., *ardesse* of *ardassi*); 2. „Karvary" = ezelvracht (khervâr, waarschijnlijk

th°/u, de carga van 36 man chia van Sijn Majesteyt aan te nemen, mits dat de leverantie alhier in Espahan, in suyvere schoone sijde bestaande, geschiede.

Ten tweeden, dat wij van alle onse aan te brengene als uyt te voere coopmanschappen, geene uytgesondert, voor altijdt exempt sullen blijven, eenige impositiën off thollen te betalen, soo wel die Sijne Majesteyt in Bandhaar Abassy ende andere sijne zeehavens, als ook op de wegen ende in de steden binnen sijn rijk van desselffs eygen vassalen ofte andere buytenlantsche traffiquanten jegenwoordigh souden mogen vorderen, sonder dat ook gehouden sullen wesen eenige onser goederen door Sijn Majesteyt tholhuys te laten passeren, ofte tot desselfs visite eenige openingh te gedogen, naegetelt ofte opgeschreven te werden, anders als in 't vercoopen ende uyt-

---

omdat de prijs per khervār, i. e. 294.5 K. Gr., gesteld werd) in Europa genaamd *legia*. Dit is de beste kwaliteit, die de Compagnie gewoonlijk uitvoerde. De naam (Perz. Lahidjani) duidt als herkomst aan het district Lahidjan in de provincie Ghilan, bij Herbert genaamd Larry John. Ook thans wordt de naam van het district somtijds uitgesproken Leigan; 3. „Ked coda pesend", de gemiddelde kwaliteit. Chardin vertaalt met „la sorte bourgeoise", maar de woordelijke beteekenis van *kedkhoda pasand* is „het welgevallen van het dorpshoofd". De uitdrukking wordt, evenals Shah pasand, khanūm (vrouw van rang) pasand, enz. veelvuldig aangewend voor bizonder goede zijde, katoen, wol, enz., of de stoffen, die daarvan gemaakt zijn. Deze kwaliteit wordt weinig voor export gekocht. 4. „Charbaffe" of „soie de brocard." (*zer baft* = met goud geweven stof, brocaat). Dit is de beste kwaliteit, die in het land zelf verwerkt wordt.

Benjamin (*Persia and the Persians*), in zijn overzicht van de Perzische zijdecultuur, (p. 414—422) teekent hierbij aan, dat de vier door Chardin genoemde soorten nog dezelfde namen dragen, maar dat hij niet vermeldt de twee kwaliteiten, die thans bekend staan als *guruk* en *las*. Verder, dat de prijs, die in de 17de eeuw besteed werd, ongeveer een vierde bedraagt van den tegenwoordigen.

Voor Perzische zijde zie: Gmelin; *Reise durch Russland* ..., III, 374—378, meest over de wijze van bereiding ten tijde van zijn bezoek (1770); Pariset, *Histoire de la soie*, bijna uitsluitend geschiedkundig; Chodzko, *De l'élève des vers à soie en Perse* (1835); Curzon, *Persia and the Persian question*, I, 365—370, een kort overzicht van de cultuur en de geschiedenis van den zijdehandel in Perzië.

leveren simpelijk de quant- en qualiteyt van die te noteren. Wij daarentegens gehouden blijvende aan alle Compagnies dienaren op poene van sware straffen te gebieden, dat geene van de coopluyden goederen, op onse naem overvoeren mochte, aan lant sullen brengen om alle fraude van 's Conincx geregtigheyt voor te comen.

Ten derden, dat Sijne Majesteyt boven de ratificatie van sijne coninclijke verleende firmannen ende commandementen, sooveele deselve tot ons voordeel sijn tenderende wegens de geproponeerde articulen en 't gene Sijne Majesteyt gonstelijk daarop sal gelieven te disponeren, een schriftelijk eeuwighdurent en bondig commandement sall gelieven te verleenen.

Ten vierde, dat het commandement ofte commandementen, die Sijne Majesteyt aan ons op geallegeerde propositiën te verleenen staadt, dienen te luyden, niet op de jegenwoordige hartogen, sulthans, gouverneurs ofte bevelhebbers, daar wij deselve aan genootsaekt sullen sijn te verthonen, nochte op de presente opperhooffden van de Nederlantsche natie, maar op alle jegenwoordige en toecomende haar effect en cragt voor althoos sullen hebben.

Dat uyt cragt van alle interdicten, commandementen ofte publicatiën die Sijne Majesteyt uyt cragt van desselffs souveraine authoriteyt jegens sijne onderdanen gelieft te doen uytgaan ofte publiceren, geene van onse Nederlantsche natie sij begrepen, off deselve subject sijn off 't selve eenige de minste verhinderinghe in ons present contract sal comen te veroorsaeken, tensij met dudelijke woorden onse naam daarbij geëxpresseert staat en wij specialijk daarin begrepen werden.

In de coninklijke stad Espahan den dagh als voren, was geteekent

JOAN CUNAEUS.

Sijn Hoogheyt naar overleveringh deselve van begin ten eynde gelesen hebbende, seyde: alles is wel en prijsselijk, maar den geheelen handel door 't gantsche rijk vrij en onbecommert te willen hebben, siet te verre en sal beswaarlijk volgen, den Coninc moet immers sijne lants geregtigheden trekken. Edoch ik rij soo datelijk naar de

Majesteyt (diens lybraelheyt groot is en ik daartoe soo verre sal tragten te bewilligen, als mij eenigsints mogelijk sij) en wil hem deselve communiceren ende d'antwoort daarvan soo haest het wesen can den ambassadeur toeseynden.

Wenschelijk sij het, ten waren voordeele van de Compagnie hierop yets goets volge, en de belofte van de daadt bewaerheyt werde, opdat Sijn Edele spoedigh met gewenscht succes affgeregt, noch een Mey-vertrek uyt Gamron maeken magh, waartoe sekerlijk alle de gedane besoeken ende aanspraeken, soo het ter regte gemeynt wert, goede apparentiën geven.

Den 23en dito 's mergens, alvooren daarvan de weet laten dragen hebbende, heeft Sijn Edele den taalman David naar den Douleth, om te hooren wat van de saek bij de Coninc geoordeelt was, gestiert, ende is in persoon met den directeur Sarcerius ende verdere naar Mortis à Coulichan, oppersten portier ende gulden stokdrager des Conincx gereden, daar naar weynigh wagtens hij voorcomende, sijn gelaat in de morgengroet vrindelijk thonende, cauwa liet geven etc. Op 't versoek van Sijn Edele omme tot de verrigtinghe en haestige expeditiën, vermits 't hart verbijloopen der dagen, de tijdt ook dapper aanschoot, sijne gonst in hulpe gelieffde te bewijsen, gantsch genegen belooffde, alles wat hij bewerken conde, geensints mank geschieden soude, maar dat hem waar 't van noode oordeelde vrij gebieden en sijnen dienst gebruken mogt. Voor welke beleeffde aanbiedingen Sijn Edele dien heer eerbiedigh bedankende, versocht affscheyt, in meninge den Nazer 't voorschreven mede te recommanderen, maer wirt in't uytgaen door Sijn Excellenties comste gestut. Dese gelegentheyt dan evenwel niet versumen willende, droech Sijn Excellentie de saeken voor en bequam even gelijke belofte als van den eersten, waarmet doen naer eenige hoffcomplimentos thuyskeerde, daar niet lange waren, als David met antwoorde van den Vertrouder van't rijk quam, dat gisteren de Majesteyt in vreugde wesende, d'articulen te resumeren, en daarvan met Sijn Hoogheyt te spreken, had tot heden uytgestelt.

Gelijk den Coninc naarmiddagh met sijn groten tot vermaak weder is uytgereden, 't welke dan ook voor desen dagh niet veel vorderinghe belooft en minder, soo waer is, hij voor eenige dagen in een thuyn 2 mijlen van hier verblijff gaat nemen.

Den 24sten dito 's mergens vrij vroegh sijn de tolken, naer alle morgen gewoonte, achtervolgende 't gebieden van Sijn Edele naar den Vertrouder van 't rijk gereden, omme buyten d'aanporringe van 't werk, te hooren wat behagen den Coninc gisteren in de overgeleverde articulen had genomen. Maer gelijk als gisteren, om 't uytrijden des Majesteyts ten regte vresende daardoor niets soude verrigt werde, wirt het ook in antwoorde van Sijn Hoogheyt soo waar bevonden. Edoch seyde, den Corsi bassi, Couler agasi, Nazer, alle rijxraden ende wie daar meer bij gehoort met eerste gelegentheyt te sullen doen bijeen comen en daarvan dan Sijn Edele dan ook de weet geven late, omme bij ende met den andere d'overgegeve petition aandachtigh te resumeren en deswegen te handelen als nodigh vinden mogen, niet twijffelende off Sijn Edele soude sijn genoegen erlangen. Had middelerwijl, tot vorderingh van dien, den secretarissen belast d'accoorden en reeckeningen van alle tijdt met de Compagnie gehouden op te soeken en naer te sien, en daerbij bevonden den Coninc wegens den thol van aangebragte coopmanschappen toequam eene somma van 13.000 th$^{o}/_{n}$ off *f* 520.000, doch dieswegen, in rade bij den andere wesende, redenen souden.

Van hier gingen de tolken voorts omme soo den Corsi bassi, Miersicaar bassi [1]) ofte Couler agasi ende den Nazer

---

1) ***Mir shikar bashi*** = Opperjagermeester. Een der laagsten in rang van diegenen der hovelingen, die het recht hadden voor den Koning te verschijnen. Onder zijn bevelen stonden, zegt Chardin (V, 367) de ***Ta'us khaneh agasi*** = het hoofd van het huis der roofvogels (valken) „Ta'us" beteekent echter pauw, zoodat Langlès hiervoor geeft „kûsh" = valk. Kaempfer vond in 1684, aan het hof van Sefi II Soleiman, 800 afgerichte valken. Een tweede ondergeschikte van den Opperjagermeester was de ***Segban bashi*** = het hoofd van de opzieners der jachthonden. Deze werden slechts in klein getal aangewend, daar de Perzen ze voor onrein houden.

de notitie van 't geschenc voor hun geordonneert t'overhandigen, bestaande in 't volgende.

Aen den Corssi bassi:

500 goude ducaten,
17½ roodt scharlaeken,
8½ el goude cant,
98 el dito gallon,
1 paradijs vogelken,
1 coninx vogelke,
2 plumagies,
4 vergulde verlacte Jappanse doosjens,
1 paar metale stucjens met hun affuyten,
1 paar schone pistolen met vier sloten.

Aen den Couler agasi:

600 goude ducaten,
17½ elle roodt scharlaeken,
45 elle goude cant,
98 elle dito gallon,
1 paradijs vogel,
5 verlacte vergulde Jappanse doosjens,
1 paar metale stuckjens met hun affuyten,
1 paar rare schone pofferkens [1]),

Aen den tresorier:

400 goude ducaten,
16¾ el root scharlaken,
33 el fijn blauw dito,
13¾ el goude cant,
98 el dito gallon,
6 verlacte vergulde Jappanse doosjens.

Groote complimentos hadden eenen ruymen gangh tot alle dese heeren en schenen eerst gantsch tot het aannemen van geschenken niet te connen verstaen en meynden het buyten de reden te wesen (soo seyden) den ambas-

1) Zakpistolen.

sadeur een volcome gast des Conincx sijnde, presenten doen soude, doch eyndelijk evenwell namen de twee eerste de brieffkens aen en soude't, als den Navaab 't sijne deed halen, mede eyschen. Den derden off den thresaurier liet het t'sijner huyse door desselffs eerste dienaar bergen, met last sorge te dragen daar niets van vermindert wierde, want seyde hij, 't is buyten alle reden wij noch niets tot voltreckinge der saeken gedaan hebbende, giften crijgen ende wil het daarom in sijn geheel soo lange bewaren, totdat het eynde ten genoegen van den ambassadeur bewerct is en dan geschenk daartegens doen, maer verre buyten de meninge dit seggen en een gewoon compliment te wesen, is hier te lande lange bevonden en wert ook in gevolge wel geprobeert.

't Is evenwel wonderlijk en nauwelijcx de waarom te bedencken, dese hoffheeren, een zielhakende genegentheyt tot giften en gaven hebbende, soo grotelijx den weygerigen spelen en bijnaer schijnen hun gantsch daar niet aan gelegen te laten, noch geensints tot het aanvaarden te connen verstaan, daar nochtans des Compagnies negen en twintigh jarigen ommegangh en gedreven handel hier te lande, voornementlijc in de laatste tijden hare dienaren volcomen geleert heeft, wat hebgraegte bij dit volk woont; sulcx hieruyt te besluten sij, off dat het hun verboden off een t'saam genomen resolutie is, off wel uyt wantrouwe d'een voor d'ander niets willen aannemen. Gelijk ook den Nazer, berigt gewerden sijnde, den Achtuma douleth en andere heeren 't hunne te haelen uytgestelt hadden, 't sijne datelijk ten hove des Conincx doen brengen heeft en daer laten bewaren.

Den 25sten dito 's mergens en wirt niet gemist door de tolken, benevens de morgengroet, Sijn Hoogheyt der saeken en 't verloop des tijdts t'indagtigen, die wederom daarop te denken ende het bij der hant te nemen belooffde. Ondertusschen verlangt Sijn Edele van d'een dagh in d'ander naar d'uyre dat, om in den coninclijken raadt te verschijnen, ontboden wert.

Den 26sten dito van 's mergens tot den middagh was des

Conincx en Achtuma doulets woninghe croegh [1]), 't welck een verbodt is dat niemant buyten der rijcxgroten daar naeken mogen, en dat weder vrij gegeven sijnde, sont den Coninc, die vrolijk te wesen geseten was, onsen megmandaar Sijn Edele te vragen off ook pluymen metgebragt had, des ja, wel een derselve begeerde; waarom ook vier der beste uytgekosen wesende, datelijk aan Sijne Majesteyt sont, en sijn genegentheyt daarmet genoegen liet.

's Namiddags evenwel, onaangesien tot den middach ten huyse van den Rijxvertrouder geen acces en ware geweest, quamen de tolcken Sijn Hoogheyt te spreken en cregen voor antwoort: „Ik denk meer om Compagnies saeken als den ambassadeur meynt en wete seer wel den tijdt hart ten eynde loopt, daarom gae ik ook datelijk weder ten hooff omme den Coninck deswegen te spreken en twijffele niet off u heer sal binnen weynige dagen berigt wesen", doch

den 27^{en} dito 's morgens alweder tot Sijn Hoogheyt comende, hoorden, omdat Sijn Majesteyt had in vreugde gevonden, de saek niet had connen voordragen, maar evenwel selff niet miste die in geheugenis te houden. En seker naer 't dagelijcx seggen maekt den Coninc een doorgane gewoonte van vrolijkheyt en hout die tot begunstigde, die maar yets tot wellust weten te bedenken,

---

1) *Koruk* = (Turksch) bewaakte, afzonderlijke, bizondere plaats; van *korymak* = bewaken, behoeden. (Vgl. blz. 69, noot). De uitdrukking wordt in Perzië gebezigd ter aanduiding van het bevel voor alle mannelijke bewoners, boven zeven jaren, om zich tot op voldoenden afstand te verwijderen bij de komst van vrouwen van rang. Wanneer de harem van den Shah zich buiten het paleis begaf, was dit aanleiding voor de geheele mannelijke bevolking van de vooraf aangekondigde straten, waardoor de stoet zich bewoog, om hun huizen te verlaten. Chardin wijdt aan deze instelling een hoofdstuk (Dl. VI, Chap. XIII). De „korûk" is thans nog van kracht, maar zijn toepassing, die in den tijd der Sefeviden, aan degenen, die zich niet in tijds uit de voeten konden maken, het leven kostte, is veel milder geworden. De huizen worden niet meer ontruimd en de mannelijke voorbijgangers hebben, bij het waarschuwend roepen der eunuchen, slechts de straat te verlaten.

gelijk ooc den verleden nacht den Douleth tot ruym over de helft daar had gecontinueert. Egter wert Sijn Edele door den megmandaar gewaarschuwt sigh tegen morgen vroegh, om voor coninglijke commissarissen in den raadt te verschijnen, gelieffde gereet te houden, en dan als geseten waren daarvan de weet soude comen doen.

Den 28en dito agtervolgende de gister gedane toeseggingh, onaangesien alle de groten tot aen den dagh bij Sijn Majesteyt ten hove waren geweest, wirt Sijn Edele door den megmandaar ontrent 10 uuren aangesegt, den coninclijken raadt in 't paleys des Conincx bij malcanderen geseten waren, ende Sijn Edele daar te comen versochten; des ook datelijk, reets ruym 2 uuren gewagt hebbende, met den directeur Sarcerius ende verdere derwaarts reet en van Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth, sigh als voorsit in dese vergaderinge verthonende, daar hij van den Corsibassi, Sepasselaar, Nazer, Duwan begi off coninklijken regter, Toffinc agabassi, overste der roerdragers, des Conincx secretaris en noch verscheide mindere verselt was, welcoom geheten sijnde, wirden stoelkens om te sitten aangewesen. Waarmet beginnende te proponeren, eerstelijk vraagde: wat tijdt om noch met 't mousson te connen vertrecken tot verblijff had; daarvan gedient sijnde, voortaen yder dagh eene van de laeste wegnam. Voer voort dat op 't instant aanhouden, 't selve bij de Majesteyt in agtinge genomen wesende, hunlieden daaromme desen dag had doen bijeencomen, omme met den ambassadeur der saeken te spreken en sien off deselve weersijts ten genoege can affhandelen. Om 't welk te beginnen den secretaris d'overgegeven articulen deed dinstinctelijk ten eynde lesen, en malcanderen over de vrijheyt van negotie gesproken hebbende, hieff den Achtuma douleth dus daerop aan: „U voorstellingh bestaat in goede redenen en begrijpt in sigh geene bijsondere twistinge, maer dat ghy daerinne versoekt de vrije handelinghe door 't gansche rijk sonder eenige de minste lasten, geregtigheden off thollen subject te wesen, siet al te verre, des, indien door 't verloop van de tijdt gedrongen tot een spoedige verrigtinge aandringt, sij het

vooral nodigh dit poinct te laten vare en daar niet op te staen. Maer, gelijk billijk is, voldoen des Conincx geregtigheyt en verwagten veele andere gonsten en voordeelen die U dan Sijn Majesteyt libralijk sal vergunnen en in sijne landen doen genieten, bijsonderlijk in dat gevall in de 16000 th$^{o}/_{n}$, die wegens verloope geregtigheyt buyten noch vier de jongste jaren (die ons noch onbekent sijn) van U Compagnie noch hebben moet, connen bewijsen. En waarlijk 't is wel een ongehoort versoek de vrijheyt van de thollen uwer handelingen te mogen erlangen, dewijle in geene zeehavens off andere vorsten lande, onder welke onsen Coninc wel een der grootste is, waar ook uwe negotie doet, deselve te betalen swarigheyt maekt off weygert, dat ons dierhalven ook niet weynigh verwondert, ghij hier daarvan vrijheyt eyscht." Waarop Sijn Edele in ordre antwoorde, met geen andere hoope als dat Sijne Majesteyt, gelijk als wij 't oude vergetende, op nieuw sigh soude genegen thone, een vaste en onverbrekelijke alliantie met de Compagnie aan te gaan, hebben soo liberael, buyten eenige de minste mentie van 't voorledene te maeken, onse articulen in allen deele civiel en moderaat ingestelt, dat geensints enigh ander antwoort als accordatie en hadden verwacht. Maar nu wel hoogelijk buyten meeninghe soo vremden en ongehoorden eysch, in plaatse van accomodatie tot spoedigh afthandelen der saeke, daar wij maar op gesien en dierhalve 't verloope ongeroert gelaten hebben, ons voorcomende, ook daartegens weder genootsaekt souden sijn onse oude praetentie, vrij gefondeerder en op beter reden gegront (als dese des Conincx) daarjegens te stellen, waeruyt dan anders niet als onlusten, weersijtse disputen en verachteringe van 't werk, voorseker sonder eenige vrugtbaringe te verwagten sal sijn. En belangende d'onredelijkheyt die U Hoogheyt segt in den eysch van tholvrijheyt te wesen, daar deselve aan andere coningen en prinsen van veel minder aensien en vermogen als desen vorst betalen, connen die geensints begrijpen, want dat wel in andere zeehavenen, daar negotie doen, eenige lasten subject sijn, is waar, maer so civil en dragelijk dat het gantsch de naem van thollen, die naar gewoonte den

coopman betalen moet, niet voeren mach en in sommige landen (die in geheel Indiën weynigh en maar drie off vier sijn waar den handel niet vrij en sonder omsien naar yemant hebben) wert maar bij accordatie een sekeren penningh tot erkentenisse gegeven en dat bestaat seker in goede redenen, vermits boven de schone voordeelen, die de Compagnie daar op d'aanbrengende goederen trekt, maekt se, door de waren die daar vandaan weder in trocque [1]) voeren, haar capitaal wel dubbel en somtijts ook meer, sulcx het genochsaam een redelijke thol soude lijden mogen, 't welck hier heel verkeert ende in des Majesteyts landen niets is, dat met profijt elders te verhandelen uytvoeren connen. Evenwel, niet willende de Majesteyt van Compagnies negotie, die hier mogt gelieven toe te staen en te vergunnen vrij te oeffenen, geen voordeel soude gevoelen, daarom soo resolutelijk had aangeboden 200 carga zijde, tegen uyterlijk 42 thomannen de carga aan te nemen, waarmet ruym den thol voldaen wirt en die pertije ten schade van de Compagnie, ten gevalle van den Coninc, in die plaatse met sijn Majesteyt wilde negotieren, alleen om de moeyten en onlusten der sabandhaars en vertholhuysen te schuwen, want vrijelijk gelieffde te considereren de zijde tegens sulken excessiven hoogen prijs coopende, en noch met soo sware ongelden, als is 't vervoeren naar Europa, beladen werdende, geen hoop van proffijt maar seker verlies gaff, 't welc dan eeniglijk maar tot verrijkinge van 's Conincx schatten in recompense van tholvrijheyt en andere geringe faveuren, de Compagnie haar getroosten wilde. Maar dit was al om niet, luysterde niet eens en week geensints van den toleysch, seggende de sijde aangaande is een coophandelinghe, die naar overeencomminghe van de geregtigheyt naar eygen behage copen off niet coopen conde ende de Majesteyt deselve genoch in sijn eygen coningrijk onder desselffs ondersaten ten genoege cont vertieren, en sonder vervoer, in zijde stoffen, goude laekenen, phelpen [2]) etc. verweven ende gesleten werden,

---

1) In ruil.
2) Fluweel.

daarom niet behoufden te vresen die de Compagnie soude opgedrongen werden ende mitsdien, soo genegen waren Conincx landen te frequenteren, verstaan mosten tot betalinghe van thol. Dan voorts allerhande gonsten en verdere voordeelen van des Majesteyts libralen aart en genegentheyt tot der Nederlanderen erlangen soude. Edoch dat in te willigen geensints gesint wesende, seyde Sijn Edele: „U Edelheden gelieven te letten ende aandagtelijken over te sien, wat grote voordeelen niet alleen door des Compagnies coopmanschappen door 't geheele rijk voor den thol van den coopman wert getrocken, maar ook hoe buyten 't selve Gamrons incomsten sedert aancomen van Compagnies schepen, meer met andere vremde coopluyden als andere goederen dan met eygen geladen, boven te voren 's Conincx schatten hebben vergroot, mitsgaders daarnevens den onderdaen alomme verrijkt en voornementlijk u Bandhaar Abassy aen onse comste ten principalen sijne grote incomingen hangt, dat UEd. alle immers volcomen is bekent, ende daarom ons behoorde vrij te spreken." Maar dit was al vergeeffs en voor den doven geredent, bleven onversettelijk, sonder haer eenigsints off ten minsten aan den zijdehandel te thonen gelegen te sijn, bij 't oudt begeeren; sulcx naar de maeltijdt die Sijn Hoogheyt uyt Conincx keuken in goude vaten liet opdisschen, onder welke eenige malle en gants slegte redenen van geen belangh hilden, gegroet hebbende, Sijn Edele dese mael onverrigter yets is vertrocken. Even buyten wesende, liet een der tolken weder roepen, die de Coninc praetentie in geschrifte wirt ter hant gestelt, met aensegginge op de betalinge van dien, als billic en regtmatigh niet tegen te seggen sijnde, soude acht te nemen hebben. Welke prompt naar den letter vertaelt dus luydende bevonden is.

TRANSLAAT van de opgegeven reekening der oude praetentie des Conincx van Persia op de Compagnie.

's Conincx versoek en begeren is der sijdehandel:

's Compagnies generale ten achterheyt bedragt de somma van . . . . . Th°/n 16409.96

Ontstaande uyt 't volgende:

Eerst 't geene noch schuldigh sijn voor zijde in twee jaren aan den captein Constant gelevert . . . . Th°/n 3811.22

te weten:

voor 't eerste jaer	183.75
voor 't tweede „	3627.47
dat bedraegt. .	3811.22

Voor de verlopen jaren geregtigheyt buyten de somma van 900 th°/n in Conincx thresoor ontfangen de somma van . . . 12598.73

t'samen . Th°/n 16409.95

De reekeningh van noch vijff jaren sijn ons niet bekent, ter saeke de sabandhaar van Gamron daar geen weet van gedaan hebben en, wanneer dat opgebragt sal sijn, sullen deselve maeken.

De prijsen van de zijde daarvoren de Coninc deselve doet incoopen, de carga van 36 manchia gereekent, bedraegt als volgt:

Den eersten incoop tegen 90 m^a/oy de manchia comt . . . . . Th°/n 32.40

d'Ongelden:

voor vragt van camelen	1.—	
voor de packinghe	0.30	
voor de radaars	0.42	
voor 't wegen	1.32	
voor makelaerdije	0.35	
voor onderwigt à 5 m^a/oy per manchia	1.80	
Voor geregtigheyt van in- en uytvoeren op yder carga.	7.18	12.37

Somma dat de zijde met d'oncosten elc carga bedraagt 44.77

Thuys comende heeft Sijn Edele de tolken naar den Couler agasi, die niet in rade geweest sij, gesonden, omme te sien off Sijn Excellentie niet en soude vervelen hem te comen besoeken; doch uyt hun raport cregen berigt, dat nu van een hevige coortse geraekt sijnde voor deesmael versocht het te willen uytstellen, maer dispoost wesende altijdt, als't de heer behaegde, welcoom wesen soude.

Jegens den avont is den taalman Davidt naar den secretaris van des Conincx oppersten ontmanden Megter [1]) Daoud gegaen, om door denselven sijnen meester te doen aandienen, dat de hoeden, jongst versocht, becomen waren en als 't gelieffde, nevens 't geen meerder door den ambassadeur hem vereert was, souden thuys senden. Waarvan noch selff voor den donker bescheyt sont, het morgen vroegh te sullen verwagten, des

den 29en 's mergens 't volgende tot geschenk desen aenuchus, op hope sijn vermogen bij de Coninco yets ten voordeele van de Compagnie sal verrigten, gestiert is, te weten:

150 goude ducaten,
16 3/4 el roodt scharlaken,
8 el goude cant,
98 el gallon,
2 plumagies,
7 verlacte vergulde Japanse doosjens en
3 fijne castoor hoeden.

Alle welke nevensgenoemde goederen aan sijnen schatbewaarder, dewijle hij, die altijdt in't vrouwenhuys is, selve niet gesprooken can werden, is overhandigt, benevens recommandatie sijnen heer Compagnies saeken te willen

---

1) *Mehter*, de vergelijkende trap van *meh* = groot. Het was de titel van den Opperkamerheer, een post van veel invloed, daar hij den bekleeder (meestentijds, zooals ook ditmaal, een blanke eunuch) steeds in de nabijheid van den Shah bracht. — Thans dient het woord ter aanduiding van hen, die in particuliere huizen met de zorg der paarden belast zijn.

indagtigen. Op welcx ja-belofte en anders niet, men sig genootdwangt vint te verlaten ende lijtsaem in te wagten wat daarvan comen wil. Dierhalven

den 30sten dito 's mergens de tolken alweder derwaarts sont om te sien wat behagen in't gistere gegeven had genomen en voornementlijk off de saek hem indagtight hadden, 't welk den Nazer berigte niet versuymd te wesen en sijnen heer in ernst belooffde heden met den Coninc der commissie van den ambassadeur spreken en 't selve in faveur soo veel mogelijk voordragen soude, mitsgaders doorgaens ten eynde toe aanhouden, dat indien't geschiet, 't welk ten minste te hoopen en evenwel buyten dugtingh niet is, goet en wenschelijk sij, ook in gevalle 't gerugt, dat den Couler agasi ontgonstigt blijft, waar is, nodiger als bevorens, want dan sijne groot gehoopte voorspraeke uytwesende, op den ontmande sien moeten.

Paaschdach den 31sten off laetsten Maart voormiddach buyten gewoonte op de meydaan off de voorplaats van 's Coninx hoff een luytruchtigh gespeel op trompet, schalmey, trom en meerder instrumenten horende, en naar de waarom nieusgierigh sijnde, verneemt men den Sepasselaar, veltoverste generaal van 't gantsche rijk door de Majesteyt affgesonden wirt naar Masjet [1]), rendevou van den soldaat ende op 20 dagen aan Candahaar gelegen, om daar 't leger bij te wesen en desnoots 't selve tot beschermingh voor die benaamde stercte van Candahaar te trecken [2]).

Den eersten April 's mergens, hoewel om niets anders als uyt de naem van d'heer Sijn Hoogheyt de morgen-

---

1) Meshhed, de hoofdstad van de provincie Khorasan. Het is de voornaamste bedevaartplaats in Perzië, daar het graf van een hunner grootste heiligen, den achtsten Imam, Imam Reza, zich hier bevindt.

2) Evenals Bagdad in het Z. W. eeuwenlang een twistappel was tusschen Turken en Perzen, zoo was Kandahar dit in het Oosten, waar het voortdurend bloot stond aan aanvallen van de Groot-Mogols.

groet te geven, de taalluyden tot den Achtuma douleth wesende, en hun achtervolgende last vrij koel der saeken belangende houdende, sonder yets dieswegen bijnaar te reppen, wirden seer vrindelijc bejegent ende door Sijn Edele aangesproken: „hoe vaart den ambassadeur, wil hij niet weder hier comen, hij sal welcom sijn, en sullen malcanderen over de dingen nader spreken", en soo voorts. Waaruyt wel soude schijnen, hun, gelijk ook wel gelovelijk is, aan de handelinge gelegen laten, maar evenwel daarover bijeen wesende, houden haar sooverre van den wegh als off tot accordatie niet genegen en hun 't een en 't ander eveneens ware. Doch den aart van dit volck is overmaten langsaam en verregten grote dingen, wanneer se over niets van importantie veele woorden ende reden gebruyken ende lange besigh sijn.

Den 2en dito 'smergens al vroech op den dach, is Sijn Edele dan met den directeur ende de verdere, omme te sien wat nader redene toucherende de commissie off overgegeve articulen souden gehouden werden, naar den Achtuma douleth gereden, waar soo haest niet quamen, als Sijn Hoogheyt, die verselt met den Toffingh aga bassy en verscheyde andere rijxcgrote verselt was, naar 't oudt gebruyk vraagde: „hoe vaart ghij al, waar brengt ghij u tijd met door, welcom etc. Ende voorts ter saeke: hebt ghij u naarder bedagt ende om 't werc ten eynde te brengen de tolvrijheyt uyt den sin gestelt, als wetende 't redelijc en billic te wesen, den Coninc die soo wel als andere vorsten van u geniet". Neen seyde Sijn Edele, als de Compagnie dat van meeninge ware, en behoeffde dese noch al de vorige besendinghe niet geschiet te wesen, maar bij den coopman geleken werdende als deselve buyten commandamenten betalende de geregtigheyt, daar 't hoort, haren handel naer eygen appetijdt drijven connen, gelijk U Hoogheyt dat selff seer wel can begrijpen. Doch wilden nu, gelijk nimmer gedaen hadde, van des Majesteyts lybraelheyt niet minder verwagten als van desselffs vader ende overgrootvader de grote coningen Abas en Zephy soo gonstelijk hadden genoten, bij welkers leven noyt de minste stuver geregtigheyt sijn subject, maar van alle las-

ten vrij geweest, gelijk ons noyt een penningh daarvooren is affgevordert, des ook niet anders conden hoopen off Sijn Majestijt, die Godt langh leven laat, sal uyt een selve genegentheyt geen minder vrijheyt geven, voornementlijk nu van onse zijde soo lybralen bodt, van een sulke goede porthie sijde in recompense van des Conincx faveuren aan te nemen, doen. Wel antwoorde Sijn Hoogheyt, den Coninc is een seer milden heer, en sal in geenen deele u minder voordeel gonnen als sijne voorouders hebben gedaan, welcx doen insonderheyt van Sijn Edele overgrootvader Abas gestadigh tot een exempel voor oogen hout en geensints daar affwijct, maar onwickelijc alle hunne daden voor wetten vaststelt, welken volgende, indien cont bewijsen een schriftelijck commandement van tholvrijheyt des Conincx Abas hebt, den Conink sal 't opnieuws niet alleen becragtigen, maer met meerder gonsten ampliëren. In antwoorde van 't welke Sijn Edele gedient heeft, dat verscheyde voordeelige commandementen door des Majesteyts voorvaderen aan de Compagnie verleent hadden, maar speciael de tholvrijheyt raekende in den jare 1623 in de gemaekte capitulatiën met den directeur Visnich, articul 14, Sijne Majesteyt den groten Abas het poinct van tholvrijheyt in Gamron, doe ter tijdt den hertogh Eman Couly behoorende, 't eenemael aan de selve gedraagt, 't welc U Hoogheyt bij dese autentique copia, dewijle die gelieft te eischen, met ronde woorden sal conne lesen. „Wegens de thollen tusschen Lhaar en Bandhaar Ormuz [1]) welke aangaan mijnen groten hertoch Eman Couly, moet met hem daarover contracteren, ende 't gene U vergunt redelijk wesen sal en wij voor goet aannemen en approberen". Agtervolgens welk renvoy van denselven hertooch twee distincte commandementen hebben erlangt, gelijk door Sijn Edele d'originele aan Sijn Hoogheyt te lesen gegeven en dus luydende sijn.

---

1) Lees Bender-Abbas. Ormûz had al zijn handel verloren, maar zijn voormalige grootheid is oorzaak, dat men nog langen tijd nu en dan den naam aantreft, waar dan Bender-Abbas (Gamron) wordt bedoeld.

TRANSLAAT commandement van den groten hertoch van Chiras, Eman Couly Chan.

't Moet wesen dat Mahometh Tachybeek, wie de thollen der incomende coopmanschappen ontfangt, wete, dat hij altijdt den capiteyn ofte commandeurs van de Hollanders sooveel eer ende cortoisie bewijst, als eenigsints in sijne magt ende op ons gebodt schuldigh is, sonder dien aengaende eenigsints in gebreken te blijven. En wijders gantsch geene thollen off radarijen tragten te eyschen, ook soodanigh met die natie omgaan moet, dat sijluyden ten volle van U gecontenteert sijn. Soo en laat ook niet toe nyemant eenig gewelt ofte yet wat buyten rede mogte wesen op haar attentere. Geschreven in de maandt Rabia elavel [1]) A° 1040 sijnde in onse reekeninge A° 1630 in de maant Martio.

Een ander van den selven Hertogh van desen inhout.

TRANSLAAT copia mandement van den groten Hertoch van Chiras, Eman Couly Chan, op den stadthouder des sulthans van Gamron, gouvernerende binnen 't casteel Ormuz om in't minste niet te vorderen van gaande en comende goederen.

't Moet wesen dat den stadthouder van den Grooten Heer, Fellat Chan Sulthan [2]), kennelijk werde, dat soo wanneer den capiteyn van de Hollanders costy te verschijnen coomt, hem sooveel eer ende courtoisie aendoen sal als behoorlijk, ende dos soodanigh in achtinge houden als eenigsints geschieden can. Ook haarlieden soodanighen ankerplaats voor haar schepen te vergunnen als meriteren, mitsgaders van alle thollen ofte radarijen ofte eenige geregtigheyt, hoedanigh die soude mogen wesen, niet een

---

1) *Rébi el èwel.* De derde maand van het Perzische maanjaar, (zie bl. 21, noot).

2) Onduidelijk in den tekst, waarschijnlijk Ferhat Khan Sûltan.

stuver aan gelt off een man aan coopmanschappen van haar te mogen vorderen, tragtende ingevolge met haar soodanigh om te gaan, dat Uwentwegen steets gecontenteert ende vrolijk sijn. En soo sijluyden met yemant yets te doen off te verregten te mogen hebben, dat U comen aandienen, helpt harer saecken in der geregtigheyt beslegten. Van 't gene U in desen sijn recommanderende, en moet vooral in geenen deele in gebreken blijven. Geschreven in de maant Cilhaddia [1]) 1043 Mahomettaans, naar onse reekeningh A° 1633 in de maant Februario.

Welke beyde gelesen hebbende, seyde wel dese commandementen sijn cragteloos en door een perticulier gouverneur gegeven, die door geschenken ten schade van't coningrijk daartoe can beweegt wesen, sulcx deselve bij ons gants niet werden goetgekeurt off van waarde gehouden. Ende alhoewel Sijn Edele desen heer met goede redenen tragte te berigten, desen hertogh die tot verbeteringh van Bandhaar Gamrons inposten en vergrotinge van den handel in 's Conincx landen (daartoe uyt cragt van't renvoy door Sijne Majesteyt volmagtigt) had verleent, ende deselve bij hem insgelijcx waren geapprobeert en wij soo lange in voornoemde vrijheyt sonder tegenseggen onsen coophandel hadden geëxerceert, soo en wilde daar niet eens naar hooren, maar songh sijn sangh: betaalt den thol. Ende buytendien en hebt geen staat te maeken een eynde off overeencominghe van saeken te sien, dierhalven, indien de tijdt u perst en tot vereffeninghe deses negotiatie genegen sijt, is 't voor eerst nodigh daartoe resolveret, oordelende 't een groote cleynachtinghe voor de Majesteyt ware, soodanige articulen te hebben derve voorstellen, daar wel wisten den thol de incomsten waren van welke den Coninck sijn staadt ende croone most maincteneren. Dat d'heer seyde wel te hebbe connen begrijpe en daaromme ook soo openhertigen ende hoogen bodt op de sijde in plaats van tholsbetalinghe hadde gedaan, boven dat met onse aanbrengende coop-

---

1) *Zu'l hiddjah.* Maand der bedevaart (Mekka). De twaalfde maand.

manschappen meer dan door alle andere perticuliere coopluyden die thollen betalen 's Conincx schatten wirden vergroot, des uyt onse resolutie praesentatie genochsaam cont besluyten, wij 't welvaren van Sijn Majesteyt en sijn coningrijk immers sooveel als yemant wenschen en betragten. Maar al dit holp niet, want antwoorde hij, buyten dat den Coninc als ic tevore hebbe gesegt, met de sijde niet en is verlegen, soo en comt de cleene winste die ghij op de sijde aanbiet niet eens bij u aanbrengende coopmanschappen (die jaarlijcx de somma van 100000 thoman off veertigh maal hondert duysent gulde bedragen) in consideratie. Waarop d'heer weder diende, de quant- en qualité van den aanvoer onser coopmanschappen hebt uyt de jaarlijxse aentekeningen door uwe tholmeesters en commysen ligtelijk te weten en cont daarbij ook wel gevoelen, hoe meerder aenbrengen, hoe het Conincx casten gevoeder en rijker maekt. Want naar de ventinghe wert, naar de goederen ter schale gebracht werden, van den coopman eerst twee, naderhant voor't uutgaan vijff en voorts tot Espahan toe noch drie in den wegh, dat t'samen 10 p^{t}. betaalt, 't welc sekerlijk grote incomen sijn uyt des Compagnies frequentatie en handelinghe in 's Conincx landen voornementlijk ontstaande; dudelijk bewijsende, hoe grooter den aanvoer sij, per consequent de winsten ook soo veel hoger climmen en waarlijc de Compagnie de tholvrijheyt, uyt die verdienste, wel waardigh maekt, boven den gemeenen coopman, daar Sijn Hoogheyt schijnt yder reys ons bij te vergelijken, en ons seker wel vremt voorcomt, ook niet minder u nu soo weynigh aan den zijdehandel segt gelegen te wesen, daar nochtans ten tijde der voorgaande commissarissen al den roep daarom geweest is en bijnaar tegens dank deselve haar wirt opgedrongen, gelijk dat uyt de gedane schriftelijke antwoorde op d'ingegeve articulen 1647, met dudelijke woorde geschreven, bewijsen connen.

„Contracteert 300 carga zijde jegens 45 thoman, ghij sult vrij sijn van alle uwe aan te brengen en uyt te voeren coopmanschappe".

Daartoe deselve noch aengragende, op yder hondert carga noch 30 vrij en naar eyge appetijdt te sullen moge copen

van perticuliere en naderhant dat noch verhoogt tot 40 off 80 op 200 carga. Van 't welk Sijn Hoogheyt sigh jegenwoordigh soo vremt hout, alsoff aan niets minder als daaraan gelegen was en seeker genoghsame reden van misnoegen sijn, te meer de Majesteyt bij sijne coninckklijke brieven soo ernstigh heeft versogt, yemant onsentwegen, om alle onlusten en geschillen te effenen en assopieren, volmagtigt ten hove verschijnen soude, en sigh in alles redelijk (om in een nieuwe vaster verbintenisse als oyt te treden en 't different van des Majesteyts eysch voor de sijde met het bodt door de commissarissen Verburgh en Bastingh gedaan te gelijken) laten vinden wilde, daar Sijn Hoogheyt tegenwoordigh sigh van oncundigh houdt off tenminste niet eens naar hooren wilt, maar nu hiergecomen sijnde omme wegens alles in der minne en redelijkheyt te accorderen, gantsch uyt dien wegh stapt en naer geen middelen tot accomodatien off eenige redenen luystert. Edoch den koekoek en singt sijn naam niet steetser als Sijn Hoogheyt den thol eyscht en die, om een eynde te hebben, te betalen geresolveert wesende, sal hij in faveur van de Compagnie sijn vermogen bij de Majesteit in 't wercq stellen, opdat eenige affslagh op de ordinaire thol erlangen mogten, waarbij dan andere voordelen meer niet en souden gebreken. Daartoe evenwel Sijn Edele gantsch niet willende verstaan, quam met d'overgegeve praetentie weder voren en off daar yets tegens hadde. Die (seyde d'heer) heb ic late verduytschen en met overhoge verwonderinghe gelesen, Sijne Majesteyt buyten alle reden en geensints gefondeert sulken eysch doet, daar wij vrij regtmatiger noch op en staan en uyt een regt lybrael gemoet met insigte den Coninc dat niet reppen soude, in onse petition overgeslagen hebben, dies indien Sijne Majesteyt, dat niet hopen, daerbij blijft persisteren ook dan weder genootsaekt sullen wesen op te haelen en bij onsijdigh oordeel altijdt vrij regtmatiger sal bevonden werden als d'uwe. Daarom is 't nodigh Sijn Hoogheyt aan sijn zijde, gelijk als wij aan de d'onse, die niet verder trect ende omitteert, opdat in plaets van accomodement, bij de confrontatie niet weder als ten tijde der commissarissen in soodanige disputen vervallen, dat tot wederzijts misnoegen, onver-

rigter saeke genootsaekt sijn te vertrecken. Evenwel week Sijn Hoogheyt niet en hilt daerop vast, meynende des Conincx eysch, die uyt geleverde sijde en verloope geregtigheyt onstint, daervan niet conde bewijsen vrij te wesen, was onwedersprekelijk ende regtmatigh en soo dierhalven yets daartegens te stellen wisten, het mogte verthonen, omme 't een tegens 't andere naar te sien, blijvende (onaengesien d'heer ambassadeur Sijn Hoogheyt daar tragte aff te leyden, seggende het beter ware die disputen, welke toch sonder onlusten niet te beslegten sijn, te laten varen en op middelen van accoord te denken) sonder veranderinge, begerende soo eenige tegenstellinge hadden, die mogten overgeven, gelijk 't ook in geschrifte al voor eenige dagen overgeseth, dus luydende geschiet zij.

RESPOSTE op de gedane praetentiën bij sijne coninklijke commissarissen ingegeven.

Met geen cleene verwonderinge hebben UEdeles ingegeve praetentiën gesien en geëxamineert, welke hoe onregtmatigh se is, hebben wel en ter degen onse vorige commissarissen beantwoort ende gedebatteert ende daartegens onse regtmatige praetentie gevordert, ende met suffisant bewijs staande gehouden, rejecterende daartegens desen ongefondeerden ende opgeraepten eysch, door welke wederzijtse disputen onse praetentie ten deele onvoldaan is gebleven, sulcx onverrigter saeke weder genootsaekt sijn geweest te vertrecken. Welke om nu voor te comen en jegenwoordigh van beyde sijde tot een gewenscht ooghmerck te geraeken, hebben uyt een suyver ende lybrael gemoet onse regtveerdige praetentie, om alle cavilatiën en disputen in dese bijeencomste voor te comen, aan een sijde gestelt, met een seker en vast vertrouwen om aen Sijne Majesteyts commissarissen geen occasie te geven tot rejectie van onsen eysch weder repetitie van dese hare ongehoorde petition te doen, 't welk veele cavilatiën op nieuw weder soude staen te veroorsaeken, doch is gantsch contrarie onse meninge niet sonder grote verwonderinghe gebleken, hebbende reïterativelijk ons doen overleveren voor aangetogen ongehoorden eysch, sijnde deselve, welke

onse vorige commissarissen tot wederlegginge van onse ingegeve opregte actie voor de schenen is gesmeten, sulcx van onser zijde genootsaekt zijn, onse regtmatige praetentie weder te berde te brengen en derselver voldoeninghe op 't hoogste te urgeren, met wederlegginghe van dese ingegeve praetentie, die in geene de minste reden is consisterende.

Eerstelijk soo is Sijne Coninklijke Majesteyt aan de Generale Compagnie schuldigh de somma van	4006.12½	
dewelke onsen capiteyn Nicolaas Overschie, ten tijde van sijne directie alhier in den jare 1637 bij puur gewelt sijn affgeperst.		
Item in den jare 1644 van den capitein Carel Constant met even gelijcke force	900.—	
Bedragende te samen thomannen.		4906.12½

Uyt reden als bij Conincx letteren is blijkende, dat andere coopmansgoederen onder onse benefitie soude hebben uytgevoert en Sijn Majesteyt in sijn geregtigheyt soude hebben gefraudeert, dat ten eeuwigen dage niet sal bewesen, noch met de minste schijn van waarheyt connen werden geverifieert, gelijk bij den commandeur Nicolaes Blok [1]) zal[r] ten regte genegeert en door Sijn Edele 't contrarie wijtloopig bewesen is, 't welk alsdoen bij Sijne Majesteyt soo sijnde aangenomen, tot vergoedinghe van voorschreven

1) Nicolaas Blok, of Blocq, was in Juli 1645 van Gamron naar Isfahan gereisd in gezelschap van den opperkoopman Leonard Winninx, den koopman Willem Bastincq, twee onderkooplieden en verder gevolg, ter beslechting van gerezen geschillen. Hij stierf kort na aankomst (19 Augustus). — Zie voor de aanleiding tot deze reis: Roobacker (Inleiding), en voor de reis en de gevoerde onderhandelingen: „*Dachregister gehouden bij den oppercoopman Leonard Winnincx 'tsindert den 6den July anno* 1645 *dat uyt Gamron naer Spahan vertreckt, tot den 24sten November, daeraenvolgende, als wanneer in gemelte Gamron wederom gearriveert is.*" (Rijksarchief).

affgeperste somma van 3480 th°/n in sijde heeft doen betalen, welke jegenwoordigh uyt een ander pretext is vorderende, te weten de 4006 thoman $12^1/_2$ m^a/oy voor thol van particuliere sijde en 900 th°/n op affcortingh der thollen van goederen, die in vorige tijde meer ingebragt dan met den Conink verhandelt hebben. Wat schijn van waarheyt dese pretentie is hebbende, is seer ligt uyt de variatie aff te meten, daarbij gevoegt de betalinghe dewelke daer reets op geschiet is, te weten in leverantie van zijde, bedragende eene somma van . . . 3480.—

Sulcx Conincx tresoor wegens geallegeerde praetentie th°/n 4906, $12^1/_2$ m^a/oy noch schuldigh staet . . . . . 1426.$12^1/_2$

Ten derde dat gedurende den tijdt van seven jaren bij diverse capiteyns de carga van 8 th°/n meerder, als voor desen gecontracteert is geweest, opgedrongen is gewerden, waarbij d'Edele Compagnie is comen te verliesen op 1600 carga 12800,—

Welke schade Sijn Majesteyt, welkers thresoor daarmede verrijkt is gewerden, d'Edele Compagnie schuldigh is te renbourseren th°/n . . 14226.$12^1/_2$

Hiertegens wert bij Sijne Coninklijke Majesteyts commissarissen gepretendeert th°/n 3811.22 wegens geleverde sijde, welke inderdaat volgens onse calcula niet meer als 3480 comt te bedragen. Hoedanigh deselve op affcortinghe van onse voor geallegeerde praetentien van 4906 th°/n $12^1/_2$ is in sijde voldaan, is hiervooren genochsaam gededuceert, daar ons aan refereren, sulcx desen eysch ongefundeert ende bij de gedane betalinge ten merendeele gedecideert, der wegens de Compagnie noch als voren is competerende per resto th°/n 14226 en $12^1/_2$ m^a/oy, dat vrij differeert wij 't selve noch schuldigh soude staan.

Evensoo onregtmatigh wert weder gevordert 12798.73, te weten over 't geene meer ingebragt als wel in sijde besteet, soo ook in twee jaren (daarvan nochtans van den Coninc volgens mandement in vrijgestelt sijn) geen van

't voorschreven gespin gehandelt soude hebben, sulcx aan 's Coninex thol sooveel soude schuldigh sijn, uytgesondert 't geene sedert vijf jaren hebben aangebragt, daar mede noch geen thol van betaelt is. Doch vermits derselve reekeningh noch in Gamron bij de Sabandhaar is berustende, is geen specificatie van conne werde gedaan.

Hiertegens seggen dat noyt eenige thol schuldigh sijn geweest te betalen, vermits deselve bij de vorige Coningen ons niet alleen noyt affgevordert is gewerden, maar ter ordre van Sijn Majesteyt, door den grooten hertoch Eman Coulichan daar altoos van geëximeert sijn geweest, gelijk bij Sijn Majesteyts schriftelijk commandement te sien is, hebbende 't selve niet uyt eygen motyff maar ter ordre als verhaelt is ende bij Coninex commandement daartoe gequalificeert is geweest, berustende voorschreven qualificatie noch in onse handen, daaraan ons refereren, ons gelieve te verleenen.

Is't dat eenige jaren herwaarts geen zijde van Sijn Majesteyt is gecontracteert gewerden, welke d'oorsaek van dese praetentie wert toegeschreven, heeft in geenen deele aan ons ontbrooken, maar om 't selve te doen met sware en groote oncosten onse commissarissen te dien eynde gecommitteert, dewelke altoos onverrigter saeke sijn vertrocken en om 't welke noch te bewerken deses legatie aan Sijne Majesteyt wert gedaan, met een vast vertrouwen jegenwoordigh g'effectueert sal werden tot contentement van beyde sijde, dat tot noch toe achterwege is gebleven.

Boven dat ons reden genoch is gevende de stilswijgende permissie van soo lange jaren, te weten van 1623 tot heden toe, dat noyt eenige de minste stuver van thol betaelt hebben, met welke vergunningh wij niet alleen door den ouden Chia Abas sijn vereert gewerden, maar 't selve bij den Conink Zephy is blijven continueren, gelijk ook bij de regieringe van sijne tegenwoordige Majesteyt Abas, die Godt lange gesont spare, geene de minste veranderinge is voorgecome. In cas Sijne Majesteyt in dese genotene liberteyt, daar ten hoogste dankbaar voor sijn geweest ende noch met genegentheyt willen sijn, gelieffde te impedieren, hadde interdictie moeten geschieden, dat noyt t'eeniger tijdt geschiet is, sulcx ook vertrouwen Sijn Ma-

jesteyt niet alleen de praetentie van thollen wegens d'gepasseerde jaren sal laten varen, maar ook sal believen uyt sijn coninklijke lybraalheyt dese aanstaande jaren met een schriftelijk en vast commandement daartoe te verleenen ons begenadigen. Wij niet alleen daarentegens desisterende, gelijk als beloven te doen, van onse vooren geallegeerde praetentien, maar beloven met Sijn Majesteyt soodanige favorabel contract te besluten, dat Sijn Majesteyt volcome genoegen daarin sal scheppen ende oorsaek tot een eeuwige vruntschap van beyde de zijden sall werden gegeven, dat Godt soodanigh gonne.

Ingegeven in de vergaderinge van gedeputeerde heeren van Sijn Majesteyt desen 2en April 1652.

Dese dan overgegeven hebbende, nam Sijn Hoogheyt aan, deselve met sijne secretarissen te resumeren, 't welc Sijn Edele versocht spoedigh te geschieden en desselffs faveur tot Compagnies saeken en eene corte expeditie, alsoo den tijdt grotelijcx naar 't eynde schoot, gelieffde te bewijsen, dat belooffde; waarmet affscheyt nam en voorts naer huys reden, latende Sijn Hoogheyt mede te been om naar den Coninc, daar hij seyde ontboden te wesen, te rijden. Wat nu in antwoorde van't vorenstaende gesegt wert, en hoe den Achtuma douleth sijne ruyme ende veele gedane schone beloften ter daadt sal brengen, leert den tijdt en eerder, omdat Sijn Edele doet rugten niet langer als tot den 10e deser te connen verblijven.

's Namiddags sat Sijn Edele te paart met den directeur Sarcerius ende verdere, omme de padres Augustiners, Capusines en Carmelyten, yder in sijn convent eens te gaan besoeken, van waar tegen den avont weder kerende, met een Engelse looper brieven uyt Gamron van den oppercoopman Sr. Dieric Schouten de dato 25 Maart verleden bequam . . . . . a).

Den 3en dito 'smergens naar de dagelijxse gewoonte deden de tolken bij den Achtuma douleth de morgen-

---

a) Hier volgt de korte inhoud van dezen brief bevattende berichten over den handel te Gamron.

groete, maer misschien Sijn Hoogheyt door andere staadts besigheden op de handelinge der Edele Compagnie niet denkende, maekte daarvan geen gewagh, noch hadden sij door den grooten hoop versoekers geen vrijheyt, om Sijn Hoogheyt daarvan eenige erinneringe te doen. Waaromme volvoerende haren last, van daar naar den Miersicaar bassy (die men nu al veele dagen gerugt heeft dat buyten Conincx gunste geraekt wesen soude, maer nu wederom dat het gemaekt en alleen is geweest om daardoor uyt te vinden wie desen hovelingh omme sijne gemeine gemeenschap met den Coninc hatelijk waren) en den Nazer om hare Excellentiens te begroeten en meteene cuntschap te geven indien't hun niet ongelege ware, Sijn Edele genegen was morgen voormiddach haar te comen besien, gereden. Van waar in antwoorde bragten, het altijdt den ambassadeur, als 't hem maer en gelieffde, soude vrij staan. Waarlijk wel grote complimentos, ten opsigte men somtijdts veele dagen sal lope dat men haer, off omdat se den avont te voren te laat met den Coninc hebben gedebaucheert, off dat se nogh in den aram off wel al naar de poorte des Conincx gereden sijn, niet eens can te woorde comen.

Hebbende nu ook de tolken volgens 't bevel van d'Edele heer ambassadeur om terdegen de waarheyt van 't gerugt der ontgunstiginge van den Couler agazi te onderstaan, naar ampel omvragen niet anders connen vernemen off dien heer rust noch geheell in des Majesteyts gonste, dat voor de Compagnie, indien hij de saek een weynigh voortduwen wilde, ook ruym soo voordeeligh wesen soude.

Den 4en dito was het 'smergens al negen uuren geworden eer men verwittight wirt, dat dese heeren nu voor off bij der hant gevonde werden soude, dieshalven Sijn Edele met den directeur Sarcerius ende de verdere eerst, omdat het in deselve wegh was, naar den Nazer Mamet Beek gereden is, waar door sijne beampste dienaren in een saleth te sitten gebragt sijnde, noch ruym een half uur vertoeffde, eer hij met noch vier of vijff andere heeren, onder sijn bedieninghe gehorende, voorts quam. Wanneer naer de welcomhetinge, morgengroete ende andere hoffcomplimentos, waarop in antwoorde Sijn Edele niets schuldigh bleeff, sigh ten eersten ontschuldigde tot den dach

met den Conink te hebben vrolijk geweest en nu vermits de swaarheyt van 't hooft niet eerder was connen voorcomen. 't Welk Sijn Edele sigh niet seer aantreckende, gedurent den sukerbanquet, die op doen disschen had, hem de saeken en 't voorneme der Edele Compagnie bij dese Sijn Edele legatie voordroegh ende dewijle doch hij in't ampt een nieuwelingh is en weynig kennisse van 's Compagnies doen heeft, deselve soo naect en claer ontlede, dat Sijn Edele nu niet meer daarvan en conde oncundigh sijn, benevens versoek sijn hulpe tot een haestige affrigtinge te geven, opdat met der saex affhandelinge ten wedersijts genoegen, noch in't tipje van 't afflopen der tijdt voorts raeken conde. De beloften hierop en waren gantsch niet mank, maer soo veerdigh, dat het te wenschen ware 't sijn effect in dier voege passeren mogt. Soo was het ook tot den Couler agasi, daar mede niet minder als tot den Nazer, aleer te voorschijn quam, te wagten hadde en niet minder, naer Sijn Excellentie de saeken door den heer ambassadeur grondigh waren berigt, toeseyde met alle macht die ten voordeele, soo veel buyten schade Sijnes Coninx in der billicheyt bestaan mogt, van d'Edele Compagnie te helpen, soo cort eenigsints mogelijk was, vorderen en voortduwen. Met welke belofte Sijn Edele voor dees tijdt sigh moetende genoegen, is, ververscht wesende met een cop cauwa, naar beleefde dankseggingе en heusche groete vertrocken, blijvende met gedult tot nader bijeencominghe affwagten, wat effect hierop volgen sal, dat al langsaem ende ondancx met verloop van veele dagen, vermits het doch dit lantvolcx aart is, ingesien moet werden, dat noch al nevens de verdere moeyelijkheden verdragelijk sijn sal, indien ten eynde de saeken ten gewenschte oogmerc come uyt te vallen, dat Godt geve soo geschiede magh.

Van hier deed sigh Sijn Edele geleyden om en passant 's Conincx nabij gelegen nieuwen thuyn, eerst voor 2 jaren herwaarts aan de cant der reviere uyt een bar woest velt gemaekt, en van 't gebergte niet sonder bijsondere moeyte met waterloopen aardigh tot besproeyinge daardoor geleydet ende met een curieux en costelijc vergult vermaek-huysken versien, mitsgaders met een seer talrijk vrugt, roos en cypresseboomen beplant, dat de somer daar een nootsae-

kelijke vermaekelijke wijkplaats heeft en nu door den blossem ende groente der boomen reets genoch te sien is. Uyt dese weder thuys gereden wesende, bevonden daar, achtervolgende de heers gelate ordre aan de soon des wijnmaekers in Chiras, aangecome te wesen 14½ carga Chirase wijn, welke draegmuylen in Lhaar thuys gehoorende, weder aan doen nemen heeft, om de gerede alcatyven en eenige der soldaten vooruyt naar Gamron te senden, eensdeels tot verminderinge der hoge gastos [1]), als anderdeels hier buyten hoope den heten tijdt door de langsaemheyt deser natie verblijven moetende, naederhant met te cleynder sleep te spoediger en beter overwegh te geraeken.

Den 5den ditto 's mergens meynden de tolken, door Sijn Edele daar henen gesonde, den Achtuma douleth te spreeken, maar was Sijn Hoogheyt al vroech naar den Coninc, die heden tot den Miersicaarbassy wilde vrolijk sijn, gereden, sulx vruchteloos buyten hoope van desen dach yets te sulle connen verrigten, wedergekeert sijn. Edoch schijnt de Majesteyt, van wille verandert, niet buyten comen sullende, is Sahaek weder naer de poorte van Navaap gesonden, om soo Sijn Hoogheyt misschien voorquame hem de saeken te indagtigen. Gelijk ook ontrent 'smiddachs geschiede, dat den Douleth met een brieff door een expresse chiapaer uyt de sterckte Candhahaar gebragt, ijverlijc naar den Coninc rijdende, hij nevens 't paart aan hilt ende uyt stippe last des Edele heer ambassadeurs voordroech, wat schade de Edele Compagnie bij dese verhinderinge leet, ende hoe costelijk dit langh verblijff, daertoe ten hoogste niet meer dan vijff dagen overschoot, viel en dierhalve Sijn Hoogheit doch naar een prompte affhandelinge te dencken geliefde. Dit belooffde hij naer ouder gewoonte met goede woorde en aenvoeginge: den ambassadeur moet soo sterc op de vrijheyt van thollen niet staan, ende tot het aannemen van meerder als 200 carga zijde tegen hooger prijs als tot noch geboden heeft, comen.

---

1) Gastos = (Portug.) onkosten.

Siet wat staet op desen rijcxbestierder en 't gantsche hoff te maeken is, die in de jongste vergaderinge, ten bijwesen van alle de rijcxraeden, den 2en deser noch seyde hun off hunnen Coninck aan den vercoop der zijde niets gelegen te sijn; daar sigh Sijn Edele ook mede confirmerende, seyde die handelinge, waarvan de Compagnie tegen soo een prijs, als reets geboden, niet dan schade had, ook wel en geerne missen conde. Met welke te negotieren en contracteren nu weder uyt eygen motyff voorcomen, dat hunne ongestadigheyt clair aenwijst ende genoech uyt te besluten is, wat moeyelijcheden 't in sich heeft, met dese natie tot een accoord off besluyt te comen.

Middelerwijle was den taelman David tot den secretaris van staadt, om sien off bij denselven, voor wien 't alles passeren moet ende door sijne lange bedieninge van dat ampt (gelijk ook selff wel te seggen wist) wel de grondigste kennisse van alle Compagnies gedane handelinge ende gemaekte contracten met de Coninc heeft, in de saeke yets voorviel en hem tot de spoet van dien, soo veel 't hem mogte raeken, te animeren. Sonder twijffel, was sijn antwoort, ende dat sigh u heer daarvan geheel versekert houde, dat ik doorgaens een vrunt van d'Edele Compagnie sijnde geweest, ten respecte van sijnen persoon, die ik van goede ende opregten inborst speure, daartoe nu noch meer genegen sij en daeromme alles wat mij sijnes commissies halve wert bevolen, ten meesten voordele en spoet sal tragten te verregten. In bewijs van 't welke ik Sijn Edele soude aanraden om den groten omslagh die Navaap dagelijcx heeft en dierhalven niet naer vereysch sig ontrent u saeken can beledigen, te versoeken Sijn Hoogheyt yemant tot verhandelinge derselve gelieve als commissarissen te committeren, omme daarinne naar den eysch te besongneren, in welk geval ik niet twijffele off sal mij dien last werden opgelegt, om 't sij in de woninge des ambassadeurs off wel elders daar 't sal mogen ordonneren, gestadigh ten eynde toe besigh te wesen, waarbij dan effective sult bevinden, hoedanigh ik geheelijk aan uwe zijde neyge. Doch en most men hiervan sigh niets laten verluyden maar stil houden, opdat hij, sulcx bekent werdende, niet gesuspecteert wiert, soo-

danich in 't voordeel van de Compagnie te wesen, ende veele diergelijke redenen meer, die naar alle apparentie ter daedt comende niet veel te bedieden sullen hebben. Voegde daar noch aan, hetselve den Douleth, als de tolken bij Sijn Hoogheyt quamen, mede voordragen ende seggen soude, sulcx hoognodich diende te geschieden, omme den ambassadeur naar behoren weder tijdelijk te depecheren.

Den 6en dito Sijn Edele den voorslagh van gisteren mede gantsch niet ongeraden vindende (hoewel ontwijffelijk dien heer meer op't genodt van een schenkagie siet als wel d'Edele Compagnie eenige bijsondere dienst te doen, die dese landaarts, wen se maar eenigsints met 't werk bemoeyt en werden, menen te hebben gedaan) heeft te dien eynde de tolken naar den Achtuma douleth gesonden, omme Sijne Hoogheyt, mits desselffs dagelijcxse veelvoudige besigheden, te versoeken, dat over de saeken gelieffde te stellen commissarissen, versien met magt in forma tot de finale affhandelinge van dien. Ten hove van Sijne Hoogheyt comende, hebben daar den verhaelden secretaris in persoon sitten gevonden, die ook op hunner gedane voorstel door Sijne Hoogheyt datelijk als commissaris gestelt ende geordonneert is, ter woninge der Edele Compagnie off elders, daar 't geraden was, met den heer ambassadeur te besongneren. Welk rapport thuys gebracht hebbende, is ook hij selve voor de woningepoort gecomen ende daer de taelluyden doen roepen, seggende: hoewel ik nu alleen hiertoe bij Navaap blijve gecommitteert, sal 't evenwel beter sijn, uwen heer doet versoeken, mij noch een andere wert bijgevoeght, opdat ik soo geassisteert buyten naardenken en te minder scrupule, te favorabelder in de saeke mach handelen, die sonder twijffel ten volcome genoegen van den heer ambassadeur in weynigh tijdt affgedaen sal sijn en ten eynde gebragt wesen, ontschuldigende sigh wijder nu door yets haestigs beleth sijnde, niet binnenstapte en Sijn Edele in persoon sprak. 't Is te wenschen dese woorden beter en bestendiger effect nemen als tot noch de gedane dagelijcxse beloften der rijcxgroten hebben gedaen, die, onaangesien alle dagen aenmaninghe, versoeken en erinneringen tot

nu toe vrugteloos en buyten daadt gebleven sijn, 't welc lijtsamelijk met den tijdt moet affgewagt werden en middelerwijle 't beste gehoopt ende gebede.

Naarmiddagh voldoende deses heers versoek, sijn dan de tolken weder ter woninge van Navaap gereden, met bevel nevens dien te versoecken, tot het commandement des Conincx, waarbij de Compagnie den uytvoer van 2 paarden met yder schip wert vrijgestelt, ook een ander van den stalmeester (welke Sijn Majesteyt tot een benefitium hadde gegeven, dat alle sijne verleende verloffbrieven, 't vervoeren der paerden belangende, sonder vigeur wesen soude, soolange geen van den voornoemde stalmeester daarbij verthoont wiert) mogten erlangen. Edoch eenige tijdt aan de poorte hebbende affgewagt, totdat Sijn Hoogheyt soude buyten come, is eyndelijk sigh verthoonende, datelijk te paart geclommen om Sijn Majesteyt, die buyten de stadt sigh vermaeken reedt, te volgen, sulcx geene audientie erlangen connende, vrugteloos gekeert sijn, waarmede weder een dagh verloren is en ligtelijc morgen niet veel beter gaan sall.

Aan yder convent der religieusen, welke Sijn Edele bij gedaan versoek [1]) naar hun vermogen eerlijk hebben onthaelt, liet de heer in danckbaarheyt eene casse Chirase wijn brengen en sont 's avonts Compagnies loper Saliman (met belofte aan eene der Engelse vrunden, die mede naar Gamron liep, dat indien tot daar bij den andere bleven, hem in vergeldinghe yets soude werden vereert) met soodanigh advys, nevens deses comptoirs geslote negotie-boucxkens, aan den oppercoopman Sr Dieric Schouten, als in antwoorde van sijne jongste brieven en ordre op 't een en 't ander te geven gehoorde, geheel dudelijk uytte missive selff op sijn behoorlijke plaetse ingeschreven te sien.

Sondagh den 7^den^ 's mergens, omdat hunne gangh gisteren naermiddach was vruchteloos geweest, sijn de tolken den Achtuma douleth ten voorschreven eynde weder vinden gaan, die 't voorstel goet keurende, den secretaris noch

1) Aldus het hs. — Versta: bezoek.

eenen andere heeft bij doen voegen en hem daarvan de weet dragen laten, dat sij beyde off in Compagnies woninghe haer schicken off wel een andere plaetse ramen soude, daar se met Sijn Edele de saek finalijk mogten affhandelen. Maer de tolken om hun hiertoe aan te porren, sijn ook selff derwaerts getreden en haar stant en plaets te appoincteren gevordert, die se eyndelijk, naerdat men nu sedert den 2den Aprils vergaderinghe alle dage weder aangehouden had om naarder bijeencomste ofte versamelinge te leggen, in 's Coninex groote secretairie soude tegen morgen voormiddach doen praepareren, en Sijn Edele, soo haest daar bij malcander waren, daarvan de weet brengen doen. Godt geve hier yets goets ten voordeele van de Compagnie en vorderingh der saeken vercregen werden magh.

Nu desen dagh dan niets te doen sijnde, is Sijn Edele met den directeur Sarcerius ende de verdere residenten, doende de koude keuken metnemen naer 's Coninex groote thuyn, genaamt Hasar Sjeryp [1]) ongeveer een $^1/_2$ mijl buyten de stad, eerst door den oude Abas in't affgaan van't Espahans gebergte met gesepareerde en overlangs affgaande trappen tot vlacke beplante perken doen maeken en naderhant bij den Coninck Zephy, sijnen successor, tot op de helft vergroot, gereden, die door 29 soo

---

1) Hèzar djèrîb, woordelijk „duizend djèrîb", een vlaktemaat, waarvan de grootte verschillend wordt opgegeven. Chardin vertaalt haar door *arpent*, welke volgens Littré alweder in waarde verschilde: die van Parijs kwam overeen met ongeveer $^1/_2$ van onze hectare. Het getal duizend heeft hier de beteekenis (als bij 40, vgl. blz. 105, noot 1) van een onbestemd groot aantal. — Deze tuin, een domein van den Shah, vindt men als zeer schoon beschreven bij Chardin (VIII, 33). Hij was gelegen aan het einde van den Tjahar bagh, aan de Djûlfa zijde van den Zendeh rûd, bevatte 15 terrassen, evenveel lanen, en verder waterwerken en een paar groote paviljoenen. Kaempfer schat de oppervlakte te zijn meer dan 1300 passen in het vierkant. De Bruyn (blz 151) geeft de grootte van den djerîb als tusschen 17 en 1800 Hollandsche ellen en, naar zijn gewoonte, den tuin zorgvuldig afstappende, bevindt hij de lengte te zijn 2280 en de breedte 1645 schreden. Curzon (II, 47) geeft voor den djerîb 1000 tot 1066 vierk. guèz van 41.34 inches. — Van dezen tuin is thans geen spoor overgebleven.

groote als cleyne watertanken vrij vermaeckelijk vindende, tot naer den middach daarin verbleven is ende doen (omdat den oppersten camerlingh des Coninex 't huys daarinne, alsoo de Majesteyt op morgen met eenige sijner vrouwen voor vier off vijff daegen sigh daer vermeyen coomt, quam opschicken en met alcatyven beleggen) weder achteruyt buytenom tot de poorte Baberouk [1]) de stad in naar huys gereden is.

Den 8sten dito voormiddach ontrent 10 uuren, naar becomen cuntschap dat de gecommitteerde bij den andere waren, is de heer ambassadeur met den directeur Sarcerius ende de verdere vrunden ter groote secretarie des Coninex gereden, daar deselve nevens noch een groot getal van klerken yder t'sijnen ploech-plaats sittende bij den andere vonden en naar groete nedergeseten wesende, haar propositie in forma begonden, dat dewijle nu door Sijn Hoogheyt den Achtima douleth op 't sterc aanhouden van Sijn Edele ende de herde clagte van de weynigh overige tijdt, mitsgaders vrugteloos draelen ende doorloopen van soo veele daegen, gecommitteert waren als commissarissen om de saeke finael naar der bester maniere en wedersijts genoegen, waar 't mogelijk, aff te handelen, omme distinct ende met ordre te gaan 't geheel hadden verdeelt in drie voorneme poincten.

Eerstelijk voldoeninghe en betalinge van Coninex zijde in den jare 1644 aan den capitein Constant gelevert, bedragende 3811 th°/n 22 m^{a}/oy.

Het tweede, de betalinghe van eenige jaren verlope geregtigheyt als luyt d'overgegeve schriftelijke reekeninge 12598 th°/n 73 m^{a}/oy, buyten noch vijff jaren die, dewijl se door Gamrons sabandhaers niet opgebracht, ook daarbij niet gereekent sijn.

't Derde, van nu op nieuw een accoord te maeken en met de Coninc van nieuws in alliantie te treden.

---

1) Men vindt deze poort vermeld bij Chardin (VIII, 92), met de bijvoeging dat zij haren naam ontleent aan een nabijgelegen begraafplaats, bevattende het graf van een vermaard heilige: Baba Rûkn-ed-Dîn (pilaar van het geloof).

't Eerste belangende, als sijnde een geregte schult, hercomende uyt suyvere leverantie van zijde, lagh onwedersprekelijk clair, de Compagnie die aan de Coninc gehouden was te voldoen, en conde dierhalven daartegens niets gefondeert ingebragt off tegen gesegt werden.

Waartoe Sijn Edele antwoorde, dat nu noch minder dan oyt gedacht hadde, sijluyde gestelt als commissarissen om dese saeken ten corten eynde en wedersijts accoordt te brengen, noch met dese oude praetentien weder ten berde quamen, die niet alleen jongst op 28 deser maer ooc bij tijde van de commissarissen Verburgh ende Bastinc 1647 genochsaam gedebateert, oorsake waren tot noch onverrigter doen telkens gescheyden bleven, dat nu daaromme, gelijk als wij van onse cant gedaan hadde, ook van haar zijde in't vergeetboek gestelt behoort geweest te sijn, 't welc nu gantsch tegens meninghe contrarie bevindende, genootsaakt ware geweest, 's Compagnies regtveerdige en vrij op reden gevester praetentie als des Coninex, bij geschrifte te stellen en waarvan 't translaet als 't begeerde crijgen conde, dat vermits het den 2^{en} deser al is geëxhibeert ende overgelevert, onnodig achten. Bij welk daarin verhaelt gevoelen dan noch persisteren blijvende, seggen dat ons die somma, bij tijde van den commissaris Blok door de Majesteyt in affcortinge van 4006 th^{o}/$_{n}$ 12^{1}/$_{2}$ m^{a}/$_{oy}$, 1637 van den directeur Overschie en 900 th^{o}/$_{n}$ 1643 van den directeur Constant door den gewesen vertrouder van 't rijk Miersa Tachy geweldelijc affgedrongen en soo goet als genomen, nevens den coopman Bastinc was toegesonden. Dit gingen datelijk tegen dat voornoemde sommen geensints met gewelt door Miersa Tachy de voorlede capiteyns was affgedwongen, maar die voor de geregtigheyt der zijde 1637 tot een merckelijke quantiteyt tegen 't contract met den Coninc Abas gemaect, van perticuliere ingecocht, mitsgaders voor thol van den meerder aanbrengh van coopmanschappen als in zijde verhandelt was, wel en ten regte bleeff gevordert, en dat de zijde belangende noyt anders en soude werden bewesen als finael door de Compagnie van de Coninc gecogt te sijn, maar geensints deselve in affcortinge dier praetentien off somma penningen

ware gelevert. Niettemin, indien dit ons voorgeven met schriftelijke documenten conde proberen en bewijsen, souden alsdan overreden en genootsaekt wesen dien eysch te laten varen. Op 't welke hun de brieff door de Coninc nevens 't largeren van 't restant sijde (nu in quaestie) met den coopman Bastingh affgesonden, om op sijne comste ten hove naar bevindinge der saeken dat te vereffenen en yder 't sijne gegeven te werden, is ter hant gestelt, waaruyt wij dan meynden volcome te bewijsen Sijn Majesteyt die in affcortinge bij provisie ende niet op insigte daarvoren betalinge te sullen erlange, had doen aan ons leveren, gelijk 't selve ook tegen die verhaelde praetentie, in onse boeken was affgeschreven. Maar dit alles niet jegenstaande, gedroegen hun seer weynigh daaraan en wisten dat geheel anders uyt te leggen, rondtuyt onkennende, den inhout dier missive van sulke meninghe was ende heel anders moste verstaan werden. Des Sijn Edele in antwoorde daarop weder paste, dat indien dese genoumde pertije niet in minderinghe van onse praetentie en ware gelevert, den Coninc buyten alle twijffel die penninge soo lange sonder vorderinghe onder de Compagnie, die tot de voldoeninge geene contanten ontbroken had, niet gelaten hebben, maar naar gewoonte aanstonts geeyscht, dierhalve volcome en light aff te meten is, ten welken eynde die betalinge off leverantie van sijde geschiet sij, welke eyschingh, indien se wilde de reden en geregtigheyt examineren, alsoo ongegront souden bevinde, als dat sij willen beweren de 4906 tho/n soo van de directeurs Overschie als Constant voor geregtigheyt off 's Coninex thollen, ten regte was afgevordert, daar nochtans 't gepleegde gewelt in dien tijde selff niet en connen schuylen, maar met de verschillentheyt der oorsaeke de force middachclaer selve openbaren, gelijk als dat hierbij bewijsen.

In de missive des Coninex 1644 aan den commandeur Blok geschreven staat dudelijk, dat het is hercomende voor de thollen der coopmanschappen, die de Compagnie, frauderende 's Majesteyts incomen, voor vremde coopluyden op haren naam hadden aangebragt, waarvan de onwaarheyt lange voor desen is bewesen ende nu weder dat het ontstaadt uyt den vervoer off incoop van mercke-

lijke quantiteyt zijde 1637 bij den capiteyn Overschie, directelijk tegen 't contract met de Majesteyt Abas aangegaan, van perticuliere gedaan, welke eene gantsch verschillende oorsaeke is, daaruyt clairlijk blijct onse praetentie gereghtigh en door de Majesteyt, dat bemerkende, de voorschreven zijde in affcortinge gegeven is, en daar benevens belofte gedaan, dat den commissaris boven comende naar bevindinge ende examinatie van saeken verder genoegen soude.

Maar nietjegenstaande dit alles, gaven hiertoe weynig achtinghe en meynden 't legt claer dat 's Conincx zijde aan uwe capiteynen is gelevert ende de betalinghe staet bij de Majesteyts boeken noch open, die dan ook sonder meerder tegenspreken, als sijnde te regtmatigen en claarblinkende schult, voldaan moet werden, sonder dat u pretentie, die met geheel gefondeerde redenen en geregtigheyt u capiteyns is doen ter Coninx tresorie tellen, daartegens magh werden gestelt.

Dat Sijn Edele opnieuw weder tegengaende, 't contrarie meinde te hebben dudelijk bewesen, dat Miersa Tachy door pure boosheyt, juyst als in't jaar 1637 een merkelijker pertije dan oyt was genegotieert, buyten de minste reden off fondament daarvan soo geweldelijk de geregtigheyt heeft gevordert, ja de sijde arresterende den directeur Overschie gedwongen, voordat deselve schepen mochte, een beloftschrift te passeren, quansuys onder de naam van geregtigheyt soodanigen somma voor thol van uytgevoerde sijde aan de Coninc te sullen voldoen, daar nochtans in den jaren 1634, 1635 ende 1636, in welcke doorgaans sijde van perticulieren hebben genegotieert, noyt 't minste daartegens is gesegt gewerden, noch eenigh verbodt dien aangaande geschiet, maar ons sulcx, dewijl de Majesteyt sigh daarmet langer niet en wilde becommeren, opentlijk vergunt.

En soo men nu al niet begeert hadde, de Compagnie de vrijheyt van sijde der perticuliere coopluyden te coopen soude genieten, most alvoren interdictie geschiet wesen, waarnaar men sigh in't coopen off niet coopen dan soude hebben cunnen gedragen, 't welc noyt gedaan is, maar de Edele Compagnie in hare negotiatie ende contractatie der

zijde met de perticuliere altijdt onbecommert heeft laten gewerden, tot juyst 1637, dat gelijc voren verhaelt een merkelijker parthije dan oyt gehandelt, de coopluyden betaalt en veerdigh om aff te schepen in de pachuysen opgeslagen wesende, men de thollen niet alleen daarvan en heeft gevordert, maar den capiteyn geweldelijk affgeperst, waarmede dese gecommitteerde heeren commissarissen hun pal gestelt vindende, daarop eeniglijk seyde, hoe wilt ghij tegen dit poinct, dat soo claer en regtmatigh voor de Coninc bewesen is en daar 't minste tegenseggen niet op verwacht hadden, soo procederen, soo en cunnen wij niet begrijpen hoe't met dit tweede poinct tot overeencominghe gaan sal, namentlijk de satisfactie van soo veele jaren geregtigheyt uwer aanbragte coopmanschappen, monterende als bij overgegeve rekeninge 12598.73 buyten vijff jaren die daartoe noch niet en sijn getelt. Dit, antwoorde Sijn Edele, hoewel 't bijnaer geen antwoorde off wederlegginge meriteert, heb ik bij vorige resposte in geschriften den 2en deser geëxhibeert, largo gedebateert, daarbij blijve persisteeren, oordeelende dit poinct vrij van soo weynigh reden ende redelijkheyt, als 't eerste en dat te bedisputeren niet anders dan tijdt verloren ende verachteringh der saeken was, waarnaar niet eens wilde luysteren, maar versogt, indien yets te verregten genegen waren, dit nevens 't eerste gelieffde over te slaen, alsoo (op die willende staan blijven) niet eens van noode ware men verder tradt, maar dan, gelijk de vorige commissarissen, met gantsch grondich leetwesen onverrechter doen soude genootsaekt wesen om sijn licentie te insteren en te vertrecken. Dierhalven omme naar middelen van accomodatie te denken ende een eyndelinghe vaste alliantie met den Coninc van Persia te maeken ende een goet accoordt te sluyten, 't oude mosten overslaen ende eens een gemeynt voorstel van harentwegen doen, met belofte van sijne sijde soo favorable voorwaarden te sullen aanbieden, dat buyten eenige twijffel de Majesteyt daarbij genoegen vinden soude, niettemin onder sulc bedingh, dat soo haar vorst op sijne praetentien staan bleeff, dit jegenwoordigh dan ook deffaict wesen sall. Waartoe haar eyndelijk (naar grote gemaacte swarigheden

wegens de 3480 thoman der zijde, daarin waarlijk seer gefondeert, om regt naer de waarheyt te spreken, sijn) hebben laten bewegen en nevens 't gebruyk van noch veel andere nietige omstandigheden, bij forma van raadtgevinge Sijn Edele aangemaent, 't oude in sijn geheel latende, een bodt van 4 à 500 carga tegen 45 th°/n soude doen, waardoor bij hun rapport den heer Navaap, siende de libraele aanbiedinghe des ambassadeurs, bij den Coninc met rede soude connen aanhouden, hij, 't een en 't ander vergetende, de Compagnie van nu voortaan ontwijffelijk met favorable commandementen ende voordeelen in sijn rijk soude begonstigen. Doch Sijn Edele dat wel voor alsnoch 't minste in gedagte hebbende, antwoorde daarop, dat van herten genegen sijnde met den Coninc van Persia in een onverbrekelijk verbondt te treden, boven de aangebode 42 reets tot 43 thoman per carga, mits vergetinge van alles ende exercitie van een geheelen vrijen handel door 't gantsche rijk, gecomen was. Ende nu om te meerder onse genegentheyt tot een corte wegh ende accomodement te bewijsen, voor 43½ thoman aanboodt 200 carga zijde te sullen aannemen. Waarnaar 't gehoor eenigsints beginnende te wenden, versochten Sijn Edele tot de 44 thoman te willen climmen en souden het dan Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth, onder vaste hoope daar bij genoegen vinden soude, voordragen. Maar Sijn Edele, siende sij selve geen eysch deden en hem maar sogten van hooger tot hooger te doen climmen, quam dit voor, seggende, stelt het op 44 thoman ende ik versekere u, malcander soo naderende, wij sonder accoordt niet scheyden sullen. Edoch zijlieden soo 't scheen daartoe niet volmagtigt wesende, wilde soo verre niet comen, maar belooffde het den Achtuma douleth te sullen gaan voordragen ende met hun voorspraek Sijn Hoogheyt daartoe tragten te bewegen, 't welk Sijn Edele versocht heden te mogen geschieden, om dan voorts een eynde en bij vervolgh sig veerdigh tot 't vertrek te maeken. Edoch wirt dit, hoewel 't Sijn Edele wel geerne anders gesien had, aangesien Sijn Hoogheyt, die met den Coninc en andere rijcxgrote buyten de stad mede in sijn thuyn vertrocken was, niet voor morgen spreken conde, tot den 10den deser uytgestelt, maar even-

wel, waar 't mogelijk, daarvan de antwoort op morgen soude tragten te geven, onder assurante belofte hun uytterste naarstigheyt ontrent Sijn Hoogheyt te besteden, omme de saeken d'accord te brengen, dat met ernstige recommandatie gesterct, met wat sukerbanquet gefesteert wesende, naar verscheyde complimentos ontrent twee uuren naarmiddach gescheiden en ten woninge gekeert sijn.

Naar gehoudene maaltijdt is Sijn Edele, des langh gebeden wesende, de padres in 't Augustiner-convent gaan visiteren ende vandaar tegen 't naderen van den avont buyten de poorte Tocsij [1]) een van 's Conincx thuynen nabij de stadt gelegen en met een costelijk vergult vermeyhuys versiert, te besien gereden en vandaar regt naar de logie gecomen. Heden mergen ontrent een uur voor den dag is 't caffelke [2]) bestaande in vier packen met 37 stucx wolle alcatyven, onder verantwoordinghe ende opsigt van den eersten adsistent Willem Andriese, benevens acht crijgers, omme met de eerste schepen door den oppercoopman Schouten ten dienste der Edele Compagnie naar Cheilon [3]) gesonden te werden ende hier de sware gastos wat te verminderen, met een scheeps-corporael ende een schieman naar Gamron gesonden gewerden. 's Avonts de tolken naar huys gaande, heeft Sijn Edele deselve gemandeert, dat, alvoren morgen binnen de logie quamen, met de commissarissen naar den Achtuma souden gaan, omme van 't heden gebesongneerde nevens haer rapport te doen ende te sien, off conden vernemen wat hun deswegen wijder geordonneert wirt.

Den 9^{en} 's smergens de tolken met de commissarissen tot den Achtuma douleth rapport van 't gisteren ver-

---

1) Tūghtji. De Bruyn schrijft Togt-sjie, Chardin Tokchi. Het is een der nog bestaande drie poorten, die van het Noorden toegang tot de stad verleenen. De naam is ontleend aan dien van dè voorstad, waarheen hij voert en waar zich de tuin bevond met het Valkenhof der Sefeviden. Kaempfer (192) noemt dezen tuin Bagh-i-Kūsh khaneh *Toktshi*. (zie blz. 159, noot).

2) Kleine karavaan; van (Perz.) *kafileh* = karavaan, hetgeen ook een Perz. woord is (*karavan*).

3) Ceilon.

handelde hebbende wesen doen, quamen met een seer onverwacht antwoort weder, seggende dat Sijn Hoogheyt alles voorgedragen wesende, naar 't gedane bodt niet eens had begeeren te luysteren, maer gesegt, al wirt 46 th°/₀ en meer voor de zijde geboden, soo moet echter 's Conincx thollen voldaan werden, daar den ambassadeur sigh naar heeft te gedragen ende sigh geenigsints inbeelden, men oyt tot accoord comen sall, tensij d'Edele Compagnie van hare in- en uytbrengende coopmanschappen de Majesteyt sijne Gamronse geregtigheyt jaarlijcx belooft te voldoen; seggende daarbij rontuyt, als voor desen meermaele gedaan heeft, wij laten ons aan den zijdehandel niet ter werelt gelegen. Dat seker met de saek wel gespeelt schijnt, nemende sooveel achtingh op het seggen van de gecommitteerden, alsoff hun die saeke te verhandelen nimmer had bevolen geweest. Ende in der waarheyt bevint men dagelijcx meer en meer, der gantsch geen staadt noch op woorden off geschrifte deser volkeren te maeken sij, want alles doch naar haar sin en voordeel uytleggen, dat dan ook, 't sij het regt off onregt is, naar haar souveraine aucthoriteyt, als sijnde in hun eygen landt, soo doordringen en onwedersprekelijk achten, sulcx 't besongneren met dese ontrouwe, langsame, superbe ende waanwijse natie wel een duldeloos verdriet baart.

Evenwel Sijn Edele dit onredelijk antwoort becomen hebbende, is te rade gewerden, dewijle de Compagnie in dese besendinghe met sulke merkelijke oncosten reets soo verre was geprocedeert, om niet geheelijk re infecta van hier te scheyden, naar andere middelen te denken ende, sij dus rasende om 's Conincx thollen, bij nieuwe en naeder te concipiere articulen, eenige van dien (verwerpende dan ook t'eenemael 't contracteren van sijde) aan te bieden ende sien hoedanigh dan 't oor daartoe leenen sullen, waarbij ontwijffelijk, ten opsigte hare pachuysen met zijde ten toppe toe gestapelt leggen, wel van resolutie sullen veranderen ende omme die quijt te werden weder eenen anderen thoon singen, gelijk Sijn Edele daarvan ten deele berigt is gewerden ende uyt de rhede selff dat genochsaam te speuren is. Want schoon sij voorgeven, dat de zijde in hunne eyge coningrijken onder hare

onderdanen connen vertieren, sijn maar abusen en logepraatjens, maar moeten nootsaekelijk deselve in andere rijken en Europiaense landen 't sij over lant naar Italien off Moscoviën slijten. Wel is waar dat somtijdts, voornementlijk geduurent die jaren dat d'Edele Compagnie geene gehandelt heeft, de ingesetenen goede perthie tegen excessive prijsen van 65, 68, 70 ende meerder thomannen de carga opdringen en met gewelt doen aannemen, om naar 't verloop van $1^1/_2$ jaar te betalen, maar dit vertiert 't geheel niet, noch en can ook jaarlijcx geschieden, waaruyt ligt besloten can werden, dat, hoewel se haar nu daarvan soo vremt houden, sij eyndelijk al wederom daarmede in contractatie te comen sullen voorslaan a).

D'heer ambassadeur reedt met de verdere suppoosten ende Srs Letoille, Codrington en Buffkens tot vermaek ongeveer een mijl buyten de stad naar 's Coninex thuijn Coucharon 1) genaamt, aan de revier gelegen, waar uyt de koude keuken ende met de visch, die daar vangen liet, de maeltijdt gehouden hebbende, tot de poorte Baberouk de stad in, naar 's Compagnies wooninghe gekeert is.

Den 10en dito 's mergens sijn de tolken vrugteloos ende sonder verregten ten hove des Achtuma doulets geweest, dewijle Sijn Hooghheyt, omringt met een menigte chrijgshopmannen, besigh was deselve biljetten te passeren om bij den Nazer off thresorier de bethalingen voor hare compagniën te haelen ende dan voorts haar soldaten bij den andere te samelen, om met alle spoet naar de stercte

---

a) Hier volgt de korte inhoud van een brief, ontvangen van Dirk Schouten te Gamron, betreffende den handel aldaar.

---

1) Kūshk-i-aram = Kiosk van de kalmte, of wellicht van (Schindler) Bagh-i-Iram = de beroemde fabelachtige tuinen van Iram, den zoon van 'Umad, in Gelukkig Arabië, die door Oostersche dichters beschreven werden als een aardsch paradijs, een voorbeeld van hetgeen aan alle goede musulmāns in het vooruitzicht werd gesteld. — Chardin (VIII, 94) heeft *Goucheron*. Hij noemt dit lustoord een der fraaiste en best onderhouden tuinen van Perzië en als aanlegger een Eerste Minister.

Candahaar aff te sacken, want de tijdinge, van den chappaer den 5en deser van daar gebracht, dat den Grooten Mogol Chia Sjaan in persoon met een talrijk leger daar op aantrekt ende al seer genadert was, hier al ontrent het hoff eenige beroerte baart, en gerugt wert, dese vorst ook selve binnen vijff à ses weken derwaarts te vertrecken staadt.

Evenwel Sijn Edele de saeken met allen ijver willende aandringen, heeft den tolk Sahaek weder daar hene gesonden, om al was het tot den avont toe op te passen; die naar middach ter audientie van Sijn Hoogheyt comende, achtervolgens Sijn Edele bevelen schriftelijk antwoort op d'ingegeve articulen versogt en dat de commissarissen, off wie het hem belieffde, weder soude committeren, om bij deselve te horen 't finael voorstel des Conincx ende des Majesteyts laatste resolutie, waarop geneygt was met de Compagnie te contracteren om soo, 't sij hoe 't sij verregt off onverregter saeke, een eynde te maeken en niet langer van d'een op d'ander variable voorslagen en conde verblijven; 't welk belooffde te sullen doen en Sijn Edele schriftelijk antwoort op de petition meteenen laten ter hant stellen.

Middelerwijl had Sijn Edele den taalman David naar Megter Daoud, den broeder van den gouverneur Ewasbeek, gesonden, omme te sien off bij desen oppersten ontmanden des Conincx yets ten voordeele, gelijk daarvan meerder hope als wel nu gehadt hebben, uyt te werken mogt wesen. Maar hier was de gangh al mede vrugteloos, want buyten dat men desen man noyt seff te sien off te spreken coomt en alles door sijn dienaren moet geschieden, soo en hadden geene sijner suppoosten hem in drie dagen, die hij geduurigh in 's Conincx aram geweest hadde, connen sien, sulcx al het dagelijcx loopen, draven en oppasse ende over wat bouch men 't selve legt, bijnaar al om niet is.

Den 11en dito waren beyde de taalkundige den eenen buyten en den andere binnen de stad besigh, om Sijn Hoogheyt off in sijn thuyn off comende uyt sijn badstove waar te nemen, waartoe ook selff de secretaris belofte ge-

daan had, hij, indien Navaap te spreken quame, daarvan de weet te sullen laten geven. Eyndelingh is Sahaak ontrent 's Conincx thuyn, daar hij nevens den Corsi bassi ende Couler agasi besigh was een menigte soldaten van 't een en 't ander nodigh te versien, bij hem gecomen en sijne gedane beloften van gisteren indachtight, doch en creegh niet anders in antwoordt, als dat de novo toeseyde de commissarissen, 't sij morgen off overmorgen, soude ordonneren in handelinghe te treden, waarmet niet alleen desen dagh, maar ook voorseker morgen, dat der Mahomettanen sabbadt is, sonder niets te sullen connen doen, weder verloren wert.

Den 12en dito liet Sijn Edele de tolken niet stil, maar sont deselve al weder naar den Achtuma douleth omme Sijn Hoogheyt te seggen, dat dewijle tot noch naar 't geproponeerde niet eens had willen luysteren ende sigh aan den zijhandel niet eens gelegen liet, andere en naeder articulen, die reets in de Persiaense tale overgeseth veerdigh lagen, waren geconsipieert en dierhalven, gelijk als eergisteren had gelieven toe te seggen, weder yemant wilde committeren, om wegen deselve in onderhandelinge te treden; waartoe hij datelijk een sijner huysdienaren naar deselve secretarissen sont en haar liet ordonneren op morgen, 't sij in Compagnies woninghe off elders, met Sijn Edele over de saecken bijeencomste te houden, en daarinne te besongneren. Daarmede sijluyden ook tot de commissarissen gereden sijn, om daarbij te vernemen wat uur op morgen gelieffde tot dese comparitie t'ordonneren, die voormiddach geschict hebben, en ter secretarie gecomen sijnde, Sijn Edele daarvan de weet soude doen laten.

Den heer commissaris, twee à drie dagen geleden met den directeur Sarcerius in de poorte van de logie staande, sagh eenige arbeyders met thin dragen, daar regelregt binnentreden en in een camerken, dat den portier tot sijn slaepplaatse heeft, haar last afleggen. 't Welc Sijn Edele vrij vrempt, dewijle wel wiste de Compagnie sulke waren om te vercopen niet opvoert, voorcomende, heeft naar den eygenaar van dien geïnquireert en soo bevonden, dat

den oppercoopman Sr Philip Angel dat voor sijne reekening perticulier nevens Compagnies caffila met noch acht sacken radix China op 20 à 22 eselen had laten herwaarts dragen ende tot nu toe in de wooninge van den tolk Sahaek laten bergen, en Sijn Edele eerst hier gecomen wesende, vrijmoedelijk versocht de vragten, voorgevende van sijne bagagie tot een somma van 995 ma/oy off f. 398 stijgende, door de Compagnie mochte werde voldaan, 't welk nu dus bevindende, seker wel een groote misgreep oordeelde. Liet derhalven heden den raadt deses comptoirs bijeencomen en droech 't selve haar voor, eyschende haar advys off men hem deswege in rade niet behoorde aan te spreken, ende te hooren wat daartoe tot sijne verschoninghe te seggen wist. 't Welk soo besloten en geschiet wesende, hij niet anders als excuse, sijnes doente confesserende, versoekende, is daarop den oppercoopman Sr Jacobus d'Wilm ende den capiteijn Joan Dutton gecommitteert, de coopmanschappen te wegen en daarvan den raadt schriftelijk rappord geven, gelijk sulcx bij de resolutie in forma daarvan gesloten onder dato deses te sien is.

Committeerde Sijn Edele mede d'heer Diericq Sarcerius ende Sr Jacob d'Wilm, om te doen passeren soodanige attestatie als den coopman Jan Martsz Ham ende den eersten adsistent Gerret Voltelen wegens 't opvoeren der voorseyde coopmanschappen, yder sooveel hem bekent was, wist te verleenen.

Ongeveer vier uuren naar middach is Sijn Edele met den directeur Sarcerius ende de verdere vrinden, des al verscheyde maelen versogt wesende, tot Godia Pogoes, een der voorneemste Armeniërs gereden, alwaer naar de volle maat van courtoisie eerlijk tot in 't vallen van den avont onthaelt sijnde, weder naer Compagnies wooninge is gekeert.

Den 13en dito voormiddach ontrent 11 uuren, de commissarissen ter genoemde plaetse gecomen en daervan de weet gesonden hebbende, is Sijn Edele sonder suminge met den directeur Sarcerius ende de verdere messieurs aanstonts mede derwaerts gereden. Daar eerst naar den aart deser Persianen eene menigte complimentos 't begin

geweest sijnde, in dese maniere ter saeke dienende aanhieven, seggende: Omdat Navaap, gelijk voor desen al gesegt, in geenige der overgegeve articulen bijsondere dificulteyt maekte, als alleen 't versoek van alle lasten en thollens vrijheden, heeft hij onnodigh geacht eenigh schriftelijk antwoort te doen en ons gelast, indien aan die begeerte noch hangen blevett, daervan aan hem niet eens rapord te doen behoeffde, des (de Majesteyt, om de contractatie van de sijde, geensints sijne thollen willende missen en geheel naer soo een voorslagh niet luysteren) sult ghij, genegen tot een accoord sijnde, gantsch anders luydende poincten dienen te exhiberen, en om cort te gaen, resolveren nevens de penningen der geleverde sijde ook de verloope geregtigheyt en die van nu voortaen, nevens andere, u onderwerpen te betalen, waermet vertrouwen, Uwe Commissie haest eynde nemen en U Edele despeche met respect bevordert werden sall.

't Is al veelmaelen gesegt, antwoorde den heer ambassadeur ende de waaromme met goede redenen aangewesen, dat nu noch noyt, niet alleen de verlope jare geregtigheyt, maar ook u praetentie van de geleverde sijde, als geene van beyde schuldigh sijnde, en sullen betaelen, dies ons verwondert ghijluyden gestadigh daarvan rellende, die telkens, onaengesien wij van onse veel regtveerdiger eyschen niet reppen, weder oproept, welke van de Compagnie t'eeniger tijdt te genieten, geene rekeningh altoos te maeken hebt en daernaer niet eens behoeft te denken. Maer nu tot twee distincte maelen van Sijn Hooghheyt den Achtuma douleth hebbende niet sonder overmate verwonderinghe verstaan, Sijne Majesteyt sigh aan de contractatie des zijdenhandels t'eenemael ende niets ter werelt gelegen laadt, die wij nochtans met geen ander insigt als in vergeldinghe van de ons te vergunnen thollensvrijheden, tot Conings voordeele ende vergrotinghe sijnes rijcxincomen tot soo grooten nomber van 200 cargo tegen sulken excessiven prijs van $43^1/_2$ th°/n hadden gepresenteert aan te nemen, 't welck alleen gedijdende tot extraordinaire nadeel en schade der Compagnie (dewijle sagen Sijn Majesteyt daar geen staat op maakte en soo voordeeligen aanbodt niet eens in consideratie trock) ook seer geerne naerlieten

ende aan een sijde sette, betalende veel liever, vermits soo stip op 's lants geregtigheden stinden (die wij naer u seggen aan alle andere princen, in wiens landen onse handelinge drijven, voldoen) een redelijke en verdragelijke thol. Daar niettemin u vorst geheel qualijk van is onderregt, gemerct in geene rijken van India eenige Conincx geregtigheden en moeyelijkheden van den alphandigo [1]) subject sijn, als alleen in Gouseratta en dat soo civil, dat se bijnaar tegen de winsten, welke de Compagnie soo wel op haar in- als uytvoerende coopmanschappen trect, geene inposten off lasten en mogen genoumt werden. En op Chormandel geven maar een jaarlijcx tanto off seekere somma onder den titul van erkentenisse voor de gauderende vrijheden door 't geheele coningrijk, ende verder sijn die de Compagnie nergens d'emporto onderworpen, onaengesien geene landen frequenteren, daar de smaekelijke winsten niet wel een redelijke last soude conne verdragen, 't welc, gelijk U Edele selve volcomen bewust, in u vorstens rijk t' eenemaal contrarie ende verkeert is, hebbende niets dat met insigt van daarop eenige voordeelen te trecken, soude connen uytvoeren ende hier incopen. Evenwel dit alles overgeslagen, siende Sijn Majesteyt ons versoek van lastvrijheyt als in grade van disrespect trekt, hoewel in Gamron aan d'Engelse en in Congo de Portugese (die beyde te samen d'Edele Compagnie in dese gewesten in macht en aansien ontrent alle andere Indissche vorsten verre wijken moeten) de helft van d'incomste moet werden uytgereyct, niet eens aensien op d'cleynachting, die ons dit bij andere volkeren sal schijnen, nemen willende, hebben dese articulen geconcipieert en vastgestelt als sijnde onse uytterste meninge, hier op des Conincx laaste en ernstige antwoort, 't sij ook hoe se sij te verwagten, ende daarmet tot vertrek van nu aff aan al veerdigh sijnde, licentie te versoeken. Waarmet deselve in forma als volgt luydende sijn overhandigt.

---

1) *Alfandega* = (Portug.) Tolkantoor. Hierachter (blz. 203) genoemd „conincx tholhuys."

Nader articulen ende poincten van verdragh bij Joan Cunaeus, gedeputeerde ten dien fine, aan Sijne Coninclijke Majesteyts commissaris in hare vergaderinge desen 13^{en} April 1652 ingegeven.

Na gehoudene verscheide bijeencomsten ende gedane wedersijtse debatten op de poincten en articulen van verdragh bij ons in U Edele vergaderinghe ingegeven, U Edele in geenen deele tot bewilligingh van voornoemde poincten willende accorderen, maer deselve niet alleen gantsch verwerpende, maar daarenboven op 't hertste sijt urgerende de betalinghe van de geleverde twee en seventigh baelen zijde, die nochtans niet anders inderdaadt bevinden te sijn als op affcortinge van affgedwonge penningen, daar ons doleanciën aan de Majesteyt over waren doende, ons sijn geïntrigeert gewerden, daar alsnoch bij persisteren.

Behalven de ongehoorde eysch wegens tholle van verlopene jaren, dat met Sijn Majesteyt minder sijde hebben gecontracteert als wel coopmanschappen bij ons soude sijn aangebragt, daar nochtans ons noyt de minste interdictie, beletsel, ja affvorderingh van is gedaan, maar 't selve uyt cragt van firmans van Syne Majesteyts voorsaten, ofte t'harer ordre van den hertogh Emancoulychan ons verleent, hebben geprosequeert, ende op dien voet onbecommerlijk voortgegaen, daarjegens bij affvorderinghe van thollen andersints op andere middelen soude hebben gedacht.

Verders doende finale rejectie wegens onse gedane praesentatie, om in recompense van eenige de minste thollen off raderijen te betaelen, jaerlijcx met Sijn Majesteit tot de nomber van 200 carga zijde tegens 42 th^{o}/$_{n}$ de carga (ja eyndelijk om U Edele van dien te doen resolveren, 43 th^{o}/$_{n}$ hebben gepresenteert) te contracteren, daarop U Edele in resposte sijt dienende (als bij u schriftelijk antwoort mede sijt doende) Sijn Majesteit aan de contractatie van zijde in geenen deele sigh gelegen is latende, maar deselve tot sijn contento aan sijn eyge ingesetene ende dat wel tot hoger prijs can debiteren.

Welke responsive bij ons geresumeert sijnde, en ver-

merkende Sijne Majesteyt met onse praesentatie sich in geenen deele can confirmeren, maer stip op sijn exactie van thollen blijft persisteren, sullen achterwege stellen de contractatie van zijde, daar ons immers soo weynigh aan gelegen laten als Sijn Majesteyt schijnt te doen, tot besluyt van nader vruntschap, onvermindert onse praetentie, die bij resposte op den 2en April Haar Edele is ingegeven, dese volgende poincten voorstellen.

Eerstelijk soo presenteren ende beloven mits dese soo wegens onse aan te brengen als uyt te voeren coopmanschappen, hoedanigh die ook soude mogen sijn ende genoemt wesen, geene except, in Sijn Majesteyts Bandhaar Abassi te betalen twee ten hondert, mits van alle andere thollen off exactiën, daar die ook soude mogen sijn, mitsgaders radarijen op den wegh in Sijne Majesteyts lant, allesints daar met onse coopmanschappen soude mogen comen te trecken, sullen bevrijt ende exempt blijven.

Dat wegens onse aan te brengen ofte uyt te voeren coopmanschappen de geaccordeerde thol in aanstaande sal werden voldaen pro rato van den vercoop ofte incoop van dien sal werden gedaen ofte wel in trocque van coopmanschappen naar ons welgevallen.

Item dat onse coopmanschappen, soo aan te brengene als uyt te voerene, aanstonts uyt onse schepen, ofte hier van bovene comende, sullen in onse pachuysen werden gebracht, omme door 's Conincx Sabandhaar ofte sijne gecommitteerde aldaar te werden gevisiteert, sonder dat in de alphandigo off conincx tholhuys te comen subject sullen sijn.

Mede dat onse aangebragte coopmanschappen ende waren, welke met geen profijt t'onsen genoege connen vercoopen, wederom t'scheep sullen vermogen te brengen sonder eenige thol 't sij van aan- off affvoeren daarvan te praetenderen [1]).

---

1) Hiermede wordt dus recht van entrepôt gevraagd, dat in de Turksche haven Basra steeds werd erkend. Eerst sedert weinige jaren is Perzië er toe overgegaan, dit algemeen gangbare beginsel toe te passen.

Dat of 't geviele 's Coninex Sabandhaar in Gamron niet present ware, den Sulthan van Gamron sal sijn geauthoriseert omme den geaccordeerden thol te ontfangen, opdat door absentie van d'een off d'ander geen hinder in de negotie en lijden.

Dat Sijne Majesteyt boven de ratificatie sijner Coninclijke verleende firmannen en commandementen, die reets geoptineert ende onder ons sijn berustende, als 't gene op de geproponeerde jegenwoordige articulen Sijn Majesteyt gonstelijk daarop sal gelieven te disponeren, een schriftelijk eeuwigdurent ende bondigh commandement sal gelieven te verleenen.

Dat het commandement off commandementen, die Sijn Majesteyt aan ons op geallegueerde propositiën te verleenen staadt, behoren en luyden niet op de jegenwoordige hertogen, sulthans, gouverneurs ofte bevelhebbers, daar wij deselve aan genootsaekt sullen sijn te verthonen, nochte op de presente opperhooffden ofte capiteinen van de Nederlantsche natie, maar op alle jegenwoordige en toecomende haar effect en cragt voor althoos sullen hebben.

Dat uyt cragt van alle interdicten, commandementen ofte publicatiën, die Sijn Majesteyt uyt cragt van desselffs souveraine aucthoriteyt jegens sijne onderdanen gelieft te doen uytgaan ofte publiceren, geene van onse Nederlantsche natie sij begrepen, ofte deselve subject sijn, ofte 't selve eenige de minste verhinderinge in ons praesent contract sal comen te veroorsaeken, tensij met dudelijke woorden onze naem daerbij geexpresseert staat ende wij specialijk daarin begrepen werden.

Was geteekent,

JOAN CUNAEUS.

Hadden de voorschreve poincten soo haest niet door en weder doorsien ende gelesen, off schenen bijster verwondert, seggende: hoe, dit is te verre uyt den wegh gestapt ende veel minder als u eerste gedane presentatie, twee in plaets van 10 pct. (die den coopman, wie hij sij, voor den aanbrengh van sijne goederen betalen moet) aan te bieden, dus comt ghij nimmer overeen ende wij schromen dit Navaap, als versekert wesende een boven-

mate ontnoegt antwoord daarop te crijgen, voor te dragen; dat U Edele noch nevens 't aannemen van 3 à 400 carga zijde tegen 44 th°/n, 5 pct. ofte den halven te betalen thol bodeth, soo souden wij Sijn Hoogheyt met eenigh fatsoen mogen tragten te bewegen, hij dat de Majesteyt gelieffde behagelijk te maeken, ende vergunnende alderhande voordeelen, u libralijk de oude praetentiën quijtschelden, onder hoope dat aangenomen en welhaest 't contract gesloten wesen soude. Doch desen raadt te verre wijkende uyt den middelwegh en te swaar aan des Conincx zijde overwegende, wirt geene acht geslagen. Waarop Sijn Edele den misnoegden thonende, welhaest geantwoort, wij meer in haar voorstel als sij in ons gedaen bodt van twee ten hondert verwondert ende ook t'onvrede mogten sijn, dewijle in haer eygen selffs bijwesen, Sijn Hoogheyt twee verscheyde maelen naar 't contract van sijde, 't welc sij nu weder ophaalde, niet eens had willen luysteren, als wesende sijnen Coninc daarin 't minste niet aan gelegen. Daaromme nu bij den andere gecomen wesende, omme de saek op 't spoedigste aff te handelen, most men daarmet niet mallen ende soo den costelijken tijdt quisten, eerst 't een verwerpen, 't ander voorstellen ende datelijk daeraan 't eerste weder voortbrengen, maer gelijk dat behoort, 't sij in 't een off 't ander vaststaen blijven, off wel antwoort op onse voorstellingen en poincten besorgen, welke voor te dragen en Sijn Hoogheyt bekent te maeken sij, als commissarissen sijnde, niet behoeffde te schromen, dewijle wel conde besluyten 't ons vremt moste luyden, wij onder den coopman ende niet meer geacht wirden, in welkers getal ons tellen willende, niet eens behoeffde dese aansienelijke besendinghe, costen derselve en soo voorneme grote presenten te doen. Maar dan betalende 's lants geregtigheden, naer eygen welgevalle off goetvinden, als de minste off meeste in dien reecx, gaan, comen, blijven en vertrecken, sonder ons eenige de minste commandementen des Conincx daartoe van node waren. Dierhalven maar alleen, hoe 't ook ware, hierop schriftelijk antwoort versochten. Waarmede dan (soo niet willende accorderen) verloff hebbende, veerdigh bleven ons vertrec op morgen te beginnen. Niettemin bleven noch al bij

den ouden theem, men most zijde aannemen van de Coninc, die van particuliere cogten den vollen thol betalen, en voorts van den aenbrengh onser coopmanschappen een gedeelte der geregtigheyt sooveel 't ware aanbieden, met noch een menigte diergelijke frivole redenen en vertellingen van 's Conincx grote lybraelheyt en gonsten, daar hij gemeynlijc gewoon is d'ambassadeurs mede te begiften. 't Welc alles principael de zijde belangende, ontrent Sijn Edele voor een dovens deure geredent en nu immer soo weynigh luysterde naar den zijdehandel als sij in den beginne te doen schenen, maar alleen schriftelijke antwoorde begeerende, om sigh daarnaar te gedragen en 't sij verregt off onverregter saeke te vertrecken. Op welk hert aanhouden eyndelijk seyden, dewijle het soo begeert, wij sullen den Achtuma douleth daarvan rapport doen, maar sijn van nu aen versekert, Sijn Hoogheyt daer niet eens naar sal willen hooren. Edoch onses cant belangende sullen niet missen, soo der yets mede te bevorderen is, hetselve met alle mogelijkheyt tragten te bewerken ende in geheele deele de Compagnie in faveur sijn, waarvan 't antwoort tegen morgen soude besorgen ende Sijn Hoogheyt perticulier tragten te spreken, om te vrijder de sijde van de Compagnie te dragen. Dat Sijn Edele antwoorde onnodigh te wesen, indien maar anders ons 't bescheyt heden conden doen hebben, men tot morgen, om Navaap alleen daarvan te spreken, vertoeffde, dewijle 't aanbodt soo voordeeligh voor den Coninc en sijne crone was, dat daarvan 't rapport voor de geheele werelt wel mogt gedaen werden en daar nevens met hare voorspraek assisteren; niettemin deselve bedankende voor de genegentheyt, die in desen te thonen schenen, nam Sijn Edele met heusche groete affscheyt en reedt naer huys.

Naarmiddach naar raadtsvergaderinge exhibeert den heer commissaris in deselve 't rapport door den oppercoopman Sr Jacobus d'Wilm ende den capiteyn Joan Dutton gisteren naar 't opnemen der coopmanschappen gedaan, hoe dat bevonden hadde, den thin in acht en vijfftich gegote stucx bestaande, 224 3/4 man chia off, tegen 12 pont, ses en twintigh hondert seven en 't negentigh pont uytbracht,

ende den radix china, in acht sacken, negen hondert sestigh ponden ophaelde. Item soodanige twee distincte verclaringe nopende den opvoer der voorenseyde waren, als gisteren voor den heer directeur Sarcerius en den oppercoopman Sr Jacobus d'Wilm, daartoe bij den heer commissaris gecommitteert, gedaan ende heden voor gesegde Sr ende den capiteyn Dutton onder presentatie van eede gerecolleert, mitsgaders Sr Angels eyge bekentenisse ende wat jegens desulke bij 't twee en vijftigste articul des generaelen articulbrieff geeyst wert. Op welk alles dan sulken acht genomen sijnde als in soodanige saeke behoort, en wijders geconsidereert wat daarop te considereren stont, verclaren eendragtelijk, de coopmanschappen hier bij provisie sullen werden aangeslagen, ten overstaan van gecommitteerde vercogt, van't procedido in deses comptoirs negotieboucxkens reekeningh geformeert, ende hij selve gedechargeert, 't sij nu off in September naar Batavia vertrecken sall, om bij Haar Edele aldaar dit sijn schadelijk gedoente te verantwoorden, en middelerwijl den oppercoopman Sr d'Wilm 't overgenomen transport van Compagnies effecten wedergeven, om als voren deses comptoirs negotie hier weder te bestieren. Tegen den avont was Sijn Edele met den directeur ende de verdere messieurs Sr Letoille, Fransman en d'aensienlijcxste onder de hier wonende Europianen, voormaals geweest goudtsmit van den ouden Abas, besoeken, en keerde met 't vallen van den donker, beleeft onthaelt, weder ter wooninghe van de Compagnie.

Sondagh den 14en dito 's morgens al vroegh reden de tolken naar des Majesteyts secretaris ende met Sijn Edele naar den Achtuma douleth om antwoorde bij geschrifte op d' gistere ingegeve articulen te vorderen. Welke na vrij wat wagtens eyndelijk met 't volgende, door des Doulets secretaris haar overhandigt, tot Sijn Edele gekeert sijn, dat uyt de Persissche tale dudelijk overgeseth dus luydende is.

Gelijk als d'Edele Compagnie op alle andere plaetsen de gewone en heele thollen nevens alle andere coopluyden betaelt, soo en cunnen deselve hier mede niet

vermindert maar moeten volcome voldaan werden, ende soo d'Edele Compagnie daarom niet genegen sij langer hier te handelen, dat se voldoen 't gunt van eenige jaren geregtigheyt en anders schuldigh sijn. Na 't overeencomen van de gantsche Coninex thollen van 10 pct. sal men toestaan, de betalinghe naar den vercoop van de coopmanschappen geschiede.

Eens gewerden sijnde, sullen toestaan bij affwesen des Sabandhaars van Gamron, den Sulthan gemagtight sij de thollen der coopmanschappen te vorderen en ontfangen.

De geteekende commandementen des Coninx, die in handen hebt, sullen, naar wegens de geregtigheyt overeengecomen sijn, van nieuws becragtigen en van 't jegenwoordige een de nova verleenen.

De commandementen te verleenen niet op de jegenwoordige heeren gouverneurs etc., maar op wie 't soude in gevolge mogen wesen, staan toe.

Ende dat de Compagnies dienaren, tensij expres geëxpresseert werden, niet en sullen begrepen sijn in wat mandamenten off placcaten de Coninc over sijne ondersaten stelt, sullen, geaccordeert wesende wegens den thol, mede ordonneren.

Welke antwoorde, voor yder perticulier artikel sonder deselve te tekenen oft bezegelen gevoegt, bij sijn Edele ernstelijk ende met opmerkende voordagt wesende geconsidereert, achtende 't selve te wesen de uytterste meninge van Sijn Hoogheyt en dat daarop soude moeten, genegen te continueren sijnde, overeencomen, off wel met den gemeenen coopman in een reecxs wandelen, heeft Sijn Edele met communicatie des directeurs voorgenomen de tolken weder derwaerts te senden, om dan, onnodigh achtende met soo sware oncosten (sonder daarvooren te genieten eenige considerable voordeelen) commandementen des Coninex te procureren, licentie tot vertrek te versoeken.

Den 15^{en} dito 's mergens vervolgende haren last, reden de tolken naar den Douleth, omme Sijn Hoogheyt te berigten der thollen, die de Compagnie in andere quartieren soowel als den coopman soude betaelen, en hoe contrarie

daarvan waren geïnformeert, doch daerop geene achtinge gevende, 't affscheyt om te vertrecken te versoeken. Maar in den wegh digt bij des Doulets poorte ontmoeten des Coninex secretaris, die vragende, wat behagen neempt den ambassadeur in d'antwoorde van Navaap, van haar geantwoort is gewerden, sigh in Sijn Hoogheyt verschuldigt hilt, hij nu 't finael antwoort had gelieven te geven en daarom nu derwaerts reden omme 't vertrek ende 't affscheyt te soliciteren. Dat hem wat vrempt scheen te luyen en versogt, sij eerst weder bij Sijn Edele keeren wilde en de saek noch eenmael in bedenken te geven en dan mergen gesamentlijk naar Sijn Hoogheyt soude rijden.

Den 16en dito sijn de tolken door Sijn Edele met een selve last weder naar den secretaris gesonden om soo voorts, ten ware Sijn Edele eenige nadere propositie ende openinge ter saeke der handelinghe dede, naar den Vertrouder van 't rijk te rijden. Doch in den wegh den secretaris des gestelde commissaris off secretaris des Coninex ontmoetende, hilt haar stil, vragende hoe 't met de saeken des ambassadeurs stinde, poucherende wedersijts eenige verder discoursen, waarbij hun van den selve wat tragtende t'informeren, berigt wirden, doch onder versoek van belooninghe, hijselve uyt den mont des Achtuma doulets tegen sijnen meester had hooren seggen, dat bij Sijn Majesteyt hem expresselijk was geordonneert den ambassadeur spoedigh te expedieren en genoegen te doen. Maar wat hier van de waarheyt sij, moet door verloop des tijds en effectuele verhandelinghe van saeke geleert werden. Want dit volcxken boven mate hebsugtigh, niet veel wercx maeken, om soo yets te practiseren en, quansuys ten dienste op insigte daervoren een vereeringe te crijgen, te communiceren. De tolken daarmet voorts ten huyse des secretaris comende, vraegde hun wat nader last heeft u den heer ambassadeur gegeven. Geene andere, antwoorde zij, als die U Edele gisteren hebben bekent gemaekt, want onsen heer veele en verscheyde middelen, soo met den incoop van zijde off thollen te betalen te presenteren, vrugteloos hebbende aangewent om tot accomodatie der saeke en ten goeden accoorden te geraeken, nu hem geenige

(dewijle Sijne Majesteyt niet eens daarnaar heeft geluystert, sonder tot noch eenigen anderen voorslag off eysch als de begeerte van geheelen thol te laten doen) meer overigh sijnde, sigh genootsaekt vint, bij sijn voornemen te persisteren, met bede U Edele ons daartoe gelieft te seconderen, opdat den ambassadeur het verlof te spoediger erlangen mach. Doch Sijn Edelheyt, misschien wetende dit bij Sijn Hoogheyt niet en wirt gesogt, off dat apparent naarder ordre gecregen hadde, meynde den heer ambassadeur niet behoorde soo sterc op sijn gedane eysch te blijven staen en liever naeder bodt als noch gedaan had te doen ende de Majesteyt in 't een off 't ander wat meerder aanbieden, mitsgaders de quantiteyt der zijde een weynigh verhogen, wanneer de Coninc mogelijk soodanigh genoegen daarinne nemen soude, dat hij, vergetende alle oude praetentien buyten de geleverde zijde (van welke actie niet desisteren) in 't jegenwoordige eene gonstige verminderinge der geregtigheden en misschien wel voortaen geheele tholvrijheyt vergonnen mogte. Waarop de tolken conform d'onderrigting bij Sijn Edele haer gegeven antwoorden, 't is u selve bekent dat den ambassadeur sonder de minste vrugtbaringe tot verscheyde maelen soo favorable presentatie gedaen heeft en ghijlieden aan u sijde altijdt bij den eersten text gebleven sijt, sonder in 't minste daar af te wijken. Maar indien ghij tot gevoeghelijkheyt der handelinge genegen ende ook daartoe volmagtigt sijt, soo proponeert eens U Edeles uytersten ende een gemeynden eysch, daar onsen meester eens een hertigh bodt naar doen can en wij 't selve Sijn Edele mogen aendienen en soodanigh wederbescheyt van brengen, dat de saek in eenmael, excuserende al dat frivool over en weder loopen en tijt quisten, ten genoegen soo wel van u Conink als d'Edele Compagnie geaccordeert ende ten eynde gebragt wert.

In antwoord van 't welke seyde: laet den ambassadeur resolveren 300 carga zijde tot wat hogeren prijs aan te nemen en 'k versekere mij, except de penningen der voor geleverde sijde die de Compagnie regtmatigh schuldigh is, dat de Coninc al 't oude quytschelden sal en twijffele niet off sullen de volgende nu voortaan lybralijk t'uwen

genoege vermindert en wel apparent door Patchia [1]) generoselijk heel vrij gegeven werden. Waartoe belove (dat 't gewone compliment is) den Douleth soowel als de Majesteyt selve (die te gelove sij weynigh kennis der saeke heeft en sigh daarmet ook gantsch weynigh becommert) met alle macht sall tragten te bewegen. 't Welk door de tolken Sijn Edele wesende gerapporteert, heeft deselve om eenmael ten eynde van dit dralent werc te comen weder derwaarts gesonden en laten seggen, dat om te bewijsen wat naderingen en gevoeglijkheden van sijner zijde toebragt om met sijnen Coninc in een bestendigh onverbrekelijk verbont te treden, siende Sijn Majesteyt nu weder genegen was tot 't contract ende vercoop van sijde, doch onder protestatie 't laest was, 't gunt eenigsints, soo in den handel bestaan wilde blijven, conde bieden, met voorwaarde ende bedingh van allerhande vrijheden van thollen en negotie, te vreden was 300 carga zijde legia van 36 man chia yder tegen 44 th°/n de carga aan te nemen, versoekende hierop uytterlijk morgen off in 't een off in 't ander antwoort te mogen hebben. Dat hij, Sijn Edelheyt dit alles gecundigt wesende, van dit bodt hoogelijk genoecht schijnende, belooffde en daartoe ten genoege 's Coninx ende den Achtuma douleths advoy te optineren.

Naar 't berigt dat heden uyt de tolken becomen, soude voor 2 à 3 dagen door een expresse chappaar tijdinge van den Sepasselaer off oppersten veltheer, op Paaschdagh van hier vertrocken, gebragt sijn, dat uyt het leger tot Massjet ontrent Candahaar 6000 soldaten tot den Mogol overgelopen waren en wijders de bij hem sijnde, schreeuwende om gelt, weynigh acht op sijn gebieden geven, dat, soo waar

---

1) *Padishah* = Heer der Koningen, door de Turken nog als titel gebezigd voor den Sultan en, verkort (Pasha), als rang van bevelvoerders in leger en vloot (zie *Roobacker*, blz. 395, noot 42). Thans is de titel Padishah in Perzië vervangen door dien van Shah-in-Shah (Koning der Koningen), welke reeds door de Samaniden (10de eeuw) gevoerd werd. Aan het hof te Konstantinopel wordt hij gedragen (zegt Garcin de Tassy) door den „grand maitre de la garde-robe."

is 't geen men segt, nu in dese verlede dagen, bij de monsteringhe door den Coninc voor sijn thuyn gehouden, yder ruter voor hem, sijn knegt en 2 paarden maer f. 40 voor 't geheele jaar verstrect is, seker niet vremt is. Om welke oproerige ongehoorsaamheyt hier voor seker gerugt wert, Sijne Majesteyt selve legerwaarts op te trecken staet ende over de quaatwillige een strenge straffe voorgenomen heeft.

Den 17en 's mergens vroech reden beyde de tolken weder naar den secretaris off gestelde commissaris en met Sijn Edele te gelijk naar den Achtuma douleth, Sijn Hoogheyt den voorstel van gisteren en 't uytterste daarop gedane bodt voordragende, die dit behaegde, seggende: dit comt bij en mijnes zijde ben ik geheel ende wel genoecht, sal't dieshalven de Majesteyt communiceren, die 'k niet twijffele off sal sigh daermet mede niet alleen confirmeren, maer boven quytscheldinghe der oude praetentiën u voortaan van allerhande thollen en geregtigheden eximeren (except nochtans van de schult der zijde aan den commandeur Blok gelevert, daar tot noch niet een stuver betalinghe op gevolgt is, op welke actie ook van den beginne doorgaens stip sonder affwijken gestaan hebben), comt naarmiddach weder en ik sal des Majesteyts antwoorde u heer ambassadeur doen hebben.

Doch naarmiddach keerende, was Sijn Hoogheyt, aangesien de Coninc noch heden buyten den aram off vrouwenhuys sigh niet verthoont had, vrugteloos ten hove geweest, ontschuldigde sigh dieswegen beleeffdelijk en belooffde buyten twijffel morgen vroech bescheyt daarvan te geven, waartoe hem dese gelegentheyt, dat de Majesteyt te paart geseten was ende die Sijn Hoogheyt volgde, meynde te sullen dienstigh wesen.

Godt geve naer dese affirmative belofte van den rijcxvertroude, morgen een geaccordeerde uytspraek becomen, want dan noch al veele dagen met 't vorderen der commandementen, 't optineren van 't affscheyt etc. aan dit langsame hoff gesleten werden sullen.

Den 18en dito 's mergens vrij tijdigh sont Sijn Edele,

om bescheyt te hebben, beyde de tolken weder naar den Achtuma douleth, die verclaarde den Coninc gisteren avont deswegen niet had connen spreken, vermits bij Sijn Majesteyt banquet en vrolijkheyt aengeregt sijnde, geene gelegentheyt daartoe was g'offresseert, en nu, alvoren 't doen soude, heden den rijxraadt wilde vergaderen om een eyndelijk besluyt daarop te nemen, en het dan de Coninc voor te stellen, met versekeringh Sijn Edele daarbij genoegen vinden soude. Middelerwijle had gelast de quantiteyt der sijde in de pachuysen op te nemen ende den gouverneur der stadt om, tijdt sijnde, lastbeesten tot den affvoer te versorgen.

't Welk door deselve Sijn Edele wesende gerapporteert, sont se datelijk weder om yder rijxraadt in 't bijsonder, voor ter vergaderinge reden, te gaan vinden ende Haere Hoogheden de saek der Edele Compagnie op 't hoogste in ernst te recommanderen, en dat deselve doch op 't spoedigste nu mochte ter expeditie comen. 't Welk alle onder groote complimentos van gehoudenheyt aannamen en vastelijk belooffde 't succes heden daarvan te doen weten.

Ondertusschen brengt den tolk der Engelse, genaemt Eberhim [1]), brieven van den oppercoopman S[r] Schouten de dato 26 Maart jongstleden uyt Gamron, met diverse inclusive missiven van verscheyde comptoiren, welke hier gevolgende in ordre substantive intrecken..... a)

Naarmiddach sijn de tolken weder naar 's Coninex thuynpoorte affgesonden, om te horen wat eyntlijk besluyt in dese coninglijke rijcxraadt ter saeke der Compagnie sal genomen wesen, waer, tot den donker bijnaar hebbende gewagt, haer uyt den naem des Nasers is aengesegt, niet langer behoeffde te toeven en morgen, dewijle naar raadts eyndiginge bij Sijn Majesteyt aan 't drinken ware geraekt, om antwoort bij hem comen soude. Blijven nu hoopen

---

a) Hier volgt de korte inhoud van bedoelde missiven, welke ontvangen waren van Coromandel, Ceylon en Sūrat.

---

1) Ibrahim (Abraham).

hierop yets goets volgen en alles d'accoordt gevallen wesen sall.

Den Miersicaar bassi off Couler agasi was, soo de tolken haar hadden laten berigte, nu weder in desen rijcxraadt niet, maer heden met de Coninc besigh geweest eenige troepen van 't gunt haar mogt gebreken te versien, ten eynde deselve in aller haest op wegh naar Candahaar tot vergrotinge van 't leger des Sepasselaars geraeken mogte, om de besettinge in die stercte, des noots sijnde, tegen den Mogol (diens magtigh ende talrijk leger onder 't gebied sijnes soons den prins van Bengala, welke soo men segt dit veltheerschap om Candahaar weder te bemagtigen bij lotinge is toegevallen, bij post op post gerugt wert seer te naderen) te seconderen, dat indien dese vorst selve mede derwaarts trect, naar 't sigh laat aansien, al vrij een groven oorloogh geven sal, want den eene brandende van begeerte om te winnen en den andere om te bewaren, geeft volcomen te kennen die twistinge veel levens costen wil, temeer dese vorsten bovenmate sjaloers van malcanderens glorie tot het uytterste toe naar de victorie hard dingen sullen, waarvan 't eynde met der tijdt geleert wert.

's Avonts is Compagnies looper Cauwer, met brieven in antwoorde van sijne jongst becomene, affgesonden met stippe last die binnen 16 dagen in Gamron aan den oppercoopman Sr Dirc Schouten te brengen, [1]) waarbij gemelte S^r^ wert toegesonde seeker Moors extract uyt de capitulatie,

---

1) De opdracht aan een looper of voetbode (Perz. shatir, thans kasid.) om binnen 16 dagen van Isfahan naar Bender-Abbas te gaan, heeft niets verwonderlijks, niettegenstaande Cunaeus voor dezen afstand (181 Duitsche mijlen, d. i. 1340 K. M.) 46 dagen gebruikte. De looper had dus bijna 84 K. M. per dag af te leggen, maar de weg is grootendeels effen en het weerstandsvermogen van deze lieden, die van hun jeugd af voor dit werk worden opgeleid, is zeer groot. Waar de weg bergachtig is, zooals tusschen Büshir en Shiraz, weten zij voetpaden te vinden, voor lastdieren onbegaanbaar, die wel zeer steil zijn, doch den weg aanmerkelijk bekorten. — Chardin (III, p. 453) vertelt van wedstrijden, waar de overwinnaars 36 lieues (160 K. M.) in 14 en zelfs in 12 uren aflegden.

seggende, dat in wat commandementen des Conincx 's Compagnies naam niet uytdruckelijk gespecificeert staadt, niet gehouden sijn om daarmede den sulthan tot licentie van paarden-uytvoer te bewegen, met last van dat beestiael ses naar Chormandel ende een swarte hengst naar Cheilon over te schepen, waartoe nevens 't jongst vertrocke caffelken den 8en deser van hier een bruine vosch voor de cust ende gemelte hengst voor Radja Singa derwaerts gegaen sijn. Mitsgaders dat ook de in cassa wesende comptanten op 't heymelijcxt in 't een off 't ander Compagnies ter rheede leggent schip, op den ontfangh deser ordre sal tragten te inbarqueren, om off den Persiaen die 16400 th°/n voor verlope geregtigheyt van goederen bij de Compagnie meer aengebragt als met den Coninc in zijde verhandelt sijn, pretenderen, 't gedane bodt, bij haar eenige dagen in consideratie gehouden, in den wint sloegen en weder tot den ouden eysch keerden en tot voldoeningh van dien ons constringeren off gewelt thonen wilden, hem derwaerts te wijsen, opdat hij 't daar vandaan halende sijne dwingelandije ende openbare gewelden te claerschijnender maeke etc., extendive bij de menute in't brieffboek, ter behoorlijker plaetse ingeschreven, te lesen.

Den 19en dito 's mergens vroech was Sijn Edele niet suymigh de tolken datelijk naar den Naser of thresorier te senden, om te weten wat antwoort naar drie dagen wagtens op 't gedane bodt, daar Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth reets sigh met had genoecht, hooren soude. Daar wel haast 't rapport van doen quamen, berigtende dat, hoewel alle de rijxraden sterk g'inclineert ende aangehouden hadden omme de saek door te dringen ende 't aangebode des heeren ambassadeurs te doen aannemen, het evenwel den Douleth niet had connen bewegen, die nu daartoe ook den geheelen thol begeerde off ten minste dat sijn Edele, bij contractatie van sooveel zijde, aanbieden 8 off negen ten hondert te betaelen, wanneer dan den Coninc wilde tragten dat te doen goetvinden.

Op welk gantsch onverwagt becomene antwoort Sijn Edele datelijk den raadt deses comptoirs heeft geconvoceert en deselve 't gepasseerde, gelijk daar present altijdt sijn

geweest, tot hiertoe gerepeteert en voorgedragen, off men nu op dese onbebbelijke eysch des rijxbestierders t'eenemael in de snek als verstelt wesende en het wem meynende ten eynde te wesen, geheel omverre, en alsoff daer niets aan begonne hadde, gesmeten was, niet behoorde in persoon Sijn Hoogheyt te gaen visiteren en sien wat (met ons over dit doen, dat meer spot dan ernst geleek, te beclagen, mitsgaders haere eygene praesentatie ten tijde der commissarissen 1647 gedaan voor te dragen) te verrigten wesen sal, 't welk alles niet batende, dan ook in ernst hertelijk ons affscheyt eysschen. 't Welk naar blijkelijke apparentie haar misschien van thoon wel sall doen veranderen, dat alles bij yder bijsonder aandagtelijk wesende geresumeert, is het soo eendragtelijk besloten, mitsgaders soo bij aldien nae 't selve niet en quamen te luysteren 't bodt op 45 th°/₀ de cargo verhogen, waarmede dan hunne volle begeerte en eysch des jaren 1647 gedaan ingevolgt sij, die dan evenwel noch weygerende, haar dudelijk bekent maeken, wat schade d'Edele Compagnie door dit tijdtslijten buyten de minste vrugt geschiet ende dierhalven onse demissie begeren, met te meerder assurantie, omdat, naar alle apparentie, buyten accoord het niet sullen toestaan. Als per resolutie.

Naar welk besluyt door Sijn Edele de tolken datelijk naar den Vertrouder van 't rijk blijven gesonden, die Sijn Hoogheyt dight ontrent sijn woninghe rijdende naer de badstove ontmoetende, haren last bekent maakte en 't versoek accordeerde, onder belofte dat soo de Majesteyt morgen, gelijk hij hadde voorgenomen, sigh weder binnen de stad ten palleyse vertrok, daer den rijxraadt doen vergaderen soude, en soo niet, die in d'een off ander naebij gelegen thuyn beroepen, om waarvan de regte weet te hebben, deselve gelaste morgen vroech weder te come.

't Is seker, d'aancomste van d'Engelsen tolk, diens bootschap door den sabandhaar van Gamron aan sijnen broeder den Naser hoogelijk is gerecommandeert, de Compagnie in dese handelinghe seer hinderlijk is ende ongetwijffelt (dewijl hij gisteren bij tijdts sijne brieven al bestelt heeft) eene groote oorsaeke van 't heden mergen becomene schots antwoort, doch off het haar (die nu door 't geheele

rijk een gewenste vrijheyt in de handelinghe en selff met de naam Gamrons halve thollen hebben) mede wel becomen sall, en hun dit pak, van welkers last niet en behoeffde moeyte off beswarenis te nemen, niet seer drucken wil, wert men hiernaar gewaar.

Den 20^{en} ditto waren de tolken, om te weten waar de vergaderinge gehouden soude werde, weder naar den Vertrouder van 't rijk, die haer berigte dat, dewijle den Coninc sigh heden weder binnen de stadt vertrock, op morgen t'sijnen Majesteyts palleyse den rijxraadt weder versamelen soude en dat den ambassadeur sonder falen doen weten, waarmede thuys gekeert sijn.

's Namiddachs quam het caffelken, door den oppercoopman S^{r}. Dirc Schouten 6 Maart verleden met de geeyschte wijn en confituren op vijff beesten geladen, binnen Compagnies woninghe, waaronder, mits selve daarvan de vragt betalende, d'Engelse vrunden had toegestaan een pack met leer omnaayt te voegen, 't welc versogt haren tolk off maekelaar mocht overhandigt werden.

Sondagh 21 dito 's mergens met den dagh heeft Sijn Edele de tolken alweder hene gesonde, om te sien wat van de rijcxvergaderinge volgen soude, dewelke Sijn Hoogheyt naar langh wagten eyndelijk gesproken hebbende, ten antwoort cregen, 't heden niet wesen cost, maar morgen buyten twijffel sonder gebreken ter gewoner plaetse bij den andere comen soude.

't Valt warelijk uyttermaten verdrietigh, men dus vrugteloos sonder de minste naderingen, dagh op dagh siet doorlopen en telkens door dit wellustigh vreugtsiek volk uytgestelt werden.

Heden naarmiddach was den taalman David mede alweder vrugteloos tot den oppersten aenuchus, Megter Daoud, broeder van Ewasbeek, sulcx al 't geene men van desen man in faveur ontrent de Majesteyt meynde te erlangen, al buyten effect ende ijdele hopen sijn, want tot noch niemant uyt Sijn Edeles naam hem mondelingh heeft mogen off connen te spreken comen, maar soo men yets te seggen heeft, 't selve aan sijnen secretaris off

Nazer moet bekent maeken en van deselve weder 't antwoort verwagten, off geeft men schriftelijke petitions, overhandigen die haar meester, soo 't haar goet dunkt en daarvoren wel beloont werden, want buyten ope en milde handen ontrent dese hebsugtige natie, soo wel bij groot als cleen, hier te lande niets te doen sij, dat wel overal voornementlijk aan 't hoff een gebrek is, maer 'k meyn evenwel nergens soo als in dit lant, daar men van 't vereerde eene tol van 15 pct. schuldigh is.

Den 22en dito 's mergens tot ontrent negen uuren hebbende gewagt, is Sijn Edele van den megmandaar off schaffmeester gewaarschuwt sijnde, aanstonts met den directeur Sarcerius ende de verdere derwaarts gereden, waer ter gewoner plaatse naer weynigh vertoevens den Achtuma douleth, Corssi bassi, Nazer, den oppersten poortier, Duwan begi, en perticulieren secretaris des Coninex alle tegelijk gecomen sijn, onder welke Sijn Hoogheyt 't woort nemende, naar 't gewoon Persiaens complement aenhieff: Op u versoek hebbe ick den rijcxraadt laten bijeenroepen, dierhalven gelieft U Edele voor te stellen waartoe gesint sijt, om met den Coninc ten accoord te geraeken, voor 't uytterste te comen. Waartoe Sijn Edele antwoorde al voor lange (omme geenen tijdt te verliesen, die hij evenwel met bijsonder verdriet dagh op dagh sonder eenigh verrigten verlopen sagh) in twee bijsondere maniere, soo Sijn Hoogheyt selve als Sijn Edelheyts gestelde commissarissen, 't hoogste waartoe comen conde, hadde voorgedragen, sooals tot noch, tot welke van beyde den Coninck geneygt was, gesint bleven te accorderen. Op 't welke diende: de aengebode twee ten hondert voor thollen en can niet bestaan en schoon ghij in andere landen en coningrijken niet meer betaelt, raekt ons geensints, 't is daar de gewoonte waarnaar men sigh moet reguleren. Hier is Coninex geregtigheyt 10 en 13½ ten hondert, welke geensints moge vermindert maar geheel betaelt werden, ende belangende de zijde tot 300 carga voor 44 th°/n aan te nemen en dan bevrijt te wesen van allerhande lasten, thollen en raderijen, uwen handel onbecommert door 't geheele rijk te doen,

is mede niets, noch en sijn vermogens sulcx onsen Coninc te communiceren. Sulcx, indien ghij tot accoort en eynde van u handelinghe te sien genegen zijt, soude ik u voor 't best raden, benevens 't aannemen der zijde tegen 45 thoman de carga (want beneden dien prijs wert se niet vercocht) de betalinghe der thollen in 's Conincx descretie te stellen, ende dan sullen wij met fatsoen u versoek de Majesteyt mogen voordragen en uwenthalven wat verminderinge te versoeken, wanneer buyten alle twijffel daarinne lybrael genoch gaan soude.

Waartegens bij sijn Edele weder is werden geantwoort, wij oordeelden geene thollen in de betalinghe van 44 th°/₀ voor yder carga zijde tot 300 toe exempt waren, maar deselve wel ruym voldeden, en ingevalle Sijn Edelheyt sigh daarmet niet en gelieffde te confirmeren, de zijdenegotie aan een zijde gestelt onder soodanige voorwaarde, als bij de ingegeve articulen verthoont, tevreden waren eenen redelijken thol van onse inbrengende coopmanschappen te betalen, soo die op een redelijken taxt gelieffden te setten, waarmede dan deselve voldoende, onsen handel naer welgevalle drijven ende zijde copen off deselve laten blijven soude, sonder 't welk (merc nemende op onse sware en costelijke langdurige reysen, waerbij de Conink uyt onse aanbrengende coopmanschappen soo excessive voordeelen trect) geen faveur altoos soude genieten, noch ooc nevens den coopman bestaen connen. Om de verminderinghe van thol can ik den Coninc wel versoeken, seyde Sijn Hoogheyt, maar ghij most evenwel de zijde van den Conink contracteren. Want die en vermach buyten des Majesteyts licentie bij niemant, als eene mijne van 't rijk sijnde, niet verhandelt te werden. Waerop d'heer datelijk inschoot: 'k hebbe reets immer 44 th°/₀ voor de cargo tot sulken groote quantiteyt toe gepresenteert, daerbij niet alleen de zijde maer ook te gelijk den thol ruym betaelt wert, en U Hoogheyt en gelieft 't selve geensints aan te nemen, maar roept en eyscht al even sterk om de geregtigheyt, waarbij (in plaats van handelinge en wederzijtse middelen van accomodatie daartoe te brengen) U Edelheyt clairlijk thoont ongenegen te wesen tot eenige alliantie en verdrag te comen, telkenmael verwerpende

't gene van onse zijde lybralijk werd aangeboden en even stip op den ouden text staande, daar ter contrarie ten tijde der vorige commissarissen noyt van den thol gerept ende maer questie in de prijse der zijde geweest is, doenmaels (als bij de schriftelijke articulen en daarop gegevene antwoorde met 's Conincx chjap verzegelt en in onse handen berustende) selff aanbiedende, mits genietende vrijheyt van allerhande thollen ofte raderijen, 300 carga voor 45 th°/n te leveren, die, waar't onse commissarissen daartoe waren volmachtigt geweest, wel tegens 42 à 43 th°/n ten hoogste gegeven hebben souden. Welke articulen door Sijn Hoogheyt gevordert, overgegeven wesende, hebben deselve met malcanderen d'een voor d'ander naergelesen, seggende Sijn Hoogheyt: dit sijn wij soo ghij wilt noch bereyt te vergonnen, wel verstaande gelijk hier uytdruckelijk staat en niet anders en magh gedudet werden, dat ghij betalen sult 45 th°/n voor de carga sijde, waarvoor deselve dan benevens noch 30 ten hondert van perticuliere tholvrij moogt vervoeren ende van de verdere uyt- off inbrengende goederen d'ordonnaire Conincx geregtigheden voldoen. Welke schandelijke uytlegginghe bij den geheelen rijcxraadt gelijkstemmigh is beament, seggende: Navaap derust miguet [1]) off den rijcxbesorger heeft regt gesegt. Waarnaar Sijn Hoogheyt vraagde off dan nu tot betalinghe van 45 th°/n per carga wilde verstaan, daar Sijn Edele op antwoorde, dat hoewel reets 't uyterste geboden en verre boven sijnen last getreden was, sonder Sijn Hoogheyt daarnaar als met begeerte van thol had willen luysteren, evenwel om te bewijsen wat naderingen toebragten om met den Coninck een goeden bandt des vrintschaps te binden ende voor eeuwigh ende altoos een vaste onverbrekelijke alliantie te besluten, nu evenwel noch tot de begeerde 45 th°/n voor de zijde te betalen soude verstaan, doch onder sulken bedingh, dat men daer en jegens de Compagnie sal bevrijden van alderhande lasten ende geregtigheden en hun dieswegen verlenen 's Conincx goet vast en bondigh firman.

---

1) Nawab dūrūst miguoeëd.

Dat ghij 45 th°/n voor de zijde praesenteert is goet en neb daar wel niet meer tegen, antwoorde Sijn Hoogheyt weder, maar dat ghij daarnevens geen thollen en soudet betalen mach niet sijn, noch en hebt daarop geheel geen staadt te maken. D'Engelsen, die mij met haar tolk een brieff gesonden hebben en versoeken om met den Coninc een contract der zijde aen te gaan, sullen niet minder aanbieden ende wel alles aannemen, dat in voorraadt is. D'Engelse sijn coopluyden en moeten hare eyge reekeningh gelijk wij d'onse maeken, diende Sijn Edele daarop, doch dat sijluyden eene soo aensienelijke menigte zijde tegen 45 th°/n, als wij aennemen willen, soude handelen, is soo wel buyten de rede als buyten mijn begrip en can U Hoogheyt dat self ook wel begrijpen. Terwijle haar vrij staadt den handel in allerhande waren door 't geheele coninghrijk en dat van perticuliere tegen 36 off ten hoogsten 37 th°/n de zijde, sooveel begeeren, crijgen connen, sij aan de Majesteyt daarvoor 45 soude betaelen, sulcx, indien daarop voordeel hadden gesien, doorgaens wel grote portie ingecocht soude sijn geworden, daer ter contrarie jaarlijcx geene 30 balen ofte 15 carga, ja wel niet met alle hebben genegotieert, 't welc nootsaeckelijk een clair bewijs is, dat al dese hare woelinge maer een nijdigh en valsch voorgeven, gelijk bij hun onsenthalven wel meermaelen en noch jongst drie jaere geleden geschiet zij, omme dit ons werc met dese crone, soo 't haer macht bereyct, te verwarren en de Coninc sijne voordeelen, die soo merkelijk uyt de vaart onser schepen op Gamron comt te trecken, te doen missen off sijn Majesteyt te animeren om de Compagnie te eerder de walginghe van dese negotie te geven, soo stip op de thollen (daar sij onwaardigh de helft van trecken) te staen, 't welk niettegenstaende evenwel ons versekeren, dat Sijn Majesteyt, acht nemende op 't resoluyt bodt heden tot verrijkinghe van des rijcx thresooren soo hertelijk gedaan, de Compagnie daarvan eximeren ende vrijkeuren, gelijk ick U Edele ende de verdere heeren gedienstigh versoeke haar daartoe te willen als voorspraek stellen, opdat hiermet al, soolange vrugteloos hier geweest en gebesongneert hebbende, ten eyndelinge accoort ter beyder zijdes dienste geraeke.

Neen, diende hierop den Achtuma douleth, soo ghij benevens de zijde oock geen bodt naar de tholle doet, off die wel, gelijk vooren geroert, niet geheel in 's Conincx dispositie stelt, is't al om niet en mogen wij sulcx als raekende 't respect onses vorst niet voordragen. 't Is vremt, seyde d'heer weder U Edelheden nu bij mijne commissie soo onversettelijk om den thol roept en daarvan, schoon wat favorable conditie ook aanbiede, niet desisteert, daar voormaels bij tijde der andere commissarissen ende capiteynen gantsch van geswegen hebt. Dat hebben wij, 't is waar, maar met voordacht gedaan, antwoorde hij, omme een persoon van u qualiteyt ende vermogen te verwagten en dan alles op eenen clap te gelijk, soowel 't oude af te vorderen als op nieuws te contracteren. Soo en sall dan voor mij hier niets te verrigten wesen, seyde Sijn Edele ende gemerct UEdel^t^ alles, wat ic ter accomodatie der handelinghe voorstelle, verwerpt off Sijn Majesteyt niet derft voordraegen, ben ik gedwongen met een hertgrondigh leetwesen U Hoogheyt te versoeken mijn affscheyt tot vertreck toe te staan. Dat soude soowel voor onsen Coninc als U Edele eene disreputatie wesen, ghij van sooverre omme met ons te handelen gecome ende onverrigter saeke weder gekeert waart, seyde Sijn Hoogheyt. 't Heeft aan mijne zijde niet gehapert, antwoorde d'heer noch en sal 't ons, die in allerhande manieren UEdele hebbe tragten te genoege en favorabelder conditie voor de Coninc als de Compagnie selve, hoewel telkens vrugteloos gepresenteert, niet mogen geweten werden, dierhalve met overgroot berouw mij genootsaekt vinde bij 't versoek van demissie te persisteren, dat wensche mij hoe eer hoe liever magh werden vergunt, opdat noch tijdigh voor de al te groote hitte uyt Gamron vertrecke can. 't Welk Sijn Hoogheyt aannam den Coninc te raporteren en te besorgen, Sijn Edele met 't coninglijk galladt [1]), paart, houwer en rok begift wirt, nevens belofte daarvan morgen bescheyt te doen hebben. Waermede, hier middelerwijle

1) Khalad. (zie blz. 19, noot).

gemaeltijdt sijnde, naer heusche groetinghe over en weder, Sijn Edele naer 's Compagnies woninge gekeert is.

Naarmiddachs liet den Nazer off thresourier de tolken tot sich te roepen en vraegde haar off noch den ambassadeur soo gesint bleeff en vertrecken wilde; op 't welk Sijn Excellentie geantwoort sijnde ja, seyde, 't Sijn Edele mosten afraden en cunt doen, 't hier in 't lant eene maniere was, dat, als het den Coninck eens voorgedragen is ende de galatten vereert sijn, daarnaar niets meer in de saeken te doen viel, dies als een bijsonder groot vrint van de Compagnie ende den ambassadeur wesende, Sijn Edele aanriet ten minste benevens de aanneminghe der zijde tot de halve thol te willen verstaan, hoopende dan 't accordt bij den Coninck en den Achtuma douleth te bewercken, waarvan de tolken geboodt hem morgen ochtent bescheit te brengen.

Den 23en dito heeft Sijn Edele benevens de tolken ook selve den coopman Jan Martsz Ham, in de Persiaensche tale mede ervaren, naer den Achtuma douleth gesonden om Sijn Hoogheyt de gisteren gedane praesentatie andermael voorgedragen hebbende, bescheit daarvan off wel van 't vertrec te versoeken. Waarop ten antwoort bragt, naerdat Sijn Hoogheyt soo in sijn hoff als te paart naer den Coninck rijdende noch al langh den ouden sangh gesongen hadde, dat het sonder betalinghe van thol niet wesen conde en noyt daartoe en souden verstaan. Wilde den ambassadeur vertrecken, hij mogte alvoren voldoen 't geen de Compagnie voor eenige jaren verlope geregtigheyt schuldigh is ende men soude licentie tot vertreck datelijk doen hebben. Dit was eens en al des Majesteyts en sijn woort, en soo der yets meerder ware voor te dragen, mogten naar den Nazer gaan, werwaerts naar den middach door Zijn Edele weder gesonden wirden, daar even 't selve berigt cregen, seggende 't hem leet ware, hij in dese saekens handelinghe begrepen was ende niets ten voordeele van Sijn Edele, dewijle soo sterk op de geheele tolvryheyt stont, en conde verrigten, want de Coninck noch Navaap daarnaer geheel niet hooren wilde, noch ook tot die gonste nimmer te bewegen soude sijn, maer soo den

ambassadeur begeerde de helft te presenteren, hij hoopte buyten twijffel 't geschil eens te maeken, anders de schult betaelt hebbende, was galatten ende licentie gereet om te vertrecken.

Voegende tot dese redenen, ghij hebt nu acht jaren geleden daar in Bandhaar-Gamron u geheel viandelijk tegens den Coninc aangestelt en sijne fortressen beseth, daar doch bij d'Edele Compagnie niet anders als schande en schade met behaelt is, ik en hoope immers niet, nu ghij met den Coninc soo lange weder in vrede geweest sijt ende Sijn Majesteyt dat vergeten ende vergeven heeft, het daarop aanleggen sult. Neen ghij moet volharden in 't verbont ende d'heer ambassadeur moet nu met onsen Conink contracteren. Waerop geantwoort wirt, dat dit niet genegen ware geweest, Sijn Edele en was dus verre op soo swaren reyse tot excessive costen van de Compagnie niet gecomen en soo lange hier verbleven, noch had sulke favorable conditiën voor de crone, als Sijn Edelheyt bekent was, niet gepraesenteert en voorts alle middelen aengewendet om de saeken tot gevoegelijkheyt en accoord te brengen, maer innesiende alles te vergeeffs en buyten eenige vrugtsbaringhe bleeff, eyndelijk tegen sijne eygene genegentheyt genootsaekt was gewerden om sijn licentie tot vertrec te versoeken en bij gevolge ook niet langer onder sulke sware lasten connende bestaan, Bandhaar verlaten moeten, dat de Majesteyt jaerlijcx in d'incomste sijner van daar treckende thollen dan ook seer wel soude gevoele, want deselve met d'aancomste van de Compagnie en hare gestabileerde handel van 5 à 6000 tot 20, 24 à 25000 th^{o}/$_{n}$ geclommen wesende, ook bij vertrek tot de vorige cleene somma weder vervallen soude, welke groote schade voor Sijn Majesteyt Sijn Edelheyt ligtelijk verstaan conde, dat ook door seker Moors coopman, bij Sijn Excellentie sittende, geaffirmeert wirt. Tegen den avont reedt Sijn Edele om vermaek een weynigh buyten d'stad en keerde met den donker weder thuyswaert.

Den 24sten dito. Hoewel de tolcken ten bevele van Sijn Edele tot drie distincte maelen ten huyse des Nazers waren geweest, hadden sij Sijn Excellentie om

expeditie van saeken te versoeken, niet conne te spreken comen.

Naarmiddachs quamen Sijn Edele in Compagnies woninghe besoeken den Engelsen en Fransen borger Srs Thomas Codrington en Isaak Letoille, mitsgaders ook den tolk der Engelse vrunden, die een brieff becomen hebbende van Bandhaar, uyt den naam van sijn meester d'heer sijn groete dede.

Den 25sten dito 'smergens vroech heeft Sijn Edele de tolken weder naer den thresorier ofte Nazer gesonden, om Sijn Excellentie d'expeditie der saeken off licentie tot 't vertreck op't ernstigste te recommanderen, off dat andersints door dit draelen genootsaekt souden wesen, sonder Sijne Majesteyt te groeten, die nochtans alvoren hooglijk wenschte te salueren, sigh op reys te begeven, off ten ware sulcx door 's Coninex schriftelijk commandement in forma van arrest forcelijk wederhouden wirt. Waerop repeteerde (naar langhe wijl den veel verhaelde text gelesen en 't oude deuntjen gesongen had, den ambassadeur moet overeencomen etc.) bevorens betalinghe van 34000 th°/n moste geschieden, en soo in twee à drie dagen niet conde tot nieuwe contractatie accorderen, in welke tijdt sien soude off den Achtuma douleth, (want wagtende naer 't eynde, de Coninc noch niets belangende 's Compagnies saeke seyde gecommuniceert off voorgedragen te hebben) tot eenige gevoegelijkheyt bewege en versagten conde, met recommandatie van onser zijde daer mede acht op nemen mosten, uyt de naem van Sijn Majesteyt den ambassadeur 't vertreck schriftelijk, voor en aleer de praetensie van gepasseerde en verloope geregtigheyt voldaan hadde, soude verboden werden, waernaer sigh dan sal moete gedragen.

Naermiddagh reedt Sijn Edele naar Sjolpha om Egasbeek [1]), broeder van Saffrasbeek [2]), die mede wel een

---

1) Waarschijnlijk *Eghias* (= Elias) *Bég.*

2) *Safraz Bég.* De Armeniërs in Perzië houden den naam voor een verminking van (Perz.) *Sar-afraz* = verheven hoofd, roemvol. Een bekend Armen. geslacht in Perzië draagt den naam (Safrazianz).

der voorneemste Armeniërs is, te besoeken, van waar naar een off een en een half uur verblijffs, heuschelijc met wat fruycten getracteert, weder thuys gecomen zij.

Den 26sten dito connen niets verregten noch niemant te spreken comen ende was den tolk David mede weder te vergeeffs tot den opperste ontmande des Coninex, Megter Daoud, latende desselffs secretaris bevolen, sijnen meester Compagnies saeken te recommanderen ende indagtigen.

Den 27sten dito 'smergens vroech is door Sijn Edele den tolk Sahaak naar den Achtuma douleth gesonden, om te hooren wat bescheyt op 't een off 't ander soude becomen en meteenen bij Sijn Hoogheyt te doleren over dit costelijk onnodigh ophouden, dat het de Compagnie niet min swaer als Sijn Edele verdrietigh viel, ende ten minste eenigh finael bescheyt hoe 't ook ware geven mogte. Denwelke Sijn Hoogheyt, naer 's Coninex poort rijdende, ontmoete ende te been naest 't muylpaart sijn boodschap deed. Daarop ter antwoort creegh, 't bodt der zijde behaegd ons, maar 't en can buuten betalinghe van thol niet sijn, want sal men al 't oude gelijk uwen heer eyscht quytschelden, moetter yets betaelt werden. Is den geheele te veel, laat hij tot de helft off ten minsten tot een quart verstaan. Doch vermits den tolk conforme ordre daar noch even hert tegen was, voer hij voort en seyde: wel, dat men dan een seker tanto rame, dat geen naam van geregtigheyt hebben, maer voor eene recognitie jaarlijcx aan de Majesteyt gegeven werden sall, en sullen dan daerbij in plaets van 30, die voor desen gepresenteert sijn, 40 carga ten hondert van perticuliere te coope toestaen. Daarmet week hij aff, en tot den Nazer alsnoch geene audientie sijnde, is Sijn Edele 't gesegde comen rapporteren, die hem naarmiddach weder naer den Nazer sont, welke hij mede, al rijdende naar de Majesteyt nevens 't paert loopende, buyten aanporringhe van 't werc den voorgeroerden voorslagh van den Achtuma douleth communiceerde. Waerop antwoorde: desen naermiddach heeft Sijn Hoogheyt mij ontboden, hebbende diesaengaende

mede gesproken, maar ingevalle Navaap voor desen taxt off recognitio 3 à 4000 th°/n (dat is 120 à f. 160000) begeerde, soude u meester sooveel wel geven, off wel den halven dan maar een quard thol betalende, de grote vexatiën van den alphandigo onderworpen wesen wille. Geensints antwoorde de tolk, daarom en sal den ambassadeur noch nu off noyt daartoe als onder voormaels gepraesenteerde conditie, bij de nader off laeste articulen geparticulariseert, verstaan en alsoo weynigh naar sulken hoge recognitie, die verre den geheelen thol excedeert, luysteren. Wel greep Sijn Excellentie 't woort weder, segt den ambassadeur dat, naer ik mij in dese twee jongste dagen bij den Achtuma douleth hebbe connen informeren, soude, indien Sijn Edele tot 50 th°/n voor yder cargo te geven wilde verstaan, alles wel wesen ende daarbij licentie erlangen 50 carga p^lo van perticuliere te coopen, aanvougende meteenen, dat soo heden den secretaris des Coninex was bij de werken geweest, den Achtuma douleth den arrestbrieff van 30000 th°/n al soude doen schrijven hebben ende u heer thuys gesonden sijn. Waarmede den tolk wedergecomen sijnde, d'heer nevens alle het verhaelde heeft geraporteert, hij tot den thresorier sijnde door desselffs Nazer was berigt gewerden, hoe eene expresse chiappaar den 16^en deser maant naar Gamron was affgesonden, om door den Sulthan 's Compagnies suppoosten daar te laten arresteren ende te beletten, geene van deselve haar naar boord en vervoegden, voor en aleer de saeken alhier met den ambassadeur waren affgedaen, mitsgaders om wedercomende de reekeningh van vier jaren wegens Compagnies aangebragte coopmanschappen, die hier ter generale griffie noch niet en bleven opgegeven, mede te brengen. Dat alles waarlijk als een wonderlijke mare bij Sijn Edele wel vremt wirt aangehoort, niet connende bedenken waar dit henen wilde anders als hem met gewelt tot soodanige conditie, die haar welgevallen, te doen resolveren, ende off nu dit al voor waerachtigh magh gelooft werden en bij desen hoffraad niet en wert gepractiseert, om te ligter van de Compagnie haar wil te crijgen, heeft al grotelijcx sijn bedenken.

Sondagh 28sten ditto 'smergens is met de tolken door d'heer ambassadeur ook weder den coopman Ham naar den Vertrouder van 't rijk, met largo informatie wat daer te doen sal hebben, gesonden. Denwelke daar soo haast niet verschenen was, als hem Sijn Hoogheyt vraagde: wel persisteert den ambassadeur noch bij sijn jongste bodt, sonder daarnevens tot eenige tholsbetalinghe te verstaan, maer te willen vertrecken. Ja, antwoorde hij, vermits sigh leetwesent daertoe genootsaekt vint, want siende alle sijne resolute aanbiedingen U Hoogheyt niet eens van de minste begeerte der thollen doen desisteren en Sijne Majesteyt met die hoge presentatie van 45 thoman niet sij te genoegen, dat nochtans voor desen maer uwen eygenen eysch geweest is, waarop onse commissarissen doenmaels vrugteloos buyten eenig verrigten sijn comen te vertrecken, soo is U Hoogheyt reets verscheyde reysen bekent gemaekt en cont ook ligtelijk dat selff begrijpen, dat waar 't saeke onsen heer ooyt tot voldoen van de minste geregtigheyt, anders als bij de jongste articulen gespecificeert, gesint was, Sijn Edele nimmer soo veel off 45 th°/n voor de Coninex zijde soude hebben geboden. 't Is dan wel, seyde den Douleth, men sal sijn affscheyt besorgen soo haast de 34000 th°/n die d'E. Compagnie voor verlopene jaren wegens den aanbrengh harer coopmanschappen schuldigh is, sullen betaalt wesen. Hoe onregtmatigh en onbescheiden desen eysch is, repliceerde hij hier weder tegen, is U Exellentie in den beginne deser handelinghe volcomen aangewesen, en doet sigh den ambassadeur bij desen over die grote onredelijkheyt en ongehoorde maniere van doen ten hoogste beclagen, mitsgaders ook dat U Hoogheyt buyten sijne kennisse in stilheyt door expresse chiappaar naer Gamron den Sulthan 'sCompagnies residenten daar hebt doen arresteren en verbieden geene van deselve haar soude vermogen naer de schepen te begeven, dat hem warelijk wel vremt is voorgecomen, naedemael selve hier ten hove sijnde als gedetineert, noch bovendien sijn volk daarmede als gevangen gehouden wirt. Evenwel heeft Sijn Edele mij bij U Exellentie gesonden om eyndelijk, 't sij hoe 't is met de Majesteyt in accoord te comen, eens te verstaan wat in

plaets van den quart thol voor eene jaarlijxse recognitie conform U Hoogheyts gisteren gedane voorslagh soudet eyschen, en off dat met de prijs der zijde een thoman off anderhalff te verhogen niet conde effenen, waardoor dan ook d'Engelse met fondament, dewijl se deselve soo aan te nemen als d'Edele Compagnie hebben gepresenteert, ook gelijke prijs cont doen betalen. Dit scheen hem wat te behagen, seggende: geeft 50 th°/n per carga tot 300 toe, alles sal wel sijn, de praetentiën quytgescholden en 40 ten hondert van particuliere te coopen toegestaan werden. Dit is veel te veel antwoorde Sr Ham en weet U Hoogheyt selve wel, d'Edele Compagnie niet als geweldelijk de zijde soodanigh aengenomen heeft, sonder dat dan oyt van eenige geregtigheyt gerept wirt, gelijk het ook verre 't quart, als gisteren hebt gelieven voor te slaan en ten uytterste niet meer als 600 th°/n beloopt, excedeert. Wel repliceerde Sijn Hoogheyt: ik sall sien off het wat minder wesen magh, comt morgen weder om bescheyt, en belangende u volk op Gamron, ik heb die niet doen vangen maar alleen arresteren off geordonneert daar te verblijven, tot de saeken hier eens en affgedaan wesen sullen, den ambassadeur moet dat soo qualijk niet nemen, want alles eyndelijk noch wel ten besten uytvallen sall.

Den 29sten dito 's mergens is den coopman Ham met de tolken door Sijn Edele om 't belooffde antwoort weder naar den Vertrouder van 't rijk gesonden, dien hij ontrent sijne wooninghe, rijdende naer 't coninglijk palleys ontmoete. Vraegde Sijn Hoogheyt, hoeveel affslagh van de 50 th°/n te geven hadde besloten. Een thoman antwoorde dien heer. Dat is veel te sober, seyde gemelte S^r^ en is onnodigh dat ik daervan rappord drage, want ik versekert ben, den ambassadeur tot sulken prijs nimmer in accoord comen sal, waarmet hij voortreed en sigh soo 't scheen een weynigh hebbende bedagt, liet Sr Ham weder roepen, seggende ik sal het op 48 th°/n sien te brengen, ghij cont uwen heer daarvan de weet doen, en voorts tot den tolk: laat de obligatie niettemin op 50 thoman per cargo schrijven, opdat ik d'Engelse gelijke prijse doe betaelen ende de waarheyt van dien met het geteekende hantschrift

bewijse. Daarentege sal de Coninck boven 't vernieuwen van alle u oude commandementen een nieuw bondigh commandement van allerhande tholvrijheden uwer aanbrengende en uytvoerende goederen verleenen en daarin besluten, dat uwe Compagnie jaarlijx 600 th°/n op de 300 carga zijde wert geschonken. Op welk vercregen rapportdt den heer ambassadeur datelijk den raadt deses comptoirs heeft beroepen ende deselve dit alles largo gecommuniceert, mitsgaders, gelijk hun alle volcomentlijk bekent was, hoe naar haar verandert genoegen van 44 th°/n per carga zijde, niet anders als om thol off de voldoeninghe van de verlopene geregtigheyt, die 34000 th°/n (dat is *f* 1360000 seker een magtigh capitael) seggen te beloopen, roepen en ons rondtuyt, buyten de volcome betalinge van dien, weygeren te vertrecken en daarenboven noch buyten onse minste kennisse per een expresse chiappaar de residenten op Gamron en d'aanwesende schepen hebben doen arresteren. 't Welk alles duydelijke teekenen hunner onredelijkheyts en gewelt sijnde, daarinne sij naar 't schijnt verder in toe te treden niet veel wercx maeken soude, ja haar selve met Compagnies capitalen, soo verre die reyken mogen, betalen. Waartegens voor ons niet te doen is als naderhant in gelijke maniere en openbare oorlooge de restitutie te versoeken, off haer jegenwoordigh, naer haer sin en believen contracterende, genoegen, welke laaste middel in dese tijde wel de beste te keuren is; gevende Sijn Edele dierhalven haar gesamentlijk in bedenken, off (om hiertoe noch ten beste en vorderlijxste te geraeken) niet nodigh wesen sal, Sijn Hoogheyts audientie in persoon te versoeken, en insterende op 47 th°/n daarop tragten overeen te comen, doch buyten effect blijvende, evenwel haere begeerde 48 thoman geven, mits dat ons dan daarbij soodanige voordelen vergonnen, als selve desen morge Sijn Hoogheyt noch heeft gepraesenteert. 't Welk yder respective pligtelijk met aandacht hebbende overgelegt, blijven alle van gevoelen 't soo in verhaelder maniere de gevoegelijxste middel is en behoorde ten meeste nutte van de Compagnie te geschieden, te meer omdat 48 th°/n noch binnen d'ordre is, Sijn Edele deses commissies halve, bij instructie voorgeschreven, en die haer in te willigen,

blijkende bij de gehoude notulen, genogsaam blijven gedwongen, sulcx ook d'heeren onse principalen, dit contract haar schadelijk sijnde, niet langer behoeven stant te doen als selve begeeren en met groot fondament van 't geleden ongelijk, hoon en smaet, haar revengie nemen mogen, als bij resolutie van heden t'sijner plaetse ingeschreven.

Even naar dese resolutie en was den tolk Sahaek, om het versoek personeel te doen, niet derwaerts gesonden, off en wirt ook selve ontboden, waar soo haest niet quam om sijne ordre voor te stellen, als hem Sijn Hoogheyt seyde: dat is onnodigh, daar en valt geen nader besluyt, 't jongste woort hebben wij reets gegeven, gaat datelijk weder hene om de obligatie en ik sal voorts mede 't commandament des Conincx (hoewel tot noch niet als om een thoman affslagh derven spreken hebbe) besorgen, daarbij de Compagnie 600 th$^{o}/_{n}$ jaarlijcx vrij gegont wert off geschonken, mitsgaders voorts al uwe oude commandementen vernieuwt. Nu belangende de zijde en hoeveel van perticuliere sullen vermogen te negotieren, seyde den tolk. Hoe, antwoorde voorts den Nazer, broeder des Sabandhaars op Gamron, hierop, wilt ghij van Gamrons geregtigheyt vrij sijn, uwe oude schult aan den Coninc quytgescholden wesen ende dan noch zijde van perticuliere coopen, ghij moogt daartoe ook wel des Majesteyts heele borse eyschen en u sal evensoo veel gewerden. 't Schijnt desen man, door instructie Sijns Edelen genoemden broeders, d'Engelse grotelijcx in faveur en d'Edele Compagnie ten schade geneygt is.

Welk rapport door Sahaak Sijn Edele wesende gedaan, vant sigh over sulke onhebbelijkheyt hoogelijk verstelt, sulcx siende sijne eygene visite om een eyntlijk besluyt van saeken te nemen niet alleen, maer ook den coop van perticuliere zijde rondtuyt ontseyt, dat, als in dese voorlede dagen volcome blijct, telkens selff en tot de helft toe hebben gepraesenteert te vergunnen, des te rade is gewerden den coopman Ham nevens voorseyden tolk weder naar haar Edelheden tot Conincx poorte te senden, omme boven 't misnoegen van dese onredelijkheyt en volle weygeringhe van 't gene voor dese ongeëyscht uyt

haar selve soo mildelijk hebben aangebode, en dat gevordert werdende noyt de minste dificulteyt in gemaekt, ook soo onschikkelijk de obligatie van onse zijde, sonder tot noch d'inhout van 't commandement te weten, off bijnaar hoedanigh onse schultbrieff daartegens soude formeren, wirt affgevordert. Maar daar gecomen sijnde, is gemelten Ham buyten gehouden en alleen den tolk d'incominghe vergunt, die nevens 't vooren geschreve Hare Hoogheden voordroegh, off hun niet gedacht, wat selve, ten tijde der commissarissen, bij schriftelijke antwoorde met Conincx chjap [1]) verzegelt, hadden gepraesenteert, dat nu alle die voordeelen tot nu noch stant gedaan, besonder den coop van perticuliere zijde belangende, geheel en tegen de reden ontseyden. Welke sijn die, antwoorde den Vertrouder van 't rijk, gaat, haalt onse geteekende antwoorde. 't Welk sonder toeven geschiet en Sijn Hoogheyt, buyten comende, overhandigt sijnde, las se twee à drie maelen en seyde eyndelijk: daar blijven wij noch met genoegt, want hier staat niet, dat ghij tolvrij sult wesen. Waerop Sr Ham, doe gelegentheyt om selff te spreken gecregen hebbende, antwoorde: daer en is te dier tijdt niet een woort van gesproken. Wel, hij weder: 't is evenwel soe gemeent, ende hebben wij het doe niet geeyst, wij begeeren 't nu, ende den coop van perticuliere zijde belangende, had doenmaels mogen accepteren. Soo heeft den ambassadeur, seyde Sr Ham, liever conform Uwe Hoogheyts eygene begeerte, gisteren aan mij selff noch voorgeslagen, op den eerst gedanen bodt, mits genietende 40 ten hondert van perticuliere, $^1/_4$ van 's Conincx thollen te betaelen, ende sal dat voor d'Edele Compagnie

---

1) *Tjap.* De eigenlijke beteekenis is „afdruksel" (*tjap kerden* = drukken). Hier is de bedoeling „zegel" (Perz. *muhr*). In Perzië worden ook thans nog geen stukken van eenig aanbelang geteekend, maar zij worden gewaarmerkt door middel van een gegraveerden steen (meest agaat, cornalijn of turkoois), waarop de naam van den bezitter en de een of andere spreuk uit den Koran. Men wrijft met den vinger wat inkt op het zegel en drukt dit op het tevoren met de tong bevochtigde papier. — In den tekst wordt meermalen van *tjap* een werkwoord gemaakt en vervoegd: „tjappen", in de beteekenis van „zegelen".

vrij vorderlijker sijn, off anders vint sigh gedwongen bij sijn versoek van vertrecken te persisteren. Dat hebbe ick niet gesegt, antwoorde den Douleth, maar wel $^1/_3$ vrij te geven, $^2/_3$ te betalen, 45 voor de zijde te geven en geene van perticuliere te coopen, en dat niet gesint wesende, laat ons 34000 th^o/$_n$ voldoen en vertrecken.

Den laatsten April wirden de tolken thuys gehouden, in meeninghe morgen ook soo te doen om te sien off, ons stil houdende, den Achtuma douleth selff geen aansouk weder doen soude.

Den eersten Meyo tot den avont getoeft en gesien hebbende van haere zijde soo weynigh aansouck als van onse geschiet, is Sijn Edele weder gesint gewerden morgen, vermits doch speurt de saek van onse cant moet werden gepoucheert, te laten sien in wat humeur den Douleth sigh sal vinden, want d'Edele Compagnie aan de spoedigheyt der affhandelinghe, gemerct 't gedaan arrest op Gamron, waardoor bij de non-vercoop der coopmanschappen off ophoudinghe der aengecomen schepen excessive schade soude comen te lijden, wel 't meeste gelegen is, ende dese wellustige rijxbestierders daarop, naar 't blijkelijk schijnt, weynigh agt slaende, sonder ernstige aansporinghe seer langsaam ten eynde comen soude.

Den 2^{en} dito achtervolgens het voornemen van gisteren, heeft Sijn Edele den coopman Sr Ham met de tolken weder naar den Achtuma gesonden en geordonneert, dat bij vernieuwinghe van't daegs voor eergisteren off 't jongst gedane bodt ernstelijk om licentie van de perticuliere sijde tot aangeboden taxt te mogen incoopen, aengehouden hebbende, 't selve vrugteloos en buyten effect bevindende, Sijn Hoogheyt sullen aandienen, mits genietende quytscheldinge van allerhande oude praetentiën ende eenen vrijen onbecommerden handel door 't geheele rijk, niets anders cunnende, tevreden waren de perticuliere zijde te laten vare en 't contract tegen 48 th^o/$_n$ aan te gaan, en ten eyndelijken besluyt van dien, personelijk d'eer te heb-

ben van Sijn Hoogheyt te comen spreken. Waarmet henen rijdende, ontmoete Navaap in't uytgaan, die bijnaer geensints naar 't een off 't ander luysterde, voor aleer genootsaekt daarvan te desisteren, seyde, Sijn Edele 't contract onder voorschreven conditie gesint bleeff tegen 48 th°/n te besluyten, en ten dien eynde bij Sijn Hoogheyt versogt te come. Dat's goet, antwoorde Sijn Edelheyt, naermiddach most hij wat vroegh come, want Sijn Majesteyt om de schenkagie des hertochs van Chierewan [1]), d'vader van den Couler agasi, t'ontfangen, buyten sitten sal, doch dat niet weder van den incoop van perticuliere zijde spreect, off alles sal weder vergeeffs sijn. Ik sall middelerwijle 't commandement des Conincx doen teekenen, daar, nevens de vergunningh van uwen vrijen handel, ook jaerlijx 600 th°/n tot affslagh van sijde u Compagnie wert vereert. Op welk bescheyt Sijn Edele sigh veerdigh houdende, naarmiddach, door den tolc gewaerschuwt, met den heer directeur Sarcerius, den coopman Ham en Cornelis Speelman derwaerts is gereden, alwaar ten hove weynigh hebbende getouft, Sijn Hoogheyt voorgecomen is, datelijk vragende naar de obligatie en off de 3827 th°/n van de oude ende geleverde zijde, aan den commissaris Bloc off den directeur Constant te begrijpen, gedacht was. Waartegens Sijn Edele dese praetentie al voormaels hebbende gedebatteert, en haar getragt uyt 't hooft te stooten, antwoorde van 't jegenwoordigh aangegaen contract te sullen obligatie passeren, maer dat niet twijffelde, off soude de Majesteyt nevens alle 't verdere ook dese penningen gonstelijk quytschelden. De verloope geregtigheyt belangende, antwoorde Navaap, daarvan sal ik morgen den Conink spreken en gelove, u die lybraelijk schenken sal, maar dit gelt der zijde, die u deugdelijk gelevert is, en hebt geen staat op te maeken, die moet sonder tegenspreken voldaan werden. Gaff daarmet ('t hooft geboge ende 't papier gekust hebbende, gelijk Sijn Edele 't ontfangende ook dede) 's Conincx mandament over, seggende: dit ons vorstens geschrift begrijpt drie punten: 't eerste,

---

1) *Shirwan* (zie blz. 155, noot).

dat ghij jaarlijcx gecontracteert hebt 300 carga zijde tegens 50 th°/n, waartegen u tot affslagh 600 th°/n off 2 th°/n per carga schenct; 't tweede, dat ghij niet en sult vermogen Spaans gelt off Moorse goude ducaten en sult uytvoeren noch vremde coopluyden goederen onder uwe mengen, op verbeurte van deselve, soo die achterhaelt werden. Ten derde en laeste, dat ghij alle jaar tot de somma van 20000 th°/n off 800000 guldens sonder thollen te betalen in 's Conincx landen sullen mogen verhandelen en bovendien d'ordonnaire geregtigheyt voldoen. Hoe, seyde Sijn Edele hier tegens, wat is dit te seggen, dat men de Compagnie in hare handelinghe bepaalt, noyt sijn hier de minste gedachten van geweest off oyt yets van gerept gewerden, en sijn daarop tot soo hoogen prijse der zijde niet gecomen, want de schade, die daarbij lijden, alleen met het verdubbelen onser negotie te desen lande moeten evenaren en goetmaeken, noch en ben ook niet vermogens noch ook veel min gesint, 't commandement in dier forma aan te nemen, als versekert sijnde, mijne heeren principaelen geensints in haren coophandel en willen gelimiteert wesen, noch ook nimmermeer soodanigen contract stant doen, dies versoeke 't selve mach verandert en soodanige bepalingh daaruyt gelaten werden. Wel, antwoorde Sijn Hoogheyt, is 20000 th°/n te weynigh en begeert ghij meerder vrij te hebben, dat can niet wesen, maer men sal sien wat dienst ghij bij voorvall onsen Coninc doen sult en daarnaar mede ons lybrael thonen; dit can voor dit mael op mijn hooft niet anders wesen, daer heeft men niet tegen, dewijll bij den Coninc onderteekent is, ghij moet u nu daarmet genoegen. Waarop bij d'heer is gedient gewerden, dat in 32 jaren die hier te lande nu ruym hadden gehandelt, genochsaam hadden geleert en bespeurt, wat genegentheyt ten dienste des Conincx en sijn rijk droegen, des ook bij naerder representerende gelegentheyt daaraan niet hoeffden te twijffelen. Waaromme andermael versocht, onder protestatie 't soo niet te connen aannemen, dat poinct van limitatie mocht werden verandert ende onse negotie sonder omsien vrij vergunt. Waar weder op antwoorde, dat can nu niet wesen, genoegt u hiermet, en schoon ghij boven de ge-

specificeerde somma 2, 3, 4, 5 ja tot 10000 th°/n meer aanbrengt, soo en sal u daervan geen thol gevordert werden, en 't aanstaande jaar, met een cleene vereeringe, op 't minste request u wel geheele vrijheyt gegeven werden. Hierop is seer weynigh staat te maeken, seyde Sijn Edele, want door de Compagnie in mijn persoon soo costelijke besendinge gedaen wesende om alles op een effen voet te stellen, in mijn aanwesen niet connende geoptineert werden, en sal men daarnaar met geen simpel request erlangen. Alle welke en veel meer diergelijke tegensegginge waren al om niet; siende evenwel, dat bij weygeringhe van 't selve aan te nemen al weder tot haren vorigen eysch van d'oude praetentiën keeren sullen, waardoor vast grootelijcx den tijdt, die costelijk is, doorloopt en 's Compagnies coopmanschappen en voorneme carguasoenen, soo van Souratta, Masulipatnam, Malacca en Teyovan door de belette negotie (gelijk noch huden morgen Sijn Hoogheyt tegen den coopman Ham selve seyde, den chjappaar alleen ten dien fine naer Gamron gesonden was) groote schade door de dalinghe van prijse en anders subject sijn, soo heeft Sijn Edele met overlegh van den directeur Sarcerius, siende geen anderen middel om van dese saeke eens een eynde te crijgen en sigh aan weercante, om bij dit accord 's Compagnies capitalen meester te blijven, gedwongen voelende, geresolveert 't commandement, Sijn Hoogheyt andermael aenseggende d'Heeren onse principalen 't selve contract, als met gewelt Sijn Edele opgedrongen sijnde, niet en souden goetkeuren, aan te nemen. Wijders versoekende, documenten en quitantiën der praetentiën mochte erlangen, de oude commandementen te vernieuwen en voorts soodanige de novo verleenen als van noode wesen soude, dat de zijde naer gewoonte in Compagnies wooninghe gebragt en daer gewogen sal werde, mitsgaders als 't tijdt ware, lastbeesten tot den affvoer gelieffde te laten besorgen. Ende voorts een expresse chiappaar naar Gamron af te vaardigen om 't gedane verbodt in te trecken en den handel weder vrij te stellen, mitsgaders daarbij licentie tot den vervoer van paarden te geven. Dat alles genegentlijk belooffde ende voorts sijn gonst, daar se verder van noode ware, te bethonen. Waar-

mede Sijn Edele tot besluyt seyde, dat hier de betalinghe der zijde niet en soude connen doen. Dat sal eveneens sijn, antwoorde Sijn Hoogheyt, off in Gamron off hier, maar dewijle besigh sijn om de soldaten naer Candahaar af te senden, heeft den Coninck belast 't gelt daartoe te gebruyken, edoch gemerct 't hier niet in voorraadt hebt, soo betaelt sooveel als bijbrenghen cont, de rest sal men in Gamron doen ontfangen. Naar 't welke malcanderen beleefdelijk hebbende gegroet, Sijn Edele thuyswaert gereden is, waer soo haest niet en waren gecome, off heeft datelijk dit opgedronge commandement door 's Compagnies een seer ervaren molle dudelijk doen lesen en translateren, gelijk 't selve van woort tot woort in de Nederlantsche tale overgeseth, dus gelesen wert.

TRANSLAAT commandement heden bij 't aangenome accord van den Vertrouder van 't rijk gecregen.

In dese spatie staat in swarten inct gedruckt de slave des Conincx van de werelt [1]), Abas.

Den Sulthan en den Sabandhaar van Gamron sijn bij desen bekent gemaekt, dat in dese tijden den Edele Joan Cunaeus, groot ambassadeur van den Nederlantschen Coninc, t'onsen hove verschenen sijnde, genegen om te handelen 300 carga zijde garrewary ofte legia tegen 50 th°/n mits op yder carga twee sullen affslaen, waarbij dat hunne aanbrengende ende uytvoerende goederen dan voort tot 20000 th°/n buyten de waarde van de sijde, sonder eenige geregtigheyt van de 10 en 3 pc°. te betalen, vrij vergunnen.

't Accoord is ook soo, dat niet vermogen eenige andere coopluyden goederen onder de hunne te begrijpen, noch in't uytgaan noch in't incomen, noch mede Spaanse realen noch ducaten wegh te moghen voeren, off soo men deselve daarop bevint, sal't voor de Coninc werden aangeslagen.

---

1) De koning der wereld, d. i. het Opperwezen.

Hieromme bevelen u, dat soo wanneer de Nederlanders sooveel sijde voor sooveel gelt copen, wij hunner op yder carga twee thoman sullen affslaan, noch dan van deselve de 10 en 3 pco. van de 20000 tho/n (t'welk even is met datte) haerer aenbrengende en uytvoerende goederen niet vorderen, maar daer boven tredende, de thol afeyschen.

En soo sijluyden, waar vandaan 't ook sij, goederen op hunne naem van andere coopluyden aanbrengen of realen en ducaten uytvoeren ende ghij comt het te weten, sult het alles voor den Coninc aanslaan.

Soo en sult niet gebreken hun ook bij alle voorvallen alle mogelijke eer, hulp en bijstandt, daar 't van noode is, te bewijsen en u sult naer hun rapord 't sij in 't goede off quade van de Coninc erkent werden.

Geschreven in de maant Sjammady el avel [1]) A° 1062 dat Mahometh van Mecca naar Medina trock, bij ons in Meijo A° 1652.

Op den dosse stont uyt de eyge mont des Coninex Galipha Sulthan Vertrouder van 't rijk.

Waarbij men dudelijk in den beginne leest 20000 thoman boven off buyten de waarde der zijde, en onder weder vrij te sullen 20000 tho/n (dat even is met datte) mogen aanbrengen, 't welc door onse molla ende tolken selve gesegt wert onderscheydentlijk te connen werden verstaan, te weten dat de Compagnie de sijde buyten dito 20000 tho/n sal tholvrij hebben, ende ook weder dat deselve daarinne begrepen is, in welken gevallen 't niet veel meer als 't bedrage der sijde soude bedragen, dat te nauw beseth is. Maar t'contrarie, gelijk eerst uytdruckelijk staat 20000 tho/n boven de waarde van de zijde ten regten geduydet en verstaan werdende, conde noch passeren, als wanneer d'Edele Compagnie jaarlijcx een carguasoen van *f* 1400000 soude vermogen tholvrij te verhandelen, dat capitaels genoch is omme hier jaerlijcx prompt om te setten. Waarvan dan

---

1) *Djumadi el èwel.* De vijfde maand van het Perz. maanjaar.

d'opregte meeninghe van Sijn Hoogheyt te weten en volcomen versekert te sijn, hoe dit bij dien heer naer de waarheyt wert verstaan, is Sijn Edele gesint op morgen de tolken daar hene te senden en nevens dien te laten versoeken 't wat nader mach werden geëxpresseert 20000 th°/n boven de waarde der sijde, off dat in die plaetse gelieft te laten setten in een somma vijff en dertigh duysent thoman, de waarde van 300 carga sijde tegen 48 th°/n daaronder gerekent.

Den Moorsen coopman Miersa Zephy, confrater van den voornemen coopman Godia Abdul Resa, quam desen naermiddagh binnen Compagnies wooninghe Sijn Edele begroeten ende berigten, nu in twintigh dagen tijdinghe van gesegden Resa uyt Gamron gecregen had, hoe van Chormandel en Bengala twee vollade schepen voor d'Edele Compagnie d'een na d'ander daar waren gearriveert, waarvan tot heden geen advys des oppercoopmans Sr Dieric Schouten en is becomen, sulcx wel te gelooven is, off dat 't affsenden van brieven hem beleth, dan off wel de bode in den wegh opgehoude wesen moet, waarvan de sekerheyt nu eerlangh gewaar werden..... *a*).

Den 3^en^ dito 'smergens vroech noch al naar den chjappaar wagtende, comt den megmandaar aanstappen en ons uyt den naam van Achtuma douleth affvorderen obligatie, waerbij ons verbinden voor den coop van 300 carga zijde tegens 50 th°/n yder cargo, mitsgaders dat belooft de oude praetentie der voor geleverde zijde te betalen, daartoe Sijn Edele noch niet heeft connen verstaan, maar om Sijn Hoogheyt vooreerst te genoegen dese naarvolgende obligatie geconsipieert en door den molla in de Persiaense tale doen overschrijven, om te sien off meteen beweegt wert, daarmede den chiappaar, welke noch al ophout, naar Gamron tot vernietinghe van't gedane verbodt aan de coopluyden aff te vaardigen.

---

a) Betreffende den verkoop aan genoemden Moorschen koopman van het Japansche staafkoper, dat dit jaar te Gamron zou worden aangebracht.

Ik Joan Cunaeus, Raad-ordinaris van Nederlandsch India, mitsgaders expres ambassadeur aan 't coninglijke hoff in Espahan, bekenne op heden met den Vertrouder desselvige rijcx Galipha Sulthan, wegens Sijne Majesteyt Abas (mits daarvoren van alle onse aan te brenge ende uyt te voeren coopmanschappen, hoedanigh die ook genaamt mochte wesen, door 't gantsche Perssische rijk, exempt van alle thollen en radarijen sullen sijn) gecontracteert te hebben 300 carga goede zijde legia tot 50 th^{s}/$_{n}$ de carga van ses en dertigh manchia yder, sullende de betalinghe, wanneer jaarlijcx de geseyde quantiteyt gelevert sal wesen, geschieden ende dat in abacys nodonguim [1]).

Actum in de coninckliJke stadt Espahan desen 2^{en} Meijo 1652.

Was geteekent,

JOAN CUNAEUS.

Met welke schriftelijke vertaelde en geteekende obligatie Sijn Edele de tolken nevens den megmandaar naar den Achtuma douleth in 's Conincx poorte gesonden, daar hem overhandigt wesende, nauwelijcx overlesen had, off scheurden't heel verachtelijken aen stucken, seggende: gaat, eyscht en brengt mij aanstonts 's Conincx commandement hier weder. Dat de tolken hebbende geraporteert, heeft Sijn Edele, niet weynigh deser onredelijkheyt ontnoecht, den coopman Sr Ham met de tolken weder derwarts gestiert en geordonneert over 't veracht scheuren der obligatie ten hoogste 't geregtigh misnoegen dieswegen te thonen en meteenen aan te seggen, dat gemerct het doch alles naar

---

1) *Abbasi noh dang va nim.* De meest voorkomende munt in Perzië aan het einde van de 16de eeuw was de *dirhem* van 4—6 grammen. Ook was er een munt in omloop die *dang* (= een zesde, ook wel *dznik*) heette; zij woog 0.766 gr. (exempl. in muntverzam. wegen 0.764 gr.) Shah 'Abbas liet een nieuwe munt slaan, de *Abbasi*, wegende „noh dāng va nīm", d. i. 9½ dāng. Daardoor werd het standaardgewicht van den Abbasi 9¼ × 0.766 = 7.277 gr. Die in verzamelingen wegen 7.30 gr., dus een weinig meer dan de standaard. Het is dus verklaarbaar, dat men gaarne in deze munt betaald werd. (Schindler).

haren sin begeren, selff eene naar haar eyge appetijt mogte concipiëren en voorschrijven, welke sigh des gedwongen vindende, dan teekenen soude, mitsgaders meteene in ernst af te vragen, hoedanigh de limitatie van 20000 th°/n in 't commandement des Conincx wirde verstaen, off daerbij begrepen was de zijde, dan off de waarde van dien, boven gemelte summa, soude vermogen tholvrij aen te brengen. Dat, daer gecomen wesende, Sijn Hoogheyt hebbende aangedient, seer wel, antwoorde, ik sal een obligatie doen schrijven, eyschte te dien eynde 't commandement en liet sijn secretaris roepen, dien hij gelaste d'obligatie als een antwoort en met deselve clausulen van't commandement te schrijven, welke Sijn Edele tegens de middach thuys gebracht wirt, luydende deselve, naer den letter in onse taele soo prompt als mogelijk overgeseth, als volgt:

Ik Joan Cunaeus, ambassadeur van den groten Coninc van Hollant, beloove 300 carga zijde legia van ses en dertigh manchia de carga, die gecocht hebbe van den Coninc, in desen jare te betalen, als van mij gevordert wert, datter niets aen gebreekt. Gelijk luyt het commandement van de Conink van 20000 th°/n vrijheyt van de Gamronse 10 en 3 pct. geregtigheyt aan coopmanschappen, die de Nederlantsche natie sal aenbrengen ende weder uytvoeren buyten de waarde van 300 carga sijde, die deselve van de Coninc gecocht hebben, heeft de Majesteyt aan den ambassadeur voor sijne Compagnie vrij gegeven.

Maar soo meer als die somma aanbrengt off uytvoert, gelijk als is de gewoonte van andere coopluyden, sullen daarvan Bandhaarse 10 ende 3 pct. geregtigheyt betalen aan die daarvan d'ontfangh en last heeft, sonder gebreken.

Ende heeft belooft, dat als de Nederlanderen eenige andere coopluyden goederen onder de hare mengen off voor haar selven realen off gout uytvoeren, soo men het te weten coomt en daarvan sekerheyt crijgt, het voor de Coninc sal geconfisqueert ende aangeslagen werden.

Mitsgaders dat ook 't gelt van de zijde, die bij de Compagnie berust, in 's Conincx thresorie nevens 't andere sullen betalen.

Daarbij versekerende, dat noyt anders hadden gedacht en wel opregtelijk gemeent, de waarde der zijde boven de

20000 tho/n, die toestinden tholvrij te mogen aanbrengen, verstaan en daarinne niet gerekent wirden, daaromme Sijn Edele sigh volcome vertrouwe en dat geloven mocht, hebbende tot meerder gerustheyt 't selve in dese obligatie andermael op 't dudelijxste doen expresseren, sulcx men het nu niet clairder in 's Conincx geschriften specificeren noch niet anders als verhaelt uytleggen conde, waarmet hem d'heer ambassadeur moet genoegen en hoopen, 't naer haere woorden effective stant doen sullen en soo uytvallen sall, dat Godt almachtigh gonne en wij pligtshalve wenschen.

Dus heeft dan Sijn Edele dese voorschreven obligatie door den molla in 't net late copiëren, maer evenwel de belofte der bethalinghe van de voormaels geleverde zijde daar doen uytblijven, in meninghe bij d'overleveringhe van deselve, daarop werdende geëxcipieert, te doen seggen, dat hoewel lange voor dese hadde bewesen deselve somma in geenen deele aan de Coninc schuldigh te sijn, en niettemin nu door Sijn Hoogheyt gedwongen wirden deselve te betalen, niet van node ware, die in dese obligatie voor altijdt wirt geïnsereert, maar dat met eens te voldoen uyt ware. Welke ordre de tolcken nevens d'obligatie en d'eerste articulen, om bij Sijn Hoogheyt de schriftelijke antwoorde op yder poinct gestelt te werden, gegeven hebbende, sijn deselve daarmede derwaerts gespoet, doch vonden Navaap niet thuys, sijnde met den Conink te paart naer buyten tot vermaek gereden, waeromme deselve aan sijnen secretaris overhandigde en hem met 't gevoele van die obligatie affvraegde, off se soo sijn heer soude behagen, die ja antwoorde en alles wel te wesen oordeelde, indien de somma der vorige sijde daarinne was belooft gewerden te voldoen, sonder 't welke haar versekerde noyt te sullen een chjappaar naar Gamron affgevaardigt werden.

Ondertusschen was heden door den sabandhaar deser stede den heer Hochoenabeeck, in de plaetse van den overleden Mamet Salabeecq, binnen Compagnies woninghe op de Persissche capan off datcho [1]) 263 balen sijde gelevert

---

1) *Kapan* (Perz.), *datjing* (Chin. in het Mal. en Jav. overgenomen en in Nederl.-Indië gebruikelijk, eveneens in Eng.-Indië) = unster, Romeinsche balans.

en bij den oppercoopman Sr Jacobus de Wilm ende den coopman Sr Jan Martsz. Ham ontfangen.

Den 4^en^ dito 'smergens vroegh sijn de tolken weder naer den Vertrouder van 't rijk gesonden, om te sien wat genoegen in Sijn Edeles geteekende obligatie, hem van woorde tot woorde voorgeschreven, sal hebbe genomen en nevens dien te versoeken den chjappaer nu doch sonder langer ophouden mogt werden voortgesonden, mitsgaders Sijn Hoogheyt te indagtigen, de paerden-uytvoer ons door den sulthan te doen licentieren. Dat Sijn Hoogheyt hebbende aengedient, antwoorde alles is nu wel, maar soo lange u heer geen effective voldoeninghe off ten minste vaste belofte der 3827 tho/n geve, en sall den chjappaar niet werde versonde, noch den ambassadeur selve licentie om te vertrecken erlangen, daar dan sijnen staadt op te maken heeft, sonder dat van meeninge sij, voorts naer eenigh verder tegenspreken diesaangaande te luysteren.

Welke prompte antwoort Sijn Edele door de tolken sijnde geraporteert, heeft aenstonts daarop de raatspersonen geconvoceert, mitsgaders naer cuntdoeninghe van dit Sijn Hoogheyts uyterste antwoort voorgedraegen, dat hoewel, gelijk haer alle volcome was bewust, als hebbende deselve in alle samencomste praesent geweest, den Coninck in den persoon van Achtuma douleth ende verdere rijcxraden hare onredelijke begeerten door publique dwangh sijn ingevolgt ende geaccordeert, evenwel noyt van de praetense somma van 3827 tho/n wegens de zijde aan den praesident Constant gelevert hebben willen desisteren, noch wij ook soo weynigh tot de voldoeninghe willen verstaan, maar 't selve, in hoope door d'een off d'ander middel, 't sij met een eerlijke schenkagie aan den Vertrouder van 't rijk ende den Nazer te doen, voor te comen, tot heden trainerende gehouden, edoch met soo weynich vrucht, dat, nu alles buyten dese questie d'accord sijnde, evenwel ons heden rondtuyt de versendinghe van den chjappaar tot wederopenstellinghe onses gestutten handels niet alleen, maer selff buyten effective belofte off betalinghe der voormelte somma ons eygen vertreck, 't sij met off sonder zijde, laat ontseggen. Wat men dieshalven nu, dus ronts-

omme beseth, in dese emportante saeke sal doen, off haer eysch rondt weygeren, dan wel (considererende d'apparentie deses schults deugdelijkheyt en dat van onse cant met geen fondament eenigh contrarie bewijs connen exhiberen, dat suffisant off eenigsints cragtigh zij) deselve voldoen en ons daermede uyt dese warringhe redden, dat ten nutte der generale Compagnie, aengemerct den stant daarin de saeken op Gamron door 't gedane interdict aan de coopluyden nootsaekelijk moet staan en hoeverre reets in dit moesson treden, hoog tijdt is. Op welke alleguatie yder voor 't sijne aandagtelijk hebbende geconsidereert, wat in dese saeke ook eenigsints te letten en aan te merken staett, vinden eendragtelijk goet ende besluten 't ook soodanich, dat men met de voldoeninghe deser somma (welken't wegen eerst met haer gerekent werden moet, vermits sooveel als sij opbrengen niet bedraegt) een eynde van't werc sal maeken en dit hoff dieswegen contenteren, als per resolutie van heden naerder te beoogen.

Met welk besluyt de tolken tegelijk met den megmandaar naar den Achtuma douleth sijn gereden, benevens last te versoeken (dat hoewel tegen alle regt en reden in de betalinghe van een somma penningen, die geensints schuldigh waren, door dwangh, om den Coninc en Sijn Hoogheyt te genoegen, hadden geconsenteert en daermede 't laetste en uytterste van alle hare begeerten was ingewilligt), nu dan ook gelieffde den chiappaar af te vaardigen en hem ordonneren, het op't spoedigste over te setten. Wel, antwoorde Navaap, dit alles hem aengedient wesende, nu is't wel, 'k sall in u bijwesen hem gebieden dat hij sigh veerdigh maeke, gelijk geschiede, laat den heer ambassadeur sijn brieffken schrijve ende ick sal tot den uytvoer van peerden mede schriftelijke ordre geven en beschicken, den chiappaar t' avondt bij u heer come. Ghij cunt nu dan ook 't commandement ter secretarie des Coninex brenge, opdat het naer behoore daar werde geregistreert. Met welk rapordt weder tot Sijn Edele gekeert sijn, die haer wederomme, achtervolgende 't gemandeerde des Douleths, naar de coninklijke secretarie sont, opdat in 's rijx registers dit commandement mocht werden aengetekent. Waar comende, bij den secretaris ook een commys

van den nieuw gesuccedeerden sabandhaar van Gamron Miersa Taker, doorgaans dat ampt becledende, sich bethoont een bijsonder vrunt der Nederlanderen, vonden. Welke beyde dit commandement hebbende gelesen, 't wat duyster en tweesints te luyden verstinden, dat bij Sijn Edele selve naer d'oversettinghe en ook mede door den molla en tolken soo begrepen sijnde, niettemin 't contrarie door Sijn Hoogheyt noch heden selff soo affirmatieff is versekert. Men liet heden uyt des Majesteyts name door de geheele stadt alomme verbodt doen, dat wie het ook ware sigh soude gewaerschuwt houden aan niemant geene zijde als den Coninc te vercopen, gelijk ook al ongeveer, ongetwijffelt om aan de Compagnie te leveren, 40 carga garrewary ofte legia, tegen 92 ma/oy de manchia, datt 33 tho/n en 12 ma/oy de carga van 36 man is, hebben ingecocht. Niet dat hun off den Coninc van dat gespin ontbreekt, maer dat, soo lange die soorte crijgen connen, geen catgoda passant [1]) (die boven de legia 5, 7, 8 en 10 tho/n, naer se deugdelijk en fijn bevonden wert, de cargo waart is, hoewel 't voor desen vastelijk belooft hadden) leveren soude. Ook mede, naar men vast voorgeeft, om den Engelsman op sijne praesentatie eene goede pertie tegens 50 tho/n aen te smeren, waervan bij 't gevolgh de waerheyt geleert wert. Noch bleeff den chiappaart al achter en soude, naer de tolken hadde conne vernemen, eerst morgen vertrecke, vermits Navaap heden met de Coninc uytgereden, 't commandement van paarden-uitvoer niet gezegelt hadde.

Sondagh den 5en dito 'smergens quam den sabandhaar ende de nevens hem gecommitteerde weder, om zijde te leveren, met perthije binnen Compagnies wooninghe, waarvan (naardat men hun capan, eergisteren op de schael niet wel gerespondeert, daartegens weder had naergesien, onder conditie van de doen ontfange 263 baelen weder te herwegen) 35 baelen ons sijnde aengewogen, daartoe noch

---

1) *Kedkhoda pasand* (zie blz. 156, noot).

24 à 25 andere met eenige hondert losse strengen, dat alle niet meer dan slegte ardasse was, meynde te voegen, die Sijn Edele rondtuyt weygerden en niettegenstaende alle des sabandhaars protestatiën, dat het mede Coninex zijde en door den Achtuma douleth gelast was nevens de reste aan de Compagnie te leveren, en daarentegens weder sooveel catgoda passant geven soude, geensints begeerde t' ontfangen, dieshalven sijluyden ontnoecht deselve weder genootsaekt waren terugh te dragen. Want indien sulke quade inbreuken voor dees eerste mael niet wierde voorgecomen, naderhant de residenten met den ontfang van zijde sulke vexatiën subject wesen soude, sulcx Sijn Edele die vuligheyt met alle cragt tegengingh en om geenderhande redenen, ten ware op considerable insigten, daartoe verstaan wilde ..... *a*).

Tegens den avont quam eyndelingh den chiappaar met Coninex commandement versien, dat sigh mocht in den wegh met yders paart wie 't ook ware ververschen, binnen Compagnies wooninghe, aan welke door Sijn Edele d'advysen aan den oppercoopman Sr Schouten ter hant gestelt sijnde, belooffde deselve in vijff dagen te intregeren en binnen thien dagen hier weder de retour te wesen, waarvoor Sijn Edele hem, indien 't soo deede, eene belooninghe belooft heeft [1]).

---

a) Handelt over het wegen en afleveren, aan den kooper, Mirza Séfi, van het in beslag genomen tin van Philip Angel.

---

1) Voor „chiappaar" (*Tjapar*) zie blz. 97, noot 2. — Binnen tien dagen een afstand van 2680 K. M. af te leggen schijnt straf rijden, zelfs wanneer men, gewapend met een bevelschrift van den Shah, het recht heeft meermalen per dag een geschikt paard, dat men op weg ontmoet, ter verversching op te eischen. Sommige van de afstandsritten, waarvan men aanteekening gehouden heeft in Perzië, stellen echter bovengenoemde getallen geheel in de schaduw. Zoo wordt door Kemâl ibn Ismaïl (een hoveling van 'Abbas II) verzekerd, dat 'Abbas de Groote van Yezd naar Shiraz (d. i. 354 K. M.) reed in iets over 28½ uren. Als een der meest verbazende voorbeelden in modernen tijd geeft Polak *Perzië*, II, 5) den rit van een koerier van de Russische legatie in 1848 (bij den dood van Mohammed Shah), die van Teheran naar Tabriz

Den 6en dito, niettegenstaande de tolken door Sijn Edele gesonden waren om den sabandhaar tot de leveringhe van de gecontracteerde soorte zijde aan te porren, soo en viel daar niet van, dierhalven omme efter niet leedigh te wesen, de packers deed comen ende de gisteren ontfange baelen (dewijl se van goet gewigt en met een regte capan gewogen waren) los snijden, strenge tellen, en tot 204 ℔ off 18 manchia tegen $11^1/_3$ ℔ Hollants voor yder nieuwe bael affwegen. Doch besigh en ontrent tot 7 dos uytgesocht ende affgepackt sijnde, wirt de rest soo vuyl, groff en slecht bevonden, dat d'heer daarmet deed ophouden, ende de tolken datelijk, omme daarover te doleren, met versoek daarinne gelieffde te laten versien, off dat anders d'ontfangh van zijde nootsaekelijc soude staeken, mitsgaders den sabandhaar ook gelieffde te ordonneren de gecontracteerde ende bedonge soorte garrewary ons met den

---

(94 farsang, d. i. omstr. 550 K. M.) rende in 48 uren, en wel op gewone postpaarden. De gemiddelde afstand, die door een geoefend ruiter zonder veel inspanning per dag op tjapārreizen wordt afgelegd, kan men stellen op 25 farsang, i. e. op te nauwernood gebaande wegen.

Toen 'Abbas II (d. i. zijn raadslieden) het in 1645, tengevolge van de uitgebroken oneenigheid noodig oordeelde een gezagvoerend vertegenwoordiger van de Compagnie te Isfahan te doen komen, verzocht hij den opperkoopman Willem Bastinck den commandeur Blocq daartoe uit te noodigen en hem naar de hoofdstad te geleiden. Er was haast bij, dus Bastinck werd voorzien van een Commandement voor het opeischen van paarden op den weg. Hij vertrok tjapār den 14den Juni, kwam aan te Shiraz den 16den, te Djahrūm den 17den en te Lār den 18den, steeds in de morgenuren. Hij reisde 's nachts door. Voorbij Lār had hij het ongeluk den tasch te verliezen, waarin zich het Commandement bevond, zoodat hij naar Djahrūm terug moest keeren, teneinde te Isfahan een nieuw document aan te vragen. Tengevolge van dit oponthoud kwam hij eerst den 27sten te Gamron aan. Uit bovenstaande data volgt echter, dat hij een snelle reis maakte tot Lār. De afstand b.v. tusschen Isfahan en Shiraz bedraagt (langs den winterweg, die door Bastinck wel gekozen zal zijn, daar hij vlak is) 466 K. M., welke in omstr. 48 uren werden afgelegd. Voor zoover mij bekend is dit de eerste tjapārreis, die door een Nederlander in Perzië werd afgelegd. (Zie: *Extract uit 't dachregister* .... — Rijksarchief —). Valentijn (V, 245—7) geeft een uittreksel, dat uit een volledig journaal schijnt genomen, hetwelk niet meer aanwezig is.

eersten, opdat daerbij geen verlet en leden, af te leveren, naer den Achtuma douleth gesonden, benevens ordre in't wederom comen den sabandhaar de conditie derselver bekent te maeken en niet gesint waren die te behouden. 't Welc gedaen hebbende, rapporteerden dat soo wel Sijn Hoogheyt als den sabandhaar affirmatyff hadden toegesegt daarin te versien en te besorgen, alle goede zijde met den eersten tot 't volle getal toe soude werden aangewoge.

Den secretaris van den Achtuma douleth had deselven meteene ter hant gestelt d'articulen door Sijn Hoogheyt personeel beantwoort en geteekent, soodanigh als hieronder op 't prompste verduytst te lesen is.

Antwoorden bij den Vertrouder van 't rijk Galipha sulthan op d'articulen bij d'heer ambassadeur d'eerste maal in de coninklijke vergadering ingegeven.

De somma penningen der zijde van de voorleede tijdt bij u berustende, die sult voldoen.

De sijde moet ghij aannemen tot 300 carga van 36 manchia yder carga, tegen 50 th°/n conform 't mandement deswegen gegeven, maar van particuliere zijde te coopen en mach niet wesen als voldoende de thollen, voorts allerhande andere coopmanschappen door 't coningrijk te doen, daarvan sall u een commandement werden verleent.

Achtervolgens de bevelbrieff des Conincx u nu op't accord gegeven, sult ghij, soo langhe 300 carga zijde tegens 50 thoman aanneempt tot de somma van 20000 th°/n boven de waarde van de zijde, allerhande lasten ende geregtigheden vrij en exempt sijn, ende dat niemant u niets tegen de reden sal vermogen af te vorderen.

Geeft alle uwe oude commandementen over en men sal die nieuwelijx confirmeren.

U begeerte sal hiervan in u commandementen bevestigt werden.

Hiervan sal men u een perticulier commandement besorgen.

Den 7en dito 's mergens. Gisteren de antwoorden op

d'articulen eyndelingh becomen hebbende, sijn de tolken door Sijn Edele al wederom naar den Vertrouder van't rijk gesonden, om daartoe 't vernieuwen der oude haer ter hant gestelde commandementen en die van nieuws noch te verlenen waren, mitsgaders 't affscheyt te bevorderen; en meteene te versoeken, dat schriftelijk gebodt in onse handen gelieffde te verleenen om door den visier off gouverneur deser stede t' sijner tijdt lastbeesten tot den affvoer onser coopmanschappen, te seggen de zijde, te besorgen, en nevens dien de missive aen Sijn Edt den Gouverneur-Generael gelieffde te late veerdig maeke; twelck alles in antwoorde genegentlijk belooffde met den eersten te sullen doen geschieden en vooreerst een commandement op den vesier der stadt, tot 't beschik van lastbeesten, toesant, sonder daarbij te versumen, om gelijk nu al twee à drie dagen geschiet was, door den megmandaar Sijn Edele ernstelijk om de betalinghe vooreerst van de somma penninghen der van outs geleverde zijde aan te manen en van 't verdere sooveel te geven als hij conde, omdat jeghenwoordigh tot versendinghe van den soldaet naer Candahaar om penningen seer segden verlegen te wesen.

Doch voor jegenwoordigh hier onmachtigh wesende eenige betalinghe te doen, dewijle van comptanten de coopluyden haar onversien bevinden, heeft Sijn Edele Navaap in antwoorde doen dragen, dat tot de comste der caffilas van Tauris gelieffde te patienteren en dan sooveel betalinghe soude trachten te doen als eenigsints mogelijk was, off soo het tot de tweede caffila ontrent 2 maenden naer desen gelieffde uyt te stellen, de totale voldoeninghe hier conde geschieden. Anders wilde Sijn Edelheyt tot den ontfangh in Gamron ordre geven, daar was een goede somma penningen in voorraadt, beneffens versoek dat Sijn Hoogheyt yemant sigh des verstaende gelieffde te committeren, omme met ons wegens de zijde aan den directeur Constant gesonden te reekenen, want bij ons sooveel niet bedroech als wel daarvoor gepraetendeert wirt. Gelijk ook niet hoopte Sijn Hoogheyt die hooger als 42 th°/n, dewijle genoch wist, in wat maniere door Miersa Tachy deselve te dier tijdt d'Edele Compagnie was opgedrongen, soude doen betalen. Maar hiertoe was geen gehoor, alleen sant,

in plaets van yemant te committeeren, de reekeningh op drie papierkens geschreven, sonder ander bescheyt op 't voorstel der betalinghe, als dat soo veel soude geven als maer conde bijbrengen en bij de coopluyden daartoe comptanten sien te becomen. Latende Sijn Edele de voormelte reekeningh op 't dudelijxste uyt de Persiaense tale in onse Nederduytsche oversetten ende in debita forma stellen, gelijk die hier onder volgende specificive van inhout te sien is.

TRANSLAAT der reeckeninghe door Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth wegen 't contract der zijde bij den praesident Carel Constant in de jaren 1643 en 1644 met de crone van Persia aangegaan, waarbij haar seggen van de Compagnie nogh te competeren de somme van 3811 thoman $22^{69}/_{100}$ mamoedy sijnde *f* 152449.1.8.

Van de reste legia ofte garrewary zijde, die de Compagnie van de Coninc heeft gecontracteert, behoort noch aan de Majesteyt dat onbetaalt is gebleven.	th°/n	3475.42.99
't Onderscheyt der zijde tusschen de sorteringe cadgoda passant, die bij gebrek inplaets van legia (met welke te leveren conform contract conden bestaan) is gegeven, bedraegt voor 67 carga $5^{13}/_{16}$ man à 5 th°/n per carga.	th°/n	335.79.70
	th°/n	3811.22.69

Welke somma's hercomste uyt de volgende specificive reekeningen meenen te bewijsen.

d'Oost-Indissche Compagnie debet.

1643.
Manchia $4202^{5}/_{8}$ door Godia Nisan Olmolk [1]) gelevert.

---

1) Khadjah Nizam ul Mulk.

	183 1/4	door Mamet Salabeek, geweest sabandhaar.		
	1276	door Baboenabeek [1]), jegenwoordich sabandhaar en doe sijn sleuteldrager.		
	365 3/8	door Achmet Chelleby [2]).		
tesamen	6027 1/4	tegen 36 per carga Cas 167.15 1/4 à 50 thoman de carga seggen te bedragen .	th°/n	8371.35.69
		Voor de differentie van 36 carga 24 2/16 man cadgoda passant onder voorn. pertie gelevert à 5 thoman per carga gerekent comt .		183.39.50
1644.				
Manchia	7440 7/16	door Godia Nisom Olmolc, visier de Beya pes [3]), een provintie in Chilan.		
	1735	door Achmet Chelleby.		
	166 9/16	door Mahamet Salabeek.		
tesamen	9342	manchia à 36 per carga Cer.		
		259 1/2 à 50 th°/n waarvoren sij uyttrecken	th°/n	12975.7.30
		Voor 't verschil op 30 carga 17 3/8 man cadgoda passant onder voors. pertije gelevert à 5 th°/n per carga.		152.40.20
			Somma th°/n	21682.22.69

1) *Babuna* = kamille, waarschijnlijk een bijnaam, die, zooals in Perzië veel voorkomt, in den omgang der eigenlijken naam vervangen heeft.

2) *Tjelebi* = (Turksch) mijnheer, gēeerde heer; ongeveer als de tegenw. beteekenis van het Eng. esquire.

3) *Beya* in den tongval van Ghilan (Provincie in N. Perzië aan de Kaspische Zee) beteekent rivier. Tusschen Rescht en Kūhdūm (eigenlijk Kūtum), de eerste pleisterplaats op den weg naar Teheran, treft men twee districten aan: Beya pas en Beya pīsh, het eerste aan gene, de overzijde (*trans*) van de rivier, het tweede aan deze zijde (*cis*). *Beya* wordt ook wel uitgesproken *biya* en, vooral in Mazanderān, *pēi*. — Vgl. Herhaz pei op de kaarten, d. i. Herhāz rivier, aan den voet van den Demavend. (Schindler.)

d'Oost-Indische Compagnie credet.

1643.

Voor	6038	thom^{n} in een obligatie.	
	221	dito in een andere, samen 4259 ter thresorie des Coninex betaalt.	
	2112	dito aan Baboena Beeck in een obligatie.	
Somma	8371	th^{o}/$_{n}$ in verscheide pertijen	th^{o}/$_{n}$ 8371

1644.

Voor	7960	thom^{n} in twee obligatiën ter thresorie des Coninex betaalt.	
	1040		
	500	thom^{n} aan den ambassadeur des Huysbeeks en Conink [1]) Taher Mahomet Bakewol [2]) betaalt,	
Somma	9500	thoman in verscheiden posten	th^{o}/$_{n}$ 9500
		Sulex de Coninck om desen te effenen noch behoort . .	th^{o}/$_{n}$ 3811.22.69
		Somma	th^{o}/$_{n}$ 21682.22.69

Waarbij dan gewaar werden, dat de differentie tusschen hare en onse reeckeninghe comt te resulteren uyt 67 carga $5^{13}/_{16}$ man zijde cadgoda passant, welke in plaats van legia soude gelevert hebben, daarvoren 5 th^{o}/$_{n}$ op yder carga meerder rekenende, dat bedraegt 335 th^{o}/$_{n}$ $79^{70}/_{100}$ mamoedy, seker een surplus, daar nimmer doenmaels, als getuygt d'heer directeur Sarcerius, eenigh 'tminste gewach van gemaeckt is, die daaromme ook niet conde bedenken, waaruyt dese reekeningh sooveel quame te differeren met 't gene anno 1644 voor die schult ter ordre van den commissaris Blok in Gamrons negotieboucken (tegens de

1) *Uzbeg.* Hiermede werden in de 17de eeuw aangeduid de bewoners der khanaten in Centraal-Azië naar Uzbeg Khan van de Gouden Horde (1312—1340) — Yule.

2) *Tahir Mohammed.* Hij was *bakaoul* = hoofdopzichter over de keukens, hofmeester, enz.; een voornaam ambt aan de hoven der Centr.-Aziat. Khanaten en ook aan dat van den Groot-Mogol. (Schindler).

4906 tho/n soo de directeurs Overschie als Constant met gewelt affgedrongen, op reeckeningh van gewelt was affgeschreven, daarvan hoewel 't onregtmatigste posten van de werelt sijn, naer alle apparentie nu mede niet sullen willen desisteren, en naar 't sigh in dese handelinge doorgaans heeft laten aensien, de volle betalinghe tot een jota toe, soowel van dat als 't andere sullen begeeren, waarvan niettemin 't contrarie hopen mogen.

Nu dan weder sonder in de zijpackinge te conne vorderen ledigh sittende, sont Sijn Edele den tolk Sahaak naar den sabandhaar omme met ernst ende niet min beleeftheyt te versoeken, Sijn Edele de eerst geleverde zijde tot 263 baelen toe door yemant van sijne suppoosten op een geregte capan gelieffde te doen herwegen, ten eynde met ons werken, dat grotelijcx haest vereyschte, mochten voortgaan. Waarop ter antwoort gaff, Sijn Edele soude eerst yemant kennis van zijde hebbende daar senden, omme de sorteringhe cadgoda passant te visiteren, van welke dan even soo veele baelen tegen de grove, eergisteren weder terugh genomen, de Compagnie te gelijk soude toewegen. Dat den tolk hebbende geraporteert, heeft d'heer den directeur Dirk Sarcerius en den coopman Jan Martsz. Ham derwarts gesonden, die deselve opregte legia bevonden, en dierhalven hem seyden, indien conform 't contract geregtigh gaan wilde, alle sulke sorteringe gehouden waren aan de Compagnie te leveren, dat hij, dewijl deselve catgoda noemde, contrarieerde, seggende met wel geconditioneerde legia te sullen de bedonge perthije voldoen. Comende daarmede tot herweginghe der voorseyde 263 baelen binnen Compagnies wooninghe, doch en waren maer 5 baelen gewogen en 't gewigt daerop gestelt, als te samen naer de Hollantsche schael gaande, die daerop met haar eygen man-gewicht naarwegende, bewesen $2^{3}/_{4}$ ℔ te verschelen, sulcx Sijn Edele hem dat selve sien doende, hogelijk deswegen protesteerde, en seyde liever niet een pont sijde te willen ontfangen, indien ons telkens soo sogten met haar valsch wegen te vercorten en ook daarover genootsaekt soude wesen, soo 't capan niet wilde doen veranderen, sigh bij Achtuma douleth te beclagen. Op welke

Sijn Edeles ernstige doleanciën den sabandhaer van yder bael 1½ ℔ off ⅛ man presenteerde te rabatteren, 't welc refuseerde, en 't geheel off opregte herwegingh begeerde, daer hij niet toe wilde verstaen en naer noch eenige diergelijke disputen 't werk steken latende, weder naar huys gereden is. Welken 't halven Sijn Edele datelijk den tolk Sahak nevens den coopman Sr Jan Martsz. Ham naar den Vertrouder van't rijk heeft gesonden, met ordre daar in ernst over dit misdoente te clagen, dat niet alleen genootsaakt waren geweest ten eygen genoege van de Majesteyt overeen te comen, en van sijne eyschen, hoe se ook waren, volcome genoege te geven, maar nu noch door den sabandhaar dan met vuyle onleverbare zijde te willen uyt Sijn Hoogheyts naam opdringen en dan noch deselve met een valsche capan toewegen, den tijdt, die ons soo costelijk was, dagh op dagh verloren, en tot dese uur niet een bale zijde conde affpacken etc. 't Welc gemelte Sr Sijn Hoogheyt alles promptelijk hebbende aengedient, belooffde morgen deswegen den sabandhaar soodanige ordre te geven, dat daarvan genoecht wesen en geen reden van clagen hebben soude.

Den 8en dito in plaets dat 't effect van des Douletts gisteren gedaen belofte heden vernemen soude, sont hij met den sabandhaar de laest geweygerde 30 baelen grove ardasse en eenige hondert losse strengen weder binnen Compagnies woninge, met ordre deselve, als mede coninex zijde sijnde, soude hebben te ontfangen en daerentegen met ruym sooveel fijne en meerder Sijn Edele laten vergelde; waarbij d'heer, siende sigh gedwongen en dat het nu doch alles naer dese heeren haer sin gaen moet, die heeft doen ontfangen, en met den sabandhaer wegen 't different gewigt der 263 baelen op ⅛ man off 1½ ℔ rabadt, van welke presentatie al weder begon te eerselen en op 't laetst wel niet ingewilligt soude hebben, laten accorderen, onder toesegginghe hunne capan nevens onse schael nu ten regte te sullen effenen ende de gebrekende zijde met den eersten affwegen.

Ondertusschen heeft Sijn Edele 't werc niet rusten laten, maer de grove opgedronge zijde om te herpacken doen

bijderhant nemen en appart met schrijffletters nombreren, met specificatie in d'inleggende briefkens in wat maniere die had moeten aannemen, opdat d'Edele heeren meesters in 't vaderlant daarvan te beter cuntschap hebben mogen.

Den 9en dito, gelijk als Sijn Edele alle daagh om 't afscheyt en vertrec liet soliciteren, soo en gebrak den Achtuma douleth ook niet om betalinghe van de verlede en dese zijde te laten aenhouden, waartoe, dewijle d'eerste caffila van Tauris noch niet gecomen is en daarom van de coopluyden geen gelt crijgen connen, onvermogens blijven, genootsaekt is telkens op d'aancomste van voorseyde caffila uytstel te nemen.

Ende omme 't different harer opgegeve reekeninghe wegens de schult der geleverde zijde met onse bekent te maeken ende aan te wijsen, heeft Sijn Edele d'heer directeur Sarcerius naar des Conincx secretaris gesonden, welke Sijn Edele ter secretarie royal vindende, hem daar dit verschil heeft verthoont met bijvoeginghe dat een gantsch onredelijke poste was, gemerct van sulcx te dier tijdt niets gerept noch een woort gesproken is, want soo der cadgoda passant onder onse zijde is gelevert gewerde, is 't buyten onse kennisse en uyt eygen motyff geweest, om 't gebrekende der legia te suppleren. Waarop Sijn Edele antwoorde: capiteyn ik weet hier in't minste niet aff, Miersa Taechy heeft het met eyge hande op 's Compagnies reekeningh in de conincx boeken geschreven en soo ghij dierhalve daar yets tegen hebt, sult het Navaap met een schriftelijke request moeten voordragen, ende sien wat Sijn Hoogheyt daar van dunkt. Wij sullen dat doen, seyde den directeur, maer niettemin versoekt den heer ambassadeur UEdelht Navaap daar eens grondige informatie van gelieft te doen. Dat belooff ik UEdele, [seyde] hij weder en ik sall daar niet in gebreken, want capiteyn, al segh ik 't selffs, soo weest versekert dat door mij d'Edele Compagnie de oude gerechtigheyt alleen is quijtgescholden, om 't welc te bewerken ik geene cleene moeyte hebbe gehadt, Sijn Hoogheyt en d'andere rijxraden van 's Compagnies gelegentheyt dudelijk te onderrigten, dat UEdele den ambassadeur ook gelieft bekent te maeken; waarmede den directeur weder

gecomen is. Dus bedelachtigh is den aart deser natie en soo overmate gretigh sijn se naar giften. Ondertusschen had den sabandhaar weder goede perthie sijde in Compagnies wooninghe laten dragen ende quam onder dies selve nevens de verder gecommitteerde om te wegen, doch naar 't leveren van 66 baelen soo 't scheen, weder op 't gewigt denkende, liet eene ter schale brenge, die daar ruym 't gewoge uytbragt, praetenderende dierhalven men hem nu, gelijk hij te vore een achtste man hadde gerabateert, weder sooveel behoorde toe te geven, 't welk d'heer, want 't verschil sonderling niets te bedieden was, affsloegh en seyde tevreden te wesen, als 't maar met de schaal effen accordeerde, waarmede hij 't verder wegen staecte ende voorts de logie uytgingh, seggende eerst de capan te remedieren en dan morgen weder 't alles te herdoen.

Den 10en dito 'smergens comt den sabandhaar nu met sijn verandert capan weder, om de gistere gesonde sijde te wegen en 't gene doen gewogen was te herdoen, dies de 66 ontfange balen uyt 't packhuys haelen lieten, begon den werc, en den directeur ten overstaan van den sabandhaar confronteerde d'eerste drie à vier balens gewigte op 's Compagnies schael, waarbij bevonden 't capan nu sooveel t'haren voordeele hadden verstelt, dat elk wegens 70 maticael off $^{70}/_{100}$ ℔ verscheelt. Daarom praetendeerde Sijn Edele weder in der billicheyt, dat het ons in faveur telkens sou werden affgeslagen, daar niet weynigh dispuyts uyt viel, naer welke eyndelijk genootsaekt bleeff, dewijl dit volcxken doch geen staet op 't verloopen van de tijdt maeken en hun weynigh met het werc te staeken en naar haar huys te gaan becommeren, haar begeeren in te volgen, de zijde t'ontfangen en sigh te genoegen dat op yder baele, die 1, 3, 5 off $^{7}/_{16}$ man boven 't effen gewigt woegh, 't $^{1}/_{16}$ niet gerekent soude werden. Soo gingh 't wegen voort en ontfingen heden 198 packen, sonder dat aan d'ander zijde 't overpacken in gelijk wegende baelen stil stint, maer door Sijn Edele soo aengeport wirt, dat den 11en dito met den avont 101 stucx affgelegt waren.

Den geltmaander versuymde mede sijn ampt niet, maer quam uyt den naem van den Achtuma douleth seer ern-

stigh aanhouden, dat doch maer sulke gedeelte soude betaelen als bij der hant hadden, 'twelc ligt en sonder tellen, vermits niets in cassa was, conde geschiede. Sijn Edele ontschuldigde daarom weder, dat van de coopluyden noch geene penningen en hadden becomen en liet in antwoorde Sijn Hoogheyt versekeren, dat selff tot de geheele voldoeninge aen onsen cant besondere vlijt wirt aangewent, en soo haest geene comptanten, sooveel als 't ware, in voorraadt hebben soude, off sullen datelijk ter tresorie gebragt off aan die d'ontfangh bevolen wirt getelt werden, daar sigh vrijelijk op mogt verlaten, benevens versoek, dat de belooffde commandamenten, de brieff aan Sijn Edel^{t} d'heer Gouverneur-Generael en 't affscheyt tot vertrec mocht erlangen. Recommanderende den megmandaar gesegde missive voor 't sluyten eens hier te brengen, omme daarvan translaat te nemen. Naarmiddach deede d'heer met den Edelē Sarcerius, gevolgt van den capiteyn Dutton en Cornelis Speelman de vesite tot den prins der Armeniëren Godia Saffrasbeek in Sjolpha, waar vandaan met het son-duyken wel onthaelt wederkeerden.

Sondagh den 12^{en} ditto, gelijk door Sijn Edele gisteren avont den megmandaar was gerecommandeert, comt hij heden morgen vroech met 's Conincx missive aan d'Edele heer Gouverneur-Generael, om die getranslateert sijnde weder terugh te nemen, ende in een gout laekens sackje genaayt versegelt te herbrengen, onder belofte ook heden 't coninklijk geschenk aan Sijn Edele te sullen besorgen, 't welc met groote eere ende sleep van dienaren ontrent den middach door denselve binnen Compagnies wooninghe is gebragt gewerden. Te weten:

Voor den Edele heer ambassadeur Joan Cunaeus.

1 gesadelt appelgrauw paert met een goude thoom en de gespen der zadel mede van gout.

1 Persiaense houwer, 't cruys van gout, mitsgaders een oorijsser met 2 scheedoppen.

1 silveren laekense cabay.

1 ballenpous ofte opperrock van goutgeweven felp.

1 gout en silver doorstreept gordel.
1 dito took off tulbant.

Voor den Edele directeur Sarcerius.

1 ledigh paart.
1 silveren laekense cabay.
1 gouden phelpen ballenpous off opperrock.
1 silver en gout doorweven gordel.
1 dito tulbant, mitsgaders voor d'oppercoopluyden Sr Philips Angel, Jacobus d'Wilm, den capiteyn Joan Dutton, den coopman Ham, Cornelis Speelman ende de twee tolken yder een cabay en ballanpoes.

Weynigh naar middach, omdat het naer der Mahomettaaner wijse bij hunne astrologisten eene goede uur gekent wirt, is de Majesteyt, die daegs bevorens had doen gebieden al den burger die paert eygen had, volgen soude, met een sleep, buyten sijne rijxgrote ende hoffadel wel van ruym 2000 paarde, 's Compagnies wooninghe verbij naer een sijner coninklijke thunen, buyten de poorte Baberouck gelegen, gereden.

Den 13en dito voormiddach ontrent negen uren brengen twee Compagnies expresse lopers brieven van den oppercoopman Sr Dieric Schouten de dato 26 Maart benevens verscheide soo ontfangen als affgesonde advysen, als 't blijkt bij 't register daarnevens gevoegt, welcx respective verbaalde inhouden, dewijle sigh ten principale in den sijne daaraan gedraegt, hier onder in ordre volgen a).

In dese missive dan become hebbende de vijff verscheide wisselbrieven, heeft Sijn Edele deselve aanstonts dengeene, waerop se getrocke waren, doen vertonen, opdat met langer vertoeffde betalinghe ook geen meerder dilay cregen. Yder accepteerde de sijne en belooffde ten vervaldage, dat 10 naer dese is, prompte betalinghe, 't welk den maender, die sigh naer dagelijcxse gewoonte al weder-

---

a) Hier volgt korte inhoud van een brief ontvangen van Dirck Schouten te Gamron, bevattende mededeelingen aangaande Coromandel, Bengalen, Sūrat en Basra.

om uyt den naem van den Douleth gelt versoekende verthoonde, is bekent gemaekt en versocht tot dien dach toe uytstel te willen nemen, wanneer selff door de coopluyden die penningen hem soude werde aangetelt.

Veele en verscheyde maelen beleeffdelijk door Godia Saffaar, een der principaelste onder d'Armenische coopluyden, versocht en gebeden sijnde hem eens te willen come besoeken, is Sijn Edele met den directeur Sarcerius, gevolgt van den capiteyn Dutton en Cornelis Speelman, tegen den avont daar henen gereden en weynigh in den donker, met bijsondere cortoisie onthaelt, weder gekeert.

Den 14^{en} dito wiert 't packen soo wel voortgeprest, dat 's avonts in dese twee daegen 64 stux baelen tot de 101 van de verleede week heel vaardigh sijn opgelegt, met apparentie 18 deser naerbij de helft te sullen claar wesen.

Den 15^{en} dito 's mergens bragt weder een expresse chjappaer van Candahaar tijdinghe aan den Coninc van sijnen oppersten veltheer en den hertoogh dier plaetse, dat het magtigh en getal-groot leger des Mogols met sijne voorste troepen de fortresse tot op twee dagen reysens genaekt was, sulcx van hier den soldaat dach op dach affgeprest wert, en ook selff gerugt, van hier ten langsten een maant Sijn Majesteyt in persoon met sijn eygen leger, 'twelk altijdt in 42000 mannen bestaet, te volgen meynt. Waaromme Navaap soo yeverigh om gelt aanhoudt, dat alle dagen den maander sijn offitio comt doen. Evenwel en is 't Sijn Edeles vermogen niet voor den 23^{en} haar te genoegen en met die 60000 gulde geremitteerde comptanten vooreerst te paayen, want de caffila van Tauris tot verwonderinghe van yder soo lange vertoevende, hout den coopman onmachtigh gelt te fourneren. En onaangesien mede van onsen cant soo wel om de brieff als commandementen aangehouden wert, soo blijven se noch al achter en sijn nu, soo se seggen, bij den grootzegelbewaarder des Conincx al twee dagen geweest.

Den 16^{en} dito al wederom de tolken om de commandementen en 't vertrek te soliciteren naar den Achtuma

douleth gesonden hebbende, cregen eyndelijk beloften 't eerst sonder gebrek morgen en 't laetst mede dan off uytterlijk een dach daaraan te sullen optineren.

's Namiddachs Sijn Edele al gisteren tot Godia Magerdon [1]) vermogent Armeniër genodight wesende ten banquet, is met den directeur Sarcerius, geaccompagneert van den capiteyn Dutton en ondercoopman Speelman daar henen gereden, werdende avont, eer daar ontslage, heerlijk gefesteert zijnde, weder thuys geraeckte.

Den 17^en^ dito 'smergens omme achtervolgende de gister become beloften de commandementen te vercrijgen, gingen de tolken naar Sijn Hoogheydt den Achtuma douleth, die deselve, sonder anders als de begroetinghe uyt d'heers naam aangehoort te hebben, datelijk nevens den megmandhaer terugh sant om 't pronkschip (dat schijnt de Majesteyt berigt was voor hem hier mede gebracht te sijn) te haelen ende in 't gesigt, daartoe hij seer nieuwsgierig verlangen had, sigh met sijn vrouwen te vermaeken. 't Wiert sonder toeven metgegeven en nevens dien den schaffmeester gelast, Sijn Hoogheydt te vragen off gelieffde, men hem nu mede sijne presenten toesant en bij dese gelegentheyt ons affscheyt te bevorderen.

Weynigh hieraan, de tolken wedercomende, bragten van Navaap ten antwoorde, dat heden vast en seker de commandementen sende, bij dese schip-vertooninghe 't affscheyt voor Sijn Edele en ook tegelijk licentie om 't gedane present te mogen aannemen (buyten 't welke geene geschenken seyde te derven accepteeren) versoeken soude, daar dan te samen 't bescheyt Sijn Edele op wilde weten laten.

Weynigh naar den middach comt den megmandhaar en brengt des Conincx brieff aan d'Edele heer Gouverneur-Generael Carel Reniersz. in gouden laeke benayt, benevens ses soo vernieuwde als opnieuw verleende commandementen en toesegginghe Sijn Hoogheyt door hem heden off morgen de wete soude late brengen, wanneer

---

1) *Khadja Mogerdum*, d. i. de Dooper.

den Coninc, om Sijn Edele audientie en licentie te geven, in heerlijkheyt buyten sitten sall.

Nauwelijx was desen wegh, als den gecommitteerde tot d'invorderinghe van't gelt der zijde weder al in de plaets quam en boven d'ordonnaire maninghe last hadde, Sijn Edele voor te dragen dat, gemerct nu in allerhande maniere van alles met de Majesteyt hadde genegotieert, off niet genegen was perthije turquoisen, bij de Majesteyt in voorraadt, mede te coopen. Dat is Compagnies handelinghe niet, seyde Sijn Edele ende indien yemant genegen kende, soude selve noch wel eenige gesteenten te vercopen hebbe, en 't gelt belangende en cunnen niets geven voor de caffila van Tauris comt en van de coopluyden daarmet werden versien, sullende altijdt 1500 th°/n over uytterlijk 6 à 7 dagen werden aangetelt, daar vast op gaan moogt en eerder en sijn niet magtigh een stuver te betalen, dat nevens mijne gebiedenisse Navaap gelieft te rapporteren ende te versekeren, bij ons selve sorge genoch voor de betalinghe gedragen wert. De brieff en daar nevens become commandementen, op sijn omsigtigste door Sijn Edeles ordre vertaelt en soo naeuw als mogelijk in de Nederlantsche tale overgeseth sijnde, siet men hieronder alle in ordre volgen, van soodanigen inhout, als in elk bijsonder gelesen wert.

TRANSLAAT vernieuwt commandament ten versoeke van d'Edele heer ambassadeur Joan Cunaeus door den Conink Abas, belangende de radariën [1]).

Het bevelen van den magtigen Conink is ditte, dat alle gouverneurs ende radaars in den wegh van Espahan tot Gamron, voornementlijk de gebieders van Lhaar en

---

1) *Rah-dari*, d.i. de rechten, welke op goederen hier en daar op den karavaanweg, door den Staat geheven worden. Dit in onderscheiding van de inkomende rechten bij aankomst in havenplaatsen: gümrük. *Rah-dar* (zie lager) is de bewaker van den weg, dus tolgaarder.

Abergouw [1]) ende de radaars daaromtrent weten, hoe den capitein der Hollantse natie ons hebbende verthoont een commandement, hun in den jare 1044 den 22en van de maent Sjammaey el avel (bij ons 1634 in April) bij den Conink Zephy [2]) verleent, inhoudende dat alle coopmanschappen die sij hebben nevens een brieffken van den Calanthaar, vesier [3]) off commys der provintie Espahan, dat onder de hunne geene andere coopluyden waren sijn, sullen vrij in den wegh laten passeren, sonder hen eenige radarijen af te vorderen off de minste verhinderinghe te doen, wel waarnemende dat dit in allen deele volcomen wert geagtervolgt, eerbiedigh versoekende 't selve tegenwoordigh te willen vernieuwen. Soo is't, dat daarom ordonneren, het soo sij gedaan, en wanneer een brieffken van den Calanthaar, vesier off commys deser provintie nevens hunne caffila verthonen, geene vremde coopluyden goederen onder de hare sijn, deselve in plaats van tegenhouden off in't minste te beletten, alle beleeftheyt en hulpe te bewijsen. 't Welc soo begeeren in sijn geheel naergecomen te hebben en dat daarom ook naer onse macht soo gebieden, opdat daarvan geen oncunde en praetenderet.

Soo gegeven in de maant Sjammedy el avel 1062, naardat Mahomet van Mecca naar Medina trok, bij ons in de maant Mey anno 1652.

Op den dosse staat: achtervolgende 't gebieden des seer magtigen Conink en daaruyt gegeven ordre van den doorluchtigen hooggeleerden heer Achtuma douleth is dit dus opnieuw ge-

---

1) Abargūh, een stad ten Z. O. van Isfahan, 40 Eng. M. van Yezd, 150 van Shiraz via Dehbid. Hoofdplaats van het district Abargūh, prov. Fars. 5000 inw.

2) Shah Sēfi I (1629—1642), de vader van 'Abbas II.

3) *Kalantar* (zie blz. 45, noot 4). In de hoofdstad was dit ambt uit den aard der zaak zeer gewichtig. Raphaël du Mans (*Estat de la Perse en* 1660, uitg. Schefer, p. 36) noemt naast den kalantār den vizier, tegen wiens mogelijke knevelarijen hij het volk moest beschermen. De *vizir* was (zegt R. du Mans) „un officier commis là par le Roy pour retirer les rentes du Roy et pour gérer toutes ses affaires...."

schreven en 't oude (van den geene die in't paradijs woont) blijft mede bij den Hollantschen capiteyn berustende. En daaronder in swarten inct gedrukt:

Galipha Sulthan, Vertrouder van 't rijk.

TRANSLAAT vernieuwt commandement ten versoecke van d'Edele heer ambassadeur Joan Cunaeus, belangende 't veroveren van Portugeesche schepen, door den Conink Abas op den sulthan in Gamron gegeven.

't Gebieden des Coninex is dit, dat d'Edele heer Thomas Couly Sulthan [1]), gouverneur van ons vermaart Bandhaar Abassi wete, hoe den capitein der Nederlantsche natie ons heeft verthoont, met versoek 't selve door ons te moge werde vernieuwt, een mandement van den Conink Zephy in de maant Rabia el avel 1045 (bij ons 1635 in de maant Maart) begrijpende, dat voorseide capiteyn versocht hadde den Portugeeschen zeeschumer (die de zee onveilen en veeltijdts den coopman van alle canten schade doen, berovende niet alleen de Mahomettanen ofte Mosselmannen maar ook andere) welke bij hunne schepen nu en dan sijn bemagtigt gewerden, ende den gouverneur van Ormus haar in dat geval heeft willen beletten, die goederen te behouden. Waaromme heeft geboden den buyt, die den Portugeesch door den Nederlander sall werden affgenomen, voorsien geene andere coopluyden goedere daaronder sijn, haar in eygendom sal behooren ende den gesegden gouverneur daarin sigh niet te mengen off niet te becommeren heeft, bevelende Bergordhaar sulthan, gouverneur van Ormus, achtervolgende dese ordre daar niet tegens doe. Soo is't, dat dit niet hebbende willen weygeren, bij desen

---

1) *Tahmasp Kuli Sultan.* Men treft de bijvoeging *kuli* (= slaaf, dienaar) veelvuldig in samengestelde Perz. eigennamen aan en dan meest in verbinding met die van Mohamm. heiligen: Riza Kūli, enz. Hetzelfde dus als *'abd*, waarvan 'Abdallah (de slaaf van God), enz.

gebieden den heer Thomas Coulibeek dit jegenwoordige commandement voor vernieuwt en van waarde houde en dat de goederen, die voor buyt oyt op den Portugeesch comen te haelen, mits daeronder geene andere coopluyden goederen schulen, alles haer eygen wesen en niemant sigh verder daarmet bemoeyen sall, noch van dit ons coninklijck gebodt en begere den onwetende thone. Gegeven in de maant Sjammedy el avel 1062, bij ons Meyo anno 1652.

Op de rugge stont alsvoren geschreven, en daaronder in swarten inct gedruct:

Galipha Sulthan, Vertrouder van 't rijck Persia.

TRANSLAAT vernieuwt commandement wegens de tarra der zijbalen, op 't versoek van d'Edele heer ambassadeur Joan Cunaeus door den Conink Abas verleent.

Des Conincx gebieden is, dat den heer Baboenabeek, camermeester van alle Conincx cleden, Conincx rechter en hooft der coopluyden van 't gantsche rijk wete, dat de Nederlantsche natie ons heeft verthoont een commandement van den Coninc Zephy, gedachtekent in de maant Rabia el avel des jaers 1040 (bij ons Maert 1630) op den naem van den affgestorve Moela in Beek, ook geweest conink der coopluyden, gegeven, waerbij op hun versoek is vergunt, dat op de zijde, die met de Conink handele sullen, 't gewigt van't binden en touw, daerinne deselve gepackt is, sal affgetrocken en vermindert werden naer deselve maniere ende ordre, als ten tijde van den Conink Abas en dat men het gelijk als in die tijdt gebruke; 't welk de gesegde natie op ons nu weder versocht hebben te vernieuwen en becragtigen. Dierhalven ordonneren, den voerszeyde Baboenabeek sigh gedragen sall in desen deele naar den inhout van 't geroerde commandement, 't selve bij dese voor de novo verleent houdende en dat achtervolgende, den terra in derselver maniere op de sijde

vermindere, sonder daarvan eenige oncunde te praetenderen. In de maant Sjammady el avel 1062. In ons getij Mey 1652.

Op den dosse staat 't selve als op d'andere geschreven ende mede in swarten inct gedruct:

Galipha Sulthan, Vertrouder van 't rijk.

TRANSLAAT commandement op 't versoek van den Edele heer ambassadeur Joan Cunaeus door den Conink Abas, wegens dat geene Nederlanders in eenige sijner coninclijke placcaten sullen begrepen sijn, tensij daarinne expres werden genoumt, verleent.

't Gebodt des Coninex is, dat, gelijk den doorlugtigsten en edelsten heer onder sijns gelijke Joan Cunaeus, ambassadeur van den hogen en groten Conink van Hollant [1]) ons heeft versocht, de coopmanschappen, die uyt de landen van India en andere plaetsen sullen aenbringen in 't coningrijk van Persia, alle in't gesegde rijk sullen vercogt en 't provenu besteet werden ende de gouverneurs off coopluyden van alle gesegde plaetsen, waar 't zij, hun om geene onse ordonnantie en sulle beletten off verhinderen. Daaromme den gesegden ambassadeur geëert werdende met

---

1) Daar het begrip „gemeenebest" in het Oosten geheel onbegrijpelijk was en het voor de Compagnie schadelijk zou kunnen worden, te erkennen, dat men het in patria zonder een gebieder trachtte te stellen, werd door haar deze fictie van een „Koning van Nederland" gemakshalve in de hand gewerkt. De stadhouders werden dan tot dat doel vooropgesteld. Hare mededingers in Perzië trachtten te vergeefs de Perzen beter in te lichten. Op hun beurt werden, na de onthoofding van Karel II, de Engelschen door ons als koningsmoorders gebrandmerkt. Tenzij het in politieken zin op hun belangen invloed uitoefende, bekreunden de Perzen zich inderdaad weinig over hetgeen bij die ongeloovige Westerlingen voorviel. In Turkije dacht men er evenzoo over. Toen men eens aan een Turksch Grootvizier een uitgebroken oorlog tusschen twee Europeesche staten aankondigde antwoordde hij: „Wat maakt het uit of de hond en het zwijn met elkaar aan het vechten geraken".

de coninklijke gonsten, ordonneren en bevelen, dat alle de gouverneurs ende coopluyden van't gantsche rijk om geene ordres off ordonnantiën, die hebben gegeven en waarinne deselve natie niet expres en is begrepen, niemant haer yets vordere off eenige hindernisse doe, noch yemant seinde om haar yets te eyschen, maar dat men sigh verpligt houde deselve alle eer, behulp en vruntschappen te thonen, waarvan den heer Thomas Couly Sulthan, gouverneur van Bandhaar Abassi, siende dit ons gebieden, den onwetende niet te maeken heeft. Geschreven in de maant Sjammady el avel des jaars 1062, bij ons in de maant Meyo anno 1652.

Op den dosse staat: achtervolgende 't gebieden onses seer machtigen Conincx en daaruyt gegeve antwoorden door Sijn Hoogheyt den doorluchtigen hooggeleerden heer Navaap, op des ambassadeurs articulen, is dit soo geschreven. Ende daar onder staat in swarten inct gedruct:

Galipha Sulthan, Vertrouder van 't rijk.

TRANSLAAT commandement op't versoek van den ambassadeur de heer Joan Cunaeus wegens den onbecommerden handel door 't gehele rijk, buyten de zijde, door den Conink Abas verleent.

Het gebieden des Conincx zij, dat, gelijk den edelsten en doorlugtigsten heer onder sijns gelijke Joan Cunaeus, ambassadeur van den hogen ende groten Coninc van Hollant heeft versocht, de coopmanschappen, die uyt Indiën en andere landen bij de Nederlanderen in Persia sullen gevoert, hier in't rijk moeten vercocht werden ende de coopmanschappen, die weder sullen van noden hebben om naar haar lant te brengen (buyten de zijde, die se van den Conink ende niemant anders handelen mogen) niemant hun deswegen eenige hindernisse mag doen. 't Welk niet hebbende willen weygeren, soo is't dat, uyt coninckklijke gonsten tot den ambassadeur, bevelen bij desen de grote, gouverneurs en regters van 't Coningrijk,

in wat plaatse die natie sal gaen handelen, niemant hun 't selve en belette, maar laten deselve vercopen en copen naar haar welgevallen, de zijde alleen uytgesondert, die alleen maar van den Conink gehouden sijn aan te nemen, 't welk yder heeft naar te comen, hun in geenen deele tegen sijnde, maar als verpligt wesende alle eer, hulpe en vruntschap bewijse sonder deselve eenigh ongelijk tegen dit commandement en reden te doen, daarvan, als 's Coninex volmagtight begeren sijnde, geen ignorantie praetenderet. Geschreven in de maant Sjammedy el avel 1062 off Meyo 1652.

Op den dosse staadt als op 't voorgaande, en daar onder in swarten inct gedruct:

Galipha Sulthan, Vertrouder van 't rijck.

TRANSLAAT commandement wegens 't altijdt duren der commandementen, sonder dat juyst de namen der bevelhebberen daarinne behoeven genoemt, op 't versoeck van den ambassadeur d'Edele heer Joan Cunaeus, door den Conink Abas verleent.

't Coninglijk gebodt is, dat de groten, de gouverneurs, visiers, mindere amptenaren ende wegbevrijders van 't gantsche rijk weten, dat den doorlugtigsten edelsten heer Joan Cunaeus, ambassadeur van den groot en magtigen Coninck van Hollant heeft versocht, de commandementen, die reets gegeven sijn en noch gegeven sullen werden op den naam der Nederlantsche capiteinen voor den handel van gesegden groten Coninck, deselve, onaengesien de gouverneurs, sulthans off capiteinen verandert off gestorven waren, ende de commandementen niet juyst op haer eyge name luyden, altijdt goet en van waarde moge blijven, opdat het doen (gelijk anders ligt conde gebeuren) van voorschreven natie niet verhindert werde, maar sijluyden even vrij haar handelinghe drijven. Soo is 't, dat daaromme ordonneren, bevelen en belasten, dat van weerzijde de gegeve commandementen altijdt ende altoos voor goet houden sonder yets daar tegen te seggen, mitsgaders de groten, gouverneurs, visiers, mindere amptenaers ende

weghbevrijders van't geheele rijk, alle eere, hulp en vruntschap aan 't volk van dien groten Coninck bewijsen ende de conditiën en articulen, die in alle commandementen staan begrepen, dat men die voor goet ende bestendigh achtervolge en den inhout gehoorsame. 'tWelk souverain en opperheerschent bevelende, ook begeere daarvan niemant sigh oncundigh houde. Geschreven in de maant Sjammady el avel 1062, bij ons Meyo anno 1652.

Op den dosse staet als voren, en mede daeronder in swarten inct gedruct:

Galipha Sulthan, Vertrouder van 't rijk.

TRANSLAAT brieff door den Coninck van Persia Abas met den ambassadeur d'Edele heer Joan Cunaeus aan d'Edele heer Gouverneur Generael Carel Renierse naar Batavia geschreven, en hier van woort tot woort gevolgt.

Godt is regtveerdig ende heylig, 't coningrijk behoort sijn goddelijkheyt.

't Gebodt des Conincx is gehoorsaamt in dese maniere ende is sulcx, dat die tot sijn gebiedt de fortune altijdt met heeft, dominerende over hoogheyt, rijkdom en adel, diens persoon de heerlijkste ende edelste bij allen groten vorsten van 't christenrijk is, onder welke als de doorlugtigste uytpronkt, sijnde den toeverlaat en steunsel van allen groten, van den rijkdom, van de gemeente, van de geregtigheyt, van magt, van eer, en van de fortune, Carel Reniersz, wiens eynde volcomen, geluckigh en zaligh wesen moet, mitsgaders hooglijk geëert ende geheven in 's Conincx voorneme gonste is. Weet dat den brieff in desen tijdt gesonden met den heerlijxste van alle grooten, verdienende de hoogste en doorlugtigste eeren, en die als een eers voorbeelt onder den Christenen is, Joan Cunaeus, aan onse poorte gecomen ende in een geluckige tijdt aan onse heerlijkheyt is overhandicht, denwelke verthonende eene opregte genegentheyt, is oorsaeke geweest te verdobbelen ende vermeerderen de coninklijke gonsten, sijnde daar-

omme den voorsegden doorlugtigen edelen heer ook seer geëert van 's Conincxs gonsten geweest en hem deshalven de handelinge der zijde nevens alles meer, naar sijn eygene begeerte toegestaan. Welken volgende u versekerende op Conincx groote vruntschappen en lieffde, condet 't geene wijders voorneempt en meer begeert doen weten, ten eynde 't U Edelheyt naar de beste wijse ende maniere wert vergunt ende toegestaan. Geschreven in de maant Sjammedy el avel 1062, Meyo anno 1652.

Den hertoogh Megti Coulichan, groot portier ende opperste gulde stokdrager des Conincx, 't benefitium ofte voordeel hebbende, dat wat geschencken en van wie 't sij aan Sijne Majesteyt gedaen werden, 10 p^to^. van deselve aen hem mitsgaders aen een van des Majesteyts aenuchus 5 p^to^, samen 15 ten hondert moeten betalen, miste mede niet heden sijne geregtigheyt te laten vorderen, gelijk die op hare eyge taxatie soo wel aan d'een als d'ander per Sijn Edele ordre, dewijle 'thier doch een onversettelijke wet en vaste thol is, door de S^rs^. is voldaen gewerden, te weten:

Aen den hertoch die 't geschenk des Conincx op 330 th^o/n^ off *f* 13200 taxeert à 10 p^to^.	*f* 1320.—
Aen den aenuchus voor vijff ten hondert conform desselffs eygen taxt	„ 652.—
Samen	*f* 1972.—

Dat warelijk een aansienelijken stuver is, die men hier voor thol van eene vereeringhe aan de Coninc gedaen moet betalen, een gebruyk dat geen weerga heeft off ten minste onder de Europianen ongehoort. 't Sijn oock selve hier geene andere benefitions als die in vreugde off vroolijkheyt, welke des Majesteyts voorneemste besigheyt is, van hem weten te optineren en welker gelijke ook ligt vergunt, want het sijn thresorie niet maar der gemene borse forniceren moet.

Soo men eenige weken voorlede seyde voor seker, soude de Majesteyt den Couler agasi ofte Miersicaar bassi onder schijn van misnoegen, alleen omme daarbij sijne quaat-

gonstige off nijdige te leere kennen, quansuys sijn geselschap hebbe verboden en sijn begeeren genoch gedaan vindende, dat als voren weder geadmitteert, desselffs falinge vergeven ende in faveur herstelt blijven, 't welk niettemin bij 't vervolgh van de tijdt wel anders en contrarie genoch gebleken en clair geschenen heeft, hoeveel sijne gemeinschap ende acces bij de Conink was gemindert, ja soo dat voor sijne hoffdeur, daar 's mergens den drangh van hovelingen en edelen om hem hare morgengroet te geven ware, nauwelijx meer yemant gesien wiert, noch langer geschroomt te seggen, Miersicaar bassi is van de Conincx gonste verstoten ende loopt perykel van sijn hooft. Maer nu tsedert 2 à 3 dagen stelt het gerucht weder vast, dat hij sigh, soo de tolken seggen seker berigt te wesen, bij de Majesteyt soo wel heeft weten (van 't een en 't ander 'tgunt hem des Conincx ongunst soude hebben veroorsaakt) te ontschuldigen, dat hij eergisteren weder door de vorst in voorigh faveur was aangenomen en daarbij tot diep in de nacht te drinken gebleven, waaromme heden ook de taalluyden Sijn Excellentie uyt de heers name gingen begroeten. 't Is ontwijffelijk dat soo indien desen heer door 't verlies van 't hooft sijner nijdige, dat ten principale den Achtuma douleth, den Corsi bassi, Toffinghsi agasi sijn, 't sijne niet weet te versekeren naer de cours van dit hoff, 't selve niet lange dragen, maar seer ligt, dewijle 't hercregen credit niet al te vast staadt, quyt raeken sal, 't welc den tijdt leert.

Den 18en dito 'smergens comt den megmandaar Sijn Edele uyt den naam van Achtuma douleth aanseggen, sigh heden omme voor Sijne Majesteyt te compareren ende 't affscheit te vercrijgen sal hebben veerdigh te houden, gelijk tegen den avont denselve wederquam om Sijn Edele, die nevens de sijne alle langh gewagt en bijnaer gemeynt hadde daar niet aff vallen soude, ten hove te geleyden, werwarts aenstonts met den directeur Sarcerius, beyde op de conincx paarden gesete, ende verdere messieurs, alle in den Persiaansen dosch ende gevolgt van de eersuyte, datelijk gereden is. De groote poorte van't palleys, waar regt voor weersijts, naar d'ordonnaire ge-

woonte, 9 levendige leeuwen aan ijssere kettingen, elk van een kerel bewaart ende even binnen drie luparden laegen, ingetreden wesende, wierden weder ter selve plaetse daar voor desen, als Sijn Edele voor d'eerste mael op de Nauris off haeren groten feestdagh audientie vercreegh, getoeft hadden, bij den Achtuma douleth, Corsi bassi, Couler agasi, Nazer, Duwan begi, Taffinghsi agasi en vele andere groten gebragt, welke alle cundigh van des Majesteyts buyten-cominghe derwaarts gegaen sijnde, den ambassadeur ook datelijk daaraan geroepen zij, werdende door deselve twee hertogen 't hooft voor den Conink te buygen geleyt en regt tegen den vorst over plaats om te sitten aangewesen, niet lange ledigh blijvende, als Sijne Majesteyt eerst selve sigh de goude cop volschinken en voorts eene andere rontschinken liet, en soo elk ogenblic continueren deed. Onderdies gedenkende aan sijn vorigh discours van de sterkte der wijn met Sijn Edele gehouden, begon nu te vragen, dat als sigh den Nederlander met den drank verheugd had, wat instrumenten bij deselve dan in gebruyk waren om nader vreucht te baren. Verscheyde, antwoorde Sijn Edele onder heusche beleeftheyt ende reverentie, en soo de Majesteyt tot 't gehoor van eenige genegen is, 'k heb er drie die yder bijsonderen thoon houden, en altijd op u coninklijke bevelen alle gereet sijn, onder mijn gevolgh. Welke ook datelijk haelen en elk een tour soo op trompet, dwerspijp, als fiool spelen deed, schijnende bijsonder in den trompet en noch meer in den fiool groot vermaek te hebben. Sij cregen mede plaets in rangh, ende de Conincx instrumentisten, dieder acht in getal waren, mosten affschicken. Gelijk ook d'ordonnaire drinccop vrij veel maelen overlopent vol rontsomme geschonken sijnde, haar die in de laetste ommegangen verdubbelt wiert, tot dat eyndelinghe een groote goude cop met een steel, vol beseth met veelerhande edele steenen, meest ongeslepe robijnen, ten bevele van de vorst door sijnen schenker is gehaelt, voor den welke selve twee volle fijne drinkcopjes uytgedronken hebbende, die bij den Corsi bassi heeft beginne late, sonder dat die yemant anders als geheel ledigh weder affnamen. Waarnaar doe ruym een halff uur geseten en tot den wijn een sober banquet

van geschoten andivi en pertije onrijpen ooft gehadt hebbende, de heer ambassadeur is aangesegt dit sijn affscheyt en nu voorts in eygen wil was te mogen vertrecken als 't hem gelieffde, sulcx ook datelijk, een seer nedrige reverentie doende, de Majesteyt heuschelijk voor alle de genotene courtoisiën liet bedanken, naer des Edeles Compagnies wooninghe gekeert is [1]).

Pinxteren Sondagh den 19en 's mergens al bij tijdts miste Navaap en d'andere grooten niet, hare geschenken, die seyde den Coninc haar nu vergont had te mogen aannemen, te laten haelen; welken Sijn Edele de tolken al hebbende gelast eerst tot Achtuma douleth en soo voorts te gaan brengen, waren deselve al naar Sijn Hoogheyt toe en keerden niet lange daaraan, sonder met gallath off rocken vereert te wesen, gelijk nochtans wel 't gebruyk is, maer met last van groote dankbaarheyt weder, belovende Sijn Hoogheyt, gelijk hij nu met alle macht des ambassadeurs saecken op't favorabelste had helpen be-

---

1) Dit afscheidsfeest vormt een zeer sober geheel vergeleken met hetgeen anderen weten te vertellen omtrent de gastmalen van 'Abbas II en zijn opvolgers, die er allen een vaste gewoonte van maakten, gezanten daartoe uit te noodigen. De pracht daarbij ten toon gespreid was zeer groot (zie hierover Chardin, V, Chap. X). Tavernier (I, Chap. XVIII), geeft een levendige beschrijving van een dezer feesten (1665), waarbij ook twee Nederlanders, (o. a. de latere commissaris Reynier Casembroot), Raphaël du Mans en Danliers Deslandes tegenwoordig waren. Laatstgenoemde gewaagt er eveneens over (*Beautez de la Perse*, p. 30—42). Aan latere gezanten van de Compagnie werd meer eer bewezen dan aan Cunaeus. Valentijn geeft de beschrijving van de ontvangst ten hove van twee hunner: Johan van Leenen in 1689 (in dl. V, 1, p. 251—255) en Jacob Hoogkamer in 1701 (p. 276—277), waarbij meer dan eens melding wordt gemaakt van het bijwonen van gastmalen, zoowel bij den Shah als bij den Grootvizier. Cunaeus daarentegen kreeg zijn afscheid vóor het eigelijke maal was aangevangen, zooals blijkt uit hetgeen hem werd voorgediend. Hij is er klaarblijkelijk niet in geslaagd in den persoonlijken gunst van den Shah en zijn voornaamste hovelingen te geraken. — Onrijpe vruchten worden in Perzië genuttigd bij het voorgerecht. Zij worden meest met zout bereid en bestaan uit komkommers (die, zeer jong zijnde, als fruit beschouwd worden in het Oosten), groene pruimen, amandelen, enz.

vorderen, in aanstaande voorvallen sijne gonst tot des Compagnies affairen niet minder soude bewijsen. Niet cleynder waren des Nazers dankseggingen ende beloften, waar 't was des Compagnies versoeken altijdt met geheel sijn vermogen te favoriseren. Sijnde met dese heeren 't hare te brengen nu al middach gewerden en dienvolgende geen tijdt om heden yets tot de verdere te laten dragen.

De balen sijde op 6 deser onder de naam van coninex-zijde door een perticulier ten overstaan des sabandhaar voor reekeningh van de Majesteyt gelevert, en buyten seve uytgesochte balen de reste geheel groff ende slegte ardasse bevonden, daaromme doe bij den Douleth dieswegen ernstige clagten gedaan, sijn heden bij den eygenaer weder gehaelt.

Den 20^{en} dito 'smergens comt den geltmaander weder even ernstigh aanhouden, dat doch ten minsten eenige schijn van betalinghe soude doen, opdat Sijn Hoogheyt die gedurigh, soo hij seyde, hem aanporde en van sloffigheyt culpeerde, sien mogte aan onsen cant naer gelt ijverigh gesocht en bij hem sijn offitio waargenomen wirt, dat evenwel noch niet tewege te brengen sij, want de caffila van Tauris, die uyttermate verre over sijn tijdt achter blijft, de coopluyden cassa schrael en buyten vermogen hout, 't welk Sijn Edele, niet wetende hoeveel men hier tot betalinghe van 18000 th^{o}/$_{n}$ sal connen gecrijgen, meteen in suspens hout, eenige ordre tot opvoer van comptanten uyt Gamron aan den oppercoopman Sr Schouten te geven, blijvende den chjappaar nu al ses dagen boven den belooffden dach uyt. Godt geve hij in corte, gelijk daarnaar elk ogenblik uytgesien wert, met advys van Bandhaar hier wesen magh.

Een der paardendienaren, die over de paarden, welke dewijle in Compagnies wooninghe geen plaats was, tot d'Engelse t'onser aancomste op haere eygene aanbiedinghe gestalt sijn, 't gesach heeft, werden berigt, hoe gisteren daar deselve balen, die hier terugh ontfangen zijn, waren gebracht, 'twelk een seker teken schijnt, die vrunden haar begeerte van zijde wel sullen voldaan crijgen, maar dat haar de prijs wat boven de gissinghe sal gaan, staat ook

niet minder vast. 't Sal een gewenschte saeke, ook een opregte straffe sijn, soo haar een selve quantiteyt als nu d'Edele Compagnie aanneempt en gelijk sij ook gepraesenteert hebben aan te nemen, wert opgelegt t'ontfangen en bij dien den coop van perticuliere, die tot noch haer altijdt is geadmitteert, ontseyt, waartoe eene goede recommandatie, die Sijn Edele, affscheyt bij den Achtuma douleth becomende, voorneempt, apparent al eenigh behulp geven sall; 't welk dan soo effect sorterende haar geen cleen pak sal opgeladen sijn, want onaangesien hare negotie in desen oort, soo voor Compagnie als perticulier van vrij soo grooten beslagh ende importantie is, als de Nederlantsche, soo sijn de capitalen 't meerderendeel op intrest genome penningen in Souratta, welke den incoop van zijde tegen 50 thoman, om dan noch voordeel op te doen, niet wel lijden conne. Nu wat hiervan wert en hoe dese vrunden, den praesident in Espahan comende, met den Coninc daarinne overeencomen, verneempt men wel haest.

Aan den Corsi bassi hebben de tolken sijne geprojecteerde schenkagie mede toegebracht, en sijn, yder beschonken met twee rocken naar 't ordonnary gebruyc, benevens groete en danksegginghe voor 't present, in der haeste wedergekeert. Hij belooffde, gelijk d'andere twee heeren gedaan hadde, mede altijdt groote hulpe in faveur van 's Compagnies doen, dit over te sullen attribueren, maar och arme, de vrugten sijn seer geringh die daaruyt, soo langhe geen meerder credit heeft, verwagten moge, want hij, dapper aan de zijde van Zijn Hoogheyt den Achtuma douleth geheght, sich om dien heer op 't meeste te believen, seer heeft aangewent te seggen op alle Navaaps voorslagen: Navaap derust miguet.

Den Couler agazi souden 't sijne mede hebben gebracht, maar Sijn Excellentie was al vroech te paarde naar 't palleys des Coninex gerede, van waar (soo seyden sijne huysdienaren) niet voor avont te keeren stint, sulex dat tot naerder gelegentheyt, 't sij mergen off langer, is uytgestelt.

Als desen avont de packers ten behoorelijke tijdt uytgescheiden waren, lagen ruym 300 balen vervoer-veerdich opgelegt, sulex Sijn Edele al dagelijx verlangde naar de

opcomende cameel-caffilen van Gamron, want dees tijdts jaers hier geen camelen, dewijle voor deselve dat hete climaet gantsch onverdragelijk is, om derwaerts te gaan te crijgen sijn, soodat naar lastbeesten van omleegh, die men segt ongeveer 5 à 600 in den wegh te wesen, gewagt moet werden.

Den 22 dito 'smergens sont Sijn Edele de tolken naar Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth, om te versoeken dat gelieffde t'ordonneren de noch gebrekende zijde gelevert, opdat in 't herpacken niet verhindert mogte werden. Het sal eersdaegs geschieden, antwoorde Sijn Hoogheyt, tot nu hebben se van Casbijn uyt Coninex magasijnen verwagt en moet op't uytterste binnen twee dagen hier sijn, soo niet, belooff ik u heer, den sabandhaar te gelasten de pertije tot den vollen hoop met sulc als ik hem sal aanwijsen te suppleren, daar op vast staan moogt.

Den oppersten wijnmaeker des Coninx liet tot een proeuve weder wijn voor Sijne Majesteyt vorderen, die hem van de Spaance wijn en sek [1]), mitsgaders vijn tint [2]), daar 7 à 8 fleskens van medegebracht hadden, gesonden sijn. 't Laeste behaagde den Coninc 't meeste, sulcx die al watter was ende van d'ander soorte elk 2 Carbas Sijn Edele den wijnmaeker brengen liet.

Soo quamen heden eenige der coopluyden om 't gelt der op haar getrockene wisselen, voor sooveel hadde connen bijeen schrapen, te voldoen, sulcx om dat t'ontfangen den volmagtigden daarvan de weet gedragen sijn en hem sijne commissie, te dien eynde van den Achtuma douleth gepasseert, affgevordert wesende, wert die naar oversettinghe in de Nederduytsche tale dus luydende bevonden.

---

1) Sek, een zware, zoete wijn van ingedroogde druiven gemaakt, die in Spanje en op de Kanarische eilanden gewonnen wordt (van Dale). — Deze soort wijn wordt ook in Perzië gemaakt.

2) Wijntint of tintwijn, tinto, alzoo genoemd naar de Rio Tinto in Zuid-Spanje. Vgl. Vin de Teinte (Halma, 1781), Tinto- of Tintenwein, in het Eng. tent (Sewel, 1766). Het is een roode, zoete, samentrekkende Spaansche wijn. (Mededeeling van Dr. F. A. Stoett).

TRANSLAAT commissie op Hassenbeecq om t'ontfangen de penningen der zijde gegeven.

's Coninex gebieden is, dat gelijk desen jare d'Edele heer Joan Cunaeus, ambassadeur van den grooten Coninc van Hollant, hier t'onsen hove verschenen is, en versocht heeft van nu aff aan alle jaren te contracteren 300 carga zijde tegens 50 th°/n, gelijk ook desen jare deselve gecogt heeft, uytwijsende d'obligatie ten dafter gonna [1]) off secretarie des Coninex berustende, ende dienvolgende aan hem ook is gelevert gewerden, waarvan de prijse 15000 th°/n, van welke somma wij desen heer uyt gonste hebben quyt gescholden bij verleenden mandament 2 thoman op yder carga off 600 th°/n op de geheele perthij, soodat noch blijft resteren 14400 th°/n, die sij ons schuldigh sijn en wij van haar eyschen. Buyten 'twelke 3811 th°/n 22 m³/oy en 69 deneer [2]) noch schuldigh sijn voor eenige zijde voor dese gecocht ende noch onbetaelt, dat t'samen bedraegt 18211 th°/n 22.69. Welke somma wij bevelen Hassenbeek Sjemmetsi bassy [3]) off opperste vruchtbesorger des Coninex soo veel van de Nederlanderen te vorderen en ontfangen als daarop hier in Espahan betalen conne ende overhandigen 't selve aan den thresorier die de cassa des Coninex onder sigh heeft ende de rest, dat noch sal comen te gebreken, in Gamron te gaan ontfangen en samen communicatoir met den sabandhaar naar gewoonte die somma aan de

---

1) *Deftar khaneh*, woordelijk: het huis der registers; hier thesaurie.

2) Dinār (van Lat. *denarius*, Fr. *denier*). Oorspr. een Arab. gouden munt, is de beteekenis in het moderne Perzië een denkbeeldige (reken) munt, waarvan er 10000 gaan in een toman (= Mong. tien duizend). De waarde van een dinār is dus, in de 17de eeuw, *f* 0,004 (thans ongeveer een zestiende deel daarvan).

3) De beteekenis van dit woord is onduidelijk. Het Perz. voor vruchten is *mivéh*. Van de namen der overeenkomstige hofbeambten door Chardin opgegeven (IV, 352—353), vertoonen de navolgende de meeste overeenkomst: *sebsitji bashi* = het hoofd van hen, die de salade opdienen; *sherbetji bashi* = als voren der limonaden en andere zoete dranken; *turshitji bashi* = hoofd der bewaarplaatsen van de wintersaladen, de geconfijte vruchten en de zuur-zoete dranken.

cooplieden op wissel uytgeven ende die van deselve in Espahan weder vorderen, mitsgaders met de winsten ten thresorie des Coninex bestellen. Ende soo bij aldien geene coopluyden op wissel eenigh gelt wilde aannemen, sult hetselve boven voere ende in Espahan brengen. Alle 't welke dus gecommandeert sijnde, soo t'agtervolgen hebt, en den secretaris des Coninex op sijn begeren daarvan bewijs ende reeckeningh doen. Geschreven in de maant Sjammady essani [1]) 1062 bij ons gedeelte in Mey en Juny anno 1652.

Den 23en dito hebben de tolken de schenkagie van den Miersicaar bassi Sijn Excellentie mede toegebracht, van waar, almede met grooten dank en elk met twee rocken beschonken, wedergekeert sijn. Waarnaar deselve met 'tgeen door Sijn Edele voor de voorneemste hoffdienaren, welke met 's Compagnies saeken sijn bemoeyt geweest ende met fatsoen niet en conne werden verbij gegaen, is tot vereeringe geordonneert yder 't sijne te beschicken, besigh blijven gehouden. Alle welke schenkagies gesamentlijke bij den andere gevoegt en elx specifisive gereekent, soo en in sulke maniere als dat in Gamrons boeken gelast heeft aff te schrijven, bedragen generaliter die hier ten hove in Espahan blijven gedaan, gelijk bij volgende lijste in debetta forma gesien wert [a]).

't Was avont gewerden, dat den geltontfanger noch niet meer als tot 490 tho/n met al sijn hulpen had naargetelt, eeniglijk maer om 't vyse uytschot der abacys, dat de coopluyden reets sulken walg deed nemen, dat eenen Miersa Sephy, die voormaels belooft had met d'aancomste der caffila van Tauris 2, 3 à 4000 tho/n om in Gamron weder t'ontfangen in trocque te geven, begon te eerselen, seggende geene penningen meer te sullen crijgen als

---

a) Hier volgt de specificatie der kosten van gedane geschenken ten Hove tot een totaal bedrag van *f* 44422—11—2.

---

1) *Djumadi-es-sani* (ook wel *el okhra*). De zesde maand van het Perz maanjaar.

't gene tot voldoeninghe sijnes wissel van *f* 24000, welk gelt nu bij provisie à deposito geligt had, strekken can. Want den titul van colom patchia (dat is te seggen slaeffs des Conincx) onder den burgerlijke ingeseten soo diepen ontsach heeft, dat schoon de magtigste Moorse coopluyden niet een titul harer woorden tegen seggen en veel min tegen d'overmate smaatheden haar stellen derven, evenwel moet den toetel van penningen door den coopman nootsaekelijk, om die groote moeyelijkheden van den hals te schuven, geschieden.

Den 24en dito was de tot noch ontfangene zijde ontrent 'smergens ten 10 uren alle tot baelen van 204 ℔ op schael affgewogen ende stint tegen den avont alle opgepact ende gantsch claer te sijn, welkenthalven Sijn Edele de tolken weder naer Sijn Hoogheyt heeft gesonden om ernstelijk te versoeken, dat achtervolgende desselven eergisteren gedane beloften, doch heden de verdere zijde becomen, opdat door gebrek van dien niet verachtert werden mochten, maer onse zijde in 't spoedigste naer Bandhaar vervoeren, daer vermits 't aencomen van Lhaarse camelen nu ons gerieff in soude crijgen connen, welke gelegentheyt verbij snappende, gewis genoch in veele dagen geene soo goede ons weder en soude voorcomen. Benevens versoek bij Sijn Hoogheyt ook 't affscheyt heden off wel morgen mocht erlangen, ende sijn favorabel antwoort op d'ondervolgende petition in forma van request (belangende de vernietingh van 't different tusschen cadgoda passant ende legia, bij Miersa Tachy à 5 th°/n per carga op 's Compagnies reekeningh gestelt, mitsgaders dat die niet tegen 50 th°/n, waervoor se noyt anders bij 's Compagnies capiteynen als per publycq gewelt van de Coninc is aangenomen, maar wat minder gelieffde aan te rekenen) gecrijgen. Belangende de zijde, antwoorde den Achtuma douleth, versekere ik u, dat is't niet heden, morgen uyterlijk hier wesen sall, en 'k hebbe al gisteren een mijner loopdienaren de caffila, die in den wegh is, om haar comste te spoedigen tegen gesonden. Doch d'heer ambassadeur sijn affscheyt te geven, siet ghij selve dat ic voor nu niet gedisponeert sij (gelijk hem steunende op

een cruk naar sijn muylpaert sagen hinken om ten hove te rijden) 'twelc mij soo haest niet en sal vergaan wesen, off 'k sal Sijn Edele selve doen ontbieden en u morgen naer de resumptie van dit request, 't selve beantwoort weder ter hant stellen, 'twelk uwen heer nevens mijne groete cont aandienen.

Den 25en dito 'smergens waren de tolken, om sien wat antwoort op 't gisteren ingegeve request becomen soude, weder tot den Vertrouder van 't rijk gesonden, maer en conden Sijn Hoogheyt, die om desselffs swacheyt niet buyten den aram quam, niet te spreken comen, sulcx onberigt, vermits langer wachten om niet, ende yder die gehoor socht vertrocken was, weder gekeert sijn.

Naar middach alle de geschriften tot berigt deser handelinghe, mitsgaders wat uyt de successive advysen uyt Gamron en Souratta van den handel deses sjaers derwaarts over had connen vernemen, benevens de papieren van d'heer commissaris Dirck Steur hier noch eenmael geschreven, alle dubbelt veerdigh sijnde, heeft Sijn Edele die onder sulken inventaris als achter de generaele missive t'sijner plaatse in't brieffboek geregistreert gesien wert, in twee gelijke packetten doen verzegelen ende met een Armenisschen boode, te dien eynde voor de heen en wederom reyse à 200 ma/yo aangenomen, met adres deser capusiner padres aan die van haar ordre in Bagdat (plaatse op de uytterste grense van dit rijk onder 't beheersch van den grooten Turk gelegen) om bij deselve naar Aleppo aan den consul Anthonio Legise voortgesonden te werden, onder versoek bij een perticulier brieffken aan denselve, die per primo gelegentheyt, conform 't opschrift, aan d'Edelen Heeren bewinthebberen gecommitteert ter vergaderinghe van de seventhiene ter camer Amsterdam, en tweede aan de camer Middelburgh op't seekerste gelieffde voorts te senden.

Godia Pogoes [1]), een der vermogenste en selff een jaar

---

1) *Khadjah Paghos* (Paulus). De Armen. keelklank *gh* kwam in de plaats van *l*, evenals Ghucas = Lucas, Aghban = Albaniër. (Schindler).

geweest hooft off prins der Armeniëren, liet Sijn Edele seer beleeffdelijk versoeken, hem d'eer gelieffde te doen van morgen op middach nevens Sijn Edele gevolgh daar ten banquette te comen, dat, hoewel sigh geerne daarvan had willen excuseren, naer veel tegenseggen eyndelijk heeft geaccordeert.

Sondagh den 26en dito 'smergens, terwijle de tolken, om sien off den Vertrouder van 't rijk nu soude connen te spreken comen, daar henen waren, is 't hooft der jongst aangecome 500 cameelen van Lhaar met eenige sijner perticipanten al veel maelen ontboden wesende, tot Compagnies woninghe gecomen, daar, hoewel hij ongeerne tot 't aannemen der vragt in dees tijdt comen wilde, sigh uyt cragt van 't becomene commandement op den vesier deser stede, door den selven genootdwanct vindende, naar extreem veel dingens eyndelijc met deselve tegens 110 ma/oy off 44 gulde de 600 ℔, om den eerste van de aanstaande maant Juny precys op te laden ende haar vracht 65 dagen daaraan in Gamron drooch ende in goede gestalte te leveren, blijven geaccordeert, mits aan den oppersten caffelier door Sijn Edele naar 't ordonnary gebruyk sal gegeven werden een goet eerlijk gallath, dat is een rok off laeken en gallon tot den selve. Waarmede nu sijnde in den vervoer van zijde geaccomodeert, daar grotelijcx, omdat het in 't hert van 't quade mousson off heeten tijdt in Gamron is, voor geducht wiert, blijft Sijn Edele in hoope, buyten andere merckelijke verhinderinghe met de zijde halff Augusto, Godt de voorste, van Bandhaar te sullen conne t'zee geraeken.

Ontrent 10 uren comen de tolken weder met berigt, dat Sijn Edele, soo gelieffde, morgen vroech bij Sijn Hoogheyt affscheyt mogte neme comen, van wie soodanige apostille met eyge hande op 't request geschreven brengen, als neven 't selve hieronder, omsigtigh vertaelt, gelesen can werden.

TRANSLAAT overgegeven request belangende de differentie in de 72 carga zijde.

Dewijle U Hoogheyt heeft geboden ende ons gecom-

mandeert, wij de zijde, ten tijde van onsen commissaris Blok gelevert, op affcortinghe van Compagnies praetentie nu als geregtelijk aan den Conink schuldigh tegen 50 th°/n de carga te betalen, 'twelk dan soo ook genootsaekt sijnde te achtervolgen, hebben de daarvan opgegevene reekeningh geresumeert ende daarinne bevonden 335 th°/n $79^{70}/_{100}$ mamoedy voor differentie tusschen de zijde legia en cadgoda passant, welke doenmaels bij gebreck van legia is gelevert, de Compagnie ten laste gebracht wert, daarvan ons noyt kennisse gedaan en in't minste yets van gesegt sij, wesende U Hoogheyt bewust, wij nimmer die sorteringhe en niet als suvere legia hebben versocht, maar gelijk gesegt is deselve soo tot supplement gegeven sonder daervooren yets te hebben geeyscht, als noch selve dit jaar mede geschiet is.

Dierhalven versoeken U Hoogheyt eerbiedighlijk, dat niet alleen die gantsch ongehoorde differentie gelieffde te doen royeren, maar ook dewijle in dat jaar de sijde ons met gewelt tegens 50 th°/n de carga is opgedrongen, nu daarvan een weynigh affslagh 't sij tot 44, 45 off ten minsten tot 46 th°/n te vergonnen, daar ons grootelijcx mede sult verschuldigen.

Antwoort.

Betaalt de principale somma, en belangende de differentie sal ic de Coninc spreken; 't geen dan Sijn Majesteyt gelieft te ordonneren, moet soo achtervolgt werden.

Met welk halff antwoort, dat noch weygert noch toestaat, is Sijn Edele sigh, hoewel ontnoecht, genootsaekt te genoegen ende sien hoe 't bij gevolgh, als die somma geheel sal voldaan wesen en quitantie van dien en allerhande verdere praetentie gevordert werden, gaan wil.

Nu middach gewerden sijnde, was Sijn Edele al door drie à vier onderscheyde boden boven een sijner gequalificeerde facquiels [1]) off factoors versocht om voltreckinghe

1) Waarschijnlijk het Arab. *wakil*. (In het Perz. ongeveer *vèkil* uitgesproken) = vertegenwoordiger, in het algemeen iemand, die met een opdracht belast wordt.

van 't gisteren gegeve woort, en dat sijn meester, verselt met eenige reets gecomene heeren, al lange naar Sijn Edele hadden gewagt, waaromme doen gevolgt van alle de S^s datelijk derwaarts gereden, en door den huysheer met bijsonder respect aan de buytepoort sijner wooninghe seer beleeft ontfangen en binnen tot 't geselschap geleyt is, daar 't onthael van den beginne ten eynde toe heerlijk, resoluut ende vrindelijk, aan geene cant naar gebrek siende, tot al in den avont duurde en nauwelijx affscheyt te vercrijgen was. Veelerhande costelijke en constige vierwerken, dat hier grote spendatiën maekt ende de heerlijxste verheerlijkingen van een banquet sijn, moste eerst in ordre wesen affgebrant, eer Sijn Edele de langh versochte licentie optineerde, en naar groote dankbaarheyt voor de gedane eere, benevens wederzijtse beleeffde complimentos van malcanderen affscheyt genomen hebben, weder te paarde geraakt. Naar huys rijdende, ontmoete ontrent 't palleys des Coninex, boven veele andere groote die van Sijn Majesteyt quamen, de Couler agasi met sijn gevolgh, soo bestoven dat sigh naauwelijcx te paart houden ende de tongh vermoeyt van 't swelgen niet langer qualijk spreken con. D'heer evenwel bij dese rescontre hielt stil, deed sijn avontgroete en boodt Sijn Excellentie aan tot huys te versellen, 'twelc gantsch beleeffdelijk excuseerde ende versocht hem eens te comen visiteren, als bij de Majesteyt min geforseert en bequamer tot geselschap was, bedankende niettemin Sijn Edele voor de courtoise presentatie en seyden malcanderen goeden avont, nemende yder de wegh naer huys. Waar wij gecomen wesende, vonden 96 balen zijde, die bij den sabandhaar soo als se heden uyt den wegh van Casbijn gecomen waren binnen Compagnies woninge gesonden sijn, om deselve alle morgen te comen wegen. Waarmede nu 't werc weder voortganc en tegen de bedonge dach, dat de cameele lade moeten, eynde hebben can.

Den 27 dito 'smergens geheel tijdelijk is Sijn Edele, gisteren tegens nu door den Achtuma douleth geappointeert, met den directeur Sarcerius ende de verdere daar henen gerede; daar weynigh toeffden, als Sijn Hoogheyt

cundigh van des heer ambassadeurs comste, uyt sijn aram, verselt met twee sijner dochteren, maar steunende op een cruk, seer ontdaan in't aangesigt en debil van lighaam voorgecomen is. Naar wederzijtse beleeffde morgengroete, beleeffder van die cant als ordonnaire, seyde Navaap dewijle U Edele, schoon 't beter ware noch een maant off twee, om dese ondragelijke hitte in den weg te laten passeren, hier te vertoeven, enkelijk genegen sijt te vertrecken, heb ick op U Edele versoek, hoewel seer indespoost sij, u niet langer om van malcanderen affscheyt te nemen willen ophouden. Waarop Sijn Edele niet miste te antwoorden, uyt den cours deser handelinghe, waarinne verscheide mael d'eere gehadt hadde Sijn Hoogheyt te besoeken, geen minder consideratie generaliter in al 't doen Sijns Hoogheyt had geleert, en merkelijc bevonden, hoeverre sijne gonst en sorge ten voordeele van de Compagnie en sijne commissie gegaan ware. Dierhalve door behulp van Sijn Edelheyt nu alles verrigt en ten principale tot 't vertrek veerdigh sijnde, niet had connen off willen gebreken alvoren Sijn Hoogheyt te comen bedanken en nevens 't affscheyt te versoecken, dat nu voorts naar Sijn Edeles vertrek 's Compagnies saeken ook gelieffde in faveur en onse hier verblijvende residenten bij d'een off d'ander voorval in recommandatie te houden, ten eynde de negotie onder sijne vorstelijke bescherminghe vredigh sonder becommeringhe in des Majesteyts rijk mogten excerceren, bij welk hoogh bewijs Sijnes Hoogheyts vermogende gonsten de Compagnie niet alleen Sijn Edelheyt in 't perticulier dankschuldige erkentenisse soude doen, maar ook effective thonen, met wat getrouheyt t'aller tijdt 't welvaren sijnes Conincx ende de gantsche Persissche staat meer als yemant ter werelt ijverlijk ende met gantscher herte hadde betragt, mitsgaders met wat sugt daarinne ook noch bleven volharden. Dat heeft Sijn Majesteyt en wij alle, seyde Sijn Hoogheyt, altijdt voor seker gehouden, daaromme UEdele ook geensints onverrigter commissie begeren te laten vertrecken, maer liever u Compagnie, quytscheldende veelerhande sijner geregtige praetentiën, met sijne gonsten willen vereeren en all uwe versoeken libralijk genoch doen, opdat voortaan met malcanderen

in vast en sekerder verbont en eenigheyt als oyt voor desen leven mogen. Sulcx is ons clair genoch bij dese onse handelinghe gebleken, antwoorde d'heer weder, hoe groote genegentheden den Conink, U Hoogheyt en d'andere rijxgroten alle tesamen tot des Compagnies voordeelen draget ende met wat sorge en moeyte besonderlijk door U Edelheyt dat werk is betrachtet, daaromme nu dus sterk bij dit onbrekelijk accoord verknocht wesende, ook bewijsen wilde bij onse residenten altijdt uyt last harer hooge overigheyt nauwe achtinghe op 't doen van d'Engelse, die soo merckelijk des Conincx thollen ontstalen, genomen is, waaruyt Sijn Hoogheyt wel wilde versekeren, dat die natie soo grovelijk in dieverije met sluyken van coopluyden goederen en die op hare naem heelelijk tot in dese stadt te voeren misgaen tegen de Majesteyt, dat het jaarlijx den alphandigo veele dusent thomannen quame te schaden, gelijk sulcx den Sulthan ende Sabandhaar op Gamron ook somtijdts wel ter kennisse coomt, doch (omdat 't selve ter aancomste onmogelijk sij te conne naergaen) altijdt eenige tijdt daarnaar, wanneer tegen die quanten (welke soo onwaardigh om haer grote ontrouwicheyt sulke merkelijke gonsten van de Majesteyt en allerhande vrijheden in haar negotie buyten 't genot van Gamrons halve geregtigheyt [1]) door 't gantsche coningrijk genoten) niet te doen wisten. Dat dan nu Sijn Hoogheyt bekent wesende, door nauwer toesight op haar doen te late nemen voor 't meerendeel can werden voorgecomen, gelijk dan ook niet wilde twijffelen off soude door Sijn Hoogheyt deselve een gelijke quantiteyt van Conincx zijde als d'Edele Compagnie, gemerct bij hare missive die hebben gepresenteert tegen sulke prijs als bij ons wiert gecontracteert aan te nemen, opgelegt werden, mitsgaders nevens

---

1) Voor de bewezen hulp bij de verovering van Ormûz in 1622, was door 'Abbas I aan de Engelsche O. I. Comp. de helft afgestaan van de inkomende rechten, welke in het nieuw gestichte Bender-Abbas (Gamron) zouden worden geheven. Aanvankelijk werd hieraan de hand gehouden, doch onder de opvolgers van 'Abbas werd de overeenkomst ontdoken, hetgeen aanleiding gaf tot voortdurend getwist.

dien den incoop van perticuliere, gelijk ons verboden is, mede altijdt ontsegt blijven, off, soo haar dat noch bleeff geadmitteert, sij d'Edele Compagnie soodanigh de merct souden bederven, dat nootsaekelijk dan ook veroorsaeken most, wij, niet connende bestaan, den handel der zijde t'enemael te moete staeken, 't welk dan versocht Sijn Hoogheyt gelieffde in bijsondere achtinghe te houden, opdat wij door sulck faveur, dat sij geensints weerdigh genieten, haar voortaan te onthouden, onverhindert in onsen opregten ommegangh met de crone mogten persisteren. Waarop Sijn Hoogheyt diende, ik can dat seer wel begrijpen en ook bedenken, dat soo haer vergunt wirt de zijde (dat een mijne van de Coninc is) van perticuliere te coopen, u dat groote schade baren soude, daaromme en ben ic niet alleen voor langh van meninghe geweest haar dit maar te beletten, maar ook met communicatie des Conincx die extreme vrijheyt in't coningrijk te besnoeyen, en wel expres aan Sulthan en Sabandhaar van Gamron te bevelen, dat wat door de Nederlanders van d'Engelse haar wert geadverteert, dat voor de waarheyt als van getrouwe vrienden des Conincx sullen aennemen ende deselve altijdt voor hare raadtsluyden houden. Gelijk ik ook altijdt naar UEdeles vertrek u hier verblijvende dienaren in haar versoeken, welke die ook soude moge wesen, sall favoriseren. Sij hebben maer 'tgeen er in Compagnies saeken voorvalt mij bekent te maeken, ende ik versekere UEdele dat se van 's Conincx en mijne gonst altijdt genoegen vinde sullen, daar UEdele vrijelijk sigh op vertrouwen moogt. Wij bedanken U Hoogheyt grotelijx voor sijn faveur en versoeken ons nu dan ook voorts de zijde, die noch tot vullinghe der perthie gebreekt, mach gewerden, want nu reets cameelen tot den affvoer bedongen hebbende, deselve geerne van nu vier dagen alle te gelijk soude versenden, mitsgaders dat die praetentie der oude zijde tenminste gelijk den 5^{en} verleden bij schriftelijke petition versocht, als eene gantsch onredelijke post van differentie sijnde, mocht werden affgeslagen ende geroyeert, waarmet ons ook grootelijcx voor altoos sullen verschuldigt houden. Bij sijde, antwoorde Sijn Hoogheyt wederom, en sult ghij niet werden verleth, en belangende

de differentie, daar sal 't ook wel mede gaen. Betaalt maar eerst de principale somma, want wij nu met 't vertreck dagelijcx van soldaten naer Candahaar grotelijcx om gelt verlegen sijn. D'heer versekerde daartegens Sijn Hoogheyt, soo grote naerstigheyt als eenigsints mogelijk was om contant wiert aangewent, ende gelijk nu, soo haest de getelde *f* 60000 niet hadde becomen, off was den volmagtigden daarvan de weet gedaan, soude 't met 't geene meerder in cassa cregen ook geschieden, waarmede eyndelijk naar verscheide complimentos 't eyndelijk affscheyt, onder vernieuwinghe van recommandatie over 's Compagnies saeken, genomen heeft ende naar de logie gekeert is.

Off nu dese recommandatie belangende de Engelse vrunden aan den Vertrouder van 't rijk, in vergeldinghe van hare onrustinghe woelinghe gedurent dese commissie, eenige vrucht wil baren, moet de tijdt leeren. 't Is altijdt soodanich dat, naar hun de tolken van de secretaris des Doulets hebben laten berigten, Sijn Hoogheyt, 't sij dan omme met haar den vrijen handel te ontrucken ende daardoor de thollen van Bandhaar te vermeerderen, sigh een goede name en gonste bove gonste bij sijnen vorst te verwecken, off wel uyt eygen haadt (gelijk hij getuygt wert te wesen een doodtvijant der christenen) gedreven, langh is voornemens geweest haar den vrijen handel alomme door 't coningrijk t'ontseggen ende bij Sijnen Conink te doen approberen, om 't welk met fondament uyt te voeren dese middelen had gepractiseert, eerst, om te bewijsen niet langer aan 't contract met deselve aangegaan gehouden waren en dierhalven haar de vrijheyt van negotie nu ontseyden, dese rheede:

dat den Coninc van Persia Chia Abas, die in den hemel woont, was in contract getreden met haren Conink van Engelant, dewelke sij nu verworpen ende gedood hebbende, haar verbondt met sijn leven uyt was, soo lange geen andere Conink en volgde.

Off, haar den vrijen handel wel geheel niet ontrecken willende, ten minste d'alphandigo te sujecteren om dese rhede:

dat haar synde bij aangegane contract geaccordeert de

helft der Bandaarse thollen, sij daaruyt niet conden bewijsen, vrij der alphandigo, maar gehoude te sijn alle hare aanbrengende coopmanschappen aan te geven en daarvan den Coninc sijne helft der geregtigheyt goet te doen.

Wat nu uyt dit loffelijk voornemen tegen die geveinsde vrunden, die geene valsheden hoe die sijn tegen de Compagnie ontsien te practiseren, werden wil, sal men met den tijdt gewaar werden en sal haar dat, soo 't Godt succes geeft, een geregte straff door haar selven veroorsaekt wesen.

Sijn Edele sigh nu in staat vindende om haest te sulle conne vertrecken en siende, dat van de comste der langh verwagte contant-caffila uyt Tauris niets wiert, is te rade gewerde met een expresse looper den oppercoopman Sr Schouten (van wien noch met de chjappaar, die al twaelff dagen boven den gesetten dach vertoeft heeft, noch anders advys crijgen) aan te schrijven Sijn Edele, soo 't mogelijk ware, soude tragten alle des Compagnies in cassa rustende comptanten op seekere wissels, con't met geen winst wesen, ten minste gelt om gelt herwaarts te remitteren, om hier tot betalinge der zijde te conne dienen ende vrijlijc ook, indien de Teyouansche en Malaxse carguasoenen door 't gedaan interdict des Douleths noch onvercocht waren, op die conditie als de Pattanase suykeren [1]) gedaan had, om hier betaelt te werden, mocht verhandelen, voorsien dat de coopluyden, waarmet de perthie quam te sluten, van soo volcome credit en vermoge was, dat de Compagnie van die cant voor geene schade behoeffde te duchten, mitsgaders naer 't principale verrigten van 't noodige werc, sigh dan met de swacste off siekste residenten tot ontwijkinge der Gamronse hitte wel naar Lhaar mocht begeven. Edoch hiermet besigh wesende, comt den chjappaar uyt Gamron in negen dagen hier aangereden met missive van voornoemde Sr Schouten de dato 18^en^, benevens copia van den vijffden en 8 deser per een expresse affgesonden ende noch niet ontfangen, mitsgaders verscheide copia advysen soo uyt Teyouan, Malacca als

---

1) Suiker van Patna, de hoofdstad van Behar in Engelsch-Indië. Hind. *Patlana* = de stad (Yule).

Souratta becomen, en weder soo naar Souratta als Chormandel geschreven, welke geschriften hier onder distincte aanhale. *a*)

Tot daartoe niet hebbende conne vernemen, ten welken eynde 't vertrek van den chjappaar, al voor eenige tijdt daar uyt Espahan gecomen, dach op dach uytgestelt wirt, wiert hem door den sabandhaar selve aangecundigt, hij door den Achtuma douleth expres ten geenen andere eynde en was afgeveerdigt, als om serieuselijk 't doen en comportement der Nederlanderen op Gamron naar te gaan en exactelijk te resumeeren, naer welcx schriftelijk berigt en antwoort des gemelten tholmeesters de Majesteyt sigh dan in 't accorderen ende contracteren met den ambassadeur wilde gedragen. Gedurent welke tijdt Sijn Edele hier ten hove soude soeken met hoffelijke excusen op te houden, en offschoon moede van affwagten onverrigter gedoente, 't affscheyt hadden genomen, was den sabandhaar vast gevoelent op sijn te geve advysen, die hij t'eenemael in faveur van d'Edele Compagnie te geven beloofde, Sijn Edele weder terugh ontbode soude werden ende een gewenst accoord treffen willende, Sijn Edele uyt hertelijke vruntschap geraden hebbe niet al te voortvarent in 't bevorderen der handelinge te wesen, alsoo niet gelooffde voor sijne verschijninghe ten hove, dat noch twee maanden seyde te sullen aenlopen, 't contract werden soude, 't welk versocht Sijn Edele te willen aanschrijven.

N.B. Dit is de chjappaar, welke naar 't seggen des Douleths om 's Compagnies dienaren t' arresteren ende den handel tot verrigtinge en overeencominghe der handelinge te stutten, ook den coopman te verbieden eenige coopmanschappen van d'Edele Compagnie te coopen ende de reekeningen der vier verloope jaren van 's Compagnies aangebrachte cargasoenen op te nemen, naar Gamron gesonden was.

Maar hoe verkeert deses sabandhaers belofte al voor die tijdt door sijne inductie bij desselffs broeder en wat

---

a) Hier volgt de korte inhoud van bedoelde brieven.

vileinie in plaets van genegentheyt den heer ambassadeur in dese handelinghe met den Persissche vorst van die cant is voorgecomen, blijct in dese aanteekeningen van stuk tot stuk genochsaam, doch 't schijnt dese luyden seer den Italiaansen veynsaart spelen en onder schijn van een opregte genegentheyt haar quaadwillige en valsche ongenegentheden soo wel weten te bemantelen, dat daar veel mede abuseren connen en beswaarlijk, schoon hoe omsigtigh men het tracht t'examineren, t'ontdecken is, als bij rume tijdts frequentatie en tot dat 't effect van haar contrary doen, haar vuyle maxime van selff claer wert, dat dan noch met soo stouten aangesigt, sonder hun dat in 't minste aan te trecken, sullen excuseren, alsoff de saek t'enemael tegen haar voornemen soo was uytgevallen, mitsgaders van hare cinceriteyt soo grote protestatiën maeken, dat die 't niet te seker in tegendeel had ondervonden, noch al door haar ontschuldigingen volcome confidentie en vertrouwe van hare opregtigheyt nemen soude *a*).

Den sulthan van Gamron, soo sij daer den 13^en^ wijs wierden, was al twee dagen te voren om de continuerende siekte naar desselffs wooninge in't gebergte Paban [1]) ruym 8 mijlen van daar vertrocken, waarom datelijk naar den sabandhaar om den uytvoer der paarden te versoeken met den coopman S^r^ van Nek gegaen is, welke onaengesien de verthoninge van 't extract der oude capitulatiën, waarbij bewesen in geene commandementen des Conincx begrepen te sijn als daar de naam van de Compagnie geëxpresseert staat, 'tselve met een complement glad affsloegh, maar soo deselve een stuk weegs buyten de stad schepen wilde, dat onder ooglukinghe gedogen soude.

---

a) Hier volgen nog eenige verdere mededeelingen uit den brief van Dirck Schouten hierboven vermeld.

---

1) *Naband*, naam van een dorp gelegen op den top van het Ginaogebergte, omstr. 30 K.M., N.W. ten N. van Bender-Abbas. De welgestelde bewoners van deze stad brengen ook nu hier de zomermaanden door.

't Welk geensints geraden achtende, had gemelten S^r van Nek naar den sulthan in't gebergte versonden, die met ordonnantie van licentie soo haest niet gekeert was, als den chjappaar 's morgens den 14^en deser daar aanquam, die d'ordre te dien eynde mede van den Doulleth aan beyde soowel sulthan als sabandhaar mede brocht, bij dewelke dan gesien hebbende 't opgedronge contract den 2^en Mey bij d'heer was aengegaan ende d'ordre, van op d'aancomste des chiappaers 't geschut der aanwesende schepen rontsom los te branden, met versoek 't selve van de forten ingelijcx geschieden mogte, is 't selve naermiddach vier uuren onder 't gewaay van vlaggen en wimpels met licentie des sabandhaars van alle onse schepen in ordre geëffectueert en d'Engelse de waarom van dit gedoente, soo se 't hare maekelaers maar hebbe vragen willen en noch wel buyten dien volcome bekent gewerden, doch off se tegen dien prijs hier ten hove verschijnende, daar de reyse doen in 8 off 10 dagen naar toe wilde aannemen, pertije soude contracteren, had niet conne onderstaen.

Den sabandhaar, die haer alle copés brieven met desen expressen chjappaar van de Coninc en Achtuma doulleth aan den sulthan gesonden verthoonde, getuygde, seyt Sr Schouten bij den selven sijnde, grotelijcx sijn leetwesen dat de Compagnie voor 't gene boven de *f* 80000 aan bragten, 's Coninex geregtigheyt soude moeten voldoen, 't welk hij oordeelde hare residenten bij andere sabandhaars geene cleene moeylijkheyt soude baren, vermits 't commandement seijde te begrijpen, dat de coopmanschappen voortaan soude vermogen aan te tellen ende toe te wegen, dat hij nochtans niet en wilde beginnen, maar niettemin seer recommandeerde, den ambassadeur daarvan kennisse te doen hebben, om waar 't mogelijk sigh van die onlusten te ontlasten en een contrari mandement daartegens te optineren, meynende, waar hij ten hove geweest, naar 't insereren van sulke clausulen niet eens en soude sijn gedacht gewerden (daar 't nochtans van die geveinsden vrunt buyten alle twijffel vandaan coomt en door sijn instructie by desselffs broeder bewerct is), anders waren, sijns gevoelens, alle des Coninexs aan de Edele Compagnie vergonde conditiën seer favorabel, welke van

tijdt tot tijdt naar de bevindinghe der diensten, die den Nederlander de Majesteyt toebrengen sall, noch gonstiger meynde te sullen werde ende in faveur d'Engelse grotelijcx excederen.

Verscheide maelen heeft hij naer d'aancomste des chjappaars hem doen affvorderen de specificatie der aangebrachte coopmanschappen deses jaars, die hem, seggende 't selve soowel als sij wisten, altijdt was geweygert met sustenue dat ook niet en waren gehoude, vermits ook geene ordre daervan alsnoch van den ambassadeur had becomen; daar sigh mede liet contenteren, onder versoek dieswegen, gelijk hij aan den Coninc en Achtuma douleth dede, aan Sijn Edele te schrijven *a*).

Bij welke vooraangehaelde advysen van den oppercoopman Sr Schouten geleert wert de grove valscheden door desen Rijxvertrouder ende den Nazer tegen Zijn Edele, om hem tot een contract naar haar sin en genoegen te doen met gewelt resolveren, gepractiseert, niet alleen de logen van dat den handel soude wesen verbode ende de residenten gearresteert tot de finale affhandelinghe van saeken, maer noch bovendien benevens 't vrijstellen van den paardenuytvoer, soo gantsch tegen 't aangegaen contract en sonder in't minst een woort hier daarvan te reppen, den sabandhaar geordonneert d'Edele Compagnie alle haar aan te brengen coopmanschappen aan te tellen en toe te wegen, 't welc een poinct van bijsondere consideratie sijnde, sonder dies vernietiginge, de residenten grote vexatiën ende moeylijkheden naar 't humeur der sabandharen en veeltijdts ook verachteringh in't lossen der cargasoenen baren wil, heeft Sijn Edele de tolken geordonneert, soo haest audientie bij den Achtuma douleth connen crijgen, daarover uyt Sijn Edeles naem op 't hoogste te gaan doleren en versoeken op de articulen, bij Sijn Hoogheyt perticulier beantwoort, in forma van commando met des Coninex zegel verzegelt mocht werden, wij niet

---

a) Hier volgt de korte inhoud van een brief van Dirck Schouten, bevattende mededeelingen aangaande gebeurtenissen, de Compagnie betreffende, in verschillende gewesten.

voor den gedanen vercoop bij leveringe der waren aan de coopluyden de weginghe off tellinghe hadden te gedogen, maer dat dan des sabandhaars dienaers off commysen off wel wie Sijn Edele dan daartoe soude ordonneren, advertentie (opdat d'aanteekeninghe en specificatie quame nemen) doen, want anders, gelijk reets in effecte gebleken, dat den sabandhaar naer die become ordre al verscheide maelen van dit gepasseert saisoen de lijste der aangebragte coopmanschappen had gevordert, altijdt onlijdelijke quellingen en verachteringh in onse negotie van deselve soude te lijden hebbe.

Evenwel heeft Sijn Edele niet willen naar d'antwoorde, die hierop volgen sall, wagten, want heden Sijn Hoogheyt niet te spreken sijnde, ook welligt morgen en meer dagen om sijne siecten daarnaer sal moeten gewagt werden, heeft dierhalve de begonne missive g'eyndigt ende den oppercoopman Sr Schouten ampele ordre voorgeschreven, wat tot naarder advys off personele daarcomste sall hebben te doen ende bijsonderlijk mede gerecommandeert Godia Abdul Resa, conform sijn eygen voorslagh, de Compagnie dat surplus op't coper te late genieten, vermits 't gerugt hier soo gestroyt en Miersa Sephy bekent gemaekt is. Welken 't halven ook adviserende den coopman Hoekgeest, sulken vercoop hem moet werden aangeschreven. Mitsgaders den schipper gelast, ons jagt de Sperwer van alle 't nodige te provideren ende sijn ruym claar te maeken om de gecontracteerde ses hondert baelen te laden, opdat daarbij gene verhinderinghe gelede comt te werden. De notulen tot sijne speculatie van 't gepasseerde sedert 9 April hier ten Hove in copie tot de missive gevoegt wesende, is tegen den avont bij malcanderen affgepact en verzegelt ende den loper den 28 's mergens met den dach daarmede voortgesonden.

De tolken mede al vroech tot den Vertrouder van 't rijk gegaen sijnde, cregen naer eenige uren wagtens eyndelingh noch audientie, waarinne Sijne Hoogheyt hare last ontdeden benevens indagtigingh tot het passeren der quitantie van des Majesteyts oude praetentiën, waarop niet anders ter antwoort cregen, als dat belangende de oude praetentie den Coninck, om daer een quytscheltbrieff van te geven

en te verlenen, soude aanspreken, maar dat de coopmanschappen in't aan lant comen niet en soude getelt off gewoge werden, daarvan most een perticulier request geconcipieert sijn om aan de Majesteyt te verthonen. Op welk berigt Sijn Edele de tolken weder ordonneerde Sijn Hoogheyt in antwoorde te dienen, dat d'articulen deswegen ons request waren ende indien gelieffde ons grotelijx verschuldigen soude, dit billic versoek met des Conincx zegel besterct daarop voldaan werden mochte, want U Hoogheyt selve tegen 't aangegaan accoord sonder daarvan aan den ambassadeur 't minste woort te seggen dat soo heeft geordonneert. Edoch en cregen desen geheelen dach geen verder gelegentheyt om Navaap te spreken. Niettemin liet Sijn Edele evenwel door deselve den Corsi bassi versoeken, om bij Sijn Excellentie morgen 't affscheyt te moge come nemen, dat hij toestint seggende: den heer ambassadeur sall welcom wesen en 'k wil morgen ochtent tegen Sijn Edeles comste een banquet bereyden.

Den 29sten dito 'smergens is Sijn Edele ontrent ten acht uuren met den directeur Sarceri, d'oppercoopman Sr Angel, den Capiteyn Dutton en Cornelis Speelman ten hove des Corsi bassys gereden, welke verselt met twee sijner sonen en vele groten vande. Naar morgengroet hete Sijn Edele welgecomen en versocht wat te willen nedersitten, liet datelijk den ontbijt, die lybrael was, aanbrengen en met een schael wijn somtijdts larderen, onder 't welke d'heer (hoewel sijn faveur en hulpe niets geweest is, evenwel om haer in een goet humeur tot d'Edele Compagnie en haar doen te brengen off ten minsten tegen deselve niet te verbitteren), Sijn Excellentie grotelijcx heeft bedankt voor de moeyte in 't aandringen, favorabel en spoedigh verrigten sijner commissie had gelieven te nemen en dat voortaan in sulke genegentheyt tot 's Compagnies handelinghe gelieffde te volharden, haar doen en dienaren onder sijn vermogende hoede te nemen, mitsgaders bij voorvallende gelegentheyt de hier verblijvende residenten met sijne hoogwijse raadt en hulpe te adsisteren. Waaromme niet, seyde Sijn Excellentie, ik ben 't gehouden, dat se maar spreken ende sij sullen mij altijdt, waarinne

't ook sal mogen wesen, t'haerwaerts genegen en voor haar meesters dienst gereet vinden, want u versekerende dat de Conink een ongemene genegentheyt tot u persoon ende daarom soo favorable conditiën vergunt heeft, soo en connen wij ook u Compagnie, U Edele en d'uwen generalijk niets als alles goets willen, en blijven des ook verpligt. Dit sijn al d'ordonnaire complementos, welke Sijn Edele beantwoordende, seyde daaraan nimmer en hadde getwijffelt maer eerst sigh ingebeelt en naderhant in waarheyt bevonden, Sijn Excellentie een voorneem vrunt van de Compagnie en d'haere te wesen, daaromme ook de vrijheyt genomen had Sijn Excellentie haar negotie op 't ernstigste onder sijn beschermínghe te bevelen, waartegens aan onse zijde ook altijdt soude dankbaar ende verheucht sijn, als yets ten dienste van Sijn Edelheyt mochte verrigten. Sulke en diergelijke discoursen waren noch veele over en weder, naer welke 't banquet opgenome sijnde, Sijn Edele met licentie van Sijn Edelheyt malcanderen beleeffdelijk den zegen des Almogende wenschende, weder te peert geseten en naar de padres Carmelitanen, om van deselve mede 't affscheyt te nemen, gereden.

Dese, die naar haar vermogen mede een ontbijt opdischten, heeft Sijn Edele onder andere aangesegt, met voorneme bij yder religieus in sijn convent 't selve te doen, dat soo 't quame te geschieden yemant der Compagnies hier verblijvende residenten met d'een off d'ander inlantsche vrouwe haar versochten in d'echt te willen verenen, dat gelieffden t'excuseren en pladt ontseggen, ten ware schriftelijke licentie van den directeur te dien eynde geoptineert verthoonde, off dat anders en 't contrarie bij haar geschiedende, nimmer meer die trouw en soude werde geapprobeert maar vernietigt, d'vrouwen verlate ende de mans naar andere quartieren versenden, waarop vaste staat maeken mogte. Haere eerweerdigheden gesamentlijk dede hooge beloften, 't sonder exhiberende schriftelijke licentie in haar convent noyt en soude geschieden, maar in tegendeel soo yemant dat quame te versoeken, hem 't selve promptelijk weygeren wilde. Waermede Sijn Edele dese geestelijke alle heuschelijc gegroet ende adieu gewenscht hebbende, weder naar de woningh van de Compagnie is gekeert,

De tolken welke huden merge vroech al eens tot de poorte van Navaap geweest hadden, wierden nu al weder daarheene gesonden, doch en cregen niet meer gehoor als 'savonts dat se voor de derde mael daar gereden ware; en bij den sabandhaar, om de reste der zijde te vorderen off om met denselve aff te reekenen (onaengesien d'heer hem deed aanseggen, 't hem genoch ware de zijde die reets ontfangen had ende 't resterende wel mogte behouden, dat maar yemant, indien geen meer leveren wilde off conde, om te liquideren soude senden) wiert mede niets gedaan, seggende eerst Navaap daarvan te moete spreken en dan comen wilde. Welke tardance naar alle apparentie 't vertrek der caffila al eenige dagen sall verhinderen, daar niet anders als patientia in te nemen is, want off men schoon loopt, draaft, aanprest en claegt, sij achten 't heel weynigh en maeken daar geheel geen werk aff.

Tegen den avont gingen de tolken tot den Couler agasi mede versoeken dat Sijn Edele, indien 't Sijn Excellentie niet ongelegen soude comen, morgen vroech 't affscheyt geerne quam nemen. Hij wasser bereyt toe, seyde Sijn Edelheyt ende wilde daaromme ook gelijk de Corsi bassy gedaan had een banquet aanrigten; dat den heer ambassadeur maer come en 't sal mij heugelijk sijn.

Waaromme Sijn Edele den 30sten dito 'smergens al goe tijts met den directeur Sarcerius, capiteyn Dutton en Cornelis Speelman derwaerts is gereden. In d'ordonnaire sitsale een weynich getoeft hebbende, quam Sijn Excellentie (die altijdt even gailjard ende pertinent in den dosch is) uyt sijnen aram, gelijk 't ordonnary gebruyk onder dese natie boven andere is, en daar desen heer uyttermate boven 't gemeen seer begaaft, beroemt ende niet min gehaadt om is, was de welcominge extra ordonnaire courtois ende de complementos over weerzijde veele. Naer welke sich seer curieux informeerde naer de zeevaert, de maniere der lantoorlooge ende verscheyde andere saeken bij de Europianen in gebruyk, nevens verhael harer gewoonte van doen in de legers, hoe die tot een generale batailje in ordre verdeelde, distinctelijc van slinker en rechter vleugel, 't lighaem der armee, troupen onder 't geleyde van oude

capiteynen om daar 't meest van noode waren secours te doen en diergelijke meer discourerende, en ondertussche verscheyde vruchten opdisschen, mitsgaders daarnaer den ontbijt aanbrengen latende, sonder daarbij den wijncop te vergeten. Maar selve at off dronk hij niet, omdat 's naarmiddachs bij de Coninc comende, vooral geen reuk naar wijn off arrac geven, maar altijdt sonder een druppel sterke drank gedronken te hebben, nuchteren bij Sijn Majesteyt verschijnen moeten. Ook en is 't bij dese natie in geen gebruyk voor den avont te drinken en debaucheren, selff sonder eenigh gesellschap te hebben alleen bij haar wijven, verstaande die 't vermogen hebben, dan soodanich, dat selden anders als dronken te slape gaan [1]).

Naar verscheide redenen met malcanderen als verhaelt gehouden te hebben, heeft Sijn Edele ter materie van 't gene voorgenomen had wegens sijne saeken Sijn Edelheyt voor te dragen beginnen te comen, dolerende grotelijx over 't gene door Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth, tegens alle reden en aangegaen contract wegen 't naarwegen en tellen van alle Compagnies aanbrengende coopmanschappen, den sabandhaar van Gamron had geordonneert, waarmede onse residenten een onnoemelijke moeyte en onse meesters grote schade en verachteringhe in hare negotie toebrengen soude, ende al ons doen ende handelinghe daar in Gamron naar 't goet off quaat humeur des tholmeesters rigten moeten, 't welk d'Edele Compagnie een al te groote hoon ontrent andere coopluyden en voornementlijk d'Engelse, welke de Conink jaarlijx soo merkelijk bestelen en evenwel door 't gansche rijk allerhande gewenste vrijheden en gonste genieten, sijn sall.

Waarboven noch de sabandhaar en commysen van Espahan in de leveringhe der zijde ons telkemael met een valsch gewigt quellende, daarmede ook geen cleene schade deden, 't welck alle acte van gewelt en verre van onverbrekelijke vruntschap waren, want tegen 't gemaekt

---

1) Hiermede kan alleen bedoeld worden de levenswijze der hovelingen ten tijde der latere Sefeviden. De Perzen in het algemeen waren en zijn nog steeds zeer sober.

contract verscheyde vuyle ende grove zijde in plaets van fijne legia genootsaekt geweest sijnde aan te nemen, daarbij noch een groff onderwigt te moete lijden en nu noch met eyge praesentie niet te conne voorcomen, 't onverdragelijk was en jaarlijx meerder buyten alle twijffel vermeerderen sall, als maer d'ordonnaire residenten van de Compagnie hier verbleven. 't Welk evenwel niet connende geloven anders als der commysen en wegers eygen werc te wesen, sonder dat Coninc off rijxraadt daarvan de minste kennis hebben, hadt het Sijn Edelheyt willen communiceren onder eerbiedigh versoek dat, gelijk Sijn Edelheyt doorgaans had gelieven aan de zijde der Compagnie tot haar voordeel te ijveren, nu ook sulke mechansiteyten ende vuyligheden gelieffde voor te comen en van nu aan door sijn groot vermogen daarvan vrijen, voornementlijk een contra mandement tot vernietinge van't geordonneerde, belangende 't wegen en tellen onser coopmanschappen voor den vercoop derselver, gelieffde te helpe bevorderen en Sijn Majesteyt en Navaap daartoe trachten te bewegen, opdat daardoor, ons achtervolgende 't contract regt geschiedende, geanimeert werden mogte met dese crone altijdt en altoos in een onverbrekelijke vruntschap te leven, off dat anders tegens wil en dank genootsaekt soude blijven den handel te staeken. Dat u 't minste ongelijk geschiet, antwoorde Sijn Edelheyt, is gantschelijc, verseker ic u, tegen de meninge en buyten kennisse onses Coninex en ons, waarvan mij nu de weet gedaan hebbende, sal ik het soowel den Conink als den Achtuma douleth cunt doen en voortaan belette sulx meer geschiede, met grote belofte alle sijn vermogen te werc te leggen om Sijn Edele van't versochte genoegen te doen hebben. Waarop Sijn Edele weder gedient heeft, Sijn Edelheyt in vergeldingh van dien d'Edele Compagnie en hem perticulier soude verpligten, om waar 't ware sijn gebieden te gehoorsamen en sijne curieuse sinnelijkheden, als maer sijn begeerte sagen, naar vermogen voldoen, niet willende twijffelen off sal Sijn Edelheyt altijdt over 's Compagnies negotie hier te lande sijne goede sorge houden en hare dienaren bij noodt-gevall in raadt en daad seconderen. Waaromme de hier verblijvende residenten expresselijk had geordon-

neert, hun als't vereyschte tot Sijn Excellentie te keeren. Houdt u daar versekert van, seyde Sijn Edelheyt weder, en laadt u dienaren mij vrijelijk aanspreken, sij sullen mij altijdt harer Compagnie en haar vrunt vinden, dat daarnaar uyt haar eygen rapport sult vernemen. En soo UEdele perticulier uyt dit lant yets begeert, eyscht het van mij als van een uwer grootste vrunden, ik sal insgelijx doen en u ook jaarlijx mijne brieven toeseinden. Naar veele diergelijke beleeffde en meer andere discoursen, waarinne malcanderen eene goede wijl hadde onderhouden, heeft Sijn Edele met vrundelijke groetenis affscheyt genomen, ende is weder thuys gereden, alwaar den volmagtigden tot den ontfangh der penningen besigh vonden, werdende hem heden door den Moors coopman Miersa Zephy in affcortinge van 't gecogte cooper, schoon van de effectuele leverantie noch geene tijdingh is, ontrent de 700 thoman off *f* 28000.— sij aangetelt.

Godia Saffaar, voorneem Armenis coopman, hielt nu, gelijk noch al eenige maelen gedaan hadde, sterc aen om Sijn Edele te bewegen hem Sondagh aanstaande d'eer te doen van t' sijnent te comen maeltijden, 'twelk, hoewel sigh daarvan geerne had sien excuseren, eyndelijc om niet onbeleeft te schijnen heeft belooft, ende de tolken, om voor 't laatst, nu affscheyt aan malcanderen tot Navaap, Corsi bassi en Couler agazi genomen hebbende, te sien off dat den Nazeer off thresorier morge niet en soude ongelege comen, gesonden, die in antwoorde seggen liet, daerop te sulle thuys blijven ende Sijn Edele verwagten.

Ultimo off laatsten Mey is Sijn Edele met 't ordonnaire geselschap 'smergens ontrent negen ure daarhenen gereden. Veele en verscheyde complimentos met ondermengde andere discoursen hadden hier mede naar 't ordonnaire Persisch gebruyk geen minder plaats als bij de vorige, onder welke niet miste grotelijx sijne genegentheyt tot d'Edele Compagnie te betugen, ende met wat bijsondere sorge hadde gearbeyt, Sijn Edele niet onverrigter saeke maar met een favorabel accoord te doen vertrecken; hoewel dit ons volcomentlijk gedurende 't verhandelen der saeken en Sijn Edele commissie wel gantsch contrarie is onder-

vonden ende sijn en sijns broeders, den sabandhaar, geveynsde vrientschap en bittere haadt volcomen ontdekt, moet dit noch al beament werden, gelijk d'heer ambassadeur dede, Sijn Excellentie bedankende voor de bewese gonsten, op welke sigh vertrouwende nu ook weder de vrijheyt hadde genomen, Sijn Edelheyt voor te dragen wat onregt ons door des sabandhaars commysen en capandaars [1]) bij 't leveren der zijde in 't gewigt ende de slegtheyt van pertije derselver wirt aangedaan, en niet min wat ongemack d'ordre (die Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth benevens 't versenden des jongste chjappaar aan sijnen broeder den sabandhaar in Gamron, om alle des Compagnies aenbrengende coopmanschappen in 't aan lant come hare dienaars toe te tellen en aan te wegen, had gelieven te geven) ons toebracht, gelijk vertroude dat Sijn Edelheyt volcome bekent off wel door d'heer sabandhaar hem aangeschreven was, 't welk Sijn Edelheyt ook ontwijffelijk wel wiste tegen 't aangegaen contract directelijk streed, en dat d'Edele Compagnie noyt en ware subject geweest, niet dat we willen weygeren kennisse van de quant- ende qualité onser aanbrengende coopmanschappe genome werde, maar dat het ten minste naar den vercoop en tegelijk met deselve aan de coopluyden uytleverende geschiede, want anders dat niet alleen gruwsame moeyte maar ook verachteringe in de negotie baren en ons de quaden ofte goeden aart van de sabandhaars t' eenemaal subjecteren soude, dies Sijn Edelheyt 't selve gelieffde te considereren ende ten faveure der Edele Compagnie, gelijk hij die doorgaans in dese contractatie hadde gefavoriseert, te wege brengen, sulke ordre door den Conink ende den Achtuma douleth bij schriftelijk verzegelt commandement moght gecontramandeert en, terwijle noch in loco was,

---

1) Kappändär, d.i. weger. Van (Turksch) kappän = unster (Roman bar) nog algemeen in Perzië in gebruik. Kappändari, de betaling voor het wegen, was tot 1903 (hervorming der douanen) een recht, dat bij aankomst in de karavanseraïs op alle goederen geheven werd, onverschillig of zij al dan niet gewogen werden. De kappändär was tevens de eigenaar van het weegwerktuig (Schindler).

ter hant gestelt werden. Want, vervolgde Sijn Edelheyt, 't is een onwedersprekelijke waarheyt, dat indien ik personeel 't verhaelde te vernietigen en der commysen en wegers valsheyt in't leveren der zijde te weren, mitsgaders soodanige fijne legia als 't contract dicteert niet en can optineren, de perticuliere hier verblijvende residenten 't niet alleen niet vercrijgen, maar noch grover valscheyt subject wesen sullen. Daaromme gelijk niet twijffelde, soo de Majesteyt en sijne rijxheeren genegen ware 't wederzijts verzegelt verbont in vruntschap voor altoos te onderhouden, men 't selve genoch doen ende soodanige nieuwigheden tot violatie van dien niet practiseren most off dat anders d'Edele Compagnie niet mocht bestaan blijven ende veel beter soodanige negotie te staeken, off wel onder den titul van gemeenen coopman, betalende allerhande lasten, te drijven had. Hoe, seyde Sijn Excellentie, Mijnheer, ghij moet u dus niet ontnoegen, dat U Edele de minste fraude off ongelijk in de leveringhe der zijde, gelijk ghij segt, geschiet, wert ik nu eerst berigt en mishaegt mij ook wel dapper, want dat 't begeren onses Conincx niet zij, en belove u daaromme dat soo sabandhaar, commys ofte weger, wie 't ook zij, in toecomende yets diergelijx menen te plegen, laat het door u hier verblijvende dienaren mij maar bekent gemaekt werde, ik sal dan over de sulke soodanige straffe doen laten, dat het andere niet naerdoen sullen, waarop u vrijelijk moogt vertrouwen. Nu wat belanght d'ordre van Navaap jongst op den sabandhaar van Gamron gepasseert, dat men al u coopmanschappen in 't aan lant brengen sal wegen en tellen, is t' eenemael buyten mijne kennisse (o overgrote logen) maar niettemin concipieert deswegen een request, ik sal morgen vroegh Sijn Hoogheyt expres daarvan gaan spreken en tragten tot het remanderen van dien te bewegen, mitsgaders een commandement te dien eynde van de Majesteyt te versoeken, cont dan naarmiddach hem 't selve late praesenteren ende ik sal, om UEdele te doen een volcome genoegen hebben, met alle macht daarinne soodanigh wercke, dat ic hoope voor UEdele favorabil apostil te verwerven. Dit waren wel schone en wenschelijke beloften en, soo se inderdaadt soo geëmployeert

wierden, aan 't effect niet te twijffelen. Maar gemerct van desen heer soo merkelijke contrarie preuven hebben, sij daaraan seer te duchten. Niettemin dewijl men in haer praesentie soowel geveynst geloven moet, als sij sonder meeninghe beloven, soo heeft Sijn Edele Sijn Excellentie voor sulke verpligtende beloften seer nederigh bedankt, en versocht in opregte vruntschap tot d'Edele Compagnie te volharden en haar doen en dienaren onder sijne gonstige hulpe en bescherminge te protecteren, in erkentenisse van 't welke deselve altijdt, om Sijn Excellentie in't een en't ander van sijn begeeren naer vermogen te voldoen en haar altoos tot Sijn Edelheyt in 't perticulier bovenmate verschuldigt houde, soo was 't eynde deser visitatie. Waarmede Sijn Edele naar eerbiedige complimentos over en weder 't affscheyt, met wensch van een geluckige reys, vercreegh ende naar huys keerde.

Nu de zijde voor sooveel ontfangen hadde affgepact en veerdigh, al ware het datelijk, om op de camelen te laden wesende, is den tolk Sahaek door Sijn Edele weder naar den sabandhaer gesonde met aansegginghe, dat bij aldien geen meerder zijde bij der hant was, genoecht waren met 't geene reets hadde ontfangen, off indien tot het volle getal leveren wilde, daarmet niet langer en moste wagten, vermits de cameelen wilde affsende. Waarop ten antwoort bracht, morgen sonder missen te willen comen ende 't zij dan alles off niet bragt, dan meteene affrekenen soude.

Den eersten Juny 'smergens al vroech stierde den sabandhaar eenige balen zijde in Compagnies woninghe met belofte, om deselve te wegen, dadelijk te sulle volgen, doch weynigh daarnaar, dat, comende op wegh, ten hove geroepen was, dies tot morgen soude moete vertoeven; aan welc uytstel nu sooveel niet en is gelegen, gemerct de caffel bassi [1]) sigh mede comt ontschuldigen, niet eerder als den derde met de camelen te cunnen comen omme op te laden, maar dat deselve ten bedonge dage in Gamron evenwel aanbrengen soude.

---

1) *Kafileh bashi* = Hoofd van een karavaan.

Ondertusschen had Sijn Edele al gisteren naarmiddach in de Persissche tale doen concipieren een requeste om te sijn geëxcuseert van de visite onser coopmanschappen, tot dat deselve, vercocht sijnde, gelevert werden soude, ende den sabandhaar op Gamron daar eerder sigh met niet en had te bemoeyen. Waarmet de tolken dese mergen door Sijn Edele naar den Nazer sijn gesonden, om 't Sijn Excellentie te laten lese en meteen t'indachtige van sijne gedane belofte. 't Is soo heel goet, antwoorde Sijn Edelheyt, en hoewel ik gisteren Navaap deswegen al aangesproken hebbe, soo sall ik evenwel nu weder derwaarts gaan, ghij cunt middelerwijle daarhene rijden en 't selve Sijn Hoogheyt overhandigen, ik sal daarop dan mijn advys geven en sulex soeken te bewerken dat d'heer ambassadeur sijn genoege daarbij volcome vinden sal. Dat is onses meesters ernstige bede op U Edelheyt, antwoorde zij, en sijn daarmede naar den Achtuma douleth gespoet, die hunluyden geene andere tijdt als om 't selve over te leveren gevende, haar doen gelasten heeft, morgen om 't antwoort te comen.

Naarmiddach becomen met des sabandhaars dienaer d'originele missive van den oppercoopman Sr Dieric Schouten de dato 5 en 8 Mey dienvolgende, dan ook de wisselbrieff ten laste van den maekelaer Hasi Cassem [1]) ter somma van *f* 12500 voor 125 corgie [2]) tsjaar zerra [3])

---

1) Hadshi Kazim.

2) Hind. *corge* = twintigtal. Een handelsterm, die hier te lande nog in sommige gevallen wordt gebezigd.

3) Dit is zonder twijfel de naam van een der vele soorten lijnwaad, die in de 17de eeuw in groote hoeveelheid van Vóór-Indië werden uitgevoerd. Wellicht dient voor den naam in den tekst gelezen: *tjahar zarha* = vier (Perzische) ellen. De prijs (*f* 5.— per stuk) zou dan een wijzen op een zijden weefsel. Daarvan werden de stukken aangevoerd in juist voldoende lengte om er een kleedingstuk van te vervaardigen. De zijde was dan echter steeds vermengd met eenige draden katoen, ter ontduiking van het verbod van den Koran, om zich in zijde te kleeden. (Om dezelfde reden worden zilveren theelepeltjes en dergelijke steeds van gaatjes voorzien, zoodat er schijnbaar geen voedsel mee kan worden opgenomen). Sommige van de mousselines waren ook hoog in prijs, daar zij doorweven waren met gouddraad.

à *f* 100 off 200 l^{a}/$_{n}$ [1]) de corgie, door den Moors coopman Miersachan [2]) om 10 dagen naar sigt hier te werden voldaan, gepasseert, 'twelk daar de coopluyden de waren, omdat hare comptanten meest besteet hebben, te williger doet aanslaan en hier niet minder wel te passe coomt *a*).

Sondagh den 2^{en} Juny 'smergens gingen de tolken al weder henen om te sien wat bescheyt op 't gisteren overgegeve request van Sijn Hoogheyt soude crijgen, welk haar door desselffs secretaris, sonder bij den Douleth audientie te conne crijgen, overhandigt wesende, sijn daarmede weder tot Sijn Edele gekeert die 't selve te samen met de petition op 't omsigtigste in de Nederlantse tale heeft doen oversetten, ende dus luydende bevonden.

> TRANSLAET overgegeve request, om niet eerder in Gamron Compagnies aancomende coopmanschappen te visiteren, als wanneer naer ouder gewoonte die aan de coopers werden gelevert.

Aangesien wij bij dese nieuwe contractatie met den Conink tot de somma van 20000 th^{o}/$_{n}$ boven de waarde van de zijde off 35000 th^{o}/$_{n}$ in't geheel van alle thollen ende raderijen gevrijt sijn, des ook hebben gemeent benevens onse commandamenten UEdele den sabandhaar dat soudet hebben gecundigt, opdat der vexatiën vrij onbecommert onsen handel doen mochten. Ende alsoo met onse laeste brieven vernemen hoe UEdele den sabandhaar hebt gelastet, hij alle Compagnies aancomende goederen, voor deselve in de wooninghe vermogen te brengen, soude naarsien en tellen, om daerbij te speuren off ook boven de vrijgestelde somma traden, dat een onlijdelijke

---

a) Hier volgt de verdere korte inhoud van den brief van Schouten betreffende den handel te Gamron en elders.

---

1) Afkorting van „larijn" (Perz. *lari*), een zilveren munt, waarde in de 17de eeuw *f* 0.50. (Zie Bijl. B.)

2) *Mirza Khan*. Beide woorden duiden titels aan, doch deze worden in het Oosten veelvuldig als eigennamen gebezigd.

moeyten en grote schade voor ons wesen soude, want dan op't welgevallen des sabandhaers de schepen tot groote oncosten vrij lange op de rheede sullen blijve legge moeten. Dierhalven versoeken gedienstigh, dat gelijk tot nu 't gebruyk is geweest, wij onse aancomende schepen moge lossen en sonder aansien de coopmanschappen in onse packhuysen brengen, wanneer eenige derselver vercogt werdende, den sabandhaar bij de uytleveringhe roepen en altijdt daarvan de weet geven sullen, opdat mach naergaen, wat quantiteyt jaerlijx aanbrengen, alsoo wij selve des Conincx gerechtigheyt niet en begeeren te verminderen. Waarvan UEdele ons een schriftelijc mandement des Majesteyts gelievende te besorgen, ons daarmede grotelijcx verobligeeren sult.

Apostille ende antwoort.

Den secretaris schrijve een mandament, dat den sabandhaar, op Gamron eenige schepen van de Nederlanders aancomende en haar ladinghe lossende, yder pack verzegele ende de quantiteyt opneme, latende dan voorts die in desselffs Compagnies pakhuysen bergen. Waar hij se dan daernaar sal visiteren, sonder hare schepen op te houden, 'twelk, indien versekert sijt den Conink daarbij niet en coomt schade te lijden, soo hebbet t'agtervolgen. Doch twijffelende, die goederen nevens andere coopmanschappen in de bangesaar [1]) off alphandigo opslaan.

Welke antwoorde, in plaets van 't versoek te avoyeren, gelijk niet anders hadden gehoopt, wel grotelijx tegens Sijn Edelheyt meyninge de moeyelijkheyt soude verdubbelen, want den sabandhaar tot de Compagnie ongenegen wesende, daarbij volcome wert geauthoriseert de aanbrengende coopmanschappen in den alphandigo te mogen opslaen en dat al niet, deselve versegelt hebbende, in Com-

---

1) Yule (*Hobson-Jobson*) heeft *bangasar*, van Arab. *banjasar*, of Mal. *bangsal*. In ieder geval is hier de beteekenis: pakhuis.

pagnies pakhuysen te laten dragen om se daar naarderhant te come visiteren, dat beyde arger geen is, want wat moeyelijkheyt en quellinghe 't een en 't ander naer 't goet off quaadt humeur des sabandhaars staat te causeren, can men ligtelijk vermoeden en immer soo wel daaruyt begrijpen, dat, indien men eenige rust en vrijheyt sal hebben, den sabandhaar jaarlijx met extra ordonnaire giften in devotie soude moeten gehoude werden, want anders dien quant aan dees cant niet genoegt sijnde, de Compagnie merkelijk in hare negotie soude verhinderen en grote schade toebrengen connen. Daarom heeft Sijn Edele den directeur Sarcerius wel expres belast, dit apostil, quanzuys door 't beschik en favoeur des Nazers ten voordeele geoptineert, alsoff dat niet gesien hadde, sonder te verthone achter te houden, opdat indien 't van hier niet aan den tholmeester op Gamron en wort gesonden, wij selve soo schadelijken Urias brieff niet met behoeffde te brengen. Is mede niet eens aan den secretaris om apostil in forma daarop te passeren verthoont, maar als schadelijk sijnde achtergehouden.

Evenwel sont Sijn Edele den tolk naar den Nazer, om daar rontuyt sijn geregtich misnoegen over dit bespottelijk apostil te thonen en dat men de Compagnie soo directelijk tegens 't gemaekt contract, als een der slegste coopluyden, de goede off quade wil des sabandhaars soo absolutelijk onderwierp, en van twee groote vexatiën hem de keuze gaff, namentlijk de goederen alle verzegelt in Compagnies woninge soo lange te laten leggen, tot dat deselve daar quam visiteren, off die neffens andere coopluyden ware in den alphandigo opslaan. Wel, antwoorde Sijn Excellentie, dit apostil is immer gerechtigh, want onsen Coninc den heer ambassadeur soo milde gonsten vergunt hebbende, moet ook weten off door u yets meer wert aengebracht als u bij 't verleent commandement, te weten 20000 thoman boven de waarde der zijde, is vrijgestelt en dit sal U Compagnies handelinghe geensints beletten. Tot welkes versekeringh wij den sabandhaar sullen gebieden, 't sij nacht off dach sich op u gebieden sal veerdigh houden; nevens veele andere redenen tot bewijs sijner genegentheyt meer, daar men voor jegenwoordigh genootsaekt is patientia in te nemen en gerust te houden, want

in dese tijdt hier ontrent dit hoff niets goets te verrigten zij, die van de Compagnie nu geheel weynigh off wel gantsch geen staat maeken en naar apparentie geen achtinge op deselve nemen sulle, tensij eens haar macht ontrent 's Coninex Bandhaar met fatsoen doen blijken en yets anders verrigten als ten tijde van de commissaris Blok voor 't Persiaans casteel Kismus, welex moedeloos verlaten dese verachtinghe ten principale veroorsaekt heeft [1]).

Den sabandhaar was onder dies gecomen om de gister gesonde zijde aff te wegen, maar siende dat hem 5 à 6 balen uytschot wierden terugh gegeven, omdat het t'enemael geen leverbare waer was, begon hij weder grotelijex te doleren, seggende 't onredelijk ware men dese balen weygerde aen te nemen, dat soowel Coninex zijde ware als d'andere etc. Maar daar wirt weynigh naar geluystert en rontuyt gesegt, die niet begeerden t'ontfangen, veel minder noch diegeene, die heden had brengen laten, welke soo schandelijc met water begoten was, dat men 't selve daeruut soude hebbe wringe conne, gelijk 't hem ook soo wiert aangewesen. Doch daarover hilt hij sigh gestoort ende wilde onder den sijne weten, wie had derven sulke zijde onder des Coninex mengen. Liet se nevens d'andere 5 à 6 baelen weder wegbrengen ende leverde 't geene gisteren gecomen was. Naar 't welke de gecommitteerde met de Srs Jacob Willemsz en Jan Maartsz Ham hebbende geconfronteert, bevinden effen 590 baelen off 295 carga te hebben ontfangen, willende hij van 't verdere Sijn Hoogheyt spreken, waartoe Sijn Edele hem liet seggen 't onnodig was en ons eveneens ware, off deselve gebracht wirt off niet, en soo deselve hede niet leverde omme met de caffila noch te conne versenden, die daarnaar niet en begeerde noch van noode hadde.

---

1) Zie over den mislukten aanval op het fort van het eiland Kishm in 1645: *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, 1644—1645, blz. 260 en *Roobacker*, blz. 297, v.v. — Joh. von der Behr (*Diarium, oder Tage-Buch*, blz. 67—75) beschrijft den aanval als ooggetuige. Het bijbehoorende prentje van het fort en de vloot is verzonnen.

Drie carga [1]) off ses balen zijde, netto tot 36 manchia yder affgewogen, wierden, onder voorverhaelde apart geteekent, uyt den naam van Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth aan d'heer ambassadeur tot een coninklijk geschenk gesonden, waarvooren Sijn Edele door de tolken beleeffdelijk den Achtuma douleth deed bedanken en versoeken, Sijn Hoogheyt de Majesteyt Sijn Edeles dankbaarheyt mede wilde betugen.

't Was nu middach gewerden, als Sijn Edele tot voltreckinge syner gistere gedane belofte, ernstelijk versocht wesende, met den directeur Sarceri, den oppercoopman Angel ende den capitein Joan Dutton naar Godia Saffaar in Sjolpha is gereden, latende middelerwijle de S^rs^ gelast de heden ontfange sijde tegen morgen te doen affpacken, op dat se nevens de verdere mocht werden affgelade; 'twelk tegens den avont gantsch claer en veerdigh sijnde, hebben doen op de geheele perthije onderwigt bevonden 47 13/34 manchia, off à 11 1/3 ℔ 537 ℔ Hollants, daar in tegendeel voor desen altijdt naer den ontfangh overwigt is bevonden. Doch dese droge tijdt tegens de winterse vogtigheyt geconsidereert, wanneer die naer ouder gewoonte plegen te leveren, wert er geoordeelt en vast gestelt dese zijdes gewicht in't vaderlant immers soo wel als doe responderen sall.

Gelijk als den Miersicaar bassy off Couler agasi gisteren naarmiddach een schone valk aan Sijn Edele heeft doen vereeren, soo bracht een sijner edelen desen naarmiddach weder tot vereeringe van Sijn Excellentie 3 lammekens, eenige flessen wijn, met verscheyde backen nieuwe vrugten, welken edelman, schijnende yets uyt den naam sijns heeren aan Sijn Edele te versoeken te hebben, seyde morgen vroech om den ambassadeur te spreken weder comen wilde, gelijk ook

Den 3^en^ dito 'smergens bij tijdts dede, met bootschap dat sijnen heere (die curieux is), genegen tot een kijker, Hol-

---

1) *Carga* = (Port.) last, hier van een kameel en wel twee balen zijde, een aan elken kant van het pakzadel.

lantse beffen en ponjette [1]) sijnde, sigh daarmede geerne versien sagh en 't selve met yets anders wederomme erkennen wilde. Sijn Edele liet desen heer met een cleyn silver kijkertje, een beff met en een sonder cant en tot yder een paar ponjette toebringen en nevens dien bedanken voor de courtoisie van de gesonde valk en andere cleynigheden.

Voorts wierde de zijde desen dach opgeladen en 'savonts was Compagnies woninge daar t'eenemael van geleedigt; sulcx met de cameelen 608 balen sijde heden vooreerst buyten de poorte Baberouc een halff mijl verre gebracht sijn, te weten:

529 balen wegende yder 204 ℔	℔	107916.—
78 balen wegende yder 150 ℔ soo ten gerieve der cameliers voor hare cleene cameelen affgepackt	„	11700.—
1 bael	„	207.—
't onderwigt	„	537.—
608 baelen wegen met 't onderwigt. . .	pond	120360.—

Waarmede belooven met Godt de voorste morgen off uutterlijk overmorge de reyse te beginnen.

Den 4en dito is met den cameliers geconfronteert, alles geëffent en op affcortinghe der generale vracht hier getelt 50 th°/n off *f* 2000 mitsgaders aan den caffel bassi voor sijn gallath off vereeringe gegeven 3 ges, à $1^{7}/_{16}$ el Hollants yder, groen laeken ende eenige ellen silver gallon.

Den 5en dito is dan conforme des cameliers gedane belofte de caffila met soo costelijken zijde-cargasoen onder 't geleyde van Godt almachtigh, cognoissement en opsigt van den capiteyn Joan Dutton, den assistent Willem Houtman en vijff soldaten tot sijn behulp, om goede toesigt in den wegh, die men rugt door den optreckende soldaat naar Candahaar vrij wat van rovers g'infadeert te wesen,

---

1) Handlubben, manchetten.

over deselve te nemen en sooveel als mogelijk is, die costelijke zijde in goede bewaringhe bij malcanderen houdende, d'Edele Compagnie voor schade te behoeden, op wegh naer Gamron geraekt. Den oppersten Albestierder wil deselve behouden ter gedestineerde plaetse gehelpen en ons bijgaende volck in dese ondragelijke heete tijdt gesont sparen, amen.

Den 6en dito ontrent den middach den Couler agasi in waarheyt willende doen blijken boven d'andere rijxheeren librael en niet min courtois te wesen, heeft door desselffs stalmeester een bruyn-roodt paart, van schone gestalte en treffelijken aansien, tot vereeringe binnen Compagnies woninge aan d'heer gesonden en daartoe gevoegt een silverdraad gebreyt riemken, een mesken en een slijpsteenken, sulcx als hier tot den Coninc incluys altijdt om 't lijff aan den gordel dragen, benevens een jagers-stockjen, seer curieux gesneden, met aansegginghe die clenigheden door Sijn Majesteyt eerst gedragen en hem geschonken waren, welke met het paart in teken van vruntschap gelieffde te accepteren, mitsgaders den valk, pmo deser door gegeven ordre van sijn vorst aan Sijn Edele gesonden, voor een coninclijk praesent te houden. (N.B. 't Is hier te lande yets extra-ordinaire 'tgeen men selff gedragen heeft, yemant te schenken). Voor alle welke beleeftheden Sijn Edele de brengdienaren met 1½ ges blau, 1¼ groen en 1½ craproot laeken doen belonen hebbende, heeft de tolken nevens de selve weder tot haren heer gesonde, om Sijn Excellentie op 't hoogste te bedanken voor d'eer die hij sigh met 't senden deser praesenten van Sijn Edelheyt gedaan vant, en soo dierhalven yets van Sijn Edelheyts begeeren in Sijn Edeles vermogen was, hem als vrunt en dienaer vrijlijk mogt gebieden, met versoek aan de Majesteyt, voor de hoge gonst in 't geschenk der valk bewesen, sijne dankschuldige verpligtinge gelieffde te praesenteren.

Tegen den avont gingh Sijn Edele tot de Capusiner padres mede sijn affscheyt nemen, meteen aanseggende belangende 't huwen yemant der hier verblijvende onse residenten, 't selve dat den Carmelitanen religieuse had bekent gemaekt.

Den 7en dito de zijde nu voorgisteren op weg geraekt wesende, maekt sigh Sijn Edele dagelijcx veerdigh omme binnen soo weynigh dagen als mogelijk is, in persoon te volgen, t'welken eynde heden al in voorraadt, vermits men daarvan in dees tijdt niet ten believe can werde gerieft, eenige mulen off vragtbeesten voor 60 mamoedy yder tot Gamron toe heeft doen bedingen, toevende nu eeniglijk maar, om van de coopluyden die het dagelijx beloven noch een dusent off 1200 tho/n t'ontfangen off wel de wissel die dagelijx comen moet in te wagten, en daarmede betaelt hebbende de penningen der verlede geleverde zijde, quitantie der voldoeninge te versoeken en daarbij soo 't mogelijk is te doen inserreren de quytscheldinghe alle hunner verdere praetentiën, naar welker optenue dan datelijk in staat van vertrecken sijnde, de reyse naar Gamron vermeent aen te nemen en sigh getroosten te lijden de gevarelijke en bijnaest ondragelijke moeyelijkheyt deses tijdts, om met Godts hulpe in Augusto te moge t'zeyl geraken.

Den 8en dito viel niet noterens-waardigh voor, ook alsoo weynigh Sondagh 9en dito, als eeniglijk had Sijn Edele 't besoek van de padres Augustiners, den Francen borger Letoille, juffrouw Maria Gommez ende de weduwe van den coopman Hendric de With zalr (nu voor twee dagen met haren oom Pedro Panteleo, 's Compagnies wijnmaeker, uyt Gamron hier aangecomen om haere verdere maegen te visiteren) welke alle naer den aart van beleeftheyt en vruntschap eerlijk onthaelde en 'smiddachs bij hem ten eete hielt.

Maria Gommez, die huysvrouwe geweest is van drie verscheyde oppercoopluyden in den dienst der Edele Compagnie namentlijk . . . . . Aleman ende eenen . . . . . Smith en nu jegenwoordigh gehuwt met seker Fransman genaemt St. Jean, welke al voor veele jaren naer Vrancrijk gereyst sijnde, nu, naar vier jaren uytblijvens, noch niet en is gekeert. Dese onder de regieringe van d'Edele heer Gouverneur-Generael Pieter Carpentier op Batavia weduwe gewerden sijnde, ende genegen om herwarts aan tot hare vrunden eene keer te doen, had tot versekeringhe van dat

weder op Batavia keeren soude 1000 realen in spetie, soo sij seyde, in Compagnies cassa moeten namptiseren, op voorwaarde dat, soo niet quame te retourneren, die voor de Compagnie soude verbeurt blijven. 't Welk nu niettemin, gemerct om hare bejaartheyt en dat op Batavia geen eenigh vrunt off maegh had, hier onder haar bloedtvrunden en geslagt was blijven resideren, eerbiedighlijk versocht, haar door de Compagnie hier mocht werden gerenbourseert. 't Welk Sijn Edele haar plat ontseyt heeft en haar aan Haar Edele op Batavia, om sulcx te versoeken, gerenvoyeert. Waarmet sij haar moetende genoegen, bad Sijn Edele de brieff, die sij ten dien eynde in forma van request aan d'Edele heer Gouverneur-Generael en d'Edele heeren Raden van India soude laten concipiëren, dan te wille medenemen en harenthalven in de hooggedachte vergaderinghe te presenteren, 'twelc niet connende weygeren, heeft het aangenome en belooft te doen.

Minder hiel de weduwe van de With zal^r niet aan om licentie, van met den coopman van Nek in huwelijk te moge treden, sijnde 'tsedert 20 Januario jongstleden op Sijn Edeles approbatie met malcanderen onder belofte geweest, te optineren, 'twelk Sijn Edele (gemerct reets met een dienaer van de Compagnie hier te lande gehuwt geresideert heeft ende de Compagnie geenen ondienst altoos daermede en can geschieden, te meer dewijle op Gamron gehouden werdende, verre genoch uyt den ommegangh hares geslagts is), op haar eerbiedige beede en daarnevens gesien 't ernstigh versoek van gemelte S^r. van Nek, heeft geavoyeert en vergunt in sijn geselschap weder naar Gamron te moge reysen, waarvooren grotelijcx danckbaar was, gaande met het geselschap, daarmet gecomen was, wederom ontrent 2 à 3 uuren naarmiddach te gelijk naar huys.

Den 10^en dito d'heer ambassadeur, siende der coopluyden uytstellingen buyten effect van dach in dach liepen, noch ook geene naeder wisselen uyt Gamron verschenen, heeft Miersa Sephy, cooper van't coper, doen roepen en hem gevraegt, dat gemerct de caffilen van Tauris niet paresseerden en naer sijn seggen noch wel eenige dagen conde vertoeven en dienvolgende met contant in

troucque niet en conde d'Edele Compagnie accomoderen, off op sijnen naam ten laste derselver voor een maant, off tot dat tijdinghe van 't geleverde cooper aan sijnen broeder cregen, hier onder d'een en d'ander in dese stad geen 1000 off 1200 th°/n à deposito en soude ligten conne. Hij twijffelde daaraan grotelijx maar belooffde niettemin heden naerstigh sijn best te doen en twee off drie maekelaers alomme te senden, van welkers verrigtinghe dan morgen vroech de wete soude brengen. Welke penningen, noch resterende tot de voldoeninghe harer gepraetenteerde zijde-schult, connende betalen, wilde Sijn Edele dan de quitantie doen vorderen en versoeken en sigh daaromme niet langer ophouden, mitsgaders ook dit schreeuwent hoff om gelt eenigsints genoegen en daarmede dan aanseggen late, niet meerder te conne bijbrenge, dat Sijn Hoogheyt ordre tot den ontfangh in Gamron most geven off hier de comende wisselen van daar affwagten.

Den 11en dito 'smergens vroech comt Miersa Sephi met de gevorderde somma, sulcx datelijk den volmagtigden van 's Conincx wegen tot den ontfangh gewaarschuwt ende gecomen is, die den helen dach besigh geweest sijnde, tot 750 th°/n affgetelt heeft.

Den diamantslijper Hubrecht Buffkens lange hebbende versocht om d'eer te hebben van Sijn Edeles visite en specialijk desen avont hem gelieffde te vergasten, heeft Sijn Edele niet al te wel dispoost sijnde, dat geweygert en in sijne plaetse den directeur Sarcerius ende de verdere messieurs laten gaan, die alle seer eerlijk getracteert, al vrij diep in den avont wedergekeert sijn.

Den 12en dito 'smergens is Sijn Edele met d'heer directeur ende de verdere naar Sjolpha [1]) gereden en heeft

---

1) *Djulfa*, de voorstad van Isfahan aan de tegenovergestelde zijde van de Zendeh Rûd gelegen, genaamd naar de gelijknamige plaats aan den Aras (Araxes), die thans de N. W. grens vormt tusschen Rusland en Perzië. Van hier werden door 'Abbas I in 1604, verscheiden duizend Armenische huisgezinnen naar zijn hoofdstad overgebracht met een tweeledig doel: door ontvolking van de grensprovincie de in-

daar van den Prins, sijn broeder, Godia Pogoes en andere Armenische groten 't affscheyt genomen, mitsgaders in de stadt comende, 't selve tot de Srs. Letoille, Mr. Thomas ende andere meer gedaan. Thuys comende, had den volmagtigden, ontfanger van penningen, in handen van Sr. Jacobus Willemsz. quitantie voor 3475 thos gepasseert, waarmede den coopman Ham ende den tolcq David heeft geordonneert morgen vroech naar den Vertrouder van

---

vallen der Turken te bemoeilijken en tevens, om in het centrum van zijn rijk een kolonie van arbeidzame, schrandere onderdanen te vestigen. Aanvankelijk werden hun woonplaatsen aangewezen in een nabij het centrum gelegen voorstad (Sheikh Sadana), maar zestig jaren later oordeelde 'Abbas II het raadzaam hen naar de overzijde der rivier te verplaatsen. Vooral door hun handelsgeest beantwoordde de nieuwe vestiging geheel aan het doel en verkeerde spoedig in bloeienden staat. Herbert (1627) schat reeds de bevolking op 10000 zielen. Tijdens Chardin was zij gestegen tot 30000. Onder de latere opvolgers van 'Abbas leed de welvaart in toenemende mate door hooge belasting en onderdrukking van velerlei aard. De Afghaansche overheersching en vooral Nadir Shah brachten Djúlfa geheel tot verval, zoodat opeenvolgende reizigers het aantal inwoners steeds lager opgeven, totdat Ussher het in 1861 tot 3000 vond teruggegaan en Curzon in 1889 de geheele bevolking op 2500 stelt, waarvan ongeveer 2000 Armeniërs, verdeeld in verschillende sekten. Doordat de verstandigste en meest ondernemende jonge mannen zich meer en meer buitenslands vestigen (ook op Java treft men er aan), waar zij in den regel tot welstand geraken, teert deze om vele redenen belangwekkende kolonie gaandeweg uit. Curzon (*Persia*, II, 50—56) geeft een beschrijving van het hedendaagsche Djúlfa; Wills (*The land of the Lion and Sun*), die hier vele jaren leefde, geeft bizonderheden omtrent het karakter en de levenswijze der ingezetenen. — Onder de Sefeviden hielden de Europeesche bewoners van de hoofdstad bijna zonder uitzondering hun verblijf in Isfahan: zoowel de kooplieden als de talrijke geestelijken (met uitzondering van de Jesuïten, die hun klooster te Djúlfa hadden). In lateren tijd, toen Isfahan had opgehouden hoofdstad te zijn, werd hun niet meer toegestaan in de stad zelf te wonen; zij waren verplicht zich in de Armenische voorstad te vestigen. Alleen gedurende den dag begeven de Europ. en Armen. kooplieden zich naar den overkant, naar hun kantoren, die noodzakelijkerwijze in de bazárs t'huis hooren. Eerst in de laatste jaren werden op dit verbod uitzonderingen toegestaan, zoodat thans de Engelsche en Russische Consulaten en de Imperial Bank of Persia zich te Isfahan bevinden en hun personeel daar woont.

't rijk te gaan en versoeken hiervan, nevens insertie alle der oude Conincx praetentiën, eene generale quitantie gelieffde te doen teekenen, waarnaar Sijn Edele, nu tot noch hebbende gewacht, dan geerne vertrecken wilde.

Een der Capusiner religieuse, aan welkers convent heden uyt Aleppo brieven gecomen waren, quam met deselve bij Sijn Edele omme 't daarmet geschreven nieuws te communiceren, dicterende, dat daar voor sekere tijdinghe soowel te lant als over zee gecomen was, hoe d'Hoogmogende Heeren Staten-Generael van't Vereenigde Nederlant aan 't Engelse parlament geweygert hebbende te betalen den geëyschten tribuyt off thiende der haringhvangst, met dien staat daaromme en ter saeke van 't gedaan ongelijk door d'Edele Compagnie aan d'hare in India, in openbare oorlogh waren. Dat den generaal Cromwel den Conink Carel van Schotlant t'eenemael geslagen en ter nauwernoot in Vrancrijk met twee edellieden geëchiappeert was, mitsgaders dat den Prins van Condé door den Conink t'enemael verstroyt en geheel 't velt uytgedreven bleeff. Carel de tweede, als gesegt sigh met de vlucht ter nauwernoot uyt de batalie in Vrancrijk gesalveert hebbende, wiert gerugt met de dochter van den hertooch van Orleans, oom des Fransen Conincx, te sullen in huwelijk treden, sonder anders.

Den 13en dito 'smergens vrij vroech achtervolgens de gister gegeve ordre is dan Sr. Ham met den tolk David naar den Vertrouder van 't Rijk gereden, doch vermits Sijn Hoogheyt in den wegh naar 't coninglijk hoff rijdende ontmoeten, soo en quam Sr. Ham hem niet te spreken; alleen hadde den tolk, voor den muyl lopende, sooveel tijdt van't versoek der quitantie Navaap voor te stellen, die alleen antwoorde, stelt u begeeren in geschrifte en ik sal mijn resposte daarbij schrijven. 't Welc Sijn Edele soo haast niet geraporteert wiert, off liet het aanstonts doen en aan des Douleths secretaris brengen, met recommandatie ons heden, waar 't mogelijk ende soo niet morgen, gelieffde 't bescheyt van dien te besorgen; en alhoewel 't schijnt, 't bevorderen deser quitantie noch al eenige dagen sijn loopen sal naer sigh slepen, blijft d'heer niette-

min vast voornemens, buyten eenigh ander onverwacht voorvall Saterdach aanstaende de reyse naer Gamron aan te nemen, t'welken eynde naar dit lants ordonnaire gebruyk, gisteren door den tolk Sahaek eenige der voorneemste Armeniërs, als den prins Saffrasbeek, sijn broeder Egas, Godias Pogoes, Saffaar, Magerdon, Ponoes, Nasareth, ende voorts d'Europianers, ingesetenen hier ter plaets, doen nodigen, om desen middach 't affscheytmael bij Sijn Edele in Compagnies woninghe te comen houden. Gelijk ook alle de genoemde heeren en vrunden ten bestemden uure sijn gecompareert, die Sijn Edele yder naar ampt met minnelijke beleeftheyt onthaelde en, daar 't nodigh ware, bedankte voor d'eere die se hem gedurent sijn aanwesen soo t'haren huyse als met hare vruntlijke versoeken hadde gelieven te geven, ende sij weder reciproque van hare cant met gelijke courtoisie; vertreckende daarnaar yder naar sijn humoeur, d'een ten drie uuren, d'ander ten vier en vijff uuren naarmiddach en eenige eerst met den donkeren avont, doch naar 't uytterlijk scheen, van der onthalingers beleeftheyt even genoecht.

Den 14^en^ dito 'smergens quamen de zijdewegers, die al lange om een mamoedy waeggelt per yder bael gepraetendeert hadden, maar altijdt (dewijle 't noyt voor desen in gebruyk, off ten minste bij d'Edele Compagnie niets anders van 's Conincx zijde te wegen als een vrijwillige gifte van 1, 1½ ook wel 2 th^o/n^ gegeven geweest is) ontsegt en plat aff geweygert, met een commandement van den Achtuma douleth, uyt abusyff onderregt des sabandhaars haar gegeven, dat den ambassadeur haer soude betalen voor yder bael te wegen eene mamoedy, 't welc niettegenstaende deselve, als buyten rheede ende de oude gewoonte sijnde, evenwel heeft gerefuseert en S^r^. Ham nevens den tolk, om Sijn Hoogheyt daarvan te onderregten en nevens dien 't antwoort op ons versoek van quitantie te eyschen, naar den Vertrouder van 't Rijk gesonden. Doch vruchteloos, want ontrent een halff uur te voren tot een der groote secretarissen ten banquet gereden was, ende niet voor avont weder te comen stint, hebbende sijn secretaris mede geen occasie geoffresseert om sijnen heer 't request

off petition te connen exhiberen, sulcx daarvan heden en ook apparent morgen niet te verwagten is.

Tegen den avont reed d'heer met d'heer directeur ende de verdere Srs. bij de Augustiners sijn affscheyt nemen, onder versoek in aanstaande, gelijk nu buyten licentie in den persoon van Huberto Costerus eenige tijdt voorlede gedaan hadde, geene van 's Compagnies dienaren met eenige deser inlantse [1]) vrouwen in huwelijk te verbinden, tensij hun eerst schriftelijke licentie ten dien eynde van den gouverneur op Gamron wirde verthoont, off dat soodanige egtsverbindinge noyt bij d'Edele Compagnie en soude werde geapprobeert, maar sonder te sien op vrouw off kinderen den man van hier naar andere plaetsen versenden; dies dan ook haer in sulke voorvallen, onse maxime diesaangaande nu bewust, daar naar gelieffden te gedragen, dat vast en volcomen hebben belooft; waarmede Sijn Edele haar eerweerdigheden adieu seggende, wenschten haar den zegen des Almogende ende reet weder naer huys.

Den 15en dito 'smergens den tolk David weder ten hier vooren gesegde reden naar 't hoff des Douleths al vrij vroech gesonden wesende, creegh nu audientie en in antwoort op't versoek van quitantie, dat eerst tenminste de helft, con 't niet heel sijn, off altijdt nootsaekelijk 't quart most betalen, want gelijk meermaele gesegt had, den dagelijx vertreckende soldaat sijne soldije daaruyt te voldoen geordonneert was, sont daaromme den gecommitteerden Hassenbeek nevens den tolk wederomme met expres bevel den ambassadeur aan te seggen, gelijk hij gecomen wesende ook dede, soo de helft off wat minder niet en voldede, ook noch niet en most vertrecken. Had de Compagnie selve geen contant in cassa, men mocht het hier van den coopman op intrest ligten en besorgen datter 't was. Waarop Sijn Edele repliceerde, sooveel als mij eenigsints is mogelijk geweest alomme op intrest en anders bij coopluyden t'samen te rapen, heb ik u aan doen tellen en seker al tot een redelijke somma toe, gelijk

---

1) Met „inlantse" worden hier bedoeld Armenische vrouwen.

ik immer tenminste gelooff dat den Achtuma douleth bekent is. Tot meerder weet ik geen raadt, voordat de caffila van Tauris off onse wisselen van Gamron, die dagelijx te gemoet sie, comen, wanneer u een goede somma sal werden in affcortinghe betaelt. Maar indien Sijn Hoogheyt mij in persoon met mijn gevolch daar bevorens niet gelieft te late vertrecken, moet mij dat in andere maniere schriftelijk verbieden. Ik vaar evenwel naarmiddach ten vier uure met het begin mijner reyse voort, ontnoegt het Navaap, 't is in sijn macht ende ick ben in u Coninex lant, hij can mij wederom laten terugh haelen. Neen seyde den commissaris, siende Sijn Edele die onredelijke boodtschap soo in ernst opnam, dat is de meninghe niet, cont ghij geen nader betalinghe doen, sal ik het Navaap raporteeren en over eenige dagen eens comen sien bij u volk dat hier verblijven sall. Dat cont ghij doen, antwoorde Sijn Edele, en ik sal haar expres bevelen, dat soo haest gelt becomen, sij u daarvan de weet laten doen en maekt daar vrij staadt op. Maer gelieft Sijn Hoogheyt uyt mijnen naem ook te groeten ende te versoeken dat, dewijle mij alsnoch geene quitantie gelieft te passeren van 'tgene voor d'oude praetentiën der zijde betaelt hebben ende daarbij inserreren de quytscheldinghe van alle des Majesteyts verdere praetentiën, dat deselve mij voor mijn vertrek uyt Gamron noch mach werden naar gesonden; dat hij belooffde Achtuma douleth aen te dienen en is daarmede sijn affscheyt van d'heer nemende vertrocken. In sijn plaetse quamen al wederom de wegers om haere $m^{a}/_{oy}$ waeggelt voor yder bael spreken, daar Sijn Edele niet eens naar heeft willen luysteren maar door den tolk seggen late, soo se tot een geschenk en vrijwillige gifte 2 $th^{o}/_{n}$ begeerde, mits dat se het in geen consequent van gehoudentheyt trocken, haar dat soude geven late off anders niet een gas begi [1]). Sij morden noch wat, maer namen het eyndelijk blijdelijk aan, bedancte Sijn Edele en gingen henen.

---

1) *Khazbegi* (woordelijk schat — geld — van den heer, vorst). Een kleine koperen munt, ter waarde van *f* 0.02, de waarde van den toman, die er 2000 bevatte, tegen *f* 40 gerekend.

Nu was het al naarmiddach, de bagagie gereet opgelade en vooruyt tot na Spahanek, drie mijl van hier, gesonde, des Sijn Edele de Srs. Jacob Willemsz. en Jan Martsz. Ham, beyde hier als opperhoofden om 's Compagnies saeken te administreren geordonneert ende met een ampele instructie, sulcx als die in't uutgaande brieffboek t'sijner behoorlijke plaetse te lesen is, versien hebbende, latende haar vooreerst, en om yemant met het te volgen alcatyff caffelken tot opsigt te connen afsenden, twee eerste adsistenten Franchiois Cornelisse ende Gerret Voltelen mitsgaders den provisionelen adsistent Bodek, met serieuse recommandatie van de goede vrede en eenigheyt, sircumspect in hare visites bij rijcxgroten en sorgvuldigh over Compagnies saeken alomme te wesen, naarstelijk trachtende de negotie alomme te onderstaen, wat de Engelsen daar ten hove sulle verrigten, daarvan altijdt ampele advysen naer gelegentheyt van saeken aan den heer directeur in Gamron geven, en ook bijsonderlijk de quitantie trachten soo spoedigh te bevorderen, dat se Sijn Edele voor 't vertrek van Bandhaar noch gewerden mach.

TERUG NAAR GAMRON.

Is daarmede ten vier uuren met den directeur Sarcerius, den oppercoopman Angel, den ondercoopman Speelman, den tolk Sahaak, een chirurgijn, een adsistent, ses soldaten ende een trompetter te paart geseten en vergeselschapt door Godias Saffaar, Panoes en Nazareth, Srs. Letoille en Mr. Thomas Espahan te poorte uytgereden tot den tuyn, daer ter aancomste eenige uuren hadden moeten vertoeven. Hier verschenen alle de Armenissche grooten, de Europianen, tot selff de padres Augustiners incluys omme 't eyndelijk affscheyt te nemen en nog een mijl verder te geleyden. Ongeveer een halff uur verbleven wij in desen thuyn, daar Sijn Edele ondertusschen eenige Persiaansche boomvrugten opdisschen en den cop wijn mede rontgaan liet, waarmet doe, seker aansienelijk vergeselschapt met ongeveer 't getal van veertigh persoonen soo Armeniërs als Europiaense cristenen, tot noch een mijl voortsgereden sijn, daar 't meeste gedeelte adieu seyde en naar een cop wijn noch

op de bon voyagie gedronken te hebben, weder stadwaarts keerde. Doch Egasbeek, Godias Saffaar en Magerdon en Mr. Thomas wilden Sijn Edele 't eerste mansel helpen doen, daar de Srs. Willemsz. en Ham, den wijnmaeker Pantaleon ende den dyamantslijper Hubregt Buffkens met licentie ook bij bleven. Een uur naar sonnenondergangh quamen alle tegelijk in de sera [1]) van 't dorp Spahanek, daar onaengesien Sijn Edele meer genegentheyt tot rust had om morgen vroech weder voort te setten, soo vant hij sigh door de metgeredene vrunden verpligt, deselve noch in geselschap, tot sij slaapgierigh wierden, bij te blijven.

Sondagh 16en dito 'smergens met den dach reden dese convoyanten noch ruym een halff mijl verder, spreyden daar selve haar alcatyff ende wilde voor 't laatst Sijn Edele uyt hun eygen jagtan [2]) of spijskoffer den ontbijt opdisschen, waar 't onse bijgebracht wesende, saten tegelijk in open velt neder, aten samen, dronken een adieu-cop en namen eyndelijc een seer vriendelijk en courtois affscheyt van malcanderen; ende den oppercoopman Sr. Jacob Willemsz. andermael sijn pligt ten dienst der Generale Compagnie op't serieust hebbende gerecommandeert, is hij nevens d' vrunden weder stadtswaert gekeert en Sijn Edele den wegh gevordert, gelastende den coopman Sr. Jan Martensz. Ham noch twee off dry dagen met te rijden, om off in die tijdt een loper van Gamron, die dagelijcx insagen, quamen te ontmoeten, de nodige ordre op 'teen en 'tander, voornementlijk belangende de te come wisselen te geven. Soo sijn we dan voorts rijdende regt op den middach in Mayaar gecomen en tot den ouden hospes gaan logieren. Hier vandaan sijn

den 17en dito naarmiddach vijff uuren, den huysmeester voor sijn dienstbaarheyt en verscheide gegeve cleenig-

---

1) *Seraï*, karavanseraï.

2) *Jakhdan* = ijskoffer, waarin dus de proviand tegen de warmte beveiligd wordt.

heden met 40 mamoedy vereert sijnde, opgebroken en 'savonts ten negen uuren binnen de stadt Commesja in de zera gereden.

Den 18en dito ontrent 10 uuren 'smergens comen hier 'tsedert ultimo Mey aangewandelt Compagnies loopers Soliman en Hassen met advysen de gesegden dato van den oppercoopman Sr. Dirc Schouten uyt Gamron, waarbij vernemen, hoe naar langh tegensien 'tjagt den Renoceros sedert sijnen jongsten de dato 18 Mey passado, den 19 daaraan met 'tgeen hij van het Teyouans cargasoen voor Persia in had, Godt loff, salvo daar ter rheede was gearriveert, de goederen inderijl gelost en van meester doen veranderen, om de betalinge van dien per wissel in Espahan aan 's Compagnies residenten te doen, welke bestaande in elff stucx bedragende 7230 tho/o off 289200 gulden, daerin vinde g'inserreert. Om alle 15 dagen naar den verthoondagh door d'acceptanten prompt te werden betaelt. Bij d'omsettinge der coopmanschappen, waaruyt vorenstaende somma wisselgelt is comen te procederen, geniet de Compagnie eene advance van *f* 136434,15.11, 'twelk tot het vorige geaddeert, en geconsidereert de oncosten desen jare *f* 21261,12.9 in de geslote boeken meer als 't ordonnary bedragen, mitsgaders dat onvercocht per restant bij 't packhuys noch bleeff een gedeelte coopmanschappen, incoop costende een somma van *f* 48719.9.2, soude het bij dier omsettinge de winsten van den voorleede jare ruym comen te egualeren, dat Godt loff een goede verdragelijke somma en, gemerct deses jaars slegten basaar [1]), vrij veel is *a*).

Wt welk geallegeert advys de wisselen doen extraheren

---

a) Hier volgt korte inhoud van een brief van Dirck Schouten betreffende den handel te Gamron.

---

1) *Bazar* = (Perz.) markt (in den tekst in den abstracten zin), winkelstraat (meest overdekt). Yule en anderen houden het Mal. *pasar* daarvan afkomstig te zijn. Veth (*Uit Oost en West*) acht dit onaannemelijk.

en 'tgunt belangende des sabandhaers thol-eyschinge mentioneert, mede daaruyt laten copiëren hebbende, heeft Sijn Edele die 2 extracten ende de voornoemde originele wisselbrieven onder cognoissement den coopman Sr Jan Martsz. Ham ter hant gestelt, met expresse ordre dat, soo haest den vervaldach sall verschenen wesen, de coopluyden yder 't hare te voldoen op 't ernstigste aan te manen en naar aantellinghe in handen van den volmachtigden tot den ontfangh de quitantie der praetentiëns suyvere quytscheldinge te vorderen, mitsgaders den sabandhaar van Gamron, die naar alle apparentie, omdat hij eenen anderen wegh gereyst is, Sijn Edele niet en sal comen te ontmoeten, soo haest in Espahan sij gearriveert, gaan besoeken en hem de commandementen, waarvan copia gesegden Ham ter hant gestelt is, verthonen. Naar welcx resumptie ontwijffelijk van thols-vorderinghe sall ophouden, doch indien, gelijk niet gelooven en veel min willen hoopen, even hertcoppigh die bleeff eyschen, over dat onfatsoen bij Sijn Hoogheyt te gaan doleren en versoeken, den sabandhaar gelieft te doen verbieden, de Compagnie off dier dienaers in haren naam om thollen, soo langhe de 35000 th^o^/~n~ conform 't commandement niet excederen, geene naarder aanspraek te doen. Waarmede gemelten S^r^ teruch naar Espahan gesonden en Sijn Edele naarmiddach mede weder opgeseten is, comende 's nachts ontrent 11 uuren in Macsou begi [1]), daar tot den

19^en^ dito met den dach in twee opgeslage tenten gelogieert hebbende, weder voortsgereden ende de sera binnen 't dorp Amnadabath [2]) ontrent 10 uuren voormiddach tot rustinghe ingecomen sijn.

Van hier heeft Sijn Edele den looper Hassen met een cleen brieffken d'advys aan den oppercoopman Sr Schouten affgesonden, van geenen anderen bijsonderen inhout als dat den vijffden de zijde-caffila ende den 15^en^ Sijn Edele Espahan had verlaten, mitsgaders gisteren sijne advysen

---

1) Maksûd Bégi. (zie blz. 129, noot 2).
2) Aminabad (zie blz. 129, noot 1).

van ultimo Mey becomen, naeder te lesen in 't brieffboek t'sijner behoorlijke plaetse ingeschreven.

Den 20en dito 'smergens braken weder op en bereden ontrent den middach 't dorp Jas de Gas [1]). Dese sera lagh vol coopmanschappen van Gamron, om met den avont alweder door de lastbeesten om tot Espahan te brengen voortsgedragen te werden, gelijk ons dagelijx verscheyde caffilen in den wegh ontmoeten.

Den 21en dito sneedt Sijn Edele, om in de coelte te reysen, dit mansel, dat seven mijl is, in tweën; 'smergens ten negen uuren quamen tot Gommes Ellala [2]) en naermiddach weder voortsrijdende, bereysden met den avont 't dorp Digerdou [3]).

Den 22en dito 'smergens een uur voor den dach spoeyden weder voorts en middenweegs wat gerust hebbende, quamen ontrent den middagh in Coskusaar [4]) in de selve boerewooninghe, daar opcomende in gelogeert hadden, welken man voor sijne dienstbare hantreykinge beloont wesende, sijn

Sondagh 23en dito naarmidnacht weder opgebroken en onder favoeur van de maan den geheelen nacht voortsgereden tot den 24en dito 'smergens heel vroech, dat in 't dorp Haspas [5]) weder in onse opgeslage tenten rust namen. Ondragelijke hitte doet ons dagelijx soo wel de sonne als de wint gevoelen en alhoewel bij nachts reysinge wat coelte en frisheyt hebben, moeten daarvoren op den dach dubbele smert dragen. Den huys bassy [6]), off gebieder van dit dorpken, die in't opreysen Sijn Edele hier heeft getracteert gehadt, nodigde d'heer tegen den avont met

---

1) Yezdikhast. (zie blz. 128, noot).
2) Gūmbaz el Lala (zie blz. 125, noot 3).
3) Dehgīrdū (zie blz. 125, noot 1).
4) Kūshkizerd (zie blz. 124, noot 3).
5) Asūpas (zie blz. 123, noot 2).
6) *Yūs bashi* (zie blz. 123, noot 1).

alle de sijne weder ten eete, voor welke courtoisie hem weder een smalle vereeringhe gedaen wiert.

's Nachts ten 2 uuren saten al wederomme te paart en bereden den 25^{en} dito weynigh naar sonnenopgangh 't dorp Oedjangh [1]) daar tegen de muer in seker tempelken, 't welk vooraan drie camerkens tot logys voor den reysiger heeft, geschreven sagen, hoe 's Compagnies sijde-caffila den 21^{en} deser daer mede sijn rust genomen en daegs daaraan weder reys begonnen had, soodat, dewijle om dit hoge Oedjangs gebergte eenige mijlen moet uyt den wegh reysen [2]), naar alle apparentie deselve in Chiras berijden en vinden sullen. Des namiddachs ten vijff uuren reden weder voort tot halver wegh, daar aan 't cleene dorpken Emonsada [3]) de tenten opgeslagen zijnde, tot drie uure 'snachts rusten en doe van daar naar Mahien [4]) spoede, waar den

26^{en} dito 's mergens heel vroech gecomen en naarmiddach weder vandaan vertrocken zijn, maekende 'snachts ons mansel aan de sera genaamt Aab de Germ [5]), soo geheten naar een spruyt, die daar digt bij uyt 't gebergte geduyrigh warm water heeft.

Tot den 27^{en} dito een uur voor dach was hier maar ons verblijff, en reden voorts in drie uuren drie mijlen van daar in de sera genaamt Poulou Gor [6]). Dese, die hoewel oudt noch seer hegt ende een der accomodabelste

---

1) Udjan (zie blz. 122, noot 2).

2) De zijde-karavaan bestond uit kameelen en deze zijn voor het vervoer langs steile, meest ongebaande bergpaden ongeschikt.

3) Imam Zadeh (zie blz. 122, noot 1).

4) Mayin (zie blz. 121, noot 1).

5) Ab-i-germ = Warm water. Dit is ongetwijfeld dezelfde pleisterplaats, die op de heenreis (zie blz. 121, noot) Germabad (Germawa) genoemd wordt.

6) Pûl-i-gûrg = Brug van den wolf. Chardin noemt deze karavanserai een der prachtigste in Perzië. De brug, eigenlijk een dijk, overspant het gedeelte van de vlakte dat, bij de jaarlijksche overstroomingen van de vele kleine riviertjes, een moeras vormt. (Chardin, VIII, 239).

in den geheelen wegh tusschen Espahan en Gamron is, is door den ouden gouverneur van Chiras Aga Seff [1]), vader des jegenwoordigen Miersa Hady, al voor veel jaren gestigt, doch soo vol musquieten, dat geen mensch bijnaar mogelijk is daer 'snachts te geduuren.

Hier vonden een clede-caffila van in de seventigh muylbeesten, die voor reekeningh van d'Engelse vrunden onder 't opsigt een harer inlantse dienaren, twee andere, die al vooruut met grote quantiteyt Chormandelse, Souratse, Sindissche doeken waren, volgde. Onder welke mede opgevoert wiert eenen Engelsen doch en een aap voor de Majesteyt tot vereeringhe geprojecteert. Naer den dienaars rapport soude den praesident Mr Jean Louys, den seconde Mr Jong en noch een ander den verlede nacht uut Chiras over den wegh van Chelmenar sijn gereden, met meeninge Sijn Edele in deselve te ontmoeten.

Naarmiddach, als de son de grootste stercte verloren en ontrent vijff uuren geworden was, reden van hier weder voort naar de zera Badsjega [2]), daar ontrent negen uuren 'savonts sijn gecomen ende ten drie uuren 's nachts weder vertrocken, comende

den 28^en^ dito 'smergens ten acht uuren binnen de coninklijke stadt Chiras, daar in de wooninghe van d'Engelse, dewijle deselve en passant door Lhaar 's Compagnies husinge ordonnaire gebruken, Sijn Edele logys genomen, en den tolk Sahaek voorts den gouverneur deser stede uyt sijnen naem te begroeten gesonden heeft [3]).

---

1) Agha Sêfi.

2) Badjgah (zie blz. 104, noot 2). Chardin heeft Bagsga en vertaalt het door „lieu de tribut". Langlès verbetert de spelling in Bakhchegah = „lieu du présent", en verwijst naar het alom in het Oosten verbreide *bakhshish* = geschenk. — De sedert Ab-i-germ gevolgde weg is een andere dan die van de heenreis (vgl. blz. 121, noot). Toen werd een omweg gemaakt ter wille van een bezoek aan Persepolis. De directe weg gaat ten Z. van Mayin naar Badjgah.

3) Voor de hoogteligging van Shiraz, die Mac-Gregor als 4850 voet opgeeft, vond luit. Wilson, die de stad in 1907 bezocht, 5200 voet. Deze meting werd op bijgaande route-kaart aangeteekend (1560 M.) Zooals in de Inleiding is aangetoond, kon van de reis van luit. Wilson

Die nauwelijcx een halff uur wegh was, als hij weder quam met raport, dat Miersa ontnoecht ware, niet eenige uuren gepreadverteert geweest te sijn om Sijn Edele met behoorlijk respect een stuk buyten de stad te comen ontfangen, doch dat nu evenwel in persoon al te paart geclommen bleeff om Sijn Edele hier ter woninghe te verwellecomen, gelijk Sijn Edelheyt geen oogenblik naer de tolcx bescheyt al aan de deure, daar d'heer met den directeur hem tegengingh, gecomen was, eenige beleeffde complimentos van bewellecomingen en bewijs van leetwesen, dat geene kennisse van Sijn Edele comste hebbende, naar pligt om soo een heer naar waarde te ontfangen, niet en was buyten getreden, hadden bij Sijn Edelheyt eenen langen reecx van woorden, en wierden bij onsen heer met geene mindere heusheden en ontschuldigingen (van Sijn Edelheyt geene moeyte op sijne incomste wille geven, al met den dach binnen tot dese woninge gereden was en noch evenwel voor dese courtoisie onvergeldelijk verschuldigt bleeff) dobbel betaelt. Naar welke en meerder verpligt redenen van derselver aart Sijn Edelheyt met versoek, naar wat der reyse soude ontmoeyt wesen, Sijn Edele hem gelieffde d'eer van sijn besoek te geven, weder vertrocken en bij d'heer met den directeur tot aan de poorte der wooninge geleyt is.

Middelerwijle was den capiteyn Joan Dutton (met Compagnies zijde-caffila gisteren effen buyten de stadt, sonder eenige schade van rovers off anders in den wegh te hebben geleden, Gode dank, behouden en wel geconditioneert neder geslagen, wesende de caffel-bassi in meeninghe hier 4 à 5 dagen, om sijne cameelen wat te ververschen, te tarderen) mede in de woninghe bij d'heer verschenen, bij welkes raport onder andere vernemen, hoe gisteren nacht

---

(„A Journey from Bandar Abbas to Shiraz viâ Lar, in February and March, 1907", *Geographical Journal*, 1908, p. 152—169) voor de noten op de heenreis van Cunaeus geen gebruik worden gemaakt. Daar zijn beschrijving echter de eerste is, die wij van deze streek bezitten sedert Dupré (1808), bevat zij eenige aanwijzingen van waarde voor de kennis van den tegenwoordigen toestand. Zijn bevinding zal dus in de hiernavolgende noten in hoofdzaak worden vermeld.

't Engels opperhooft mr Jean Louys met twee andere in den wegh tot sijne tente gecomen ware, daar hij se naar vermoge eerlijk onthaelde, en uyt deselve bericht wierd den wegh over Chelmenar, dat is 't gunt men voor Darius hoff en 't overschot van Persipolis hout, in Duytsch gesegt de Veertigh toornen, namen, omme dat soo gelooffden den ambassadeur in de selve sekerder t'ontmoeten als d'ordonnari, ten eynde van Sijn Edele voor 't vertrek uyt Persia 't affscheyt nemen en samen eens vrolijk wesen mogte. Hij seyde hem in vervolgh van meerder discoursen: capiteyn Dutton, ghij sult, schoon 't over de geheele werelt nu bijnaer met de Staten-Generaal in vrede is, haest van een nieuwe oorloogh hooren. Hoe, vraegde hij, welke soude die sijn; wel, antwoorde mr Louis hem weder, Engelant nu door 't onderbrengen van Schot en Yer in volcome rust binnen sijne territoriën sittende, hebben verscheide magtige coopluyden uyt een en twintigh der voorneemste steden der republique gesamentlijk geformeert eene nieuwe generale Oost-Indische Compagnie en daartoe genamptiseert een grootmogent capitael, omme altijdt te dienen voor 't vaste fons ende capitael van de Compagnie sonder dat aan de participanten, in de selve manier als bij de Nederlanderen geschiet, eenige uytdeelinge als uyt de jaarlijxse winsten, naardat hier in Indiën hare saeken en negotie sullen vastgestelt hebben, sal geschieden, gelijk ook voorts de geheele regeringhe van dien even sooals u Compagnie bestieren willen, met vaste ende volcome resolutie, haar werk en doen met de wrake der gelede ongelijke en gewelden, soo in Ambon als elders tegen de Compagniën in dat gewest met alle macht en ernst te soeken, yverlijk te beginnen. Welke hare geaccordeerde eenigheyt in 't hoge parlement van Engelant op verscheide geraamde articulen hebben geëxhibeert en versocht met een altijdt durent octroy te mogen werden begonstigt, 't welk haar onder eenige conditiën niet alleen en is toegestaan, maar selve bij 't parlement belooft haar in dit loffelijk voornemen ten uytterste toe met allerhande middelen te assisteren, bijsonderlijk om te hebben revenge van 't adelijk bloet, seyt hij, in Amboina in den persoon van den praesident gestort. Wat waarheyt

op dit seggen volgen sall, wil den tijdt ontdekken. Desen m^r^ Louys segt altijdt affirmatyff, hem die tijdinghe uyt Engelant selff over lant is gewerden en accordeert al eenigsints, daar haer maekelaars in Gamron bij Sr Schouten in 't gros van gementioneert, mitsgaders 't geene uyt de padres hare missiven in Espahan deswegen gesien hebben. Wij mogen Godt ondertusschen bidden, dat indien dit voornemen bij sulken staadt, die macht genoch heeft, wert vervolcht, door Sijnen zegen d'Edele Compagnies wapenen daartegen favoriseren en tegen die wraaksuchtige dan altijdt tot behout van 't gemeene Nederlantsche welvaren victorie laten bevegten, amen [1]).

Tegen den avont heeft Miersa Hady weder tot behoeff van de dagelijcxse ordonnaire keuken-behoorte de naarvolgende provisiën gesonden en daarbij eenen Camran Beek geordonneert, als megmandaar dagelijcx bij Sijn Edele te comen en sien watter om te besorgen voorvalt.

6 groote carbas Chirase wijn.	6 levendige schapen.
300 man Tauris gars.	20 stux hoenders.
100 man meel.	14 esels-cargas stroo.
100 man boter.	12 esels-cargas branthout.

Terwijle op 't voordragen van den capitein hier onder de stad de zijde-caffila wel 't meeste gevaarte loopt van bestole te werden, gemerct doorgaans geen der caffeliers daar omtrent, maar al 's nachts de meeste tijdt hier en daar tot haar vrunden of elders in de stad sijn, heeft Sijn Edele daaromme den corporael en drie soldaten tot degene welke daarmet van Espahan vertrocken blijven gesonden, opdat se soo wel bij nacht als dach haar wagten rontomme de zijde niet verder van den anderen, als 't gehoor van ordonnaire spraek veelen can, verdeelen mogen.

Den 29^en^ dito is Sijn Edele met den directeur en den

---

1) Het voorgaande betreft de pogingen van eenige deelhebbers in de East India Company (de „London Company") tot oprichting van een tweede vennootschap. Deze kwam echter eerst in 1655 tot stand en staat bekend als die der „Merchant Adventurers".

oppercoopman Sr Philip Angel gereden naer buyten, om sien wat ordre daarontrent tot bewaringhe der zijde wiert gehouden, 'twelk alles in geschicter gestalte ende de zijde wel geconditioneert bevindende, is begeleydet van den megmandaer voorts meteenen naar den gouverneur gegaan, dien met twee gecommitteerde heeren uyt 't coninklijke hoff in Espahan, om hier een getal soldaten in soldij te nemen ende naar de fortresse Candahaar te versenden, verselt vonden, samen besigh sijnde, om yder wie dienst quam presenteren, haere ervarentheyt in den ommegangh van't musquet te proberen, 't welk geschiede met twee maelen een wit, 30 passen van haar geseponeert, juyst te beschieten, waarmede hunne promotie dan hadden en gelt op de hant ontfingen. Hij hilt, Sijn Edele siende, datelijk op en nodigde d'heer te sitten, die niet lange bleeff, maar willende der beleeftheyt genoch doen, datelijk, Sijn Edelheyt geoccupeert siende, weder affscheyt onder vrindelijke groete nam, mits dat alvooren belooffde, 't sij over twee à drie dagen te retourneren, om malcanderen, van besongnes ontledigt, eenige uuren in vreuchde te onderhouden.

Ondertusschen deed Sijn Edele de papieren dapper beletteren ende de nodige geschriften weder veerdigh maeken omme, gelijk uyt Espahan over Bagdat, duplicata over Bassora naar Aleppo en soo voorts naar Europa aan d'Edele Heeren d'Heeren Bewinthebberen ter vergaderinghe van seventhiene voortsgesonden te werden [1]).

Sondagh ady 30^en^ dito viel niet anders voor als alleen dat verscheide paarden binnen Sijn Edeles logies te coop quamen veylen, waarvan der vier, drie roode voor Batavia ende een grijs voor Souratta ten civile prijse sijn ingecocht, latende de verdere, welke te hooch en boven de waarde op gelt gehouden wierden, weder henengaan. D'heer

---

1) Deze brieven werden blijkbaar rechtstreeks over land van Shiraz naar Basra gezonden per inlandsche voetbode. In 1674 maakte Joannes Leeuwenson, secretaris van Rijckloff van Goens, deze reis (zie P. A. Leupe: „*Eene overlandreis uit Indië naar Nederland in* 1674—1675". Bijdr. Kon. Instit. v. Ned.-Indië, 7, IIIe dl.)

reedt tegens avont met den directeur Sarcerius, Sr Angel ende Cornelis Speelman om een pourmenade tot vermaek naer 's Conincx groote thuyn, die nu in dees tijdt groen, seer aangenaem was en meerder wesen soude, indien soo schonen hoff naar den eysch besorgt ende onderhouden wiert.

Ady primo off eersten July, was Sijn Edele 'savonts met 't dalen der sonne gereden omme den nieuw gesuccedeerden sabandhaar Miersa Taher, die voor twe jaren de selve plaatse mede becleet heeft, te gaan visiteren ende Sijn Edele de commandamenten, mitsgaders d'antwoorden op d'articulen, om sien hoe hij se verstaan ende uytleggen sal, te laten lesen en nevens dien te communiceren wat onfatsoenelijke molestiën door sijnen praedecesseur aan den oppercoopman Sr Schouten waren gedaan, mitsgaders hem, die in twee jaren, dat hij 't selve ampt als voorsegt heeft waargenomen, doorgaans gethoont een trou en opregt vrunt der Edele Compagnie geweest te sijn, te recommanderen in sijne genegentheyt te continueren etc., doch heeft hem d'heer niet gevonden, waarommme weder ter woninge gekeert is.

Den 2^en^ dito 'smergens al vrij vroech quam den voornemen coopman Godia Abdul Resa, in elff dagen den verleden nacht uyt Gamron hier aangecomen, Sijn Edele besoeken, berigtende dat hij den oppercoopman Sr Dirc Schouten in 't dorp Corestan [1]) 12 mijlen aan dese sijde van Gamron, soo affgemath van coortse ende soo siek hadde gelaten, dat hij, niet langer connende te paart sitten, genootsaekt was sich te laten dragen ende soo tot Lhaar te reysen. Ontrent den middach heeft Sijn Edele, gemerct den valk in Espahan door de Majesteyt aan Sijn Edele vereert, naar alle apparentie door dese vehemente hitte

---

1) Kūristan (zie blz. 40, noot 2). Wilson bevindt de vallei van Gatshin tot hier onbebouwd en onbevolkt, behalve wanneer de dadeloogst een deel van de bewoners van Bender-Abbas hier te zamen brengt. Van pruimenboomen, als bij Chardin, maakt hij geen melding.

selff tot Jaraon niet en soude brengen connen, ende dit een vogel is van bovenmate grote aestime, die, al waar 't maar omdat deselve uyt 's Conincx jaaghvogels comt, van hogen taxt en over de *f* 400 waart is [1]), den tolk Sahaak benevens noch eenige weynige clenigheden aan den gouverneur in recompense sijner bethoonde beleeftheden tot vereeringhe gesonden, den welke sigh daarmede soo seer verheugde ende blijde was, dat men met yets van vrij groter emportantie soo groten dank in verre niet en soude behaelt hebben, latende Sijn Edele door den tolk versoeken, hem d'eer te willen geven van morgen naarmiddach daar ten banquet te comen.

Den caffel-bassy off hooft der cameelbeesten was op 't ontbieden van de heer hier binnen de woninghe gecomen, denwelke Sijn Edele deed aanmanen 't nu haest weder tijdh om vertrecken ende genoch gerust was, en daaromme aanporren omme morgen vroech weder aanvangh der reyse te maeken. Hij hadder niet tegen, maer belooffde den 4en precys te vertrecken en evenwel de belooffde dach sijne vracht in Gamron te brengen.

Den 3en dito 's mergens al vrij vroech is den directeur Sarcerius ten bevele van d'heer Cunaeus met den tolk weder naar de woninghe des sabandhaars Miersa Taher gereden, om Sijn Edele de commandemente ende de gedaan antwoorde op d'articulen etc. te verthonen. Daar gecomen en naar morgengroete wedersijts de documenten hem wesende overhandigt, las hij se aandagtelijc twee of drie maelen naar malcandere en seyde: dese schriften sijn t' uwen voordeele bondigh ende seer wel, begrijpende met uytgedructe woorde, ghij boven de waarde der zijde 20000 th°/n vermoogt vrij aan te brengen sonder daarvooren eenige thol te betalen, 'twelk niet anders uytgelegt off

---

1) De waarde van sommige voor de jacht afgerichte valkensoorten was buitensporig hoog. Chardin (III, 395) vermeldt er een, die uit Rusland werd aangevoerd en bijna zoo groot was als een arend. Niemand dan de Shah mocht in het bezit zijn van deze valken. De waarde ervan werd geschat op *f* 4000 per stuk.

verstaan werden can, en heeft u, naar ick verstaan hebbe, Hassenbeek in Gamron so molest om thollen gevallen, moet hij nootsaekelijc sulken commandement niet hebben gesien, off uyt quaetwilligheyt tegen U Edele sulcx gedaan en gepractiseert hebben. Dat soo sijnde, is't geraden bij Achtuma douleth in Espahan te doen doleeren en door u volk daarover te laten clagen, want sulke geweldenaars en dubbelaars van 's Conincx regtuyt gebodt wel meriteren te werden gecorrigeert. Waarmede den Edele directeur gekeert is, doch hoewel Sijn Edele dit raport wel eenigsints considerabel vont, soo versekerde hij sigh ook wel, ten deele tegen desen malignanten gewesen sabandhaar Hassenbeek (die sijns broeders credit en groot beamtheyt, mitsgaders sijn eyge vercrege offitium van groot muntmeester des geheelen coninkrijkx, ten hove te seer mainteneert) niet veel met clagte en sall te doen sijn, 't welk onaangesien evenwel voorneempt per primo gelegentheyt de S^rs in Espahan aan te schrijven, gelijk den coopman Sr Ham mondelingh had gecommandeert, op d'aancomste van Hassenbeek in Espahan bij hem personeel in der minne te gaen verthonen 't copia mandement, op 't welke, soo we geloven, hij van sijne begeerende thol te eyschen sal desisteren, en niet, dan bij Sijn Hoogh^t deswegen te doleren.

Den sabandhaar Miersa Taher den directeur door sijne dienaren laten volgen, sulcx die even naar Sijn Edele met eenige fleskens roose- en orangie-water met drie flesschen candijsuker tot vereeringhe aan d'heer ambassadeur gecomen sijn.

't Was nu even ontrent negen uren in de morgenstont, als met een der Engelse vrundens loper, tenderende regt naar Espahan aan Sijn Edele, gebragt is een missive van den oppercoopman Sr Dirc Schouten de dato 17 Juny passado uyt Gamron, waerbij wijs werden.... *a*).

Den looper en brenger deser voorschreve missive voorts naar Espahan willende, heeft Sijn Edele aanstonts een

---

a) Hier volgt de korte inhoud van dezen brief betreffende den handel te Gamron.

brieffken naar Espahan aan de S^rs geconcipieert en daarbij geadviseert 't gene nevens de te geve ordre belangende de thol-eyschen door den Gamronsen sabandhar, en wat uyt dit advys heden van den oppercoopman Sr Schouten voor haar nodigh was, met aanvoegingh van 't benjaanse [1]) brieffken van den maekelaar Rauwel [2]) aen Miersa Chan comy [3]), gelijk dat in de menute geheelijk te lesen is.

Naarmiddach al vier uuren sijnde, quam onsen megmandaar Camranbeek uyt den naam des gouverneurs versoeken, Sijn Edele met de sijne achtervolgende de gister gedane beloften daar nu gelieffde te verschijnen, waarhenen dan voorts met den directeur Sarcerius ende de verdere gereden is, genietende van dien beleeffden heer een beleeft vriendelijk en niet min heerlijk tractement tot den avont ten acht uuren dat, sigh te nauwer noot hebbende connen ontslaan, naar beleeffde dankseggingе weder is thuys gecomen.

Den 4^en dito 'smergens comt hier ter wooninghe den vesier off seconde des sabandhaers Hassenbeek met eenen Mahometh Cassenbeek door Miersa Haey hem bijgevoegt, den welken seyde door sijnen meester (die eenen anderen wegh naar Espahan opgereyst was) desen ordonnaire reyswegh te wesen opgesonden, omme soo den heer ambassadeur ontmoetende, Sijn Edele af te vorderen en t'ontfangen soodanige 331 en $4^{9}/_{25}$ th^o/n voor de schrijvers, als d'Edele Compagnie voor den aanbrengh van hare deses

---

1) *Banian* = Hindū kooplieden van Vóór-Indië. Men vindt deze ook thans te Bender-Abbas en andere havens van de Perz. Golf en ook in sommige steden van het binnenland in O. Perzië gevestigd.

2) Prof. Kern was zoo vriendelijk mij, op mijn verzoek om voorlichting, het navolgende mede te deelen: „De eenigste Indische mansnamen op Rauwel gelijkende, die ik ken, zijn Rāhil en Rāhoel. Het is niet onmogelijk dat Rauwel aan een van beide beantwoordt, maar het kan ook een verkleinwoord zijn bijv. van Rawidatta, Rawigoepta, of een dergelijken volleren naamvorm".

3) *Komi* = van Kom, een stad omstr. 170 K. M. ten Z. van Teheran gelegen. De voornaamste moskee bevat het graf van Fatimeh, de zuster van Imam Reza. Ook verschillende Sefeviden, waaronder 'Abbas II, zijn hier ter aarde besteld.

jaerse waren boven de gelimiteerde 20000 tho/n off *f* 800000 aan thol tegens 10 ten hondert schuldigh is, off hem daartoe te passeren schriftelijke assignatie op de verbleve residenten in Espahan. Noch 't een, noch 't ander, seyde d'heer Cunaeus, want wij met Conincx commandemente, soo lange niet boven de 35000 tho/n in coopmanschappen aanbrengen, niet een stuver thol schuldigh te sijn bewijsen connen, 't welk, als u meester in Espahan gecomen sij, sall verthoont wesen en volcomen genoegen ontwijffelijk sall toebringen ende naeder maninghe doen staeken. Ende soo hij conde doen blijken vollemacht des sabandhaars, tot soodanige vorderinghe geauthoriseert, soude hem ook datelijk des Compagnies vrijheyt tot geallegeerde somma uyt des Conincx commandement verthoonen. Hij gedroech sigh sijnes last belangende aan Mahometh Cassenbeek, den welken, getuygde hij, door den gouverneur was metgesonden om desen commys (met voorschrijvinghe aan Miersa Hady en alle gouverneurs daar hij quam te passeren geaddresseert, om hem hare hulpe tot d'invorderingh van des Conincx geregtigheyt te geven) bij Sijn Edele te geleyden; sulcx hem 't commandement is overhandigt, dat soo haest niet gelesen hadde, als hij sigh overtuygt en ongerechtigh in sijnen eysch vant, seggende: het is wel waar, dat ghij boven de waarde van de zijde 20000 tho/n tholvrij sijt, maar dat moet eerst voor aanstaande jaar verstaan werden en evenwel nu dese somma betalen, die ghij aan de Coninck voor dit jaar schuldigh sijt. Waarop hem gevraecht wirt, wat bewijs daartoe conde exhiberen en off sulcx in't commandement stinde gespecificeert. Neen, antwoorde hij, het stater wel niet, maar 't wort soo gemeynt en ghij moetet voldoen, staande daarmet op sonder ander woort te spreken en gingh ter woninge uyt, seggende aan de poorte tegens den tolk: bij 't hooft des Conincx, ik sal 't gelt van den ambassadeur wel maeken te crijgen. Siet wat een onfatsoenelijkheyt en wat leelijke inportuniteyten dit volcxken uyt de valschheyt hares meesters soo 't schijnt bedeelt, en met sijn innerlijke quaadtgonstigheyt tegen de Compagnie mede gevoet, beginnen en practiseeren. Tegen den avont waren nu alle de geschriften tot bericht van Haar Edelheden in 't vader-

lant weder dobbel veerdigh, sulcx die met een cleen advysbrieffken aan den oppercoopman Jan Bertelse, met expres bevel deselve op't spoedigste door de Carmelitanen padres met Arabissche superscriptie aan de Capusiners in Aleppo soude laten adresseren, om off den consul la Gise mocht vertrocken sijn, die papieren onverhindert evenwel voortsgank cregen, in handen van twee goede loopers over lant naar Bassora sijn gesonden, met een cleen Frans brieffken aan voornoemden consul daar benevens, dat Sijn Edele deselve over twee verscheide wegen op't secuyrste naar Hollant aan d'Edele heeren bewinthebberen vervolgens 't respective opschrift gelieffde voorts te schicken. Becomende effen naar dese despeche Sijn Edele met een expresse looper weder schrijven van den oppercoopman Sr Dieric Schouten de dato 28 Juny uyt Lhaar, benevens 't cognoissement der getransporteerde effecten aan den coopman Sr Joachim van Nek en d'instructie den selve tot reglement gelaten, waarbij vernemen, hoe hij met sijn swacke lighaam niet weynigh door 't dragen affgesolt den 26^en^, en Sr Nollens, sijn huysvrouwe en ses adsistenten den 27^en^ Juny in Lhaar waren aangecomen, van den gouverneur seer beleeft en minnelijk bewelcoomt en gepresenteert seker thuyn en huysinghe, coelder en gelegender als des Compagnies wooninghe, tot lodgys. Daarvoren Sijn Edelheyt hadden bedanct en 't selve noch affgeslagen noch geaccepteert, maar deselve in gelegentheyt te sulle gaan besigtigen gesegt, mitsgaders op Sijn Edelheyts vrage naar den heer ambassadeur geantwoort, binnen off ontrent Chiras en ongeveer in een maant daar te sullen sijn. Waarmede dien heer weder naer desselffs wooninghe gekeert was en weynigh daaraan hem met twee schapen, vijff flessen Chirase wijn en twee groote backen met wit broot uyt Sijn Edelheyts keuken beschenken heeft laten.

Den 5^en^ dito 'smergens quam den sabandhaar Miersa Taher selve Sijn Edele visiteren, bij welke gelegentheyt hem de ongefundeerde interpretatie door den visier sijnes predecesseur Hassenbeek op 't commandement des Conincx gedaan en hoe inportuyn de vorderingh van 't over aan-

gebrachte boven de 20000 th°/n dede, ende op wat maniere buyten de woninghe van den tolck gescheyden was, communiceerde. Stoot u daar niet aan, antwoorde hij, u commandement is vast, bondigh en onwedersprekelijk wel en mach niet anders als soo verstaan werde, dat UEdele 20000 th°/n boven de waarde van de zijde aller geregtigheyt vrij gegeven sij, en ben voor mij bereyt dat soo t'agtervolgen, gelijk ik, seyde hij verder sijn affscheyt nemende, soo datelijk den gouverneur daarvan sall gaan onderregten en dien vesier des sabandhaars mede informeren. Een halff uur off min tijdt daaraan quam een dienaar des gouverneurs Sijn Edele 't commandement des Conincx affvorderen, waaromme geraden vant en meteene 't affscheyt te nemen selff met den directeur, d'heer Sarcerius, Sr Angel en den ondercoopman Speelman daar henen te rijden. Daar gecomen sijnde, vonden den gouverneur boven vele andere met den sabandhaar Miersa Taher verselt en waren nauwelijx geseten, als sigh den commys mede voor den gouverneur verthoonde en Sijn Edelheyt ter hant stelde een brieff, soo hij seyde, door sijn meester aan d'heer ambassadeur geschreven. Denwelke door eene molla gelesen wesende, naar de verthalingh des tolcx ten principale van inhout was, dat Sijn Edele soude gelieven te doen betalen aan thoonder sijner missive 335 th°/n en 36 m^a^/oy voor de geregtigheyt à 10 p^ct^. van 't geene door de Edele Compagnie desen jare boven de 20000 th°/n aan coopmanschappen was aangebracht, om welke den capiteyn op Gamron hem ernstelijk had versocht, Sijn Edele in persoon daarvan de vorderingh te doen, alsoo hij sulcx buyten des ambassadeurs last niet vermogens was uyt te schieten, en ten dien eynde hem een cleen letterken van renvoy hadde medegegeven (welcx copia 18 Juny in Commesja nevens de daar becomene geschriften hebben gesien). Waarop Sijn Edele antwoorde, 't hem seer vremt ware desen commys, gisteren hebbende gesien 't commandement des Conincx en selve bekent, daarbij 20000 th°/n boven de waarde van de zijde waren vrij gekent, noch bij sijnen ongefundeerden eysch bleeff persisteren, daar door sijnen meester selff buyten alle twijffel, soo haest hij in Espahan sal ge-

comen wesen en 't bevelen sijnes Conincx ten regte, sooals ons commandement dicteert, gesien hebben, van naeder vorderingh sall gesupercedeert en opgehouden werden, te meer dewijle hem geen reekeningh van 't over aangebragte in Espahan door de rekenmeesters en soude affgeëyscht werden, gemerct selff Navaap ons met eygen monde gesegt heeft, 't bovendien noch op geen 3, 4 à 5000 en meer thomannen en soude aancomen noch daarop eenigsints werden geleth. Evenwel dewijle 't schijnt desen gast niet alleen ons, seyde Sijn Edele vorders tegens den gouverneur, maar ook UEdele wil inportuneren, soo hebbe 't Conincx-commandement andermael metgenomen om UEdele ook te verthonen, 't welk met een nedrige reverentie, als met 's Conincx chiap verzegelt sijnde, hebbende aangenomen, heeft dat met Miersa Taher gelesen ende een goede wijle met malcanderen daarover hebbende gediscoureert, sijn verscheide disputen dieswegen gemoveert, drijvende den vesier en twee off drie andere soo obstinatelijk, dat daaruyt niet anders te begrijpen was als de 20000 th°/n in te mogen brengen ende 15000 th°/n die de zijde bedroech uyt te voeren, dat den gouverneur en sabandhaar met hun bijnaer eens gevoelens gewerden was; sulcx Sijn Edele in ernst dat tegengaande, begonde te eyschen sijnes m^rs^ den sabandhaars brieff, die hij selve gesegt heeft aan Sijn Edele geschreven en hier gelesen was, mitsgaders sijn acte van volmacht, waaruyt hij onderstint met sijne adherenten 't commandement des Conincx in praesentie van d'heer gouverneur en jegenwoordigen sabandhaar soo valschelijk t'interpreteren en dit haar seggen, dat met stijve haken staande hilden en maincteneerde, in geschrifte te passeren, om alle te gelijk aan den Achtuma doulet naar Espahan over te senden, den welke dit haar interpetreren dan mede soo verstaende, de residenten in Espahan capitaels genoch hadde, om die somma, die geensints schuldigh sijn, te voldoen. Dat doe ik niet, seyde den visier, maar wilt ghij mij datelijk in contant mijn eysch betalen, ick sal u dan mijn meesters brieff ter hant stellen. Waarop sigh Sijn Edele tot den gouverneur keerende, versocht dat, dewijle den brieff door den sabandhaar aan hem was geschreven, die den commys

door sijne aucthoriteyt gelieffde te doen overhandigen, 't welk hij siende en dat den ambassadeur soo hart op de begeerte van den brieff insteerde, ook dat Miersa Hady, den sabandhaar Miersa Taher en verscheide andere 't commandement seyden claar en dudelijk genoch te dicteren, d'Edele Compagnie boven de waarde der zijde 20000 tho/u tholvrij vermocht aan te brengen, liet hij sijn stuk ook slippen en quam weder tot de vorige bekentenisse en uytlegginge, gisteren in Sijn Edele's logys gedaan, sonder daarbij te seggen dat het 't aanstaande jaar eerst most verstaan werden ingangh te hebben, ja dat meer is, verclaarde sijnen meester noyt diergelijke commandementen van sulken inhout en hadde gesien, 't welk soo haest 't hem soude werde verthoont, sigh desaangaande volcome genoegen en van verder thols-vorderinghe doen ophouden soude, gelijk ook nimmermeer deselve en had laten eyschen, waar 't saeke de copia van dit commandement hem was gesonden geweest, vrindelijk versoekende 't hem, als sijnen last in de maninge gevolgt hebbende, mogt werden vergeven, en noch andere discoursen meer ter materie dienende, en rontuyt 't commandement soo te luyden, als door Sijn Edele voorgegeven was, verclarende, en dat hetselve naar den regten sin niet anders mocht werden verstaan, gelijk den sabandhaar ook andermael seyde, 't soo in sijn geheel te willen naercomen. Waermede Sijn Edele den heer gouverneur bedankende voor allerhande cortoisie soowel in d'opreyse als jegenwoordigh bewesen, met versoek in sijne genegentheyt tot d'Edele Compagnie te continueren en in voorvall hare dienaren sijne gonstrijke ende vermogende hulpe te willen verlenen, met een seer vriendelijke groete sijn affscheyt genomen heeft en door Sijn Edelheyt selve tot aan de deure des camers geleyt en geluk op sijne reyse gewenscht wesende, naar huys gekeert is.

De zijde-caffila nu gisteren merge weder op reys geraekt sijnde, heeft sigh Sijn Edele desen naarmiddach mede reysveerdigh gevonden en is ontrent vier uren (onse overige provisie de huysbewaarderen der Engelse logie in loon van de gedane dienst latende, en Camranbeek voor sijn oppas met eenige cleenigheden begift wesende) de

stadt uytgereden ende op wegh geslagen, comende naar acht uuren rijdens, door de lopers en wegcundige een groot eynde omgeleyt wesende, 'snagts ten 12 uuren aan de sera Babbehasi [1]) daar om de weynige accomodatie in de tenten dien nacht en den 6en dito den heelen dach in een overgruwsame hitte van wint en son overgebleven tot middernacht, dat opbraken en voortsrijdende

Sondag den 7en dito een uur op den dach de sera Mosaffry [2]) bereysden, 'twelk 'snachts ten 2 uuren alweder verlieten en

den 8en dito 'smergens ten negen uuren in d'algemeyne rustplaets Accha Tacchy [3]) weder rust namen tot naarmiddach ten vijff uuren. Doen reysden voort en bereden in vier uuren 't dorp Gaffer [4]), daer ten 10 uuren in de sera Sijn Edele met een Engels adsistent Mr Thomas Perck uyt Lhaar van den oppercoopman Sr Dirc Schouten gewiert een brieffken de dato primo July anno 1652 benevens copia sijnes jongste van den 28 Juny en 't affschrift van een ander aen den coopman Joachim van Nek geschreven.

---

1) Baba hadji (zie blz. 83, noot 1). Van hier gaat een weg Z. naar Firūzabad en verder naar Lār. Deze weg wordt beschreven door Stack (*Six months in Persia*). Wilson doet Baba Hadji niet aan, daar hij van Muzaffarabad (Simla kaart, maar bij hem Mazafri) O. naar Kūndjūn en van dáár, langs den O. oever van den Daria-i-Mahalū, Shiraz bereikt.

2) Mūzaffirabad (zie blz. 82, noot). Wilson schrijft Mazafri, ongeveer als in den tekst, zoodat de spelling van de Simla kaart dan onjuist zou blijken, evenals de vroeger vermelde afleiding, die nu eer zou wijzen op behagelijk, bekoorlijk (*maza*), overeenkomstig met hetgeen de tekst over het plaatsje zegt (blz. 82). Wilson verklaart dat het moeilijk zou wezen in Perzië een vruchtbaarder vallei te vinden. Evenwel schrijven Chardin „Mouza fari", De Bruyn „Mosse farie" en Dupré „Mounzaferni".

3) Agha Taki (zie blz. 81, noot 2).

4) Kafr (zie blz. 73, noot). Wilson spelt Khafro op zijn kaart, hetgeen nadert aan De Silva Figueroa's Cafhra. Hij vermeldt het niet in zijn tekst; wel merkt hij de bouwvallen op van een oud fort, welke ter plaatse aan vuuraanbidders worden toegeschreven; evenzoo de overblijfselen van een steenen brug in het midden van den stroom. (Vgl. blz. 73 v.v. hierover).

Uyt welke alle en 't mondelingh rapport van voornoemde Engelsman vernemen, Godt loff, den goeden staat van d'onse op Gamron en in Lhaar, except den oppercoopman Sr Dirc Schouten, die noch al even sterk van de derdendaegse cortse gequelt wert, en 2 adsistenten. Godt geeff se alle drie verligtinghe in hare qualen en de voorige gesontheyt.

't Brieffken uyt Ammadabath gesonden, was hem den laeste der voorlede maant in Lhaar toegebracht, van waer dat aan den coopman van Nek daegs daaraan naar Gamron had voortgestiert.

Den 9^en^ dito 'smergens wel twee uuren voor den dach braken van hier op en quamen ten negen uuren in 't dorp Taduwan [1]), sijnde Sijn Edele voornemens hier tot verversinge van de vehemente gelede hitte tusschen dit en Chiras, om niet geheel van de been te geraeken, eenige dagen te verblijven, t'welken eynde in een des calanthaars thuynen, daar d'heer Dieric Sarcerius voor twee jaren geleden ontrent ses weken sijn verblijff gehadt heeft, sijnde een seer schaduwrijke en naar den jegenwoordigen tijdt een seer coele plaets, de tenten liet opslaan en daar sijn logies nam. Den dorpsheer gedoogde niet, dat heden den eersten dagh der aancomste onse kok koken soude, maar wilde uyt sijne keuken voor d'heer en sijn gantsch gevolgh opdisschen. Thoonde sich van alles seer dienstbaar en beleeft, gelijk den directeur ook getuygt dat hun twee jaar geleden, als voren gesegt, t'sijnen huyse ses weken logierende, bijsonder genoegen gegeven heeft *a*).

't Sedert ditte en had men geen notabel voorvall noch in 't een noch in 't ander tot

---

a) Hier volgt de korte inhoud van uit Gamron ontvangen berichten over den toestand van den handel aldaar en van dien der Engelschen.

---

1) Tadūan (zie blz. 72, noot 3), op Wilson's kaart Tadun. Hij plaatst het iets ten W. van den weg, dien hij volgt en vermeldt het niet in zijn tekst. Hij schijnt Azimūngir aangedaan te hebben (Azimunjird op zijn kaart, Azemugire op Simla kaart, zie blz. 73 noot 1) en geeft (blz. 163) een photographie van de omstreken.

den 15en dito, als door den calanthaar van 't dorp Sijn Edele een grijs paart, ongeveer 2 tho/n waardigh, tot vereeringhe gebracht wiert, welcx miltheyt door eenige andere cleenigheyt ruym is geëvenaart.

Den 16en dito comt hier eenen Gouwer aga, seconde persoon des gouverneurs van Lhaar, welcx meester met coninklijke commissie gecommitteert sijnde, omme te gaan nemen visite van 't Chirase gouverno en den appendent van dien (omdat Miersa Hady met petitions ten hove soo aan de Majesteyt als den Achtuma douleth had verthoont, den vernielenden sprinkhaan met overgruwsame menigte de veltvrugten van coren, terwe, gars en andere mainctementos [1]) soo had bedorven, dat den lant- en ackerman op verre naer d'ordonnarie schattinghe niet en soude connen opbringen) hem in sijne plaetse als commissaris met een gevolch van ontrent 25 personen derwaarts henen had affgesonden, welke nu in acht dagen uyt Lhaar tot dit dorp, omdat in den wegh d'heers hiersijn hem was aangedient, was aangecomen met een vrundelijke groete, die den heer Ewasbeek, seyde hij, gecommandeert heeft Sijn Edele ontmoetende uyt sijnen naam te doen, nevens groote en meerder complementos naar 't gewoon gebruyc van dit volk. Hij wiert beleeffdelijk en geheel cortois tot den naarmiddag onthaelt en nam doen onder beleeffde dankbaarheyt sijn affscheyt.

Een uur voor sonnen-ondergangh quam den eersten adsistent, Gerret Voltelen, sedert 29 Juny met d'alcatyven voor 't vaderlant uyt Espahan tot hier, berigtende dat de Srs niet met hem, maar voorgenomen hadden even daarnaar een expresse looper met haar advysen af te senden, die ook dan gevolgelijk in corten verschijnen moet. Hij vervolgde met 't caffelken ontrent middernacht sijn wegh naar Lhaar, tot waartoe de beesten off muylpaarden sijn aangenomen hare vracht te brengen.

Den 17en dito nu dan ontrent staat makende, dat Sijn Edele met de zijde-caffila ontrent tegelijk in de stadt

1) Mantimento = (Portug.) proviand, levensmiddelen.

Lhaar soude comen, heeft hij naarmiddagh ten vier uuren den opperste van 't dorp voor de garst, die denselven gedurent ons aanwesen aan alle de paarden en bijhebbende vrachtmulen hadde verstrekt, en verscheide andere dienstbaarheden met drie thoman off *f* 120 doen beschenken, ende is met alle 't gevolgh te paart geseten, ontmoetende in den wegh, onaangesien de son haar meeste cracht naar den loop van den dach most verloren gehadt hebben, soo extraordonnaire hitte, dat twee frissche winthonden bij sijden de paarden lopende morsdoodt bleven leggen, en gevoelden Sijn Edele selve daervan soo groote alteratie, dat sich genootsaekt vont van 't paart te treden ende een weynich te gaan nedersitten. Ontrent 7 uuren 's avonts quamen binnen de sera Meggek [1]), van waar middernacht de reys weder aannamen naar Jaraon, maar hoewel de frissche nacht de verlede dachs hitte grotelijx soulagieerde, soo begon d'heer ambassadeur naar die alteratie gestadige ontstellinghe van een heete cortse te vernemen, die eyndelijk

den 18^en^ dito (naardat 'smergens een uur op den dach binnen 't vlek Jaraon [2]) door den outsten soon, vermits d'absentie sijnes vaders d'heer gouverneur, seer hertelijk waren bewellecoomt ende 't geheele huys tot logys aangeboden) tegen den avont in een seer vehemente formele heete cortse is uytgebrooken, met soo hogen macht, dat Sijn Edele daarvan met eenmaal magteloos leggen bleeff. D'heer met den oppercoopman Philip Angel, den tolk en den trompetter hielden, om nevens de dienaren

---

1) Mukhèk (zie blz. 72, noot 2). Wilson vindt de karavanseraï alleenstaande en verlaten. Deze, zegt hij, dagteekent van Shah 'Abbas I en, „cut into the cement, and with every appearance of great age, the following strange inscription can be seen:

. . . FFICILIA UTILIA
. . . MERS
1678.

2) Djahrûm (zie blz. 65, noot 2). Wilson noemt het een bloeiende stad en begroot het getal inwoners op 9000, die zich met landbouw en dadelteelt bezighouden.

opsigt bij Sijn Edele te nemen, in 's gouverneurs woninghe haar vertrek, en voorts nam d'heer directeur met al den verderen ommeslagh, om de regel van beleeftheyt niet over te treden, in de carewansera logys.

Den 19en dito nam de heftigheyt der coortse soo toe, dat nu al t'enemael onvermogens was, noch heden, noch mergen ende in meer dagen weder te connen op reys gaan en den 20, 21 en 22 ditto begonde men van de reconvalisatie grotelijcx te dugten, want de cortse sonder ruste tot nu gestadigh hadde gearbeyt, en waren nevens dien den oppercoopman Philip Angel en noch verscheyde van 't gevolgh mede al aan de selve quale, ende den soon des gouverneurs wende warelijk soo grote naarstigheyt met allerhande hare medicamenten aan, en thoonde doorgaens soo grote dienstbaarheyt, dat warelijk daaruyt een opregte vruntschap was te proberen.

Hier becomen met een expresse looper d'advysen van de Srs Jacob Willemse en Jan Martsz. Ham de dato 11 July uyt Espahan, nevens extract daghregister ende eenige petitions met hare antwoorden. Bij welke in ordre sien, dat naer Sijn Edeles vertrek en met d'aancomste van Sr Ham uyt Commesia, medebrengende de wisselbrieven, stip op den vervaldach den coopluyden tot hare voldoeninghe hadden aangeport en al dagelijcx de aanbrengende penningen den ontfanger Hassenbeek doen tellen, mitsgaders onder dies versocht de quitantie van de oude praetentie, generaliter 't een met 't ander, welke door den Douleth voluyt voor de finale affbetalinge der nu gecontracteerde en ontfange zijde wiert geweygert, waaromme doe ook met 't betalen in afrekeninge ophilden, met aansegginghe tot dengeene die de commissie van den ontfangh hadde, niet een penningh meer te sullen tellen, voor dat Sijn Hoogheyt hun deed hebben quitantie en quytscheldinghe in debita forma soowel van de vorige zijde, noch bij 't aanwesen van d'heer ambassadeur haar voldaan, als van alle des Conincx oude praetentie, off tenminste de verseekerde toesegginghe van dien. Waarmede 't soo ver brachte, dat de quitantie veelmael herschreve, naar groote moeyte tot 't verzegelen van 's Conincx

groot zegel veerdigh gewerden was en naar 3 à 4 dagen hem stinde overhandigt te sulle werden, wanneer die in autentique copia met een andere expresse Sijn Edele soude naarstieren, largo bij 't extract dagregister en dieswegen overgegeve petition met sijn antwoort te sien.

't Renvoy-brieff'ken bij den oppercoopman Sr Schouten in dato 30 Mey uyt Gamron aan den sabandhaar belangende sijne tolseyschinge, om d'heer ambassadeur te verthonen, gegeven, was haar door den Achtuma douleth (aan wien d'gemelte sabandhaar, dewijle door siecte in den wegh bleeff tarderen, het gesonden hadde) toegestiert met ordre 't selve d'heer ambassadeur in allerijl naer te senden; daar Sijn Hoogheyt in antwoord op hebben dienen laten, Sijn Edele van diens inhout al lange kennisse, en haar ordre gegeven had, Sijn Hoogheyt van 't gene daaruyt mochte allegueren t'antwoorden.

Waarnaar tot verthoninghe der onbillijke thols-vorderinge tegen 't contract Sijn Hoogheyt door Jemisse bassi [1]) eene petition, door haarlieden ten dien eynde geconcipieert, hadden laten overgeven, ende op deselve den 4en July soodanigh antwoort vercregen, als hieronder volgent benevens 't request in onse tale is te lesen.

> PETITION en versoek door de Srs Jacob Willemsz. en Jan Martsz. Ham wegens tholseysch tegen 't contract aan den Achtuma douleth dato 4en July in 't Persiaens geëxhibeert.

Alsoo den resident van Compagnies negotie in Gamron in dese tijdt aan d'heer ambassadeur heeft geschreven, waaruyt gesien Compagnies coopmanschappen in een geheel rondt jaar aangebracht en vercocht, als onvercocht resterende is, bedragende de somma van 23315 th°/n, daarvan den sabandhaar voor Coninx thol van dat boven de 20000 th°/n, sijnde 3315 th°/n, 10 pct. off 331 th°/n, mitsgaders 4 th°/n 36 ma/oy voor schrijvers etc. sijnde samen 335 th°/n

---

1) Zie blz. 276 noot 3.

36 m^{a}/$_{oy}$ heeft gevordert. Nu alsoo d'heer ambassadeur desen jare met Sijn Majesteyt soodanich gecontracteert heeft, te wete dat sonder de waarde der zijde 20000 th^{o}/$_{n}$ vrij mogen, sonder daarvan geregtigheyt te betalen, aanbrengen, d'Edele heer voornoemt dierhalven uyt verwonderinghe en droevenisse gesien hebbende, d'onse over thol buyten reden sijn aangesproken, weet niet wat hetselve te bedieden off in heeft, dies ons geordonneert het sulcx Sijn Hoogheyt bekent te maeken, dat 't geene desen jare wegen d'Edele Compagnie in Gamron sij aangebracht veel minder monteert als wel volgens contract vermogens soude sijn te doen, door welke versoeke Sijn Hoogheyt gelieve op de gebieders van Gamron te ordonneren naar dese sulke onbehoorlijke eyschen voor te come, en dat soo tijdigh, dat d'heer ambassadeur voor sijn vertrek 't selve mach comen tot sijn contentement te weten. 't Welk doende sal ons onder de schaduwe des Conincx (waaronder de gantsche werelt schulende is) groote eere ende d'Edele Compagnie dienst geschieden.

Antwoort.

Gijlieden hebt met Sijn Majesteyt een accoord gemaekt ende obligatie verleent, conforme 't selve heeft ook Sijn Majesteyt op UEdeles een commandement gegeven, nu sulke reden als dese en dienen door grote off verstandige personen niet gebruykt, 't geen meer als 20000 th^{o}/$_{n}$ bedraagt, moet daarvan de thol sonder excuse betalen.

Op welk absurd antwoort sien we uyt 't dagregister, daartoe hun deses belangende gedragen, dat den aanvolgenden dach in persoone, beyde naar Sijn Hoogheyt waren gereden, om mondelinghe hierover te doleren, doch en cregen geen beter bescheyt, maar in sijn deure om naar 't hoff te rijden stilstaande, hieff, naar eenige redenen over 't verlenen van de quitantie gehouden te hebben, selff aan: Ghijlieden hebt mij daar gisteren noch eene andere petition doen overgeven, wat is daarbij u meninge? Dat U Hoogheyt daarbij sal contramanderen de gebieders van Gamron en speciaal den sabandhaar 't absurdt eyschen

van thollen, soo lange niet boven de 35000 th°/n aanbrengen, antwoorden sij. Geensints, seyde sijn Excellentie weder, want dat daar staadt buyten de zijde, wil seggen dat ghij de zijde vrij uytvoeren moogt, soodat 't selve bij u seer qualijk wert verstaan. Evenwel hadden daartegens andermaal een request veerdigh gemaekt om met eerste gelegentheyt Sijn Hoogheyt eens weder te verthonen en sien, off daarmet niet van sulke perseverance tot de begeerte der tollen ende qualijc duyden van 't commandement, tegens sijne eygene mondelijke uytlegginghe en verclaringe, 't noch bovendien op 4, 5 ja 10000 th°/n niet en soude aancomen, af te trecken en tot contrarie wijsinge ten voordeele van de Compagnie te bewegen was. Om 't welke te meer vrugt te doen baren, voorgenomen en reets ten deele gedaan hadden, den Nazer off thresorier ook den Couler agazi en den secretaris des Conincx te supplieren, hare vermogende hulpe tot verbeteringe der duystere clausule in 't nieuwe commandement des Conincx te contribueren.

Soo waren mede den achtsten deser buyten de stadt in een thuyn, daar sigh den gewesen sabandhaar van Gamron al twee à drie dagen had onthouden om dien selven dach met statiën te werden binnen gehaelt, gereden en Sijn Edele de verwonderinghe der tholsvorderinghe des ambassadeurs nevens 't nieuwe commandement des Conincx verthoont, 't welk hij seyde in allen deele geregtigh was en geene tegensprake altoos leed, maar dat den regten sin bij d'onse al te verkeerdelijk uytgelegt en verstaan bleeff, sonder daarvan eenige contrarie debaten te willen dulden, maar roemende van de grote dienste bij sijn bedieninghe op Gamron d'Edele Compagnie gedaan, belooffde hij ook weder t'haren versoeke in alles faveur der Compagnie bij Navaap te behertigen.

En ondertusschen is't seker, niemant anders als hij selve d'oorsaek van dit contrarie duyden van 't commandement is, en nu door zijn broeder den Nazer (welke à present de grootste favoryt des Conincx ende in de gonstplaats van den Miersicaar bassi getreden is) bij Sijn Hoogheyt den Vertrouder van 't rijk alle sijn voorslagen weet te doen approberen, want hij, die in dees tijdt t'eenemaal (ten

merkelijke nadeel) tegen de Compagnie gekant is, heeft maer weynigh dagen door siekte in den wegh tarderende, met een expres brieffken aan Sijn Hoogheyt selve soodanige thollen van de Compagnie te doen vorderen versocht.

D'Alcatyven (die al voor eenige dagen gepasseert sijn) bestinden in 25 pieces viercante en 24 stux van verscheyde lengte en breete, die in vijff carga off 10 packen gepackt te samen incoops met maekelaardije, pakloon en andere ongelden, als luyt 't bijgevoecht factuyrken, samen *f* 4106.14 costen. Sulcx haar naar afftellinghe van de becomene wisselgelden, niets off weynigh tot dagelijxse gastos bij cassa sall overblijven, waarmede dan met den commissionant tot d'ontfangh affgerekent hebbende, hij om de rest naar Gamron te reyden voorneempt.

Voor gelt en hadden noch niet een pont rhabarber cunnen opcoopen, sulcx daarnaar tot d'aancomende coude tijdt nootsaekelijk sullen wagten moeten, en dan nevens de 2000 p^s swarte leere bereyde bockevelletjens, die ondertusschen tot voldoeninghe van den Jappansen eysch sullen sien bij den andere te crijgen, t'samen affsenden.

De Majesteyt, die eerst voorgenomen had in de provintie van Masandran [1]) te gaan oversomeren en tegen den winter in persoon naar Candahaar affsacken, was om gecregene tijdinge uyt Candahaar van den gouverneur, dat hij geene adsistentie van noden en verscheide stormen des mogols leger, sterk 400000 mannen onder 't beleyt van den prins van Bengala, met groote schade van de selve affgeweert had, sulcx deselve nu wat affgeweken waren, de resolutie verandert en soude in sijn coninklijk hoff binnen Espahan verbijven.

D'Engelse president was den negenden dezer daar naar 't ordonnary gebruyk door alle d'Europianen statelijk ingehaelt ende tot sijne wooninghe geleydet; wat sijn verregten en doen ontrent het hoff wesen sall, souden sij op 't nauwste sien t'onderstaen en bij alle gelegentheyt den directeur ampel adviseren.

---

1) Mazanderan, een provincie in het N. van Perzië aan de Kaspische Zee.

't Is warelijk een bedroeft verdrietigh en niet min schadelijk werk, desen grijsen Rijxvertrouder, g'animeert door de malitie eenes sabandhaars, soo valschelijk tegens sijne eygene soo menigmaal gesprooke woorden en daarnevens gedane affirmatyve beloften denselve in sijne ongeregte vorderingen niet alleen patrocineert, maar die ook approbeert en expres begeert de betalinghe daarvan geschiede. Waartegens niet te doen als met patientia aff te wagten ende te sien is, off de S^rs^ haar noch eyndelijk ten hove tot het geregt onderhouden van 't opgedrongen contract met beleeffde versoeken sullen connen bewegen, anders sall d'Edele Compagnie haar de betalinghe van sulke thollen moeten getroosten, als sij bij dit verbant blijven persisteren.

Den directeur, die dagelijx Sijn Edele in sijn logys quam visiteren, en wij alle bleven niet weynich, siende de coorts sonder ophouden in den persoon van d'heer ambassadeur soo absoluyt praedomineren en alle lighamelijke stercte, trek naer eenigh eeten tot onderhoudt van 't leven soo cragtelijk verjagen, in vrese dat naar alle apparentie niet anders als de doot uytcomste van Sijn Edele duldeloose pijnen wesen soude, want buyten beteringhe off verlatinghe, om wel te seggen, der coortse, is 't heden soo geschapen, dat naer menschen oordeel onmogelijk is noch eenmaal 24 uuren soo te duren. Ondertusschen practiseerden onsen chirurgijn, die 't met gestadige coortse onder de leden gedurigh off den meesten tijdt evenwel noch te been hilt, en den soon des gouverneurs allerhande middelen, waardoor die doodelijke coortse selff mocht gedoot en uyt Sijn Edele verseth werden. Welke den Almogende eyndelijk soo heeft gelieven te zegenen, dat we 'savonts alle in onse vrese verligtinge cregen en Sijn Edele schielijk van de coortse ontslagen, respireren sagen, biddende daarop Godt, die voorts te weren gelieffde.

Den 23^en^ dito 'smergens bequamen een cleyn brieffken van den oppercoopman Sr Dieric Schouten, met berigt dat conforme become ordre den coopman Sr Joachim tot daar was opgecomen en in sijne plaatse den ondercoopman Henrick van Wijk onder cognoissement getransporteert

Compagnies costelijke cassa ende alle de restanten bij de packhuysen berustende, en versien met sulk voorschrijven tot reglument, als bij 't copiatie van dien te lesen. Hiernevens was in de Persiaense tale een seer vrindelijk complement brieffken van den gouvernenr Ewasbeek aan Sijn Edele, welke beyde te samen in 't brieffboek gevonden werden, mitsgaders ook de menute van 't brieffken gister avont geschreven en even voor d'ontfangh deser voorschreven met een loper naar Lhaar gegaan, eeniglijk om daarbij herwaarts op 't versoek van de weduwe Juffr. de With, die mede doodt siek legt, te roepen haren bruydegom S^r^ van Nek.

Den 24^en^ dito t'onser aller verheugenisse bleeff de coortse in d'heer ambassadeur noch achter, maar continueerde bij d'oppercoopman Sr Angel, juffrouw de Witt en drie soldaten al even hart, en die verder noch te been en sonder deselve waren, waren ook soo debil en swack dat het even conde te been houden. Den soon des gouverneurs beclede grote offitions ontrent d'heer ambassadeur en al de sijne, tot die in de carewansera vertrocken waren toe, quam in persoon 2 à 3 mael daegs Sijn Edele visiteren en bragt heden onder andere mede een brieffken van sijn heer vader, 12 mijlen van hier uyt de stadt Passa [1]) geschreven, 't welk, vol allerhande beleeffde complementos, vertaelt mede in 't briefboek staadt.

Van nu tot den 25, 26 en 27 ja tot Sondagh 28 dito vernam Sijn Edele wel geen coortse, maar bleeff niettemin soo slap, dat sigh selve nauwelijx wenden conde. Naarmiddach bequamen met den coopman Sr Joachim van Nek een brieffken tot geleyde uyt Lhaar van Sr Schouten de dato 25 deser, benevens berigt dat dien selven dagh 'smergens 't alcatyff-caffelken, onder opsigt van den eersten

---

1) Pasa, oudtijds Fasa geschreven, aan den meer noordelijken weg van Shiraz naar Bender-Abbas, beschreven door Preece: *Journey from Shiraz to Jashk, viâ Darab, Forg, and Minab.* Map. (*Roy. Geogr. Soc. Supplem. Papers, Vol. I, p.* 403—437).

adsistent Gerret Voltelen, daar salvo was aangelangt en met deselve muylbeesten voor 40 ma/oy de 100 man tot Gamron toe voortgebracht stint te werden, doch dat de zijde-caffila doe mede verschenen en 2 dagen in Decou [1]) stil gelegen, om 't verlies van 31 stucx cameelen en andere behoeftigheden, tot noch 7 dagen ligt soude verblijven, doch dat den capiteyn (die daarmede onder Godts geleyde meynde voort te reysen) ende hij selve den caffila bassy soo seer mogelijk soude aanspoeyen.

Den 29en dito Sijn Edele sigh siende onmachtigh blijven om noch in veel tijdts te paart te conne voortreysen, heeft met behulp des gouverneurs soon heden voor hem en den oppercoopman Sr Angel doen maeken een manier van een crebbe met vier uytstekende endel-stocken om daarinne door vier mannen gedragen te werden, waartoe door den huysheer 24 cloeke kerels doen opsoeken en met deselve tot Lhaar toe tegen 6 tho/n voor haar draachloon overeengecomen sijn.

Den 30en dito verargerde Sr Angels en een soldaat, genaamt Mathijs Bunde, hare coortse weder en hielden haer beyden tot den laatsten off ultimo dito in staat van niet te conne vertrecken, 't welk niettegenstaande Sijn Edele (bij den oppercoopman Angel in 's gouverneurs huys latende desselffs inlantschen dienaer en sijn swangere swarte dienstmaegt nevens Sijn Edeles lijffeygen, die mede vrij siek was, en bij den soldaet in de carewansera eenen anderen soldaat Leendert Vosch, op sijn cameraet acht te geven en te passen, met ordre al te samen soo haast eenigsints mogelijk was, om dese beleeffde luyden niet al te inportuyn te vallen, te volgen) met soo overmaten indispoosten lichaam nevens den directeur Sarcerius en voorts alle de rest, ruym drie quard mijl door des gouverneurs veelmael genoemden soon en noch ontrent 30 der aansienelijxste te paart uytgeleydet, naer genome affscheyt met hoge danckbaarheyt voor d'extraordinaire courtoisie, welke in gele-

1) Deh-i-Küh. (Zie blz. 56, noot 1).

gentheyt soude recompenseren, is vertrocken, reysende den heelen nacht over dat overmoeyelijk gebergte van Jaraon en quamen den eersten Augusto tot Chia Talch [1]), daar den directeur Sarcerius bij sijn pijnlijk been de coorts mede op 't lijff creech. 'sAvonts braeken evenwel weder op en onderreden den 2en dito de sera genaamt Mausuer [2]). Hier was de weduwe van de With zalr soo cranck, dat sijluyden op haar beyder ernstige bede met Sijn Edeles licentie en eygene praesentie, conform 't christelijk formulier des huwelijx in onse gereformeerde kerke gebruykelijk, in den standt der trouwe sijn verbonden en vereenigt.

Den 3en dito met sonnen-ondergangh reysden weder voort en quamen den 4en dito met den dach in 't dorp Benarou [3]). Van hier wirt in een cleen brieffken aen den oppercoopman Sr Schouten ontboden den eerste adsistent

---

1) Tjah talkh. (Zie blz. 63, noot). Wilson deed dit plaatsje niet aan, daar hij, gaande van Bender-Abbas naar Shiraz, te Benarū den gebruikelijken karavaanweg verliet en over Djūwūn, Razik, Tjahtiz en Khorremabad Djūhrūm bereikte. Deze weg is van gelijke lengte, doch bezit geen karavanserais, is hooger gelegen (tot 1500 M.) en vertoont nabij Djūwūn bizonder groote terrein moeilijkheden.

2) Zie blz. 62, noot 2.

3) Benarū (zie blz. 60, noot 2). Wilson beschrijft het als een schilderachtig stadje, gebouwd langs de steile glooiing van den Kūh-i-Benarū, die zich als een naakt gevaarte bijna 300 M. boven de vlakte verheft. Hij heet bij de bewoners Takht-i-Benarū (Troon van Benarū). De top, die een prachtig vergezicht aanbiedt van den omtrek, is bekroond met de bouwvallen door De Bruyn beschreven. Wilson zegt er van: „A covered way, of which the remains are visible, led thence down the eastern edge to the walled town below. Ruins of about a hundred houses, built on the steep and rocky hill slopes, with a large cistern, and a well sunk through the solid rock to a depth of 200 feet, the whole surrounded by a double wall of great thickness, indicate that the town was formerly, as local tradition asserts, the seat of a semi-independent government. At the foot of the hill high continuous mounds of earth mark the site of an old fort, probably contemporaneous with the town".

Op geen der kaarten van onzen tijd, ook niet op die van Wilson, vindt men den weg aangegeven, die Benarū met Deh-i-Dombeh verbindt. Wilson duidt het plaatsje aan op zijn kaart (vgl. noot 1, blz. 61).

Willem Andriesse, om naar Jaraon, als de taal cundigh sijnde, tot behulp der verbleven sieken te reysen. 'sAvonts vertrocken weder van hier en bereden den 5^{en} dito 't dorp Bery [1]), daar almede weder om de gruwelijke hette des daegs te eviteren, tot 'savonts pleysterden en doe voorts rijdende, sijn den 6^{en} dito een uur voor den dach tot Decou in de sera gecomen, daar met den eersten adsistent Willem Andriese, op Sijn Edele ordre herwaerts gecomen, bequamen een brieffken de dato 5 deser van den oppercoopman Sr Schouten uyt Lhaar, waarbij nevens de continuatie sijnes indispositie ende de verdere residentens gesontheyt, vernaamen, hoe den gouverneur Ewasbeek naar d'heer ambassadeur dagelijx vernemen liet en tegen Sijn Edele comste eene woninghe had laten praepareren, mitsgaders dat eenige Portugese den 24 July uyt Congo daar aangecomen om bij Sijn Edelheyt te clagen over den geringen thol, die hen daar voor hare helft wirt toegelegt, als meteen te versoeken om arbeytslieden tot reparatie van seker cleen fortken genaamt Cassabo, bij de hare op de Arabische custe weder vermeestert, nevens de weygeringhe van dien, gisteren in hare huysinge waren gearresteert en daarover bij den gouverneur Ewasbeek (als wel voornementlijk over de clagte van seker Moors coopman, die ontrent Wingurla een fregad met volk en goet, daar thuys horende, hebben ontnomen en tot welkers restitutie 40 th^{o}/$_{n}$ aanbieden, dat den eygenaar weygert en sijn volk personeel weder begeert) een chjappaar aan den Conink was affgesonden. Voorseyde adsistent Willem Andriese is ter ordre van d'heer ambassadeur, gelijk daartoe was ontboden, naar Jaraon voortsgereden en wij braken met sonnenondergangh mede op, comende ontrent middernacht alle wel te dege

---

1) Biris (zie blz. 56, noot 2). De door andere reizigers met zooveel lof vermelde karavanserai wordt door Wilson nog in goeden staat aangetroffen. Ook vermeldt hij een moskee, waarvan het gewelfde dak met blauwe tegels bekleed is, zonder twijfel het „tempelken" op de heenreis vermeld (blz. 57) met het graf van Emir Ahmed. Van bouwvallen in den omtrek, als door De Bruyn beschreven, maakt hij geen gewag.

van dese gantsch moeyelijke reyse affgemath in de stadt Lhaar [1]) binnen des Edele Compagnies wooninghe, daar buyten den adsistent Thomas van Orthen alles siekelijk ende indispoost vonden, namentlijk S[r] Schouten en d'eerste adsistent Johannes van Luffelen aan de derden-daegse coortse, en den coopman Nollens met sijn huysvrouwe aen oogpijnen, daar den ondercoopman Cornelis Speelman nu all ontrent 14 dagen bijnaer blint aan geweest hadde, sulcx, Godt beter 't, nu te samen bij den anderen onse wooninghe bijnaer een gasthuys geleek, waarinne den Almogende door sijnen helpende zegen verligtinghe gelieve te gonnen en yder in vorige gesontheyt herstellen.

---

1) Lār (zie blz. 47, noot 2). Mac Gregor geeft voor hare ligging 27° 30′ N. B. 53° 58′ O. L. v. G., beschrijving (1810) bij Kinneir (*Geograph. memoir*, p. 83—84). Wilson geeft een zeer gunstig verslag omtrent den bloeienden toestand, waarin hij dit schilderachtig gelegen stadje aantrof. (zie zijn photographie, blz. 161 van zijn artikel). Stack (1881) gaf (Vol. II, Ch. VII) een minder aantrekkelijk beeld, doch in de kwarteeuw, die daartusschen ligt, is er zeer veel verbeterd. Zooals overal elders in Perzië, vooral in de meer afgelegen streken, die minder blootstaan aan voortdurende heffingen van doortrekkende overheden en troepen, was ook hier het zorgzame bestuur van twee opvolgende uitstekende gouverneurs, vader en zoon, voldoende om de vruchtbaarheid van het land en de arbeidzaamheid en schranderheid der bewoners tot haar recht te doen komen. De fraaie overdekte bazar en de monumentale wel, zegt Wilson, die Stack verlaten en geheel in verval aantrof, zijn thans hersteld en in druk gebruik. Van het hooggelegen fort, uitvoerig beschreven door Tavernier en waarvan Stack nog eenige overblijfselen opmerkte, is echter niets meer overgebleven, evenmin van de stadswallen. Reeds Vaughan: „Journeys in Persia (1890—91)", (*Geograph. Journ.*, 1896, p. 25—26), gewaagt van de groote verbeteringen, die sedert Stack's bezoek waren tot stand gebracht. Hij begroot het toenmalige getal inw. op 6000, waaronder 300 Joden. Lār schijnt, als plaats van eenig gewicht, niet van oude dagteekening. De oudste Arabische geografen noemen het althans niet. Eerst Mustawfī (begin 14de eeuw) maakt er melding van als een *landstreek* begrensd door de zee. Ibn Batūta bezoekt het in 1330 en beschrijft het als een omvangrijke plaats met vele tuinen en fraaie markten. Aan het einde der 14de eeuw bezat het een munt. (Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, p. 291). — Over de verovering van Lār door Allah Verdi Khan, voor 'Abbas I, zie Ant. de Gouvea, *Relation des grandes guerres et victoires obtenues par . . . Cha Abbas*, p. 50—55.

Den 7en dito en was het soo haest geen dach, als den gouverneur Ewasbeek met den calanthaar en twee andere sijner beampste amptenaren deses stadts Sijn Edele in de logie sijn comen welcom heten. Seker, Sijn Edelheyt thoonde een seer grondigh leetwesen van Sijn Edele in sulken staad te vinden, praesenteerde alles tot bevorderinghe van weder gesontheyt, wat ook soude mogen bedenken, en wilde selve chirurgijn sijn, om dagelijx tweemaelen confortative soupons in sijn eyge keuken te laten praepareren, mits dat Sijn Edele dan ook geene andere spijse off medicijne en soude gebruyken. Alle welke beleeftheden Sijn Edele met een nedrige dankbaarheyt accepteerde en integendeel sijnen dienst weder offereerde, waarmede Sijn Edelheyt onsen heer niet langer willende inportuneren, maar de nodige rust der reyse laten genieten, met een eerbiedige groete wederom vertrocken is *a*).

D'heer evenwel considererende, dat nu op 't meeste sonder eenigh ongehoopt intervall in den wegh de zijde-caffila, op den 29 July van dese stadt vertrocken, in twee dagen in Gamron sal moeten wesen, blijft Sijn Edele vast der meninghe, Godt dat toelatende, hoewel noch bovenmate swak der siecte en moeylijkheyt van de reyse, morgen avont weder op wegh te gaan, sendende d'heer directeur Sarcerius, ten eynde 't laden der zijde en wat omleegh meer te doen sij met te beter ordre ende spoet geschiede, desen naermiddach ten vijff uuren vooren uyt, dewelke naar become affscheyt eerst mede om den gouverneur te gaan begroeten, meteen gelast zij, voor d'heer ambassadeur tegen morge licentie te versoeken, dat met 't thuys komen van den tolk, hoewel geerne gesien hadde noch eenige dagen tot beter herstellinghe van de lichamelijke swackheyt verbleve ware, Sijn Edele in eygen gelieve is gelaten, en belast dat men de twee crebben, soo voor Sijn Edele als den oppercoopman Sr Schouten, om op 't gemakkelijkste te praepareren ende de draechstocken soo veel te verlengen, dat in plaets van vier, acht te gelijk dragen connen, t'sijnen huyse soude brengen.

---

a) Bericht uit Gamron over aangekomen en vertrokken schepen van de Engelschen.

De Jaraonse dragers wederkeeren willende, heeft Sijn Edele naar dankelijke betalinghe een cleen brieffken de complementos, door een molla naar dese wijse in de Persiaense taele geschreven, aan haren heer den gouverneur van Jaraon mede doen geven.

Den 9en dito 'smergens al vroech wirden de draagcrebben door den tolk ten huijse des gouverneurs gebracht, met ernstigh versoek aan Sijn Edelheyt, dat dewijle selff had gelieven die moeyte op sig te nemen, Sijn Edele deser vrijmoedige stoutheyt te excuseren en commanderen, waar 't mogelijc, deselve in tijdts dese naarmiddach, opdat conforme 't voornemen de reyse mochten bevorderen, weder bequamen. 't Welk Sijn Edelheyt affirmatyff beloofden en nevens sijne gebiedenisse met den tolk desselffs stalmeester met een wit paart van redelijke gestalte en goede myne aan Sijn Edele tot vereeringhe sont, daarvoren de brengdienaren, beloont met ƒ 20.— off vijfftigh mamoedys, haren heer hooglijk te bedanken geordonneert sijn.

Gelijk het huden merge d'vreese, omdat het heden der Mooren off Mahomettanen Sondach was, soo sijn door 't laet brengen der crebben en traecheyt der paardebeslagers, desen avont te vertrecken verhindert en tot morgen te vertoeven genootsaekt gewerden.

Met den Moorsen coopman Zeegh Amets [1]) bode gewert Sijn Edele weder van de Srs uut Espahan hare advysen van den 24en der jongst uytgeloope maent en dat hun Sijn Edeles brieffken, met den Engelsen looper uyt Chiras gesonden, den 12en July wel gewerden was, nevens welcx distincte antwoorde vernemen, dat de versochte quitantie wegens de betaalde zijde, bij tijde van den commissaris Blok in den jare 1644 gelevert, ende de quytscheldinghe alle des Conincx praetentiën, welke die ook sijn, eyndelijk naar behoren dudelijk door den secretaris geschreven en vertaelt, van den volgenden inhout bevonden, maar met des Majesteyts zegel noch niet gezegelt was, dies in plaetse van d'originele 't gesegt translaadt, om ons den inhout

1) Sheigh Ahmed.

voor Sijn Edeles vertrek uyt Gamron noch te doen hebben, gesonden hadden.

TRANSLAAT commandement door Sijne Majesteyt Abas (op 't versoek (met ordre van d'Edele heer Joan Cunaeus) van den oppercoopman Jacob Willemsz. ende den coopman Jan Martsz. Ham) in de maant July anno 1652 verleent.

In den name Godts.

's Coninex mandament is dese, dat door den seconde en derde persoon (Srs Jacob en Ham) van d'Edele heer ambassadeur des grooten Hollantsen Coninc, Joan Cunaeus, ons een petition is gepresenteert ende daarbij aen ons is versocht, dat wij d'Edele Compagnie de somma der thollen haarder coopmanschappen, mitsgaders de differentie van de prijs der zijde tusschen cadgoda passant ende garrewary (ofte legia) welke in vorige jaren gecogt ende wij haar affgeëyscht hebben, vrij souden schenken. Dierhalven door de grote vruntschap, welke tusschen ons ende den groten Hollantsen Coninc geworden is, alsmede 't groot favoeur, dien de Coninc tot d'Edele heer ambassadeur en Sijn Edele vordere natie heeft, wert van de differentie der zijde hare prijs voorseyt, item van de thollen der coopmanschappen (dien voor dit in de vorige jaren vernegotiëert zijn ende beyde naer onse segoure sabandhaars reekeningh 12934 tho/n, 53 mamoedys en een denar, buyten 't geen daarvan noch geen conte gedaan en conform hierachter largo gemaakte reekeningh gestelt, is monterende) d'Edele heer ambassadeur veel genoemt verligt ende Sijn Edele bij desen quytgescholden, welken volgende aan alle hoge en lage gebieders en rechters ordonneren, niemant van hare natie hierover yets te vorderen. Soo blijft ook onsen secretaris verobligeert dit voren verhaelde in de boeken aff te schrijven, dat 't selve aan d'heer ambassadeur is quytgescholden.

Geschreven in de maant Chiabon [1]) anno 1062, sijnde naar onse stijl in de maant July anno 1652.

---

1) *Sha'ban*, de achtste maand van het Perz. maanjaar.

Op den dosse stont: conform Conincx ordre heeft den Vertrouder van het rijk dit verzegelt ende vervolgens desselffs zegel in swarten inct gedruct onder 't selve (als van gelijke daar om ent om vijff zegels van secretarisse tot teken, een yder dit commandement voorschreven in hare boeken bekent gemaect hadde) gedrukt a).

PETITION ofte versoek door den oppercoopman Jacob Willemsz. ende den coopman Jan Martsz. Ham in de Persiaanse tale aan den Vertrouder van 't rijk Persia, Galipha Sulthan, doen schrijven ende Sijn Hoogheyt overgelevert.

Alsoo wegens tholsvrijheyt conform Conincx commandement ons toegestaan sij, buyten de waarde der zijde te mogen 20000 th°/n in coopmanschappen binnen Sijn Majesteyts Bandhaar Abassy ofte Gamron aenbrengen, mitsgaders op gelijke manier de Edele heer ambassadeur sijne obligatie in contra aen gemelte Majesteyt verleent heeft, soo is't egter, dat onsen heer ambassadeur daarmede niet vergenoegt sijnde, daaromme is comen 't selve Sijn Hoogheyt mondelingh te clagen ende aandienen, dien daarop gerepliceert heeft de coopmanschappen, welke soude mogen aenbrengen en in contra uytvoeren, al waar 't tot 5 à 6000 ja tot 10000 th°/n toe boven de 20000 th°/n ende de waarde der zijde, sullen daarover Conincx dienaers u niet lastigh vallen, maer ic maeken van alles, om thollen te betalen, except sult blijven. Over welke gedane belofte van Sijn Hoogheyt de Edele heer ambassadeur sigh vergenoecht (als denkende deselve niet anders als een wet te wesen) heeft gehouden ende aan sijner zijde, volgens luyt des Conincx commandement (welk Sijn Hoogheyt seyde voor die tijdt niet conde verandert werden) goetwilligh sijn obligatie verleent. Nu, alsoo Sijn Majesteyt op ons vorigh

---

a) Hier volgt het translaat der rekening, gesteld in dorso van voornoemd commandement.

gedaan versoek sien, te hebben geordonneert, al wat boven de 20000 th°/n in waren aanbrengen, daarvan Conincx thollen te moeten betalen, en wij Sijn Hoogheyt connen in 's Conincx verleent commandement, als daarop d'Edele heer ambassadeurs verleende obligatie mitsgaders bij d'antwoorde op d° heers sijn generale petition, door Sijn Hoogheyt met eygen hande gedaan, bewijsen, dat buyten de waarde der zijde 20000 th°/n vrij mogen aanbrengen, soo can Sijn Hoogheyt mede wel denken, dat de waarde der zijde wijluyden met contant moeten betaelen, dies soo wij bij de 15000 th°/n aen coopmanschappen tot bethalinghe der zijde niet mogen aanbrengen en dat 't selve van de gemelte 20000 th°/n moste betalen, wij geen 20000 th°/n aan coopmanschappen buyten de zijde uyt Sijn Majesteyts rijk conne voeren, invoegen in dier maniere, als overal in de contracten geschreven staat, dat 20000 th°/n boven de waarde der zijde mogen aanbrengen en 't selve nu soodanich bij Sijn Hoogheyt wert naar sijn eyge appetijdt t'onser verwonderinghe uytgeleyt, soo is't en versekere Sijn Hoogheyt, onse heeren principale en d'Edele heer ambassadeur van desen sin en uytlegginghe maer niet anders, gelijk Sijn Hoogheyt bij desen bekent hebben gemaekt, en bij ons ook niet anders oyt verstaan is geweest en sal houden, ende indien Sijn Hoogheyt bij sijn vorige sin blijft persisteren, dit gemaekt contract van nul en geender waarde bij onse heeren voornoemt en sall geacht werden. Welke voorenstaande wij Sijn Hoogheyt met alle beleeftheyt hebben willen bekent maeken, dierhalve demoedelijk versoeken, dese saeke ten contentement onser principalen, als dees rijx besten, te willen middeleren ende 't onse, gelijc bij ons verstaen is, vrijelijk te vergunnen, opdat onse nation niet gemiscontenteert van Conincx poorte (alwaar de geheele werelt met contentement vergadert), sigh moeten verhouden.

Antwoort.

Veelmael is hiervan gesprooken ende gehoort als gecontracteert, daarop 's Conincx commandement verleent sij, 't is geen honoor hiervan dagelijx contrary 't selve weder te

spreken, twintigh duusent thoman uwer coopmanschappen heeft de Coninck u tholvrij vergunt, soomede de thol der gecochte zijde ulieden vrijgegeven, dies de thollen uwer zijde u niet affgenomen sall werden, buyten 'twelke wij u niet eenen denar (dat is $^1/_5$ van een gasbegy off $^1/_{100}$ mamoedy) vrijheyt gegeven hebben, en sal ook 't selve (op hoedanige wijse 't mogte wesen, gelijk ook anders niet denken moeten) van ulieden werden genomen.

Was geteekent,

Slaaff van Conincx poorte Galipha Sultan.

Met welke finale en wederwaerdige uytspraeke des grijsen Doulets, haar versoek plataff sijnde ontsegt, ende dienvolgende d'Edele Compagnie gevonnist te moeten betaelen soodanige thollen, als voor den overaanvoer der gelimiteerde 20000 th°/n jaerlijx sullen schuldigh worden en dit saisoen reets sijn, hebben sij daer evenwel samen goetgevonden en datelijk den tolk heengesonden, om te versoecken dat Sijn Hoogheit hun den aanvolgende dach een quart uur audiëntie bij monde gelieffde te admitteeren, 'twelk haar, met bedingh van geen swarigheyt te sullen reppen, geaccordeert sijnde, waren se ten gestemden dage off 23 July sonder suminge daarheen gerede en met deselve doeminghe gekeert, want offschoon sijluyden hadden geallegueert niet eens maar verscheide malen des Doulets eyge redenen, ten eynde van 't besluyten des contracts tegen d'Edele ambassadeur gesegt, en d'interpretatie van't gegeve commandement, sijne voorgeschreve exempelaer der obligatie ende gedane antwoort op de articulen, deselve alle clairlijk dicteerde, de waarde der zijde boven 20000 th°/n vrij te wesen, en noch daarenboven ja tot op 10000 th°/n niet en soude gesien werden, en dat se versekert waren, onse heeren principaelen dit onregt-duyden van Coninx verleende schriften off daerin gebruycte dubbelsinnigheden t'enemael soude ontnoegen en op dien voet daarbij niet willen persisteren, soo hielp het al niets, maar cregen

ten antwoort, 't is eens en genoch gesegt, ghij sult den thol van dit gantsche jaar, en niet te rekenen naar 't sluyten van't contract, tot eenen penningh betaelen. Staat het u heeren meesters niet aan, laetser uytscheyden off onderhouden, soo als se willen, en heb ic te dier tijdt yets gesegt, ghij moet niet naar de woorden maar na 't commandement u reguleren, etc.

Hoe naactelijk blijct uyt dese absolute onwedersprekelijke condemnatie 'tweynige werk desen hoffraadt en infidele rijxgrooten tegen eer en trouw van hare woorden, dat wetten behooren te sijn, en noch alsoo min van hare Conincx verzegelde schriften en commandementen, off valschelijk eerst den inhout te verclaren, off wel naderhant deselve ten onregte, soo van den begin off inderdaat geregt geweest is, t'interpreteren, maekt. Waartegen voor tegenwoordigh niet anders te doen is als met patientia af te wagten wat hiervan worden wil, ende sij even hertneckigh den thol van 't overaangebrachte soowel deses jaars als andere te volge jaren begerende, haar soo men best can ten meesten voordeele van d'Edele Compagnie sien te genoegen.

D'Engelse haar doen ten hove was noch van geen bijsonder belangh. Sij hadden den 12^{en} July, Sijn Hoogheyt den Achtuma douleth begroetende, ook meteene in discours der zijdehandelinghe geweest, daarvan sij oordeelde die haar met eenigh voordeel, geconsidereert hare gedane dienste aan de croone, en minder prijse als deselve bij den Nederlander was gecontracteert, behoorde te gewerden; dat haar den Douleth soude hebben affgeslage en gesegt, voor u gedaan dienst geniet ghij noch jaerlijx soo groten somma contant uyt Gamrons thol tot loon, en hebt al u coopmanschappen vrij, maar wilt ghij zijde van de Coninck contracteren, en sult se niet een gasbegi minder als de Hollanders hebben, doch moogt soo veel 't sij hondert cargo min off meer nemen als 't u selffs gevalt.

Den 13^{en} dito had den president Mr Louys nevens andere lantgrote voor den Conink mede audiëntie, om sijn geschenk, gelijk sijlieden deden (ende ten welken eynde alleen Sijne Majesteyt dien dach ter selver plaatse daar

d'heer ambassadeur op d'aancomst en vertrek gehoor had, genaemt Tselseton [1]) off 40 pylaren) te praesenteren [a]).

Den Coninck was al weder, naar 't gerugt liep, 't sedert haar jongste advysen van sin verandert en soude tot sijn vermaek in weynigh dagen naar de provintie van Masandran met 't gantsche hoff vertrecken, maar off hij daar stint te overwinteren dan wel weder te keeren, bleeff haar onbekent.

Den 10[en] dito 'smergens vroegh comt den gouverneur Ewasbeek weder binnen de woninghe Sijn Edele voor sijn siekbedde versoeken, vraegde seer beleeffdelijk naar Sijn Edeles gesontheyt en off hij niet en gelieffde noch eenige dagen te continueren, dat wel nodigh was om wat sterker tot de reyse te werden, mitsgaders dat het noch te vroech en ongesont op Gamron was, doch soo niet, en evenwel voort wilde, tegen den avont 48 man tot 't dragen der crebben met een sijner huysdienaren, om deselve in debvoir te houden, bij tijdts soude herwaerts sende. Sijn Edele bedancte Sijn Edelheyt voor sijn goede sorge en courtoisies, met versoek, gelijk sijn Edelheyt praesenteerde, de dragers heden gelieffde t'ordonneeren, omdat de tijdt te seer verliep en 't vertrek uyt Gamron reets hoog noodig was. Vervolgende wijders verscheidene geheel vrundelijke redenen van 't een en 't ander over en weder, onder welke den gouverneur begon te vragen, wat genoegen Sijn Edele van de handelinghe en contractatie mitsgaders van de aangenome zijde ten hove had. Daar Sijn Edele (hoewel de indispositie meerder stilheyt als praten vereyschte) niet willende bij dese gelegentheyt missen, 't gevoelen, dat hij van de onredelijke proceduren des Achtuma doulets tegen de Compagnie had, t'ontdecken, Sijn Edelheyt

---

a) Bericht over den verkoop van lijnwaden.

---

1) Tjehel sūtūn, i. e. „De veertig zuilen" (vgl. noot 1, blz. 105), de voornaamste troonzaal in het paleis te Isfahan. Zie voor uitvoerige beschrijving Curzon's *Persia* (II, 32—36). Afbeeld. bij Jane Dieulafoy (p. 247), plan bij Coste (Pl. XLI).

op antwoorde, dat onaangesien hem ten hove al veele onbillicheden van d'een en d'ander, voornementlijk van den Gamronsen sabandhaars broeder, den Nazer, gedurende de handelinge waren ontmoet, en deselve wel tegen Sijn Edelheyts opinie (die hij Sijn Edele in 't opreysen hadde gelieven te communiceren) was uytgevallen, niettemin hoopende op d'affirmative belofte van den Achtuma douleth en alle de rijxraden, d'Edele Compagnie jaer op jaer hoe langh hoe meer in allerhande bedenkelijke vrijheden in de negotie soude werde gefavoriseert, eenigsints genoecht was vertrocken, maer eenige dagen daarnaer ende nu jongst noch gisteren, siende uyt de become brieven van onse verbleve residenten in Espahan, hoe Sijn Hoogheyt eeniglijk door inductie van den gewesen sabandhaar Hohlenbeek [1]) ende sijnen broeder den Nazer, die in allerhande gelegentheden, hoewel onder deksel van opregte vrunden, gethoont hadden te wesen vianden van de Compagnie, 't gegeve mandament des Conincx, waarbij hij eerst met eyge mont verclaart heeft, d'Edele Compagnie, boven de waarde van 300 carga zijde, 20000 th°/n in coopmanschappen tholvrij aan te mogen brengen vergunt wiert, en dan noch daerenboven op 4, 5 ja 10000 thoman niet en soude werden geleth, nu tegen allerhande billicheyt 't selve gantsch contrarie uytlegt, wel expres ordonnerende onse residenten aldaar, soodanige 335 th°/n 36 m^{a}/o$_{y}$ voor thol van 3310 th°/n, als d'Edele Compagnie desen jare boven 20000 th°/n heeft aangebracht, en door den genoumden ontrouwen sabandhaar in Gamron van d'onse al waren gevordert, in 's Conincx thresorie soude hebben te betalen, daar in tegendeel, bij aldien 't commandement aan hare zijde getrouwelijk wiert onderhouden, noch bovendien 12000 th°/n aan coopmanschappen, sonder thol schuldigh te sijn, soude vermogen aan te brengen, want boven de zijde 20000 th°/n is, met deselve tegen 50 th°/n de carga tot 300 toe, 35000 th°/n te seggen, 'twelk wij nu alles ge-

---

1) Waarschijnlijk *Oghlan* (gewoonlijk uitgesproken *Olan*) *Bég*; *oghlan* (Turksch) = jongen, jongeling. De Polen namen het over, als *hulan*, later *ulan*, voor benaming hunner lanciers. Vgl. het Duitsche *Uhlan*.

dwongen sijn vooreerst naar 't begeeren van Sijn Hoogheyt t'agtervolgen (hoewel warelijk sulke onredelijkheden van den Achtuma douleth tegen de Compagnie niet en hadden verwacht) maar dat dit bij onse heeren principalen soo niet en sall verstaan werden, can Sijn Edele ligtelijk considereren, gemerct het ons dan in allen gevall sal beter sijn, off sonder commandement, noch aanneminghe des Conicx zijde, als den gemeenen coopman van al onse waren thol betalende te handelen, off wel helijk en t'eenemael 's Conincx Bandhaar verlaten en elders, 't sij in Bassora off waar 't wesen mach, ons voordeel te soeken en lijdelijker lasten te optineren. Wat schade dat dan Sijn Majesteyt in sijn jaarlijxse thollen op Bandhaer, dewijl se door Compagnies vaart dit over soo merkelijken blijven vergroot, wesen soude, was Sijn Hoogheyt beter bekent als yemant van alle de heeren ten hove, dat nochtans soo 't niet quame te veranderen, hoewel tegen des Compagnies dank en tot haer hertgrondigh leetwesen, nootsaekelijk soude moeten geschiede. Veel woorden in antwoorde sprak hij niet, maer schuddende sijn hooft, seyde: 't is alles waar 't gunt UEdele segt ende ook wel t'eenemael tegen mijn opinie uytgevallen, maar had ick selve ten hove moge wesen, 'k versekere mij, UEdele beter genougen soudet erlangt hebben, doch ghij moet evenwel volharden, ik hoop dat alles noch wel ten beste sal keeren, daar ik UEdele belove mijn uytterste vermogen toe te besteden.

Sijn Edele bedankte desen heer voor sijne goetwillicheyt en versocht nevens 't affscheyt, gelijk tot noch had gelieven te doen, sijne gonste en hulpe in 's Compagnies saecke hare dienaren altijdt te wille verleenen, en dat in vergeldinghe van dien soude bewijsen, hoe seer ons aan sijn beleeftheden verplicht hilden. Twijffelt daar geensints aen, seyde Sijn Edelheyt, ik en sal nimmer gebreken d'uwe altijdt daar 't nodigh is te dienen, ende wensche UEdele voorts een spoedige ende behoude reyse naar u lant. Waarmede malcanderen een seer vrundelijke groete dede, en gingh Sijn Edelheyt weder hene.

Naarmiddach was alles ter reyse veerdigh, soodat even met sonnenondergangh Sijn Edele, den oppercoopman Sr. Schouten ten draegbare, en gevolgt van den onder-

coopman Speelman, 2 adsistenten, 1 chirurgijn, een trompetter en vier soldaten, uyt de stad geweken is, latende de gehuwde cooplieden S^rs van Nek en Nollens met hare vrouwen daar soolange overblijven, totdat den heer directeur deselve ten dienste van de generale Compagnie op Gamron weder ontbieden soude. We hielden dagelijcx onse pleysteringen ter ordonnaire rustplaatsen ende gebruykten de nacht tot de reyse, waarmede eyndelijk, sonder in den wegh yets noterens-waardigh t'ontmoeten

den 17^en dito twee uuren voor dach, Godt sij dank en daarvoren gepresen, binnen Compagnies woninghe in Gamron gecomen sijn [1]), waar de zijde-caffila den 13^en en

---

1) Daar het journaal de rustplaatsen tusschen Lār en Gamron ditmaal niet vermeldt, zullen de bemerkingen op de heenreis gemaakt hier voor zoover noodig aangevuld worden met hetgeen Wilson omtrent zijn bevinding mededeelt. Veel is dit niet, want sommige der in het verbaal vermelde plaatsen komen niet voor bij Wilson (ook niet bij Dupré — 1808), zoodat zij wellicht van naam zijn veranderd of geheel verdwenen en vervangen door andere vestigingen. Deze zijn: Surgou (blz. 44), Wassely (blz. 44; Wilson heeft op zijn kaart daaromtrent Basti Pariab), Gūr Bazargan (blz. 40). Andere komen wel op Wilson's kaart, doch niet in zijn tekst voor: Chūki, Badeni. Daarentegen vindt men bij hem verschillende nieuwe namen.

Den Kūh-i-Hormūz geeft Wilson een hoogte van 2550 M. (op de Simla kaart 1950 M., de Eng. Admir. Chart. heeft 2760 M.) Omtrent het dorp Hormūz maakt hij de bemerking, dat hij er geen bouwvallen van een voormalige stad aantrof, zooals, zegt hij, Stack beweerde gezien te hebben en Vaughan niet. Dit is minder juist, want Stack bezocht en bespreekt Hormūz geenszins, maar Vaughan vermeldt de nabijgelegen „ruins of a city built of stone, which must have contained several thousand inhabitants". Van den Tang-i-Dalan voegt hij een photographie bij (p. 159). Deze nauwe pas is omstr. 2 Eng. mijlen lang, hij wordt aan weerskanten begrensd door omstr. 200 Eng. voet hooge rotswallen; de Hadjamal rivier neemt bijna de geheele enge ruimte in beslag. Aan het W. uiteinde van den pas bevindt zich een karavanserai en wachttoren, die het voetpad beheerscht, dat naar het dorp Dalan voert. Palmboomen en overvloed van helder water, aangevoerd door een *kanat* (kunstmatig aangelegd onderaardsch kanaal; men vindt er die 50 tot 60 K. M. lang zijn; in de 17de eeuw worden zij aangeduid door het ook nu nog gebruikelijke *kariz*. — Zie hierover: Greenfield, *Die Verfassung des persischen Staates*, p. 305). Dit verschaft

d'heer Dieric Sarcerius met grote pijne sijns beens, die noch al continueerde, den 15en deser mede was aengelangt. De zijde al met den eerste door stadtsweger gewoge, en

---

welkome afwisseling, waar tot dusver op den weg van Bender-Abbas aan den reiziger niets dan brak water uit vergaarbakken en dorre rustplaatsen ten deel vallen.

De twee bruggen over den Shūr-rūd, verbonden door een geplaveiden weg, waarvan in den tekst (blz. 39—40) uitvoerig gesproken wordt, werden door Wilson bevonden thans geheel nutteloos te zijn geworden, want de rivier heeft haren loop gewijzigd, zoodat de omstreeks 80 bogen van het belangrijke bouwwerk zich thans, in bijna ongerepten, staat, ongeveer 1 K. M. bezijden den weg vertoonen. De gouverneur van Lār heeft het voornemen een nieuwen brug te bouwen, maar zoolang deze niet gereed is, is men genoodzaakt den stroom te doorwaden of, bij hoogen stand, te wachten tot het water zakt. — De Shūr-rūd is van een wispelturige gesteldheid en Wilson bevond, dat zijn loop nog geheel onzeker is en als een verder bewijs dat onze kennis van dit gedeelte van Perzië nog zeer onvolledig is, spreekt hij zijn twijfel uit omtrent het bestaan van den Nabend, dien men niettemin op alle kaarten terdege vindt aangeteekend.

Over Bender-Abbas en Ormūz vermeldt Wilson slechts, dat het nieuwe Eng. consulaatsgebouw zijn voltooiing nadert en dat het wordt opgetrokken uit steenen afkomstig van de fondamenten van de stad Ormūz (bij hem verkeerdelijk Gombrun) op het eiland van dien naam. „A strange irony" noemt hij dit.

Omtrent Ormūz (blz. 12, noot 2) dient bijgevoegd, dat vóór de komst der Portugeezen en reeds in den tijd der Khaliefen de karavaanweg naar het binnenland aanving te Sūrū, oorspronkelijk een visschersdorp, zeer nabij ten O. van Gamron, het latere Bender-Abbas gelegen. Mukaddasi (einde der 10de eeuw) vermeldt het als een kleine stad met veel handel met 'Oman, aan de overzijde der Golf. De karavaanweg naar het binnenland liep destijds over Tarūn, Forg, Rūstak, Darab, Darakan, Fasa, Sarvistan, Shiraz en dan verder langs de reeds vermelde wegen naar Isfahan (Le Strange). Vóór de opkomst van Ormūz richtte de handel zich achtereenvolgend naar Siraf en Hūzū, tegenover het eiland Kaïs. De weg Sūrū (later Gamron) — Lār, evenals die van Lār naar Shiraz, zullen aanvankelijk slechts locaal verkeer gekend hebben. Zeer waarschijnlijk zijn zij voor het groote verkeer eerst onder 'Abbas I (begin 17de eeuw) van beteekenis geworden. — Wat betreft de afleiding Gamron van Comoraō (zie blz. 15, noot) vgl. Ant. de Gouvea (1602), *Ambassade de Persia* (In de Fr. vert. van 1646: „*Relation des grandes guerres et victoires obtenues par . . . Cha Abbas*", p. 37). Hij spreekt van een Portug. fort, in de Fr. vert. Comeran ge-

van sijn schadelose mercken gerepareert, ladens-veerdigh, doch door d'onstume zee en sterke oostewint, die nu al ruym een maant uyt dien hoek had doorgewaeyt en 't water met sulke grove berningen op strant gedreven, noch niet meer als 108 baelen met drie berken [1]) waren aan boort geraekt.

Naar 't berigt van den heer directeur en was in den beginne niet een berckjen off berk, omme de zijde te laden, te crijgen, maar naderhant met authortieyt des sulthans uyt hare dadelthunen gelijk ook d'amaels [2]) off arbeyders gehaelt, want in dees tijdt bijnaer qualijk levendige menschen aan strant in de stadt blijven, vertreckende alle tot ontwijkinghe der Gamronse ongesontheyt ordonnary 't sindert Mey tot aan 't eynde van September eenige mijlen van daar onder hunne dadelbomen, die dan ook meteenen inoogsten.

Soo hadden haar gisteren met 't begin der schepinge de hier residerende commysen des sabandhaars eenigsints daartegens geopposeert, seggende, schoon de zijde van de Coninc gecontracteert, evenwel niet wiste off deselve tholvry was, waarinne den directeur hen bij provisie gerust gestelt had, dat soo se naderhant, als haren meester quam, bevonde de sijde geregtigheyt schuldigh te wesen, die dan vorderen conde.

't Was desen merge een cleen stil vlaegjen, waermede in drie barcquen weder 105 baelen zijde aan boort beschicten, sonder dat het mogelijk ware meer te conne inbarqueren.

Den sulthan had gisteren noch een sijner dienaren ge-

---

speld, gelegen op het vasteland tegenover Ormûz. Het jaartal van de in bezitneming door de Portugeezen was dus niet 1612 (als bij versch. schrijvers en in noot blz. 15), maar dient vroeger gesteld, waarschijnlijk kort na de definitieve verovering van Ormûz (1515).

1) Inl. vaartuigjes, hier lichters. (Perz. *baqhala*, zie Roobacker, noot 24, blz. 388).

2) Hammāl = (Arab.) lastdrager, ook wel daglooner. Het heeft dezelfde beteekenis als de, ook in ons Indië overgenomen, Vóór-Ind. benaming *koelie*.

sonden, om te wete off de heer ambassadeur ware binnen dese stadt gecome en hoe 't met sijne dispositie was, mitsgaders dat, waar 't sijne lichamelijke swackheyt toeliet, uyt sijn woningh in 't geberchte personeel Sijn Edele wilde comen bewellecomen. Waaromme dan Sijn Edele nevens den makelaar Kunsje [1]), die daar henen om yets particuliers te verrigten wesen most, den tolk Sahaek heeft gesonden om dien heer, die met volcome blijken van gantscher herte opregtelijk tot het doen der Edele Compagnie genegen schijnt, op 't vrundelijxste te saluteren, en nevens dien onschuldigen, om de sware vercregene siecte en daarvan behoudene dibiliteyt, tot Sijn Edelheyts woonste ('twelk anders, gesont geweest sijnde, vast voorgenomen had) niet selve ware gecomen, en Syn Edelheyt bedankt voor de overgrote eere en courtoisie hem gedurent 't aanwesen soo vrindelijk bewesen, met versoek bij sijne gonstige genegentheyt tot het werk der Edele Compagnie en hare residenten gelieffde te continueren en sijne hulpe, gelijk tot noch bij Sijn Edelheyts gebiet over dit gewest gedaan had, in voorvallen te vergunnen, gelijk dan weder aan onsen cant geensints en souden missen in alle gelegentheyt, waer Sijn Edelheyt dienst geschieden conde, veerdigh te wesen en te bethoonen wij genotene vruntschap erkennen ende daarvoren dankbaer sijn, en soo Sijn Edelheyt nu met Sijn Edeles vertrek naer Batavia yets gelieffde te gebieden, 't selve vrijhertigh doen mogte.

Sijn Edele ordonneerde dese pallanquyn off krebbedragers voor haren arbeyt, gelijk als aen die van Sjaraon, ses thomannen te geven, maar 't wierde door den huysdienaar, bij den gouverneur tot gesach over deselve geordonneert, wel expres geweygert en gesegt den gouverneur, sijnen heer, wel strictelijk hem hadde verboden eenigh gelt tot loon van d'heer ambassadeur te nemen, eenelijk versocht maar licentie om weder met sijn volk te mogen naar Lhaar keren. Sulcx hij tegen den avont evenwel met een thoman voor hem en $1^1/_2$ dito voor de 48 dragers

1) Onduidelijk in Hs.

beschonken, benevens ordre om sijnen heer uyt des ambassadeurs naam op 't hoogste voor sijne courtoisiën te bedanken en niet min vrindelijk te begroeten, terugh gesonden is.

Sondagh 18^{en} dito 'smergens met den dach wirt 't stilste zeetje waergenomen en daarbij met vijff bercquen 177 packen affgescheept, sulcx nu 390 reets aan boort en noch 218 packen aan lant resterende sijn, waarvan

den 19^{en} dito weder 119 dito aen boort geraekt sijn, in hope de reste, soo 't maer eenigh hantsaam weder is, morge te sullen conne affladen *a*).

Omtrent den middach comt den maekelaar ende den tolk weder van den sulthan uyt het gebergte met bijsondere complimentos ende ernstige versoeken, Sijn Edele de reyse voor eenige daegen noch gelieffde uyt te stellen en sigh bij hem in sijne wooninghe in 't gebergte te comen vermaeke, benevens een brieffken in de Persiaense taele van seer vrindelijken en courtoisen inhout, als 't selve bij 't translaet in 't aancomende brieffboek t'sijner plaetse te lesen is.

Den 20^{en} dito 'smergens tegen 10 uuren, was al de zijde aan boort en nevens dien alles wat tot de reyse meer diende, sulcx, als maar de wint wilde dienen, wij in staadt waren te cunnen t'zeyl gaan, waaromme Sijn Edele tot den praesenten raadt deses comptoirs, schipper en opperstuurman heeft doen roepen en gevraegt off men mergen, 't sij 'smergens, 'savonts dan wel 'snachts niet en soude connen met eenigh voordeel dese rheede verlaten en boven d'eylanden van Ormuz ende Lareecque geraken. 't Welk sij, 't met malcanderen hebbende overlegt, indien den wint, gelijk nu eenige nachten ende in den morgestont aan den andere gedaan heeft, wat uytschiet, doenlijk oordeelen, dat den directeur Sarcerius uyt ervarentheyt ende den oppercoopman Sr Schouten, sigh de schipvaart verstaande, ook soo gevoelen, dierhalven is geresolveert morgenavont off wel des nachts 't anker te ligten en onder zeyl te gaan.

---

a) Bespreking over de voorhanden kruidnagelen.

Item communiceert Sijn Edele desselffs meninghe van met dit costelijk geladen schip regtdoor naar Batavia te zeylen en 't selvige in dese onstumige tijdt des jaars op geenige rheën in 't minste te piricliteren, soo geeft de voornoemde scheeps-verstandige in consideratie, wat gangh, buyten Persias golve gecomen wesende, men voor de beste daartoe behoort te nemen, die in sinceriteyt verclaren met malcanderen al eenige dagen herwaarts daarop te hebben gespeculeert en naar haar beste kennisse geene beteren wegh connen uytvinden, als van Cabo Rasalgatta [1]) off 't eynde der golpho benoorden Baxua de Padu [2]), om langs de custe van Mallebaar, de Cabo Commeryn [3]) en selff, weder en wint dat toelatende, 't eylant Cheilon in 't gesigt te loopen, en vandaar eene vaste course op Sundas engte te stellen, 't welk bij Sijn Edele en de verdere soo goetgekeurt werdende, is het soo gelijkstemmigh geresolveert *a*).

Den 21ec dito 's mergens al vrij vroech quam den seconde des sulthans, Molle Hossen, bij Sijn Edele in Compagnies wooninghe, van sijnen heer affgesonde met verscheide fruicten deses tijdts tot vereeringhe, en de heer ambassadeur gedurent sijn verblijff hier in Gamron, waarin 't ook ware, ten dienste sijn. Een paart, dat hij seyde voor Sijn Edele tegen den avont te sullen volgen, had den sulthan al langh voor Sijn Edele om te schenken bewaart, dat hij dan ook begeerde voor sigh ten eygen gebruyk naar Batavia te laten voeren en voor eene gedachtenis te behouden, voor alle welke courtoisies haar in den naam hares heere grotelijcx bedancte, met aansegginge nu datelijk van meeninghe was sich naar boort te vertrecken en altijdt te willen blijven een vrunt van den Sulthan, des indien sij uyt den naam hares heere noch yets hadden te gebiede, 't selve promptelijk naar vermoge

---

a) Besluit omtrent de boekhouding en bezuinigingen te Gamron.

---

1) Ras el hadd, kaap aan de oostkust van Arabië.
2) Bassas de Padûa (zie blz. 2 noot 3).
3) Kaap Comorin, of *Kawari*, het Z. uiteinde van Vóór-Indië.

soude naarcomen. Onsen heer, antwoorde hij, heeft mij niet anders gelast als UEdele gesontheyt en geluc op UEdele reyse te wenschen, en meteenen gecommandeert te verthonen de copia van 't commandement door den Coninc uyt Espahan met een expresse op UEdele aan hem gesonden, daarop hij versoekt ghij u antwoort ons gelieft te geven. Sijnde 't voorschreven commandement in onse tale overgeseth van den volgenden inhout:

TRANSLAAT copia commandement door Sijne Majesteyt Abas op den heer ambassadeur Joan Cunaeus, belangende 't weder terugsenden van den schilder (daarmet den oppercoopman Sr Philip Angel gemeent wert) gepasseert.

't Gebieden des Conincx is, dat den Edele heer Joan Cunaeus, ambassadeur van den groten Conink van Hollant, uyt des Majesteyts name hogelijc sij gegroet en versocht, dat, vermits ter kennisse des Majesteyts gecomen is, hoe met U Edelheyt tot Conincx poorte eenen schilder geweest en wedergekeert sij, die weder herwaarts gelieft te senden, opdat den Conink, die daartoe genegen is, van sijn werk sien mach. En bij aldien den selven uwen schilder van 's Conincx zijde sigh niet genoecht come te vinden, sal 't hem vrij staan weder te vertrecken en t'uwaarts te keren als hij wil.

Waarop sijn Edele den seconde des sulthans, Molla Hossen gedient heeft: à praesent en can de Majesteyt bij ons niet werden genoecht, gemerct geen schilder hebben, maer 'k verbinde mij in belofte van met de naeste gelegentheyt te besorgen, der eene door d'Edele heer Gouverneur Generael wert herwarts geschict, waarmede hij, naar 't scheen genoegt, onder beleeffde groete is weggegaan.

Even en was hij niet wegh, off Sijn Edele heeft naar 't ordonnary christelijk morgengebedt, vooral d'hier ten comptoire residerende suppoosten de verleende commissie aan den heer directeur publycq doen lesen, ende Sijn Edele in dat ampt volcome geauthoriseert, mitsgaders haarlieden de schuldige gehoorsaamheyt ernstelijk gerecommandeert,

't welk alle met een eenstemmigh ja seggen belooft hebbende, is Sijn Edele uyt de logie in de schuyt getreden en (belastende den directeur, soo haest sijne papieren aan haar Edele op Batavia soude veerdigh sijn, te volgen) naar boort gevaren.

Hier quam den heer directeur 'savonts met den donker en overgaff Sijn Edele facture der ingelade ware deses jagts en missive etc. aan Haar Edele op Batavia door hem geaddresseert, en verbleeff, gemerct den wint gantsch sterk uyt den oosten doorwoey, sulcx 't water voor een schuytje onbevaerlijk was, desen nacht over aan boort.

De boot, die ter selver reede, geladen met de resterende schapen en verkens tot ververschinge, was voor sijn dregh blijven leggen, om die nacht bedaringh van 't weder aff te wachten, wierden den 22 dito een uur voor dach berigt, dat deselve t'eenemael ontramponeert, van de drech gespilt, en vol water op strant geslagen, waardoor 't vee ten deele verdronken en ten deele noch levent gebercht was, mitsgaders mede dat den westbarm voor 's Compagnies woninghe door 't hooge en sterke water t'eenemaal gebriselt bleeff, welke aanberninghe der zee noch soo geduurde, dat het onmogelijk sij met eenigh vaartuygh den oever te naeken, en om hiervan de weet te geven niet sonder perykel affgesteken waren. Naarmiddach 't weder wat bedaret sijnde ende de zee wat effender wesende gewerden, sont Sijn Edele den schipper met timmerluyden en volk naar lant, om sien off de boot noch eenigsints reparabel was, ende deselve provisioneel sooveel te cluysteren, dat men se om t'eenemael te versien, binnen 't schip gecrege. Den directeur dan mede niet meerder te doen hebbende, heeft van Sijn Edele (hem andermael gerecommandeert hebbende, alles wat ten dienste van d'Edele Compagnie belangde op 't ijverlijcxste te behertigen, en voornementlijk trachten den hoffraad in Espahan van haer verkeerde uytlegginghe des Conincx commandement en begeerte der thol van 't over aangebrachte aff te setten, en den oppercoopman Sr Angel in Gamron verschijnende, in keuse laten, off naar Batavia te volgen, off den Conink in sijne begeerte, buyten Compagnies costen en gagie, te voldoen, als schilder weder op

te trecken, sonder sig nochtans met 't belangh van't comptoir tot nader ordre te becommeren) sijn affscheyt vercregen en met 't chialoupje naer lant gekeert.

Tegen den avont cregen we 't schuytje weder van lant aan boort, en berigte den schipper dat de timmerluyden met moet gelaten hadde, de boodt met 't ligt der mane desen nacht soo verre te repareren, dat se bequaam sal sijn om mergen aan boort te brengen.

Den 23en dito den verleden gantschen nacht was 't weder noch all seer onstumig en bedaarde gantsch weynigh, sulcx de boodt, nu al 't meerendeel verstelt wesende, niet wel van strant in 't water te brengen was, dies den schipper selve met eenigh volck weder daarheen sijn gesonde met een brieffken aan den directeur, dat Sijn Edele geen tijdt soude laten slupen, maer sooveel aendringen als eenigsints mogelijk was, den schipper met sijnen boodt te water geraekte, om, off den wint sig wat gonstigh thoonde, daarbij geen beleth te vinden. Welke recommandatie naar vereysch in acht genomen sijnde, is deselve met ons schuytje ende alle 't volk naarmiddach ten vier uuren aan boort geraect, waarmede doen in staet waren elk ogenblik, als de wint wil, te conne verzeylen, gelijk dan ook den 24en dito een uur voor dach, in de name des almogenden Godts, met een Z. O. en O. Z. O. wint Gamrons rheede hebben verlaten, doch in twee dagen niet meerder met laveren over en weder, naerdat het ondertusschen onder 't eylant Kismis al eens hadden geset, connen gewinnen als ter nauwer noot den 26en dito naarmiddach de rheede voor 't Persiaans fortje op 't eylant Lereecque te bezeylen.

IN 'T JAGT DE SPERWER,

Augusto a° 1652 [1]).

Den 29sten dito. Bij het eiland Lareecque [2]) ten anker

---

1) Van de nu aan te vangen zeereis zal het voldoende zijn het navolgende uittreksel te geven.

2) Larek Zie blz. 14, noot 1.

blijven liggen, des namiddags onder zeil gegaan en gekomen tot bij kaap Monsandon [1]).

Pmo September. Naar de vorige ankerplaats bij het eiland Lareecque teruggekeerd.

Den 2den dito. Hiervan bericht gezonden naar Gamron aan den directeur Sarcerius.

Den 5den dito. Bleven daar nog liggen, en passeerde ons het jacht Concordia uit Bassora [2]), gaande naar de reede van Gamron.

Den 7den dito. Kwamen bij ons 2 Portugeesche galjoenen en een jacht ten anker. Kapitein Dutton en de onderkoopman Speelman verzochten verlof om aan boord van het grootste schip te gaan, waar zij door den kapitein Antonio Baretto zeer beleefd ontvangen werden.

Na gehouden scheepsraad besloten 's nachts onder zeil te gaan.

Na den 8sten, 9den en 10den gelaveerd te hebben, kwamen wij

den 11den dito voorbij kaap Mansandon, waar wij door 't jacht Concordia, den 8sten van Gamron vertrokken, ingehaald werden. De opperkoopman Jan Berthelse, de koopman Van Adrichem en de schipper Govert den Bak komen bij ons aan boord, zij brengen een brief mede van den directeur Sarcerius.

Den 12den dito. Het jacht Concordia geraakte buiten zicht naar de kust van Perzië.

Den 18den dito. Kwamen wij bij de Mesquatta eilanden [3]).

---

1) Ras Mūsandim (zie blz. 12, noot 1). Zij vormt de N. punt van het eilandje van dien naam dat een hoogte bereikt van 875 voet. De Kaap zelf is omstr. 100 voet hoog. Curzon (*Persia*, II, 446—7) geeft een beschrijving van deze merkwaardige kaap, verhaalt van de legenden, die haar omringen en de wonderlijke bevolking, die zij huisvest.

2) Basra, aan den Shatt-el-'Arab, waar de O. I. Comp. sedert 1645 een factorij gevestigd had. Zie voor korte beschrijving *Roobacker*, noot 41, blz. 393.

3) Het is onzeker wat met deze Máskat eilanden bedoeld wordt; waarschijnlijk de ed-Daimaniyyah groep ten westen van Máskat, nabij de kust. Wat thans op Eng. zeekaarten voorkomt als „Maskat island" heet bij de inlanders el-Djezireh (Het eiland). Het vormt, behoudens

Den 21sten dito. Hadden wij de Raselgate [1]) Z.Z.O. 13 mijlen van ons af, en besloten Wingurla [2]) aan te doen.

1 October. Ontdekten wij het land 6 mijlen van ons af.

Den 2den tot den 6den dito. Zagen dicht bij het land een Portugeesch schip, dat in dezelfde richting voer als wij.

Tegen den avond ankerden wij op de reede van Wingurla, en kregen met een inlandsch vaartuig den luitenant-kapitein David de Solem en den onderkoopman Janse aan boord, van wie wij vernamen, dat de oorlog met de Portugeezen op nieuw begonnen was. Daarom besloot Zijn Edele zoo spoedig mogelijk water en ververschingen in te nemen, om den volgenden morgen weer te vertrekken. Aan land gekomen, werd Zijn Edele verwelkomd door Jacob Bacherach, die hem naar 's Compagnies woning geleidde, en daar gekomen, hem inlichtte omtrent den toestand aldaar, en o. a. dat het provisioneel opperhoofd Leendert Janse en de onderkoopman Herderwijk naar het hof waren gereisd, om recht te verkrijgen wegens manslag gepleegd op een busschieter en het kwetsen van twee of drie andere Nederlanders. Hierop werd door Zijn Edele raad gehouden met Jacob Bacherach, den opperkoopman Dirk Schouten, den kapitein Joan Dutton, den kapitein-luitenant David de Solem en den onderkoopman Leendert Janse, waarin besloten werd, dat wij ons vertrek tot overmorgen zouden uitstellen.

Bij onderzoek der geschriften, aan Zijn Edele ter hand gesteld, is bevonden, dat de voornaamste oorzaak van de onheusche behandeling der Nederlanders alhier, gelegen is in de ontevredenheid over het niet voldoende ontvangen der gebruikelijke jaarlijksche geschenken. Men vreesde

---

de nauwe straat, die het van het vasteland scheidt, de oostelijke omlijsting van de Baai van Máskat. Het is onwaarschijnlijk dat de Sperwer hier zonder noodzaak, waarvan geen melding wordt gemaakt, zoo dicht aan de kust geraakt is, want Máskat was, sedert het twee jaren tevoren de Portugeezen verjaagd had, een roofnest geworden, dat reeds aanving de scheepvaart last te veroorzaken.

1) Ras el Hadd (22° 32′ N. B., 59° 48′ O. L. v. G.)

2) Vengúrla, zie blz. 3 noot.

zelfs, dat daardoor aan de Nederlanders het langer verblijf in Wingurla zou ontzegd worden.

Den 6den dito. Na op alles orde gestelt te hebben, heeft Zijn Edele den schipper last gegeven zich zeilree te houden. Dien zelfden dag vertrokken wij en waren

den 7den dito 10 mijlen van het land af.

Den 9den dito. 's Morgens tot op de hoogte van Monte Delly [1]) genaderd, even na den middag passeerden wij Cananoor [2]) en tegen zonsondergang het Vogeltjens-eiland [3]).

Den 14den zagen wij het eiland Ceylon 6 à 7 mijlen oostelijk van ons. Zijn Edele besloot de baai van Gale dicht te naderen en daarna te besluiten, om òf van daar uit met sloepen van land bericht in te winnen, òf wel de baai in te loopen. Wegens het slechte weer bleven wij daar langzaam heen en weer varen tot den

15den dito, toen er van land een prauw, door den opperkoopman Croon afgezonden, naar ons toekwam. Daarop ankerden wij en werd Zijn Edele door den opperkoopman

---

1) Het voorgebergte Mt. Delly. De juiste spelling is Monte d'Ely, dus genaamd door de Portugeezen (het was de eerste plek van Vóór-Indië door Vasco da Gama verkend), naar den alouden Malabarschen staat Eli op Hely. 12° 2′ N. B., 75° 14′ O. L. v. G., hoogte 800 voet. Delly vormt voor zeelui een welbekende baak, met helder weer zichtbaar tot 27 Zeem. De Nederlanders, Franschen en Engelschen bezaten hier achtereenvolgens versterkingen, waarvan nog overblijfselen aanwezig zijn. (Hunter, *Gazetteer*).

2) Cannanore = stad van Kannan, Malabar district in de Madras Presidency, 11° 51′ 12″ N. B., 75° 24° 44″ O. L. v. G., bevolking in 1881, 26.386 zielen. Het bezit eenigen handel en een sterk garnizoen. In 1498 landde hier Vasco da Gama en stichtte er in 1505 een factorij, thans een Roomsch-Katholieke kerk. De Nederl. O. I. Comp. vestigde er zich eerst in 1656 en bouwde er een nog aanwezig fort, dat in haar bezit bleef tot 1766, toen het in handen viel van Maïsore. In 1784 werd de stad vermeesterd door de Engelsche E. I. Comp., die haar schatplichtig maakte en zeven jaren later vestigde zij er haar eigen bestuur (Hunter, *Gazetteer*). Zie afbeeldingen en beschrijving bij Valentijn, V, 3, blz. 8, v.v.

3) Het is niet duidelijk welk eiland hiermede bedoeld wordt. Ik ben er niet in geslaagd het elders vermeld te vinden. Wellicht wordt bedoeld de Sacrifice Rock, 58 voet, 12° 30′ N. B., 75° 30′ O. L. v. G., dus niet ver van de kust gelegen.

Renier Serooskercke en de kooplieden Sybrant Groes en Jacobus de Vosch met de landsloep naar land gehaald, en aldaar verwelkomd door den opperkoopman Johannes Croon, den predikant Bomgard en den fiscaal Keetlaer. Men deelde hem daar mede, dat de gouverneur Jakob van Kittensteyn met 366 Hollanders, 60 Javanen en 500 Singaleesche soldaten naar de Portugeesche landstreken was getrokken. Voorts vernam hij, dat er geen bericht voor hem van Batavia aldaar aangekomen was, waarom hij besloot een briefje af te zenden aan den gouverneur in het leger, en alleen diens antwoord af te wachten, om daarna te vertrekken.

Den 20sten dito komt de gouverneur in de stad terug, zoodat tot langer verblijf alhier geen reden bestaat, als alleen om de boeken van dit comptoir na te zien [1]).

---

1) Gale, Punto de Galle (6° 1′ 25″ N. B., 80° 12′ 32″ O. L. v. G.) waar Cunaeus landde, was van ouds de plek op Ceilon, waar vreemde invallers het eerst voet aan wal zetten. Zoo deed D'Almeida, de Portugees, in 1505 (eerste vestiging in 1518). Joris van Spilbergen echter, die in 1602 in dienst van Balth. de Moucheron op Ceilon landt, vond Gale en alle overige havens aan de Z. en W. kusten bezet en was daarom verplicht Battikaloa, aan de O. kust, aan te doen. Reeds hetzelfde jaar deed de O. I. Comp. hare intrede onder Sebald de Weert. Eerst in 1636 echter, toen Radja Singha van Kandi hare hulp inriep tegen Portugal, kan de verovering van Ceilon geacht worden in ernst te zijn aangevangen. In 1640 werd Gale genomen (door Willem Jacobsz. Coster), in hetzelfde jaar Negombo en in 1658 Colombo. In 1796 verloren wij het eiland, na geringen tegenstand, aan Engeland, dat eerst in 1766, door middel van een gezantschap, in aanraking was gekomen met den koning van Kandi. Portugal en Nederland hebben dus elk ongeveer anderhalve eeuw over Ceilon geheerscht. Tot 1801 werd het gerekend te behooren tot het presidentschap Madras, doch in genoemd jaar werd het een afzonderlijke kroonkolonie, met behoud van een schijnkoning te Kandi, die echter in 1815 onttroond en verbannen werd. Onder de bijna 4 millioen inwoners van Ceilon rekent men 23.482 „Burghers", welke naam doelt op afstammelingen van Nederlanders (en Portugeezen?) uit huwelijken, in den aanvang met inlandsche vrouwen en later onderling gesloten. Hiertoe behooren echter vele inl. christenen wier bloed onvermengd is. Het aantal „burghers" van Nederl. afkomst wordt begroot op 4 tot 5000. De *Encycl. Britann.* van 1854 (8ste druk) maakt er melding van dat de „Burghers" destijds

Nadat de negotie-boeken van Gale door den opperkoopman Dirk Schouten op last van den commissaris Joan Cunaeus waren nagezien, werden door laatstgenoemde eenige punten vastgesteld, waarnaar men zich voor het vervolg bij het houden der boeken moest reguleeren.

Den 22sten dito is Zijn Edele weder naar boord gegaan, uitgeleid door den Gouverneur en de verdere heeren van den Raad, waarna wij weder onder zeil gingen. Wij voeren eerst naar de plaats, waar het jacht Popkensburgh, dat den 17den dezer door storm zijn fokkemast, groote steng, voor-steng en boegspriet had verloren, nabij Mature [1]) ten anker lag. Wij vernamen aldaar, dat de schade spoedig hersteld zou zijn, en vervolgden toen onze reis. Zagen twee schepen, een fluit en een pinas [2]), die wij niet konden verspreken, doch vermoedden dat de fluit van Choromandel naar Gale voer, en Adriaan van der Meyde aan boord had.

Den 23sten dito bevonden ons 40 mijlen ten Z.O. van Gale.

---

nog veelal Nederl. of Portug. spraken. Tot heden wordt het oud-Hollandsch recht in de maritieme districten toegepast, met uitzondering van gevallen, die ontstaan zijn uit nieuwe toestanden en waarin het dus niet kan voorzien.

Gale is thans een versterkte zeehaven met (in 1881) 52.000 inw. Lang heeft het de mededinging volgehouden tegen het 70 Zeem. N.N.W. gelegen Colombo (171.545 inw. in 1906), hetwelk echter thans den voorrang heeft, sinds het door de meeste stoomvaartlijnen gekozen is als aanleghaven op hun weg van en naar het verdere Oosten.

Naast Baldaeus' „*Naauwk. Beschrijv.*", geeft Valentijn (V, 2) over het Gale der 17de eeuw voldoende bizonderheden (zie zijn plaat „Punto de Galle, N°. 12 B.) en ook omtrent de betrekkingen der O. I. Comp., maar deze laatste worden uitvoerig behandeld, voor zoover betreft de jaren 1636—1660, dus juist het tijdperk, waarvan sprake is bij Cunaeus, door Donald Ferguson in zijn „*Raja Sinha II and the Dutch*" (Journ. R. Asiat. Soc. — Ceylon — Vol. XVIII, 1904). Van Geer's *Opkomst* eindigt, voor zoover verschenen, bij het jaar 1646.

1) Matūra, een kleine haven ten O. van Gale en, terzelfdertijd met deze stad, door W. J. Coster voor de Compagnie veroverd. (1640). Zij bevat thans 18000 inw.

2) Pinas, een kleine snelvarende schoener, Ital. *pinazza*. In de Eng. Marine, pinnace, een statiesloep. Wordt verondersteld te zijn afgeleid van het lat. pinus = pijnboom, dennenhout.

Den 24sten dito waren op de breedte van 2 gr. 48 min., lengte 105 gr. 47 min.

Den 25sten dito breedte 1 gr. 40 min., lengte 107 gr. 29 min.

Den 26sten dito breedte 1 gr. 4 min., lengte 108 gr. 56 min.

Den 27sten dito breedte 20 min., lengte 110 gr. 18 min.

Den 28sten dito breedte 35 min. zuiderbreedte, lengte 112 gr. 3 min.

Den 29sten dito zuiderbreedte 1 gr. 48 min, lengte 113 gr. 52 min.

Den 30sten dito zuiderbreedte 3 gr. 5 min., lengte 115 gr. 9 min.

Den laatsten October zuiderbreedte 3 gr. 52 min., lengte 115 gr. 56 min.

Primo November zuiderbreedte 4 gr. 52 min., lengte 117 gr. 19 min.

Den 2den dito zuiderbreedte 5 gr. 8 min., lengte 118 gr. 45 min.

Den 3den dito zuiderbreedte 5 gr. 11 min., lengte 119 gr. 15 min.

Den 4den dito zuiderbreedte 5 gr. 22 min., lengte 119 gr. 32 min.

Den 5den dito zuiderbreedte 5 gr. 53 min., lengte 119 gr. 32 min.

Den 6den dito zuiderbreedte 6 gr. 21 min., lengte 119 gr. 32 min.

Den 7den dito zuiderbreedte 6 gr. 13 min., lengte 119 gr. 50 min.

Den 8sten dito zuiderbreedte 7 gr. 32 min., lengte 119 gr. 50 min.

Den 9den dito zuiderbreedte 6 gr. 45 min., lengte 121 gr.

[1]) Vier glasen in de naarmiddach wagt, cregen eene hoogen berch op de Sumatrase cust gelegen in 't gesigt N.N. Oost van ons, 't welk niettegenstaande, desen nacht evenwel bij de noortoost cours bleven tot den

---

1) Het hiernavolgende is weder woordelijk volgens het handschrift.

Sondag 10den dito 's mergens, dat 5 mijlen van lant N. ten W. van den hogen berch en acht mijl benoorden den vlacke hoek waren, wanneer doen den cours Z.O. en Z.O. ten Z. langs de wal stelden. Men bevant dese twee laeste dagen, tegen der stuurluyden meeninghe, wederom soo-veel om de noort te sijn gedreven als wel bevorens om de zuyt, ende 's middachs passeerden 't Fortuyntjes eylant [1]), zeylende voorts met een wackere couwe, doen O.Z.O. aan straadtwaart [2]) in, met sulken spoet, dat

den twaalffden voor-middach (naer den vorigen nacht ontrent 't eylant Rotterdam te hebben geseth gelegen), Godt almachtigh sij des loff en eere, alle in wenschelijke gesontheyt ter rheede van Batavia sijn comen te ankeren.

Naar collatio met de menute bevint men dese daarmede van eenen inhout.

In 't jagt d'Sperwer, 12en November a° 1652,

bij mij

(geteekend) CORN. SPEELMAN

Secretaris.

---

1) Vroeger Batoe Ketjil (Kleine rots), thans Klein Fortuin, een eilandje gelegen even bewesten de Zuidpunt van Sumatra.

2) Straat Soenda.

maar naar gissing dit [illegible] 6 gr. 45 min. 121 gr.
hebbende [illegible] 21 mijle W.O. ten Oosten
behouden aan t schip [illegible],
Dit gesien inde voormiddag [illegible], onder
hoogen berch op de Sumatrase cust gelegen in
W.W.Oost van ons, hoewel niet tegenstaande
desen nagt, [illegible] noort oost [illegible]
worden

Sondag 10 do [illegible] dat 5 mijlen [illegible] W
van den hogen berch en acht mijl [illegible],
[illegible] [illegible], [illegible]
en Z.O. ten Z. langs de wal stieren;
[illegible] dese [illegible] dagen tegen der
[illegible] [illegible] [illegible]
t schip [illegible] [illegible] onder Zuyt,
[illegible] dage [illegible] [illegible] Eylan
Zeelande [illegible] [illegible] comen,
O.Z.O aan [illegible] in, [illegible]

Vatden twaalfden voor-middag (naer [illegible] voorgaende nagt on
t Eylant Rotterdam [illegible] geseijt geweest) [illegible]
almagtigh God de [illegible] [illegible], alwaer in [illegible]
[illegible] ter Reede van Batavia zijn [illegible]
[illegible].

Naer collatie met de minute [illegible]
met deese voorseide van
inhoudt,
In 't Jagt de Sperwer 12en
A° 1657, by

[illegible]
[illegible] Coerlman

ile van de laatste bladzijde van

BIJLAGE A.

TITELS, AMBTEN EN WAARDIGHEDEN [1]).

De navolgende lijst vormt een opgave van de voornaamste bedieningen en eeretitels, die in de 17de eeuw, voornamelijk gedurende de regeering van 'Abbas II, in Perzië werden aangetroffen. De meeste benamingen zijn van oudere dagteekening, hoewel toch in den regel uit den Islamitischen tijd en van Arabischen oorsprong. Men vindt deze dus, doorgaans met dezelfde beteekenis, terug bij alle Mohammedaansche volken. Slechts weinige bestonden reeds onder de Sasaniden en zelfs vroeger, of zijn van Turkschen of Mongoolschen oorsprong [2]). Waar dit laatste het geval is of, omgekeerd, waar door naburen de Perzische titels werden overgenomen, neemt men een zeer duidelijke neiging waar om de waarde er van te

1) Voor nadere bizonderheden omtrent het onderwerp zij verwezen naar de navolgende werken: Garcin de Tassy, *Mémoire sur les noms propres et les titres musulmans;* Yule, *Hobson-Jobson*; Chardin, *Voyages*, Vol. V, chap. V, p. 333—379 en Vol. VI, chap. XV, p. 45—53; Tavernier, *Les six voyages*, Vol. I, chap. X, p. 647—670; Kaempfer, *Amœnitatum exoticarum*, p. 60—143; Sanson, *Voyage ou relation de l'état présent du royaume de Perse*, p. 19—47; Raphaël du Mans, *Estat de la Perse* en 1660, uitg. Schefer, p. 15—27. — Voor den tegenwoordigen tijd: Polak, *Persien*, II, p. 43—44; Greenfield, *Die Verfassung des persischen Staates*, kap. III, p. 210—264.

2) De hoftaal in Perzië onder de Sefeviden was het Oost-Turksch, vandaar de Turksche vorm van vele titels. Dit duidt dus niet altijd aan dat zij van Turksche herkomst waren.

verlagen: een gereed middel voor shiïten en sūnnieten om van hun wederzijdsche minachting te doen blijken. De meeste waardigheden waren, niet in wettelijken doch wel in feitelijken zin, erfelijk.

Eigenlijke adel, dus ook adellijke titels, bestaan in Perzië niet. Het Oosten is in dat opzicht democratischer dan het Westen en de Islam heeft daar veel toe bijgebracht. De verhouding der erfelijke Béglerbegi's (zie lager) tot den Shah had haar feodale zijde en hun macht was aanvankelijk zeer groot. Shah 'Abbas I voelde zich voldoende tegen hen opgewassen. Zijn opvolgers echter vingen spoedig aan hun aanzien te breidelen. Alleen de nomaden-stammen, de Bakhtiari b.v., behielden in hun bestuur het kenschetsende van onzen middeleeuwschen adel, doch dit deel der bevolking vormt een van het overige Perzië afgezonderd en tamelijk onafhankelijk geheel.

Voor de burgerlijke en militaire betrekkingen en ook voor de hofbedieningen, in zoover deze bij de veel eenvoudiger leefwijze der Kadjaren in wezen bleven, werden de titels over het algemeen ongewijzigd behouden.

Van het zeer groot aantal eeretitels, die in Perzië, evenals in de overige Mohammedaansche staten, werden aangetroffen, zijn slechts dezulke opgenomen, die in het verbaal genoemd worden. Waar zij in vroeger tijden een werkelijke onderscheiding aanduidden, werd men later met de toekenning zoo kwistig, dat de waarde, behoudens uitzonderingen, zoo goed als verloren is gegaan [1]). Deze

---

1) Titels eindigende in „Saltanet" worden het hoogst geacht, dan volgt „Doulet", eindelijk „Mülk". Voor, lang niet volledige, lijsten dezer titels zie Markham: „*History of Persia*", Append. C, en Greenfield: „*Die Verfassung . . .*", p. 192—195. — De titels „Mümtaz es Saltanet", i. e. „De uitstekende van het Koninkrijk" en „Sadigh ul Mülk", i. e. „De Getrouwe van het Rijk" zijn hier bekend geworden, daar zij gedragen worden door den vorigen en den tegenwoordigen gezant van Perzië bij de Koningin. Echter, ook de geringste ambtenaren aan het Minist. van Buitenl. Zaken te Teheran dragen hoogklinkende titels. „De Versierder van het Rijk" b.v. geniet, als maatstaf van zijn verdienste, een traktement van *f* 120.— per jaar. Ook personen, die geen staatsbetrekking bekleeden, worden met titels getooid: de tolk

eeretitels vervangen in het maatschappelijk leven den eigennaam, zoodat vreemdelingen in hun verkeer met openbare personen meestal onkundig blijven van hun voornaam, die in Perzië onzen familienaam vervangt, evenals dit in vroeger eeuwen ook bij ons het geval was [1]). Daar thans deze titels, bij overlijden van den drager, aan anderen, slechts in weinige gevallen aan een zijner zonen, worden toegekend, is het zeer lastig die verschillende Schaduwen, Getrouwen, Zwaarden, Pilaren, Versierselen en hoe zij meer heeten, van den Koning, den Staat, het Koninkrijk, uit elkaar te houden.

Sommige titels als I'timad ud Doulet, Rūkn ud Doulet enz. waren steeds aan bepaalde ambten verbonden [2]); de meeste echter werden aan willekeurige personen toegekend.

De harem vormde een uitgebreid hof op zich zelf, waarvan de vele bedieningen uit den aard der zaak door eunuchen en vrouwen werden vervuld. Deze kunnen hier echter onvermeld blijven, daar zij geen invloed uitoefenden op den gang van zaken van het gezantschap [3]).

Shah, Shah-in-Shah, Padisha [4]).

In den tekst wordt bijna uitsluitend de term Koning gebezigd [5]). Tijdens de Sefeviden werd de titel vóór, thans achter den naam geplaatst: Shah 'Abbas, Mohammed 'Ali Shah.

De Sefeviden noemden zich Khalifeh, ook wel Nawab,

---

van de Keizerl. Bank van Perzië te Isfahan heet „de Rekenaar van het Koninkrijk", de Zweedsche tandarts van den Shah heet „Mūsannin es Saltanet", i. e. „De Tandmeester van het Koninkrijk."

1) Zoo vindt men b. v. in den „Almanach de Gotha" slechts de eeretitels, maar geen eigennamen vermeld.

2) In onzen tijd: „Mūkhber ud Doulet", i. e. „De Berichtgever van de Regeering", eeretitel van den Minister van den Telegraafdienst.

3) Chardin heeft een uitvoerig hoofdstuk over het onderwerp (VI, chap. XII, p. 6—40).

4) Zie de noot, blz. 211.

5) Sedert Napoleon III aanving Nasr-ed-Dīn Shah als „Empereur" te betitelen, wordt deze waardigheid in diplomatieke stukken toegekend, hoewel de veel machtiger Sefeviden zich met dien van „Roi" tevreden stelden.

d. i. Plaatsvervanger, ingevolge de fictie dat de werkelijke gebieders van de wereld waren de twaalf Imams, d. i., volgens de opvatting der shiïten, de ware opvolgers van den Profeet, waarvan de laatste, Imam Mehdi, zich verborgen houdt. Eens zal hij te voorschijn komen en de heerschappij van den regeerenden Shah overnemen. Op hun zegels heetten zij om dezelfde reden „Slaaf van den Heerscher der wereld" [1]). De Kadjaren kunnen geen aanspraak maken op dit voorrecht, want zij zijn geen Seijids, d. i. zij stammen niet af van den Profeet en door zeer velen in Perzië worden zij dan ook niet voor wettelijke vorsten gehouden. — Een groot aantal andere titels, sprekende van Oostersche vleierij en verbeeldingskracht, stonden en staan nog heden den Shahs ten dienste: Alahèzret, i. e. „Majesteit"; Kèbleh 'alem, i. e. „Punt naar hetwelk de wereld zich neigt", en verder een menigte omschrijvingen. Men vindt een keur ervan vermeld in den aanhef van elk verdrag van vriendschap en handel, ook met Westersche Staten (zie Aitchison, *A collection of Treaties*..., Vol. VII, p. 108). In onzen tijd heeft men zich in de toekenning van die reeks holle titels beperkt (zie het verdrag tusschen ons land en Perzië van 1858. — Hertslett, *Treaties*..., p. 108).

Staatsbestuur.

I'timad ud Doulet [2]), „Vertrouwde van het rijk", titel van den Vèzīr a'zam of Sadr a'zam, i. e. „Grootvizier, Eerste Minister"; ook wel Vèzīr-i-rast, i. e. „Minister van den rechterkant", omdat hij in den Raad aan de rechterhand van den Shah zitting nam [3]). Veeltijds aangesproken met

---

1) Zie blz. 237; voor „Opperwezen" in de noot leze men: Imam Mehdi.

2) Zie noot 2, blz. 70 en noot 1, blz. 147.

3) In tegenspraak hiermede is de tekst van het verbaal (p. 149), waar hij geplaatst wordt aan de linkerzijde van den Shah. Chardin (IX, 480) noemt de linkerzijde de meest eervolle. Hij plaatst niettemin den Waki'ah nevīs (zie lager) aan dien kant, evenals trouwens Raphaël du Mans, Kaempfer en anderen doen, en den I'timad ud Doulet, zijn meerdere, aan de rechterhand. Ik ben er niet in geslaagd deze tegenspraak tot klaarheid te brengen.

Nawab [1]). Hij was Kanselier van het rijk, Voorzitter van den Raad van ministers en belast met het beheer der Financiën, der Buitenlandsche Zaken en van den Handel.

Divan Begi, wereldlijke opperrechter, in onderscheiding van den geestelijken rechter (zie lager). Hij was Voorzitter van den Raad van Justitie, wiens zittingen door de eerste Sefeviden vrij geregeld werden bijgewoond. Na 'Abbas II vindt men daarvan geen melding gemaakt. Van de vonnissen, uitgesproken door den Divan Begi, was geen hooger beroep mogelijk: alleen de Shah zelf kon cassatie verleenen. Zijn rechtsgebied strekte zich over het geheele rijk uit.

Waki'ah nevīs [2]), plaatsvervanger van den Grootvizier en tevens belast met het toezicht op diens bestuur. Hij werd ook genaamd „Vèzīr-i-tjap", daar hij in den Raad links van den Shah gezeten was. Hem was opgedragen aanteekening te houden en mededeeling te doen aan den Shah en de Ministers van hetgeen van aanbelang in het rijk voorviel.

Mirab, woordelijk „Hoofd van het water", i. e. die gesteld was ervoor te waken dat de verdeeling van het water voor den landbouw op billijke wijze geschiedde en tevens om de vele geschillen, die in verband met de groote schaarschte aan water in Perzië onophoudelijk voorkomen, te beslechten. — Chardin stelt den Mirab onder de rijksbetrekkingen, maar elke provincie bezat er een. Degeen, die in de hoofdstad zetelde, was echter uit den aard der zaak de voornaamste.

Bovenstaanden hadden allen den rang van Minister en recht op den titel „Rūkn ud Doulet", d. i. Pilaar, steun van het Gouvernement.

Geestelijke waardigheden.

Sadr, i. e. de hooggeplaatste, de hoogste geestelijke rechter [3]). In rangorde volgde hij op den Grootvizier.

---

1) Zie noot 2, blz. 143.
2) Zie noot 4, blz. 150.
3) Voor een uiteenzetting van het verband en ook wel den strijd

Sefi II Soleiman verdeelde het ambt en men verkreeg twee sadr's: bovengenoemde, Sadr khaseh genaamd, die de voornaamste bleef, en Sadr a'am of el-memalik. Beide ambten hebben sedert lang opgehouden te bestaan.

Sheikh ul Islam. Hij was belast met de berechting van geschillen van wereldlijken aard. Zijn aanzien aan het hof gaf hem gelegenheid er vele tot zich te trekken.

Kazi. Eertijds een geestelijke rechter van overwegenden invloed in Perzië, had zijn stelling onder de Sefeviden langzamerhand veel aan gewicht verloren. Hij had echter zitting in den Raad en was belast met de behandeling van dezelfde groep gedingen als de Scheikh ul Islam. Rechtzinnigen kozen hem bij voorkeur voor de berechting van twistvragen van meer intiemen aard, zooals die betreffende testamenten, huwelijken, echtscheidingen enz.

Mūfti. Hij was minder een rechter dan wel een geleerde kenner van den Koran, wiens oordeel over de uitspraken der rechters kon worden ingewonnen [1]).

Hofhouding.

Nazir. Bij hem berustte het bestuur in het paleis in al zijn vertakkingen [2]), met uitzondering van den harem. Onder hem stonden een aantal dignitarissen: zijn Vèzīr of intendant; de Erbāb tahvīl, i. e. controleur der uitgaven; de Tūtjmāl bashi, i. e. hofmeester; onder dezen stond de Ambardar bashi, i. e. hoofd der provisiekamers. Voorts verschillende, die minder op den voorgrond traden, zijnde belast met onderdeelen van de hofhouding: de

---

en naijver, die in Perzië bestonden tusschen de geestelijke en wereldrijke rechtspraak en omtrent de competentie zie Chardin, VI, chap. XV en Greenfield, p. 258—264. De Islam kent geen eigenlijke priesters. „Les fonctions de la magistrature se confondent chez eux avec les fonctions religieuses; car la loi civile s'identifie avec la loi religieuse." (Garcin de Tassy, p. 66—67). Vgl. Querry, *Recueil de lois concernant les musulmans schyites*, Préface.

1) De beteekenis in Turkije van dezen en de beide laatstgenoemde titels is een geheel andere dan in Perzië.

2) Zie noot 2, blz. 150.

tafeldienaars hadden tot hoofd den Sofradji bashi; onder hem stonden weder het hoofd van de bakkers (Tjūrekdji bashi) en dat van de saladebereiders (Sèbzitshi bashi). Onmiddellijk onder den Nazir stonden het hoofd van de bereiders der geconfijte vruchten (Halwadji bashi), van de limonaden en andere zoete dranken (Sherbetdji bashi), van de vruchten op azijn en de zuur-zoete dranken (Turshitdji bashi), van de bewaarders der wijnen (Shirehtji bashi) [1]), en van het vaatwerk (Tjinīkesidji bashi). Ten slotte had de Nazir te bevelen over den Sahib iman beïūtāt (Langlès), i. e. intendant der domeinen en paleizen van den Shah, den 'Iyār bashi, i. e. hoofd der essaieurs, den Zar-gar bashi, i. e. hoofd der goudsmeden, de meesterknechts van de werkplaatsen, waar de kunstnijverheid werd uitgeoefend; vooral Shah 'Abbas II had hieraan een groote uitbreiding gegeven.

Ishik agasi bashi, i. e. hoofd der portiers van het openbaar gedeelte van het paleis (ishik, in tegenstelling van den harem). Sommige zijner functiën kwamen overeen met die van groot-ceremoniemeester. Hij had onder zich de vele portiers, wachten en verder dienstpersoneel. Hij had het recht tien percent te heffen van de waarde der geschenken, die den Shah werden aangeboden.

Mīr akhor bashi, i.e. opperstalmeester. De stoeterijen waren over het geheele rijk verspreid en de Shah bezat uitgebreide stallen in verschillende steden, niet alleen voor paarden, maar ook voor een groot getal lastdieren bestemd. De Mīr akhor bashi had onder zich de hoofden van de palfreniers, van de tuigen en van de stijgbeugelhouders, benevens een menigte loop- en stalknechts.

Mīr shikār bashi, i. e. opperjagermeester, waaraan verbonden was het ambt van opperhoutvester. Onder hem stonden de Ta'us khaneh agasi, i. e. hoofd van de

---

1) Chardin spelt dit *Chirachi bachi* en Langlès verbetert het in *Chyrâbdjy bâchy*, en vertaalt „Chef des Sommeliers." De juiste lezing is echter *Shirehtji bashi*, duidende op vruchten- (hier druiven) sap (zie noot 3, blz. 58).

valkeniers en de Segban bashi, i. e. hoofd van de opzieners der jachthonden en der voor de jacht afgerichte luipaarden (Tavernier noemt ook afgerichte leeuwen). Men begrootte het aantal jagermeesters in dienst van den Shah in het geheele rijk op duizend.

Mehter, i. e. titel gegeven aan het hoofd der eunuchen, zoowel blanke als zwarte (hijzelf was steeds een blanke, d. i. een Georgiër). Hij vergezelt den Shah bijna voortdurend, ook in den Raad, doet dienst als voorproever en opperkamerdienaar [1]).

Hakīm bashi, i. e. hoofdlijfarts. De Shah had van 12 tot 16 geneesheeren tot zijn beschikking, waarvan er drie steeds toegang hadden, met recht zich neder te zetten [2]).

Mūnadjdjīm bashi, i. e. hoofd der sterrewichelaars [3]). Hun getal was minstens even groot als dat der geneesheeren en hun invloed hield met den hunnen gelijken tred, maar was even wankelbaar.

Hofbedieningen van minder aanbelang, en waarvan de bekleeders niet het recht hadden zich in tegenwoordigheid van den Shah neer te zetten, waren:

Mesh'aldār bashi, i. e. hoofd der fakkeldragers. Hij was verantwoordelijk voor de verlichting binnen en buiten het paleis en voor de verwarming. Tevens was hij belast met het toezicht over de straatkunstenaars en de publieke vrouwen.

Mehmandār bashi, i. e. hoofd van degenen, aan wier zorgen de gasten van den Shah zijn toevertrouwd. Hij verwelkomde de gezanten op eenigen afstand van de stad, begeleidde hen naar de door hem gereedgemaakte woning en wees een van de onder hem gestelde mehmandār's aan,

---

1) Zie: noot, blz. 168.

2) Twee van hen hadden den rang van Hakīm bashi. Gedurende het leven van den Shah was hun bestaan benijdenswaardig, maar bij diens dood werden zij, tot straf voor hun vermeende onbekwaamheid, zonder uitstel gevangen gezet en hun goederen verbeurd verklaard (Langlès).

3) Zie noot, blz. 85.

om zich voortdurend te hunner beschikking te stellen [1]).

Kèshik nevīs, i. e. degeen, die het register houdt van de zaal, genaamd „Kèshik", waarin de ministers en hovelingen beraadslaagden en tevens om beurten over den Shah waakten [2]).

Djebbehdār bashi, i. e. hoofd van het arsenaal en van de artillerie en intendant van de werk- en bewaarplaatsen van alle wapenen, die aan den Shah behooren.

Pīshkesh nevīs, i. e. degeen, die aanteekening houdt der geschenken, welke den Shah worden aangeboden. Hij regelde de plechtigheid, waarbij deze in ontvangst werden genomen.

Van de lagere hofbedieningen en beambten wordt hier geen melding gemaakt. Men vindt ze opgegeven bij Chardin en vollediger nog bij Tavernier.

Militaire bedieningen.

Sipeh salar [3]), i. e. generalissimus. Aanvankelijk een bestendige post werd hij onder de latere Sefeviden, toen er geen groote oorlogen te voeren waren, als zoodanig afgeschaft. Raphaël du Mans zegt, dat de titel nog in zijn tijd (1660) bestond. Voor kleinere voorkomende veldtochten werd een opperbevelhebber, sirdar genaamd, gekozen, meest uit een der drie navolgende generaals:

Kūrtji bashi [4]), i. e. hoofd der Kūrtji's (oorspronkelijke beteekenis: grenswacht). Eertijds na den Shah de hoogste in waardigheid, volgde hij later in rangorde op den Divan begi. De Kūrtji's vormden een erfelijke, bereden militaire kaste.

Kūllar agasi, i. e. woordelijk hoofd der slaven, inderdaad een keurcorps.

---

1) Mehmandār wordt in het verbaal vertaald met „Schaftmeester". De Bruyn (*Reizen*, p. 345) spreekt van „Schafmeester Zypestein", behoorende tot het gevolg van Casteleyn in de hoedanigheid van hofmeester.

2) Zie hierover Chardin V, p. 239, noot 2 en p. 374—375.

3) Zie noot 2, blz. 151.

4) Zie voor Kūrtji bashi en Kūllar agasi: noten, blz. 69 en 70, Chardin, V, p. 225—228, 299—309 en Raphaël du Mans, p. 154.

Tùfengtji agasi, ook wel Tùfeng aga bashi, als in den tekst. De beteekenis is hoofd der geweerdragers [1]). Zij streden te voet, werden gerecruteerd uit de dorpelingen en stonden in militairen zin in geringe achting. De Tùfengtji agasi had tevens het bevel over een lijfwacht, sterk 600 man, ingesteld door 'Abbas II in 1654 en genaamd Djezaïri.

Tūptji bashi, i. e. hoofd der artillerie. Deze post werd afgeschaft in 1655. De functiën ervan werden daarna opgedragen aan den Djebbehdār bashi (zie boven).

Gouverneurs, enz.

Wali, de hoogste rang, die bijna onbegrensde macht insloot als plaatsvervanger van den Shah. Oorspronkelijk waren zij de erfelijke hoofden (souvereinen) van landstreken geweest en na hun onderwerping tot gouverneur van hun gewezen gebied aangesteld [2]).

Bégler bégi (Heer der Heeren). Alleen de gouverneurs der grootste provinciën droegen dezen titel. Hun ambt was in den regel, evenals bij de Wali's, erfelijk. Ook deze rang werd langzamerhand afgeschaft [3]). Aan hen werd menigmaal het opperbevel opgedragen gedurende veldtochten, met rang van Sirdar (zie boven).

Met den Bégler bégi als gebieder stonden gedeelten van zijn provincie onder het gezag van ondergouverneurs, die den titel van Khan of Sultan droegen (zie lager).

Khan [4]). Dit was, behoudens de bovenvermelde uit-

---

1) Zie noot 3, blz. 151.

2) Chardin (V, p. 256) zegt, dat er tijdens 'Abbas II nog slechts één Wali in Perzië was, die van Seïstan. Sanson echter (p. 42—43), noemt er tien, waaronder Seïstan niet voorkomt, maar wel Kandahar. Er zijn in Perzië thans twee Wali's, die van Lūristan en Hawizeh. Van deze is eerstgenoemde gedeeltelijk onafhankelijk.

3) De titel van Béglerbégi in het tegenwoordige Perzië wordt gegeven aan burgemeesters van groote steden.

4) Deze titel werd ook door de Wali's en Béglerbégi's gedragen. Khan was oorspronkelijk een Tataarsch-Mongoolsche titel voor stamhoofden. Zelfs Djengiz droeg hem. Eerst zijn zoon Okkodaï noemde zich Khan Khanan (Khan der Khans). Een der benamingen van den Sultan van

zonderingen, de titel van de gouverneurs van eenig aanbelang. Hun macht onder de eerste Sefeviden was groot, bijna gelijk aan die van onderkoningen, en ook later was hun hof vol staatsie en geheel ingericht op de leest van dat van den Shah, met dezelfde ambten onder gelijke benamingen. In den regel werden zij opgevolgd door hun zoons. Zij regeerden als kleine vorsten en van hun inkomsten werd slechts weinig naar Isfahan gezonden. Buiten de kosten van hun hofhouding bestonden hun uitgaven grootendeels in het onderhoud van troepen. Sèfi I ving aan (en 'Abbas II zette het stelsel voort) dezen staat van zaken te wijzigen door velen dezer Khans te vervangen door Vèzīrs of intendanten (Tavernier noemt hen Assef), die de provinciën dan voor den Shah beheerden en alle beschikbare inkomsten naar de hoofdstad zonden. Alleen in tijd van nood, zooals in oorlog, werd naar de bedreigde provincie weder een gouverneur gezonden. De algemeen gebruikelijke eeretitel der gouverneurs was Rūkn ud Doulet.

Sultan heetten de gouverneurs van kleinere landstreken. Meestal stonden zij onder den Khan eener naburige provincie, doch in eenige gevallen waren zij van hem onafhankelijk, behoudens in zaken van oorlog. In dat geval verkeerde de Sultan van Gamron (Bender-Abbas [1]).

Darūga. Dezen naam droegen de gouverneurs van sommige vestingen en steden. Hun werd een door den Shah benoemd plaatsvervanger ter zijde gesteld, evenals de hooger geplaatste gouverneurs een vèzir naast zich hadden, alles volgens het in het Oosten algemeen geldende stelsel

---

Turkije is nog steeds Khan. In Perzië is het thans een door den Shah veelvuldig toegekende titel (ongeveer als Esquire, en eveneens achter den naam geplaatst), en dit vormt een goed voorbeeld, evenals het hiernavolgende Sultan, voor de in het Oosten heerschende neiging, om de bij hun buren in eere zijnde titels in aanzien te verminderen (zie blz. 379). Vgl. Shah-in-Shah, noot, blz. 211.

1) Thans is Soltan in Perzië nog slechts de benaming van kapitein in het leger (zie noot 1, blz. 123).

van wantrouwen. De Darūga van Kasbīn was de eenige, die den titel van Khan droeg [1]).

Algemeene titels en benamingen.

Agha (Turksch), mijnheer, meester. Met een zachte *k* geschreven duidt het een eunuch aan: Aqa Mohammed Shah.

Ahūn, doctor, kenner van de wet en den koran.

Arbāb, grondbezitter. Eigenlijk het meervoud van rabb = meester.

Bazargan, koopman.

Bég (Turksch), hoofd, heer.

Dallal, makelaar.

Darūga, commissaris van politie.

Dervīsh, ook fakīr, bedelmonnik.

Djanab, excellentie.

Dūkandar, winkelier.

Emīr, vorst, bevelhebber.

Emīr tūman, bevelhebber over 10000.

Emīr zadeh, prins behoorende tot het regeerende stamhuis, doch geen zoon van den Shah [2]).

Faransèh, Franschman.

Ferrash, tapijtspreider, bediende.

Fèrengi, Europeaan.

Gabr, volger van Zoroaster, vuuraanbidder.

Gūlam, slaaf.

Gūlam Padi Shah, lijfwacht van den Shah; zie ook noot, blz. 98.

Hadshi, pelgrim, Mekkaganger [3]).

---

1) Darūga heette ook de commissaris van politie in steden, waar zij niet als gouverneur optraden. Eerstgenoemde beteekenis draagt het woord ook thans.

2) De onderscheiding tusschen Emīr Zadeh en den daarvan afgeleiden verkorten vorm Mirza (zie lager) wordt thans niet meer in acht genomen. Zij heeten alle Shah zadeh en achter hun naam plaatsen zij Mirza.

3) Zij, die de bedevaart naar Kerbela, het graf van Imam Hūsein, hebben gemaakt, heeten Kerbelaï, die naar Meshhed, het graf van Imam Reza, gingen Meshhedi.

Hakīm, geneesheer [1]).

Hammal, lastdrager, daglooner.

Hūlandīs, Nederlander.

Imam, leider, voorganger; opvolger van den profeet (zie noot 2, blz. 57).

Inglīs, Engelschman.

Kafīr, ongeloovige, die geen belijder is van den Islam.

Kaïm makam, plaatsvervanger.

Kalantar, burgemeester van een stad [2]).

Kasīd, voetbode.

Katīb, schrijver, klerk.

Kedkhoda, burgemeester van een dorp, ook hoofd van een stadskwartier, onder den kalantar.

Khadjah, een praedicaat overeenkomende met ons mijnheer; in de 17de eeuw werd het vooral gebezigd in verband met eunuchen (vgl. noot, blz. 54).

Khan, zie noot 4, blz. 388.

Khanum, ook khatūn, mevrouw, dame.

Kizil bash, soldaat (zie noot 3, blz. 97).

Kūrūktji, wachters die den weg vrijmaken bij de komst van vrouwen van rang (vgl. noot, blz. 162).

Lala, opvoeder, mentor.

Malik ut tadjir, hoofd (woordelijk vorst) der kooplieden [3]).

Mehter, stalknecht.

Mīn bashi (Turksch), bevelhebber over 1000; kolonel.

Mirza, achter den naam geplaatst, prins, zoon van den Shah; vóór den naam, geletterde, secretaris (vgl. noot 1, blz. 86).

---

1) Hetzelfde woord, met andere Arab. letters geschreven en den klemtoon op de éérste lettergreep, beteekent thans gouverneur.

2) In den tegenw. tijd wordt de titel gedragen door de hoofden der politie in steden, die een Bégler bégi tot burgemeester hebben.

3) Er bevond er zich een in elke stad van aanbelang. Die van de hoofdstad was de erkende raadgever van den Shah in alle zaken den handel betreffende en hij vereffende als scheidsrechter twistgedingen, tusschen kooplieden ontstaan. Een overeenkomstige lagere titel was Mīun ut tadjir; deze werd meest in kleinere steden toegekend.

Mohtessīb, geestelijke belast met het toezicht op de zeden en de prijzen, maten en gewichten der levensmiddelen.

Mūdīr, directeur, bestuurder.

Mūdjtehīd, i. e. „die zich met veel ijver op iets toelegt". Algemeene titel van geestelijken, die zich onderscheiden door hun groote kennis en zuiveren levenswandel. Hij werd eerst na jaren beproeving door de volksgunst toegekend en eerst daarna door den Shah erkend [1]).

Mūezzīn, oproeper tot de gebeden.

Mūllah, een kenner van de wet, een geleerd man; in algemeenen zin, geestelijken, ook schoolmeester.

Mūnedjdjūn, sterrewichelaar.

Mùnshi, secretaris.

Mūshīr, een raadsman.

Naïb, plaatsvervanger, luitenant.

Nazir, opzichter, hofmeester.

Nemsèh, ook Almān, Duitscher.

On bashi (Turksch), bevelhebber over 10; sergeant, korporaal.

Pīr, grijsaard, patroon.

Pīsh khidmet, kamerdienaar.

Rahdār, bewaker van den weg, tolbeambte.

Raïs, gezagvoerder van een vaartuig; hoofd van een stam.

Rūs, Rus.

Sahib, mijnheer, meester.

Serraf, geldwisselaar, bankier.

Seijid, ook Sherīf, afstammeling van den profeet.

Shahbender, hoofd der douanen; havenmeester.

Shah zadeh, prins uit het regeerende stamhuis.

Shatīr, lakei, loopknecht, hardlooper.

Sheikh, oude man, hoofd van een stam; de titel werd veelvuldig toegekend aan leden der geestelijkheid (zie ook noot, blz. 46) [2]).

---

1) Zie Chardin, IV, 194—196, Greenfield, 122—126.

2) In Z. W. Perzië treft men den Arab. titel Sheikh en den Perz. Khan somtijds in één persoon vereenigd aan (b.v. Sheikh Mizal Khan, een vroeger gouverneur van Mohammerah).

Shiah, shiïten, afgescheiden mohammedanen, aanhangers van 'Ali, waartoe de Perzen en vele mohammedanen in Vóór-Indië behooren.

Shūtūrban, ook sārbān, kameeldrijver.

Sūfi, lid van een mohammedaansche sekte (zie noot 2, blz. 149).

Sūnni, Sūnnieten, de orthodox-mohammedanen, waartoe de Arabieren, Turken enz. behooren.

Tadjir, koopman.

Tjaharwadār, muilezeldrijver.

Tjapār, bereden ijlbode.

Tjèlebi (Turksch), mijnheer, geëerde heer.

Tùfengtji, geweerdrager, fusilier.

'Ulema, geleerden, doktoren in de godgeleerdheid.

Ustād, meester (timmerman, metselaar, enz.)

Va'ïz, prediker.

Vèkil, procureur, vertegenwoordiger, iemand die met een opdracht belast is.

Vèzir, minister.

Yengi-dūniaï, bewoner van de Nieuwe Wereld, Amerikaan.

Yüs bashi (Turksch), bevelhebber over 100, kapitein.

BIJLAGE B.

MUNTEN, MATEN EN GEWICHTEN.

1. Munten [1]).

De eenheid van het Perzische muntstelsel onder de Sefeviden was de dinār. Oorspronkelijk het gouden standaard muntstuk van een gewicht van 72 gerstekorrels [2]) en een waarde van omstr. *f* 6.50 (v. Kremer), werd het door de Arabieren, evenals hun zilveren en koperen munten dirhem en fils, overgenomen van het Byzantijnsche keizerrijk (denarius, waarvan denier, denary) en,

1) De navolgende Europ. werken bevatten gegevens betreffende het muntstelsel ten tijde der Sefeviden. Van tijdgenooten de beide Fransche juweliers Chardin (*Voyages*, IV, p. 180—187) en Tavernier (*Les Six Voyages*, I, p. 133—136, II, p. 589—591). Jonas Hanway (*A historical account of the British trade over the Caspian Sea*, II, p. 20—21) geeft een lijst van eenige munten met het gewicht. Hij bezocht Perzië gedurende de regeering van Nadir Shah, dus juist na den val der Sefeviden. — Reg. Stuart Poole, *Catalogue of the coins of the Shâhs of Persia in the British Museum;* O. Codrington, *A manual of Musulman numismatics;* Eug. Leggett, *Notes on the Minttowns and Coins of the Mohamedans.* Voor den tegenwoordigen tijd een korte opgave in Greenfield, *Die Verfassung . . .*, p. 326—329, en een uitgebreide verhandeling in E. Lorini, *La Persia economica contemporanea*, p. 287—372. Het volledigst zijn Stolze en Andreas, „Die Handelsverhältnisse Persiens . . ." (*Ergänz. N°.* 77, *Petermanns Mitteil.*, 1885, *p.* 34—36).

2) *Traité des monnoies musulmanes*, trad. de l'Arabe de Makrizi par A. I. Silvestre de Sacy, Paris, An VII.

tengevolge van de verovering van Perzië, aldaar ingevoerd [1]). Reeds vóór de opkomst der Sefeviden echter was de dinār als munt verdwenen en werd de naam nog slechts gebezigd als rekenterm, waaraan de geringe fictieve waarde van ongeveer *f* 0,004 werd toegekend. De dinār vormde nu den grondslag, waarnaar de waarde der gangbare munten werd uitgedrukt. Dit blijkt intusschen het duidelijkst juist uit twee benamingen, die onder de latere Sefeviden eveneens slechts rekentermen waren: de bīsti [2]) (van Perz. bīst = twintig) en de tūman (Mong. = tien duizend).

Gouden munt werd in Perzië slechts geslagen, om te dienen als geschenken aan de bevolking op nieuwjaarsdag (no-rūz) en bij troonsbestijgingen dus als strooipenningen. Zij werden tìla genaamd, ook wel (Turksch) altün (beide woorden = goud) en sherèfi, i. e. edel (vgl. de vroegere „nobel"). Deze penningen hadden volgens Tavernier een waarde van ongeveer *f* 2.50; Chardin geeft ze het gewicht en gehalte van den Duitschen dukaat, dat is dus minstens het dubbele. Men was dan ook niet gehouden aan afmeting of gewicht, want zij vormden geen wettig betaalmiddel en waren slechts in omloop tegen de intrinsieke goudwaarde. Dit was evenzeer het geval met de ingevoerde dukaten: die van Venetië (*Zechien*, *Zecchino*, wier waarde afwisselde, doch die gewoonlijk genomen werden tegen 26 tot 28 Shahi's, d. i. omstr. *f* 5.20 tot *f* 5.60), van de Vereenigde Provinciën (nog zeer veel in omloop in het begin der 19de eeuw) en van het Duitsche Rijk. De invoer van vreemde specie, zoowel goud als zilver, was verboden; zelfs kleine hoeveelheden, als reisgeld meegebracht, was men verplicht aan de grens aan

---

1) Zie hierover A. v. Kremer, *Culturgesch. des Orients*, p. 169—170.

2) Het schijnt dat deze munt onder de latere Sefeviden niet meer geslagen werd. Weliswaar vermeldt Tavernier haar onder die, welke van ovalen vorm waren, maar hij vindt er nog slechts weinige in omloop, en Chardin (p. 183) zegt, dat men oudtijds slechts bīsti's en shahi's sloeg; hij, en ook Hanway, nemen de bīsti uitdrukkelijk onder de denkbeeldige munten op.

te geven en naar de munt te brengen, waar het gesmolten en de wederwaarde in inlandsch geld uitbetaald werd. Verzuimde men dit, dan werden de muntstukken bij ontdekking aan de grens verbeurd verklaard. Bij vertrek naar het buitenland was men evenzeer tot aangifte verplicht en betaalde een uitvoerrecht van 1 shahi (*f* 0,20) per dukaat.

De munten werden door middel van hamerslag gestempeld; eerst in 1877, onder Nasr-ed-Din Shah, werd de Europ. bewerking ingevoerd. Behalve de bīsti en de khazbegi, die ovaal waren (Tavernier [1]), en de lari (een dubbel gevouwen staafje) hadden alle munten een min of meer zuiver ronden vorm [2]). De zilveren vertoonen aan de eene zijde de Mohammed. geloofsbelijdenis met de namen der twaalf Imams en aan de andere de muntplaats, het jaartal en in de meeste gevallen den naam van den Shah in den vorm van een *distichon*. 'Abbas II gebruikte er twee en wel in dichtmaat, hetgeen sedert Ismaël II (bijna een eeuw vóór hem) niet plaats had gevonden. Zij luidden in R. S. Poole's vertaling „Throughout the world imperial money came, Struck by God's grace in 'Abbas Sani's [de Tweede] name"; en: „Lo! at this time throughout the world imperial money came, Struck by God's grace in 'Ali's watch dog („hond", hier = bewaker van Imam 'Ali's rechten en belangen) 'Abbas Sani's name". De koperen munten hadden aan de eene zijde de een of andere afbeelding; Tavernier noemt de Leeuw en Zon, maar gewoonlijk is het een dier, meestal een, dat deel uitmaakt van den tataarschen dierenriem. Olearius [3]) zegt, dat die teekenen voor iedere muntstad verschillend waren en dat de munten aan het einde van elk jaar ingetrokken en opnieuw, en dan met een ander teeken, gemunt werden. Aan de keerzijde vertoonen zij de muntplaats.

---

1) Op de afbeeld. in zijn werk (II, 590) vertoont echter alleen de listi een ovalen vorm.

2) Koperen munt werd ook wel geslagen in zeskantigen vorm.

3) *Vermehrte newe Beschreibung*, p. 560—561.

Een aantal steden waren in het bezit van een munt [1]). De uitgebreide verzameling van het Britsch Museum werd geslagen op 26 verschillende plaatsen, waarvan er thans 5 niet meer tot Perzië behooren (2 in Centr.-Azië en 3 in den Kaukasus). Desniettemin bleven gehalte en gewicht zoozeer ongerept, dat men de gewoonte had het geld niet te tellen, maar te wegen. Nog in Hanway's tijd (1743) wogen de zilversmeden met munten inplaats van gewichten.

Het muntrecht was voor zilver zeer hoog nl. 7½ %; voor koper slechts tusschen ½ en 1 %, zoodat kopersmeden menigmaal gemunt koper als materiaal aanwendden voor het maken van potten en pannen.

Betaling in ongemunt goud en zilver was geen zeldzaamheid; men gebruikte daartoe staven en zelfs in stukken gebroken vaatwerk (zie Inl. blz. LXXIV, noot 1).

Onder de Sefeviden werd in Perzië geen zilver in eenige hoeveelheid gewonnen. In vroegere tijden schijnt dit wel het geval te zijn geweest en Morier („*A Journey through Persia*", p. 238) zegt, dat het meeste geld, dat in omloop was, bestond uit zilver van een mijn in Bokhara en hij spreekt van mijnen in Azerbeidjan en nabij Shiraz, die echter weinig opleverden.

In het midden der 17de eeuw was de verhouding van de waarde van goud tot zilver in Perzië ongeveer 14 : 1.

In tweeërlei opzicht is het Perzische muntstelsel onder de Sefeviden verre te verkiezen boven den chaotischen toestand, die destijds, en nog lang daarna, heerschte in Europa en niet het minst in ons land; het berustte op

---

1) Sedert 1877 zijn alle provinciale munten opgeheven. Al het benoodigde geld wordt te Teheran geslagen, behalve de nikkelen pasmunt, die van België komt. Het gebouw, dat ten tijde der Sefeviden de munt (*zarb khaneh*) te Isfahan huisvestte, was gelegen in den voornaamsten bazar, rechts van het cijfer 26, waarmede op den plattegrond van Coste het middengewelf ervan is aangeduid (Pl. XLV), dicht bij den Maïdan-i-Shah gelegen. Het diende tot vóór weinige jaren tot kantoor van het toenmaals in Perzië gevestigde Nederl. handelshuis.

een tiendeeligen grondslag en er was eenheid in het geheele rijk.

Tūman (Mong.) = tienduizend (dinār), een uitdrukking dus, als ons „ton". In een memorie in het jaar 1640 opgesteld door den president van den Perzischen handel der O. I. Compagnie, Wollebrandt Geleynsz. de Jongh [1]), wordt zijn waarde opgegeven te zijn 39 gulden $9^6/_7$ stuiver, maar in genoemd jaar stelde hij aan de regeering te Batavia voor, ter vereenvoudiging van de boekhouding, als de waarde aan te nemen *f* 40, hetwelk werd toegestaan [2]). Van deze munt als grondslag is de waarde der overige af te leiden [3]):

---

1) „*Reductie van de Parsiaensche munte soo d'selve tot ultimo December 1640 bij de Residenten van de Vereenichte Nederlantsche Oost Indische Compagnie in den handel als stellen van hare negotie-boecken in gebruycke sijn gestelt ende in reeckeninge gepasseert werden*". 31 December 1640. (Hs. Rijks-Archief, aanwinst Alkmaar).

2) Evenals men dit in vele landen bij verschillende munten opmerkt (vgl. livre, pound, marc, gulden), is ook de tūman sterk in waarde gedaald. Tavernier en Chardin stellen hem op 45 livres, Jaubert (begin 19de eeuw) op gemiddeld Fr. 22.60. Dat was tijdens Feth Ali Shah (1797—1834), die voor het eerst een gouden munt onder den naam Ashrèfi liet slaan, benevens een ter halver waarde daarvan. Ook thans bestaat er zulk een munt, tūman genaamd, waarvan de nominale waarde is 10 kran, d.i. dus omstreeks *f* 2,25, doch de werkelijke, tengevolge der daling in den zilverprijs, 19 of 20 kran. De naam Ashrèfi (edelste) werd behouden. Men neemt echter aan, dat deze naam duidt op den Mamlūk-vorst van Egypte, al-Ashref Barsabai (1422—1438).

3) Het navolgende lijstje maakt geenszins aanspraak op volledigheid. Het bevat slechts de namen der munten, die aangetroffen worden in de mij ten dienste staande bronnen. Onvermeld zijn b.v. gebleven sommige voorkomende in Poole's „*Catalogue of Coins of the Shahs of Persia in the British Museum*", waarvan hij het gewicht opgeeft (*Introd. p. LXIII*), maar geen namen, b. v. de munt gecatalogiseerd N°. 39, die als $^1/_4$ Or d. i. $1^1/_4$ Abbasi bekend staat, maar waarvan geen Perz. naam bekend schijnt. (De heer J. Allan, assistent aan het Department of Coins and Medals, British Museum, was zoo vriendelijk mij op mijne navraag het navolgende lijstje te zenden van eenige der

	Dinār.	ongeveer
Tūman, denkbeeldige munt	10000	*f* 40.—
Zilveren munten.		
Hèzar dinār, Ori	1000	„ 4.—
Pendj sad dinār, Riyāl	500	„ 2.—
Abbasi	200	„ 0.80
Abbasi seh shahi	150	„ 0.60
Lari	125	„ 0.50
Mahmūdi	100	„ 0.40
Shahi	50	„ 0.20
Bīsti	20	„ 08.0
Koperen munten.		
Khazbegi	5	„ 0.02
Nīm khazbegi	2½	„ 0.01
Fùlūs	0.5	„ 0.002

Hèzar, (duizend) dinār. Geleynsz. de Jongh noemt deze munt in zijn memorie ory en oorij. Tavernier heeft or. Dit wijst op de afleiding: goud. Het is waarschijnlijk, dat de Europeanen in Perzië dezen naam gaven aan de

---

aanwezige munten van 'Abbas II en Sèfi II Suleiman met de nummers in Poole's catalogus:

'Abbas II:	Abbasi	N°. 36a;	Mahmūdi	N°. 58;	
	Shahi	„ 37;	¼ Or	„ 47;	
Suleiman:	¼ Or	„ 50;	Shahi	„ 67;	
	Abbasi	„ 58;	Or	„ 68;	
	Mahmūdi	„ 66;	Bisti	„ 69.	

Van kopermunten, zoowel van 'Abbas II als Suleiman, zijn er eenige Fùlūs en Khazbegi's aanwezig. Van Sèfi I zijn slechts Abbasi's opgenomen van een zwaar gewicht (N°. 34 en 34a) en een Mahmūdi (N°. 35). — Ook bleef onvermeld het muntje, dat een danik of dang woog, d. i. 1/6 van een mithkāl of 0.766 gr. (zie noot, blz. 240), daar het onzeker is, of deze onder de latere Sefeviden nog voorkwam. Aan het einde der 16de eeuw was hij zeer verbreid. Waarschijnlijk werd hij slechts gebezigd als strooipenning. (Thans wordt daartoe geslagen een zilvermuntje, dat shahi sèfīd (wit) heet, waarvan er 7 of 8 op een kran gaan). Een munt onder dezen naam werd ook in goud geslagen. Oudtijds werd ook de dirhem verdeeld in 6 danik.

gouden strooipenningen (zie boven), welke ook door de Perzen tila (i. e. goud) genoemd werden. Mogelijk hadden deze penningen te eeniger tijd een goudwaarde van 1000 dinār, waardoor de vreemdelingen den naam toepasten op de latere zilvermunt van gelijke waarde [1]). Het is mij niet gebleken, dat de naam ori bij de Perzen zelf ingang gevonden heeft. Chardin kende haar als „pièce de cinq abassis", en voegt er bij, dat zij geslagen werd „par curiosité: il n'y en a point dans le courant du commerce". Tavernier geeft een afbeelding (II, 590, N°. 1) en weerspreekt dus zich zelf, waar hij (I, 136) zegt, dat de or een rekenmunt is. Het Britsch Museum bezit er eenigen van verschillenden datum. (Zie Poole's *Catal.* met afbeeld. Pl. II, N°. 57 — van 1684) [2]).

Pendj sad (vijf honderd) dinār, riyāl. Chardin noemt de munt „double cinq chahis" en zegt, dat zij, evenals de stukken van 1000 dinār, slechts „par curiosité" geslagen werden. Tavernier spreekt van „reale", door de Perzen geschreven „riyāl", welke naam blijkbaar gegeven werd aan den Sp. real de ocho, die men reeds in de eerste helft der 16de eeuw in Perzië invoerde en die er geschat werd op fr. 5.75, doch waarvan de werkelijke gemiddelde waarde slechts fr. 5.33 bedroeg. Tavernier stelt hem op 8 shahi. Geffrey Ducket (1574) spreekt [3]) van „an incredible summe of Dutch dollars", die in zijn tijd in Perzië voor den inkoop van zijde werden ingevoerd. Hiermede worden zonder twijfel hetzij Spaansche realen of Duitsche thalers bedoeld. Eerst bij de komst der O. I. Compagnie in Perzië

---

1) Deze gissing werd bevestigd door een mededeeling, die ik mocht ontvangen van den heer Allan. Tahmasp I reeds sloeg goudstukken van 5 Abbasi's (Br. Mus. Catal. N°. 19). Zij zijn thans zeldzaam. Khodabendeh muntte veel goud aan. Het Br. Mus. bezit niet minder dan 18 gouden 5 Abbasi stukken met zijn naam, waarvan er echter slechts één in den catalogus voorkomt: N°. 27a. Zonder twijfel waren het deze munten, die door vreemdelingen „or" genoemd werden.

2) Het „1000 dinār" geldstuk (jekhèzar) vormt thans den kèran (kran) ter waarde van omstr. *f* 0.225.

3) Rich. Hakluyt, *The principal Navigations* ..., III, 161.

(1622) begon de zeer belangrijke invoer van onze „realen van achten". Een Perz. geldstuk, dat den naam riyāl droeg, vindt men vermeld bij Morier (1808) (*A journey through Persia, App. I*), die de waarde gelijkstelt aan 8 shahi, evenals Tavernier, maar deze golden in Morier's tijd 1250 dinār, wegende 2 miskāl, 6 nùkhūd zuiver zilver. Deze munt werd geslagen van 1710 tot 1858 [1]). Tegelijkertijd werd de naam riyāl gegeven aan vreemde specie. Scott Waring, (1802), (*A Tour to Sheeraz, p.* 128) vermeldt hem als zoodanig. Waarschijnlijk bedoelt hij de Maria Theresia Thaler, die ook thans in de Perzische Golf voorkomt en er Riyāl en ook wel Taleri genoemd wordt. Hij wordt er ijverig opgekocht door degenen, die ter bedevaart naar Mekka gaan, daar hij aan de kusten der Roode Zee veel in omloop is. In onzen tijd wordt de naam riyāl in het dagelijksch leven gegeven aan de munten van $1^1/_4$ en $2^1/_2$ krans (1 riyāl, 2 riyāl.)

Abbasi. Deze munt werd het eerst geslagen door 'Abbas I en naar hem genoemd. Er zijn vier verschillende Abbasi's bekend van afwisselend gewicht. Chardin geeft 18 sols, d. i. 8.199 gr.; Tavernier iets hooger: 18 sols, 6 deniers (8.424 gr.). Omtrent de andere is het onnoodig hier in bizonderheden te treden [2]).

Abbasi seh (drie) shahi. Men vindt bij Chardin, en zoover mij bekend bij geen ander, een munt vermeld, die hij abassi de chayé (lees: shahi) noemt en gelijkstelt aan $1^1/_2$ Mahmūdi, dus (zie lager) = 3 shahi. Vermoedelijk is dus „de" in Chardin's spelling een drukfout voor „se (seh)".

Lari, in het verbaal en bij Geleynsz de Jongh larijn. Genaamd naar de stad Lār. Hij was vooral in omloop in de Perzische Golf, doch schijnt na de verovering van Lār

---

1) Gedurende de regeering van Nadir Shah heette zij Nadiri en ook wel Rūpi, naar de Vóór-Ind. munt van dien naam, die reeds door Lockyer (1705) vermeld wordt onder de vreemde specie in omloop in de Perz. golf.

2) Voor de „Abbasi no dang va nim" in het verbaal vermeld, zie noot p. 240, alwaar voor 4—6 grammen dient gelezen 4.6 gr.

door 'Abbas I (einde der 16de eeuw) spoedig te zijn ingetrokken. Als rekenmunt bleef de naam echter lang in stand, zoodat Lockyer, hem niet in de Golf aantreffende, meende, dat hij slechts te Isfahan voorkwam. Chardin stelt zijn gewicht op 11 sols, 3 deniers, d. i. 5.12 gr. Olearius (p. 560) en Tavernier (II, 589) geven een afbeelding van deze zonderlinge munt: een dubbel gevouwen, van een stempel voorzien staafje zuiver zilver ter dikte van een ganzepen en hebbende daarvan $^1/_8$ der lengte („un travers de pouce" volgens Chardin). Tavernier vermeldt ook den halven lari en zegt, dat beide geslagen werden door de onafhankelijke Sheikhs in de omstreken van Basra. Dit was ook in ruime mate het geval op het eiland Ormūz, toen de Portugeezen daar meester waren, en eveneens in N. W. Hindostan. Op het einde der 16de eeuw was de lari in omloop in geheel Indië tot Malakka en op Ceilon. Olearius deelt mede, dat hij in Perzië als rijksmunt bestond onder Shah Ismaël I. Inderdaad is een exemplaar van dezen muntslag bekend wegende 5.184 gr.

Mahmūdi. Chardin zegt, dat deze munt haren naam ontleent aan Sultan Mahmūd van Gazna, die haar liet slaan „il y a quelques quatre cents ans", d. i. dus omstr. 1270. Maar Mahmūd regeerde van 998—1030. Indien Chardin's dateering juist is, moet hij bedoeld hebben Gazan Mahmūd (1295—1304), den nazaat van Djengizkhan (Schindler). Olearius zegt, dat deze munt (de dubbele Shahi) reeds geslagen werd door Mùhammed Khodabendeh (1577), die haar Khondabendehi noemde. De heer Schindler is van meening, dat deze munt ook Mùhammedi en niet Mahmūdi genoemd werd, hetwelk door samentrekking licht tot Mahmedi, Mamedi herleid wordt, en dat zij waarschijnlijk het eerst door Mùhammed Khodabendeh geslagen werd. Thans nog wordt in het zuiden van Perzië voor „twee Shahi" de rekenterm Mamedi of Mahmedi gebezigd en niet Mamūdi of Mahmūdi [1]). — De mahmūdi hield stand

---

1) Al-Makrizi vermeldt, als voorkomende in Egypte en Syrië in 781 (1379), een dirhem Makhmūï, in plaats waarvan S. de Sacy voorstelt te lezen Mahmūdi. (*Traité . . .*, p. 45—46).

onder de Sefeviden. Ook Nadir Shah behield hem, doch gedurende de verwarring na diens dood verdween hij; in de muntlijsten van het begin der 19de eeuw vindt men hem niet meer vermeld.

Shahi, i. e. koninklijk. Volgens Chardin werd hij het eerst door 'Abbas I geslagen. Hij werd in stand gehouden als zilveren munt tot het begin der 19de eeuw. Southgate (1837) vermeldt hem als een koperen geldstukje ter waarde van $2^1/_2$ stuiver en thans wordt hij (in België) van nikkel gemaakt en heeft een waarde van omstreeks *f* 0.01125.

Bīsti, van (Perz.) bīst = twintig. Reeds Vincenzio d'Alessandri (1571) vermeldt de bīsti als een zeer verbreide munt onder Tahmasp I. Destijds was het ook de naam van een gewichtseenheid, zooals in vroeger eeuwen met zoovele munten het geval is geweest. Olearius treft hem aan onder de regeering van Sèfi I (zie afbeeld. in zijn werk, p. 560) en Chardin zegt, dat hij nog onder 'Abbas I geslagen werd. Daarna echter houdt hij op te bestaan en dient slechts tot rekenmunt. In onzen tijd wordt de naam in het dagelijksch leven op oneigenlijke wijze gegeven aan een rekenmunt van 10 dinār (de kran, d. i. *f* 0.225, bevat 1000 dinār).

Khazbegi (zie noot blz. 317), ook geschreven Ghazbegi en Ghazbeki. Oorspronkelijk was het de naam van een gewicht (wegende 2 miskāl van Siraf = 16.2676 gr.), later werden munten geslagen, die deze hoeveelheid koper inhielden en aan welke de naam van dit gewicht gegeven werd [1]). Olearius (kasbeki) deelt mede, dat de munt gewoonlijk genaamd werd pūl, d. i. woordelijk „geld"; ook thans wordt het kopergeld (in den laatsten tijd nikkel) pūl-i-siyah, d. i. zwart geld, en meest kortweg pūl genoemd. Tavernier (casbequé, Chardin heeft kasbequi, Hanway kazbekie) geeft een afbeelding. Lockyer (coz), die slechts de

---

1) De *doghaz*, thans nog in gebruik bij apothekers vooral in het Zuiden en ook in Azerbeidjan (150 doghaz = 1 men-i-kohneh van Tabriz = 1066 wettelijke of 600 Sirafi miskāl), was gelijk aan 2 Khazbegi's of 32.735 gr. (Sch.).

Perzische Golf bezocht, voegt bij „or pice", d. i. de naam van een koperen munt in Vóór-Indië. Ook Geleynsz de Jongh vermeldt den naam (pays). Tegen het einde der 17de eeuw schijnt de naam buiten gebruik te zijn geraakt. In Fars en Būshīr bestaat de ghaz als rekenmunt, i. e. $^1/_{100}$ kran = 10 dinār, elders (zie boven) bīsti genaamd.

Den Nīm [halven] khazbegi vindt men vermeld bij Chardin.

Fùlūs, het meervoud van (Arab.) fals, gesproken fils, naam gegeven aan kleine koperen munt in het algemeen [1]). De fùlūs van de 17de eeuw wogen $^1/_{10}$ van een khazbegi en werden slechts gebezigd voor aalmoezen. Men vindt hen niet vermeld bij reizigers, met uitzondering van Herbert (p. 314): „Fluces (like the Turks Aspars) ten to a Cozbeg". Geleynsz de Jongh zegt dat de „casbogis in verscheyde cleyne gedeelten gebroocken werden, dewelcke meest onder de arme luyden gebruyckt werden ende in stijl van negotie in geen consideratie komen." — Thans wordt een dergelijke munt, onder den naam Jendeki, nog slechts te Meshhed geslagen, ter waarde van 80 tot 85 per kran (omstr. *f* 0.225). Vele ervan dragen geen stempel.

2. Maten.

De eenige lengtemaat, die in het practische leven van den handel in Perzië in aanmerking komt, is de gèz, woordelijk „maatstok". Zijn lengte is gegrond op den afstand van het uiteinde van den middelsten vinger tot den elleboog, en hij komt dus in oorsprong geheel overeen met onze el. De gèz is een nakomeling van de Babylonische el,

---

1) Oorspr. was een der beteekenissen van filizz, filazz, of fùlūzz: erts, metaal in het algemeen (Johnson). Fùlūs is te Basra en Bagdad de benaming van „geld" (uitgesproken: floes), eveneens dus als in Perzië (pūl) en in Turkije (para) met het kopergeld geschiedt. Zie voor deze munt Al-Makrizi, *Traité* . . ., p. 53—59 en Sauvaire, „Matériaux pour servir à l'hist. de la numismatique . . ." (*Journ. asiat.*, *t. XV*, 1880, *p.* 257, *v.v*). Hij vond de Fùlūs reeds vermeld in A. H. 650 (midden der 13de eeuw). Zij werden ook genaamd: keta.

reeds vermeld door Herodotus (II, 168) [1]), en is dus de klassieke lengte-eenheid van W. Azië.

Ten tijde der Sefeviden onderscheidde men twee verschillende gèz: de gèz-i-Shah, of „koninklijke el", en de gèz mūkesser, d. i. de „verkorte el". Chardin (IV, 176) geeft als de lengte van den eersten 2 voet 11 duim, dus, de aune van 3 voet 7 duim $10^5/_6$ streep tegen 1.82 M. gerekend (Littrè), zeer nabij 0.94 M. De lengte van den gèz mūkesser stelt hij $^1/_3$ korter, d. i. ongeveer 0.63 M.

Gmelin (*Reise durch Ruszland, III*, 140), die Perzië bezocht in 1770, bevond de gèz-i-Shah te meten 30 Parijssche duimen en 8 strepen, d. i. (den Parijsschen voet tegen 0.324 M. gerekend) 0.8278 M., dus, zegt hij, als de Turksch-Russische Arshīn (deze meet echter 0.709 M.). De naam arshīn wordt nog in onzen tijd in vele streken in Perzië, vooral in het Noorden, gegeven aan een gèz, die deze lengte heeft, doch ook wel aan een anderen, die veel voorkomt in Perzië en een lengte heeft van 0.52 M., dat is dus de helft van den meest gebruikelijken, die 1.04 M. meet [2]) en meest zèr' genoemd wordt.

De navolgende maten zijn nagenoeg alle eveneens in gebruik geweest ten tijde der Sefeviden en zij zijn meest van zeer oude herkomst [3]):

De mū, i. e. (de breedte van een) haar, afwijkend opgegeven te zijn dat van een muilezel, paard of kameel. De djo, i. e. (de breedte van een gepelden) gerstekorrel, bevat 7 mū. De angūsht, i. e. (de breedte van een)

---

1) Een verhandeling hierover geeft A. Houtum Schindler, „On the Length of the Persian Farsakh". (*Proc. R. Geogr. Soc., New Ser., Vol. X*, 1888, *p.* 584—587). Voor de zeer merkwaardige verwantschap, die er bestaat tusschen onze Westersche maten en gewichten (vóór de invoering van het metrieke stelsel) en die van het oude en hedendaagsche Perzië, zie C. Mauss, „La colonne du temple élamite de Chonchinak. Recherche de la mesure ouvrière", en: „L'osselet de Suse, le Lion de Khorsabad et le Lion de Suse". (*Recueil de Travaux relat. à la Philologie et à l'Archéologie égypt. et assyr., Vol. XXIX*, 1907.

2) Polak stelt daarneven de gèz van 1,125 M., in gebruik te Tabriz.

3) Grootendeels naar Schindler, als boven.

vinger, = 6 djo. De bahrah, i. e. de lengte van het lid van den duim, = $1^1/_2$ angūsht. De gireh = 2 bahrah. De mūsht, i. e. palm, = 4 angūsht. De wadjib, i. e. span, = 12 angūsht (De gèz bevat 2 wadjib, dus 24 angūsht).

Bij lengtebepaling van laken en katoenen goederen spreekt men van tūp, d. i. stuk, en bedoelt hiermede 6 Zèr-i-Shah van 1.16 M., dus 6.72 M. (Stolze en Andreas).

De kadam, ook gām, vroeger endazeh (Chardin), d. i. stap, bevat 3 oude Perz. voeten (Padha) en heeft een lengte van 14 angūsht. De bagal, ook kadd, d. i. de afstand tusschen de uiteinden der middelste vingers met uitgespreide armen, dus de lengte van een gemiddeld man, ons „vadem".

Als afstandsmaat komt in de voornaamste plaats in aanmerking de farsang, ook dikwijls geschreven en thans bijna zonder uitzondering uitgesproken farsakh [1]). De lengte van den farsang wordt zeer verschillend opgegeven en wijzigt zich in de practijk naar de gesteldheid van den bodem. Gewoonlijk toch wordt aangenomen, dat hij gelijk is aan den afstand, dien een gezond man (ook wel een beladen muildier) in één uur aflegt (vgl. ons „een uur gaans") en daardoor wordt hij korter, naar gelang de weg bezwaren oplevert. In het vlakke veld is hij dus langer dan in bergachtige streken. Als gevolg hiervan is de farsang in het dagelijksch leven een vrij onbepaalde grootheid en, als grondslag voor de bepaling van afstanden, tamelijk onbetrouwbaar. Zijn lengte wordt dan ook door reizigers zeer afwijkend opgegeven: van 3.409 tot 3.915 Eng. mijlen (5468 tot 6300 M.). De langste bepaling is volgens berekening van generaal Schindler, die een bizondere studie van het onderwerp maakte [2]).

---

1) Deze vorm is een Arab. verbastering van het oorspronkelijke parsang (vgl. Gr. parasang), waarvan de beteekenis aangenomen wordt te zijn, „reeks steenen", in den zin van mijlpalen (zie reeds hierover Chardin, IV, 177, noot 2 van Langlès).

2) Chardin zegt, dat men de lengte op 6000 stappen (endazeh) stelt. Herodotus geeft voor den parasang 30 stadiën.

Andere afstandsmaten zijn de amadj, d. i. de lengte van een ploegvoor (vgl. Eng. furlong) = 500 gèz. Neda, d. i. de afstand, op welken een menschenstem waarneembaar is; naar men aanneemt = 4 amadj. Mīl, van Lat. oorsprong, als ons „mijl", = 2 neda. (3 mil, eertijds ook wel kùroh genaamd, vormen een farsang. De maïdan, woordelijk „vlakte", is een zeer vage maat, want zij stelt den afstand voor, dien een paard zonder te veel inspanning in één galop kan afleggen.

De meest in Perzië gebruikelijke vlaktemaat is de djèrīb = $32^2/_3$ gèz in het vierkant (Chardin, IV, 177), d. i. 1066.67 □ gèz [1]), dus, de gèz op 0.94 M. stellende, 942.49 □ M. Corn. de Bruyn (*Reizen*, p. 151) stelt de grootte van den djerīb tusschen 17 en 1800 Hollandsche ellen.

Te Tabriz bezigt men den batman (eveneens de naam van een gewichtseenheid) = 125 □ gèz, wanneer binnen de stad gemeten wordt en 180 □ gèz daarbuiten, d. i. voor tuinen, enz. (Greenfield, 324).

Tapijten werden reeds ten tijde van Chardin per □ gèz verkocht. Hij maakt er melding van, dat het vermenigvuldigen van lengte met breedte, om tot den prijs te geraken, ook in verscheidene landen van Europa werd toegepast en dat deze gewoonte uit het Oosten is ingevoerd, tegelijk met de kunst van het vervaardigen der (geknoopte) tapijten.

Inhoudsmaten komen in Perzië niet voor, daar alle waren, zoowel natte als droge, (graan, hout, petroleum enz.) per gewicht of aantal worden verhandeld [2]).

---

1) Polak (II, 158) zegt, dat de djèrīb meest op 1066 vierk. zèr (d. i. gèz) gerekend wordt. Stolze en Andreas (als boven p. 32) geven de navolgende verdeeling: 1 djèrīb = 10 kèfiz (in het noorden ook héfiz genaamd); 1 kèfiz = 4 tjeharjek (ook tjérek en tjèl); 1 tjeharjek = 10 nei (of neizéh); 1 nei = 2 zèr (d. i. gèz).

2) Hanway (II, 22) zegt, dat gewande rijst per ojar verkocht werd, dien hij een inhoudsmaat noemt. Deze was waarschijnlijk slechts in de provinciën aan de Kaspische zee gelegen in gebruik.

3. Gewichten [1]).

Op den nauwen samenhang tusschen gewichten en munten is reeds hierboven gewezen [2]). Werden reeds in de vroegste tijden goud en zilver als de meest geschikte ruilmiddelen gekozen, eerst vrij laat (in de 8ste eeuw na Chr., hetzij dan in Lydië of aan de westkust van Klein-Azië) ving men aan bepaalde hoeveelheden dezer metalen af te wegen en van een stempel te voorzien ten teeken van hun juist gewicht en gehalte. De gewoonte heeft echter nog zeer lang stand gehouden, zoowel in Azië als in Europa, om de munten te noemen naar het gewicht aan zilver of goud, dat zij bevatten.

Wij vinden dus ook in Perzië de gewichten veeltijds aangeduid met namen, die reeds hierboven als die van munten voorkomen.

Ten tijde der Sefeviden onderscheidde men twee stelsels: dat van de *burgerlijke* en van de *wettelijke* (*sher'aï*) gewichten. De laatste waren in den regel dubbel zoo zwaar als eerstgenoemde (Chardin), doch het is alleen met de eerste, zijnde die van den handel, waarmede wij hier te rekenen hebben. Als een derde stelstel kan men aanmerken de gewichten voor apothekersgebruik en waarmede edelgesteenten en paarlen gewogen worden. Deze zijn van onveranderlijke zwaarte in het geheele rijk. Overigens heerscht er in de Perzische gewichten geenszins de eenvormigheid, die men bij de munten opmerkt.

---

1) Van de oudere reizigers geeft slechts Chardin (IV, 172—176) een eenigszins volledig overzicht. Voor het onuitgegeven bericht van W. Geleynsz. de Jongh zie lager. Verder heeft Hanway (II, 21—22) een nauwkeurig lijstje met bemerkingen voor de tweede helft der 18de eeuw. Silvestre de Sacy's reeds vermelde vertaling van al-Makrizi bevat (p. 59—70) een „*Extrait du Traité des poids et des mesures légales*". Hij gaf een meer volledige vertaling met noten in het *Magasin encyclopéd.* van 1799 (herdrukt in de *Bibliothèque des arabisants français*, 1*e Série*, *t. I*, *p.* 133—171. Le Caire 1905). Voor het verband tusschen oude Oostersche en de Westersche gewichten zie Mauss (als boven). Voor den tegenwoordigen tijd geven Stolze en Andreas (als boven, p. 32—34) uitgebreide gegevens.

2) Het Perz. woord giran heeft de beteekenis zoowel van „zwaar" als „duur".

De zwaarte van de gewichten, die onder dezelfde namen in verschillende steden, met bijvoeging van den naam der stad (evenals ten onzent vroeger gebruikelijk was) voorkomen, loopt zeer uiteen. Het is onnoodig daarover in bizonderheden te treden, daar het hier slechts betreft de gewichten te beschrijven, waarmede de O. I. Compagnie in aanraking kwam. Wij bezitten daarover een memorie van Wollebrandt Geleynsz de Jongh [1]), die gevoegelijk als uitgangspunt kan dienen. Een korte verklaring dient echter vooraf te gaan van de daarin voorkomende Perzische benamingen, benevens een opgave van sommige door Geleynsz de Jongh niet genoemde onderdeelen van de in zijn memorie voorkomende gewichten.

De gewichtseenheid is de miskāl [2]) (de shekel van den bijbel, Polak) = 4.6 gram, overeenkomende met het gewicht van zijn voorganger, den Romeinschen Aureus. Chardin geeft de navolgende indeelingen: 1 miskāl = $^1/_2$ dirhem [3]). Danik of dang, i. e. „een zesde", = $^1/_6$ miskāl (zie blz. 398, noot 3), ook = 8 grein Trooisch. Djo, i. e. „(gepelde) gerstekorrel" [4]) = $^1/_4$ danik. Vakiyeh, „qui doit être l'once telle que nous l'avons" (Chardin). Binning [5]) stelt hem op 90 miskāl. Sa' shèr'aï = 1170

---

1) Zij komt voor als vervolg op de bovenaangehaalde „*Reductie van Parsiaensche munten . . .*" en voert tot titel: „*Notitie van de Parsiaensche gewichten, die in de negotie gebruyckelijc sijn ende alle waren naer deselve vercocht, ontfangen ende gelevert werden*" (1 November 1641).

2) Arab. mithkāl, in Perzië geschreven en uitgesproken miskāl. De oorspr. beteekenis was gewicht in het algemeen, later werd de naam uitsluitend toegepast op dat van den dinār, den aureus der Romeinen.

3) De dirhem was oorspronkelijk een gewicht. De zilveren munt, die een dirhem woog, werd ook zoo genoemd. Later werd de naam ook toegepast op elke zilveren munt, onverschillig van welk gewicht, die het meest in omloop was en geen afzonderlijken naam droeg. De dirhem was dus de zilveren standaardmunt, terwijl de gouden standaardmunt dinār heette en oorspronkelijk 1 mithkāl woog (vgl. Gr. drachm en stater). De verhouding in gewicht van den wettelijken dirhem tot den dinār was als 7 tot 10.

4) Bij anderen vindt men: gendum, i. e. tarwekorrel. Sommigen vinden een middenweg: gendum-djo.

5) „*Two years' travel*", I, 177. Hij was in Perzië in 1851.

dirhem [1]). Rothl (Lat. rotulus), „comme notre livre de poids". Zie voor afwisselende waarde elders: Sauvaire.

Voor het eigenlijke handelsgewicht, de men [2]), die in verschillende grootten voorkomt, bevat de memorie van Geleynsz de Jongh de navolgende gegevens.

Te Gamron bevond hij den men, waarmede alle goederen en specerijen, behalve indigo, door de Compagnie verkocht en gewogen werden, te wegen 30 ℔ Amsterdamsch. Daarentegen woog de men, tegen welken van andere vreemde kooplieden door de inlanders gekocht werd, 31¾ „ofte schaers" 32 ℔ Amst. Indigo werd ook door de Compagnie tegen dit gewicht verkocht [3]). De Engelschen verkochten tegen hun eigen wicht, maar hun 30 Eng. ℔ maakte ruim 31⅝ ℔ Amst., dus 1⅝ ℔ minder, hetgeen bij het vergelijken van prijzen in aanmerking diende genomen [4]).

De „mantauris" (Men-i-Tabriz) = ruim 6 ℔ Amsterd.

---

1) De Sa' was oorspronkelijk in Arabië, reeds ten tijde van Mohammed, een inhoudsmaat, die een gewicht aan water kon bevatten van 337 dirhem (Sauvaire).

2) De men (eigenlijk menn), in Perzië ook Batmen (Turksch volgens Polak) genaamd, was reeds in Babylonische tijden over geheel de oude wereld verbreid (1/80 talent): mannâ, Hebr. maneh, Lat. mina. Zijn gewicht was zeer verscheiden. De Portugeezen vonden hem in Indië en spelden den naam „mão", waardoor Linschoten (*Itinerarium*, p. 55) daaruit het Portug. voor „hand" verstond en aldus overbracht.

3) Waarschijnlijk doordat ook in Vóór-Indië de indigo tegen een afzonderlijken men verhandeld werd.

4) De door Gel. de Jongh gegeven uiteenzetting is niet heel duidelijk. Lockyer (p. 242), die omstr. 50 jaren later Gamron bezoekt, heeft: 1 Maund (men) Tabriz = 6¾ ℔ Eng. in de Factorij, en = 6¼ ℔ in den bazar; 1 Maund Copara = 7¼ ℔ in de Factorij, 7¼ tot 7½ ℔ in den bazar. Deze verschillen wijken af van die der Nederl. opgave. Het is mij onverklaarbaar welke men door Gel. de Jongh bedoeld wordt. Elders vond ik geen melding gemaakt van een men in Perzië, die, zooals lager blijkt, 5 Tabriz-men moet gewogen hebben. (De naastbijkomende in Vóór-Indië is de Sūrat-men van 37 Eng. ℔). Het schijnt wel, uit hetgeen volgt, dat wij hier niet te doen hebben met een Perz. gewichteenheid (Gel. de Jongh geeft geen naam aan zijn men van 30 ℔), maar wel met een door de Compagnie zelf ingestelde eenheid van 30 ℔ Amsterd., die zij aan haren koopers opdrong.

dient bij den verkoop van alle waren door inlandsche kooplieden en winkeliers, i. e. bazar; (dit is dus niet in overeenstemming met hetgeen Lockyer mededeelt). Ook de Compagnie onderwerpt zich aan dit gewicht voor hare inkoopen „alsoo 't een costuyme is".

Te Isfahan gebruikt men in den groot- en kleinhandel den „mantshae" (Men-i-Shah), zoo ook de Compagnie, zoowel voor haren in- als verkoop [1]). Bij weging van een geijkt gewicht bleek dit uit te brengen schaars $11^2/_3$ ℔ Brabantsch, d. i. Troois. De zijde wordt met den Shah gecontracteerd of van particulieren gekocht per Carge (Portug. carga = vracht, verdeeld in 2 somtijds, wanneer de vrachtdieren niet sterk genoeg blijken, in 3 balen) wegende 36 Men-i-Shah. Bij het verpakken voor verzending naar de kust bleek echter steeds een overwicht, daar de Men-i-Shah $11^3/_4$ ℔ Troois gaf, dus de carge 423 ℔ Troois [2]).

Indien de Men-i-Shah ruwe zijde met den Shah wordt gecontracteerd tegen 138 Mahmūdi $17^7/_9$ Khazbegi, dan komt de carge van 36 Men-i-Shah, zijnde 2 balen, op 50 Tūman à *f* 40.—, dus *f* 2000.—

Ten slotte bevat de memorie de navolgende herleidingen: 1 Men-i-Shah = 1200 „Matticael" (Miskāl) [3]); 1 Miskāl = 3 Engelsen; 3 Abbasi's (zie munten) = juist 5 Miskāl of 15 Engelsen; 1 Bīsti (zie munten) = juist 5 Engelsen; 720 Abbasi's = 1 Men-i-Shah. Ook wordt nog vermeld het Perzische pond („Parsis poet") wegende het $^1/_{12}$ van

---

1) Bij hetgeen volgt, nu de herleiding geschiedt in ℔ Troois in plaats van, als te Gamron, in Amst. ℔, dient in het oog gehouden, dat de Men-i-Shah onveranderlijk het dubbele heeft gewogen van den Men-i-Tabriz. — Te Isfahan, in de hoofdstad, had de Compagnie niet het overwicht, waarover zij aan de kust beschikte en zij moest dus hare vaderlandsche gewichten ter zijde stellen.

2) „In Espahan sijnde heb ick ingecoft $947^1/_2$ mantshae rouwe sijde van particuliere cooplieden, die int packen bevonden hebben tegen $11^3/_4$ ℔ per mantshae gepackt sijnde overwichte te wesen 18 mantshae sijnde $211^1/_2$ ℔, comt voor winst wegen de overwicht op de gehele partije naer den incoop desselfs *f* 1000".

3) Thans weegt de Men-i-Shah, zooals lager blijkt, 1280 miskāl.

een Men-i-Shah of 100 miskāl. Gmelin noemt dit Panscha en vermeldt het onder de gewichten in gebruik in de provincie Gilan, vanwaar voornamelijk de zijde betrokken wordt.

De Kìrat [1]), i. e. karaat, wordt niet door Geleynsz de Jongh vermeld. Thans bevat een miskāl 23 kìrat; waarschijnlijk was dit ook in de 17de eeuw het geval, waardoor zijn gewicht gesteld kan worden op 0,2 gram, hetgeen zeer nabij ons karaat komt (0,205 gram).

Het zal wellicht niet ondienstig zijn hier, ter vergelijking met bovenstaande gegevens betreffende het tijdperk der Sefeviden, een opgave te doen volgen van de voornaamste gewichten uit onzen tijd [2]).

Miskāl = 4.6 gram = 24 Nùkhūd, i. e. grauwe (volgens anderen, groene) erwt.

1 Nùkhūd = 4 Djo = 0.848 gr.

De Men of Batmen is van afwisselend gewicht in de verschillende streken en steden. De voornaamste zijn:

Men-i-Tabriz = 8 Abbasi [3]) = 640 Miskal = 2.944 K.gr.

Men-i-Noh Abbasi = 9 Abbasi = 720 Miskal = 3.312 K.gr.

Men-i-Bender Abbas = 840 Miskal = 3.864 K.gr.

Men-i-Shah = 16 Abassi = 1280 Miskal = 5.888 K.gr. [4]).

---

1) Afgeleid van „in stukken snijden". Het gewicht is dat der boon van den St. Jansbroodboom (*Ceratonia siligua*).

2) Ontleend aan Stolze en Andreas, „*Die Handelsverhältnisse Persiens*".

3) Er heerscht in de opgaven van reizigers menigmaal verwarring, doordat niet steeds in het oog werd gehouden het verschil tusschen den Men van acht en dien van negen Abbasi's. De Abbasi (wel te onderscheiden van de munt, die denzelfden naam droeg) weegt 80 Miskāl. Ten N. van Kashan komt de Men van 8 Abbasi's bijna uitsluitend voor. Wanneer men van Men-i-Tabriz spreekt, dan bedoelt men steeds dezen. Te Tabriz zelf echter, wordt de Men-i-Tabriz op 1000 miskāl (4,6 K. Gr.) gesteld bij het wegen van uitvoerartikelen van de provincie Azerbeidjan. Te Hamadan heerscht de Men van negen Abbasi's; evenzeer te Būshir en Shiraz.

4) Deze geldt te Resht, Kashan, Isfahan, Abadeh, enz.

Hashim men = 16 Men-i-Noh Abbasi = 52.992 K.gr. [1]).

Khervar, i. e. ezelvracht, = 100 Men-i-Tabriz = 294.4 K.gr.

De onderdeelen van den Men-i-Tabriz zijn:

1 Men = 4 Tjeharjek; 1 Tjeharjek = 10 Sīr; 1 Sīr = 16 Miskāl.

De Men-i-Noh Abbasi wordt verdeeld in 8 Vakiyeh, elk van 90 Miskāl (Binning).

---

1) Te Būshir wordt deze verdeeld in 4 Pūnzeh.

BIJLAGE C.

DIENAREN DER O. I. COMPAGNIE [1]).

Adrichem, Dirk van. Onderkoopman te Basra in 1651. In een brief van 27 Maart 1652 wordt hij als koopman betiteld. Aangesteld als Directeur van den handel te Sūrat, met een verband van drie jaren, 23 Augustus 1661. 372.

Aldendagh, Harmen Janse, Matroos, koksmaat. 35.

Andriese, Willem. Eerste assistent te Gamron, 1652. 351.

Angel, Philip. Opperkoopman in 1651. *XXXIX—*XLIV, (Zie ook Register).

Bacherach, Jacob. Wordt lid van den Raad van Justitie, 30 November 1639, Opperkoopman, 20 December 1650. Gaat als gezant naar Bali, 21 Februari 1651; wordt als Opperhoofd naar Vengūrla gezonden, 28 Augustus 1651. Aan zijn weduwe toegestaan naar Patria te vertrekken, buiten betaling van kosten en transportgeld, 5 November 1658. 373.

---

1) Deze lijst bevat de namen, vermeld in het verbaal. De met een * gemerkte namen komen echter niet in het verbaal, doch slechts in de Inleiding of de noten voor.

De met een * gemerkte cijfers verwijzen naar de plaatsen, die levensbizonderheden bevatten. Deze zijn hoofdzakelijk ontleend aan de „Personalia" (zie blz. XVII, noot 2) alsmede aan de briefboeken der Compagnie, aanwezig in het Koloniaal Archief (Rijks-Archief), voor zoover betreft de jaren der gezantschapsreis (1651—52). Voor het vervolg der loopbanen zijn de „Personalia" in den regel niet aangevuld geworden.

Bak, Govert den. In 1651, te Sūrat, schipper op het jacht „Concordia". 6, 372.

Barentsz (van der Gouw), Arent. Commissaris in Perzië in 1649. *XVIII[1], *49[2].

Bastinck (Bastincq, Basting), Willem (Wilhem). Opperkoopman te Gamron, 1645; gezant naar Perzië, 1646. XVI, *XVII[3], 25[1], 33, 59, 71, 72[1], 177[1], 246[1].

Berthels, Jan. Opperkoopman te Basra, 1651. 6, 8, 68, 334, 372.

Block (Blok, Blocq), Claes Cornelissen. Wordt commandeur over de vloot tegen Goa geëquipeerd, 25 Juli 1643; toegevoegd als commandeur aan den heer Maetsuycker op de expeditie naar Goa, 14 Juli 1644; zal het commando hebben over de macht, die de heer Maetsuycker ter verovering van Kīshm zendt, 1 Augustus 1644. XV—XVII, 177[1], 189, 190, 212, 234, 247[1], 252, 306, 354.

Bomgard, Hendricus. Predikant te Gale, 1652. De „Personalia" vermelden hem niet. Zijn naam komt voor als Bongart in een brief van Van Kittensteyn, Gale, 6 November 1650. 375.

Boudaen (Boudaan), Elias. Opperkoopman. Den 12[den] November 1651 te Sūrat aangekomen van Basra op het jacht „Concordia". 6.

Breugel, Albert van. Koopman te Basra, 1651. 6.

Bunde, Mathijs. Soldaat. 249.

By (Bye), Pieter de. Koopman te Brootchia (Broach), 1651. 9.

Caesar, Cornelis. Opperkoopman te Batavia, 7 Mei 1641; extra-ordin. Raad, 7 Juli 1651; geassumeerd als Raad van Justitie, 23 December 1651; President van de Weeskamer, 24 April 1653; Gouverneur van Thai-wan (Formosa), 24 Mei 1653; besloten hem uit zijn gouvernement te laten opkomen, 30 Juni 1656. XXVI, LXXXI, 1.

Carsteman, Jacob. Koopman te Surat, 1651. 6.

* Casembroot, Reinier. Assistent in Perzië, 1666. Teruggekeerd aldaar als Commissaris, 1684. Overleden (gesneuveld?) gedurende het beleg van het fort op het eiland Kīshm, 1687. XLV[1], 272[1].

Constant, Carel. Wordt president van den handel in Perzië, 10 September 1642. Wordt in 1645 opgevolgd

door W. Geleynsz de Jongh. XV, XVI, 51, 81, 167, 177, 189, 190, 234, 243, 249, 250, 253.
Cornelisse, Franchiois. Assistent te Isfahan, 1651. 58, 318.
Costerus, Hubert. Te Isfahan vóór 1651. 316.
Croon, Johannes. Opperkoopman te Gale, 1652. 374, 375.
Cunaeus, Mr. Joan. Ordinaris Raad van Indië, Gezant aan 'Abbas II in 1651. *XXXI—*XXXIV. (Zie ook Register).
Demmer, Gerard. Lid in den Raad van Justitie, 14 Juni 1638; Fiscaal van Indië bij provisie, 4 Januari 1639, definitief, 11 October 1639; extra-ordin. Raad en Gouverneur van Amboina, 18 Januari 1642; ordin. Raad, 19 October 1647; President van Schepenen, 13 Januari 1651; Commissaris in Kerkenrade, 28 Juli 1651; vertrekt naar het vaderland als Commandeur der retour-vloot, 4 December 1652. XXVI, 1.
Dutton, Joan (John), kapitein. *XLV—*XLVIII. (Zie ook Register).
Egbertsz, Reynier. In 1653 (vermoedelijk ook in 1651 en 1652) schipper van het jacht „de Sperwer". LXXXII.
Ente, Jacob. In 1651 te Sūrat. Schipper op het schip „Banda". 6.
*Geleynsz de Jongh, Wollebrandt. Koopman, Maart 1619; Opperkoopman te Brootchia (Broach), 1625; Directeur in Perzië, 1645—1647; Commandeur van een retourvloot van 12 schepen, 4 Juni 1648. XVII, 81[3], 398[3], 408.
Groes, Sybrant. Koopman te Gale, 1652. 375.
Ham, Jan Maertensz. Koopman te Gamron in 1651. *XLIV—*XLV. (Zie ook Register).
Hamel, Hendrick. Boekhouder op de Sperwer. LXXXII.
Hartsingh (Hartzinck), Carel. Koopman in Tonkin, 16 Juni 1638; Opperkoopman en krijgt het commando over de retourschepen, 15 November 1642; ordinaris Raad en wordt President van de Weeskamer, 7 Juli 1651; Vice-President van den Raad van Justitie, 23 December 1651; Commissaris van den kerkeraad, 31 December 1652; Gouverneur van Thai-wan (Formosa), 21 Maart 1653; bij provisie tot Directeur-Generaal verkozen, 20 Mei 1653; President van Schepenen, 3 November 1654; Directeur-Generaal van Indië, 8 Juli 1656; President van den

Raad, 25 November 1661; van dit presidium ontslagen, 23 November 1663. Overleden, 24 September 1667. XXVI.

Herderwijk (Harderwijck), Hajo van. Onderkoopman te Vengūrla, 1652. 373.

Hoekgeest (Houkgeest), Otto. Wordt, als Koopman, Opperhoofd te Vengūrla, 13 October 1648. 3, 292.

Houtman, Willem. Assistent te Isfahan, 1652. 308.

Hugo, Huybert. Opperkoopman en Opperhoofd te Ahmedabad in 1652; als Vice-commandeur onder Huybert de Lairesse naar het vaderland, November 1654. Daarna berucht zeeroover in de zeeën van Azië, voerende een commissie van den hertog van Vendôme, zoodat de onzen hem bij voorkeur „de France rover" noemen (zie *Dagh-Register int Casteel Batavia*, 1663, —64, —65). 9.

*Jager, Herbert de. Onderkoopman in Perzië, 1666—1670. Aldaar teruggekeerd als opperkoopman in 1684. Van daar vertrokken, 1687. XLV (A. en V.), XC—XCIV, 134⁴.

Janse, Leendert. Onderkoopman te Vengūrla, 1652. 373.

*Jeuriaensen, Jacop. Barbier te Gamron in 1645. XVI.

*Jochems, Geleyn. Onderkoopman te Gamron in 1645. XVI.

Keetlaer, Jean. Fiscaal te Gale, 1652. De „*Personalia*" vermelden hem niet. Blijkens een brief van Van Kittensteyn van 20 Januari 1651 was „'t fiscaels ampt... den ondercoopman Jean Ketelaer opgedragen". 375.

Kittensteyn, Jacob. van. Besloten hem als President naar Ceylon te zenden, 25 September 1649; den titel van Gouverneur en *f* 200 per maand toegekend, mits een jaar blijvende, 11 November 1651; als Gouverneur aangesteld, 30 April 1652; toestemming om de schenkage, door Radja Singa gedaan, te behouden, 16 September 1653; overleden te Batavia, 26 December 1653. 3ᵇ, 375.

Lairesse (Larisse), Huybert de. Directeur van den handel in Perzië, 1666; overleden aldaar, 1667. XLV¹, 9.

Levrey, Thijs. Opperstuurman op het fluitschip de „Patientia" in 1651. 4.

Luffelen, Johannes van. Eerste assistent te Gamron, 1652. 352.

Maetsuycker (Maatsuker), Mr. Joan. 1606—1678. Eerste

Raad en Directeur-Generaal, 1650, Gouverneur-Generaal, 1653. XXVI, XLVIII[2], XLIX, LXI[3], 1.

*Mathysen van Riethoven, Abram. Onderkoopman te Gamron in 1645. XVI.

Meyde, Adriaen van der. Wordt Koopman, 5 Maart 1644; besloten hem weer naar Koromandel te zenden, 9 April 1644; was in 1651 Opperkoopman te Negombo; wordt tweede op Ceylon, 30 April 1652; volgt Van Kittensteyn op als Gouverneur aldaar, 1653. 376.

Minne, Hendrik van der, van Amsterdam. Als assistent te Gamron gekomen, 1645. Onderkoopman geworden aldaar, 1651. 35.

Moerbeek, Pieter. Koopman te Sūrat in 1651. 6.

Neck (Nek), Jochem van. Koopman te Gamron, 1651. 16, 38, 289, 290, 311, 334, 339, 347, 348, 363.

Nollens, (van Leiden), Casparus. Te Gamron gekomen als Onder-chirurgijn, 1643; sedert Onderkoopman geworden; bevorderd tot Koopman aldaar, 1651. 35, 38, 334, 352, 363.

Orthen, Thomas van. Assistent te Gamron, 1652. 352.

Overschie, Nicolaas Jacobsz. Directeur van den handel in Perzië in 1633 en 1634. 143, 177, 189, 190, 191, 253.

Pelgrim (Pelgrom), Gerard. Provisioneel Directeur te Sūrat, 28 Juli 1651. XXIII[2], 6—8, 37[a].

Pietersen, Clement. Busschieter, kok. 35.

Reyniersz (Reniersz), Carel. 1602—1653. Gouverneur-Generaal, 1650—1653. XXVI, 1, 37[a], 260, 268, 421, 423.

Sarcerius, Dirck. Was in 1651 provisioneel Directeur van den handel in Perzië. *XXXV—*XXXIX. (Zie ook Register).

Schouten, Dierik. Wordt Opperkoopman, 23 Februari 1644; besloten hem naar Malakka te zenden, 3 November 1644; Opperkoopman te Djapara, 1 Maart 1651; vergezelt Cunaeus op diens reis naar Perzië, 15 September 1651; over Malakka naar China gezonden met opdracht eerstgemeld comptoir te visiteeren, 16 Maart 1655; van de visite van Malakka geëxcuseerd, 23 April 1655; met drie schepen naar Bali, Lombok en Bima gezonden om rijst, 28 Januari 1656; met Joan Verpoorten en Cunaeus als Commandanten over de vloot naar Bantam, 7 Juli

1656; op het jacht „Gelria" als commandant over de vloot naar Bantam, 4 Januari 1657; als Commissaris naar Makasser, 16 Februari 1657. (Zie Register).
Serooskerke, Renier. Opperkoopman te Gale, 1652. 375.
Solem, Davide de. Luitenant-Kapitein te Vengurla, 1652. 373.
Speelman, Cornelis-Jansz. Onderkoopman in 1651. *XLVIII—*LXIX. (Zie ook Register).
Steur, Dirck. Commissaris te Sūrat in 1652. 279.
Teylingen, Joan van. Opperkoopman, 28 Juli 1642; extraordinaris Raad, 23 Mei 1651 (was daarvóór Directeur van 's Compagnie's negotie in Gūzerat); wordt Vice-President van den Raad van Justitie, 21 Juni 1651; Commandeur der retourvloot, 1 November 1651. XXVI, 1.
*Twist, Isaacq van. Assistent te Gamron in 1645. XVI.
Trouwers. Assistent, vergezelt Cunaeus in 1652. 64.
Verburgh, Nicolaas. Was in 1646 gezant en Directeur in Perzië. *XVII[2], 25[1], 33.
Visnich (Hubert). Vestigt in 1623, Koopman zijnde, in opdracht van Pieter van den Broecke, den Perzischen handel voor de Compagnie. Tengevolge van slordig beheer vlucht hij in 1630 en wordt in de nabijheid van Aleppo door Bedoeienen vermoord. 91, 134[4], 171.
Voltelen, Gerret. Eerste Assistent te Isfahan, 1651. 36, 199, 318, 340, 349.
Vosch, Jacobus de. Koopman te Gale, 1652. 375.
Vosch, Leendert. Soldaat. 349.
*Weenincx (Winnincx), Leonard. Opperkoopman te Gamron in 1645. XVI[1], 177[1].
Weyns, Justinus. Onderkoopman te Sūrat. Huwt aldaar in 1651 de stiefdochter van den koopman Isaac Coedijcx. 9.
Willemsen, Leendert. Onderkoopman te Vengūrla, 1651. 6.
Willemsz (d'Wilm), Jacob. Opperkoopman te Isfahan, 1651. 34, 58, 67, 93, 96, 124[a], 133, 139, 206, 243, 258, 313, 318, 342, 355, 356.
Wijk, Henrick. Onderkoopman te Gamron, 1652. 347.

Inlandsche dienaren.

Bodek, Armeniër. Provisioneel assistent te Isfahan. 318.
David, Armeniër. Tolk te Gamron. 33, 43, 44, 51, 71, 93, 158, 168, 184, 313, 314, 316.

Ishak, i. e. Isaak (tekst: Sahaek), Armeniër. Tolk te Isfahan. 62, 93, 130, 133, 198, 226, 231, 253, 301, 315, 318, 330.
Pedro Pantaleo, waarschijnlijk halfbloed Portugees, wijnmaker te Shiraz. 45, 310, 319.
Hasan, Pers, looper. 320, 321.
Kamber, (tekst: Cauwer) Pers, looper. 130, 214.
Salman, Pers, looper. 186, 320, 321.

BIJLAGE D.

1. Brief van Carel Reyniersz. aan 'Abbas II [1]).

Brieff van den Gouverneur-Generael Carel Reniersz. ende de Raaden van India, wegen de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der vrije Vereenichde Nederlanden, Sijn Hoogheyt den Prince van Orangien, Grave van Nassouw, etc., gebiedende over den staet derselver landen in oriënten, aen Cha Abas, Coninck in Persia.

Groot vermogend Heere en Coninck.

Door Godes gratie voorspoedich ende geluckich in alle desselffs voornemen, Coninck van veele rijcken, landen, steden ende sterckten, machtich in dese wereldt, van zijne zubjecten ende geconfedereerde vrunden gevreest ende bemindt.

Achtervolgens de toesegginghe door onsen resident Dirick Sarcerius aen Uwe Majesteyt gedaen, soo en hebben bij de gedane herstellinghe in de hooghe regeringe onder onse natie in dese gewesten in geen gebreecke willen

---

1) Copie-boeck van afgesonden brieven, verleende commissiën en instructiën, ut Batavia naer verscheyde diverse quartieren. Zedert 22en Desember a°. 1650 ende eyndicht 4en Jannevary 1652, pag. 342 en 343. (*Rijks-archief*).

blijven, contentement te geven, maer voorgenomen een aensienelijcke legatie derwaerts aff te veerdigen, expresselijck om Uwe Majesteyt reverentelijck te begroeten ende te congratuleren over de heerlijcke victoriën door Godt almachtich verleent, tot uytbreydinghe van Uwe Majesteyts coninckrijcke, die 't zelve meer ende meer wil laten toenemen; alsmede tot bewijs van danckbaerheyt wegens de veelvoudighe faveuren ende liberteyten in 't exerceren van onse negotie als anders, bij onse residenten successive onder des Majesteyts coninckliycke schaduwe alomme in desselffs landen soo veele jaaren gonstelijck genooten, met opofferinge daerentegen van onse dienstwaerdicheyt tot Uwe Majesteyt naer vermogen.

Hiertoe is tot Uwe Majesteyt als onsen expressen ambassadeur comende den Edele heer Joan Cunaeus, zijnde een voorneme lidt uyt onsen Raade, wiens persoon wij gedienstelijck versoecken dat bij Uwe Majesteyt ende des landts grooten daervooren gelieven te verwaerdigen ende volcomen gelooff te laten meriteren, als zijnde absolutelijck gequalificeert in allen na vermogen contentement te doen wegens soodanich misnougen, als de Majesteyt voor desen tegen onse residenten mochte opgenomen hebben; alle 't welcke, soo t'eeniger tijt iets mochte voorgevallen wesen, wij reverentelijck versoecken, dat Uwe Majesteyt als noyt gepasseert wesende eeuwichlijck uyt sijne royale gedachten gelieve uytgeroeyt te laten wesen, gelijck van onser zijde alsdan moocht versekert wesen, opdat onse Hollandtse natie (zijnde ware, oprechte ende ongeveynsde vrunden van de Majesteyt ende den staedt desselffs wyt gerenommeerde rijcke) eenmael wederomme in spijt onser wangunstige ende geveynsde vrunden, die geduerich ons trachten odieux te maecken, in volcomen vertrouwen ende buyten eenich naerdencken in 't gemoet van Uwe Majesteyt als desselffs rijcxraaden oprechtelijck weder opgenomen ende gevestet werden, alsoo wij niet anders soecken noch trachten als tot verbeteringe van des Majesteyts handels, onder zijne coninckliycke schaduwe ende protextie, exercitie van libere ende onbecommerde negotie, onder soo favorable conditiën ende preëminentiën, als de Majesteyt uyt soo royalen ende liberalen gemoedt ons

gunstelijck zal gelieven te verleenen, ende met onsen gemelten heer ambassadeur de novo conditioneren, onder vaste en bestendige commandamenten, eens voor altoos onverbrekelijck door het geheel coninckrijck.

Tot erkentenisse aen Uwe Majesteyt gaet bij desen, sulcks als dese mael hebben vermogen bij te brengen, dat door meergemelten heer ambassadeur de Majesteyt gepresenteert staet te werden, eerbiedelijck versoeckende, gelijck wij vertrouwen, dese geringe gedachtenisse gunstelijck sult gelieven te laten accepteren. Wij souden wel yets raers, Uwe Majesteyt aengenaem sijnde ende weerdich om aen sulck een vorst, die door de gantsche weereldt van alle eeuwen soo hoogh vermaert ende beroemt is, met eeren te mogen voorstellen, hebben cunnen derwaerts geschickt, bijaldien wij niet versekert en waren geweest, dat Uwe Majesteyts rijck alomme van al sulcks soo overvloedich versien was, dat buyten hetselve nauwlijcks iets anders uytgevonden can werden. Echter soo versoecken wij gedienstelijck, dat soo wij Uwe Majesteyt ergens in het een off ander, uyt wat quartieren oock van de weereldt het mochte wesen, eenigen dienst connen presteren, hetzelve ons bekent gemaeckt moge werden, waerinne wij ons geluckich zullen achten, ende doorgaens in het bestellen van dien naer vermogen vaerdich toonen, dat de Majesteyt ons volcomen gelieve toe te vertrouwen.

In 't casteel Batavia, ady 14 September anno 1651.

Was geteekent:

CAREL RENIERSZ.

2. Brief van Carel Reyniersz. aan den I'timad ud Doulet.

Aen Achtumael douleth ofte Vertrouwder des rijcks in Persia [1]).

Met een waer, oprecht gemoet genegen sijnde, omme met alle coningen ende potentaten, voornemelijck in wiens

---

1) Copie-boeck . . . (als boven), p. 344.

landen onse negotie exerceren, in ongeveynsde vrundtschap te leven ende onverbrekelijck blijven te conserveren, onder alle welcke wij Zijne Hoogheyt ende zeer wijdvermaerde Coninclijke Majesteyt van Persia wel eene der voornaemste estimeren, soo hebben niet willen naerlaten bij dese voorgevallene veranderinghen in dese hooge regeringe in dese orientaelse gewesten, welgemelte Majesteyt als Uwe Hoogheyt uyt onsen name reverentelijck te laten begroeten ende congratuleren over de aensienelijcke victorie ende gedane progressen in verbreydinghe van desselffs rijcke, dat Godt almachtich meer ende meer gelieve te segenen; als mede tot danckbaerheyt ende opofferinghe onses volvaerdigen dienstes naer alle vermogen voor de menichvuldige eere ende gelijck wij ons in conscientie verclaren noyt anders geweest te hebben ende eeuwich trachten sullen te blijven.

Ende opdat dese besendinge met respect ende aensien tot effect van onse goede ende sincere intentie soude mogen geschieden, soo hebben goetgedacht daertoe te committeren d'Edele heer Johan Cunaeus, raadt ordinaris ende een voorneme lidt uyt onsen Raade, wiens persoon wij reverentelijck versoecken als onsen expressen ambassadeur mach erkent, aengenomen ende volcomen gelooff gegeven werden, als zijnde tot het uytvoeren deser legatie ende onse goede meeninge in desen tot wedersijdts contentement absolutelijck gequalificeert ende volmachtich. Ende alsoo sonder Uwe Hoogheyt, die bij Zijne Majesteyt in hooge estime ende zeer groot van vermogen is, gonstelijcke adsistentie ende voorspraecke, als onvermogen zouden blijven, soo willen vertrouwen dat het Zijn Edele achtervolgens de menichvuldige faveuren soo veele jaaren bij onse residenten in hooghg'achte Majesteyts landen alomme tot bevoirderinge van onse negotie genooten, neffens eerbiedich versoeck daerinne onder des Majesteyts als Uwe Hoogheyts schaduwe ende protextie buyten molestie van ymandt alomme, tot meerder vergrootinghe van des Majesteyts handels vryelijck mogen verblijven te continueren, onder soodanige favorabele conditiën ende preëminentiën, als met hooghgemelte Majesteyt sullen connen accorderen, ende ons royalijck zal gelieven toe te voegen,

onder vaste ende bestendige commandamenten onverbrekelijck ende voor altoos, opdat alle diffidentie van onse Hollandtse natie, die vele geveynsde vrunden zijn hebbende, die ons alsins trachten odieux ende suspect te maecken, eenmael uyt de gedachten geweert, ende bij meer hooghgedachte Majesteyt als Uwe Hoogheyt weder uyt een oprecht gemoet als ware vrunden mogen opgenomen werden, bij d'onse van Zijn Hoogheyt van tijt tot tijt genooten, dese mael mede niet en zal mancqueren, maer in allen deelen volcomen gunstelijck genieten, onder vereyste obligatie ende opofferinge onses gewilligen dienstes naer vermogen; in waerteken van welck bij desen door gedachten heer ambassadeur aen Uwe Hoogheyt gepresenteert staet te werden een geringe erkentenisse, die wij eerbiedich versoecken aen Uwe Hoogheyt gunstelijck mach geaccepteert werden, als 't selve wt oprechter ende genegener herten is hercomende, dat ons neffens het welvaren van Zijne Coninclijcke Majesteit als Uwe Hoogheyts persoon ten hoochsten een aengename tijdinghe zal wezen, wiens gesontheyt den almachtigen Godt voor lange jaaren wil preserveren ende verleenen gewenste overwinninge haerer vijanden.

In 't casteel Batavia, ady 14 September anno 1651.

Was geteekent:

CAREL REINIERSZ.

3. Geschenken.

De in noot [a], blz. 277 vermelde specificatie, die niet werd afgedrukt, komt in enkele gevallen niet overeen met de in het verbaal verspreide opgaven. Zoo blijkt de Shah ontvangen te hebben 5 in plaats van (blz. 146) 3 paradijsvogels en bovendien nog een „balckhanger" en 4 „plumagiën". Khalifeh Sultan ontving niet (blz. 154) het „juweellaedeken", maar in plaats daarvan een „Koninexvogeltje" en twee paradijsvogels. De „gory schotels", welke aan beiden werden vereerd, blijken „opregte antique" te zijn geweest. De specificatie in het verbaal is volgens

den aard der goederen. Pieter van Dam [1]) geeft echter de volledige lijsten van hetgeen aan ieder werd geschonken, ook aan de lagere beambten. Wat deze laatste betreft:

Aan den Secretaris des Koninex [2]):

100 goude moorsche ducaten,
9 ellen root scharlaken,
16 ellen fijn groen laken,
16 ellen fijn blaeuw dito,
98 ellen goude gallon.

Aan den Secretaris van den Vertrouden des rijcx:

70 goude moorse ducaten,
5 ellen root scharlaken,
8 ellen fijn groen laken,
8 ellen fijn blaeuw dito.

Aan den Deroga, of gebieder deser stadt:

2½ ellen root scharlaken,
6 ellen fijn groen dito,
5 ellen fijn blaeuw dito.

Aan den Oppersten portier des Koninex [3]):

6 ellen fijn groen laken,
4 ellen fijn blaeuw dito.

Aan den Oppersten portier van den Douleth:

4 ellen fijn groen laken,
2¼ ellen fijn blaeuw dito.

Aan den Tweeden portier des Koninex:

3 ellen fijn groen laken,
6 ellen gemeen laken.

---

1) Beschrijvingh van de Constitutie, Regeering en Handel van de Compagnie. L^ra. I. (*Rijks-archief*).

2) I. e. den „Waki'ah nevis".

3) Dit is de bewaker van de poort, niet de „Ishik agasi bashi (zie blz. 385), die in het verbaal eveneens „Opperste (ook wel Groot) portier" genoemd wordt.

Aan den Tweeden portier van den Douleth:

2¼ ellen fijn groen laken,
4 ellen gemeen laken.

Aan diverse Clercquen van des Conincx Secretarie, die alle des Conincx vernieuwde Commandamenten voor de Compagnie geschreven hebben:

16 ellen fijn groen laken,
32 ellen gemeen laken.

Aan de domesticque dienaers van den Douleth:

40 ellen gemeen laken,

30½ ellen aan de gemeene domesticque van den Corgi bassi,
23½ ellen aan die van den Couler agasi,
18 ellen aan de dienaers van de Naseer,
12 ditos aan die van den Eunuchus.

De recapitulatie van al de „schenckagiën" luidt:

4820 goude moorsche ducaten à *f* 5: 4: 't stuk	*f*	25064.
190½ ellen root scharlaken	„	5343.11.
61¼ dito groen fijn laken, met d'ongelden	„	406.1.8
68¼ dito fijn blaeuw d°	„	696.11.8
166 dito gemeene lakenen	„	849.18.
737½ dito goud en siveren cant en gallon.	„	1918.4.12
76 stucx alderhande rariteyten, met d'ongelden	„	8172.4.6
4930 mamoedys voor de voorsz. geregtigheyt.	„	1972.
Sa. beloopt de Schenckagie. .	*f*	44422.11.2

AANVULLINGEN EN VERBETERINGEN.

Blz. V[1] staat: Garcias y Figueroa, lees: Don Garcia de Silva y Figueroa. — Betreffende een Sp. uitg. van zijn werk zie hierachter op blz. LXXXVI.

Blz. VI[1]. Onafhankelijk van de zending Gardane werd ook nog de kolonel Aug. de Bontems in 1807—1808 door Napoleon naar Perzië gezonden. Hij hield zich bezig met de organisatie van het leger en beschreef zijn reis in de *Bibliothèque britannique* van 1810 en 1811.

Blz. VII, reg. 14 v. o., staat: Truillier, lees: Truilhier.

Blz. VIII, reg. 10 v. o., staat: Benarüh, lees: Benarü.

Blz. X. De hier beschreven kaart van Holdich in 6 bladen is de beste van Perzië, die verkrijgbaar is, maar zij is geenszins volledig of zonder gebreken. Er bestaat een andere uitgave in 8 bladen, die beter, maar niet in den handel is.

Blz. XIII[2], reg. 2 v. b., staat: p. 648, v. v., lees: p. 577 v. v., kaart p. 648.

Blz. XVII[2], reg. 3 v. b., staat: Tayonan, lees: Tayouan (Thai-wan, Formosa).

Blz. XXV[1]. De hier gegeven omschrijving is niet juist. De *Rubis balais* is een spinel, dus geen robijn en hij verschilt van dezen in samenstelling, hardheid, soortelijk gewicht en waarde. Hij komt in verschillende kleuren voor; het is de roode spinel, die gewoonlijk „rubis balais" (balas ruby) genoemd wordt. Zijn waarde staat tot dien van den robijn ongeveer als 1 tot 8 (zie: A. Houtum Schindler, „Persian Mineralogy in the 13th and 14th centuries").

Blz. XXV[2] staat: verhaal, lees: verbaal.
Blz. XXVII—XXIX en 27[1] staat: toman, lees: tūman.
Blz. XXVII, reg. 26 v. b., staat: toekomenden, lees: toekomende.
Blz. XXX[2], reg. 5 v. b., staat: khil'ad, lees: khil'at.
Blz. XXXIV. Een eigenschap van Cunaeus, die aanteekening verdient, was zijn goedhartigheid, blijkende uit zijn onveranderlijk vriendelijke bejegening van de Perzen van minderen stand, met wie hij in aanraking kwam. Ook de wijze, waarop hooggeplaatsten in de provinciesteden, b.v. de zoon van den gouverneur van Djahrūm (blz. 342) tijdens zijne ziekte, zich tegenover hem gedroegen, pleit voor een zekere hartelijkheid ten zijnen opzichte, waarvoor aan het hof te Isfahan geen plaats was.

De goedhartigheid van Cunaeus spreekt trouwens uit de portretten, die wij van hem bezitten. Zij zijn:

1. Door Joh. Mijtens (1663), 1.06 M. × 0.85 M., in het bezit van Mevr. Van Stralen—de Fremery te 's Gravenhage. Dit fraaie stuk stelt Cunaeus voor met zijn zoontje Philippus (geb. te Batavia 1653, overl. te Leiden 1670, genaamd naar zijn grootvader van moederszijde), die een landkaart in de hand houdt, waarop Kaapland, doelende op Cunaeus' commando over de retourvloot, einde 1657. Cunaeus ziet er hier, in houding en gelaatstrekken, opgewekter, meer „ideaal", uit dan men, het verbaal lezende, zou verwachten.

Over Joh. Mijtens zie: *Catal. raisonné des tableaux et des sculptures . . . (Mauritshuis)* La Haye 1895, door A. Bredius en C. Hofstede de Groot. Deze te weinig bekende historie- en portretschilder zal behandeld worden in het eerstvolgende van de reeks artikelen, die de heeren Bredius en Moes wijden aan „De schildersfamilie Mijtens" (zie: *Oud-Holland*, Dln. XXIV, XXV). Het Mauritshuis bezit drie stukken van zijn hand: N°. 113 (236), 114 (237) en 429 (237*a*).

2. Door Abr. van den Tempel (1669), 1.49 M. × 1.99 M., in de Regentenkamer van het Heilige Geest of Arm-, Wees- en Kinderhuis te Leiden. Cunaeus, temidden van de andere regenten gezeten, ter rechter-

zijde van den voorzitter, vertoont hier een trouwhartig, vol gezicht. De uitdrukking is verward en bedrukt. Hij draagt een hoed en houdt een hand op de borst. Over Van den Tempel zie Van Gool (I, 37—41). Hij stelt zijn levensloop van 1618—1672, noemt hem een uitmuntend historie- en portretschilder en looft inzonderheid het bovenvermelde regentenstuk.

3. Door K. de Moor, 0.47 × 0.33 M., in het bezit van den heer E. H. J. Cunaeus te Hoorn. Kniestuk in wijden mantel en bef, ongedekt hoofd. Vol gezicht, waarvan de uitdrukking is overeenkomstig die van 1, even vriendelijk, maar wat minder opgewekt. Als tegenhanger hiervan, het portret, eveneens door De Moor, van Cunaeus' vrouw, Sara Calendrini.

De Moor is zonder twijfel de door Van Gool vermelde zoon van den Leidschen schilder Ridder Karel de Moor (1656—1738). Hij heeft dan te Rotterdam gewoond. Verder vermeldt Van Gool slechts, „dat hy Portretten nevens antique en moderne Kabinetstukjes" schilderde. (II, 434).

Voor beschrijving van het wapen zie H. H. Röell, „Het geslacht Cunaeus". („*De Nederl. Leeuw*", 1903).

Onder de nakomelingen van Mr. Joan Cunaeus, van welke er steeds te Leiden gevestigd bleven, behoort vermeld zijn kleinzoon Mr. Andreas Cunaeus, de uitvinder van de Leidsche flesch.

Blz. XXXV[1] staat: vroegeren, lees: vroegere.

Blz. XL. Philip Angel was in 1649 te Gale. Zijn naam komt voor onder de onderteekenaars van wege de O. I. Comp. van een contract door Maetsuycker gesloten met Radja Singa. (J. E. Heeres, *Corpus diplomaticum . . . I*, 519).

Blz. XLIV, reg. 8 v. b. staat: was hij bevorderd, voeg bij: tot koopman.

Blz. XLV, reg. 15 v. b., staat 1660, lees: 1666.

Blz. XLVI[2], reg. 3 v. b., staat: Poulo, lees: Poeloe.

Blz. XLVIII, reg. 22 v. b., staat: macht, lees: zucht.

Blz. XLIX[a], reg. 2 v. o., staat: Toen, lees: Als.

Blz. LV, reg. 12 v. b. De afbeeld. van Speelmans begrafenispenning bij Valentijn is, wat het wapen betreft,

niet geheel juist. De penning in het Rijksmuseum toch vertoont de vreemde afwijking, dat de beide duimen naar rechts wijzen, den indruk gevende van twee rechterhanden.

Blz. LIX[1]. Wellicht ook is de vergissing ontstaan door verwarring met den Eng. titel „Knight Banneret", een oude waardigheid, staande tusschen „Baron" en „Knight", doch nu in onbruik geraakt. De nieuwe, door Jacobus I ingestelde titel van „Baronet" heeft met den ouden slechts gemeen de rangorde. — Reg. 3 v. b. staat: de titel, lees: den titel.

Blz. LIX[2]. Het brevet (br. 0.85 M., h. 0.70 M.), is zeer fraai en in uitmuntenden staat bewaard gebleven met het aangehechte grootzegel in was, waaraan echter een niet groot stuk ontbreekt. In den linkerbovenhoek bevindt zich het portret van Jacobus II. Het document is tevens merkwaardig door de zeldzaamheid van dergelijke brevetten, dateerende uit de 17de eeuw.

Blz. LXVII. Omtrent G. van Goor, den schilder van het miniatuurportret van Speelman, is weinig bekend. Door hetgeen Van Gool (*De nieuwe Schouburg*, *I*, 379) over G. Rademaker mededeelt, weten wij dat deze in de leer was bij Van Goor, aan wien hij op zijn beurt de „doorzichtkunde" onderwees, en verder, dat Van Goor gestorven is in 1694 of 1695.

Blz. LXVIII. De afmetingen van het portret van Speelman door A. Blooteling zijn: h. 28.1, br. 18.8 c.M.

Blz. LXIX. Matthijs Balen, de maker van het portret in Valentijn, is wel de minst bekende van degenen, die Speelman hebben afgebeeld. Het navolgende is ontleend aan hetgeen de heer Moes mededeelt in Thieme en Becker's *Allgem. Lexikon der bildenden Künstler*... (Leipzig 1908), II, 407. Geb. te Dordrecht 24 Februari 1684, leerling van Arn. Houbraken, huwde Maria van Basel, 8 Juni 1728. Overl. te Dordrecht 7 Januari 1766. Behalve de portretten der Gouv.-Gen. in Valentijn, die naar zijne teekeningen gegraveerd werden, is een door hem gegraveerde marskramer naar Adr. van Ostade bekend. Van zijn schilderijen zijn een paar stukken bewaard gebleven.

Blz. LXX, reg. 20 v. o., staat: machtige, lees: machtigen.
Blz. LXXI, reg. 11 v. b., staat: zelf, lees: zelfs.
Blz. LXXII, reg. 17 v. b., staat: Sharabani, lees: Shehr Banū, i. e. „De dame van het land" (Koningin). Haar graf bevindt zich, naar men aanneemt, op eenigen afstand ten O. van Shah'abdūl'azīm, nabij Teheran. In deze grafstede worden alleen vrouwen toegelaten (*Sch.*).
Blz. LXXIII[1]. De hier bedoelden zijn afstammelingen der Sefeviden langs den vrouwelijken lijn, doch deze zijn volgens Mohammedaansch begrip even geldig, daar toch ook de seijids van den profeet afstammen door diens dochter Fatimeh.
Blz. LXXV, reg. 18 v. b., staat: Ūsbégs, lees: Ūzbégs.
Blz. LXXVI. Als juiste plaats en datum van 'Abbas II overlijden wordt gesteld: de rustplaats Khusravabad in het district Damghan, in den nacht van Dinsdag den 26sten Rebi el èwel 1077 (24—25 September 1666). (R. Stuart Poole, *The coins of the Shahs of Persia*, *p. XXXV*).
Blz. LXXIX, reg. 5 v. o. Langlès geeft (Chardin, V, 305) „Iskander beyg" als den schrijver van den *Tarykh 'alem araï A'bbacy*. Van dit werk bevinden zich een aantal exemplaren in Hs. in Europa, o.a. te Londen (Britsch Mus. en R. Asiat. Soc.), Parijs, Weenen, enz.
Blz. LXXXVI, reg. 18 v. b., staat: Don Garcias y Silva Figueroa, lees: Don Garcia de Silva y Figueroa. — Het is mij gebleken, dat het Hs. wel degelijk bestaat, zelfs is het weinige jaren geleden uitgegeven en wel door „La Sociedad de bibliófilos Españoles" (187 leden), dus in beperkten kring en niet in den handel verkrijgbaar, zoodat de uitgave mij onbekend was gebleven. De titel luidt: „*Comentarios de D. Garcia de Silva y Figueroa de la Embajada que de parte del rey de Espana Don Felipe III hizo al rey Xa Abas de Persia.*" Madrid 1903—1905. 2 Dln. 8°, XVIII, 397, 625 blz. De inleiding is geteekend M. S. y. S. Het werk bevat 6 afbeeldingen van bas-relief figuren van Persepolis, ontleend aan een tweede onvolledig Hs. der reis. Beide Hss. bevinden zich in de Nationale Bibliotheek te Madrid. De reis is door Figueroa zelf beschreven, dus niet, zooals de Wicquefort beweert,

door een zijner secretarissen. De vergissing zal ontstaan zijn, doordat de gezant in den derden persoon schreef, in navolging, zegt de bewerker, van Julius Caesar. De vertaling vangt aan met blz. 219 van het eerste deel, zoodat de reis naar Indië en de beschrijving van Goa ontbreken. Zij is, althans voor zoover zij Persepolis betreft, bijna woordelijk getrouw (in de Sp. uitg. Dl. I, Cap. VI, p. 373—394), zoodat er van bijwerk van de Wicquefort geen sprake is.

Blz. LXXXIX, reg. 7 v. o., staat: Speelmans, lees: Speelman's.

Blz. XCII. In tegenstelling met hetgeen hier gezegd wordt, maakt het verbaal er wel degelijk melding van, dat Angel een teekening van Persepolis heeft gemaakt (zie blz. 121).

Blz. CXII, reg. 21 v. b.. Voor de volledige reeks artikelen, uitgegeven door Sauvaire onder den genoemden titel, zie: *Journ. Asiat.*, 7e Ser., Vol. XIV, 1879, XV, 1880, XVIII, 1881, XIX, 1882; 8e Ser., Vol. III en IV, 1884, V, 1885, VII en VIII, 1886, X, 1887.

Blz. XCIX. Te veel gewicht dient echter aan deze ambtelijke spelling niet gehecht. Veeltijds toch vormen de wijzigingen niets dan willekeurig door klerken aangebrachte verminkingen.

Blz. 5[1]. Over het verlies van onze factorij te Sūrat aan de Engelschen in 1795, de teruggave in 1818 en de ruiling, tegelijk met onze overige nederzettingen in Vóór-Indië en Malakka tegen Benkoelen, zie: P. H. van der Kemp, „De Nederl. factorijen in Vóór-Indië in den aanvang der 19de eeuw", (*Bijdr. Inst. v. Nederl.-Indië*, 6, *IX*, p. 411, v.v.)

Blz. 9[2], reg. 1 v. b., staat: *Baryhaza*, lees: Barygaza.

Blz. 11[1], staat: Sandjam, lees: Sandjan.

Blz. 12[2]. Voor de geologische gesteldheid van Ormūz zie: W. T. Blanford: „Note on the Geological formation seen along the coasts of Bilúchistán and Persia..." (*Records of the Geolog. Survey of India, Vol. V, Part* 2, 1872).

Blz. 12[2], reg. 2 v. b., staat: 12 Eng. mijlen, lees: 12 Zeemijlen. De omtrek wordt echter door Gen. Schindler gesteld op 16 Eng. mijlen, de kustlijn volgende, en de

bevolking op omstr. 1000 zielen in het koude, en 3 tot 400 in het warme jaargetijde. Het Portugeesche fort werd van water voorzien door middel van een kleine en twee groote regenbakken, deze laatste van een vermogen van 6000 gallons elk. Zij verkeeren nog in goeden staat (1907).

Blz. 13[1]. Ant. de Gouvea (1602) spreekt van een Portugeesch fort *Comeran*, gelegen op het vasteland tegenover Ormūz (*Relation . . .*, p. 37).

Blz. 15, reg. 8 v. b., staat: in geen *Perz.* woordenboek, lees: in geen hem ten dienste staand *Perz.* woordenboek.

Blz. 15, reg. 9 v. b., staat: npers., lees: Nperz.

Blz. 15, reg. 14 v. o., staat: 1612, lees: waarschijnlijk kort na 1515. Vgl. blz. 363, einde noot.

Blz. 15, reg. 16 v. b. De dwaling, dat de naam Gamron verband houdt met *gumruk* werd reeds (1656) vóórgestaan door Vincenzo Maria di S. Caterina da Siena (*Il viaggio all' India Orientali . . .*, *Libro I*, *Cap.* 32 *p.* 103).

Blz. 15, reg. 6 v. o., staat: Bender-Abbas, lees: Bender Abbasi (zooals ook in den tekst) = „de Abbasidische haven" en niet „de haven van Abbas". De thans gebruikelijke benaming in Europa is Bender-Abbas.

Blz. 16, reg. 20 v. o. Bender-Abbas heeft thans 8 tot 9000 inwoners.

Blz. 16, reg. 7 v. o., staat: 1622, lees: 1629.

Blz. 18[2]. Staat: Choultry (als bij Yule). De uitspraak schijnt echter te zijn: Shoultri, want Haafner schrijft volgens Yule: Schultris.

Blz. 19[1], reg. 2 v. b., staat: *Khalad*, lees: *Khil'at*, door Europeanen meest Khalat geschreven.

Blz. 21[1]. De namen der maanden van het Mohammed. jaar zijn:

1. Moharrem.	5. Djùmadi el èwel.	9. Ramazan.
2. Safer.	6. Djùmadi es sani.	10. Shevval.
3. Rèbi el èwel.	7. Rèdjeb.	11. Zu'l kadèh.
4. Rèbi es sani.	8. Sha'ban.	12. Zu'l hiddjèh.

Blz. 21[1] staat: *Schevval*, lees: *Shevval.*

Blz. 27[1], reg. 5 v. o., staat: *Fœta*, lees: fœtna, d. i. (Perz.) pūdineh, uitgesproken: pūdna, fūdna, pūneh, enz. Het is onze munt (*mentha*) en dient, evenals de daarneven

genoemde bīd-i-mashk en kasni, tot het samenstellen van een verfrisschenden drank. De tekst dient gelezen: „arak-bidmoche, — cachny en — foetna. ('Arak = uittreksel, sap). *Sch.* — Voor: ankūzah (reg. 4 v. o.) lees: ankūzeh.

Blz. 29[2], reg. 6 v. b., staat: 26½, lees: 26¼.

Blz. 30[1]. Tavernier (I, 683) zegt, dat de Shah honden hield, die er op waren afgericht misdadigers te verscheuren. Sir Thomas Herbert (p. 177) maakt er melding van, dat dit ook onder 'Abbas I geschiedde.

Blz. 33[1] staat: Djinao; de juiste spelling is waarschijnlijk Ginao.

Blz. 37[a] staat: Van Diemen, lees: Reyniersz.

Blz. 38[1]. De oorspronkelijke beteekenis van *sera*, *seraï* is „huis" (zoo heet ook thans huisbewaarder in Perzië: seraï-dar), later huizinge, paleis (vgl. Fr. Sérail, Ital. Serraglio) en herberg. Pieter van Dam vertaalt met „rusthuys."

Blz. 38[3]. Waarschijnlijk dient voor Gitsy in den tekst gelezen Gashi (*Sch.*)

Blz. 40, reg. 19 v. b. De noot 5, waarheen hier verwezen wordt, is vervallen. Zie voor de beteekenis van „caffila" (*kafileh*) blz. 36, noot 1.

Blz. 40[2]. De juiste spelling is Kahūristan, van kahūr = de Arab. accacia. Men treft den naam ook aan als Kauristan (*Sch.*).

Blz. 40[3]. *Menzèl* wordt ook gebezigd in de beteekenis van verblijf of rustplaats gedurende de reis.

Blz. 41[2]. Voor „Sera schoen" in den tekst lees: Sertjahan, een dorp in de Tarom afdeeling van Sabah = een district in Fars. (*Sch.*).

Blz. 41[3]. Tang-i-Dalan, d. i. „de pas leidende naar (het dorp) Dalan".

Blz. 42[1]. In reisverhalen en op Europeesche kaarten treft men, als hier vermeld, Hormūz aan, maar de officieele naam is, als in den tekst, Khermūd. Het is een dorp behoorende tot het district Lār (*Sch.*).

Blz. 43, reg. 4 v. o., staat: Z. W., lees: Z. O.

Blz. 43[1]. Gen. Schindler meent, dat voor „Sjekke-sek" in den tekst wellicht dient gelezen Tjik-tjik. Dit kan dan

een klanknabootsing zijn van druppelend water, de schaarschte daarvan aanduidende.

Blz. 44[1]. De spelling in den tekst, maar dan Behadani, schijnt meer waarschijnlijk dan Badani als op de Simla-kaart (*Sch.*).

Blz. 44[4]. Voor Surgou in den tekst dient wellicht gelezen *Tjerkh-ab* (o = ab), i. e. wiel-water, d. i. dus een wel, waaruit het water door middel van een wiel, waarover een touw loopt, wordt opgehaald.

Blz. 45[3], staat: 40, lees: 42.

Blz. 47[1], staat: *Buz-paseng*, lees *Buz-pazen* = het wijfje van den steenbok (*pazen*). Voor *Fa-zahr* enz., lees *pad-zahr* = beschermer, voorbehoedmiddel tegen vergif (vgl. Pihan, *Glossaire des mots français tirés de l'arabe, du persan et du turc*).

Blz. 47[2], reg. 3 v. b., staat: noot blz. 13, lees: noot 1, blz. 13.

Blz. 49[1], staat: Eng. mijlen, lees: Zeemijlen.

Blz. 50, reg. 1 v. b. De meening in den tekst verkondigd, dat de titel „Mehter" insloot het beheer over de stallen van den Shah, berust op een misverstand, zonder twijfel veroorzaakt, doordat het woord eveneens „stalknecht" beteekent (vgl. blz. 150[3] en 168[1]).

Blz. 56[2]. Voor Biris (als op de Simla-kaart), lees: Bèriz (*Sch.*).

Blz. 59, reg. 9 v. b., staat: Godias, lees: godias. — De komma dient weggelaten.

Blz. 59[1], staat: 22 Maart, lees: 21 Maart. Het Perzische zonnejaar vangt aan bij de lente dag- en nachtevening.

Blz. 60[1]. Voor Serara in den tekst, lees: Sar-i-Rah = hoofd (einde) van den weg (*Sch.*).

Blz. 60[2]. Voor Bararu (Simla-kaart), lees: (als in den tekst) Bènarū. Het komt ook voor als Benarūyeh (*Sch.*)

Blz. 61. Voor: Deh-i-Dombeh, lees: Deh-Dūnbeh (spreek: Dūmbeh) = „dorp van het staarteinde (van de vlakte, heuvels?)". Het komt ook voor als Damtjek en als Kal'eh-Dūmbeh (*Sch.*).

Blz. 63[1], staat: Tjah talg, lees: Tjah-talkh.

Blz. 68[1], laatste regel, staat: *Vindiciae*, lees: *Vindiciae.*

Blz. 70[1]. Chardin zegt (V, 226), dat 'Abbas I het korps

der Kūllar instelde ter beteugeling van de macht der Kūrtji's, doch Langlès vond het bewijs (zie Chardin, V, 305, noot), dat Shah Tahmasp (1523—1575) er de oprichter van was. De Kūllar werden in hun jeugd besneden, dus tot den Islam bekeerd.

Blz. 72, reg. 7 v. b., staat: kustplaats, lees: rustplaats.

Blz. 72[3]. De juiste spelling is Tadūvan (*Sch.*).

Blz. 73[1]. De officieele spelling is Khafr, ongeveer als in den tekst: Gaffer (*Sch.*).

Blz. 75, reg. 14 v. o., staat: waar hij zegt. — Bijvoegen: (*Journ. of the Soc. of Arts*, 1906, p. 754).

Blz. 79[1]. *Kal'eh-i-Bender* is een moderne verminking. De oorspr. naam was *Kal'eh Fahender*. De aangegeven diepte van den put — 600 yards — is onwaarschijnlijk. Gen. Schindler meent, dat 450 yards dichter bij de werkelijkheid komt.

Blz. 82[1]. De officieele spelling is Mūzaffari. (*Sch.*).

Blz. 85[1], reg. 3 v. o., staat: *munajjim*, lees: *munadjdjim*.

Blz. 87[1], 92[1]. Della Valle (IV, 65—68) beschrijft een bezoek bij Imam Kūli Khan en zegt, dat zijn vader, Allah Verdi Khan, van geboorte een Armeniër van den Kaukasus (Georgië) was, als jongen verkocht werd en in dienst van Shah Tahmasp geraakte.

Blz. 94, reg. 2 v. b., staat: Haly, lees: Hady.

Blz. 103, reg. 10 v. o. De bevolking van Shiraz is hier te laag gesteld. In 1884 wees een volkstelling aan 53607 zielen en dat getal is sedert eer gestegen dan gedaald.

Blz. 104[3], reg. 2 v. o., staat: karavaanseraï, lees: karavanseraï.

Blz. 105[2]. De „Zomerweg" wordt genoemd: Germsīr.

Blz. 105[3], reg. 8 v. o., staat: vallijen, lees: valleien.

Blz. 160, reg. 5 v. o., staat: *Issik*, lees: *Ishik*; daaronder staat: *Vezir (doulet) Kharedjeh*, lees: *Vèzir Ūmur-i-Kharedjeh*.

Blz. 107[3]. E. Herzfeld nam (in 1906) monsters der bij den bouw van Persepolis aangewende steensoorten, die door Dr. W. Sander onderzocht werden met den navolgenden uitslag: „[Der] etwas feinkörnigere Stein vom Hundertsäulensaal in Persepolis, besteht vorwiegend aus kohlen-

saurem Kalk, der durch gröszere Mengen bituminöser Bestandteile, daneben aber durch nicht unbeträchtliche Mengen Eisen verunreinigt ist; er enthält Spuren von Kieselsäure. — Ausserdem kommt in Persepolis ein grosskristallinischer grauer Marmor vor". (Pasargadae, in *Klio*, B[1]. VIII (Sonderdr. p. 33). Leipzig 1908).

Blz. 109, reg. 18 v. o., staat: Rice, lees: Price, en: *Feridoor*, lees: *Feridoon*.

Blz. 112[1] staat: *Tatchoram*, lees: *Tatcharam*.

Blz. 113[4], reg. 1 v. o., staat: Morgan., lees: Morgan,.

Blz. 114, reg. 11 v. o., staat: vierhondert, lees: vierhondert treden. Dit woord is in het Hs. weggelaten, doch komt voor in Valentijn, p. 223.

Blz. 114[1] staat: „Petit Apadana", lees: „Het kleine Apadana".

Blz. 115[1], reg. 2 v. b., staat: Kūh-i-Rahmed, lees: Kūh-i-Rahmet = Berg der Barmhartigheid.

Blz. 123[1], laatste regel, staat: *sultan*, lees: *soltan*.

Blz. 124, reg. 1 v. o., staat: Chiacon, lees Chiacou.

Blz. 124[3] staat: Kūshkizerd, lees: Kūshk-i-zerd.

Blz. 124[4]. Met Chiakou in den tekst wordt zonder twijfel bedoeld Shahkūh en niet Siya-kūh. (Shah wordt in het verbaal gewoonlijk *Chia* geschreven).

Blz. 125[1], staat: Dehgirdū, lees: Deh-i-Girdūn (*Sch.*).

Blz. 125[2], staat: Kedchoda, lees: Kedkhoda.

Blz. 128[1]. De door Lorini geraamde bevolking van 4600 inwoners is onjuist. Zij dient gesteld op tenauwernood 2000 (*Sch.*).

Blz. 129[1] staat: Amīnabad, lees: Amnabad. Het dorp is thans verdwenen; slechts de karavanseraï is overgebleven.

Blz. 130[3]. Wellicht dient in den tekst voor Cauwer gelezen Canwer, dat zou dan kunnen zijn: Kamber, een veelvoorkomende naam in Perzië. — In plaats: Sjatir, lees: Shatir.

Blz. 134[1]. Voor opheldering van den naam Saffrasbeeck zie blz. 225[1].

Blz. 134[4]. Voor de hier gegeven bepalingen van MacGregor voor de ligging van Isfahan dienen gesteld die van Dr. Becker (zie: A. Houtum Schindler, *Eastern Persian Irak*, *p.* 2): 32° 37[1] 30" N. B., 51° 40[1] 3.45" O. L. v. G. De hoogte = 5340 voet.

Blz. 137 reg. 13 v. b. De bewering van Struys, dat al degenen, die in dienst waren der O. I. Compagnie, zich in Perzië op inlandsche wijze kleedden, is onjuist. Zelfs schijnt dit slechts bij uitzondering het geval te zijn geweest. Zoo vermeldt Tavernier (I, 578) dat Shah 'Abbas II in 1642 den voetkus aan Bastinck weigerde, omdat hij hem, door zijn kleeding, voor een onderdaan hield. Eerst na gegeven opheldering werd hem de gunst toegestaan.

Blz. 137, reg. 16 v. o. Schindler (*Eastern Persian Irak, p.* 17) geeft als afleiding voor Zendeh-rūd (Pehlevi) *Zendeh* = groot; vgl. oud-D. Sintfluth = groote vloed (thans Sündfluth, zondvloed). — Zaiendeh-rūd is niet, zooals Kazimirski beweert, de oorspronkelijke, maar integendeel een moderne benaming.

Blz. 137, reg. 21 v. o. De bevolking van Isfahan is in de laatste jaren vrij belangrijk gestegen en kan thans boven 100.000 gesteld worden (*Sch.*).

Blz. 137[1]. Dr. Polak's onderscheiding is onjuist. Pilau en tjilau worden *beide* met boter bereid. Het verschil is, dat tjilau alleen uit gekookte rijst bestaat, terwijl pilau ook andere bestanddeelen bevat: lams- of schapenvleesch, kip, kwartels, musschen, rozijnen, krenten, amandelen, kersen, boonen, enz. Het gerecht wordt dan genoemd naar hetgeen voornamelijk is bijgevoegd. Vleesch of gevogelte wordt *steeds* bijgevoegd.

Blz. 138[1], staat Sheigh el Islam, lees: Sheikh ul Islam.

Blz. 139[1], staat: Khalifah, lees Khalifeh.

Blz. 141. Van het „drinken" van tabak wordt in het verbaal slechts hier, en dan nog slechts zeer terloops, melding gemaakt, terwijl het rooken van den „kalian" bij bezoeken thans in Perzië een, aan strenge regelen van etiquette onderworpen, onvermijdelijke gewoonte vormt. Het juiste tijdstip, waarop men in Perzië aanving te rooken is niet bekend, maar valt vermoedelijk tegen het einde der 16de eeuw. — Van thee spreekt het verbaal niet, hoewel zij reeds lang voor de helft der 17de eeuw in Perzië bekend was. Thans heeft zij er de koffie bijna geheel verdrongen.

Blz. 143[2]. Een ander voorbeeld, dat de meervoudsvorm

wordt aangewend voor een enkelvoudigen titel is, waar kooplieden en zelfs kleine landeigenaars worden aangesproken met *arbab*, het meervoud van *rabb* = meester (Hebr. *Rabbi*). Evenzoo eigenlijk het meervoudige shūma = Fr. vous, in plaats van het enkelvoudige tū = Fr. tu.

Blz. 146[2], reg. 2 v. o., staat: (i. e. voortdurend), lees: (i. e. 24 uren). — De Perzen rekenen den maatschappelijken dag te beginnen met zonsondergang.

Blz. 147[1], reg. 4 v. b., staat: *vedar*, lees: *vazr*. Nöldeke (*Tabari*, p. 53 en 444) leidt vèzir (vizier) af van het oud-Perz. *Wezirpat* = machthebber. Overgenomen door de Arabieren, lieten deze den uitgang *pat* weg, zonder welke de beteekenis echter verloren ging.

Blz. 147[1], reg. 3 v. b., staat: Vizir 'azim, lees: Vèzir a'zam.

Blz. 147[2] staat: *ghul* = (Perz.), lees: *ghull* = (Arab.). — De heer Schindler meent, dat de oorsprong Turksch en de spelling van Langlès: Kūllar Agasi (blz. 70[1]), de juiste is.

Blz. 149[1], reg. 1 v. o., staat: Sheigh, lees: Sheikh.

Blz. 149[2], reg. 5 v. b., staat: Ismaïl Shah, lees: Shah Ismaïl.

Blz. 151[3]. De vorm *Tûfeng agha bashi*, als in den tekst, was in de 17de eeuw meer gebruikelijk. Vgl. *Kullar agasi* (blz. 147[2]) of *Kullar agasi bashi*.

Blz. 152. „Twee Russen, die onder den naam van gezanten . . .". Dit bedrog heeft meer dan eens plaats gehad en werd meest gepleegd om de rechten op meegebrachte koopmansgoederen te ontduiken. Dit, en het gedrag dezer lieden in andere opzichten, bracht veel bij tot de reeds bestaande minachting voor Rusland, die in de 17de eeuw in Perzië regel was.

Blz. 152[1]. Chardin treft Botet de Lestoille nog in 1674 te Isfahan aan (*Voyages*, IX, 364). Tavernier (I, 654) spreekt van een goudsmid in dienst van 'Abbas II in 1664, l'Etoile genaamd, en zegt, dat hij te Isfahan geboren was. Hij schijnt wel dezelfde te zijn, die in de door Schefer uitgegeven brieven als kamerdienaar van den Koning wordt beschreven.

Blz. 153[1]. De juiste naam is niet *'Ali Kapi* = Verheven

Poort, maar *A'la Kapi* = Verhevenste Poort. Doorgaans wordt de naam echter uitgesproken 'Ali Kapi.

Blz. 156, reg. 15 v. o. Voor Chardin's „Charbaffe" dient gelezen: tjèrbāft = gesponnen zijde geschikt tot borduren.

Blz. 156, reg. 5 v. o., staat: Russland, lees: Ruszland.

Blz. 159. De functiën van Kūllar agasi en Mir Shikār bashi berustten ten tijde van het gezantschap, bij uitzondering, in één hand (zie hierover blz. 70).

Blz. 162[1]. De uitdrukking korūk of kûrūk wordt ook gebezigd voor de besloten jachtvelden van den Shah.

Blz. 186, reg. 24 v. b., Saliman, d. i. Salman (Salomon).

Blz. 187[1], laatste regel. Dat er van dezen tuin *geen spoor* is overgebleven is wat sterk uitgedrukt. Men kan nog heel goed den aanleg in groote trekken onderscheiden. De ligging is aangeduid op den plattegrond van Coste. (*Monum. modernes, Pl. III*). Olivier (*Voy. dans l'empire Othoman, l'Egypte et la Perse, V* 190) vindt den tuin nog in goeden staat (1796).

Blz. 188[1]. De poort „Baberouk" vindt men niet aangeduid op den plattegrond van Coste. Hij geeft echter als een tweeden naam voor de brug, die thans Pūl-i-Khadjū heet, Baba Rokn-ed-din, zoodat de poort van dien naam (in den tekst: Baberouk) dezelfde moet zijn, die hij Khadjū noemt. Wellicht (want, bāb = poort) is Baberūk een verkorting van Bāb-i-Rūkn (ed Dīn).

Blz. 222[1], staat: Khalād, lees: Khalāt.

Blz. 237[1], staat: het Opperwezen, lees: Imam Mehdi. Zie voor verklaring blz. 381—382 en Greenfield: *Die Verfassung p.* 177.

Blz. 240, reg. 12 v. b., staat: nodonguim, lees: nodongnim.

Blz. 240[1], reg. 2 v. b., staat: 4—6, lees: 4.6.

Blz. 242[1], staat: *Kapan* (Perz.), lees: *Kappan* (Turksch).

Blz. 251[1], reg. 2 v. b., staat: der, lees: den.

Blz. 251[3], reg. 2 v. b., staat: Rescht, lees: Resht.

Blz. 252, reg. 15 v. b., staat: Huysbeeks en Conink, lees: Huysbeeksen Conink.

Blz. 261[1]. De Rah-dari's werden in 1900 opgeheven.

Blz. 262[1], staat: Abargūh, lees: Abarkūh = op den berg, heuvel. De stad bevat van 12 tot 15000 inw. (*Sch.*).

Blz. 264, reg. 24 v. b., staat: Moela in Beek. Wellicht

dient gelezen: Mūllah in Bég. De beteekenis van dezen naam (of titel?) is mij niet duidelijk.

Blz. 265[1]. De gebruikte term „Koning van Holland" was bizonder ongegrond in 1652, toen men in Patria in het eerste stadhouderlooze tijdperk verkeerde.

Blz. 272[1], reg. 8 v. b., staat: Dauliers: lees: Daulier. In deze noot had dienen verwezen te worden naar blz. 148, v.v., waar een feestmaal beschreven wordt, waarbij Cunaeus en zijn gevolg als gasten van 'Abbas II tegenwoordig waren.

Blz. 272[1], reg. 7 v. o., staat: eigelijke, lees: eigenlijke.

Blz. 275, reg. 12 v. b. Casbyn, d i. Kazvīn, een welvarende stad, 156 K.M. ten W. N. W. van Teheran. Shah Tahmasp I (1524—1576) verhief het tot zijn hoofdstad, maar vijftig jaren later koos 'Abbas I daartoe Isfahan. Sir Thomas Herbert (1627) schatte de bevolking nog op 200.000 zielen. Thans telt men er ongeveer 30.000.

Blz. 275[1]. Vgl. Eng. *sack*, van Sp. *seco* = droog.

Blz. 276[3], reg. 4 v. o., staat: IV, lees: V.

Blz. 276[3], reg. 4 v. o., staat: *setsitji*, lees: *sebzitshi*.

Blz. 289[1]. Fryer (*A new Account of East-India and Persia*, *p.* 303—306) geeft een beschrijving van de heete minerale bronnen en hare uitwerking in het Ginao gebergte (1677).

Blz. 302[1]. Hadshi Kazīm, of wellicht Kasīm.

Blz. 304[1] staat: Arab. *banjasar*, lees: Perz. *banjasar*. Thans is meer gebruikelijk: *bungah*, *bangah*.

Blz. 310. Uit een brief van Nicolaes Overschie, Directeur van den handel in Perzië, geschreven den 24sten November 1636 uit Isfahan aan Bewindhebbers, blijkt dat Constantin Aleman, de eerste echtgenoot van Maria Gommez (waarschijnlijk eene Armenische) in 1635 nabij Aleppo „van de Turcken door sijn eygen dollich deerlijck om 't leven gebracht" was. In het daaropvolgende jaar hertrouwde zij met den opperkoopman Adriaen Smit, doch ook dit huwelijk had een droevig einde, want korten tijd na de voltrekking benam hij zich op eenigen afstand van Resht in Gilau, het leven.

Blz. 312[1]. De officieele naam van Djūlfa is: Djūlahiyeh (*Sch.*). — Vgl. hierboven op XCIX.

Blz. 312[1]. De bewering (ik ben er niet in geslaagd mijn

bron terug te vinden), dat Shah 'Abbas I in 1604 den Armeniërs eerst een woonplaats aanwees nabij het centrum der hoofdstad en hen eerst later verplaatste naar de overzijde der rivier, schijnt onhoudbaar, daar het toch vaststaat, dat hun kathedraal, gewijd aan St. Joseph, reeds het volgende jaar werd gebouwd op hare tegenwoordige plaats.

Blz. 324[3]. De door Langlès gegeven spelling en daarop gegronde afleiding zijn onjuist. Badjgah = tolplaats, als op blz. 104[2], dient gehandhaafd.

Blz. 332, reg. 20 v. b., staat: Miersa Haey, lees: Miersa Hady.

Blz. 332[3] staat: omstr. 170 K.M., lees: (van poort tot poort langs den weg gemeten) 147, 453 K.M., in vogelvlucht 122 K.M. (*Sch.*).

Blz. 338. De hier genoemde „Mr. Thomas Perck (sic) uyt Lhaar" is vermoedelijk dezelfde, die op blz. 313 en 318—319 voorkomt als Mr. Thomas, evenals Mr. Jean Louys Jubery meest kortweg Louys geschreven wordt en Mr. Robert Young: Robbert.

Blz. 341[2]. De bevolking van Djahrūm werd in 1907 officieel gesteld op 15000 inw. met de bemerking „de helft in, de helft buiten de stad" (*Sch.*).

Blz. 348[1], staat: Pasa, oudtijds Fasa, lees: Fasa, oudtijds Pasa.

Blz. 363[1], reg. 13 v. b. De hier aangehaalde kaart is die van de Admiralty (Hydrogr. Dep[t]) N°. 2837[a]. London 1906.

Blz. 373, regel 17 v. b., staat: toestand aldaar, en o. a. — Dit ter verduidelijking te vervangen door: , dien hij aldaar had aangetroffen bij zijn aankomst te Wingurla, den 4[den] Mei j.l., o. a., dat hij het comptoir onder het gezag vond van twee assistenten en ...

Blz. 380[1]. Door velen wordt de toevoeging „Doulet" thans hooger geschat dan die van „Saltanet". De hoogste eeretitel in Perzië is wel Zil-es-Sūltan, i. e. Schaduw van den Vorst. Hij wordt gedragen door Sultan Masūd Mirza, den oudsten oom van den regeerenden Shah.

Voor „Saltanet" bezigt men thans meer den vorm „saltaneh", voor „doulet" dien van „douleh".

Blz. 381, reg. 20 v. b., staat: Padisha, lees: Padishah.

Blz. 382, staat: I'timad ud Doulet, lees: I'timād ud Doulet.
Blz. 387, staat: Sipeh salar, lees: Sipeh salār.
Blz. 389. Ter verkrijging en tot behoud van hun ambt waren de gouverneurs echter verplicht den Shah en rijksgrooten herhaaldelijk belangrijke geschenken te maken (vgl. blz. 96).
Blz. 396[1], staat: līsti, lees: bīsti.

Kaart. De Kara Agatj, wier loop hier, in overeenstemming met Holdich's kaart, ten Z. van Baba Haji is afgebroken, heeft zijn oorsprong in den Kūh-i-marreh Shikeft, op eenigen afstand ten N. van Khan-i-Zinian. Nabij deze plaats ontvangt hij eenige kleine stroomen, zooals de Ab-i-Kanzard de Ab-i-Tjehel Tjashmeh, enz. en loopt dan eerst Z. O., daarna W. Gewoonlijk neemt hij den naam van de streken, die hij doorkruist: Siākh, Kavār, Simekān enz. tot ongeveer 52 O. L. v. G., waar hij aanvangt Mānd (gespr. Mūnd) te heeten (*Sch.*).
Staat: Amīnabad, lees: Amnabad
„ Azimūngir, lees: Azimūndjird.
„ Badeni, lees (waarsch.): Behadani.
„ Benarūh, lees: Bènarū.
„ Biris, lees: Bèriz.
„ Dehgirdū, lees: Deh-i-Girdūn.
„ Deh-i-Dombeh, lees: Deh-Dūmbeh.
„ Djihūn, lees: Sèrtjahan.
„ Gatshin, lees (waarsch.): Gashi.
„ Hajamal, lees: Hadjamal.
„ Hormūz, lees: Khermūd.
„ Kafr, lees: Khafr.
„ Kara Aghach, lees: Kara Agatj.
„ Kūristan, lees: Kahūristan.
„ Kūshkizerd, lees: Kūshk-i-zerd.
„ Mend R., lees: Mand R. (meest gesproken: Mūnd)

REGISTER[1]).

A.

Abarkūh. 262[1] (*A. en V.*).
'Abbas I. XXXIX[1], LXXIII, 12[2], 13[1], 123[2], 153[1], 170, 171[1], 187, 246[1], 284[1], 312[1], 363[1], 380.
'Abbas II levensbericht. XLII[1], LXXIV—LXXVII (*A. en V.*), 92, 141, 144[1], 145—152, 159, 162, 181, 186, 212—213, 214, 234, 245, 246[1], 257—259, 269—272, 275, 282, 296, 309, 312[1], 329, 346, 359, 369, 396, 421, 425.
Abbasi no dang va nīm (tekst: Abacy nodongnim). 240[1], (*A. en V.*).
Ab-i-germ (tekst: Aab de Germ). 323.
Abū Talib (Mirza, Kalantār Shiraz). 96, 98[2].
Achtuma douleth. Zie: I'timād ud Doulet.
Adel. 380.
Afghanen. 130[1], 134[4].
Agha. 45[1], 390.
Agha Taki (tekst: Acha Tachy, gewezen Shahbender te Gamron). 81[3].
„ „ (een karavanseraï). 81[2], 338.
Ahmedabad. 9[1].
A'la Kapi, 'Ali Kapi. Zie: Isfahan.

1) Zie voor dienaren der Compagnie ook: Bijlage C. Door de bijvoeging achter een cijfer van *A. en V.* wordt verwezen naar *Aanvullingen en Verbeteringen* hiervóór.

Alcatyff, Alcatyven (el-qatifa, tapijten). 23[1]. Zie: Tapijten.
Aleppo. 68, 89, 279, 314, 328, 334.
Alfandego (tekst: Alphandigo). 201[1].
Allah Verdi Khan. 87[1] (*A. en V.*).
Amael. Zie: Hammāl.
Amnabad (tekst: Amnadabath). 129[1] (*A. en V.*), 321.
Andreas (C. F.). 134[4], 394, 408, 412.
Angel (Philip). II, XXIV, XXXIX—XLIV (*A. en V.* voor XL), 4, 16, 22, 34, 37, 48, 72, 74, 121, 139, 199, 258, 293, 307, 328, 329, 335, 341, 342, 348, 349, 369, 370.
Ankūzeh (Assa foetida). 27[1] (*A. en V.*).
Arak (uittreksel, sap). 434.
Aram. Zie: haram (harem).
Ardassi, Ardesse (Zijde). 155[1].
Armeniërs. 294, 312[1], 316.
Arnold (Matthew). LXXII[1].
Asūpas. 123[2], 322.
Atesch-parast (vuuraanbidders). 74[1].
Augustijnen. 138, 180, 310, 316, 318.
Azimūngir, ook Azimūndjird. 73[1], 339[1].

B.

Baba Hadji (tekst: Babe Hasy). 83[1], 338[1].
Baba Rūkn-ed-Dīn (tekst: Baberouk). Zie: Isfahan.
Babūna Bég (Stahbender Isfahan). 242, 247, 251[1], 253, 256, 264.
Badjgah (tekst: Batsjega). 104[2], 324[2] (*A. en V.*).
Bagdad. 89, 279, 328.
Baghala. 365[1].
Bahram Gūr. 122[2].
Bassas de Padua (tekst: Baicxos de Paduas). 2[3], 368.
Bakhtiari. 105[2], 129[1], 380.
Bala pūsh (tekst: Ballenpous). 86[4].
Balen (Matthijs). LXIX (*A. en V.*).
Bandhaar, Bandhaar Abassy. Zie: Bender-Abbas.
Bangasar, banjasar (tekst: Bangesaar). 304[1] (*A. en V.*).
Banian (tekst: Benjaan). 332[1].
Barbaro (Josaphat). LXXXVI.
Barkhūrdar Bég. Zie: Kūllar agasi en Mīr Shikar bashi.

Barkhūrdar Sultan (Gouverneur van Ormūz). 263.
Basra (tekst: Bassora). XV, XXIV, XXXV, XXXVIII, 6, 13[1], 68, 203[1], 258[3], 328, 334, 362, 372[2].
Bazār (tekst: Basaar). 320[1].
Bég, Begum. 7[1].
Béglerbégi. 388.
Behadani, Bedani (tekst: Bahadany). 44[1] (*A. en V.*). 363[1].
Bènarū (en bouwvallen aldaar). 60[2] (*A. en V.*). 350[3].
Bend Ali (tekst: Bande Aly). 38[1].
Bend-Emir. 106[1].
Bender-Abbas (Gamron). 13[1] (*A. en V.*). 171[1], 363[1].
Bender-Abbasi. 433.
Bengalen. 214, 239, 258[3].
Bèriz (Biris, tekst: Bery). 56[2] (*A. en V.*), 351[1].
Bevloeiingswerken. 106. (Zie ook Kanāt en Mirab).
Beya pas, Beya pīsh. 251[3].
Bezoar (Perz. pad-zahr). 47[1] (*A. en V.*).
Bīd-i-mashk (tekst: Bidmoche). 27[1],
Bishop (M[rs]. Isabella). VII[1].
Blooteling (A.). LXVIII (*A. en V.*).
Bontems (Aug. de). VI[1] (*A. en V.*).
Bouwvallen. Zie: Bènarū, Khaneh Gabran, Naksh-i-Rūstam, Persepolis en Tadūvan.
Brieven, rekeningen en voorstellen (Afschriften van gewisselde). 21, 155, 166, 176, 202, 207, 240, 241, 248, 250, 268, 276, 280, 281, 303, 304, 343, 344, 356, 357, 421, 423.
Brievenvervoer. 328[1], 334.
Broecke (Pieter van den). LVI[1], 5[1].
Brootchia (Broach). 9[2] (*A. en V.*).
Browne (E. G.). 102[2], 128[1].
Bruyn (Cornelis de). II[1], V[1], LXXXV, XCI, 13[1], 60[1], 74[1], 78[1], 79[2], 102[2], 107[2], 108[1] v.v., 128[1], 134[4], 350[1].
Buffkens (Huybert). 133[2], 136, 196, 312, 319.
Burghers (Ceilon). 375[1].
Būz-pazen. 47[1] (*A. en V.*).

C.

Cabay. Zie: Kaba.
Cachny (Kasni). 27[1].
Cadgoda passant. Zie: Kedkhoda pasand.

Caffel bassi. Zie: Kafileh bashi.
Caffelke (kleine caffila). Zie: Kafileh.
Caffila. Zie: Kafileh (karavaan).
Cagoda. Zie: Kedkhoda.
Calanthaer. Zie: Kalantar.
Cananore. 374[2].
Candahaar. Zie: Kandahār.
Canwer. Zie: Kamber.
Capado. 49[3].
Capan, Capandaar. Zie: Kappan, Kappandār.
Capusin. Zie: Kapucijnen.
Carewansera. Zie: Karavanseraï.
Carge, Carga (last). 307[1].
Carichan. Zie: Garik Khan.
Carmelitanen. Zie: Karmelieten.
Casbyn. Zie: Kazvīn.
Casuwaes. Zie: kadjaveh.
Cauwa. Zie: kahveh.
Ceilon (tekst: Cheilon). XIX, XXXIII, XXXVII, 194, 213[a], 215, 368, 374, 375[1].
Chan. Zie: Khan.
Chardin (Jean). II[1], V[1], LXX, 74[1], 102[2], 134[4], 152[1].
Chelleby. Zie: Tjèlebi.
Chelmenar. Zie: Tjehel minār.
Cherevan. Zie: Shirwan.
Chiacou. Zie: Shahkūh.
Chia Sjaan. Zie: Shah Djehan.
Chiavaal. Zie: Shevval.
Chierewan. Zie: Shirwan.
Chiraz. Zie: Shiraz.
Chirvani (zijde). Zie: Shirwani.
Chjap. Zie: Tjap.
Chjappaar. Zie: Tjapār.
Chjatier. Zie: Shatir.
Chormandel. Zie: Koromandel.
Choultry. 18[2] (*A. en V.*).
Chour basere Chan. Zie: Gūr-bazargan.
Cilhaddia. Zie: Zù'l hiddjèh.
Codrington (Thomas). 196, 225.
Colompatchia. Zie: Ghūlam Padishah.

Commandamenten. 20, 172, 237, 261, 263—267, 276, 355, 369.
Commerbant. Zie: Kamer-bend.
Commesja. Zie: Kūmishah.
Comorin, of Kawari (tekst: Cabo Commerijn). 368[3].
Compagnie (Oost-Indische). Hare geschillen met Perzië. XIII—XVIII.
„ omzet en winsten in Perzië. XXXVII.
Congo (Bender-Congo). Zie: Kung.
Conink (ook hoofd) der coopluyden. Zie: Malik-et-tadjir.
Conink van Hollant. 265[1] (*A. en V.*).
Corde. Zie: Kūrdeh.
Corestan. Zie: Kahūristan.
Corge (tekst: Corgie). 302[2].
Corsi bassi. Zie: Kūrtji bashi.
Coscosaar. Zie: Kūshk-i-zerd.
Coste (Pascal). 107[2] v.v., 134[1].
Coucharon. Zie: Kūshk-i-aram.
Couleragasi. Zie: Kūllar agasi.
Crawfurd (John). LIV.
Croegh. Zie: Korūk.
Cruickshank (A. H. P.). VIII.
Cunaeus (Joan). Instructie. XIX—XXVI.
„ geschenken in Perzië ontvangen. XXX[2].
„ levensbericht. XXXI—XXXIV (*A. en V.*).
„ portretten. 429.
„ LI, 1, 3, 10, 18, 22, 24, 32, 37, 38, 43, 44, 45, 47, 48, 51, 53, 57, 58, 63, 66, 69, 71, 83, 84, ontvangst Shiraz 85—88, 89, 93, 94, 98, 100, 107, 119, 121, 124, 129, ontvangst Isfahan 133—138, 139, 140—143, 145, ontvangst bij den Shah 146—152 en 270—272 (*A. en V.*), onderhandelingen 163—317, vertrek naar Gamron 318, 319, 321, te Shiraz 324—337 en 338—340, ziek te Djahrūm 341—349, 351, 353, 355, 360, 362, 368—370, 373—376.
Curzon of Kedlestone (Lord). XI, LXXXIX, XCIV, 107[2] v.v., 134[4], 312[1].
Cyrus (tekst: Chirus). 73[3], 101[1].

D.

Dalan. 41[3] (*A. en V.*). 363[1].

Dalboquerque (Afonso). 12[2].
Dam (Pieter van). XIV, LIII.
Daman (Damão). 4.
Daoud Mehter. Zie: Mehter.
Darab. IV[2], 348[1], 363[1].
Darius. 81, 107[1], 110, 111[1], 112[1], 115[2], 117[1], 120[1], 326.
Datjing (tekst: Datcho). 242[1].
Daulier-Deslandes (A.). LXX, 272[2].
De-Cou. Zie: Deh-i-Kūh.
Deftar khaneh (tekst: Dafter gonna). 276[1].
Deh-Dūmbeh. 60[1] (*A. en V.*), 350[3].
Deh-i-girdūn (tekst: Digerdou). 125[1] (*A. en V.*), 322.
Deh-i-Kūh. 56[1], 549.
Della Valle (Pietro). V[1], LXXXVII, XC, 12[2], 13[1], 87[1] (*A. en V.*).
Deodate (Aartsbisschop). 64.
Diemen (Antonio van). XV, XLVI[2], LV, LVIII[1].
Dieulafoy (Jane). 128[1], 134[4].
Dieulafoy (Marcel). XCI[1], 107[2] v.v.
Dinār (tekst: Deneer). 276[2], 394, 409[3].
Dischmeester. 105[3].
Diū. 11[2].
Divan Bégi (tekst: Duwan begi). 163, 218, 271, 383.
Djahrūm. 63, 65[2], 65—72, 341—350 (*A. en V.*), 354, 366.
Djèrib. 187[1], 407.
Djohar Agha. 45[2], 48, 50, 52, 53, 340.
Djūlfa. Zie: Isfahan.
Djùmadi el èwel. 238[1].
Djùmadi-es-sani (ook: el okhra). 277[1].
Douleth. Zie: I'timād ud Doulet.
Du Bois (J. P. I.). XLIX, L, LV, LXIX.
Dupré (A.). V[1], VI[1], 82[1].
Dutton (Joan, d. i. John). XLV—XLVIII, LXXXIV, 3, 8, 22, 37, 48, 139, 199, 206, 257—259, 293, 295, 307, 308, 325, 326, 372, 373.

E.

Eghias Bég (tekst: Egasbeek). 225[1], 315, 319.
Ehvas Bég (Gouverneur van Lār). 45[1], 48—53, 143, 197, 340, 348, 351, 353, 354, 360—362.

Eïd-i-Norūz (nieuwjaarsfeest). 59[1] (*A. en V.*), 145.
Emancouly Chan. Zie: Imam Kūli Khan.
Emirabad. Zie: Mīr Kazim.
Emonsada. Zie: Imam Zadeh.
Engelschen. XXVIII, XXXIII[1], XXXIV, XLVI—XLVIII, 5[1] (*A. en V.*), 9, 12[2], 20, 38, 58, 103, 135, 201, 216, 221, 265[1], 284, 290, 291, 296, 314, 324, 326, 327[1], 331, 337—339, 359, 374[1], 374[2], 375[1].
Entrepôt (Recht van). 203[1].
Espahan. Zie: Isfahan.

F.

Facquiel. Zie: Vèkil.
Fakhr-abad (tuin te Djahrūm). 72[1].
Farsang, Farsakh. 406.
Fasa. Zie: Pasa.
Figueroa (Don Garcia de Silva y). V[1], LXXXVI (*A. en V.*), 74[1], 88[1].
Flandin (Eugène). 107[2] v.v.
Fœtna. Zie: Pūdineh.
Forg. 348[1], 363[1].
Fortuyntjes eylant. 378[1].
Foster (W[m].). IV[1], XLVI.
Franschen. 133, 135, 310.
Fryer (D[r]. J.). V[1], 13[1].

G.

Gabr (gavr). 74[1].
Gaffer. Zie: Khafr.
Gale, Punto de Galle. 375[1].
Galipha Sulthan. Zie: Khalifeh Sūltan.
Galladt. Zie: Khalāt.
Gamron (Bender-Abbas). II[2], V v.v., XXXVI, XLI, XLII, XLIV, 13[1] (*A. en V.*), 17—38, 49, 201, 208, 224, 227—230, 233, 239[a], 249, 263, 275, 280, 284[1], 287, 288, 296, 299, 300, 303[a], 304, 312, 331[a], 344, 353[a], 360—370. Zie ook: Bender-Abbas.
Gardane (Ange de). VI[1].
Garik Khan (tekst: Carichan). 59[2].
Gas begi. Zie: Khazbegi.

Gastos. 183[1].
Gauwer Aga. Zie: Djohar Agha.
Gemelli-Careri (J. F.). V[1].
Germabad (tekst: Germawa). 120[1], 323[5].
Germoet. Zie: Khermūd.
Geschenken (aan Cunaeus en gevolg). XXX[2], 22, 27, 31, 47, 50, 83, 88, 142, 257—258, 274, 307, 309, 327, 334, 340, 354, 368.
" (van Cunaeus). 29—31, 32, 51—52, 71, 98, 99, 146 (*A. en V.*), 154 (*A. en V.*), 160, 168, 260, 277 (*A. en V.*), 307, 308, 309, 341, 366, 425—427.
Gèz (tekst: Ges). 404—405.
Ghari (tekst: Gory). 146[2], 425.
Ghilan. 251[3].
Ghūlam Padishah. 98[1].
Ginao. 33[1] (*A. en V.*).
Gitsy (Gashi?). 38[3] (*A. en V.*).
Godar-i-Na'lshikan. 65[1].
Godia. Zie: Khadjah.
Goens (Rycklof van). XCIV[3], 328[1].
Golius (Jacobus). XVIII[1], XXV.
Gommez (Maria). 310.
Goor (G. van). LXVII (*A. en V.*).
Gouvea (Antonio de). LXXXVI.
Groot-Mogol. LXXIII, 97, 211, 214, 259, 346. Zie ook: Shah Djehan en Kandahar.
Grootvizier. Zie: I'timād ud Doulet.
Gūmbaz el Lala (tekst: Gommesellala). 125[3], 322.
Gūr-bazargan. 40[4], 363[1].
Gūrkher. 122[2].
Gūzerat. 201.

H.

Hadi (Mirza, gouverneur van Shiraz). 86—100, 325 v.v., 340.
Hadjamal (rivier). 363[1].
Ham (Jan Maertensz.). XXXIX, XLIV, XLV, 34, 58, 67, 73, 98, 130, 133, 139, 199, 223, 229, 231—234, 236, 240, 243, 253, 313—315, 318, 319, 321, 331, 342, 343, 355, 356.
Hammāl. 365[2].
Handschrift (beschrijving). LXXXII.

Haram (harem). 36[2].
Haren (Onno Zwier van). XLIX[1].
Hasan Bég (Shahbender Gamron). 18, 20, 22, 23, 30, 33, 288—292, 304, 331, 332, 334.
Haspas. Zie: Asūpas.
Hasselt (Jan Lucasz. van). XXXIX[3].
Herbert (Sir Thomas). V[1], LXXXVIII, LXXXIX, XC, 57[1].
Hèzar djèrib. Zie Isfahan.
Hoehoenabeeck. Zie: Babūna Bég.
Hof te Isfahan. LXX—LXXI, LXXIV[2], 134[4], 145—152, 270—272, 382[3], 384—387.
Hofsted van Essen (G.) XCIV[1].
Hohlenbeek. Zie Oghlan Bég.
Honden. 30[1] (*A. en V.*), 324.
Hooghe (Romein de). L[1], LXIX.
Hoogkamer (Jacob). 272[1].
Hormūz (dorp). Zie: Khermūd.
„ (stad op het eiland Djerūn). Zie Ormūz.
Horn (Paul). LXXVII, LXXVIII.
Huet (Cd. Busken). LII[1].
Hūsein Kūh. 120[1].
Huysbassy. Zie: Yüs bashi.
Huysbeek. Zie: Ūzbég.

I.

Ibrahim (tekst: Ebrehim, tolk der Engelschen). 63, 213.
Iliāt. 60[3].
Imam. 87[1], 382, 396.
„ (Emir) Ahmed. 57[2].
„ Ismaïl (tekst: Emaelheyl). 122[1], 172.
„ Kūli Khan. 13[1], 87[1], 92[1], 94, 106, 125, 171, 172, 173, 202.
„ „ „ zijn paleis te Shiraz. 89—90.
„ „ „ zijn dood. 91—92.
„ Mehdi. 87[1], 237[1] (*A. en V.*), 382.
„ Reza. 169[1], 332[3].
„ Zadeh (grafstede van een heilige). 57[2].
„ „ (dorp). 122[1], 323.
Isfahan. XXVI, XXXVI, 133—318.
„ intocht. 133—138.

Isfahan. beschrijving. 134[4] (*A. en V.*).
„ Djūlfa. 58, 142, 307, 312 (*A. en V.*).
„ A'la Kapi, 'Ali Kapi. 134, 153[1] (*A. en V.*).
„ Baba Rūkn-ed-Dīn.. 188[1], 196, 308.
„ Hèzar Djèrib. 187[1] (*A. en V.*).
„ Maïdan-i-Shah. 134, 134[4].
„ Tjehel Sūtūn. LXXVII, 360[1].
„ Tūghtji poort. 194[1].
Isfahanek. 93, 130, 132[1], 319.
Ishik agasi bashi. 134, 158, 218, 269, 385.
Issīn. 33[1].
I'timād ud Doulet. XVIII, XXI, 37, 69, 70, 93, 106, 130, 131, 133, 134. 139, 141, 144, 145, 147, 149, 154, onderhandelingen 159—317, 331, 336, 340, 342—347, 356—362, 382, 423, 425. Zie ook: Khalifeh Sūltan.

J.

Jacobijnen (christelijke sekte). 64.
Jager (Herbert de). XLV (*A. en V.*), XC—XCIV, 134[4].
Jakhdan (tekst: Jagtan). 319[2].
Japan. 97, 346.
Jaraon. Zie: Djahrūm.
Jasdegas. Zie: Yezdikhāst.
Jaubert (P. Amedée). VI[1].
Jemisse bassi. Zie: Sebzitji bashi.
Jesuïten. 89, 312[1].
Jones (Sir Harford). VI[1].
Jong (Mr.). Zie: Young (Robert).
Jonge (J. K. J. de). LIII.
Jongh (Joh. de — of van —). LXIX.
Jubery (Jean Louis, President van de Eng. factory te Isfahan). 58, 59, 61, 63, 139, 324, 326, 346, 359.

K.

Kaart van Craandijk (C.). X.
„ „ De l'Isle (G.). XII.
„ „ Haussknecht (C.). 120[1].
„ „ Holdich (T. H.). X (*A. en V.*).
„ „ Turner (W. J.). X. A. H. P.
„ „ Wilson (A. T.) en A. H. P. Cruickshank. X.

Kaba (kabaai). 19[1], 45.
Kadjaveh. 55[1].
Kafileh (karavaan). 36[1].
„ bashi. 301[1].
Kafir (giavr, giaour). 74[2].
Kahūristan, Karistan (tekst: Corestan). 40[2] (*A. en V.*), 329.
Kahveh (koffie). 83[3], 141 (*A. en V.*). 182.
Kalantar. 45[4], 53, 262[3], 391[3].
Kal'eh-i-Bender (Kal'eh Fahender). 79[1] (*A. en V.*).
Kamber. 130[3] (*A. en V.*).
Kamer-bend. 99[2].
Kanāt, Karīz (onderaardsche waterleiding). 41—42, 363[1].
Kandahār. LXXV, 97, 169[2], 197, 211, 214, 237, 259, 328, 346.
Kappan. 242[1] (*A. en V.*).
Kappandār, Kappandari. 299[1].
Kapucijnen. 138, 180, 309, 314, 334.
Karavanseraï. 38[1] (*A. en V.*).
Karmelieten. 138, 152[1], 180, 294, 309, 334.
Karvary (zijde). Zie: Khervari.
Kasīd. 214[1].
Kazimirski (A. de Biberstein). 134[4].
Kazvīn. 275 (*A. en V.*), 282.
Kedkhoda. 45[4].
Kedkhoda pasand (zijde). 155[1], 278.
Khadjah, Khodjah. 54[1].
Khafr. 73[1] (*A. en V.*), 338[4].
Khalat (Khil'āt, eerekleed). 19[1] (*A. en V.*), 26, 257, 258.
Khalifeh Sūltan. XVI, levensbericht LXXVII - LXXX, 139. Zie ook: I'timad ud Doulet.
Khan. 388—389.
Khaneh Gabran (tekst: Goene Gabron). 74[1], 79. Zie ook Tadūvan.
Khazbegi. 317[1], 403.
Khermūd (ook wel: Hormūz). 42[1] (*A. en V.*), 363[1].
Khervari (zijde). 155[1].
Kinneir (Sir J. Macdonald). VI[1].
Kīshm (tekst: Kismus, Kismis). XV, 49[1] (*A. en V.*), 306[1], 371.

Kizil bash. 97[3].
Kom. 332[3] (*A. en V.*).
Koromandel. XXIII, XXVII, LI[2], LX, LXIII, 201, 213[4], 215, 239, 258[3], 288, 376.
Korūk, Kūrūk. 162[1] (*A. en V.*).
Kotèl (bergpas). 56[2].
„ na'l stekèni 125[3].
Kūh-i-Hormūz. 363[1].
Kūh-i-Rahmet. 115[1] (*A. en V.*).
Kūli. 263[4].
Kūllar. 70[1] (*A. en V.*).
Kūllar agasi (ook voor Mīr Shikār bashi, zie: *A. en V.* voor blz. 159). 70[1], 95[1], 97, 98, 147[2] (*A. en V.*), 150, 159[1] (*A. en V.*), 160, 169, 181, 198, 214, 269, 271, 277, 282, 295—298, 307, 309, 345, 385.
Kūmishah. 124, 130[1], 131, 320.
Kung (tekst: Congo). XIII, 12[2], 42[1], 45, 53, 201.
Kūrdeh. 55[2].
Kūristan. Zie: Kahūristan.
Kūrtji's. LXXII[2].
Kūrtji bashi. 69[1], 152, 160, 163, 198, 218, 271, 274, 293, 298, 387.
Kūshk-i-aram. 196[1].
Kūshk-i-zerd. 124[3], 322.

L.

Langlès (L. M.). IX, LXXVIII[1] (*A. en V.*).
Lār (tekst: Lhaar). 43, 46—56, 47[2], 91, 280, 334, 348, 352[1], 363[1], 366.
Larek (tekst: Lereecque). 14[1], 371.
Lari (tekst: Larijn, afkorting: L[a]/[n]). 303[1], 401.
Leenen (Johan van). 44[2], 272[1].
Leeuwen. 271, 386.
Leeuwenson (Joannes). V[1], XIII, 328[1].
Legia, Lahidjani. (zijde). 155[1], 278.
Legise (Anthonio, consul te Aleppo). 279, 334.
Lestoille (Isaac Botet de). 133, 142, 152[1] (*A. en V.*), 196, 207, 225, 310, 313, 318.
Leupe (P. A.). I[1], XXXIX[2], LI.
Lhaar. Zie: Lār.

Linga. XIII, 42[1].
Louys (Jean). Zie: Jubery (Jean Louis).
Lycklama à Nyeholt (T. M.). 133[2].

M.

Maanden (Perzische). 434.
Mahmed Bég (tekst: Mamet Beecq). 33[2]. Zie: Nazir.
„ Yūsūf Bég (tekst: Mamet Isoff Beek, Mehmandār). 73, 81, 105, 107, 124, 128.
Mahmūdi (tekst: Mamoedy, afkorting: $m^a/_{oy}$). 402.
Maïdan-i-Shah (tekst: Meydaan). Zie Isfahan.
Maksūd Begi. (tekst: Macsoubegy). 129[2], 321.
Malabar (tekst: Mallebaar). 3, 368.
Malakka. XIX, XXIII, 236, 287.
Malcolm (Sir John). VI[1], 85[1].
Malik-et-tadjir. 264, 391[3]
Mamoedy. Zie: Mahmūdi.
Man, Manchia. Zie: Men, Men-i-Shah.
Mandelslo (J. A. von). II, V[1], LXXXVIII, XC.
Mansada, Monsada. Zie: Imam Zadeh.
Mantimento (tekst: Mainctementos). 340[1].
Masjaff Coelibeek. Zie: Nadjef Kūli Bég.
Máskat, Máskat eilanden (tekst: Mesquatta). 6, 13[1], 372[3].
Masulipatam. 236.
Matūra. 376[1].
Mausuer. 62[3], 350.
Mayār. 131—132, 319.
Mayin (tekst: Mahien). 121[1], 323.
Mazanderan (tekst: Masandran). 346[1].
Mehdi Kūli Khan (tekst: Megti Coulichan). Zie: Ishik agasi bashi.
Mehmandār. 105[3].
„ (van Shiraz naar Isfahan, zie: Mahmed Yūsūf Bég).
„ (te Isfahan). 139, 142, 145, 146, 244, 249, 257, 260, 328.
„ bashi. 386.
Mehman khaneh. 105[3].
Mehter (tekst: Megter). 33, 49—50 (*A. en V.*), 168[1], 197, 217, 226, 386.

Mechter Daoud. Zie: Mehter.
Men (een gewicht). 410[2].
Men-i-Shah „ 411.
Menzèl. 40[3] (*A. en V.*).
Merry (Mr., President factory der E. I. C. te Sūrat). 8.
Mervdesht. 119[1].
Meshhed (tekst: Masjet). 169[1], 211.
Mian Kal'eh. 120[1].
Mierameth. Zie: Imam (Emir) Ahmed.
Mihrab (tekst: Mierabab). 6[2].
Mijtens (Joh.). 428.
Min bashi. 123[1].
Mirab. 383.
Mīr akhor bashi. 150[3], 385.
„ Kazim (tekst: Mergaseon). 107[1].
„ Shikār bashi. 159[1], 385. Zie ook: Kūllar agasi en Barkhūrdar Bég.
Mirza (tekst: Miersa). 86[1].
Mohammed 'Ali Bég (de vorige Nazir). 54.
„ Bakir. 86[2].
„ Kazīm Bég (tekst: Mahomet Cassenbeek, gouverneur van Djahrūm). 65—72.
„ „ „ (opperrechter te Shiraz). 84, 94, 99.
Monte d'Ely, M[t]. Delly (tekst: Monte Delly). 374[1].
Mooren. 6[3].
Moorse ducaten. Zie: Zechien, Zecchino.
Morteza Kūli Khan (tekst: Mortis à Coulichan). Zie: Ishik agasi bashi.
Mosaffry. Zie: Mūzaffari.
Mūkhek (tekst: Meggek). 72[2], 341[1].
Mūllah (tekst: Molle). 143[1].
Mūllah Hūsein (tekst: Molle Hossen, waarn[d]. gouverneur van Gamron). 368, 369.
Mūnadjdjīm. 85[1], 386.
Mūzaffari. 82[1] (*A. en V.*), 338[2].

N.

Naband (dorp). 289[1] (*A. en V.*).
„ (rivier). 363[1].
Nadir Shah. 13[1], 312[1].

Nadjef Kūli Bég. 134[2]. Zie: (waarnemend) Ishik agasi bashi.
Naksh-i-Rūstam. 117[1], 120[1].
Nauriz. Zie: No-rūz.
Navaap (als titel van den I'timād ud Doulet). Zie: Nawab.
Nawab. 143[2] (*A. en V.*).
Nazir (Mahmed Bég, ook „Tresorier"). 33, 54, 70, 147, 150[2], 158—160, 163, 169, 181, 188, 196, 213, 215, 216, 218, 223, 225, 226, 231, 270, 291, 298, 305, 345, 361, 384.
Niebuhr (Carsten). 120[1].
No-rūz. 59[2] (*A. en V.*), 145.

O.

Occident (Mr., van de factorij der Eng. E. I. Cy. te Sūrat). 8.
Odoric de Perdenone. LXXXVI.
Oedjangh. Zie: Ūdjan.
Oghlan Bég, Olan Bég. 345, 361[1].
Oman Coulichan. Zie: Imam Kūli Khan.
On bashi. 123[1].
Opperste poortier, Gulde stokdrager. Zie: Ishik agasi bashi.
Ormūz. 12[2] (*A. en V.*), 42[1], 49, 90, 263[1], 284[1], 363[1], 367.
Ouseley (Sir Gore). VI[1].
„ (Sir W[m]). VI[1], 79[3].
Ousjouaal. Zie: Ūdjvār.

P.

Paarden. XXIV, XXX[2]. 48, 186, 194, 215, 289, 291, 309, 328, 368.
Padishah (tekst: Patchia). 211[1].
Paghos, Khadjah Paghos (tekst: Godia Pogoes), 199, 279[1], 313, 315, 318.
Palakka (Radja Aroe). L[2], LXII[4].
Paradijsvogels. 146[4].
Parsi. 74[1].
Pasa (tekst: Passa) IV[2], 348[1] (*A. en V.*), 363[1].
Pasargadae. 79[3].
Patientia (Fluyt de) 4, 16, 22.
Patna, Pattana. 287[1].
Perck (Thomas, Assistent Eng. E. I. Comp.). 313, 318, 319, 338 (*A. en V.*).

Pers (Mr., van de factory der Eng. E. I. Comp. te Sūrat). 8.
Persepolis LI, LXXXV—XCV, 324, 326.
„ beschrijving. 107—118.
„ aangewende steensoort. 107[3] (*A. en V.*).
„ grafsteden. 117.
Personalia. XVII[2].
Perzië (uitvoer van geld is verboden). XXIX, 237—238.
„ (werken betr. de nieuwe geschied. van). LXXVII[2].
Petter (Erasmus). V[1].
Pilau en Tjilau. 137[1] (*A. en V.*).
Pinas. 376[2].
Polo (Marco). 12[2].
Portugeezen. 4, 11, 12[2], 13[1] (*A. en V.*) 201, 263, 351, 363[1], 372[3], 375[1].
Prasel (Pracel). 2[3].
Precce (J. R.). VII[1], 13[1].
Price (W.). VI[1], 108[1] (*A. en V.*).
Pūdineh. 27[1] (*A. en V.*).
Pūl-i-Fasa. 84[1].
„ -i-Gūrg (tekst: Poulou Gor). 323[1].
„ -i-Khan. 106[1].

Q.

Quitasol (tekst: Quitachol). 113[2].

R.

Radix chinae. XLI.
Radja Singa. 215, 375[1].
Rah-dar. 261[1].
Rah-dari. 261[1] (*A. en V.*).
Raphaël du Mans (Père). LXX.
Ras el Hadd (tekst: Cabo Rasalgatta). 368, 373.
„ Mūsandim. 12[1], 372[1].
Rauwel. 332[2].
Reaal. 29[2].
Rèbi el èwel (tekst: Rabia elavel). 172.
Rhun (Poeloe). XLVI—XLVIII.
Robbert (Mr.). Zie: Young (Robert).
Roe (Sir Thomas). IV[1].
Rousseau (J. B. L. J.). VI[1].

Russen. 152 (*A. en V.*).
Rūstam. 80[1].

S.

Safār, Khadjah Safār (tekst: Godia Saffaar). 133, 142, 143, 298, 307, 315, 319.
Safraz Bég (tekst: Saffrasbeek). 134, 135, 142, 143, 225[2], 257, 313, 315.
Sahib-Begum. 7[1].
Salvatori (Dr.). VI[1].
Sambuco (Sambūk). 7[2].
Sandjan (ook: St. John). 11[1] (*A. en V.*).
Sarcerius (Dirck). XXV, XXXV—XXXIX, LXXXIII, 4, 16, 19, 21, 22, 24, 26, 35, 37, 48, 49, 52, 53, 55, 58, 64, 66, 82, 94, 98, 133, te Isfahan 138—318, 327, 329, 330, 332, 335, 339, 347, 349, 350, 353, 364, 365, 367, 369—372.
Sar-hèdd (hooge of zomerweg). 105[2] (*A. en V.*).
Sar-i-Rah. (tekst: Serara). 60[1] (*A. en V.*).
Schaftmeester, Schaffmeester. 105[3].
Schefer (Ch.). XCVIII[1].
Scheffer (J. H.). LVII.
Scheg 8[1].
Schindler (A. Houtum). XCVIII, 134[4], 405[1], 405[3].
Schouten (Dierik). XXXIX[1], LI[2], 3, 8, 18, 22, 24, 37, 55, 67, 93, 124[a], 180, 186, 213, 214, 217, 246, 258, 273, 287, 289—292, 303[a], 320, 321, 327, 329, 331, 332, 334, 338, 339, 343, 347, 348, 350, 351, 353, 362, 367, 373, 376. (Zie ook *Bijl. C*).
Sebzitji bashi (tekst: Sjemmetsi bassi). 276[3] (*A. en V.*), 343.
Sefeviden. LXXI—LXXIV (*A. en V.*), 92[1], 149[2], 379.
„ geschiedbronnen. LXXXIII[1].
Sèfi (Mirza), koopman Isfahan. 277, 292, 298, 311—312.
„ „ koopman Shiraz. 93, 238.
Sèfi I (Shah). XXXIX[3], LXXV, 91, 92[1], 170, 179, 187, 262, 264.
Sèfīd bam (būm). 42[1].
Segban bashi. 159[1], 386.
Seh Gūmbedan. 120[1].
Sek (wijn). 275[1].
Seraï, sera, zera (verkort. van: karavanseraï). 38[1], 41[2], 319[1].

Seraatje, kleine karavanseraï 41[4].
Serara. Zie Sar-i-Rah.
Sergoen. Zie: Zerghūn.
Sha'ban. 355[1].
Shahbender (tekst: Sabandhaar). 18[1].
Shah Djehan. XVIII, 197. Zie ook: Groot-Mogol en Kandahar.
Shah-in-Shah. 211[1], 281.
Shahkūh. 124[4] (*A. en V.*).
Sjammady el avel. Zie: Djùmadi el èwel.
Shatir (looper). 130[3], 214[1].
Sheikh. 46[1], 392.
„ Ahmed (aanzienlijk koopman Shiraz). 46, 50, 54, 55.
Sherley, ook Shirley (Sir Anthony en Sir Robert). II[1], IV[1], 123[1].
Shevvāl. 21[1] (*A. en V.*).
Shiáhs, Shiïten. LXXII, 87[1], 123[1], 393.
Shiraz. XXXVI, 73[1], 87—104, 324—338, 354, 363[1].
„ beschrijving. 92[1], 101—105 (*A. en V.*), 324[3].
Shirehtji bashi. 58[3], 385.
Shirwan. 124[1].
Shirwani (zijde). Zie: Ardassi, Ardesse.
Shūr-rūd. 32[1], 40[1], 363[1].
Siamse Sangy. Zie: Tjashmeh-zangi.
Sierasibassy. Zie Shirehtji bashi.
Sipeh salār (tekst: Sepasselaer). 151[2], 163, 169, 211, 214, 259, 387.
Sjammadi essani. Zie: Djùmadi-es-sani.
Sjatallig. Zie: Tjah-talkh.
Sjautry. Zie: Choultry.
Sjekke-sek. Zie: Tjik-tjik.
Sjemmetsi bashi. Zie: Sebzitji bashi.
Sjolpha. Zie: Djūlfa.
Sofi, Soffi, Sophy. 149[2].
Soualys chom. Zie: Sūali.
Souratta. Zie: Sūrat.
Spahan. Zie: Isfahan.
Spahanek. Zie: Isfahanek.
Speelman (Cornelis). Levensbericht. XLVIII—LXIX.
„ gedenkpenningen. LV (*A. en V.*), LXI[5].

Speelman beoordeeld door Cd. Busken Huet. LII[1].
" " " J. K. J. de Jonge LIII.
" " " Pieter van Dam. LIII—LIV.
" " " John Crawfurd. LIV—LV.
" " " Franç. Valentijn. LXVI—LXVII.
" zijn wapen. LVII[4], LIX[2], LXVII[3].
" loopbaan. LX—LXII.
" tegen hem ingebrachte beschuldiging. LVIII—LXVI.
" portretten. LXVII—LXIX, *A. en V.* voor LIX en LXIX.
" steller van het verbaal. LXXXIII—LXXXIV.
" II, III, LXXXIX, XCIV, 3, 8, 18, 22, 26, 38, 48, 72, 74, 139, 234, 257—259, 293, 295, 318, 329, 335, 352, 363, 372, 378.
Spelling van oostersche klanken. XCV—XCVI.
Sperwer (Jacht de). XVIII[3], XXVI, LXXXI, 292.
Spijkerschrift. LXXXVIII, XCI, 108[1].
Stack (Edw.). 252[1], 363[1].
Steenbok. Zie: Būz-pazen.
Sterrenwichelarij. 85[1].
Stolze (F.). XCI, 107[2], 394, 408, 412.
Struys (Jan Jansz.). II[1], V[1], LXXXV, 13[1], 134[4] (*A. en V.*).
Sūali (Kom van). 5.
Sūfi's (tekst: Sophys). 149[2].
Sultan. 17[1], 389.
Sūrat (tekst: Souratta). XIX, XXIII, XXVI, 5[1] (*A. en V.*), 8—11, 213[a], 236, 258[a], 279, 288, 328.
Surgou. Zie: Tjerkh-ab.
Sūrū. IV[2], 363[1].
Sykes (P. M.). 74[1].

T.

Tabriz (tekst: Tauris). XXXVI, 61[3], 249, 273, 277, 287, 317.
Tadjik. 102[1].
Tadūvan (tekst: Taduwan). 72[3] (*A. en V.*), 74[1], 339—341.
" (bouwvallen nabij). 74—81.
Taher, Tahir (Mirza, gewezen Shahbender te Gamron). 89[1], 329—337.
Tahmasp Kūli Bég (tekst: Thomas Coulibeek, gouverneur van Gamron). 17, 20, 26, 29, 37, 125, 263[1], 266, 365, 366.

Taki (Mirza, de vorige grootvizier). XVI, LXXX, 189, 191, 249, 255, 278.
Tancoigne (J. M.). VI[1].
Tang-i-Dalan (tekst: Tangedelangh). 41[3] (*A. en V.*). 363[1].
Tank, watertank. 41[1].
Tapijten (tekst: alcatyven). 23[1], 67, 68, 149, 188, 194, 340, 346, 348.
Tāt (verkort. van Tadjik). 102[1].
Tativo. 2[3].
Tavernier (J. B.). II[1], XV[1], LXX, XCII[1], 14[1], 68[1], 74[1], 82[1], 134[4], 152[1], 272[1].
Texier (Ch.). LXXVII, LXXXIX, 107[3], 134[4].
Thai-wan (tekst: Teyovan). XXXVI, LXXXI, 236, 287.
Thévenot (Jean de). V[1], XIII, 74[1].
Thomas (Mr.). Zie: Perck (Thomas).
Titels. 303[2], 379—381.
Tjah Kal'eh-i-Bender. 79[1] (*A. en V.*).
Tjah-talkh. 63[1] (*A. en V.*), 350[1].
Tjap. 232[1].
Tjapār, tjapar-khaneh. 97[2], 246[1], 287.
Tjashmeh-zangi. 44[2].
Tjèhar zèra (tekst: Tsjaar zerra). 302[2].
Tjehel minār (ook: Tjehel Sūtūn). Zie: Persepolis.
Tjehel Sūtūn (tekst: Tselseton). Zie: Isfahan.
Tjèlebi. 251[2].
Tjerbāft (zijde). 155[1] (*A. en V.* voor 156).
Tjerkh-ab (of Tjerkh-o). 44[4] (*A. en V.*), 363[1]
Tjik-tjik (ook: Chuki). 43[1] (*A. en V.*), 363[1].
Tonkin. 97.
Trézel (C. A.). VI[1].
Truilhier (kapitein). VI[1] (*A. en V.*).
Tùfeng agha bashi, Tùfengtji aghasi (tekst: Toffing aga-bassi). 151[3] (*A. en V.*), 163, 169, 170, 270, 271, 388.
Tūghtji (tekst: Tocsy, poort). Zie Isfahan.
Tūman (tekst: Thoman, afkorting: th°/n). 27[2], 398.

U.

Ūdjan, Ūzdjan. 122[2], 323.
Ūdjvar, Ūdjval, Ūdjaval. 83[2].
Ūzbég. LXXV, 252[1].

V.

Valentijn (Franç.). LII[1], LV, LXIII, LXV, LXVI, XC—XCIV, 108[3].
Valken, valkenjacht. 23, 83, 151[1], 159[1], 194[1], 307, 309. 329, 330[1].
Varkens. 48[1].
Vaughan (H. B.) XIII[2] (*A. en V.*), 363[1].
Vèkil. 281[1].
Vengurla. XIX, 3[1], 351, 373–374.
Verbod uitvoer van goud en zilver. XXIX[1], 237–238.
Vergordaarbeek. Zie: Barkhurda Bég.
Verkolje (N.). LXVIII.
Vèzir, Vèzir a'zam. 147[1] (*A. en V.*).
Vincent (wijnmaker der Eng. E. I. Comp.). 43.
Visnich (Huybert). 91, 134[4], 171.
Vogeltjens-eiland. 374[2].
Vondel (J. van den). L[1].

W.

Waki'ah nevis (tekst: Secretaris van staadt). 148, 150[4], 163, 184, 207, 209, 218, 244, 255, 383, 426.
Wakīl, zie Vèkīl.
Wassely (Vasileh?). 44[2], 363[1].
Weg Bender-Abbas-Lār-Shiraz. IV—X.
„ Kamaredj-Bender-Rīg. XIII.
„ Lār-Kung (Congo). XIII.
„ Shiraz-Būshir. XIII.
„ Shiraz-Isfahan; zomerweg en winterweg. 105[2].
„ Sūrū (Gamron) -Lār. IV[2], 363[1].
„ Sūrū-Tarūn-Forg-Darab-Fasa-Shiraz. 363[1].
Wicquefort (Abram de). LXXXVI—LXXXVII.
Wijn. 43, 45, 58[3], 67, 73[1], 123[2], 148, 275, 296[1].
Wijntint. 275[2].
Wills (C. J.). 102[2], 129[2], 134[4], 412[1].
Wilson (A. T.). VIII, XI, 324[3], 363[1].
Wingurla. Zie Vengurla.
With (Wed[e] de). 310, 311, 348, 350.
Witsen (Nicolaas). XCIII.

X.

Xeres. 78[1].
Xerxes. 107[1], 109[1], 111[1], 112[1], 113[1], 120[1].

Y.

Yezdikhâst. 126—128[1] (*A. en V.*). 322.
Young (Robert, Assistent der Eng. E. I. Comp. te Isfahan). 68, 324.
Yule (Henry). VII, XCVIII.
Yûs bashi. 123[1].

Z.

Zardûshti. 74[1].
Zechien, Zecchino. 71[1], 395.
Zeecke Zalamme. Zie: Sheikh ul Islam.
Zeegh Ameth. Zie: Sheikh Ahmed.
Zijde. XIV, XXI, XXVII—XXIX, 155[1] (*A. en V.*). 245.
Zephy (Conink). Zie: Sèfi I. (Shah).
Zerghun. 105—106.
Zû'l hiddjèh. 173[1].

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT.

KRONIJK. 1846—1875.

2e jaargang.(*)	f (5.—)	1.50.	
3e jaargang . -	(2.70)	1.50.	
4e jaargang . -	(3.70)	2.50.	
5e jaargang . -	(6.—)	2.50.	
6e jaargang . -	(6.—)	2.—.	
7e jaargang . -	(6.40)	3.—.	
8e jaargang . -	(5.80)	3.—.	
9e jaargang . -	(6.80)	3.—.	
10e jaargang . -	(6.80)	3.—.	
11e jaargang . -	(3.20)	1.—.	
12e jaargang . -	(3.60)	1.—.	
13e jaargang . -	(4.80)	1.50.	
14e jaargang . -	(5.10)	1.50.	
15e jaargang . -	(4.60)	1.50.	
16e jaargang . -	(5.40)	1.50.	
17e jaargang .	f (5.80)	1.50.	
18e jaargang . -	(6.60)	1.50.	
19e jaargang . -	(7.40)	2.—.	
20e jaargang . -	(7.20)	2.—.	
21e jaargang . -	(7.60)	2.—.	
22e jaargang . -	(7.20)	2.—.	
23e jaargang . -	(9.20)	2.50.	
24e jaargang . -	(9.40)	2.50.	
25e jaargang . -	(10.70)	3.—.	
26e jaargang . -	(8.00)	2.50.	
27e jaargang . -	(8.20)	2.50.	
28e jaargang . -	(6.20)	2.50.	
29e jaargang . -	(8.30)	2.50.	
30e jaargang . -	(10.30)	3.—.	
31e jaargang . -	(8.40)	2.50.	

BERIGTEN. 1846—1863.

1e deel. 1e stuk.	f (3.40)	1.50.	
1e deel. 2e stuk. -	(2.20)	1.50.	
2e deel. 1e stuk. -	(2.20)	1.50.	
2e deel. 2e stuk. -	(3.80)	3.80.	
3e deel. 1e stuk. -	(3.—)	1.50.	
3e deel. 2e stuk. -	(3.—)	1.50.	
4e deel. 1e stuk. -	(3.—)	2.—.	
4e deel. 2e stuk.	f (2.50)	1.50.	
5e deel. 1e stuk. -	(3.20)	1.50.	
5e deel. 2e stuk. -	(2.50)	1.—.	
6e deel. 1e stuk. -	(2.50)	1.—.	
6e deel. 2e stuk. -	(2.10)	1.—.	
7e deel. 1e stuk. -	(5.50)	1.50.	
7e deel. 2e stuk. -	(6.50)	2.50.	

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE. (IN 4°.) 1848. 1 deel. M. 9.60 f 5.20.

TWEEDE SERIE. (IN 8°.) 1852—1863.

1e deel. 1e afd.	(3.75)	2.50.	
1e deel. 2e afd. -	(3.10)	2.50.	
2e deel. 1e afd. -	(6.20)	3.50.	
2e deel. 2e afd. -	(3.20)	2.—.	
3e deel. 1e afd. -	(6.50)	2.—.	
3e deel. 2e afd.	f (3.40)	1.50.	
4e deel. 1e afd. -	(3.10)	1.50.	
4e deel. 2e afd. -	(5.20)	1.50.	
5e deel . . .	(12.00)	4.—.	
6e deel . . . -	(1.20)	1.—.	

(*) De eerste jaargang is niet in druk verschenen.

1e deel . .	f (5.20)	2.50.	16e deel	f	4.75.
2e deel . .	- (5.20)	2.50.	17e deel	-	4.—.
3e deel . .	- (5.20)	2.50.	18e deel	-	5.75.
4e deel . .	- (8.80)	4.—.	19e deel	-	5.25.
5e deel . .	- (5.40)	3.—.	20e deel	-	3.25.
6e deel	f	6.—.	21e deel	-	4.50.
7e deel	-	5.—.	22e deel	-	4.90.
8e deel	-	3.60.	23e deel	-	4.90.
9e deel	-	6.10.	24e deel	-	5.25.
10e deel	-	5.80.	25e deel	-	5.90.
11e deel	-	6.60.	26e deel	-	4.50.
12e deel	-	4.10.	27e deel	-	6.50.
13e deel	-	5.—.	28e deel	-	6.50.
14e deel	-	3.80.	29e deel	-	5.25.
15e deel	-	4.90.			

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857.	f	(5.80)	1.50.
Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus (1877).	-	(1.80)	1.50.

WERKEN.

NIEUWE SERIE.

1.	Annales Egmundani	f	(1.20)	1.—.
2.	Verbaal van de ambassade naar Engeland. 1685	-	(1.80)	1.—.
3.	Memoriën van Roger Williams	-	(2.10)	1.—.
4.	Kronijken van Emo en Menko	-	(3.70)	1.50.
5.	Hortensius, Opkomst en ondergang van Naarden	-	(4.50)	1.50.
6.	Kronijk van Holland van den Clerc uten laghen landen bi der see	-	(2.30)	1.—.
7.	Kronijk v. Eggerik Egges Phebens 1565-1594	-	(2.40)	1.—.
8.	Verwijs, De oorlogen van Albrecht van Beieren met de Friezen	-	(9.80)	2.50.
9.	Verbaal van de ambassade naar Denemarken, enz. 1625	-	(2.30)	1.—.
10.	Verbaal v. d. ambassade n. Engeland. 1625 .	-	(1.90)	1.—.
11.	Brieven van J. Wtenbogaert. I. (1584-1618)	-	(4.00)	1.50.
12.	Brieven v. J. Wtenbogaert II 1. (1618-1621)	-	(2.80)	1.—.
13.	Memorials of P. P. J. Quint Ondaatje. .	-	(4.00)	1.50.
14.	Verhooren van Hugo de Groot	-	(4.80)	2.—.
15.	Brieven v. J. Wtenbogaert. II 2. (1621-1626)	-	(5.50)	2.—.
16.	Memoriën van Cornelis Pieterszoon Hooft.	-	(4.90)	2.—.

17.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 1. (1626-1627)	ƒ (6.50)	2.—.
18.	Onderzoek omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567.	- (3.40)	1.50.
19.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 2. (1628-1629)	- (8.20)	2.50.
20.	Brieven v. Joh. Wtenbogaert. III 3. (1630).	- (6.10)	2.—.
21.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. I.	- (5.80)	2.50.
22.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 4. (1631-1644)	- (4.50)	1.50.
23.	Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696 I.	- (6.70)	6.70.
24.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. II.	- (7.20)	2.50.
25.	Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. II.	- (7.90)	7.90.
26.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. III.	- (6.20)	2.50.
27.	Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll	-(10.80)	3.—.
27*b*.	Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll. (Aanhangsel.).	- (1.40)	1.—.
28.	Bomelius, Bellum Trajectinum	- (1.40)	1.—.
29.	De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. I.	- (6.80)	3.—.
30.	De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. II.	- (5.30)	3.—.
31.	Muller, Lijst van Noord-Nederlandsche kronijken	- (1.40)	1.—.
32.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678	- (3.50)	3.50.
33.	Négociations de D'Avaux à la cour de Suède. 1693—1698. I.	- (8.00)	2.50.
34.	Négociations de D'Avaux. II.	- (5.40)	2.—.
35.	Négociations de D'Avaux. III 1. . . .	- (5.60)	2.—.
36.	Négociations de D'Avaux. III 2. . . .	- (3.90)	1.50.
37.	Brieven van Lionello en Suriano en verslag van Trevisano aan den Senaat van Venetië. 1616—1620	- (6.10)	3.50.
38.	Brieven aan R. M. van Goens. I. . . .	- (6.60)	3.50.
39.	Dagverhaal van Jan van Riebeek. I. (1652-1655).	- (7.80)	7.80.
40.	Rijmkroniek van Melis Stoke. I. . . .	- (5.00)	2.50.
41.	De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk. 1649—1650.	- (5.40)	2.50.

42.	Rijmkroniek van Melis Stoke. II. . . .	ƒ (4.80)	2.50.
43.	Brieven aan R. M. van Goens. II. . . .	- (4.60)	1.50.
44.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. I. . .	- (6.60)	3.—.
45.	Memorien v. Mr. D. v. Bleyswijk. 1734—1755	- (4.50)	3.—.
46.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682.	- (2.20)	2.20.
47.	Correspondentie van Lodewijk van Nassau	- (2.90)	2.90.
48.	Kroniek van Sicke Benninge	- (2.40)	2.40.
49.	Narracio de Groninghe, de Thrente et de Covordia.	- (2.10)	2.10.
50.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. II. .	- (7.80)	2.50.
51.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. I. (1576-1578).	-	6.80.
52.	Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de akademie. 1632— 1812 . .	-	7.—.
53.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. I.	-	7.30.
54.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. II.	-	8.—.
55.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. II. (1578-1579)	-	6.25.
56.	Brieven aan R. M. van Goens. III . . .	-	3.—.
57.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. III. (1579-1581)	-	8.90.
58.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. II. (1656-1658)	-	8.—.
59.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. III. (1659-1662)	-	8.—.
60.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. IV. (1581-1583).	-	4.50.
61.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. V. (1583-1584).	-	8.50.

DERDE SERIE.

1.	Fr. Dusseldorp, Annales. 1566—1616 .	-	7.50.
2.	De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424.	-	2.40.
3.	Het oudste cartularium van het sticht Utrecht	-	4.60.
4.	Brieven van Willem V aan Van Lijnden van Blitterswijk	-	3.50.
5.	Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674	-	5.25.
6.	Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600	-	2.80.

7. H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. I. . . . . f 5.50.

8. H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. II. . . . . - 6.—.

9. Rekeningen d. stad Groningen u. d. 16e eeuw. - 4.—.

10. Briefwisseling tusschen de gebroeders Van der Goes. 1659—1673. I. . . . . - 6.—.

12. Diarium Everardi Bronchorstii. 1591—1627. - 2.40.

13. Jacobus Traiecti alias De Voecht, Narratio de inchoatione domus clericorum in Zwollis met Akten en Bescheiden betreffende dit Fraterhuis . . . . . - 8.75.

14. Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek. 1747—1780. I. . . . . - 6.50.

15. Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot . . . . . - 7.50.

16. Collectanea van Gerardus Geldenhauer Noviomagus. . . . . - 3.75.

17. Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek. 1780—1781. II. . . . . - 7.50.

18. Brieven van Johan de Witt. 1650—1657. I. - 6.50.

19. Notulen der Staten van Holland, gehouden door Hop en Vivien. 1671—1675. . . - 5.50.

20. Willelmi, capellani in Brederode, postea monachi et procuratoris Egmondensis Chronicon. - 3.90.

21. Diarium van Arend van Buchell . . . . - 7.—.

22. Register op de Journalen van Constantijn Huygens Jr. . . . . - 3.90.

23. Journalen van de admiralen Van Wassenaer-Obdam en De Ruyter gedurende hunne scheepstochten in de Deensche wateren 1658—1660 . . . . . - 3.50.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas. 4 vol. . . . . - 26.—.

Bullarium Trajectense. 2 tom. . . . . - 24.—.

Verslag van de algemeene vergadering der leden op 16 April 1895 . . . . . - 0.60.

Verslag van de algemeene vergadering der leden op 20 April 1897 . . . . . - 0.90.

VERSLAG van de algemeene vergadering der leden op 14 April 1903 . . . . . *f* 0.90.

BEPALINGEN over de uitgave van handschriften . . - 0.25.

BEPALINGEN over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis . - 0.20.

CATALOGUS der boekerij van het Historisch Genootschap. 3e uitgave. (1872) . . . . . - 1.60.

1e SUPPLEMENT op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1882) . . . . . - 1.10.

2e SUPPLEMENT op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1895) . . . . . - 2.10.

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT [1]).

Lijst van Noord Nederlandsche kronijken, met opgave van bestaande handschriften en litteratuur. Door S. Muller Fz. 1880 . . . . . *f* (1.40) 1.—.

Volledige lijst van alle Noord-Nederlandsche kronijken en wegwijzer door de bestaande handschriften van uitgegevene en onuitgegevene kronijken.

Annales Egmundani. 1863. . . . . *f* (1.20) 1.—.

Oudste bron voor de geschiedenis van het graafschap Holland.

Rijmkroniek van Melis Stoke. Uitgegeven door W. G. Brill. 2 deelen. 1885. . . . . *f* (9.80) 5.—.

Belangrijk verhaal van een grafelijken klerk omtrent de geschiedenis van de laatste tijden van het Hollandsche en het optreden van het Henegouwsche huis.

Willelmi, capellani in Brederode, postea monachi et procuratoris Egmondensis Chronicon. Uitgegeven door C. Pijnacker Hordijk. 1904 . . . . . *f* 3.90.

Nieuwe uitgaaf van deze belangrijke kroniek (vervolg der Egmondische kronieken) volgens het eenig bekende handschrift.

Kronijk van Holland van een ongenoemden geestelijke (gewoonlijk genaamd Kronijk van den Clerc uten laghen landen bi der see). 1867 . . . . . *f* (2.30) 1.—.

Kronijk, waarvan de tekst nauw verwant is aan de Hollandsche vertaling der belangrijke kronijk van Beka.

Henricus Bomelius, Bellum Trajectinum. 1878. *f* (1.40) 1.—.

Verhaal van de gebeurtenissen, die aan de annexatie van het sticht Utrecht door Karel V voorafgingen.

Kronijken van Emo en Menko. Uitgegeven door Feith en Acker Stratingh. 1866 . . . . . *f* (3.70) 1.50.

Belangrijkste bron voor de oudste geschiedenis van Friesland vooral voor de sociale historie.

---

1) Deze inhoudsopgave der uitgaven van het genootschap bedoelt alleen den hoofdinhoud, niet den volledigen inhoud der werken te vermelden.

Quedam narracio de Groninghe, de Thrente, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Trajectensibus. Uitgegeven door C. Pijnacker Hordijk 1888. *f* (2.10) 2.10.

Belangrijk voor de geschiedenis van Groningen en Drente in de 12e en 13e eeuw. Uitgaaf volgens een handschrift, dat aan de uitgevers der Monumenta Germaniae onbekend is gebleven.

De kroniek van Sicke Benninge. 1e en 2e deel (kroniek van Van Lemego) Uitgegeven en met kritische aanteekeningen voorzien door J. A. Feith; met eene inleiding van P. J. Blok. 1887. . . . . *f* (2.40) 2.40.

Verhaal van een hooggeplaatst getuige van de gebeurtenissen te Groningen in de 15e en het begin der 16e eeuw, hier voor het eerst op betrouwbare wijze uitgegeven. Ook de hier overgenomene kroniek van Lemego over de 15e eeuw is het werk van een tijdgenoot.

Het oudste cartularium van het sticht Utrecht. Uitgegeven door S. Muller Fz. 1892. . . . . *f* 4.60.

Bevat alle keizeroorkonden van het sticht Utrecht en alle andere giftbrieven uit de oudste tijden van het bisdom.

Bullarium Trajectense. Romanorum Pontificum diplomata usque ad Urbanum Papam VI in veterem episcopatum Trajectensem destinata. Edidit Gisb. Brom. 2 tomi. 1891, 92 . . . . . *f* 24.—.

Volledige verzameling van de in het pauselijk archief aanwezige oorkonden, betrekking hebbende op het bisdom Utrecht.

De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 3 deelen. 1875—78. . . . . *f* (19.20) 7.50.

De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 2 deelen. 1879, 80. . . . . *f* (12.10) 6.—.

Oudst bewaarde rekeningen van de Hollandsche graven, overrijk aan bizonderheden betreffende de geographische, administratieve en sociale toestanden van Holland in de veertiende eeuw.

De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. Uitgegeven door S. Muller Fz. 2 deelen. 1889, 91. *f* 15.30.

Eenige bron voor de kennis van de administratie van het bisdom Utrecht in het begin van de veertiende eeuw.

De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424. Uitgegeven door C. M. Dozy. 1891 . . . . *f* 2.40.

Bevat o. a. de eenige stadsrekeningen uit de dertiende eeuw, die in Nederland bewaard zijn.

Jacobus Trajecti alias De Voecht, Narratio de inchoatione domus clericorum in Zwollis, met akten en bescheiden betreffende dit Fraterhuis, uitgegeven door Dr. M. Schoengen. 1908. . . . . *f* 8.75.

Belangrijke bron voor de kennis van de Broederschap des Gemeenen Levens.

Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600. Uitgegeven door J. C. Overvoorde. 1894 . . *f* 2.80.

Eenige bewaarde middeleeuwsche rekeningen van Nederlandsche gilden, van belang voor de kennis van de inrichting dezer corporaties.

Rekeningen der stad Groningen uit de 16e eeuw. Uitgegeven door P. J. Blok 1896 . . . . . *f* 4.—.

Geven een volledig overzicht van de administratie der stad Groningen in de eerste helft der zestiende eeuw.

E. Verwijs, De oorlogen van hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw. 1869. . . . . *f* (9.80) 2.50.

Bewerking van deze belangrijke episode der Nederlandsche geschiedenis, voornamelijk getrokken uit de grafelijkheidsrekeningen van Holland.

G. Geldenhauer Noviomagus, Collectanea. Uitgegeven door J. Prinsen J.Lz. 1901 . . . . . *f* 3.75.

Aanteekeningen en opstellen van den bekenden humanist, belangrijk voor de kennis van zijn tijd, vooral voor de geschiedenis der hervorming en voor de gebeurtenissen in het bisdom Utrecht.

Onderzoek van 's Konings wege ingesteld omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567. Uitgegeven door J. Van Vloten. 1873. . . . . *f* (3.40) 1.50.

Zeer belangrijke bron voor de geschiedenis van de hagepreeken, den beeldenstorm en het eerste gewapende verzet tegen de Spanjaarden in Zeeland.

Correspondentie van en betreffende Lodewijk van Nassau en andere onuitgegeven documenten. Verzameld door P. J. Blok. 1887 . . . . . *f* (2.90) 2.90.

Bevat o. a. de onuitgegeven apologie van Lodewijk, de rechterhand van zijn broeder prins Willem van Oranje, en eene correspondentie betreffende zijne onderhandelingen met het Fransche hof.

Hortensius, Over de opkomst en den ondergang van Naarden. Uitgegeven door Peerlkamp en A. Perk. 1866. . . . . *f* (4.50) 1.50.

Dit geschrift van Lambertus Hortensius, rector der Latijnsche school te Naarden, is vooral merkwaardig om de mededeelingen over het begin van den 80-jarigen oorlog en het uitvoerig verhaal van het uitmoorden van Naarden door de Spanjaarden (1572).

Memoriën van Roger Williams. Uitgegeven door J. T. Bodel Nyenhuis. 1864 . . . . . *f* (2.10) 1.—.

Merkwaardig voor de oorlogsgeschiedenis der jaren 1572—1574; de schrijver was ooggetuige der gebeurtenissen in de eerste jaren van den opstand tegen Spanje.

Brieven en onuitgegeven stukken van Jonkheer Arend van Dorp, heer van Maasdam. Uitgegeven door J. B. J. N. ridder De van der Schueren. 2 deelen. 1887, 88. *f* (14.40) 5.50.

Papieren van een handlanger van prins Willem I, belangrijk voor de intieme geschiedenis van den opstand tegen Spanje.

Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. (1576—1584.) Publiés par P. L. Muller et Alph. Diegerick. 5 vol. 1889—99. . . . *f* 34.95.

Volledige bronnenuitgave betreffende de tusschenkomst van den hertog van Anjou, broeder van Hendrik III, in de zaken van den Nederlandschen opstand en de aanneming van de souvereiniteit over de Nederlandsche gewesten.

Kronijk van Eggerik Egges Phebens. 1565—1594. Uitgegeven door H. O. Feith 1867. . . *f* (2.40) 1.—.

Groningsche kronijk van een onpartijdigen hervormingsgezinde, bron van Emmius.

Uittreksel uit Francisci Dusseldorpii Annales. 1566—1616. Uitgegeven door R. Fruin. 1894 . . . . . *f* 7.50.

De geschiedenis van den opstand, door een katholiek tijdgenoot geschreven.

Diarium van Arend van Buchell. Uitgegeven door G. Brom en L. A. van Langeraad. 1907 . . . . . *f* 7.—.

Zeer belangrijk voor de kennis der oudheden, der zeden en gewoonten in het laatst der 16de eeuw, voornamelijk te Utrecht.

Diarium Everardi Bronchorstii sive Adversaria omnium quae gesta sunt in academia Leidensi, 1591—1627. Uitgegeven door J. C. Van Slee. 1898. . . *f* 2.40.

Curieuse aanteekeningen over het onderwijs en het leven aan de Leidsche academie.

Brieven van Lionello en Suriano uit Den Haag aan Doge en Senaat van Venetië in 1616—1618, benevens Verslag van Trevisano betreffende zijne zending naar Holland in 1620. 1883 . . . . . *f* (6.10) 3.50.

Merkwaardige brieven van de bekende Venetiaansche diplomaten over de geschillen tijdens het bestand.

Memoriën en adviezen van Cornelis Pieterszoon Hooft. 1871. . . . . *f* (4.90) 2.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van Amsterdam in de jaren 1578—1620 en voor de houding van deze stad in de godsdienstige geschillen.

Verhooren en andere bescheiden betreffende het rechtsgeding van Hugo de Groot. Uitgegeven door R. Fruin. 1871. . . . . *f* (4.80) 2.—.

Belangrijk voor de kennis van den strijd tusschen de twee groote staatspartijen in het begin van de republiek, waarbij Grotius eene belangrijke rol vervulde.

Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert. 1584—1644. Uitgegeven door H. C. Rogge. 7 deelen. 1868/74. . . . . *f* (37.60) 12.50.

Deze correspondentie van den bekenden Remonstrantschen hofprediker van prins Maurits is in de eerste plaats belangrijk voor de geschiedenis van de kerkelijke woelingen tijdens het bestand.

Verbaal van de ambassade van Aerssen, Joachimi en Burmania naar Engeland. 1625. 1867 . . *f* (1.90) 1.—.

Bevat de onderhandeling over een verbond van onderlinge bescherming na het afspringen van het huwelijk tusschen den zoon van den Engelschen koning en eene Spaansche prinses.

Verbaal van de ambassade van Gaspar van Vosbergen bij den koning van Denemarken, den Neder-Saxischen kreits en den koning van Zweden. 1625. 1867 . *f* (2.30) 1.—.

Behelst de onderhandelingen over een verbond tegen den keizer en den koning van Spanje in het begin van den Dertigjarigen oorlog.

Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot. 1902. . . . . *f* 7.50.

Belangrijk voor de geschiedenis van De Groot; bevat voorts eene reeks van gewichtige berichten over de toestanden in Nederland in de jaren 1622—1643.

Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de Academie. Uitgegeven door J. A. Wijnne en Lucie Miedema. 1888, 1900 . . . . . *f* 7.—.

Met een uitvoerige inleiding over de inrichtingen van hooger onderwijs te Utrecht vóór 1636.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas, depuis le parfait establissement de cet estat par la paix de Munster. 4 volumes. I. 1861. II. 1864. III. 1866. IV. 1874 . . . . . *f* 26.—.

De beste gelijktijdige geschiedenis van de Nederlanden in de tweede helft der zeventiende eeuw door een diplomatiek agent.

De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk in de Vereenigde Nederlanden in de jaren 1649 en 1650. Toegelicht door J. A. Wijnne. 1885. . *f* (5.40) 2.50.

De bekende geschillen van het jaar 1650 worden hier toegelicht uit onbekende stukken uit het Huis-archief van H. M. de Koningin.

Brieven van Johan de Witt. 1650—1657(1658). I. Bewerkt door Robert Fruin, uitgegeven door G. W. Kernkamp. 1906 . . . . . *f* 6.50.

Zeer belangrijke bron voor de binnen- en buitenlandsche geschiedenis van de Republiek gedurende de eerste stadhouderlooze periode en voor de kennis van het particulier leven van den Raadpensionaris.

Dagverhaal van Jan van Riebeek, commandeur aan de Kaap de Goede Hoop. 1652—1662. 3 deelen 1884—93. *f* 23.80.

Merkwaardig verhaal van den stichter der Kaapkolonie omtrent de geschiedenis van deze kolonie.

H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam, soo in 't civiel als crimineel en militaire. 1653—1672. Uitgegeven door G. W. Kernkamp. 2 deelen 1897. *f* 11.50.

Gedenkschriften van een Amsterdamsch regent uit den tijd van Jan de Witt, belangrijk voor de kennis van de regeering en de regeeringsintriges van Amsterdam.

Journalen van de admiralen van Wassenaer-Obdam en de Ruyter gedurende hunne scheepstochten in de Deensche wateren, 1658—1660. Uitgegeven door G. L. Grove. 1907 . . . . . *f* 3.50.

Eigenhandige journalen der beide admiralen behelzende het dagelijksch relaas van het voorgevallene gedurende hun verblijf in de Deensche wateren, waar zij den koning van Denemarken in den Noordschen oorlog assistentie kwamen verleenen.

Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674. Publiées par F. J. L. Krämer. 1894. *f* 5 25.

Brieven van P. De Groot, den zoon van Hugo De Groot, voornamelijk loopende over de Keulsche vredeshandeling in 1673.

Notulen, gehouden ter Staten vergadering van Holland door Hop en Vivien. 1671—1675. Uitgegeven door N. Japikse. 1904 . . . . . *f* 5.50.

Uitvoerige mededeelingen over het voorgevallene bij het nemen der resolutiën in de Staten-vergadering van Holland gedurende deze belangrijke jaren.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678. 1881. . . . . *f* (3.50) 3.50.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682 en 1649—1650. 1888. . . . . *f* (2.20) 2.20.

Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. 2 deelen. 1876. . . . . *f* (14.60). 14.60.

Journalen van den secretaris van Willem III, hoogst belangrijk voor de kennis van personen en de zedengeschiedenis van de laatste helft der zeventiende eeuw.

Register op de Journalen van Constantijn Huygens Jr. *f* 3.90.

Onmisbaar bij het gebruik der Journalen.

Verbaal van de buitengewone ambassade naar Engeland in 1685. 1863 . . . . . *f* (1.80) 1.—.

Gewichtig voor de kennis van de verhouding der republiek tot koning Jakob II na diens troonsbestijging en den opstand van Monmouth en zijne aanhangers.

Négociations du comte D'Avaux, ambassadeur à la cour de Suède, pendant les années 1693, 1697, 1698 Publiées par J. A. Wijnne. 4 volumes. 1882, 83 . *f* (22.90) 8.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de diplomatieke betrekkingen der mogendheden ten tijde van den Negenjarigen oorlog.

Memorien van Mr. Diderik van Bleyswijk, burgemeester van Gorinchem. 1734—1755. Uitgegeven door Theod. Jorissen. 1887 . . . . . *f* (4.50) 3.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de familieregeering en de regentenintriges in de steden van Holland.

Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek, 1747—1780. I, II. Uitgegeven door F. J. L. Krämer. 1901, 2. . . . . *f* 14.—.

Dagboek van een hooggeplaatst edelman, aan het hof der stadhouders verkeerende en dagelijks met alle invloedrijke personen omgaande.

Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen van de Poll. Uitgegeven door W. H. De Beaufort. Met aanhangsel door J. A. Sillem. 2 deelen. 1879. *f* (12.20) 4.—.

Brieven van den bekenden adellijken patriotschen leider, hoogst belangrijk voor de geschiedenis van de jaren 1763—1784.

Brieven aan R. M. van Goens en onuitgegeven stukken hem betreffende. 3 deelen. 1884—90. *f* (14.20) 8.—.

Belangrijk voor de autobiografie van R. M. Van Goens en voor de kennis van zijne verhouding tot de stadhouderlijke partij. Bevat bovendien eene uitgebreide correspondentie met buitenlandsche geleerden.

Brieven van prins Willem V aan baron Van Lijnden van Blitterswijk. Uitgegeven onder toezicht van F. De Bas. 1893 . . . . . *f* 3.50.

Vertrouwelijke brieven van den prins aan zijn vertegenwoordiger als eerste edele in Zeeland.

Memorials and times of Peter Philip Juriaan Quint Ondaatje. By Mrs. Davies . . . . . *f* (4.—) 1.50.

Biographie van den bekenden Utrechtschen patriot van 1784 en volgende jaren.

KRONIJK.

EERSTE SERIE.

Ie jaargang. (Is niet in druk verschenen.)

IIe jaargang. 1846 . . . . . *f* (5.—) 1.50.
Behelst tal van bijzonderheden over historische personen, kerkelijke zaken, universiteitswezen enz. — Inventaris van brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1380—1513). — Kleine historische mededeelingen enz. enz.

IIIe jaargang. 1847 . . . . . *f* (2.70) 1.50.
Vervolg van den inventaris der brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1514, 1515) — Vele wetenswaardigheden over archaeologie, genealogie, archiefwezen. — Verklaring van spreekwijzen (dialecten) en spreekwoorden enz. enz.

IVe jaargang. 1848. . . . . *f* (3.70) 2.50.
Verschillende brieven van prins Willem I, Paulus Merula (minnebrief), Wtenbogaert e. a. — Vervolg van den inventaris der 5 kapittelen (1516, 1517). — Mededeelingen over Czaar Peter en zijne vrouw e. a. — Toestand der archieven van Nijmegen, Utrecht, Groningen, Dordrecht en andere steden enz. enz.

Ve jaargang. 1849. . . . . *f* (6.—) 2.50.
Inventarissen van verschillende stads-archieven. — Brieven van David van Bourgondië, Philips II, prins Willem I, Hugo De Groot, e. a. — Bijdragen tot de geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen en krijgswezen (1618) enz. enz.

TWEEDE SERIE.

VIe jaargang. 1850 . . . . . *f* (6.—) 2.—.
Inventarissen van verschillende archieven van steden, gerechten en gasthuizen. — Brieven o. a. van Adolf en Karel van Gelder (1456—1477), Christiaan II van Denemarken (1525), Karel V (1537), Philips II (1561, 67), E. Leoninus (1581), prins Willem I (1582), Maurits van Nassau (1600) e. a. — Bijzonderheden over Utrechtsche bisschoppen, hertogen van Gelre e. a.; over den vredehandel te Utrecht (1713); over aflaatgelden, papiermerken enz. enz.

VIIe jaargang. 1851 . . . . . *f* (6.40) 3.—.
Inventarissen van archieven. — Academie te Franeker. — Middeleeuwsche kerkgebouwen in Friesland en Groningen. — Graftombes in Germaanschen smaak en in dien der Renaissance. — Tien brieven betreffende de Geldersche aangelegenheden in 1535—1537. — Brieven van bekende personen; genealogiën enz. enz.

VIIIe jaargang 1852 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Reproductie van den „Almanach nae den nieuwen ende ouden stijl. Opt Jaer ons Heeren M.D.XCVIII", in 12° te Delft bij

Bruyn Harmansz. — 19 brieven van Anna van Egmond aan haren broeder Maximiliaan. — Keuken-rekening van de grafelijkheid van Holland en Zeeland. 1401. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — Emigreerende families uit Antwerpen naar Middelburg. 1586 enz. enz.

IXe jaargang. 1853 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Belangrijke onderschepte Portugeesche briefwisseling. 1634. — Stukken van Jan Pietersz. Coen over den handel in Indië. 1622, 1623. — Fragmenten van oude kronieken. — Journaal, gehouden te Batavia door den directeur-generaal Ph. Zwart. 1636. — Chronologische opgave der oorkonden over de 13e en 14e eeuw in het stads-archief te Harderwijk. — Bijdragen tot de geschiedenis van het geschutwezen (1491—1528). — Brieven; genealogische mededeelingen enz. enz.

Xe jaargang. 1854 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Uiterste wil van prins Maurits. — Eenige merkwaardige vonnissen. 1524—1645. — Handel op Perzië en de golf van Bengalen 1633. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — 109 Brieven van Maria van Nassau. 1605—1615. — Charters in het stads-archief van Harderwijk. 1402—92 enz. enz.

DERDE SERIE.

XIe jaargang. 1855. . . . . *f* (3.20) 1.—.
Betrekking tusschen de Nederlanden en Genève in 1589, 1590. — Stukken over de West-Indische Compagnie. — Geslachtswapenen en rouwborden in kerken. — Stukken betreffende de krijgsgeschiedenis. — Brieven enz. van en aan Anna Maria van Schurman. — Onuitgegeven gedichten van Const. Huygens enz. enz.

XIIe jaargang. 1856. . . . . *f* (3.60) 1.—.
Rechtstoestand in het begin der 15e eeuw. — Rechtsgebruiken in de middeneeuwen. — Eenige merkwaardige vonnissen uit den tijd der geloofsvervolging te Amsterdam in de 16e eeuw. — Bijdrage tot de geschiedenis van den bouw van den Dom te Utrecht. — Autobiographie van den gouverneur-generaal P. A. van der Parra. — Grafsteden der oudste bewoners van Denemarken enz. enz.

XIIIe jaargang. 1857. . . . . *f* (4.80) 1.50.
Oorkonden betrekkelijk den twist tusschen den bisschop van Utrecht en den heer van Wisch in 1490. — Inventaris van het stadsarchief te Oudewater. — Begiftigingen en bezittingen van het Carthuizer-convent bij Utrecht. — Charter van 1368, bevattende een overzicht van het bisdom Utrecht in 1278.

XIVe jaargang. 1858. . . . . *f* (5.10) 1.50.
Stukken betrekkelijk den oorlog met Frankrijk in 1672. — Oude doopvonten (met afbeeldingen). — Stukken betrekkelijk de hervormingsberoerten te Utrecht in 1566 en 1567. — Expeditie naar Portugal in Sept. 1657 enz. enz.

XVe jaargang. 1859. . . . . *f* (4.60) 1.50.
Brieven van prins Willem van Oranje aan zijne vrouw Anna van Egmond. — Liefdadige stichtingen te Utrecht. — Charters uit het stads-archief te Harderwijk, 14e en 15e eeuw. — Gevangenneming van Paulus Buys, 1586 enz. enz.

VIERDE SERIE.

XVIe jaargang. 1860. . . . . *f* 5.40) 1.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het beleg van Haarlem. — Overlandreis van Indië naar Europa in 1757. — Stukken voor de geschiedenis van de jaren 1588 en 1589 enz. enz.

XVIIe jaargang. 1861. . . . . *f* (5.80) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1588 en 1589. — Verdedigingswerken van de IJssel. 1672. — Brieven van Willem van Liere. — Onkosten der judicature van Oldenbarnevelt. — Onkosten der Dordsche synode enz. enz.

XVIIIe jaargang. 1861. . . . . *f* (6.60) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1590 en 1591 enz. enz.

XIXe jaargang. 1863. . . . . *f* (7.40) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1592. — Wiequefort's Mémoires. — Heinrici ab Hovel Speculum Westphaliae enz. enz.

XXe jaargang. 1864. . . . . *f* (7.20) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1593 en 1594. — De benoeming van graaf Johan van Nassau tot stadhouder van Gelderland. — Beschrijving van een tocht naar de bovenlanden van Banjermassing in het jaar 1790. — De bekostiging der voormalige fortificatiewerken der stad Utrecht enz. enz.

VIJFDE SERIE.

XXIe jaargang. 1865 . . . . . *f* (7.60) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1595. — Thysius Leere en Order der Ned. Geref. Kerken. — Rapport faict par Monsieur de St. Aldegonde au Conseil d'Estat de sa négociation en France 1581. — Bijdrage tot de geschiedenis der gewevene en andere behangseltapijten, vooral in Denemarken enz. enz.

XXIIe jaargang. 1866. . . . . *f* (7.20) 2.—.
Stukken betreffende de onlusten binnen Utrecht in 1610. — Verbaal van de legatie van Leoninus, van Loozen, Valcke en Franckena naar Engeland in 1596. — Stukken betrekkelijk de Remonstranten enz. enz.

XXIIIe jaargang. 1867. . . . . *f* (9.20) 2.50.
Concept van eene Compagnie van assurantie en van haar octrooi. 1628, 29. — Brieven van Joh. Heinsius over den in 1632 aangeknoopten vredehandel. — Eene bijdrage tot het leven van Onno Zwier Van Haren. — Over den geest en de strekking van het Amsterdamsche patriciaat enz. enz.

XXIVe jaargang. 1868 . . . . . *f* (9.40) 2.50.
Brieven van Maarten Harpertsz. Tromp en van Witte Cornelisz. De With. — Brieven van Bilderbeck, Nederlandsch agent te Keulen, betreffende het laatste gedeelte van den Dertigjarigen oorlog. — Aegidius Daalmans, Indiaanse aanteekeningen enz. enz.

XXVe jaargang. 1869 . . . . . *f* (10.70) 3.—.
Stukken betreffende den vrijen handel op Brazilië. 1637. — Originneele brieven van H. Doedens aan Ant. Van Hilten betreffende de West-Indische Compagnie. 1641—1648. — Journaal van Joh. Van Kerkhoven, heer van Heenvliet, hofmeester van de princes-royaal, over de ziekte en den dood van prins Willem II en de kwestiën omtrent de voogdij van den jonggeboren prins. — Geheime correspondentie uit Engeland. 1659, 1660 enz. enz.

ZESDE SERIE.

XXVIe jaargang. 1870. . . . . *f* (8. –) 2.50.
Geschillen te Nijmegen. 1617. — Het Geusen Liedboek. — Vervolging van de Remonstranten in Land en Stad van Utrecht. 1619 enz. — Eenige aanteekeningen wegens het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Reisjournaal uit de 17e eeuw naar het Heilige Land enz. enz.

XXVIIe jaargang. 1871 . . . . . *f* (8.20) 2.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Stukken rakende de Quadruple Alliantie. — Grondig verhaal van Amboyna. 1621. — Verhaal van eenige oorlogen in Indië. 1622 enz. enz.

XXVIIIe jaargang. 1872 . . . . . *f* (6.20) 2.50.
Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Brieven van R. Hoogerbeets. — Doleantiën over misbruiken in de regeering van Friesland. 1627 enz. enz.

XXIXe jaargang. 1873 . . . . . *f* (8.30) 2.50.
Stukken betreffende de geschiedenis van den oorlog in 1630 en eenige volgende jaren. — Reformatie van 's Hertogenbosch. 1630. — Classicale acta van Brazilië. 1636—1644. — Brieven van Willem Van Oldenbarnevelt aan Hugo De Groot. — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Aanbevelingen voor scheepskapitein enz., ingekomen bij Johan De Witt. 1653—1672 enz. enz.

XXXe jaargang. 1874. . . . . *f* (10.30) 3.—.
Staat van ontvangsten en uitgaven der geestelijke goederen tot onderhoud van predikanten. 1590. — Politieke brieven uit de jaren 1784, 1785 en 1786, meerendeels van den heer Maxim. D'Yvoy. — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Verhaal der gevangenschap van Oldenbarnevelt, beschreven door zijn knecht Jan Francken enz. enz.

XXXIe jaargang. 1875 . . . . . *f* (0.40) 2.50.
Rapport der geheime staatscommissie nopens de toekomstige inrichting en huishouding van den staat. 1818. — Journaal van Splinter Helmich, soldaat en later hopman in dienst van den lande. 1572—1598. — De magistraatsbestelling te Utrecht onder de republiek. — De vorming van het Oversticht. — Brieven van prins Willem V. 1786—1793 enz. enz.

BERIGTEN.

Ie deel 1e stuk. 1846. . . . . *f* (3.40) 1.50.
Dodt van Flensburg over Valerius Andreas. — Visscher over Jan van Rode, vertaler der Somme le Roy. — Dodt van Flensburg over Adam en Paul van Vianen. — Utrechtsch handschrift der Snorra-Edda. — Eyck van Zuilichem, Bouw- en beeldhouwkundige voortbrengselen in ons land.

Ie deel 2e stuk 1848. . . . . *f* (2.20) 1.50.
Nederlandsche handschriften in de Keizerlijke bibliotheek te Petersburg. — Asch van Wijck, Schuttengilden in Nederland.

IIe deel 1e stuk. 1849 . . . . . *f* (2.20) 1.50.
Verblijf van Christiaan II van Denemarken in Nederland. 1521. — Beroerten te Gent onder Karel V.

IIe deel 2e stuk. 1849 . . . . . *f* (3.80) 3.80.
Verhooren van Oldenbarnevelt.

IIIe deel 1e stuk. 1850 . . . . . *f* (3.—) 1.50.
Geschiedenis van het geslacht Van Mathenesse. — Catalogue de documents manuscrits relatifs à l'histoire de la Hollande dans les bibliothèques de Paris.

IIIe deel 2e stuk 1851 . . . . . *f* (3.—) 1.50.
Journaal omtrent de vredehandeling te Utrecht.

IVe deel 1e stuk. 1851 . . . . . *f* (3.—) 2.—.
Geschiedenis van het geslacht Nyenrode.

IVe deel 2e stuk. 1851 . . . . . *f* (2.50) 1.50.
De Upstalboom bij Aurich. — Bescheiden over het eerste tijdvak van de geschiedenis der hervorming in Utrecht. 1524—1566.

Ve deel 1e stuk. 1853 . . . . . *f* (3.20) 1.50.
Rapport van den gouverneur generaal Loten over Makasser. — Rapport van den heer van Sommelsdijk over zijne legatie naar Venetie in 1620.

Ve deel 2e stuk 1856 . . . . . *f* (2.50) 1.—.
Rapport van eene reis naar het hof van Candië. 1671. — Autobiografie van den gouverneur generaal Rijklof van Goens. 1678—1681. — Memorie betreffende het eiland Ceylon door R. van Goens Jr. 1679.

VIe deel 1e stuk. 1857 . . . . . *f* (2.50) 1.—.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672.

VIe deel 2 stuk. 1857 . . . . . *f* (2.10) 1.—.
Dagelijksche aanteekeningen over het verblijf der Franschen te Utrecht in 1672 en 1673.

VIIe deel 1e stuk. 1861 . . . . . *f* (5.50) 1.50.
Stukken betrekkelijk de verovering van Malakka. 1641.

VIIe deel 2e stuk. 1863 . . . . . *f* (6.50) 2.50.
Verbaal van de Nederlandsche gezanten in Engeland. 1618—1619. — Rapport van het gebesoigneerde te Tunis en Algiers. 1622—1623.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE (IN 4°).

I^{e} deel 1^{e} stuk. 1848 . . . . . *f* (2.60) 2.60.
Oorkonden betreffende het voormalig handelsverkeer van Utrecht. — Oudste kameraarsrekeningen van Deventer. 1337—1347.

I^{e} deel 2^{e} stuk . . . . . *f* (2.60) 2.60.
Brieven van Leibnitz en Cuperus o. a. over den Utrechtschen vrede.

TWEEDE SERIE (IN 8°).

I^{e} deel 1^{e} stuk. 1852 . . . . . *f* (3.75) 2.50.
Rekening van de testamentoren van Jacoba van Beieren.

I^{e} deel 2^{e} stuk. 1852 . . . . . *f* (3.10) 2.50.
Lettres de Paul Choart seigneur de Buzanval. 1600.

IIe deel 1^{e} stuk. 1853 . . . . . *f* (6.20) 3.50.
Oudste burgemeestersrekening van Middelburg. 1364. — Oudste kameraarsrekening van Utrecht. 1380. — Rekening van de bruiloft van Jan van Touraine. 1406. — Bisschoppelijke rekening van 1377.

IIe deel 2^{e} stuk. 1853 . . . . . *f* (3.20) 2.—.
Verbalen van Van Grijspere en Van Lent, commissarissen in de troubles van 1567 en 1568.

IIIe deel 1^{e} stuk. 1855 . . . . . *f* (6.50) 2.—.
Oude kroniek van Brabant.

IIIe deel 2e stuk. 1856 . . . . . *f* (3.40) 1.50.
Verbaal van de gedeputeerden in Engeland tot vereeniging van de Engelsche en Nederlandsche Oost-Indische Compagniën. 1618.

IVe deel 1e stuk. 1859 . . . . . *f* (3.10) 1.50.
Lettres inédites du comte de Boussu. — Oudste rekening van Antwerpen 1324. — Rekening van Lier. 1377.

IVe deel 2e stuk. 1860 . . . . . f (5.20) 1.50
Lettres de Marnix de St. Aldegonde et de Jean Casimir, comte Palatin. — Briefwisseling met Don Jan van Oostenrijk. 1576—1577.

Ve deel. 1860 . . . . . f (12.—) 4.—.
Toe Boecop, Kronijk der bisschoppen van Utrecht.

VIe deel. 1863 . . . . . f (1.20) 1.—.
Kronijken van Brabant, Holland en Vlaanderen.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN.

Iste deel. 1878 . . . . . f (5.60) 2.50.
Sautijn Kluit, Utrechtsche courant. — Boele van Hensbroek, Guicciardini.

IIde deel. 1879 . . . . . f (5.20) 2.50.
Rapport van Aubéry du Maurier. 1624.

IIIde deel. 1880 . . . . . f (5.20 2.50.
Rekeningen der Buurkerk te Utrecht, 15de eeuw. — Brieven aan den hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel.

IVde deel. 1881 . . . . . f (8.80) 4.—.
Verloren van Themaat, Geschiedenis van de vicariën in de provincie Utrecht.

Vde deel. 1882 . . . . . f (5.40) 3.—.
Staatkundige berichten uit Frankrijk. 1650—1653. — Stukken over de lichting der waardgelders te Utrecht. — Relaas van 't gepasseerde op Alsen. 1658.

VIde deel. 1883 . . . . . f 6.—.
Documenten voor de geschiedenis der Nederlanders in het oosten. — Steven Van der Haeghen, Avonturen. 1575—1597. — Trois arrêts du Grand conseil de Malines.

VIIde deel 1884 . . . . . f 5.—.
De Bas, Overgaaf der Bataafsche vloot 1795. — Verslag van Fr. Micheli. 1638. — Visitatie der kerken in het Sticht Utrecht. 1593.

VIIIste deel. 1885 . . . . . f 3.60.
Dagboek over 1672. — Apologie van Lodewijk van Nassau.

IXde deel. 1886 . . . . . f 6.10.
Stukken betreffende den strijd der bisschoppen van Utrecht met de stad Utrecht. — Stukken over den tegenstand der Utrechtsche katholieken tegen de Unie van Utrecht.

Xde deel. 1887 . . . . . f 5.80.
Buchelius, Observationes ecclesiasticae sub presbyteratu meo. — Zending van Dirk Van Hille naar Spanje. — Onbekende kroniek van het klooster Windesheim.

XIde deel. 1889 . . . . . *f* 6.60.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672. — Drie Briefe der Stadt Londen an die Stadt Dordrecht. 1359. — De Bye, Gedenkschrift betreffende het bewind van Oldenbarnevelt. — Drie Utrechtsche kroniekjes vóór Beka's tijd.

XIIde deel. 1890 . . . . . *f* 4.10.
Politiek journaal van 1795. — Bijdragen tot de geschiedenis der Hervormde kerk te Gent. 1578—1584.

XIIIde deel. 1891 . . . . . *f* 5 —.
Gedenkschrift van Don Sancho de Londono. — Vervolg op het Recueil de Hopperus.

XIVde deel. 1892 . . . . . *f* 3.80.
Resolutien der Staten van Holland. 1577 en 1578. — Stadsrekeningen van Dordrecht. 1323—1399. — Reisjournaal van Jhr. Coenders van Helpen.

XVde deel. 1893 . . . . . *f* 4.90.
Journaal van Const. Huygens' reis naar Venetië. 1620. — Sommaire de la forme du régime des Provinces Unies. 1647. — Memorie van den gouverneur Van der Graaff over de gebeurtenissen aan de Kaap de Goede Hoop. 1780—1806.

XVIde deel. 1894 . . . . . *f* 4.75.
C. Block, Kroniek van het Regulierenklooster te Utrecht. — Buyck, Aanteekeningen over het geus worden van Amsterdam.

XVIIde deel. 1895 . . . . . *f* 4.—.
L. Reael, Amsterdamsche gedenkschriften. 1542—1567. — Magistraatsverandering te Utrecht in 1618.

XVIIIde deel. 1896. . . . . *f* 5.75.
Fragment van de autobiografie van Const. Huygens. — Notulen en munimenten van het College van commercie te Amsterdam. 1663—1665. — Simon Van Leeuwen's Bedenckingen over de stadhouderlycke macht.

XIXde deel. 1897. . . . . *f* 5.25.
Mémoires de M. De B. sur la cour de Guillaume III. — Memorie van Byam over de overgave van Suriname. — Stukken over de Noordsche Compagnie.

XXste deel. 1898. . . . . *f* 3.25.
Kroniek van het Goudsche fraterhuis. — Notulen van de Patriottische partijdagen. 1783—1787. — Reisebericht des Mgr. Garampi in Holland. 1764.

XXIste deel. 1899 . . . . . *f* 4.50.
Koopmansadviezen aangaande het plan tot oprichting eener Compagnie van assurantie. 1629—1635. — Opgaven omtrent inkom-

sten, goederen, hoorigen, dienstmannen en rechten der abdij Egmond. 1130—1161. — Reisverhaal van Jacob van Neck. 1598—1599.

XXII^ste deel. 1900 . . . . . *f* 4.90.
Brieven van Sorbière over den toestand van Holland in 1660.— Het oude register van Graaf Florens. — Correspondentie tusschen Prins Maurits en Reynier Pauw. 1617—1619.

XXIII^ste deel. 1901 . . . . . *f* 4.90.
De kroniek van Aduard. — Memoriën van Th. Rodenburg over verplaatsing van industrieën naar Denemarken. — Correspondentiën in steden van Zeeland.

XXIV^ste deel. 1902. . . . . *f* 5.25.
Mémoire d'Abraham de Wicquefort. — Mémoire touchant le négoce des Hollandois. — Contract tot oprichting van een Zweedsch factorie comptoir te Amsterdam.

XXV^ste deel. 1903. . . . . *f* 5.90.
Utrechtsche kroniek over 1566—1576. — De oudst-bewaarde stadsrekening van Gouda (1437). — De confiscatie der goederen van Gillis van Ledenberch. — Das Güterverzeichniss Graf Heinrichs von Dale (1188). — Rekening van de kosten van het rederijkersfeest te Leiden in 1596. — Beschrijving van eenige Westindische-plantageleeningen.

XXVI^ste deel. 1904. . . . . *f* 4.50.
De gebeurtenissen op den Amsterdamschen Doelen in 1748. — Armenzorg te Leiden in 1577. — Correspondentiën te Middelburg en te Goes. — De inventaris van het archief van Filips van Marnix. — Memoriën van den Zweedschen resident Harald Appelboom.

XXVII^ste deel. 1905. . . . . *f* 6.50.
Journal de G. K. van Hogendorp pendant les troubles de 1787. — Arnoldus Buchelius, Trajecti Batavorum descriptio. — Uittreksels uit de brieven van D'Affry aan de Fransche regeering (December 1755—Mei 1762). — Journalen van den stadhouder Willem II uit de jaren 1641—1650. — Brieven van Sylvius en Bunt.

XXVIII^ste deel. 1907. . . . . *f* 6.50.
De tegenpaus Clemens VII en het bisdom Utrecht. — Brieven van J. D. van der Capellen tot den Pol. — Bescheiden betreffende de Doelisten-beweging te Amsterdam in 1748. — Rekeningen van schilderijen en muziekinstrumenten, door Dr. Jonas Charisius in 1607 en 1608 in de Nederlanden gekocht. — Lijst van ambten en officiën ter begeving staande van burgemeesteren van Amsterdam in 1749.

XXIXste deel. 1908 . . . . . *f* 5.25.
Brieven van Samuel Blommaert aan den Zweedschen Rijkskanselier Axel Oxenstierna, 1635—1641. — Brieven van Louis de Geer, 1618—1652. — Varia betreffende Louis de Geer.

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857. *f* 1.50.
Minder goed bewerkt dan het latere register, doch veel uitvoeriger, daar alle voorkomende namen vermeld worden.

Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus. 1877. *f* 1.50.
Voortreffelijk register, bewerkt door Dr. P. A. Tiele; bevat alleen de onderwerpen, waarover de artikelen handelen.

Bepalingen over de uitgave van handschriften. 1894. *f* 0.25.

Bepalingen over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis. 1896. *f* 0.20.
Deze regels, gedeeltelijk gesteld naar Duitsche voorschriften, worden gewoonlijk gevolgd bij de uitgaven van het Historisch Genootschap.

Verslag van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het genootschap op 16 April 1895. 1895 . . . . . *f* 0.60.
Bevat o. a. een uitvoerig verslag van de rede van prof. Fruin over den veldtocht van het jaar 1572.

Verslag van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, op 20 April 1897. 1897. *f* 0.90.
Bevat de op deze vergadering gehoudene voordrachten der heeren De Beaufort, Hofstede de Groot en Muller.

Verslag van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, op 14 April 1903. 1903. *f* 0.90.
Bevat de voordrachten van prof. Bussemaker over de opleiding van historici, van mr. Fruin over schot en bede in Zeeland en van dr. Brom over het onderzoek der archieven te Rome

Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap. (3e uitgave.) 1872. Met 2 supplementen dd. 1882 en 1895. 3 deelen . . . . . *f* 4.80.

Bovenstaande werken zijn, voor zoover zij voorhanden zijn, voor de leden **tegen de helft van den prijs** te bekomen. Men wende zich daarvoor direct tot den uitgever JOHANNES MÜLLER te AMSTERDAM.